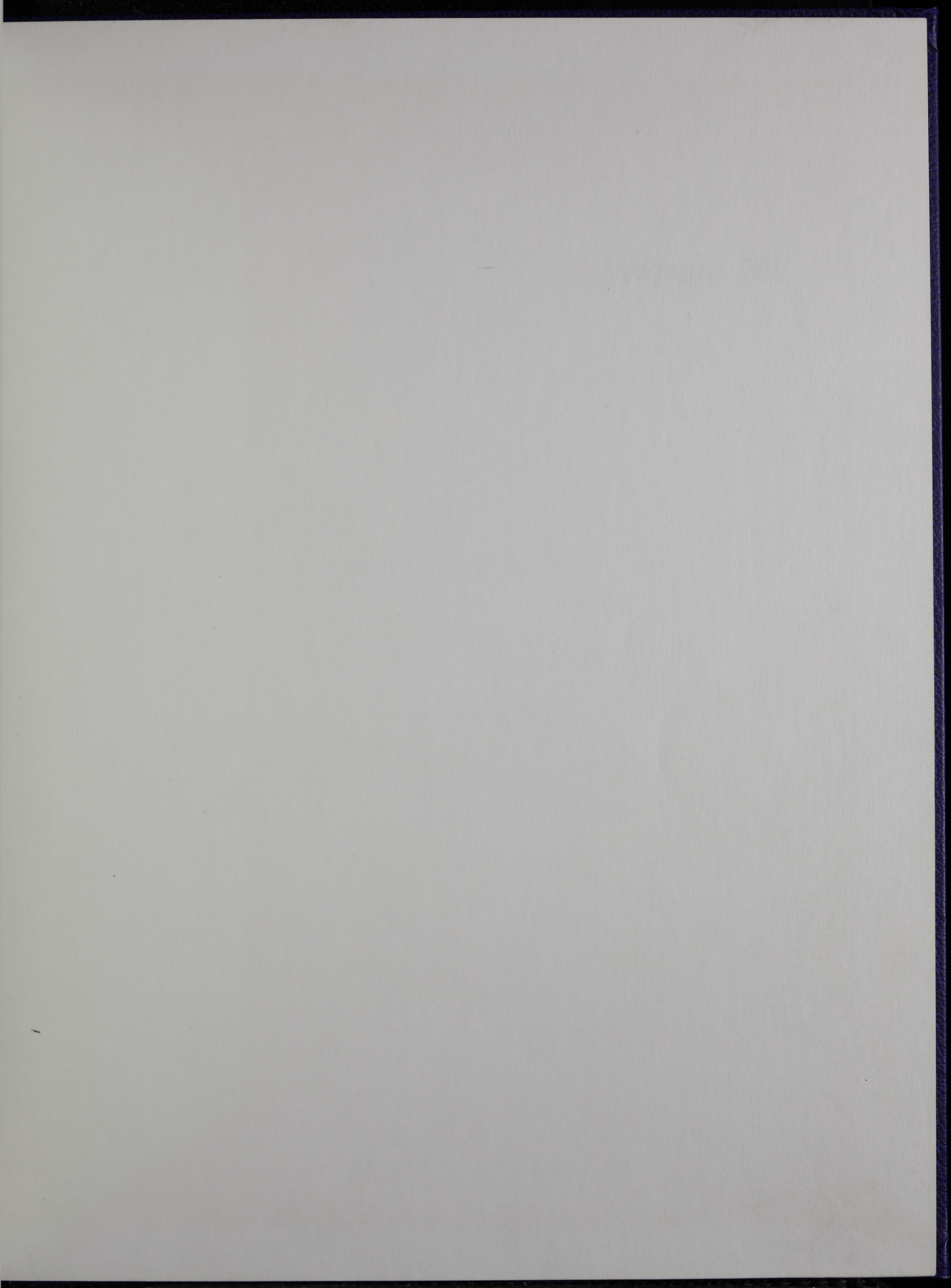

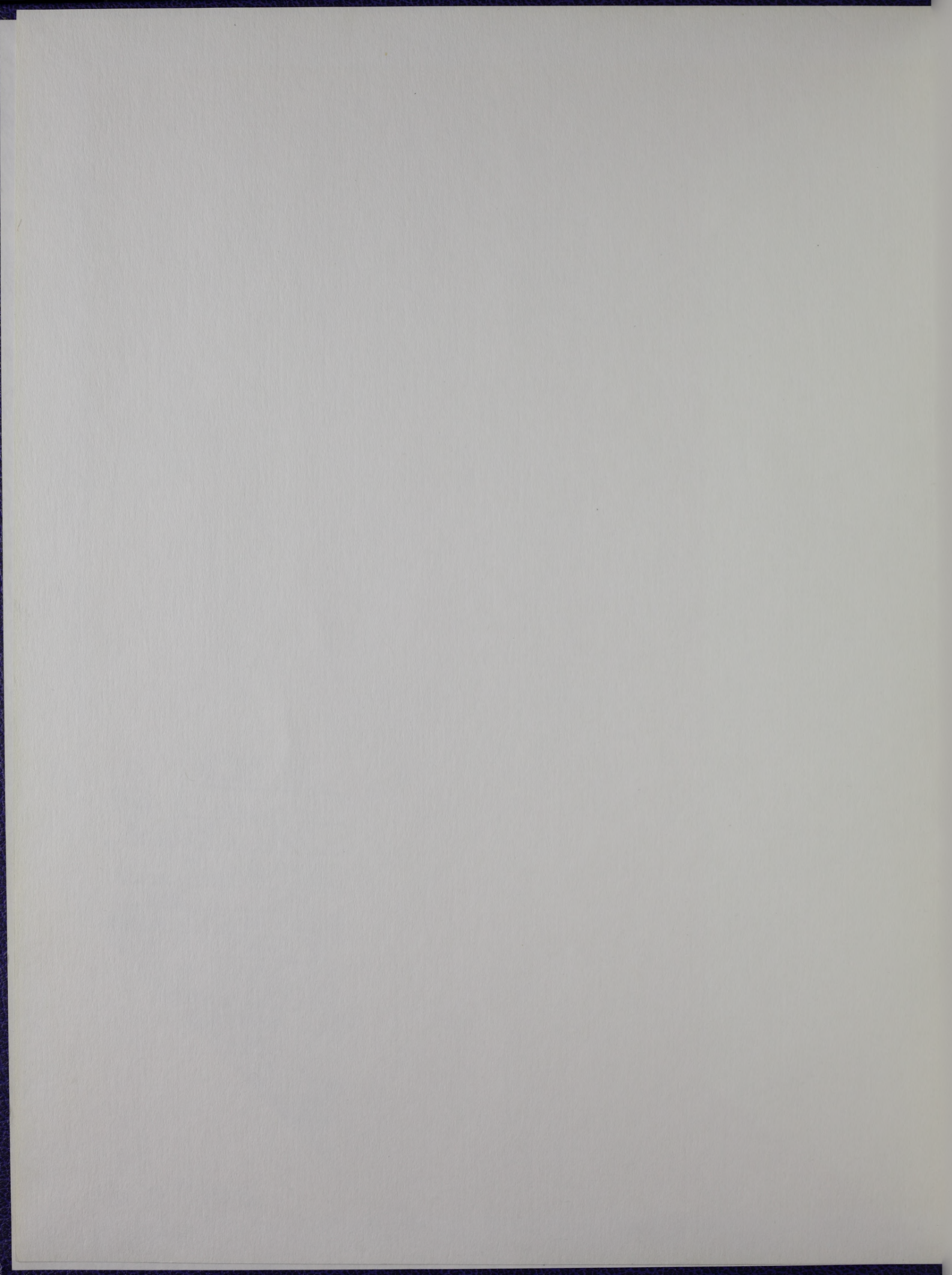
B Foli.
9(L)

VENTSPILS 700

91-27.125

Ventspils 700

VENTSPILS 700

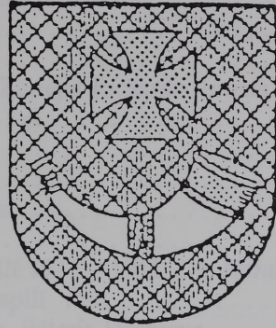
Rakstu un atmiņu krājums

Ventspils 700 gadu jubilejas atzīmēšanas iniciatīvu grupa
Torontā, Kanādā, 1998. g.

Ventayls 700

3
8(A.v)

B

VENTSPILS 700

Rakstu un atmiņu krājums

Ventspils 700 gadu jubilejas atzīmēšanas iniciatoru grupa
Toronto, Kanadā 1990. g.

Autors: Kārlis Stālis, 2. jūlijs

LATVIJAS VALSTS
BIBLIOTEKA

2 91- 27.12.15

VENTSPILS 700

Raksti un atmiņu krājums

Satura rādītājs

IEVADAM	7
Dziesma Ventspilij. <i>Alfreds Eizenbergs</i>	8
VENTSPILS VĒSTURE <i>Kārlis Zvejnieks</i>	9
Ventspils aprīņa karte.	14
PILSĒTA UN APKĀIME	15
Ventspils pilsētas plāns. <i>Zīmējis Richards Anuzis</i>	16
Venta. <i>Jānis Sviestiņš</i>	17
Osta. <i>Jānis Sviestiņš</i>	18
Ventspils kā kūrorts.	20
Sanatorija. Publiskās akas	21
Pilsētas pārvalde	22
Slimnīca un ārsti Ventspilī 1941 – 1944. <i>Dr. Haralds Kuplis</i>	23
Kaņaspēka vienības Ventspilī	24
Viesnīcas un citas celtnes. <i>Pēteris Jākobsons</i>	25
Pilsētas bibliotēka. <i>Jānis Sviestiņš</i>	25
Ventspils kokzāģētavas. <i>Arveds Celms</i>	25
SKOLAS	29
Sieviešu ģimnazija Ventspilī. <i>Alise Sotska</i>	31
Teodors Grīnbergs un Ventspils valsts ģimnazija. <i>Kārlis Birums</i>	33
Ventspils vidusskolas pirmie četri izlaidumi.	40
Atmiņas pārcilājot. <i>Mārtiņš Kalndruva</i>	41
Kādu atceros savu skolu. <i>Zenta Kubuliņa</i>	43
Melnš samts – zaļa apmalīte – zelta aukliņa. <i>Arveds Celms</i>	45
Kā tapa un veidojās Ventspils pilsētas I pamatskola. <i>Erna Sviestiņa</i>	50
Par maniem skolotājiem 3. pamatskolā. <i>Milda Salnā</i>	53
Piezīmes komunistu laikā 1940–1941. <i>Jānis Sviestiņš</i>	55
Apzinātie Ventspils bijušie skolu darbinieki.	59
GARĪGĀ UN SABIĒDRISKĀ DZĪVE	60
Baznīcas.	60
Atmiņas par Ventspilī un Ventspils draudzi. <i>Prāv. Arnolds Grosbachs</i>	63
Druciņas no manas atmiņu vāceles. <i>Teodors Grīnbergs</i>	69
Mācītāja Grīnberga audžu meitas. <i>Erna Sviestiņa</i>	69
Ventspils teātra sākumi. <i>Janīna Brance</i>	69
Ventspils latv. teātra darbība 1933–1936. <i>Gotards Elsiņš</i>	70
Biedrības.	71
Kori.	73
Kinoteātri un filma.	74
Pirmās filmas uzņemšana Latvijā. <i>Kārlis Geruckis</i>	74
Ventspils prese.	74
Ventas Balss. <i>Jānis Sviestiņš</i>	75
Ventspils gaidas un skauti.	76
Sporta biedrības.	78
VENTSPILNIEKI ATCERAS.	80
Ventspils pagātnes ainas. <i>Andrejs Kristovskis</i>	80
Atmiņas par Ventspilī. <i>L. Jurjaka</i>	91
Mana vecā tēva stāsts. <i>Fricis Šteinmanis</i>	94
Kartupeļu nemieri. <i>Jānis Sviestiņš</i>	96
Strādnieku kustība 1905. gadā. <i>Jānis Sviestiņš</i>	97
1914./1915. gads Ventspilī. <i>Teodors Grīnbergs</i>	99
Vecais poļu muižnieks. <i>Fricis Šteinmanis</i>	102
Pirmā pasaules kara postījumi. <i>Pēteris Jākobsons</i>	104
Nāves deļa pāri Ventspilij. <i>Pēteris Jākobsons</i>	104
Pirmās atmiņas par Ventspilī. <i>Alfreds Eizenbergs</i>	105
“Saratovs” Ventspilī 1919. gadā. <i>Pauls Eizenbergs</i>	106
Atmiņas par Ventspilī un ventspiliešiem. <i>Māc. Arturs Dūmiņš</i>	107
Pārventa. <i>Ērika Ceichnere-Wolff</i>	109

Par zvejnieku dzīvi Ostgalā. <i>Kārlis Salmiņš</i>	110
Manas atmiņas par Ventspili, Ostgalu un zvejniekiem. <i>Ferlands Krūmiņš</i>	112
Pa atmiņu tekām Ventspils mežos. <i>Žanis Lapukis</i>	117
Iesvētīšanas diena čekā. <i>Ērika Ceichnere-Wolff</i>	119
Viņš mūs glāba. <i>Ērika Ceichnere-Wolff</i>	119
Bēgšana uz Zviedriju. <i>Elza Riekstiņa</i>	120
Ventspils sakaru grupa – "Zviedru laivas". <i>Fricis Šteinmanis</i>	121
IEVĒROJAMI VENTSPILNIEKI	129
Ernests Aistars	129
Pazudušā dēla atgriešanās. <i>P. Korsaks</i>	129
Dinsbergu dzimta. <i>Elma Ozoliņa</i>	132
Herberts Dorbe. <i>Pēteris Jākobsons</i>	134
Pats Piltenes brīvkungs <i>Ālant Vils</i>	136
Atmiņas par manu tēvu. <i>Ilze Jaunzema-Golts</i>	139
Mans vectēvs pilsētas galva <i>Fricis Kārklīšs</i> . <i>Ilga Kārklīņa-Čakste</i>	140
Jānis Princis (sen.) <i>E. Erenštreite</i>	141
Dziesmas atgriešanās. <i>Vizbulīte Bērziņa</i>	142
Teodors Spāde. <i>Arvis Pope</i>	143
Atmiņas par Teodoru Spādi. <i>Alfreds Eizenbergs</i>	144
Ventspils muzejam – 60, Jānim Sviestiņam – 100. <i>B. Grundštoka</i>	147
Atmiņas par Jāni Sviestiņu. <i>Alfreds Eizenbergs</i>	148
Par vīru un sevi. <i>Erna Sviestiņa</i>	149
Pa operdziedātājas Alidas Vānes pēdām. <i>Osvalds Akmentiņš</i>	149
Viņu nevar aizmirst. <i>Ilmārs Šēnfelds</i>	150
Alīda Vāne – Aīdas lomā. <i>Arturs Birnsons</i>	151
Par Alīdu Vāni. <i>Anna Dītricha</i>	153
Gleznotāja Tīdemaņa 65 gadi. <i>Anšlavs Eglītis</i>	154
Jānim Tīdemanim – 90. <i>L. Junkara</i>	155
Atmiņu mozaika par Ventspili. <i>Fanija Kārklīņa-Stūrmane</i>	156
Ventspils kokgriezēji.	157
Krišjānis Barons par Ventspili. <i>Anna Brigadere Ventspilī</i>	158
Ventspils savādnieki – īpatņi. <i>Pēteris Jākobsons</i>	159
Ventiņ, es tevi pazīstu.	159
VENTSPILS AUTORI	162
Skaidas. <i>Ernests Aistars</i>	162
Līvzeme. <i>Fricis Dziesma</i>	163
Dziesma Līvzemes meitenei. <i>Fricis Dziesma</i>	163
Pildāmspalva. <i>Ernests Aistars</i>	164
Kapa runa Arvidam. <i>Mārtiņš Kalndruva</i>	166
Tāmnieku (ventiņu) dialekts. <i>Pēteris Jākobsons</i>	171
Daži tāmnieku vārdi. <i>Pēteris Jākobsons</i>	172
Par ventiņem, ventiņ pus un ventiņ mēl. <i>Kuraž Krišs</i>	174
Kā es brouc uz Amerik. <i>Kriš Ķepals</i>	176
Jubilejs dziesm. <i>Ālant Vils</i>	178
VENTSPILS ŠODIEN	179
Vai Ventspils jāpārceļ citur? <i>Ilgoars Spilners</i>	179
Tīra, skaista pilsētiņa pie jūras ... <i>D. Bērziņa</i>	186
Ventspilī koki mirst stāvus. ... <i>Guntis Feldmanis</i>	187
bet cilvēki ... <i>Laima Rutka</i>	188
"Ventas Balss". <i>Laimdota Sēle</i>	190
Ventspilij. <i>Visvaldis Paspārnis</i>	190
<i>Girts Kristovskis, Ārija Kārklīte</i>	191
Laires kreklīnā dzimušie. <i>Edīte Melngalve</i>	191
Tāpat kā citur – cilvēki mīl un precas. <i>G. Rozenbergs</i>	192
Pa centrālo ielu ejot. <i>Arnīs Šablovskis</i>	192
Par veselības stāvokli. <i>I. Vītols, J. Raipulis</i>	193
Ar dalītām jūtām. <i>Mārtiņš Kalndruva</i>	193
IZSKAŅAI <i>Valda Zvanītāja</i>	197

Ievadam

Šīs grāmatas pirmsākumi meklējami Viļa un Valdas Zvanītāju septiņdesmitajos gados rīkotajās ventīņu sanāksmēs Toronto (kopskaitā ap 10), kur atmiņu stāsti un ventīņu mēle vienoja bijušos ventspilniekus ciešākā pulkā. Šīs tikšanās kulminējās globālās ventīņu sanāksmēs 1981. un 1986. gados Kanadas dziesmu svētku laikā turpat Toronto. 1981. gadā no Austrālijas ieradies Pēteris Jākobsons, bij. Ventspils skolotājs, ar lielu dedzību iestājās par Ventspils piemiņas grāmatas izdošanu. Viņš pats bija vācis materiālus un šo, to par Ventspili jau publicējis žurnālā "Treji Vārti". Vēstulē no Pertas Austrālijā viņš izdevējam Krūklītim 1984. g. 8. martā rakstīja: "Mans sapnis vienmēr ir bijis un būs grāmata (vai brošūra) par dzimto pilsētu Ventspili."

2. globālajā ventīņu sanāksmē Toronto 1986. g. sakarā ar gaidāmo Ventspils 700 gadu jubileju sanāksmes dalībnieki izraudzīja redakcijas kolēģiju no ventspilniekiem: māc. Arvedu Celmu, redaktoru Rūdolfu Norīti un Dr. Kārli Zvejnieku, lai izdotu atmiņu grāmatu par savu dzimto pilsētu. Projekts atrada sapulcējušos dzīvo atsaucību, kas apsolījās gan ar rakstiem, gan uzņēmumiem šo grāmatu iedzīvināt un atrast citus ventspilniekus, kas šo projektu atbalstītu.

Darba ir bijis daudz. Un tiešām, "ventīņi" atsaucās! Te vispirmām kārtām jāmin pāri par 90 g. vecā Erna Sviestiņa, kas nodeva sava nelaiķa vīra "Ventspils Misiņa" Jāņa Sviestiņa – bij. 1. pamatskolas pārziņa – "Vadoni pa Ventspili" un citus viņa savāktos materiālus. Erna Sviestiņa arī pati daudz palīdzējusi ar saviem rakstiem grāmatas tapšanā. Un tieši vecākie ventspilnieki, kam jau pāri 80 un 90, atsaucās visvairāk – rakstnieks Ernests Aistars, Alfreds un Pauls Eizenbergs un daudzi citi, uzrakstīdami ne tikai savas atmiņas vien, bet nododami arī citu veco cilvēku ziņas par Ventspili. Tādas ziņas kā L. Jurjakas 1966. g. (79 g. vecumā) rakstītās vai A. Sotskas (mirusi 1989. g. 94 g. veka) par Ventspils meiteņu skolu vai

Andreja Kristovska (dzimis 1853. g.) 30. gados rakstītais par iepriekšējo gadu simteni būtu aizmirstas, ja vecie ventspilnieki nebūtu visu to atkal izcēlušī dienas gaismā.

Daudz šinī grāmatā izmantoti arī paša Pētera Jākobsona (miris 1988. g.) materiāli. Ventspilnieku atsaucība pārsniegusi visu cerēto. Diemžēl grāmatas ierobežotā apjoma dēļ bija jāatstāj ārpusē viss, kas neattiecas tieši uz Ventspili, resp. raksti un statistiski dati par Ventspils apriņķi, kādus, piem., bija uzrakstījis A. Brencis par Kurzemes jūrmalas zvejnieku ciemiem, Pēteris Jākobsons par Dundagu, vai Osvalda Akmentiņa nodotie dati par Ventspils apriņķi. Mūsu grāmata būtu iznākusi daudz biezāka, kas sadārdzinātu iespēšanas izdevumus, un ar tiem bija jārēķinās. Arī viens otrs raksts bija jāisina. Lai autori neņem to ļaunā! Neskatoties uz visu, pateicoties Jūsu pūlēm un sadarbībai domājam, ka Ventspils 700 gadu jubilejas grāmata iznākusi it reprezentabla. Vēlreiz sirsnīga pateicība visiem, kas šo grāmatu kuplinājuši gan ar saviem rakstiem, gan fotogrāfijām, gan vērtīgiem padomiem un palīdzējuši šai grāmatai tapt, kāda tā tagad ir. Sevišķa pateicība Astrai Moorai – teksta salicējai, Andrim Priedītim, kas sagatavoja grāmatu iespēšanai un vāka autorei – Toma Gūtmaņa mazmeitai Marīnai Ventspili. Šis izdevums atsvaidzinās mūsu pašu atmiņu par mūsu mīļoto pilsētu, kā arī saglabās ziņas nākamām audzēm un arī tiem, kas palika Ventspilī, par šo pērli pie Dzintara jūras. Mēs varam būt lepni uz savu pilsētu un saviem brāļiem un māsām, kas tur dzīvoja un dzīvos. Lai Dievs dod mūsu pilsētai atkal brīvības laikus piedzīvot un lai tās nākotne gaiši atmirdzētu!

Redakcijas kolēģija:
Māc. Arveds Celms
Redaktors Rūdolfs Norītis
Dr. Kārlis Zvejnieks

Zvejnieku osta Ventspilī

Alfreds Eizenbergs

Dziesma Ventspilij

Pilsēta mūsu tā bija un paliks
Dziļi jo dziļi ieslēgta sirdīs
Domās un atmiņās lolota, auklēta,
Kādu to atstājām, aizejot tālēs:
Nami un kapsētas, ielas un gatves,
Pilskalns, kas paceļas Ventas krastos.

Septiņsimts gadu un pārdesmit veka,
Slavena Hercoga Jēkaba laikos,
Kuģus, kur būvēja, sūtītus reisos,
Kurzemes vārdu kas nesa pār jūrām.
Brīvības sauli uzlecot viedām,
Paši sava likteņa lēmēji kļuvām.

Kā lai aizmirst Ventspili mīlo,
Kā gan lai aizmirst Dzintara jūru,
Skalojas Ventspilij tieši zem kājām,
Žužot un šalcot vasarā rāmā,
Neganti dārdot rudenā vētrās,
Uzturu dodot, gan dzīvības ņemot.

Tālu selgā saulē viz bura,
Baltās liedaga smiltis nāk vilnis,
Kāpās priecīgi ļaudis čalo,
Priedes uz kraujas ceļ debesīs zarus,
Stingri ar saknēm turoties smiltis,
Spītējot visām negantām vētrām.

Mums, kam šī pilsēta augusi sirdī,
Atmiņu saknēm tiecoties viņā
Kā priežu saknēm piejūras smiltis.
Ventspili dzimuši mēs viņas bērni
Kur kurais pasaules tālēs nu mītam,
Spītējam visām šīs dzīves vētrām.

Sapņos vēl Venta un Ventspils tu rādies:
Mūsu skolas, jaunība, mājas,
Balta baznīca kolonām četrām —
Kā visu to es apskaut vēl gribētu!
Apskaujot vēlreiz tad atjaunots justu
Laimīgās dienas pilsētā mūsu.

Ventspils ap 1840. gadu. (Nezināma autora zīmējums).

Kārlis Zvejnieks

Ventspils vēsture

Ventspils gadu ziņā ir piektā vecākā pilsēta Latvijā aiz Rīgas, Cēsīm, Daugavpils un Valmieras. Ir izteiktas domas, ka Ventspils pilsētas tiesības ieguvusi drīz pēc Ordeņa pils uzcelšanas pie Ventas grīvas. Vēsturnieki B. Šmids, Kārlis fon Levis Menārs, C. Mettigs un A. Tullse domā, ka Ventspils pils sāka būvēt 13. g. s. otrajā pusē (ap 1253. g., kad ordenis ieguva Ventavu) un pabeigta 1290. gadā. Senajos dokumentos sastopamas ziņas, ka 1290. gadā Ventspilī jau bijis ordeņa komturis, bet par pils cēlāju nosaukts ordeņa mestrs Halts. Literatūrā atrodams vēl cits apgalvojums, ka pirms tam bijusi vēl cita – koka pils, kam pamatus licis 1219. gadā Dānijas karalis Voldemārs. Tam varētu būt grauds patiesības, jo ziņas par skandināvu sirojumiem Kursas zemē sastopamas jau sākot ar VII g. s. otro pusi. Pastāv arī pieņēmums, ka tagadējās pils vietā agrāk bijis kuršu nocietinājums, vai arī krustneši te uzcēluši vispirms koka pili.

Balstoties uz vēsturnieku visjaunākajiem pētījumiem, nolemts 1290. gadu, par kuŗu skaidri zināms, ka Ventspils mūra pils tad jau bijusi uzcelta, uzskatīt arī par pilsētas dibināšanas laiku, un 1990. gadā atzīmēt tās 700 gadu jubileju.

Par Ventas upes grīvu un Baltijas jūru – *Mare Balticum* – pirmās noteiktās ziņas sniedzis grieķu

ģeogrāfs Masilijas Pitijs jau IV gadu tūkstoši pirms Kristus.

Pirmie cilvēki Austrumbaltijas zemēs ienāca X–VIII gadu tūkstoši pirms Kristus. III gadu tūkstoša vidū te ienāca ciltis no ziemeļaustrumiem (Baltijas somi). Bronzas un agrajā dzelzs laikmetā somu ciltis dzīvojušas Latvijas teritorijas ziemeļdaļā, galvenokārt nodarbojoties ar lopkopību un zemkopību. Šīs ciltis uzskatāmas par lībiešu un igauņu senčiem.

III gadu tūkstoša beigās – II gadu tūkstoša sākumā pirms Kristus no dienvidiem un rietumiem ienāk indoeiropieši, kam bija raksturīga t. s. auklas keramikas un kaujas cirvju kultūra. Kurši cēlušies no šīm pimbaltu ciltīm, kuŗu dzimtene ir teritorija starp Vislu un Dņepras augšteci un vidusteci. III un II gadu tūkstoši pr. Kr. šīs ciltis sāk virzīties uz ziemeļiem un II g. tūkst. sākumā sasniedz arī Latviju. Bronzas laikmetā baltu ciltis dzīvo Latvijas dienviddaļā, bet, pakāpeniski ejot uz ziemeļiem, mūsu ēras 2. gadsimtā sasniedz piejūras teritoriju. Arī kurši tāpat kā somu ciltis nodarbojušies ar lopkopību un zemkopību, tomēr galvenokārt ar zvejniecību, amatniecību un jūrā braukšanu, veidojot tirdzniecības sakarus ar somiem, dāņiem, zviedriem un krieviem.

10. gadsimtā Ventas lejteci ieņēmuši vendi –

Kurzemes kuģis *Die Pax* 1658. gadā. (F. Baur)

somu cilšu atzars, kuŗi devuŗi vārdu Ventai un Ventspilij, tāpat tuvējam apgabalam, kas dēvēts par Ventavu. Šo rajonu vendi apdzīvojuŗi apmēram 300 gadus, nodarbojuŗies ar zvejniecību, zemkopību, lopkopību, bet 13. gadsimta sākumā vendiem uzbrūk kūri, piespieŗot tos atkāpties uz ziemeļritiem. Vendi sākumā apmetuŗies Rīgā, bet kurŗi viņus padzinuŗi arī no turienes. Vendi tad aizgājuŗi vēl tālāk Vidzemē uz Gaujas baseinu un nodibina tagadējās Cēsis (lībiski Wendekūl, vāciski Wenden). Ventas grīvā paliek kurŗi, kas devuŗi vārdu Kurzemes pussalai.

Izdevīgais Ventas grīvas ģeografiskais stāvoklis atklāj arī savas ēnas puses. 11. un 12. g. s. Eiropas ziemeļos vienīgo neaizsalstoŗo ostu apmeklēja gan skandināvi, gan romāņi, vāci un slāvi, ne vien piedāvādāmi savas preces, bet arī dodāmie pa upi uz augŗu neŗēlīgos sirojumos. Par to, ka sveŗzemnieki te bijuŗi ŗā gadu tūkstoŗa sākumā, liecina, piemēram, Sjonhemas (Gotlandē) rūnu akmens, kuŗŗ ap 1100. gadu celts kādam Likvosam, kas miris pie Ventas. Uz ŗo paŗu laika posmu attiecas Brēmenes chronista Ādama liecība, ka kurŗiem esot daudz zelta un labi zirgi.

Sistematisku "pagānu zemju" iekaroŗanu ar Romas pāvesta svētību 13. g. s. uzsāka vācu Livonijas ordenis, gribēdāms tās pakļaut katoļu baznīcai un vācu feodāļiem. Ordenis daļu no kurŗu zemēm starp Abavu un Ventu bija jau iekarojis 1229–1230. gados un centās virzīties tālāk uz Baltijas piekrasti, taŗu iejaucās pāvesta legāts Alnas Balduins. Mēģinādāms aizkavēt krustneŗu kundzības neierobeŗotu pastiprināŗa-

nos Kursā, viņŗ izveidoja Romas pāvestam tieŗi pakļautu teritoriju, 1230. gada 28. dec. noslēdzot līgumu ar kurŗu ķēniņu Lamekinu. Par to pag. gadsimta skolotājs un vēsturnieks Kriŗŗānis Dinsberģis rakŗa ŗādi:

"Zviedri un dāņi jau laikam pirms vācieŗu atnākŗanas Līvos bija Kurzemi apoŗņājuŗi. Pa Ventas upi pāra jūdzes uz augŗu aizbraukuŗi, tie jau bija uzcēluŗi pili, ko kūri saukuŗi par Dāņpili un no kā pēcāk tas vārds Piltene (Pilene?) izcēlies. Bet kad kūri dāņu un zviedru nagus ŗķita asākus par vācu nāģiem, tad kūru ķēniņŗ Lamekins labāk padevās vācieŗiem ar to vēlēŗanos, lai tie tos no dāņiem un zviedriem aizsargātu. Tas notika 1230. gadā."

Vāciem ŗāds līgums nebija pa prātam un, pielietojot varu un viltu, viņi panāca Kursas otreizēju dalīŗanu starp ordeni un bīŗkavu 1253. gadā, līdz ar to iegūstot tiesības uz Ventas lejteces apvidu Ventavu, bet bīŗkapam paturot Piltenes bīŗkapiju. Ar uguni un zobenu ordenis iekaro sev jaunus īpaŗumus un iekarotāŗs vietās ceļ pilis ar pilsbaznīcām, ap kuŗām ar laiku aug pilsētīņas.

Kā jau minēts, Ventspils pils un tajā ietvertās nelielās pilsbaznīcas būve tiek pabeigta 1290. gadā; tajā uzturas ordeņa komturs. Apkārt pilij izaug mūra sienu apjozta pilsēta, kas sāk savu attīstību kā tipiska tirdzniecības osta. Pilsētas tiesības Ventspils iegūst 1378. gadā, kad ordeņa mestrs Burchards Dreilevens (Dreilöven) ŗurp aicinājis vairākus savus tautieŗus, piedāvādāms zemī par brīvu un visādi tos pabalstīdāms, tā rosīnot pilsētas izaugsmi.

Tādēŗādi Ventspils pils līdz ar Rīgas pili ir senākās ordeņa pilis, kas saglabājuŗas Latvijas teritorijā, tipiski sava laika celtniecības paraugi, romanikas stila arhitektūras pieminekļi.

Ventas lejtece ordeņa pakļautībā un jūgā atradās vairāk nekā 300 gadu. Karos ar Lietuvu, Poliju un Krieviju novājinātai katoliciskajai vācu bruņinieku organizācijai 16. g. s. otrajā pusē sabrūkot, Livoniju savā starpā sadalīja jauni kungi: Lietuva, Polija, Zviedrija. Bet Zemgales un Kurzemes lielākajā daļā 1561. gadā izveidojās relatīvi patstāvīga Polijas karaļa vasaļvalsts — Kurzemes hercogiste. Livonijas ordeņa pēdējais mestrs Gothards Ketlers pārgāja lutertīcībā un kļuva par jaunās vasaļvalsts pirmo hercogu.

Pēc Livonijas ordeņa sabrukuma un Kurzemes hercogistes izveidoŗanās 1561. gadā Ventspils joprojām paliek nozīmīgs kuŗniecības un tirdzniecības centrs. (Liepāja pilsētas tiesības iegūst tikai 1625. gadā, bet ostas būve Liepājā sākta 1697. gadā). Īpaŗi svarīgs posms pilsētas vēsturē ir 17. gadsimta vidus, kad hercogistes iekŗpolitiskajā un ārpolitiskajā dzīvē bija izveidojuŗies Ventspilij labvēlīgi apstākļi. Uzplaukumu, kas bija vērojāms

hercoga Jēkaba, t. i. Kurzemes hercoga Jēkaba Ketlera (1610–1682) valdīšanas laikā, izraisīja ekonomiskais atslābums vairākās Eiropas valstīs pēc Trīsdesmitgadu kara un ar to saistītais paugstinātais pieprasījums pēc ievestām precēm, sevišķi pēc labības. Veiksmīgi izmantojot radušos situāciju, Kurzemes hercogiste, būdama lauksaimniecības produktu ražotāja, centās atbrīvoties no līdzšinējās ārzemju tirgotāju kundzības (kopš 16. g. s. beigām visu Baltijas jūras tirdzniecību pārzināja nīderlandieši). Lai iegūtu patstāvību, bija nepieciešama sava flote, kas varētu izvest lauksaimniecības izstrādājumus un ievest nepieciešamās preces. Un tieši Ventspilij bija lemts kļūt par tolaik lielāko tirdzniecības ostu ar šim laikam grandiozu floti un trīs tūkstošu lielu iedzīvotāju skaitu. (1642. g. Ventspilī dzīvoja 200 cilvēku, 1657. – jau 3000).

Kuģu būvētavā, kuŗa atradās augšpus pilsētas pie Packules lunkas, kur tagad Doku kapi Ventas krastā, tika uzbūvēti 44 kuŗa un 79 tālbraucēji tirdzniecības kuŗi, pat ar vairāk nekā divsimt tonnu vestspēju. Hercogam bija vairāk kuŗu nekā Zviedrijai, Dānijai, Anglijai, Francijai u.c. piejūras valstīm. Kurzemes hercogvalsts flote kļuva par vienu no lielākām pasaulē. Būvēšanas darbus galvenokārt vadīja ataicinātie holandiešu meistari, bet galdnieki, kalēji, virvju vijēji, buŗu audēji bija latvieši – dzimtcilvēki un brīvie cilvēki.

1639. gadā cauri Zundam devās pirmais Ventspils kuŗis. 1651. gadā tālo ceļu uz Gambiju – Kurzemes hercogistes koloniju – uzsāka kuŗis, kuŗa mastā plīvoja Kurzemes kuŗa karogs – melns vēzis sarkanā laukumā.

Kurzemieki tika arī pie otras kolonijas Tobago salā, netālu no Dienvidamerikas upes Orinoko grīvas. Hercogs Jēkabs šo salu nopirka 1652. gada (pēc citiem avotiem, to viņam dāvinājis krusttēvs, Anglijas karalis). Vispirms turp tika nosūtīti kuŗavīri, pēc tam nometināti ap 12 000 kolonistu, kas uzcēla salā vairākas pilsētas. Kolonisti bija no dažādām zemēm, arī latviešu dzimtcilvēki, kas te saņēma zemi un kļuva brīvi.

Izceļas zviedru-poļu kuŗš. Zviedru iebrukums Kurzemē 1658. g. un Ventspils ieņemšana 1659. g. (gan tikai uz īsu laiku: tā paša gada rudenī Ventspili atgūst poļi) sakarus ar Tobago pārtrauca: tajā laikā tur atradās pieci hercoga kuŗi. Ap salu sākās cīņas; beidzot to ieņēma holandieši un angļi. 1681. gadā Jēkabs, kas bija saņēmis zviedru gūstā, pēc savas atbrīvošanas salu gan atguva, bet drīz pēc tam mira. Viņa pēctecis kolonijas paturēt nespēja, lai gan sūtīja uz turieni vairākas ekspedīcijas. 1690. gadā pēdējie ieceļotāji atstāja Tobago un atgriezās Kurzemē.

Līdz ar hercoga Jēkaba nāvi beidzās arī pirmais vērā ņemamais Ventspils plauksmes laiks. Smagi pilsētai bija Ziemeļu kuŗa (1700–1721. g.)

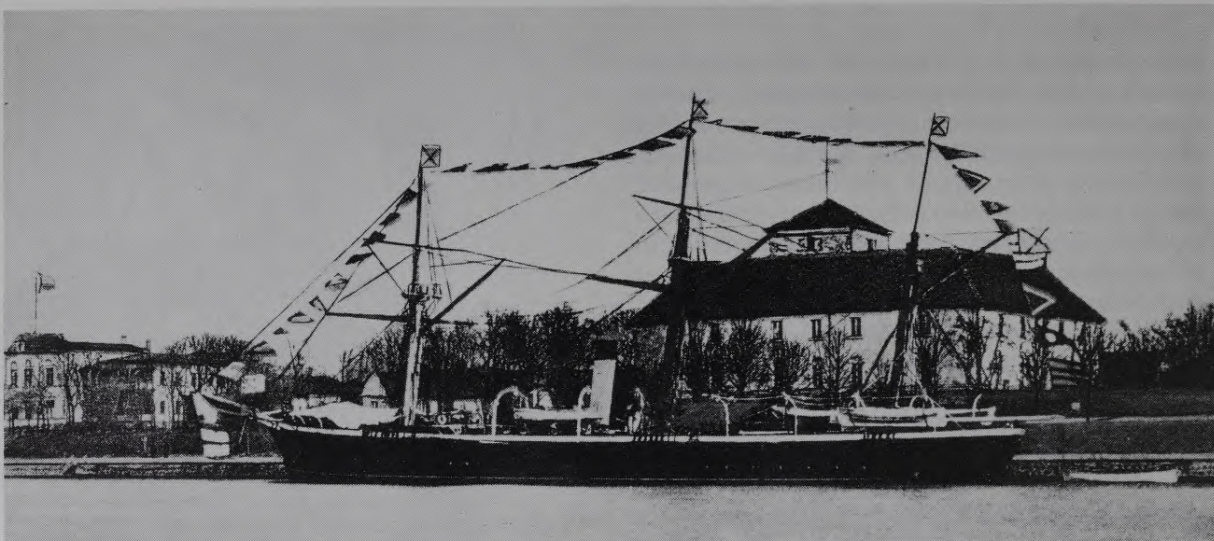
Pils 1827. gadā (Villong).

Pilsēta 1860. gadā.

Osta pie molu sākuma pirms 1. pasaules kuŗa.

Kuģis Ventā pie pils pirms 1. Pasaules kara.

gadī. Drīz pēc zviedru iebrukuma Ventspili 1701. gadā izraisījās mēra epidēmija. 1660. g. pilsētā atradās pāri 2000 iedzīvotāju, pēc 1710. g. dzīvas bija palikušas septiņas ģimenes.

Ziemeļu karā beidzoties ar zviedru padzīšanu no Igaunijas, Vidzemes un Kurzemes, hercogistē aizvien jūtama kļuva Krievijas politiskā ietekme. 1737. gadā, kad pēc 175 gadu valdīšanas hercogistes tronī Ketlerus nomainīja Krievijas imperatores Annas Ivanovnas favorīts Ernsts Johans Bīrons, orientācija uz Pēterburgu jo sevišķi pastiprinājās. 18. g. s. pēdējos gados, sabrūkot Polijas valstij, saīsa arī Kurzemes hercogiste. 1795. gadā Ernsta Johana dēls Pēteris atteicās no troņa, pārdeva hercogisti Krievijai, un viņa valdījums oficiāli tika pievienots imperijai kā īpaša Kurzemes guberņa.

Rāmā ierastībā Romanovu imperijas rietumu province vadīja savas dienas līdz 20. g. s. sākumam, bet 1905. g. revolūcija un nemieri pirms tam (sk. tālāk J. Sviestiņa rakstus) nepaiet garām arī līdz tam klusajai Ventspilij.

Reizē ar Ventspils – Ribīniskas dzelzceļa izbūvi, ko uzsāka gadsimta sākumā un pabeidza 1912. gadā, agrāk nepieredzētā vērienā un tempā tika paplašināta un labiekārtota arī Ventspils osta, kas to savienoja ar Iekškrīvijū un Sibīriju.

Šajā Kurzemes krastā valdošie dienvidaustrumu vēji un viļņi piekrastes seklumā pastāvīgi pārvieto milzīgas uzduļķotu smilšu masas. Šī iemesla dēļ ātri aizsērēja mākslīgi padziļinātais kuģu ceļš no upes grīvas atklātā jūrā. Lai no tā izvairītos, kā arī nodrošinātu mierīgus apstākļus kuģu iekraušanai un izkraušanai Ventas pietātnēs, abpus tās grīvai no 1899. līdz 1904. g. pārbūvēja divus hercoga Jēkaba laika būvētos akmens molus – viļņlaužus: ziemeļu mols tika pagarināts līdz 2059 metriem, dienvidu mols

ierīkots 1487 metru garumā. Tas izveidoja telpu starp divām paralēli dzītu koka pāļu rindām piegāžot ar milzīgiem akmens blūkiem. Ar laiku atklājās, ka dienvidu mols, aizturot daļu no gar piekrasti šurp nesto smilšu, veicina jaunas sauszemes teritorijas veidošanos Ventas kreisajā krastā pie ietekas jūrā. Vairāk nekā 100 gados te nogūlušī daudzi miljoni kubikmetru, un tagad vieta, kur vēl pagājušā gadsimta vidū viļņoja jūra, atrodas pilsētas pludmale un t. s. Ostgals – zvejnieku ciems.

Tā kā Ventspils tika izmantota galvenokārt tranzitirdzniecības operācijām, upes labajā krastā uzbūvēja ietilpīgas noliktavas, saldētavu un graudu elevātoru. Ledus mājā vienlaicīgi varēja novietot apmēram 2800 tonnu sviesta, elevātorā iebērt 40 000 tonnu graudu. Gadā no Ventspils ostas bija iespējams eksportam nosūtīt apmēram 320 000 tonnu graudu un gandrīz 52 000 tonnu sviesta. Tirdznieciskas rosības gados (1912., 1913. g.) šādi apjomi praktiski arī tika sasniegti.

Ventspils kā jūras tirdzniecības ostas attīstība pēc pievienošanās Krievijas dzelzceļa tīklam noritēja ārkārtīgi strauji: par to liecināja apgrozījuma pieaugums naudas izteiksmē. 1901. gadā tas sasniedza tikai divus miljonus zelta rubļu, 1912. gadā bija gandrīz 123 miljoni zelta rubļu. Vairāk nekā 75 procentu no visa Krievijas sviesta eksporta šajā laikā gāja caur Ventspili. Saimniecisko pacēlumu apliecināja arī straujais iedzīvotāju skaita pieaugums: no 7127 cilvēkiem 1897. gadā līdz 28 846 – 1914. gadā. Krievu domnieks finanču ministrs Vitte bija pareģojis, ka Ventspils izvērtīšoties par lielāko ostu pasaulē.

Šo tirdzniecisko rosību iznīcināja pasaules karš, kad no apm. 30 000 iedzīvotājiem 1914. g. sākumā, 1915. g. septembrī Ventspili, kuŗu krievu karaspēks atkāpjoties bija izpostījis, vairs bija tikai

Ostas mols.

Osta pirms 1. Pasaules kara.

nepilni 3000 iedzīvotāji. 1915. g. vasarā Ventspili bombardē vācu karakuģi, un 5. jūlijā vāci okupē pilsētu. 1919. g. februārī pilsētu ieņem lielinieki, kuri te apšauj vairāk nekā 100 sagūstītos vācu karavīrus, kādēļ līdzīgu asins pirti (apšauj 300 iedzīvotāju, kuņģus uzskata par komunistiem) martā sarīko landesvērs, kad tas atbrīvo pilsētu. Pēc kara sīsto brūču sadziedēšanas Ventspils gadu maiņās pamazām atkal atplauka, jo jūra, osta un apkārtnes mežu lielā bagātība rada Ventspili atkal dzīvību. 1935. gadā pilsētā bija 15 571 iedzīvotājs (83% latvju, 8% žīdu un 5% vāciešu). Hercoga Jēkaba dāvinātais pilsētas ģerbonis saglabājies vēl šo baltu dienu: zelta ordeņa krusts virs mednieka taures sarkanā laukā, kuņģu klāj sidraba tīkls.

Pēc 2. pasaules kara Padomju Savienība, izmantodama izdevīgo Ventspils stāvokli ar neaizsalstošo ostu sadarbībā ar ASV firmu Occidental Petroleum Corporation uzbūvēja ķīmisko produktu pārkraušanas kompleksu, kā arī naftas vada viena atzara izbūvi no Urālu un Volgas naftas atradnēm. Nafta un tās produkti Ventspilī tagad tiek ievesti arī pa dzelzceļu, lai pēc tam naftu pārlādējot kuģos, vestu uz rietumiem, kā arī uz Poliju, Čehoslovākiju, Ungāriju un Austrumvāciju. Tagad Ventspils ir lielākā naftas un tās produktu eksporta osta visā Padomju Savienībā. 1972. gadā Ventas grīvas labajā pusē uzskaloja miljoniem kubikmetru smilts, lai iegūtu teritoriju ķīmisko produktu (galvenokārt sašķidrinātā amonjaka un superfosforskābes) uzkrāšanas un pārsūknēšanas kompleksa būvei dziļūdens pietātņu tuvumā. 1985. g. tankkuģu skaits, kuņģu piederības osta ir Ventspils, sasniedz pāri par 40 (no tiem seši gāzes vedēji). Sakarā ar šīm rūpnīcas izbūvēm un to izmantošanu bija vajadzīgi strādnieki, un 1983. gadā pilsētas iedzīvotāju skaits pirmo reizi sasniedz 50 000. Galvenokārt pieaugumu deva krievu strādnieku iepludināšana. Reizē ar naftas un ķīmikāliju rūpniecības attīstību pieauga milzīgā mērā ekoloģiskas problēmas.

Kālija, amonjaka un citu ķīmikāliju produkti apdraud ne tik vien floru (par ko liecina daudzie nokaltušie koki un pat meži ap Ventspili), bet arī rada ādas un elpošanas orgānu problēmas cilvēkiem un pavairo defektīvo bērnu dzimstību Ventspilī. Arī zivis izmirst, un Baltijas jūrā ap Ventspili tikpat kā izzudušas butes, kas agrāk bija viens no galveniem nozvejas objektiem.

Nav noslēpums, ka Ventspils ir viens no galveniem iemesliem, kādēļ Padomju Savienība grib paturēt visu Latviju. Ko nesīs latviešu tautas un tās pašreizējo vadītāju varonīgā un drosmes pilnā tiekšanās pēc brīvības un neatkarības, rādīs nākotne.

Izmantotie materiāli:

1. Jāņa Sviestiņa "Vadonis pa Ventspili" 1934. g.
2. Vānagu Kārļa "Atceries Latviju. Nr. 11. Kurzeme" 1939. g.
3. Daces Kristovskas diplomdarbs "Ventspils mūzikas dzīve novada kultūvēsturiskā kontekstā" 1988. g.
4. Nezināma autora Latvijā raksts par Ventspils vēsturi.
5. J. Tropa "Ventspils" 1985. g.

Bāka.

Baltijas jūras piekraste pie Ventspils.

Pirmskaŗa Kuldīgas iela Ventspilī.

Pilsēta un apkaime

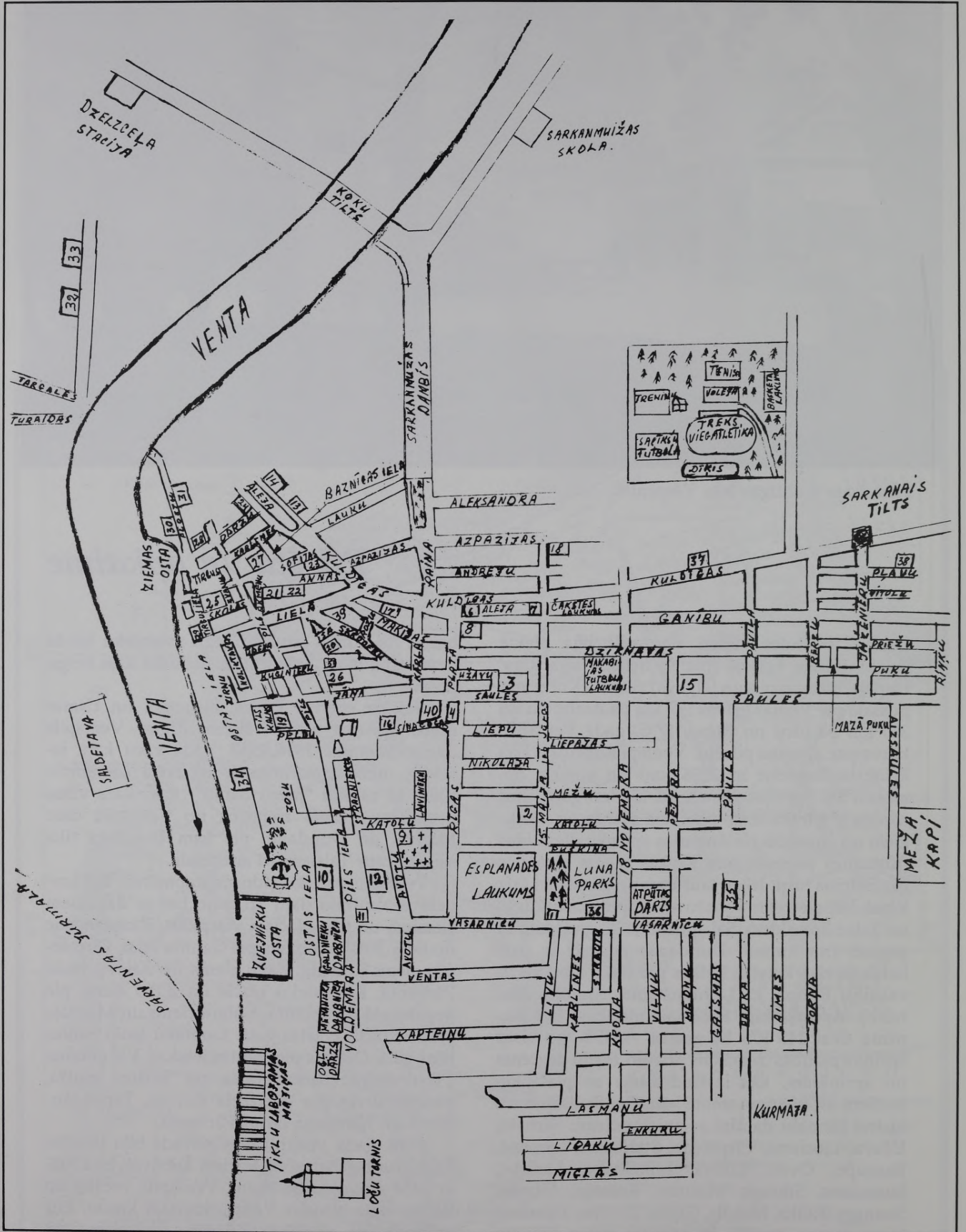
Līdz 2. pasaules kaŗam Ventspils bija piektā lielākā pilsēta Latvijā (par to lielākas bija Rīga, Liepāja, Daugavpils un Jelgava). Situēta Kurzemes pussalā pie Ventas grīvas 177 km pa dzelzceļu un 240 km pa jūru no Rīgas. 1795. gadā Ventspils kļuva par apriņķa pilsētu. Ventspils apriņķis bija lielākais Kurzemē ar 3238 km² un aizņēma apmēram 5% Latvijas zemes. Tā 157 km garā jūras robeža ir garākā starp pārējiem piekrastes apriņķiem un sniedzas no Aizputes apriņķa dienvidos (Jūrkalnes pagasts) līdz Kolkas ragam ziemeļos gar Baltijas jūru, Irbes šaurumu un Rīgas līci līdz Rojai, bet cietzeme robežo ar Aizputes, Kuldīgas un Talsu apriņķiem. Šai apriņķī 1939. gadā bija 14 pagasti (no kuŗiem Dundagas pagasts ir pats lielākais visā Latvijā, lielāks par dažu labu mazu valstiņu Eiropā, kā Lichtenšteinu, Angolu, Monako). Apriņķī bija 8022 saimniecības, kas aizņēma tikai 145 975 ha zemes — 45% no visas apriņķa platības, zemākais privāto zemju procents no apriņķiem, kas izskaidrojams ar plašajiem mežiem un piejūras smiltājiem. Gar smilšaino un oļaino jūrmalu daudzi zvejnieku ciemi: Sārnate, Užava, Libciems, Cirpstene, Staldzene, Liepene, Jaunupe, Oviši, Lūžņa, Miķelbāka, Lielirbe, Jaunciems, Sikrags, Mazirbe, Košrags, Pitrags, Saunags, Kolka, Melsils, Ģipka, Zocene. Daudzos šajos ciemos, sevišķi ap Mazirbi dzīvo lībji un lībju pēcteči. Visi šie zvejnieku ciemi ir galvenās

bazes, no kuŗām latviešu bēgļi zvejnieku laivās devās trimdā uz Zviedriju 2. pasaules kaŗa beigu posmā.

Lielākie ezeri ir Puzes, Bušnieku un Usmas ezeri. Apriņķa vidieni šķērso Rīgas—Ventspils dzelzceļa līnija. 1916./1917. gadā vācu kaŗa iestādes mežu izmantošanai izbūvēja šaursliežu tīklu, tā saukto "mazo bānīti", kas skāra visus zvejnieku ciemus ziemeļos no Ventspils caur Mazirbi un Dundagu, pie kam Dundaga tika saistīta caur Talsiem arī ar Stendi.

Ventspils pati 30. gados bija apmēram 26,7 km² liela ar centrālo daļu ap ostu, bet ar daudziem ciemiem un t. s. plačiem visapkārt. Pazīstamākie no tiem: Koškula ciems pie Ganību ielas, Cirpstenes ciems jūrmalā, Zaķu ciems un Krievu lauki Pārventā, Kurpnieku placis un Zāžu ciems pie nepabeigtā dzelzs tilta, Gāliņu ciems un Mācītāja placis Kuldīgas ielas galā, Karātavu lauki Saules ielas galā, Ostgals pie Ventas ietekas. Vēl mināmi Čikstiņciems, Sarkanmuiža un Kustes muiža, pēdējās divas pie dzelzceļa stacijas. Tāpat Jāņciems un Kantsona ciems Pārventā.

1939. gadā viss pilsētas novads bija iedalīts 3425 gruntsgabalos, no kuŗiem apbūvēti bija 70% ar 2458 dzīvojamām ēkām. Ventspils vecākā un lielākā daļa atrodas Ventas kreisajā krastā, kur galvenā iela pieslēgta Kuldīgas lielceļam, kas posmiem asfaltēta, bet lielāko tiesu klāta ar kalnu

Ventspils ielu plāns ap 1935. g.

Pēc atmiņas zīmējis Richards Anuzis.

- 1, 6, 7, 16. Kioski.
2. Katoļu baznīca.
3. Komerckola un Arodskola.
4. Baptistu baznīca.
- 5, 11. Avotu akas.
8. Ventas aptieka.
9. Krievu kapi.
10. Ostas valde.
12. Astotā pamatskola.
13. Banka.
14. Ģimnazija un Piektā pamatskola.
15. Pirmā pamatskola.
17. Pasts.
18. Taboru baznīca.
19. Pilskalns un pils.
20. Latviešu biedrība.
21. Bibliotēka.
22. Ugunsdzēsēju depo.
23. "Družba".
24. Pilsētas valde.
25. II pilsētas pamatskola.
26. Ebrēju skola.
27. Luterāņu baznīca.
28. Vācu skola.
29. Pirts.
30. Spēkstacija.
31. Pareizticīgo baznīca.
32. Muita.
33. III pamatskola.
34. Pieminekļis ar uzrakstu: "Jūrniekiem un zvejniekiem, kuŗu kaps jūras dzelmē".
35. Slimnīca.
36. Prāvests Grosbachs dzīvoja šeit.
37. Archibīskapa T. Grīnberga māja.
38. IV pamatskola.
39. Amatnieku biedrība.
40. Sinagoga.

Kuldīgas ielu pārdēvēja par Vadoņa ielu, ja nemaldos, tas notika 1936. g.

Prospektu pārdēvēja par 18. novembra ielu.

Jūras ielu pārdēvēja par 15. maija ielu.

Es neesmu drošs, vai tā bija Medņu iela, ko pārdēvēja par Jūras ielu.

akmeņu segu. Ar apaļu akmeņu bruģi klātas arī šaurās centra ielas, bet nomale pat bez jebkāda seguma; nereti, sevišķi Ostgalā, aizputināta smiltīm. Stāvoklis nav uzlabojies, pat pasliktinājies padomju laikā tagad. Lai gan saceltas daudzas blokmājas ceļā no pilsētas centra uz staciju (bij. Sarkanmuižas dambis jeb Raiņa gatve, tagad Brīvkalna iela), tāpat Pārventā, ielas, sevišķi Pils iela, ir izvagotas, akmeņu bruģis izlauzts un grumbuļains, tā kā grūti ar automašīnu tur izbraukt vēl 1989. gadā.

Koka pontona tilts un divas pārceļtuves saistīja vecpilsētu ar Ventspils jaunāko daļu, t. s. Pārventu. Ventspils dažas no garākām ielām atradās tieši Pārventā: Tārgales iela, Embūtes iela un Staldzenes iela (4 km gara). Pārventā atrodas elevātori, saldētavas, muita un muitas dārzs un 3. pamatskola. Vācu tautības pilsoņi būvējās galvenokārt Kuldīgas ielas sākumā: Kātrīnes, Pils un Dārzu ielas bija tipiski vācu rajoni. Atnākušie žīdi izvēlējās vietu ap Kārļa un Užasvas ielu. Bagātie žīdi apmetās Kuldīgas ielas alejā. Zvejnieki no- metās Ostgalā, kur bija parocīgāk piekļūt jūrai.

Zmantotie avoti:

Jāņa Sviestiņa "Vadonis pa Ventspili"

Pētera Jākobsona "Ventspils laiku maiņās"

Jānis Sviestiņš

Venta

Ventspils atrodas pie Ventas upes ietekas jūrā. Venta ir lielākā Kurzemes upe – vairāk kā 300 km gara. Kurzemē vien tās garums ir ap 160 km. Venta izceļas Lietuvā, Telšu augstienē. Ventas platums Kurzemē ir 50–150 m. Ventas grīva 7–10 m dziļa un pat 20 km augšpus Ventspils tā ir vēl 5,5 m dziļa.

Pāri Ventai Ventspils koka tiltu taisījis būvuzņēmējs E. Bauls. Tilta garums ir 174,60 m un platums 8,5 m. Tilta būve valdībai izmaksājusi ap 50 000 latu. Jaunā tilta iesvētišana un atklāšana notika 1923. g. 21. oktobrī.

Dzelzs tiltu sāka būvēt pirms kara, bet lielais 1. pasaules karš šo darbu pārtrauca, tādēļ tas palika nepabeigts. Toreiz bija nodoms staciju ierīkot pilsētā, upes kreisajā pusē. Tiltu pabeidza 2. pasaules kara laikā.

Aiz dzelzs tilta, kilometrus piecus augšpus Ventspils, Ventā ietek no labās puses Packules upe. Te hercoga Jēkaba laikā bijusi kuģu būvētava – doks. Vēl tagad te saskatāmas atliekas no šīs būvētavas. Pa ziemu te stāvējusi hercoga Jēkaba kara flote. Packules upes malā atrodas

Doku kapsēta. Šis nosaukums norāda, ka te kādreiz būvēti kuģi. Tālāk pa Ventu uz augšu Ventas kreisā krastā atrodas Vārves pamatskolas jaunceltne, vēl tālāk – Leču muiža ar divgadīgu lauksaimniecības skolu, vēl tālāk – Zūras, te savu bērību pavadījis dzejnieks H. Dorbe, tad – Landzes baznīca un mācītājmuiža, kur savu bērību pavadījis dziesminieks K. Hugenbergers. Vēl augstāk seko Zlēkas. Te ir sēkļi. Pie Abavas ietekas Ventā skaisti Ventas krasti. Jo augstāk braucam, jo krasti kļūst augstāki, skaistāki, koziem apauguši. Apgabals starp Zlēkām un Kuldīgu tiek dēvēts par otro Kurzemes Šveici.

Jānis Sviestiņš

Osta

Ventspils pēc lieluma ir trešā Latvijas ostas pilsēta, un var sacīt: Ventspils osta ir labākā osta Latvijā – īpaši ziemā, kad citas ostas aizsalst un kad Rīgas ostā dažkārt nav iespējams iekļūt pat ar ledlauža "Krišjānis Valdemārs" palīdzību. Ventspils ostā kuģi var netraucēti ieliet vienmēr.

Osta sastāv no priekšostas un tirdzniecības

ostas. Ostas ūdens platība ir 283 ha, no tās kuģošanai lietojami 150 ha.

Priekšostu izveido divi no krasta jūrā izbūvēti ziemeļu un dienvidu moli. Šo ostas daļu ar 5,5–6,0 dziļumu kuģi izlieto kā patvēruma ostu. Caur priekšostu ved apm. 1,5 km garš un līdz 8 m dziļš kuģu braucamais ceļš.

Tirdzniecības osta stiepjas no pašas Ventas upes ietekas jūrā pa upi apm. 13 km garumā. Upes dabiskais dziļums lejas galā 4 km garumā ir 6,7–8,0 m, bet augstāk līdz 8 km tā pieejama kuģiem ar 6 m iegrimi un līdz 10 km ar 4 m iegrimi. Ventspils ostas vidējais platums ap 185 metri.

Viņļlauzēji (moli) vajadzīgi, lai ostas vārti nepiesērētu. Vējš un viņņi to drīz vien piedzītu smiltīm, ja trūktu šo viņļlauzēju.

Ziemeļu mols 2059,24 m, dienvidu – 1487,85 m garš. Bez šiem molim uz Ventas labā krasta, pie ieejas no priekšostas Ventas upes grīvā atrodas mazais mols ap 270 metru garumā.

Ostas teritorijas platība vienota, izņemot 3 nelielus nodalījumus: ziemas, zvejnieku un jauno zvejnieku ostu. Pirmajā novietojumā būvēti būvniecības un zemesmēlētājiem ziemas laikā, otrajā novietojumā motorlaivas (tā ir 4 metri dziļa un ar 375 m garu laivu piesiešanai derīgu krasta līniju), trešajā novietojumā bezmotora zvejaslaivas. Pēdējās izbūvēti uzsāka 1932. g., te zemes izsmelts ap 20x30 m lielā platībā – un te ir vieta apm. 40 zvejnieku airu laivām.

Tranzittirdzniecībai galvenokārt izlieto upes labo (ziemeļu) krastu leļpus koka tiltam. Krasts visā garumā izbūvēts dzelzceļa līnijām. Te atrodas muitas krastmala 0,4 km garumā un elevatora krastmala ap 1,0 km garumā.

Elevators savā laikā lieliski darbojās. Tas varēja uzņemt vienā reizē ap 40 000 tonnu (2 500 000 pudu; puds – sena krievu svara vienība = 16,38 kg) labības. Gadskārtējā caurlaišanas spēja eksportēšanai uz ārzemēm bija ap 20 miljonu pudu graudu. Elevatora vērtība kopā ar dzīvojamām ēkām bija ap 7,2 miljonu latu. Labības žāvētava bija spējusi izkaltēt 10 tonnas graudu stundā. Būtu vajadzīgs ap 750 000 latu, lai elevators atkal varētu stāties darbā kā agrākos laikos. Lielākā jauda, ko elevators 10 stundu darba dienā uzrādījis, ir bijusi pieņemt 140 vagonus ar 126 000 pudim labības, tai pašā laikā izdodot 182 000 pudu labības uz kuģiem. Pie elevatora varēja lādēt reizē 3 kuģus.

Ledus mājā varēja novietot 7000 mucīņas jeb 28 000 pudu sviesta. Caur to varēja eksportēt gadā ap 1 740 000 pudu sviesta. Atsevišķa moder-

Osta ziemā

nas saldētavas ēka bija atstāta labā stāvoklī, bet iekšējā iekārta, kaņam izceļoties, tika izvesta uz Krieviju. Tā nodereja sviesta, gaļas un kautu putnu uzglabāšanai. Pavisam bija telpas 50 000 mucinām sviesta (3,5 pudi katrā) vai pavisam 175 000 pudiem sviesta, kopvērtībā ap 2,5 milj. rubļu. Sviesta pievedumi saldētavā nepārsniedza 90 000 pudu dienā, pie kam lielākā daļa, apm. 90% palika saldētavā ne ilgāk par 2 nedēļām. Tā sviesta daudzums nekad neaizņēma visu telpu. 1913. g. caur minēto saldētavu izvesti 3 232 000 pudu sviesta.

Pie Ventspils ostas labajām īpašībām pieskaitāmas sekojošas:

Osta ar celtni.

1) Osta visu gadu ir brīva no ledus. Šai ziņā tikai Liepāja pa daļai varētu līdzināties Ventspilij, bet pēdējai ir daudz priekšrocību: Ventas upe ar savu strauņi sakrājušos ledus gabalus pastāvīgi aizskalo jūrā, Liepājā, turpretim, upes straumes nav, un tur osta no ledus tiek iztīrīta tikai rīta vējam pūšot, bet citādi ledus sakrājas ostā, kas stipri traucē kuģniecību;

2) Ventas upes dibens ir no smilšaina māla, tāpēc ļoti ērti padziļināms; pie tam Venta gandrīz nemaz nepiesērē. Bez tam Ventspils ostai ir ļoti lielas rezerves, ar samērā nelieliem izdevumiem Ventas upe ir pieejama lieliem okeana tvaikoņiem vismaz 15 km uz augšu.

Osta ar labības elevātoru.

Ventspils osta mūsdienās.

Ventspils silto vannu iestāde. Celta 1938. g.

3) Ventas upes krasti ir lēzeni, ap 2 metri virs ūdens līmeņa, pie kam krasti netiek appludināti, un kuģiem visur ir ērta piestāšanās vieta. Upes platums, ap 250 m pieļauj pat lielākiem okeana tvaikoniem svabadi manevrēt, turpretim Liepājas šaurajā kanālā tas ir neiespējami.

4) Ap Ventas krastiem ir ļoti daudz svabadu zemju, kur var ierīkot dažādas jaunas noliktavas, laukumus, brīvostu utt. Bez tam arī esošo noliktavu Ventspilī ir daudz, un preču iekraušana tanīs izmaksā lētāk kā citās mūsu ostās.

Brīvostas teritorijā ir 3 mūra noliktavas. Noliklavu koplielums pēc platības ir 8 122 m², pēc tilpuma 31 798 m³. Visa brīvostas teritorijas platība aizņem 41 850 m² no kuŗas 25 000 m² var izlietot preču uzkrāšanai.

Papildinājums no "Latvju enciklopēdijas" 1954 – 55:

Lai gan Latvijas laikā Ventspils vairs nerasniedza agrākos apgrozījumus, tomēr tā bija 2. lielākā koku eksporta osta tūlīņ aiz Rīgas, pasaules tirgū labi pazīstama kā stutmalkas eksportētāja. Eksportam palīdzēja arī Ventspils rūpnīcas: 15 zāģētavas, 5 dzirnavas, labības kalte, pienotava. Preču apgrozījumā kā krievu, tā Latvijas laikā eksports ievērojami pārsniedza importu. Piem., 1928. g. caur Ventspils ostu izveda 212 495 tonnas un ievēda tikai 9617 tonnas preču. Nozīmīga bija arī zvejas osta, kur 1935. g. bija ap 100 motorlaivu, un zvejnieku kooperatīvam bija arī zivju žāvētava. Galvenā nozveja bija reņģes (52%), butes jeb plekstes (29%) un mencas (15%) 1939. gadā Ventspils nozveja bija 2,7 milj. kg jeb apm. 20% no Latvijas zvejas.

Ventspils kā kūrorts

Jau 1894. gadā izdotā Brokhauza un Efrona konversācijas vārdnīcā par Ventspili rakstīts: "Klimats Ventspilī ļoti veselīgs, jūras dibens smilšains, jūras ūdens bagāts ar dziedinošām dūņām. Pateicoties visam tam, tāpat arī priežu mežu tuvumam un lētai dzīvei, jūras peldes Ventspilī sevišķi labas un atstāj labu iespaidu."

Tālāk no J. Sviestiņa "Vadonis pa Ventspili" 1934:

"J. Grauds savā grāmatā "Mūsu veselības avoti" sniedz par Ventspili šādas ziņas: "Baltijas jūras piekrastē saules ir visās sezonās vairāk nekā apgabalos zem tiem pašiem platumiem uz austrumiem no šīs jūras. Ievērojot šos apstākļus, jānāk pie slēdziena, ka Ventspils ir sevišķi veselīšanai

Skats uz ostu un tirgus laukumu.

noderīgs kūrorts. To jau agrāk krievu valdība saprata, kādēļ vieta vienai no pirmām bērnu sanatorijām bija izvēlēta Ventspils piekrastē.”

Ventspils ir tipiska jūras peldvieta. Tā atrodas atklātās jūras malā un tai nav novērotas straujas temperatūras maiņas. Vasarās karstums tiek patīkami regulēts ar dienvidrietumu un ziemeļu vējiem, kas, nākot no jūras, atnes tīru, svaigu un veselīgu jūras gaisu. Negaisi visvairāk ir rudenī, vismazāk vasarā. Visvairāk apmākušos dienu ir ziemā, lietainu dienu skaits ir lielākais oktobrī.

Jūras dibens ir smiltīm pārklāts, bez akmeņiem un nelīdzenumiem, tāpēc ļoti izdevīgs peldētājiem. Bieži peldsezona tiek slēgta tikai septembrī, jo ūdens un gaiss vasaras beigās uzglabā vēl ilgi siltumu.

Pa lielāki daļai jūrā ir lielāki viļņi. Vismierīgākā tā ir jūnija un jūlija mēnešos. Jūras ūdens īpatnējais svārstās no 1,0033 līdz 1,0065, kas atbilst sāls saturam ūdenī no 4,3% līdz 8,8%.

Jūras krasti smilšāni. Gar malu stiepjas vairākās rindas lielas kāpas: tās apaugušas ar lielu priežu mežu. Mežs plašā joslā aizstiepjas dienvidrietumu virzienā no Ventspils līdz Pāvilostai.

Jūrmalā atrodas pilsētas silto vannu iestāde. Silto jūras ūdeņu vannas tiek atklātas maija sākumā un darbojas līdz septembrim. 1933. g. vannas dotas 4574 apmeklētājiem.

Ventspils kā peldvieta sevišķi ievērojama bija ap 100 gadu atpakaļ. Toreiz tā tika pieskaitīta labākiem kūrortiem. 1830. gadā tā bija vienīgā vieta Kurzemē, kur ieradās peldviesi no visas Kurzemes un Lietuvas. Izbūvējot dzelzceļus uz pārējām vietām un ierīkojot ar tām ērtu satiksmi, tās aizsteidzās Ventspilij priekšā.”

Sanatorija

Trīs kilometrus uz ziemeļiem no Ventspils jūrmalā, priežu mežā 1900. g. 12. maijā iesvētīja Ventspils sanatoriju ar kaulu tuberkulozi slimiem bērniem, kuriem ārstēšanās nolūkos bija nepieciešams ilgāku laiku uzturēties jūrmalā. Ķeizars no saviem līdzekļiem devis ik gadus 6000 rubļus 20 bērnu ārstēšanai bez maksas. Sanatorijā varēja uzņemt ziemā 50, bet vasarā līdz 70 slimnieku. Maksa bija nolikta 25 rubļi mēnesī. Sanatorijā bija pastāvīgi savs ārsts, žēlsirdīgās māsas un skolotāja. Pirmajā gadā sanatorijā bija 60 slimnieku, 1905. g. jau 86, tātad vajadzība pēc šādas sanatorijas ir bijusi. Bet tad sākās karš, un sanatorijas darbība izbeidzās. Pēc kara Latvijas valdība sanatorijas darbību nebija atjaunojusi.

Publiskās akas

Vecpilsētas iedzīvotāju vajadzībām bija ierīkotas publiskas akas ar koka sūkņiem, ko pa lielai daļai bija gatavojis tā laika koka virpotājs Erdmanis Kuldīgas ielā. Šādas akas bija Siena tirgū Kuldīgas ielā, tirgus laukumā, Avota aka Avota ielā aiz katoļu baznīcas, tad vēl pie Romas viesnīcas Užavas ielā, Pils ielā pretim Ostas valdei un ev. lut. baznīcas dārzā.

Tagad Ventspilī ir ūdens vads, ņemot ūdeni no Puzes ezera.

Izmantotie materiāli:

Jāņa Sviestiņa "Vadonis pa Ventspilī"

Pētera Jākobsona "Ventspils laiku maiņās"

Pirmskaŗa pilsētas valdes nams.

Pilsētas pārvalde

Jau 1290. g. jaunceltajā Ventspils pilī no metas pils komturis, kam bija padots Ventspils apgabals. Šis komturis gan bija savukārt padots Kuldīgas komturam. Komturis izpildīja tiesneša, kaŗa un pārvaldes varu. No 1291. līdz 1560. g. Ventspili zināms 21 komturis. Oficiāli pilsētas tiesības Ventspils ieguva 1378. gadā, tai pašā gadā pilsētas tiesības ieguva arī Aizpute, bet Kuldīga tās jau bija dabūjusi 1347. gadā. Bruņinieku vadībai beidzoties, pēc 1560. gada pilsētas tiesības dabūja Bauska (1600. g.), Jelgava (1617. g.), Liepāja (1625. g.).

Kurzemes hercogistes laikā līdz 1794. g. Ventspils pilī uzturējās pilskungs. Viņš bija apkārtnes kungs un pavēlnieks: sadalīja gruntsgabalus un saņēma gruntsnaudas un tirdzniecības nodokļus. Par to viņam bija jāuztur pili bākas uguns jūrniecības vajadzībām un jāsniedz palīdzība kuģiem nelaimes gadījumos.

1795. g., kad Kurzeme pievienota Krievijas ķeizārvalstij, Ventspils kļuvis par aprinķa pilsētu. Toreiz pilsētas pārvalde sastāvēja no birģermeistara, viena fogta un četriem rātskungiem. Pilsētā bija ap 1000 iedzīvotāju. Neskatoties, ka Kurzeme bija zem krievu valdības, valdošā šķira bija vācieši, kuŗu rokās atradās visa amatniecība un tirdzniecība. Ar savām cunftēm un ģildēm tai viegli bija to kontrolēt. Arī visi rātskungi, birģermeistari un domnieki bija vācieši, kur latviešiem bija grūti gūt panākumus. Tikai pēc 1900. g. radās

pirmie aktīvākie latvieši, kas mēģināja lauzt vācu virskundzību. Tie bija Fr. Kārķliņš, J. Turauskis, T. Antmanis, Fr. Oļukalns, Fr. Jākobsons.

1918. g. 18. nov. vakarā Fr. Kārķliņš, Fr. Oļukalns un Fr. Jākobsons saņēma no birģermeistara Reinkes uzaicinājumu ierasties pilsētas valdē un uzņemt pilsētas pārvaldes amatus. 19. nov. viņi arī ieradās pilsētas valdē un stājās pie darba. Fr. Kārķliņš kā pilsētas galvas biedrs uzņēmas vispārējo vadību. Okupācijas vara nodeva latviešu rokās visas savas iestādes un darbus, kas kaŗa apstākļos prasīja lielas pūles. Fr. Oļukalns uzņēmas pilsētas apsardzības noorganizēšanu, Fr. Jākobsons uzņēmas pilsētu apgādāt ar produktiem.

19. novembrī plkst. 5.30 vakarā Latviešu biedrības telpās notiek pirmā tautas sapulce. Šo sapulci atklāja un vadīja Fr. Oļukalns. Sapulci kontrolēja vācu zaldātu padomes locekļi. Pienākusi ziņa no Rīgas, ka 18. nov. proklamēta Latvijas republika. Sapulcējušies pieceļas un nodzied "Dievs, svētī Latviju!" Sadala pilsētu 5 rajonos un izvēl bez jau pirms kaŗa ievēlētiem domniekiem vēl no katra rajona 10 tautas pārstāvjus pilsētas domē.

Pirmā paplašināta domes sēde notiek 25. novembrī. Piedalās 56 domnieki un 2 pārstāvji no vācu zaldātu deputātu padomēm. Sēdi vadīja Fr. Kārķliņš, jo Ed. Reinke iesniedzis atteikšanos no pilsētas galvas amata. Protokolē vācu valodā A. Kupfers, latviešu — T. Bankers. Nosūta Tautas Padomes priekšsēdētājam J. Čakstem apsveikuma telegrammu. Par domes debašu un darīšanu valodu pieņem latviešu valodu. Par galvas v. i. ievēl Fr. Kārķliņu.

Pirmās jaunās pilsētas vēlēšanas uz tiešu, aizklātu un proporcionālu vēlēšanu kārtības pamata notika 1919. g. 26. un 27. janv. Ievēlēja 60 domniekus. No 5502 vēlētajiem piedalījās 3927. Jaunā dome ievēlēja par pilsētas galvu J. Turauski.

Bij. rātsnams (pretī luterāņu baznīcai)

Jaunās valdes sastāvs pie darba netika, jo 30. janvārī Ventspilī ienāca komunisti un ieņēma pilsētas valdes telpas. Viņi nošāva 5 civilpersonas un vācu dzelzsdīvīzijas nodaļas kareivjus, skaitā 120 personas.

24. februārī pilsētā ienāca vācu vara, vācu landesvēra nodaļa, kas apkāva ap 300 iedzīvotāju.

30. jūnijā pēc visām briesmām pilsētas dome atkal sanāca uz sēdi, daudz domnieku iztrūka. Sastādīja jaunu valdi: pilsētas galva J. Turauskis, viņa biedrs Fr. Kārklīņš.

25. jūlijā Ventspilī ar angļu mīnu kreiseri ieradās latviešu kareivju rotas. Tagad dzīve ieritēja mierīgākās slīdēs.

Ar gadiem pagāja vācu godība, lai gan visu laiku tā vēl bija stipra minoritāte līdz pat 1939. gada repatriācijai. Kokrūpniecību bagātie ebreji prata pārņemt savās rokās (Kāni, Bermanis, Civiāns, Libertāls). Tikai vēlāk Latvijas brīvvalsts laikā radās līdzvērtīgi latviešu kokrūpnieki (Eizenbergs, Asaris).

Ventspils pilsētas galvas Latvijas brīvvalsts laikā līdz 1940. g.: Jānis Turauskis 1919.–1921. g., Roberts Dzeltiņš 1921–1923. g., Kārlis Krievs 1923–1926. g., Frīcis Kārklīņš 1926.–1931. g., Ādolfs Stūre 1931.–1932. g., Ādolfs Sniķeris 1932.–1935. g., Jēkabs Dzenis 1935.–1940. g.

Izmantotie materiāli:

Jāņa Sviestiņa "Vadonis pa Ventspilī"

Pētera Jākobsona "Ventspils laiku maiņās"

Dr. Haralds Kuplis

Slimnīca un ārsti Ventspilī 1941. — 1944.

1941. gada rudenī Dr. Ēriks Bušs, tā laika veselības departamenta vadītājs, pārcēla Dr. Paulu Jēgeru no Rīgas Sarkanā Krusta slimnīcas uz Ventspils pilsētas slimnīcu par direktoru un ķirurgu.

Tāpat pārcēla mani no Gaujienas uz Ventspils slimnīcu par vecāko asistentu, jo biju jau 3 gadus strādājis ķirurģijā Valmieras pilsētas slimnīcā. Tā 1941. gadā nonācu Ventspils pilsētas dzīvē un darbā.

Dr. Jēgers bija ļoti spējīgs ķirurgs ar plašu pieredzi un labu prasmī. Ventspils pilsētas slimnīcas ēkas atradās trīs vietās. Galvenā slimnīcas daļa atradās Vasarnīcu ielā, priežu mežā, netālu no jūras. Tajā laikā Ventspils slimnīcā strādāja ķirurgs Jēgers par direktoru, asistenti bija Dr. H. Kuplis, Dr. Elza Kalniņa, Dr. Meistere, Dr. Miezijs un Dr. M. Porniece. Operācijas notika trīs reizes

**Pilsētas slimnīcas darbinieki 1943. g.
Vidū Dr. Miezijs un Dr. Kuplis.**

nedēļā, un sevišķi daudz bija kuņģu rezekciju kuņģa brūču dēļ, kas izskaidrojams ar slikto pārtiku.

Dzemdību nodaļa, kuņas vadītāja bija Dr. Porniece, arī atradās Vasarnīcu ielā, netālu no galvenās ēkas. Pie Ventspils pilsētas slimnīcas skaitījās vēl infekcijas nodaļa ar vairākām ēkām, ko aprūpēja Dr. Miezijs.

Ventspils aprīņa ārsts bija Dr. Skoste. Ambulatoriskos slimniekus ārstēja poliklīnikā, kas atradās Dr. Kundziņa vadībā. Tajā strādāja Dr. Kundziņš, Dr. Jēgers, Dr. Porniece, Dr. Miezijs, Dr. Kalniņa, Dr. Meistere un Dr. Kuplis. Darba bija ļoti daudz, un katrs ārsts pieņēma līdz 40 slimnieku dienā. Darba laiks bija pēcpusdienās pēc slimnīcas darba. No krievu gūstekņiem Ventspilī un apkārtnē izplatījās izsitumu tīfs. Daži pagasti tika smagi piemeklēti. Tāpat bija daudzi vēdera tīfa gadījumi, arī difterijas epidēmija, kur saslima arī vecāki cilvēki, piemeklējot pat slimnīcas direktoru Dr. Jēgeru.

Sevišķa atzinība jāizsaka Dr. Porniecei, kas ārstēja ne tikai dzemdību nodaļā, bet darbojās arī vispārējā praksē. Vācu laikā ārsti izrakstīja papilddevas sviestam un pienam, un Dr. Porniece ļoti rūpējās, lai slimnieki tās saņemtu.

Varu pieminēt, ka Ventspils slimnīcā tajā laikā strādāja seši ārsti, sešas žēlsirdīgās māsas, divas vecmātes un apm. 40 slimnīcas darbinieku — sanitāri, feldšeri, kancelejas un virtuves darbinieki, šoferi. Mājas apmeklējumus ārsti izdarīja, ejot kājām vai braucot ar poliklīniskas auto, ko varēja izsaukt pēc vajadzības. Slimnīcai bija ātrās palīdzības auto slimnieku pārvešanai.

Tā kā Ventspils slimnīcā biju nostrādājis ķirurģijā 3 gadus, tad ieskaitot arī Valmieras slimnīcas ķirurģijas praksi, 1944. gada 22. februārī Latvijas Veselības departaments man piešķīra speciālista gradu ķirurģijā.

Pils iela.

Tirgus laukums ar miertiesas namu.

Mana ģimene dzīvoja Bērziņa vasarnīcā, kas atradās tuvu slimnīcai un arī jūrai. No vasarnīcas loga varēju redzēt jūru ar baltiem putu vainagiem, un jūras šalkoņa bija viemēr dzirdama, tā kā naktīs tā bija kā šūpuļa dziesma labam miegam. Vasarnīcai garām gāja ceļš uz jūru pa laipām, un mēs šo ceļu uz jūru un kāpām ļoti iemīlojām un vēl tagad izjūtam tā trūkumu. Ventspils jūrmala ar savu balto un smalko smilšu klaju un kāpām bija visiem pievilcīga atpūtas vieta. Tāpēc arī mana meita Aija, kas dzimusi Ventspilī ar Dr. Pornieces palīdzību, paņēmusi līdzīgu mīlestību uz jūru un arī tagad arvien vēl vēlas būt jūras tuvumā.

1944. gada rudenī, kad kara cīņas tuvojās Ventspilij un bumbas sāka birt pilsētā, daudzus bēgļus evakuēja uz Vāciju, un arī mūs 11. oktobrī ar kuģi aizveda uz Dancīgu.

Ventspils ārsti 30. gadu beigās bija Glāzers, Grečmanis, Galmanis, Feitelbergs, Geistauts, Porniece. Pirmie trīs repatriējās uz Vāciju 1939. g. Zobārsti bija Ziņš un Bušmane.

Dzelzceļa stacijas apkārtnē.

Kaŗaspēka vienības Ventspilī

Jelgavas 3. kājnieku pulka 3. rotu 1928. g. no Jelgavas pārvietoja uz Ventspili. Ventspilī 3. rota tika novietota pilsētas centrā, pilsētai piederošā ēkā Saules un Rīgas ielas krustojumā, iepretim Baptistu baznīcai. Pretim rotas novietnei atradās Ventspils kaŗa apriņķa pārvalde. Pārvaldes priekšnieks un līdz ar to garnizona priekšnieks bija pulkvedis Lendiņš, vēlāk pulkvedis Orniņš. Garnizonā vēl ietilpa Jūras novērošanas dienesta nodaļa ar kapteini Jaunroni. Rotu pēc kapteiņa Kluča komandēja Ķirsis, Berlands, Zīverts, Strauja. Kā vadu komandieri tur ir bijuši Bušmanis-Brasla, Endziņš, Figis, Freimanis, Lapainis, Mūrnieks, Kampars, Krasts, Kraulis, Prikals, Uļuks. Virsdienesta instruktori: Jaunzems, Kupče, Lieljūris, Putniņš. Sisenis u. c.

1937. g. rotu pārdēvēja par riteņbraucēju rotu; rotai bija ap 150 velosipedu, un tā piedalījās visos lielākos divīzijas un armijas manevros. Rota bija gandrīz pilnā kaŗalaika sastāvā.

Ventspils bija zvejnieku un ostas pilsēta. Saules brūninātas un aso jūras vēju appūstas bija rotas kaŗavīru sejas. Darvoto laivu un sāļo jūras ūdeņu smarža pavasarī jaucās ar pilsētas dārzu ceriņu, bet vasarā ar Pārventas sienu un labības smaržu. Disciplinētie, labi ģērbtie, savas tautas un savas armijas kaŗavīri ar sarkanbaltsarkanajām zīmotnēm pilnīgi bija iekļāvušies šīs zvejnieku pilsētas dzīvē, un kā šīs pilsētas modrie sargi tie kopā ar pilsētas iedzīvotājiem jutās kā viena organiska saime. Neviens vien no rotas kaŗavīriem ar dažu zvejnieku meiteni bija saderējis mūža draudzību. Rotas dzīvi iespējamiem līdzekļiem atbalstīja pilsētas valde ar pils. galvu A. Sņikeri priekšgalā. 2. pasaules kaŗā pēc kapitulācijas pie savas kādreizējās mītnes vārtiem galvu nolika leitnants Fr. Sisenis ar literāro vārdu Gārnis.

Pēteris Jākobsons

Viesnīcas un citas celtnes

Romas viesnīca. Užavas ielas sākumā atradās Romas viesnīca. Tā bija lepna viesnīca ar zāli izrīkojumiem, restorānu un istabām. Viesnīcas priekšā atradās laukakmeņiem bruģēts laukums, kur vienā malā bija pumpis, no kuŗa tuvāko māju iedzīvotāji nāca pēc ūdens. Otrā malā bija neliela smēde, lai ceļotājiem nevajadzētu tālu meklēties pēc kalēja ratu labošanai un pakavu piesišānai.

Rīgas viesnīca. Ūdens ielā netālu no Ventas atradās pirmās šķiras viesnīca "Rīga", kur vienmēr spēlēja labs salonorķestris, kur varēja atrast labus ēdienus un laipnu apkalpošanu. Par to tās īpašniece tante Anna, istajā vārdā Prunskis, rūpējās dienu un nakti. Tante Anna bija veca dāma ar spieķi un atslēgu bunti pie jostas. Pēc izcelsmes viņa bija ebrejiete, vēlāk sakarā ar laulībām pāriedama pareizticībā. Savu uzņēmumu viņa prata vadīt. Tanti Annu un viņas viesnīcu pazina visu zemju jūrnieki un ceļotāji, kam bija lemts iegriezties Ventspilī. Vācu okupācijas laikā viņa aizgāja to pašu ceļu, ko visi Ventspils ebreju tautības pilsoņi.

Komercviesnīca atradās Jāņa ielā pie pilskalna. Tā bija iecienīta vieta āriešiem.

Družba ar izrīkojuma zāli un restorānu atradās Kuldīgas un Katrīnas ielas stūrī. Tā bija turīgo krievu saviesīgā biedrība.

Vecākie nami pilsētā ir: Kilinga nams Pils ielā (starp Tirgus un Katrīnas ielām), celts 1766. g.; Vācu draudzes bij. nespējnieku nams Zirņu ielā, celts 1785. g.; Stefenhāgena nams Raiņa ielā Nr. 16, celts 1810. g.

Tāpat ievērojama celtnē bija mācītāja T. Grīnberga nams Kuldīgas alejā, celts pēc ievērojamā itaļu architekta Rastrelli projekta. Rastrelli darbi vēl bija Rundāles un Jelgavas pilis un Ziemas pils Pēterburgā. Šo T. Grīnberga namu bija cēlis savām vajadzībām Dānijas konsuls.

Jānis Sviestiņš

Pilsētas bibliotēka

Uz drauga — skolotāja Indriķa Ansaberga ierosinājumu pilsētas pašvaldība saskaņā ar izglītības komisijas sēdes lēmumu 1919. gadā nolēma nodibināt Ventspilī pilsētas bibliotēku. Sākumam, ņemot vērā pilsētas trūcīgos līdzekļus, nolēma vākt pilsētā grāmatas kā ziedojumu bibliotēkai. Pirms pasaules kara Ventspilī darbojās izglītības biedrība, kuŗai bija bibliotēka ar latviešu un krievu grāmatām. Šī bibliotēka kara laikā bija

saglabājusies, un viens no šīs biedrības darbiniekiem — mācītājs T. Grīnbergs nodeva šo bibliotēku pilsētas pašvaldībai, lai ar to radītu kaut cik jūtamu pamatu pilsētas bibliotēkai. Ka šis pamats tiešām bija jūtams, to rāda nodoto grāmata skaits — 1500.

Biju pilsētas bibliotēkas pārzinis ilgus gadus. Nestāstīšu šeit, kā bibliotēku noorganizēja un ko visu darīju tās pastāvēšanas pirmajos gados. Bet pēdējos, kad pilsētas valde algoja divas bibliotēkāres šim darbam vien, es biju jaunu grāmatu iegādātājs un katalogizētājs, drusku šād tad piepalīdzēju pie izsniegšanas un dežurēšanas svētdienās lasītavā. Dažu dienu neiegriezās bibliotēkā nemaz, citu tikai uz īsu brīdi, kā to atļāva mans darbs un pienākumi skolā.

Arveds Celms

Ventspils kokzāģētavas

Daudziem Ventspils ir zvejnieku pilsētiņa — bet tā tomēr nav visa patiesība. Zvejnieki apdzīvoja pilsētas piejūras joslu Ventas kreisā krasta Ostgalā, jeb kā mēs zvērināti ventspilnieki teicām — Ķistgalā. Pārventā bija dzelzceļnieku un ostas strādnieku novietne, bet Gāliņciemā, Zāžu placī un pilsētas nomalēs dzīvoja zāģētavu darbinieki. Pilsētā populārākās ielas bija Kuldīgas — vēlāk Vadoņa — iela, Pils iela bij pa vidu, bet īpatākā bija Plosta iela. Tā sākās pie tirgus laukuma un beidzās pie Ventas ar pārceltuvi — pārcēlās airu laivā — vēlākos gados ar mazo kuģīti KAIJA. Pašā Plosta ielas sākumā Dārzu ielas stūrī bija sestā pamatskola — vācu skola, turpat ielas otrā pusē bija spēkstacija — visas Ventspils gaismotāja, tai iepretī drusku tālāk bija pareizticīgo baznīca — paliela ar īpatnējiem sīpolu torņiem. Šī iela bija

Bērzu aleja.

dalitāja — tā izbeidza zvejnieku un pilsētas ierēdņu apmetnes un sāka kokapstrādāšanas rūpniecību. Pašā Plosta ielas galā bija lielā Kāna zāģētava (nodega 30. gadu sākumā). Zāģētavas eksportmateriālu noliktavas — dēļu un planku krautuves ar žūšanai izkrautām materiālu kaudzēm — "štāpelēm" kas nereti bija 2 stāvu mājas augstumā un mājas plašumā — stiepās apm. 1½ kilometru, un no Plosta ielas līdz Ventai bija arī turpat 2 km. Iepretim Lielajam Kānam Ventas otrā krastā bija divas citas zāģētavas — Libertāls un Venta, viena piederēja žīdam Libertālam, tam bija liels nams Pils ielā, otra latvietim Asaram. Upes lejgalā bija Libertāls, tad pie Dzelzs tilta bija Venta — jeb varbūt otrādi. Libertāla un Ventas zāģētavas savas izejvielas — priežu un egļu varenos stumbrus — galvenokārt saņēma pa dzelzceļu: no Dundagas—Mazirbes mazais bānītis pieveda slaidos garos baļķus. Ar platsliežu lielajām platformām Ventspilī pienāca Ugāles mežu bagātības. Ventas labais krasts no Muitas dārza līdz Dzelstiltam bija neapstrādātu koku noliktava. Jo sevišķi plaša šī izejvielu noliktava bija starp Plosta un Dzelzs tiltu. Plosta tiltam blakus Ventas lejas galā sākās kuģu kravas steķi — un tur pietauvojās lielie (toreiz lielie) pasaules kuģi — pat tāds kuģis kā Hercogs Jēkabs. Ventas kreisajā krastā ar Plosta tiltu sākās zāģētavu virkne. Pirmais bija Mazais Kānelis — 3 gateru zāģētava, kam pievienotas bija Zauermaņa dzirnavas un vilnas kārstuve, vērptuve un vadmalas veltuve. Zauermanis piebūvēja arī eļļas — linēļas spiestuvi, bet tā īstu popularitāti neguva. Mazais Kānelis man labi pazīstams, tur bija mana pirmā alga: 1936. gadā sāku samaksātu darbu — par 20 santimetriem stundā no gateru bedrēm ar lielu pakulu palagu nesu zāģu skaidas lielajā skaidu kalnā — kārtīgas dzīvojamās mājas augstumā. Toreiz 20 santimi stundā bija sācēja alga — lielie

dūži pelnīja 3 lati dienā, un zāģētavu speciālisti stelleri — gateru vadītāji (tiem bija māka zāģus iekīlēt precīzos izmēros, lai dēļi būtu pareizā biežumā — un no lika baļķa viņu māksla bija izzāģēt taisnu dēli) saņēma pat 5 latus. Katrs baļķis deva nomaļus, dēļus un plankas — ja vajadzēja, tad kādu pārvērta par sijas gabalu — mēs teicām vērbaļķi. Protams tas vislabāk atalgotais bija brāķeris — koku šķīrotājs — tas noteica, kā baļķis apstrādājams, cik dēļos un cik plankās tas jāsadala. Kānelim bija tā īpatība, ka baļķus no Ventas ūdeņiem pie gateriem pieveda ar zirga vilktu vagoneti. Strādāja ar diviem zirgiem: kad viens vilka vagoneti augšā, otrs gāja to saņemt. Vagonete mums bija trulis, un katrai kokzāģētavai bija vai vesels mini — dzelzceļš, pa kuŗu kustējās vagonetes ar gataviem materiāliem, ko krāva žūšanai. Te jāpiemin īpata kategorija — planku nesēji — tiem bija milzu spēks kājās — uz pleca bija trīs vai četras 3-collīgas 10 pēdu garas plankas, tās viņi nesa pa līgojošu planku pāris stāvu mājas augstās krautuvēs tur glītās atstarpēs, plankas un dēļi žuva un brīnīšķa bija sveķu smarža. Šīs kokmateriālu krautuves bija kā mazas pilsētiņas ar ceļiem un kvartāliem izplānotas, lai kokmateriālus varētu ar zirgiem nogādāt kuģiem, kuŗi gaidīja pietauvoti steķiem.

Tūlīt ielas otrā pusē Ventas krastā bija brāļu Reizenbergu zāģētava. Atceros Reizenbergus aptēšam lielos klučus, pirms tos laida cauri gaterim. Katrai zāģētavai piederēja ūdens dārzs: iežogots ūdens laukums, sadalīts kvadrātos, kur savukārt izšķīroja baļķus. Sākot ar Reizenbergu visām zāģētavām bija pierakti kanāli, pa tiem kokus piepludināja kracim, kas lielos baļķus pievilka gateriem. Reizenbergam kaimiņos Ventas kreisajā krastā bija Cijons — tur nākošā vasarā biju "atbildīgos amatos", iesāku pie krača, bet drīz jau biju pie gatera — ņēmu nost sazāģēto eks-

Pludināšanai sagatavoti koki Ventas krastā.

portpreci. Cijonam kokmateriālu noliktava sniedzās līdz Dzelzs tiltam, bet tūlīt aiz Dzelzs tilta "Latvijas Koks" — tā bija lielākā zāgētava. "Astrai" bija pašai savi kuģu iekraušanas stēķi — uz ūdens būvēta plaša platforma pa ko eksportmateriālus pieveda kuģa celtniem. Tur bija arī tā laika brīnums — elektriskais ripzāģis uzbūvēts plostā: pa šauru kanāli koku piepludināja zāģim un vienā griezienā koku pārzāģēja. Mēs brīnījāmies, bet bija vīri, kuŗi par šo ierīci lamājās, jo elektriskais zāģis atņēma darbu labam skaitam speciālistu, kuŗi baļķus zāģēja ar garajiem rokas zāģiem. Rudeņos "Astra" savilka baļķus Ventas krastā milzīgās kaudzēs. Nepārspilēšu, ja teikšu, ka baļķu kaudze bija 3 stāvu mājas augstumā — tas bija nodrošinājums ziemas mēnešiem, kad Venta aizsala un pa Ventas ledu notika satiksme ar zirgiem, bet vēlākos gados pat smagais automobilis nebaidījās krustot Ventu — reizām lai saīsinātu ceļu, bet bieži vien, lai izbēgtu tilta maksai, jo kā zirdziniekiem tā, automobiļiem bija par tilta lietošanu jāmaksā. Un ar tilta maksu bija joki — naudu iekasēja smuka meiča, bet ja nu kāds negribēja maksāt, tad tādām bija darišana ar policiju. Pie tilta būdā bija policistam mītne. Populārākais bija Klestops, mierīgs vīrs, lēnu runu.

Pēdējā kokzāgētuve bija Bermanis. Bermanim bija līnijdroška un kučieris — vēlāk varbūt arī auto. Bermanis ar "Astru" apvienojās, izveidojot lielo "Latvijas Koku". No Bermaņa zāgētavas līdz Lielajam Kānam bija gar Ventas malu ejot 6–7 kilometrus Ventas kreisā krastmalā bija kokmateriālu noliktava, bet Ventas ūdenī gandrīz vai līdz pusventai bija plosti. Tie sāka pienākt drīz pēc ledus iziešanas un turpināja līdz vēlām rudenim. Pavasaros nāca baļķi — garie, resnie priežu un egļu stumbri, rudenos stutmalka — septiņpēdu nomizotas koku galotnes, domātas Anglijas, Beļģijas, Vācijas ogļu raktuvēm. "Latvijas Koks" stutēja Anglijas ogļraktuvēs ejas, nodrošinot ogļraču dzīvības.

Plosti nebeidzās ar Bermaņa zāgētuvu, bet turpinājās vēl kilometrus 3 tālāk līdz Dampeljiem. Pretī Bermanim bija Patskules lunka, tā bija pilna plostiem — Patskules lunkā bija kādreiz bijusi Kurzemes Hercoga Jēkaba kuģu būvētava, uz to norāda Doku kapi — tur šodien atdusas operdziedātāja Alīda Vāne. Pretī Bermanim Ventā bija sala — paliela — tur barojās kumeliņi un aitas — pavasaros tās pārpeldināja pāri un rudenos savāca.

Pie plostiem strādāja daudzi — tur baļķus sagarināja — nozāģēja galotnes, tur baļķus gremdēja — sakrāva kārtu kārtām, lai pasargātu priežu koksni no sazīlēšanas. Plostu vilkšanā bija velkonis NORA, un viena otra lielā zvejnieku motorlaiva arī atrada lieku sudraba latu. Plostus izman-

toja arī makšķernieki — pa baļķiem varēja noiet līdz dzīles malai un tur bija vienmēr zivis. Spinningotāji izvēlējās plostā malas, jo tur bija brīvais ūdens, bet spinningu jau bija liels retums un apbrīnas cienīgs daikts.

Plostus ienīda tilta lietotāji — ja gadījās plostam būt nozīmētam Ventas lejgalā, tad tam bija jāiet cauri plostā tiltam — tas ir — tilta vidū bija izgrieztuve, izgriezta 3 prāmjus. Tāds plosts bija turpat vai puskilometru garš, un lai izietu cauri tilta spraugai pagāja turpat vai vesela stunda un tā bija jānonīkst pacietīgi gaidot, kad pacelsies bomis. Kuģiem pietika ar pusstundu, un slavenā "Piltene", satiksmes kuģītis uz Pilteni, ar dzenlāpstām sānos lietoja kreisā krasta tilta paaugstinājumu, netraucējot satiksmi.

Stutmalka bija vesela industrijas nodaļa — mežos to sazāģēja — 7 pēdu gabalos, nomizoja — Venspili ar zirgiem to izvilka krastā, sakrāva kubikasis — 7x7x7 pēdas, izžāvēja un sausu pieveda kuģim. Rudeņos blakus peļņai no stutmalkas dabūja nēģus — tie bija salīduši un piezīdušies "gāliņu" (koki bija gremdēti vairāk kārtās) zemūdens kārtai. Nēģus iebraucija kulē un tad vakarā bija cepšana un garda noēšanās. Blakus stutmalkai bija papīrmalkas krautuves. Papīrmalku gatavoja visu vasaru — stutmalku, kas bija nomizota, nodrāza ar slimestu pilnīgi tīru — tas ir nodrāza zem mizas tumšo gremzdu kārtiņu. Ar papīrmalku apgājās uzmanīgi — tai bija jābūt tīrai — tāpēc to arī krāva ar palikteni, lai zemes mitrums nesabojātu.

Cik tūkstoši ventspilnieku strādāja koku apstrādāšanā grūti teikt, bet bija zāgētavu strādnieki, plostnieki (un tie nebija tikai plostu nolaidēji), bija zirdzinieki, bija kuģu krāvēji. Kuģu krāvējus pārvaldīja stauveri — tie bija bagāti. Zāģmateriālus mērīja standartos — kuģa personāls skaitīja cik dēļu, cik planku vezumā — stutmalku mērīja asīm, kuģa personāls pārbaudi izdarīta laukumā. Zirdziniekiem maksāja par pieņemto daudzumu attiecībā no attāluma.

Koks Ventspilij deva nevien maizi daudziem, bet visiem ventspilniekiem koks deva gaisu: spēkstacijas kurtuvēm ikdi enas pieveda zāģu skaidas. Milzīga bija kaste, ko ar lāpstām piemeta zāģētavā (varēja būt 5–6 m³). Un katru dienu 3 vai 4 reizes šī milzu nasta virzījās no zāģētavām uz spēkstaciju. Arī visas zāģētavas kā degvielu lietoja zāģu skaidas — bet pie visām zāģētavām zāģu skaidu kalni bija lieli — vairākstāvu māju augstumā. Vai nu "Astra" vai Bermanis kādu laiku zāģu skaidas saspīda ķieģelišos — tas bija labs un tīrs kurināmais, bet laikam dārgs, jo ventspilnieku māju kurināmais bija atgriezumi — šāles un špliteri — tās pārdeva kubikasis. Pilsētnieki kurināja ar bērzu, ošu, alkšņu šķīlām — priede un apse nebija cienā, un ozols bija par

dārgu. Kurināmo malku mežniecība pārdeva stēros — to sagatavoja ziemās. Te jāpiemetina, ka lielākā māka bija krāvējiem — bija jāsakrauj tā, ka vidū bija tukšumi, likums pret likumu veidoja tukšumu — tas bija izdevīgi cirtējam, un arī žīds, kas bija īstais andelmanis, par to priecājās, bet malkas lietotājs šķendējās, jo stēra vietā bija nopircis $\frac{3}{4}$. Ne vienmēr kad roka roku mazgā, abas iznāk baltas. Vienu otru reizi nesmukas lietas kārtojās arī pie zāgētavām ar tā saucamiem klučiem. Klučus pieveda no tuvienes — Staldzenes, Bušniekiem, Liepenes, Elkšķenes — tie bija priežu, egļu stumbri, 7–10 pēdu garumā, tos uzpirka ceļmalās. Pārventā bija uzpircēji, bija arī uzpircēji tilta galā pilsētā. Uzpircējs neprasīja, kur koks audzis, valsts mežā vai privātā zemē. Tā daža laba valsts mežā augusi priede pārvērtās privātos latos. Uzpircēji cīnījās par katru vezumu, bet tai pašā laikā bija arī vienoti pret pārdevējiem. Pārventas uzpircēji piedāvāja zemāku cenu, jo līdz kreisā krasta zāgētavām bija vairāku kilometru garāks ceļš, bija jāieskaita arī tilta nodoklis, bet tilta gala uzpircējs labi apzinājās, ka zemnieks ir viņa rokā — ja neatdos par piedāvāto, ko darīsī, vedīsī atpakaļ? Jo sevišķi “grūtā stāvoklī” bija tas, kuram vezums bija audzis valsts mežā.

Kluču pārdevēju starpā bija “mākslinieki”, tie prata serdes puves caurumā iedzīt tapu un to nomaskot tā ka viens otrs uzpircējs iekrita, bet māksla bija vienam darīt un otram redzēt, kurš neatdarīja acis, atdarīja maku.

Pie rūpniecībām var pieskaitīt arī Mieža čugunlietuvi, Peskopa āduģērātavu — tā bija pie Sarkanmuižas pagastnama — Peskop Kārlis bija labs futbolists — savu dzīvi beidza Austrālijā. Slavena smēde bija Strazdiņ Fricim Raiņa ielā — tur kala plostniekiem ākus — un Strazdiņ Fricis smēdē uguns iededzināšanai nelietoja sērkociņu, bet pakavnaglu — daudzija uz laktas kamēr kļuva sarkana — tad aizdedzināja avižlapu un smēdē uguns iemetās akmeņoglēs. Smuka bija kalēja meita, mūsu Čiuksts. Strazdiņ Fricis mācēja arī uztaisīt naženes — tas ir, slidas — tur vajadzēja gatera zāga tēraudu, un to izkaulējām no zāgētavu stelleriem.

Pie “kokrūpniekiem” jāpieskaita arī malkas skaldītāji — vīri ar asu zāģi, cirvi un krāģi — gāja no mājas uz māju, sazāģēja un saskaldīja šķīlās bērzu, ošu, apšu, alkšņu bluķus — tos iekrāva šķūnišos vai apaļās stirpās kā tas bija skolās un valdības iestādēs — jo visa apkure Ventspilī bija — malka.

Kāzas Gāliņciemā 1935. gadā.

Skolas

Ventspils pilsētā jau 1562. gadā dibināta latīņu skola (vidusskola). Mācības priekšmeti bija latīņu, grieķu un ebreju valodas, teoloģija, matemātika, vēsture, ģeogrāfija un prātniecība. Skola atradās Skolas un Zvanu ielas stūrī, iepretim policijas iecirknim. Skola sastāvēja no 2 daļām: vecā (latīņu) vienstāva ēka bija ar ieeju no Zvanu ielas. Tanī bija 4 klašu telpas un zāle zemiem vērbaļķu griestiem. Vēlākā piebūve bija divstāvu ķieģeļa ēka – lieliem, gaišiem logiem ar ieeju no Skolas ielas ar mazu augļu dārzu. Ēkā jau bija ūdensvads un dziļkanalizācija. Tā paplašināja skolas telpas ar 4 jaunām klasēm un 2 skolotāju istabām.

Pēc latīņu skolas (vecā ēkā) darbojās apriņķa skola, ko atvēra 1834. g., kur no 1847. līdz 1851. g. mācījās Krišjānis Barons.

Latvijas laikā tur darbojās 2. pilsētas pamatskola ar R. Lejasozolu un vēlāk A. Anuzi par pārziņiem.

Eiropā valdošā humānisma ietekmē vācu baroni un mācītāji pēc 1830. g. vairākas skolas atvēra arī Ventspils apriņķī, lai gan jau 1824. g. "Latviešu Avizes" rakstīja, ka barons Bērs ierīkojis skolu Ēdolē, un mācītājs Šmits izmācījis skolotāju, vietējā zemnieka bērnu. Skolā mācīja dziedāt, lasīt, rakstīt, rēķināt un ticības mācību.

Zlēkās mācītājs J. G. Bitners bijis liels pārvācotājs, viņš pārvācojis kādus 50 jaunekļus. Divi no tiem darbojās kā skolotāji – Hāni, tēvs un dēls.

Zūrās 1836. g. 29. janvārī Landzes un Užavas draudzes mācītājs V. Kalmeijers iesvētījis skolu. To cēlis Zūru dzimtskungs grafs Lambsdorfs, "lai Zūru valsts bērniņi bez maksas varētu piekļūt pie prāta apgaismošanas un labas derīgas zināšanas". Par skolotāju ticis iecelts Cīravā izmācīts skolotājs Hagenfelds. Mācījās 138 skolēni. ("Latv. Av." 1836.)

Par I Sarkanmuižas skolas celšanu "Latv. Av." 1836. g. atrodam ziņojumu, kurā sacīts ka Sarkanmuiža kādreiz piederējusi baronam Osten-Sakenam, kurš šeit palicis par bagātu kungu. Mirdams viņš savu "mīļu pagastu atvēlējis savu pēcnākamam mīlestībai un pārgādāšanai". Viņa meitas dēls firsts Kārlis Līvens, pastāvīgi Sarkanmuižas pagastam labu gribēdams, tam nāca palīgā pie skolas nama uztaisīšanas, dāvinādams šim nolūkam 1334 sudraba rubļus.

Dundagā 1838. g. rudenī atvērta Kubeles

skola, kurā iecēla par skolotāju E. Dinsbergi. Tur pirmo izglītību ieguvis arī Krišjānis Barons.

1805. gadā Ventspilī atvēra pilsoņu skolu. 1834. g. šo skolu pārvērta par apriņķa skolu. Liels skolu draugs Ventspilī bijis mācītājs Pauflers.

1857. g. Ventspilī bija 1 apriņķa skola, 2 elementārskolas, 1 privāta un 1 žīdu skola. Šinīs skolās mācījās 139 zēni un meitenes.

1877. g. pilsēta atvēra trīsklasīgu meiteņu skolu, kas nepārtraukti darbojusies līdz 1903. g., kad to pārvērta par sieviešu ģimnaziju, kur pēc sekmīgas elementārskolas beigšanas meitenes varēja iestāties, bet kuŗas durvis mazuŗiŗiem, tā sauktajiem ķķekŗu (kuŗarniŗēķi) bērniŗiem tik viegli vis nevērās. Formas tērpi bija brūni ar melnām lentām matu pīnēs. Astotās (pedagoŗiskās) klases formas krāsa bija pelēka. (Skat. A. Sotskas atmiņas.)

1890. g. apriņķa skolu pārvērta par pilsētas skolu un 1907. g. par četŗklasīgu augstāko tautskolu. Tās kurss bija nedaudz zemāks par reālskolas kursu, bet to absolventiem tomēr deva tiesības iestāties valsts dienestā. Mācības maksa šeit bija mazāka, tāpēc tās audzēkņi komplektējās no trūcīgo ģimeņu bērniŗiem, galvenokārt no strādnieku, sīko ierēdņu un amatnieku bērniŗiem. Par nelielu papildmaksu audzēkņiem deva iespēju mācīties grāmatvedību un kādu no sveŗvalodām. Šinī skolā valdīja krievu gars ar pārkrievošanas tendencēm. Visus priekŗmetus mācīja krievu valodā, izņemot ticības mācību dažādu konfesiju piederīŗiem. Par šo pilsētas skolu plaŗi rakstījis Ernests Aistars savā romānā "Gaisma ausa". Virieŗu ģimnazijas pilsētā nebija.

1904. g. Fr. Ekerle atvēra privātu reālskolu un 1905. g. J. Turauskis atvēra tirdzniecības skolu. Bez šīm skolām pirms I pasaules kaŗa Ventspilī bija arī jūrskola un pilsētas uzturētas 2 elementārskolas (viena zēniŗiem, otra meiteņiŗiem). Bija vairākas privātskolas, starp tām arī baznīcas jeb "nabagu" skola ar apm. 200 skolēniŗiem, bija dzelzceļa kalpotāju skola, valdības elementārskolas, pareizticīgo baznīcas skola, katoļu skola un baptistu privātskola.

Reālskolas, tirdzniecības un jūrskolas audzēkņi, tāpat ģimnazistes uz pilsētas skolas "zilajiem" skatījās no augŗas. Par "zilajiem" pilsētas skolas audzēkņus sauca tāpēc, ka viņiŗ obligātās formas cepures un mēteļa apmales bija

Ventspils komercskolas un arodskolas skolotāji 20. gados. Priekšā no kreisās: Bergmanis, Linde, direktors Turauskis, Feitelbergs, E. Lūkina. Aizmugurē: Lūkins, Dzeltiņš, pārējie nezināmi.

Arodskolas 2. mechanikas klase 1938. g. ar klases audzinātāju Amatu.

Arodskolas skolnieki 1920-to gadu beigās.

zilā krāsā. Turpretim reālskolas audzēkņiem — gaiši dzeltenā, bet tirdzniecības skolas audzēkņiem — zaļā krāsā.

Pareizticīgo draudzes skola atradās Ganību ielā aiz lielā Horsta nama sētas ēkas piebūvē. Skolotāji bija: Kalniņš un Pāže, priesteris bija Vinters.

Trīsgadīgā jūrskolā Ventspilī izglītību guva daudzi tālbraucēji kapteiņi — ventspilnieki.

Turauska privātā tirdzniecības skola, ko atvēra 1905. g., gan bez kroņa skolas tiesībām, kā privātuzņēmums vairāku iemeslu dēļ ieņēma savrupu vietu starp pārējām skolām. Tanī valdija brīvaks gars, rusifikācijas smagā roka še bija mazāk jūtama. Še mācījās abu dzimumu audzēkņi — zēni un meitenes. Pie skolas darbojās palīdzības biedrība trūcīgiem audzēkņiem un plaša bibliotēka ar grāmatām latviešu valodā.

Šajā skolā allaž laipnu uzņemšanu atrada visi tie, kas šādu vai citādu iemeslu dēļ tika izslēgti vai paši izstājušies no kroņa skolām. Uz tās lepnās celtnes Saules ielā fasādē lieliem burtiem rakstīts: "Labor omnia vincit" (Darbs visu uzvar). Latvijas laikā šo skolu pārveidoja par Valsts komercskolu un arodu skolu, kuŗu direktori bija Turauskis un vēlāk inž. Lūkins. Ilggadīgi skolotāji tur bija kooperācijas darbinieks R. Zeltiņš un inž. Pornieks.

Reālskola atradās Plosta un Dārza ielas stūrī pretim Ziemas ostai, kur mācījās vienīgi zēni. Vēlākos gados valdība reālskolai uzcēla modernu skolas ēku Kuldīgas ielas sākumā pretim Vācu bruņniecības namam.

Pēc kara 1918. g. 9. decembrī reālskola atjaunoja darbību abu dzimumu skolēniem kā vidusskola ar direktoru mācītāju T. Grīnbergu. 1929. g. šo skolu pārdēvēja par ģimnaziju. (Skat. K. Biruma rakstu.) Lielākais skolēnu skaits bijis 1920./21. mācību gadā: 408 audzēkņi divpadsmit klasēs. Skolu tās pastāvēšanas laikā līdz 1934. g. beidzis 551 audzēkņis (269 vīr. un 282 siev. kārtas). No pirmajiem 467 absolventiem 139 turpināja izglītību (105 Latvijas Universitātē), 271 iestājās darbā (51 ierēdnis, 65 skolotāji, to starpā 11 ar augstskolas izglītību, 8 ārsti, 2 advokāti, 2 mācītāji, 48 lauksaimniecībā, 3 mežkopībā, 62 rūpniecībā un tirdzniecībā, 30 karašpēkā).

Līdz 1932. g. 1. aug. skolu vadīja tās dibinātājs Dr. Theol. T. Grīnbergs, Latvijas pirmais arhibīskaps.

Ventspils valsts komercskola un arodu skola. 1920. gadā Izglītības ministrija atvēra Ventspilī arodskolu Saules ielā Nr. 19 ar divām nodaļām — tirdzniecības un mechanikas. Tirdzniecības nodaļu 1930. gadā pārvērtā komercskolā. Komercskola bija vidusskola ar visām vidusskolas tiesībām, un tās absolventi varēja iestāties augstskolā vai stāties tieši praktiskā darbā kā grāmatveži, korespondenti, mašīnrakstītājas utt. Komercskola

sevišķu vērību piegriezta vācu, angļu un krievu valodas mācīšanai. Komerckolā uzņēma zēnus un meitenes, kas beiguši 6-klasīgas pamatskolas mācību kursu.

Mechanikas nodaļa jeb arodskola, sākot ar 1929./30. mācību gadu sagatavoja arī tirdzniecības kuģu 3. šķiras mehaniķus. Mechanikas nodaļas absolventiem bija iespēja izvēlēties savām spējām un tieksmēm piemērotāko nodarbošanos – viņi varēja braukt jūrā kā kuģu mehaniķi vai nodarboties uz sauszemes kā mašīnbūvju mehaniķi, mašīnbūvtechnikas zīmētāji, dzelzgriezēji, atslēdznieki un elektromontieri. Lai audzēkņi gūtu arī sava aroda praktiskas zināšanas, pie mehanikas nodaļas ierīkotas atslēdznieku un dzelzgriezēju darbnīcas un kalve (smēde). Darbnīcas apgādātas ar modernām metalapstrādāšanas mašīnām.

Mechanikas nodaļas I klasē uzņēma 6-klasīgas pamatskolas mācības kursu beigušos, bet tos, kam uz liecības pamata nebija tiesības iestāties vidusskolās, uzņēma pirmā klasē ar pārbaudījumiem latviešu valodā un aritmētikā.

Skolas pirmais direktors bija J. Turauskis, vēlāk, no 1933. g. direktors bija J. Lūkins.

Pamatskolas: 20. un 30. gados Ventspilī darbojās 9 pamatskolas: 1. pamatskola Saules ielā ar pārzini Jāni Sviestiņu, kas apvienojās ar Lindes 4-klasīgo pamatskolu Jūras ielā; 2. atradās Skolas ielā ar R. Lejasozolu un A. Anuzi; 3. bija Pārventā ar R. Ledus kā pārzini; 4. – Pļavas ielā ar E. Veidemani; 5. bija pie ģimnazijas ar K. Draviņu, N. Kuzmicki un P. Jākobsonu kā pārziniem; 6. bija vācu – Dārzu ielā; 7. – ebreju Užavas ielā; 8. (saukta baptistu) Pils ielā ar pārzini V. Zilnieku; 9. Krievlaukos Sarkanmuižā ar pārzini Sproģi.

Izmantotie materiāli:

Jāņa Sviestiņa "Vadonis pa Ventspili"
Pētera Jākobsona "Ventspils laiku maiņās"

Alise Sotska

Sieviešu ģimnazija

Kaut gadu desmiti pagājuši no maniem skolas laikiem, atmiņā tomēr daudz kas vēl dzīvs. Sākšu ar 1905. g., kad iestājos sieviešu ģimnazijā. "Vindavskaja Ženskaja ģimnazija" – tāda izkārtne norādīja, ka šinī ēkā Turgus un Zvanu ielas stūrī (gandrīz pašā ostas malā) mitinās Ventspils meiteņu ģimnazija – pilsētas augstākā mācību iestāde. Tā bija neizskatīga vienkārša ēka ar divstāvu piebūvi Zvanu ielā. Turgus ielas otrā

pusē iepretim atradās neliela divstāvu mūra ēka. Tur apakšējā stāvā bija policijas iecirknis, bet augšstāvā atradās ģimnazijas pirmā klase un direktrienes dzīvoklis. Vēlāk ģimnazijai uzcēla lielu, lepmu divstāvu ēku Kuldīgas ielas sākumā. Tur bija lielas, gaišas klašu telpas, lieliem logiem, liela zāle un direktriesei lepmas dzīvoklis. Latvijas laikā te bija vietas ģimnazijai un pilsētas 5. pamatskolai.

Skolu lieta Ventspilī 20. g. sākumā bija vēl ļoti bēdīgā stāvoklī: trīsgadīgā baznīcas skola, elementārskola, zēniem vēl bija pilsētas skola. Tas bija viss, kas kalpoja jaunatnes izglītībai.

1904. gadā tika atvērtas vairākas augstākas mācību iestādes: reālskola zēniem, Turauska privātā tirdzniecības skola un beidzot arī ģimnazija meitenēm. Es tad biju beigusi baznīcas skolu, kur toreiz mācīja skolotājs Linde. Mājās tēvs mani papildus sagatavoja iestāšanās eksāmeniem. Privāti mācījos franču valodu pie ģimn. skolotājas – francūzietes, lai varētu iestāties 3. klasē. Ļoti bailojos tai rītā, uz pārbaudījumiem ejot – vai izturēšu? Sveši skolotāji – krievi ar svešu valodu. Visvairāk baidījos par diktātu krievu valodā. Izdevās! Tiku uzņemta 3. klasē. Biju gan lepra – ģimnaziste! Sevišķi patika skolas forma – tumši brūna kleita ar melnu īpatnēju priekšautu, formas cepurīte – brūna ar zeltītu aukliņu apmalē. Beidzamā – 8. klasē formas tērps bija gaiši pelēks. Tā gribējās arī tādu valkāt.

Liels bija skolēnu pieplūdums jaunajā skolā. Meitenes nāca no visām malām, gan no laukiem, gan citām pilsētām – no Talsiem, Tukuma, Kandavas u. c. Ventspils iedzīvotāju sastāvs tai laikā bija raibs – latvieši, krievi, vācieši, poļi, ebreji. Tāds pats mistrojums bija arī skolā. Sākumā mēs bijām tikai nedaudzas latvietes, dažas polietes, pārējās bija krievu, vācu, ebreju meitenes. Satikām labi, nebija neiecietības. Sarunu valodā runājām visās valodās, un tā krievu un vācu valodu apgūvām viegli un ātri. Ātri sadraudzējāmies ar krievu meitenēm. Tās bija sirsnīgas. Vācietes uzskatīja sevi it kā par pārākām, kā nu ne – die Letten, das Bauernvolk! Bet drīz vien viņas mācībās izrādījās ne visai sekmīgas (ak, briesmas ar to krievu valodu!)

No manas klases līdz 8. klasei nenonāca neviena vāciete, bet dažas ebreju meitenes un latvietes visas beidzām 8. pedagoģisko klasi, iegūstot skolotājas tiesības un citas privilēģijas. Minēšu dažus beigušo vārdus: Marija Andersone-Kānberga – skolotāja Ventspilī, Valda Adamoviča-Zariņa Talsos (prof. L. Adamoviča māsa), Marija Salmiņa, vēlāk ārste Dr. M. Porniece Ventspilī, (viņa turpināja studijas Pēterpilī), Zilva Grīvāne no Dinsbergu dzimtas – skolotāja Dundagā, Auguste Trābe – skolotāja Ventspilī, Betija Mežapuķe, Lidija Ķestere, Milda Lejasozola

Ventspils pilsētas sieviešu ģimnazijas (paidagoģiskās klases) izlaidums 1910. gadā ar skolotāju, mācītāju Teodoru Grinbergu vidū.

— skolotāja Ventspilī, vienīgā ebrejiete Meta Jēkabsone — skolotāja Ventspilī un šo atmiņu rakstītāja Alise Fogeļe-Sotska — skolotāja Ventspils pilsētas 5. pamatskolā.

Un nu par skolotājiem. Atmiņā viņi parādās cits pēc cita, tik dzīvi. Redzu viņus tumši zilos formas svārkos ar spožām pogām. Sievietes tumši zilās kleitās. Savrup stāv direktriese — korpulenta, cienīga dāma ar pensneju, barga, nepieejama. Redzu viņu iznākušu no kabineta gaitenī un skaļi, pavēloši saucam kalpotāju — Kristofer, Kristofer! Jaunākās klasēs mācīja skolotājas sievietes, bet, sākot ar 5. klasi skolotāji bija tikai vīrieši — katram mācību priekšmetam savs. Viņu bija daudz, bet tikai dažus atminos ar patiesu cieņu un pateicību. Krievu valodas skolotājs bija viens no tiem, kas palicis mīlā atmiņā. Romantiskis-jūsmotājs, literāts, ievēda mūs bagātā krievu literatūras pasaulē. Brīnišķīgs cilvēks, draugs un audzinātāja bija vācu valodas skolotāja Frī. Moeller no Berlīnes. Viņas ietekmē es izvēlējos vācu valodu par savu speciālo priekšmetu. Visiem ļoti patika ģeografijas skolotājs — daudz ceļojis pats un savās stundās arī lika mums paceļot pa pasauli. Bet jaukākais bija, ka viņš ierosināja dažādas ārpusstundu nodarbības. Viņš nodibināja teātra pulciņu un iestudēja ar mums, 8. klases meitenēm Ostrovska lugu, kur meitenes bija arī vīriešu lomās. Lugu uzveda "Družbas" zālē. Tas bija liels notikums skolas dzīvē. Tika ielūgti reālskolas zēni. Izrāde izdevās labi, izpildītājiem pasniedza rozes. Pēc tam balle, kur lielā jautrībā liksmojām visi — skolotāji un audzēkņi kā viena saime. Bija jauka senā jaunība!

Ģimnazija bija labi nostādīta, labi skolotāji un audzinātāji, bet visur valdīja krievu valoda,

krievisks gars, tajā mūs audzināja. Latviešu valoda bija pazudusi. To drīkstēja lietot tikai ticības mācības stundās. Tā tas būtu turpinājies joprojām, ja 1907. g. Ventspilī nebūtu ieradies pirmais latviešu tautības mācītājs Teodors Grinbergs. Viņš aprūpēja latviešu ev. lut. draudzi. Bez tam viņam rūpēja skolas, bērni, jaunatne. Ar lielu sirds dedzību viņš uzsāka sabiedrisko darbu, nodibinādams populāro Jaunības Draugu biedrību, pilsētas bibliotēku, lasītavu un citus iestādījumus. Tas bija kā jauns atmodas laikmets Ventspilī. Viņu aicināja par ticības mācības skolotāju ģimnazijā latviešu luterāņu meitenēm. Nu mums bija brīnišķas stundas latviešu valodā. Kā tās mūs apgaroja, kādas tik atziņas iemantojām! Pārrunājām Bībeles vielu, filozofiju, dažādus pasaules uzskatus. Sarežģītus domu gājienu viņš prata izteikt tik vienkāršā, saprotamā valodā. Bet jaunais mācītājs-audzinātājs neapmierinājās ar šo darbu vien. Viņam radās jauns mērķis — ieviest latviešu valodu ģimnazijā kā mācību priekšmetu. Viņš iesniedza lūgumu Rīgas mācību apgabala kurātoram Prutčenko — atļaut ievest īpašu latv. valodas stundu un, protams, sagaidīja lielu pretestību. Kurātors bija karsts pārkrievošanās noskaņots pret "jaunlatviešiem". T. Grinbergs neatlaidās un beidzot atļauju saņēma. Taču stundu sarakstā mācību ieviest nevarēja. Bija jāapmierinās, ka ļāva lietot ģimnazijas telpas vakaros pēc kārtējām stundām. Neatradās arī neviens, kas varētu mācīt latviešu valodu. Un T. Grinbergs uzņēmās šo darbu bez atlīdzības. Tās bija neaizmirstamas stundas, kas atvēra mums mūsu pašu bagāto gara krātuvi. Stundas izvērtās ļoti interesantas, tik atšķirīgas no krievu skolotāju stundām. Iepazināmies ar mūsu rakstniekiem un

viņu darbiem. Liela vēriba tika piegriezta domrakstiem. Reiz uzdeva rakstīt domrakstu ventiņu vai dundadznieku izloksnē. Dažai izdevās ļoti labi. Tos lasīja klasei priekšā un smieklī bija kā mums, tā skolotājiem. Ar šīm vakara stundām vien nepietika, nodibinājām mazu literāru pulciņu. Sākām rakstīt arī pašas. Žēl gan, bet cik zīnu, rakstniece neviena no mums neiznāca.

Nobeidzot šo atmiņu stāstu, garā atskatos vēlreiz uz šo tālo pagātņi un ar pateicību atceros savus skolotājus, bet neviens no viņiem nebija tāds apbrīnojams pedagogs, sirsnīgs, paizaizliezdīgs cilvēks kā T. Grīnbergs. Nevienu citu audzēkņi tā necienīja un nemīlēja kā Teodoru Grīnbergu.

Kārlis Birums

Teodors Grīnbergs un Ventspils valsts ģimnazija

1918. gada 2. decembrī sanāca Ventspils pilsētas skolu komiteja, kuŗas priekšsēdētājs bija Ventspils ev. lut. draudzes mācītājs Teodors Grīnbergs. Komiteja nolēma atvērt reāltipa vidusskolu ar astoņām klasēm. 1918. g. 9. decembrī vidusskola uzsāka mācības, kas notika meitenēm un zēniem kopā. Fakultatīvi tika mācīta arī latīņu valoda. Par šīs skolas direktoru ievēlēja Teodoru Grīnbergu. Viņš pats arī mācīja latviešu valodu un literātūru, vēsturi, ticības mācību un vēlākos gados arī latīņu valodu, vēsturi, vācu valodu, ģeografiju un filozofiju. Sākumā skolu palīdzēja uzturēt pilsētas valde, bet 1920. gadā to savā pārziņā pārņēma valsts un izveidoja par vidusskolu ar desmit klasēm. Pamatskolas klases nosauca par 5. pamatskolu. 1929. gadā vidusskolu nosauca par ģimnaziju, tā kļuva humanitāra tipa mācību iestāde, mācības iedalīja piecos gados piecās klasēs ar divām sagatavošanas klasēm, kas atbilda pamatskolas piektai un sestai klasei. Latīņu, vācu un angļu valodas mācības bija obligātas.

Ventspils valsts ģimnazijai pieder gods, ka tā bija pirmā vidusskola, kas nodibināta pēc neatkarīgas, brīvas Latvijas valsts proklamēšanas 1918. gada 18. novembrī un ka šī skolas pirmais direktors bija Ventspils ev. lut. draudzes mācītājs, vēlākais archibīskaps Teodors Grīnbergs.

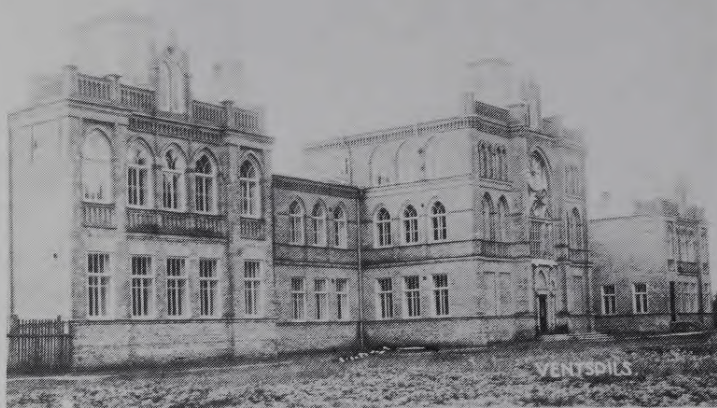
Teodors Grīnbergs dzimis 1870. gada 2. aprīlī. Viņa vecvectēvs Ģirts ar savu sievu Lieni saimniekoja Dundagas Popervales saimniecībā un bija kalējs. Ģirta dēls Ansis (1805–1892) kļuva par rentnieku Ārlavas Silmuižā un apprecēja Ievu Derkmani. Anša un Ievas dēls Ernests Grīnbergs

Teodors Grīnbergs

(1838–1910), Teodora Grīnberga tēvs, apprecēja Vilhelmīni Kronberģi (1848–1919) no Valtenes muižas. Mūsu tautas dainu tēva Krišjāņa Barona māsa Kristīne ir Vilhelmīnes māte, Teodora Grīnberga vecmāmiņa. Teodors Grīnbergs dzimis Ģibzdē, kur viņa vecāki rentēja Ģibzdes pusmuižu. Ģimenē auga un piedalījās visos lauku darbos trīs bērni, māsa Šarlote, Teodors un jaunākais brālis Jānis. Vecākais brālis mira gada vecumā. No Ģibzdes Teodora vecāki pārgāja uz Popes muižu par rentniekiem. Viņi piedalījās jaunlatviešu kustībā, satikās ar Kr. Baronu un Kr. Valdemāru. Sabiedrisko rosību no vecākiem manto arī dēls Teodors.

1879. gadā Teodors uzsāk skolas gaitas Kubiles skolā pie skolotāja Ernesta Dinsberģa. Pēc tam mācās Ģibzdes skolā un no 1881. līdz 1884. gadam ar ļoti labām sekmēm tur mācās pie skolotāja Treijera. Tad apmeklēja lielā latviešu valodnieka Milenbacha privātskolu Talsos un mācās tur līdz 1887. gadam. Pēc tam iestājas Jelgavas ģimnazijā, kuŗu trīs gados nobeidz, un 1891. gadā Teodoru Grīnbergu uzņem Tērbatas universitātē, kur viņš studē teoloģiju un mācās franču valodu. 1896. gadā ar izcilām sekmēm beidz teoloģijas fakultāti un kādu laiku strādā par mājskolotāju Popē un kļūst par mācītāja kandidātu pie mācītāja Hugenbergera. Kandidāta darbu turpina Lutriņu draudzē. 1907. gadā pārnāk uz Ventspili un strādā par Ventspils ev. lut. draudzes mācītāju. Ventspilī viņš atjaunoja baznīcas skolu, mācīja ticības mācību Torauska tirdzniecības skolā, pilsētas skolā un sieviešu ģimnazijā, kuŗā bez atlīdzības

Ventspils valsts ģimnazija un 5. pamatskola.

Ģimnazijas vingrotāju grupa 1937. g.

Vecā skolas ēka, kur kādreiz mācījās Kr. Barons.

mācīja latviešu valodu. 1908. gadā nodibinājās Evaņģēliskā Jaunības draugu biedrība, kas pulcēja jaunatni, noorganizējās jaukts, sieviešu un bērnu koris, tika rīkoti gadskārtēji bērnu svētki. 1913. gadā Teodors Grīnbergs sāka izdot bērnu nedēļas laikrakstu "Bitīte". Viņš rediģēja arī garīga satura mēnešrakstu "Evaņģēlija gaismā". Pirmais pasaules kašs pārtrauca rosīgo sabiedrisko darbu. Smags bija vācu okupācijas laiks ar dzīves dārdzību, rekvizīcijām un trūkumu. Pēc 1918. gada 18. novembra sākās jauns rosīgs darba cēliens, atjaunojās Jaunības draugu biedrība, iznāca "Bitīte". 1919. gadā iznāk nedēļas laikraksts "Svētdienas atpūta". Grīnbergs darbojas līdz rakstu krājumā "Ausma". 1927. gadā iznāk mēnešraksts "Jaunatnes Ceļš", kur Grīnbergs ir līdzstrādnieks. Tāpat viņš līdzdarbojas žurnālos "Ārmisija", "Ceļš" un "Vairogs". Jāpiemin arī Teodora Grīnberga izdots "Bērnu kalendārs Bitīte". 1925. gadā Teodors Grīnbergs kļūst par Baznīcas virsvaldes locekli, vēlāk tiek ievēlēts par Latvijas ev. luterāņu archibīskapu un 1933. gada 5. novembrī Doma baznīcā tiek ieviests amatā. Baznīcas un Doma laukums bija pārpildīts, ieradās valsts prezidents A. Kviesis, ministru prezidents Ā. Bļodnieks un Saeimas priekšsēdētājs K. Pauļuks, lai būtu klāt svinīgajā brīdī.

Profesors Dr. theol. Teodors Grīnbergs Ventspils valsts ģimnazijā bija tās direktors no 1918. gada 9. decembra līdz 1932. gada 1. augustam. Viņa personība noteica skolas garu un audzināšanas virzienu. Stundas sākās ar rīta lūgšanu un viena korāļa nodziedāšanu visiem kopā aktu zālē, bet tā nebija obligāta ne skolēniem, ne skolotājiem. 1925. gada svētkos direktors teicis: "Lai Dievs dotu, ka arī mūsu skola varētu izaudzināt krietnus un derīgus un apzinīgus valsts pilsoņus, varētu ar savu mazo darbu pieveikt būves akmeņus valsts būvei." Savās runās skolā viņš izsacījās arī tā: "Kaut izdotos skolotājiem apzinīgi izaudzināt jaunos valsts pilsoņus un kaut audzēkņiem netrūktu prieka un čakluma apzinīgi skolas darbus veikt, kaut skola un māja ietu roku rokā, lai veiktu grūto, bet svētīgo jaunatnes audzināšanas darbu. Vēlos, kaut valdītu skolotāju un skolnieku, skolas un mājas starpā saskaņa, kāda ir mūzikai un dziesmai, kaut vienas un otras vēlēšanās atrastu savstarpēju atskaņu, kas dzeju dara patīkamu." . . . "no kristīgā ētiskā gara mēs neatkāpsimies, jo mēs gribam savus audzēkņus izaudzināt par personībām, kam ir drošs mērķis acu priekšā un drošs ceļš zem kājām."

Redakcijas piezīme: Teodors Grīnbergs bijis arī liels patriots. Te izvilcums no viņa 1930. gada 18. nov. svētku runas, runājot par kara gadiem: "Man prātā: vilciens patlaban iebrauc stacijā ar ievainotiem kara-

Ģimnazijas uzveduma dalībnieki 1935.g.

vīriem. Daudziem neviens ārsts vairs nevar palīdzēt — droša nāve viņiem gaidāma. Tur viens nopūšas un vaid, otra acs uzrāda dziļu nogurumu. Cīņa turpinās. Te piepeši atskan mūzikas skaņas. Tur skan valsts himna "Dievs, svētī Latviju!" Un gurdās acis sāk spīdēt, un sirds, kas gribēja gandrīz beigt pukstēt, sāk pukstēt atkal. Kādēļ? Tādēļ, ka pār viņiem ir nākusi uzvaras mūzika. Mums liekas, it kā šiem ievainotajiem kaņavīriem tēvzeme nostājas pretim un uz viņiem runā: Nebīstieties — es dzīvoju! Viņi zina: mēs mirsim, bet mūsu dzimtene — tā dzīvos!"

Savas skolas jubilejā 1938. gadā dzejnieks Fricis Dziesma bijušajam direktoram veltījis sekojošus vārdus:

Lūk, archibīskaps sirmais,
kam kalpošanā mūžs kā svece sadedzina.
Viņš bija vadonis mums mīlestībā pirmais,
lai gaisma starotu pār ļaužu dvēslēm virma,
lai dzīve diža top un saskanīgāk ris.

1940. gads smagi skāra visu latviešu tautu un jo sevišķi baznīcas dzīvi. Archibīskaps Teodors Grīnbergs palika savā vietā dziļā ticībā un pārliecībā, ka labais pārspēs ļauno. Arī vācu okupācijas laiks bija smags jūgs visiem Latvijā, tomēr viņš veica savus pienākumus un pat viskritiskākajā brīdī, kad bija redzams, ka Latvijā atkal atgriezīsies boļševiku vara, tomēr vēlējās palikt pie savas tautas Latvijā, taču vācu varas iestādes pavēlēja viņam evakuēties, jo uzskatīja, ka līdz ar viņu Latvijā paliks daudzi iedzīvotāji, sekojot viņa piemēram. Tā Teodors Grīnbergs nonāca trimdas gaitās. Par viņu Latvijā netika minēts ne vārds. Velti ir meklēt šīs ievērojamās personības

vārdu Latvijas padomju enciklopēdijā. Šī izdevuma divpadsmit grāmatās viņa vārds nekur nav atrodams. Un tomēr tauta viņu nav aizmirsusi, tā nav aizmirsusi viņu kā cilvēku, kā personību. Evaņģēliskā luterāņu draudze Latvijā nekad neaizmirsīs savu pirmo archibīskapu, Ventspils vidusskola nekad neaizmirsīs savu pirmo direktoru. Teodors Grīnbergs miris 1962. gada 14. jūnijā Eslingenā pie Nekāras. 19. jūnijā notika sēru dievkalpojums Eslingenas Dienvidu baznīcā. Izvadīšana un apglabāšana notika 1962. gada 20. jūnijā Eslingenā pie Nekāras Plinsavas kapsētā.

Atceros Teodoru Grīnbergu no bērnu dienām, kad kopā ar viņu savam tēvam pie rokas nācu no Užavas luterāņu baznīcas, kur mans tēvs bija ērgelnieks. Viss viņa stāvs un seja man likās tik izteismīga un apgarota. Baznīcā likās, ka viņa acis vienmēr aizvērtas un arī tuvumā tās man, bērnam, atgādināja mazas svītriņas. Viņa tuvumā jutos drošs un pašāvēģis, viņš bija draudzīgs, labestīgs. Onkulis Teodors no "Bitūtes".

1932. gada 1. augustā par Ventspils valsts ģimnazijas direktoru tika iecelts Atis Jaunzems, rakstnieka Apsīšu Jēkaba jaunākais dēls. Atis Jaunzems dzimis 1893. gada 28. februārī Kokmuižas pagasta skolā, Valmieras tuvumā, kur viņa tēvs bija skolotājs. Pirmo izglītību ieguvis no sava tēva un mācījās mājās, bet no 1903. gada līdz 1911. gadam mācījās Rīgas pilsētas zēnu klasiskā ģimnazijā. Pēc tam iestājies Tērbatas universitātē, kur studēja teoloģiju un 1917. gadā saņēma diplomu par teoloģijas fakultātes beigšanu. No 1917. līdz 1919. gadam Atis Jaunzems bija Smiltenes skolu biedrības reālskolas un tirdzniecības skolas

Ģimnazijas 4. klase ar klases audzinātāju L. Saliņu 1938. g.

skolotājs un tanī pat laikā bija mācītājs-kandidāts Smiltenes ev. lut. draudzē, kur par mācītāju bija prāvests Dr. K. Kundziņš un kur mācītāja kandidāta laiku bija pavadījuši daudzi vēlāk ievērojami Latvijas valsts darbinieki un mācītāji: pirmais Latvijas ev. lut. bīskaps K. Irbe, mācītājs J. Ērmanis, profesors K. Balodis, mācītāji E. Pavasars, R. Slokenbergs un citi.

1919. gada vasarā jaunā Gaujienas baznīcas padome Jaunzemu ievēlēja par savu mācītāju. Viņu varēja ordinēt Smiltenē un tad ievest amatā Gaujienā. Tādā kārtā no 1919. gada līdz 1929. gadam Atis Jaunzems bija Gaujienas draudzes mācītājs un arī skolotājs Gaujienas ģimnazijā.

Atis Jaunzems pārnāca uz Gaujienu, kur pirms viņa par draudzes mācītāju bija Ādolfijs, kuŗu 1918. g. 21. februārī līdz ar viņa dzīves biedri un vēl astoņiem vietējiem iedzīvotājiem Valkas tuvumā ceļā uz Pleskavu lielinieki bez kāda tiesas sprieduma nošāva. Lielinieku laikā nošāva vairākus mācītājus Latvijā, arī pazīstamā literāta Bilenšteina dēlu Ansi Bilenšteinu.

Gaujienas draudzē mācītājs Jaunzems bija ļoti iecienīts un pēc daudziem gadiem, atkal ciemojoties Gaujienā, tika sirsnīgi sagaidīts un uzņemts. Bijušie Gaujienas ģimnazijas skolnieki vēl šodien atceras disciplinētību un kārtību viņa stundās.

No 1929. līdz 1932. gadam Atis Jaunzems bija Jelgavas skolotāju institūta skolotājs, bet 1932. gada 1. augustā pārnāca uz Ventspili un līdz 1939. gadam bija Ventspils valsts ģimnazijas direktors. Viņš bija arī Piltenes iecirkņa prāvests, kā arī Ventspils aizsargu pulka mācītājs. Ventspils valsts ģimnazijā tika pievērsta liela uzmanība, lai nostiprinātu skolas disciplīnu, izkoptu skolēnos pienākuma apziņu pret ģimeni, tautu, nostiprinātu reliģiski ētiskos uzskatus un dzimtenes

mīlestību. Tika rīkoti priekšlasījumi. Ģimnazijā ieradās ievērojami lektori no Rīgas, piemēram, profesori Aleksandrs Dauge, Ludis Bērziņš, Adamovičs, Maldonis u. c. Lai veicinātu skolēnu pašdarbību un celtu garīgās spējas, skolā darbojās "Apollo pulciņš" ar dažādu nodarbību sekcijām. Nodibinājās arī "Mazpulks", un laukos pie skolas bija ierīkoti mazpulku lauciņi, lai skolēni iepazītu lauku darbus. Lai pie skolas izveidotu sporta laukumu, parku un dārzus, bijušie skolēni un Ventspils iedzīvotāji ziedoja naudas līdzekļus. Ģimnazijā obligāti bija skolēnu formas tērpi un cepures. Citu organizāciju sarīkojumos un arī sporta nodarbībās varēja piedalīties tikai ar skolas atļauju. Lai iestātos ģimnazijā, bija jāiztur pārbaudījumi latviešu valodā un matemātikā vārdos un rakstos pēc sešklasīgas pamatskolas beigšanas. Mācību maksa bija 120 latī gadā. Trūcīgākiem mācību maksa tika atlaista. Tas viss kopā veicināja, ka mācības kļuva nozīmīgas, un tām skolēni piegāja nopietni. Par dažādiem traucējumiem stundas laikā un par saviem disciplīnas pārkāpumiem skolēnam bija jāpastāsta klases audzinātājam. Tas nebija patīkami, bet vēl nepatīkamāk bija, ja par stundas traucēšanu izraidīja no klases. Tad bija jāiet tieši pie direktora, un tad jau stāvoklis bija kritisks. Reiz mākslas vēstures stundā nerespektēju skolotāju Gulbi (zīmēšanas un rokdarbu skolotājs, skolas direktors 1940./41. māc. g.) un tiku izraidīts no klases. Bija vien jāiet lejā uz pirmo stāvu, kur skolas kancelejā sēdēja darbvedis Bankers, bet tālākās durvis veda uz direktora kabinetu, kas vienmēr likās it kā ar svinīguma aureolu apvītas. Bijīgi iegāju kabinetā un stādījos priekšā, izstāstot nepatīkamo atgadījumu. Saruna ar direktoru Jaunzemu bija ļoti īsa: "Jums nepatīk mūsu skolas kārtība. Jau rīt

Ģimnazijas 2. klase ar klases audzinātāju O. Bērziņš 1940. g.

varat saņemt dokumentus un izstāties”, un viņš uzaicināja mani iziet. Jutos kā izpērts. Uzreiz domas par mājiniekiem, ko tie teiks, un tas sliktākais, ka no skolas jāiziet. Šie vārdi, ko direktors izteica mierīgā tonī, bet pārliciecināši, man atmiņā visu mūžu, jo tie saistīti ar lielu pārdzīvojumu. Vēlākos gados pirmās stundas sākumā visiem bija jāizsaka solījums: “Solu cītību un centību mācībās, paklausību vecākiem . . .”, bet tas, liekas, nāca no izglītības ministrijas. Ja uzvedībā atzīme bija 5 ar minūsi, tad tas bija liels un nopietns trūkums. Audzinātājs tad griezās pie vecākiem, lai pārrunātu šo gadījumu un turpmāk novērotu. Arī ja mācību sekmes sāka slidēt uz leju, audzinātājs griezās pie vecākiem. Daži skolotāji klasē noturēja lekcijas par uzvedību, par sekmēm mācībās. Jo bieži to darīja latīņu valodas skolotājs Jānis Bundulis ar ļoti vispusīgu un psiholoģiski filozofisku pieeju. Arī direktors Jaunzems veselu stundu norunāja, izanalizējot cēloņus, kā jaunatne nokļūst uz morāli slidena ceļa. Vācu valodas skolotājs Aleksandrs Treiers arī dažkārt runāja par skolēnu uzvedību, bet parasti viņš tikai konstatēja labās un sliktās īpašības, mierīgā balsī norādot: “Wer ehrlich ist, sagt, was er weiss, der schaut nicht ins Buch”, bet nepievērsa uzmanību tam, ka skolnieks visu nolasi no grāmatas. Skolotājs Treiers bija ļoti patiens un godprātīgs cilvēks un ar tādu pieeju viņš novērtēja visu ap sevi. Bieži vien pirms vācu valodas stundas skolēni klasēs dažkārt trokšņoja un taisīja dažādus jokus, bet viens stāvēja durvīs un vēroja, vai nenāk skolotājs, un kad viņš nāca, tad skrēja uz savu vietu un sauca, ka vecais nākot. Kad nu skolotājs mierīgi ienāca klasē, viņš apsēdās pie galda un jautāja: “Wer hat geschrieen: der Alte

kommt, der Alte kommt?” Un kad visi klusēja, nosacīja: “Wer ehrlich ist, der meldet sich.” Saprotamā kārtā mēs vācu valodu neko daudz neiemācījāmies. Vācu valodu mācījos no pamatskolas 2. klases, tātad desmit gadus, un tomēr piecos gados angļu valodu apgūvām daudz labāk. Mēs visi klasē varējām sarunāties un mums likās, ka mēs jau pietiekoši pārvaldam šo valodu, tikai pēdējā gadā, mācoties Šekspīru oriģinālvalodā, sapratām, ka vēl daudz jāmacās. Par šīs valodas zināšanām esam pateicīgi mūsu angļu valodas skolotājam Eduardam Bolšteīnam. Galvenais mācību veids bija sarunas, jautājumi un atbildes, neskatoties mācību grāmatās. Tā arī apgūvām gramatikas likumus. Un ja nu to, kas bija iemācīts, kāds nezināja, tad atzīme bija neapmierinoša. Valodas iemācīšanu veicināja arī tas, ka bija noorganizēta sarakstīšanās angļu valodā ar ārzemēm. Sarakstījos ar kādu meiteni Pensilvānijā visus skolas gadus līdz 1940. gadam, kad Latviju okupēja Sarkanā Armija. Pēdējā vēstulē saņēmu avīžu izgriezumus par Latvijas okupāciju un man jautāja, kā mēs turpmāk dzīvosim zem lielākā pasaules despota Staļina tirānijas. Jau toreiz šī jaunā amerikāņu meitene apzinājās to, no kā tikai šodien mostas visa lielā krievu tauta, apzinoties visus neiedomājami lielos Staļina noziegumus.

Runājot par Ventspils valsts ģimnazijas pirmskaņa skolotājiem, jāatceras latviešu valodas skolotāja Lonija Lūse, vēlāk Sīle, kas ļoti labi pasniedza savu priekšmetu, bija stingra un korekta. Vēl atmiņā daudzi Fr. Bārdas dzejoli, atsevišķi dzejējumi no J. Raiņa “Indulis un Ārija”, “Jāzeps un viņa brāļi” u. c. Tas pats jāsaka par latīņu valodas skolotāju Jāni Bunduli. Latīņu valodas gramatikas izņēmumu vārdi, kas sakopoti pantiņos, vēl

Ģimnazijas 1941. gada izlaidums ar skolotājiem 20. jūnijā. Otrā rindā no kreisās: Fricsons, Jēkabsons, dir. Jānis Gulbis, Jānis Miza, Olga Bērzupe, Eduards Bolšteins, Berta Kersele, Līvija Ēvalde. Trešā rindā pa labi Gutkins. Raksta autors K. Birums 1. rindā otrais no labās.

šodien skan ausīs. Toreiz mācoties latīņu gramatiku, izrādījās, kā kādreiz skolotājs izteicās, ka arī starp celmiem var apmaldīties. Lai atcerētos katru skolotāju, tad par to būtu jāraksta atsevišķs apraksts.

Jāpiemin, ka ģimnazijas telpās bija izvietota arī Ventspils tautas konservatorija. Instrumenti bija novietoti klasēs, un pēcpusdienās, kad klases bija brīvas, tur notika konservatorijas mācības, klasēs skanēja dažādu instrumentu mūzika. Konservatorijas klātbūtne atstāja arī pozitīvu iespaidu uz ģimnazijas audzēkņiem. Vēl vairāk to veicināja arī tas, ka brīvmākslinieks Arturs Silis bija ģimnazijas mūzikas teorijas un dziedāšanas skolotājs, vienlaicīgi būdams arī konservatorijas direktors. Mūzikas dzīve skolā un visā Ventspilī viņa laikā sasniedza augstu līmeni. Pie tautas konservatorijas viņš izveidoja simfonisko orķestri. Ģimnazijas jauktais koris iestudēja 1938. gada IX vispārīgo Dziesmu svētku programmu un piedalījās tajos. Virsdiriģenti bija Teodors Reiters, Teodors Kalniņš un Emīls Melngailis. Tie bija pēdējie vispārīgie Dziesmu svētki neatkarīgajā Latvijā. Ģimnazijas koris piedalījās koncertos pilsētā, rīkoja koncertus savā skolā. Atskaņoja arī paša Artura Siļa komponētās dziesmas. Ģimnazijas zālē tika rīkoti arī koncerti ar ievērojamā Rīgas solistu piedalīšanos: Paulu Saksu, Marisu Vētru, Arturu Priednieku-Kavaru, Viktoru Stotu, Elfrīdu Pakuli un citiem. Ventspils tautas konservatorija nodibinājās 1928. gadā. Darbojās sekojošas klases: klavieru (Kl. Amatniece, P.

Zolts), dziedāšanas (F. Puķītis, M. Vītiņa-Skritule), orķestra (T. Vējš, A. Silis), koŗa klase (A. Silis) un teorētisko priekšmetu klase (J. Arnis, P. Zolts, A. Silis). Par konservatorijas direktoru līdz 1931. gadam bija Latvijas konservatorijas absolvents Fr. Puķītis, bet no 1931. līdz 1941. gadam A. Silis, kad tika izsūtīts uz Sibīriju, kur 1942. gadā miris.

1939. gada 1. oktobrī Ventspils valsts ģimnazijas direktors Atis Jaunzems tika pārcelts darbā Izglītības ministrijā par vidusskolu direktora biedru. Par Ventspils ģimnazijas direktoru kļuva Vikmanis no Pļaviņu ģimnazijas. Izglītības ministrijā Jaunzems nostrādāja tikai vienu gadu. 1940. gadā pēc padomju sistēmas nodibināšanās Latvijā Jaunzems no darba tika atlaists, bet 1941. g. 29. jūnijā kopā ar sava tēva brāļa dēlu agronomu Fridrihu Jaunzemu Salaspilī Maršalku māju tuvumā nevainīgi, bez tiesas sprieduma nošauti. Slepkaķis lode izdzēsa dzīvību šai ievērojamai personībai, nesavtīgām jaunatnes un tautas audzinātājam, draudzes ganam un baznīcas darbiniekam, kas nevienam nebija jaunu darījies.

1940. gadā par Ventspils ģimnazijas direktoru padomju vara iecēla Jāni Gulbi, kas pirms tam bija zīmēšanas un rokdarbu skolotājs. 1940./41. māc. g. bija smagu pārdzīvojumu gads. Pēkšņi viss iepriekšējais bija kļuvis slikts. Slikti, melni bija pat mūsu vecāki, jo tie bijuši valsts ierēdņi un balstījuši veco, slikto iekārtu. Tā neesot bijusi dzīve, bet uzdzīve, ko dzīvojuši agrākā valdošā šķira utt. Visvairāk par to runāja jaunais direktors. Bija izmaiņas ne tikai vārdos, bet arī darbos.

Daži no mūsu skolas vecākiem bija arestēti, skolā notika pratināšanas. No skolas izslēdza vairākus zēnus un meitnes it kā par pretpadomju darbību, kaut gan neviens nezināja, ka kāds būtu kaut ko izdarījis. Mūsu klase šinī gadā bija izlaiduma klase. Arī mēs tikām pratināti. Vairāk kā puse klases tika izsaukta uz atsevišķu istabu trešā stāvā un pa vienam tika saukti uz pratināšanu, neko, protams, nevienam nesakot ne mājā, ne skolā. Pratināja NKVD pārstāvis viens pats direktora kabinetā. Tikai pāri pusnaktij tikām mājās. Pratināja, kāpēc nēsājot nacionālo krāsu nozīmītes, kāpēc padomju dziesmu vietā dziedājuši tautas dziesmas un taml. Rezultātā no mūsu klases izslēdza piecus skolēnus un vairāk kā pusei no klases uzvedībā bija atzīme 5 ar minusu ar piezīmi: "par demonstratīvu nostāju pret padomju iekārtu". Tagad, pārbūves laikā, to visu pieminot un atceroties, jo drūmāk tas viss izliekas. Staļinisms tiešām bija despotisms, ar savu nežēlību un cilvēku terorizēšanu tas bija sastopams visās dzīves sfērās, arī mācību iestādēs. Vai jābrīnās, ka Staļina laikā cietušo un iznīcināto cilvēku piederīgie, kas bija palikuši dzīvi, gribēja atiebt netaisnību, ko radīja Staļina laiks? Pirms tam nekur Latvijā nenotika nekāda varmācība, ne arī eksistēja nacionāls naidis. Ventspilī bija arī vācu un žīdu ģimnazijas, šo tautību pārstāvji mācījās arī latviešu ģimnazijā, un neviens nejuta nekādu naidu, bet gan vienīgi draudzību. Mana brāļa klasē mācījās Dora un Harijs Perls, Samuels Zīfs, visi bija draudzīgi, pat ciemos brauca pie brāļa kopā ar Kārli Zvejnieku un citiem. Pēc žīdu ģimnazijas slēgšanas 1940. gadā manā klasē mācījās vairākas meitenes no šīs ģimnazijas un Ābrams Sverdlovs. Sēdējām vienā solā, bijām draugi, palīdzējām viens otram mācībās. 1941. gadā viņu izveda uz Sibīriju un vēl citus no mūsu ģimnazijas tieši eksāmenu laikā. Ābrams neatnāca uz eksāmenu ģeometrijā.

1940. gadā novāca arī skolas karogu, kas bija ģimnazijā no 1936./37. mācību gada. Pirmais karoga nesējs bija Mārtiņš Krīgers, tagad rakstnieks Mārtiņš Kalndruva. Otrais karoga nesējs 1937./38. māc. gadā bija Harijs Šķute. Trešais 1938./39. māc. gadā bija Andrejs Birums-Bergmanis un 1939./40. māc. gadā Rūdolfs Siliņš. Karogu izgatavoja 1936. gadā. Metu zīmējis Jānis Gulbis. Karoga viena puse zila, otra oranža. Augšējā stūrī pie karoga kāta bija neliels nacionālais valsts karogs, vienā pusē uzraksts "Ventspils valsts ģimnazija", otrā rombveida laukumā iezīmēta bāka ar gaismas kūli un rindas no Luda Bērziņa dzejoļa:

Ģimnazijas zēni 1938. g. 18. novembrā parādē.

Kaut vētra lauza mastus un tumsas viļņi
kauc,
Gars meklē gaismas krastus,
To ilgas tālēs sauc: brauc, brauc, brauc.
Gars, kas ir gaismai rada, reiz gaismas
krastus gūs . . .

Pilnībā visu šo dzejoli neatceros. Mūziku dzejolim bija komponējis Arturs Silijs, un skolas koris to dziedāja koncertos. Jāpiemin, ka Arturs Silijs savā neilgā dzīves laikā ir komponējis diezgan daudz dziesmu. Mūzikoloģe Vizbulīte Bērziņa ir izpētījusi un sameklējusi Artura Siļa kompozīcijas, tās tiek pārrakstītas, un komponistu savienība cer sarīkot Artura Siļa komponēto darbu koncertu.

Karogā iezīmētai bākai par pamatu ir ņemta Užavas bāka; to Jānis Gulbis 1935. gadā apskatīja, uz turieni aizbraucot. Karogs bija izgatavots no dabiskā zīda. Tai laikā Rīgā nevarēja sameklēt pareizā toņa zīdu, tāpēc caur kādu Rīgas veikalu tas tika atsūtīts no Parīzes. Varbūt karogs nav iznīcināts, un tagad tas būtu ļoti atbilstošs ar savu devīzi. Karogu priekšpēdējai klasei nodeva tā klase, kas ģimnaziju beidza. Karogs glabājās skolā, skolēnu delegācija ar to vairākas reizes bija Rīgā Brāļu kapos, tas tika nests arī 1938. gada IX dziesmu svētkos Rīgā.

Savā pirmajā grāmatā "Ziemeļzvaigzne" 1936./37. māc. g. absolvents Mārtiņš Krīgers (rakstnieks Mārtiņš Kalndruva) raksta:

"Un es domāju, ka šīs skaņas, kas mūsu dvēselēs būs palikušas no ģimnazijas gadiem, no šī gaišā pavasara laika, ienesīs mūsu dzīvē arvien rīta gaismu, ziedu smaržas un jaunības prieku, tās mūs saturēs kopā un vienos, kaut arī mēs dzīvotu katrs savā malā."

Rīgā, Langstiņos, 1989. gada 21. jūlijā.

1920. gada izlaidums un skolotāji: (pašā priekšā) J. Šneiders, (sēd pirmā rindā no kreisās) skolotāji J. Grīnbergs, O. Tidemans, K. Stūre, Dr. N. Biševskis, direktors T. Grīnbergs, skol. Kr. Irbe, Ž. Skoliņš, M. Jakobsons; otrā rindā (stāv no kreisās) skolotājs K. Veinbergs, no labās: K. Rozenšteins, M. Zēbergs.

Valsts Ventspils vidusskolas abiturienti sākuma gados (pēc reālskolas tipa)

I izlaidums 1919. gadā

Alksnīts Emils
Hoffmans Marjanna
Golovņa Vaclavs
Kopelovičs Lazars
Lipšitcs Peische
Pētersons Kārlis
Solodkins Hiršs
Šulcs Georgijs
Šulcs Vladimirs
Volfmans Kurts

II. izlaidums 1920. g.

Anševics Ernsts *)
Bergmans Ansis
Blāze Lidija
Ēvalds Zelma
Herbergs Jāzeps
Hercekovičs Sīmanis
Irbe Vitauts
Irbe Livija
Kāns Žano
Kļaviņš Valda
Krebe Pauline
Lasis Hilda

Lejiņš Džons
Mūrnieks Jēkabs
Paegle Elfrida
Šetcens Maksis
Stūre Olgerts
Tālbergs Rebeka
Vulfsons Izaks
Šusters Jānis
) vēlāk Aistars

III izlaidums 1921. g.

Bērmans Jozefs
Bērziņš Kārlis
Brins Paula
Bērzkalns Augusts
Irbe Kārlis
Jakobsons Estere
Jēka Lidija
Kāns Daša
Kāns Eižens
Kārklīņš Ludmila
Kārklīņš Voldemars
Kārklīņš Laimons
Kaspars Kurts
Kolmecs Fridrichs
Krapte Vera

Lautenbachs Ernsts
Leibsons Mendels
Mundeciems Emils
Palaps Žanis
Skoliņš Milda
Žilinskis Oskars

IV izlaidums 1922. g.

Akmeņkalns Ansis
Anševics Anna
Blau's Aleksandrs
Butners Fricis
Buševics Ansis
Dannemans Oše
Gēce Kārlis
Grīnieks Lilija
Edelsteins Hanna
Frīdlanders Elkans
Hazens Leiba
Hazens Meiča
Jakobsons Lucija
Kāns Julius
Kāns Simche
Kaugers Helena
Kalniņš Voldemars
Keņģis Kārlis

Krauls Kārlis
Kraulis Arnolds
Kraustiņš Marta
Kļāvnieks Kārlis
Kupše Fricis
Martinsons Fricis
Meiers Lucija
Miklavičs Jēkabs
Ozoliņš Elvira
Pole Tālivalds
Skoliņš Marta
Stīprais Aleksis
Šetcens Anna
Štrumpfs Ernests
Šlessers Agneze
Tālbergs Rachele
Rozenšteins Jānis
Ūksts Vēra
Valks Jānis

Red. piezīme: no saraksta redzams, ka starp abiturientiem, spriežot pēc vārda, daudz minoritāšu piederīgo.

Ģimnazijas 1939. gada izlaidums, skolotāji un vecāku padomes pārstāvji. Otrā rindā no kreisās skolotāji L. Lūse-Sīle, O. Kļaviņa, L. Saliņa, A. Treiers, Jaunzema kundze, dir. A. Jaunzems, B. Kersele, J. Miza, Kļimova, J. Gulbis, J. Bundulis. Trešā rindā pa kreisi A. Silis.

Mārtiņš Kalndruva

Atmiņas pārcilājot

"Padomju Jaunatne" 1988. g. 27. aprīlī

Cik ātri skrien gadi! Liekas, nesen Ventspils Jāņa Fabriciusa vidusskola svinēja 50 gadu jubileju. Tolaik atrados slimnīcā, tādēļ uz svinību pirmo daļu, kas risinājās skolas telpās, neaizgāju. Pošoties uz otru daļu ostas kultūras namā, uzrakstīju nelielu uzrunu, bet tā palika kabatā. Biju pārāk vārgs, lai publiski uzstātos, turklāt — ko tur slēpt — baidījos, ka manu "vēstījumu" neuzņem kā netaktisku pārdrošību. Savā uzrunā, starp citu, gribēju izsacīt pateicību saviem bijušajiem audzinātājiem — latviešu valodas skolotājai Lonijai Sīlei, mūzikas skolotājam Tautas konservatorijas direktoram komponistam Arturam Silim un skolas direktoram Atim Jaunzemam, rakstnieka Apsīšu Jēkaba dēlam. Pēdējie divi bija zaudējuši dzīvību. Arturs Silis — miris izsūtījumā, Atis Jaunzems — nošauts tepat Latvijā. Vai tādus drikstēja pieminēt svinīgā aktā? Vai pieklājas izsacīt pateicību trimdinieka sievai? Sēdēju pārpilnā zālē ar gaužām grūtu sirdi. Skaidri zināju — cilvēki bez vainas (un to zināja daudzi), bet klusēju.

Runātāji, cik nu viņu bija, to laiku, kad es mācījos šajā skolā (no 1933.— 1937. gadam) un vispār buržuāziskās Latvijas gadus skolas vēsturē vai nu nepieminēja, vai lietoja tikai tumšas krāsas.

Nu tuvojas skolas 70. gadskārta. Šai sakarā vēstures muzeja zinātniskā līdzstrādniece Inese Aide "Padomju Ventas" 1987. g. 8. decembra numurā publicējusi rakstu ". . . Nams, kuram smagums ir plecos". Cerēju, ka laikā, kad godā celts atklātums un demokrātisms, skolas pagātnes izgaismojums būs plašāks un dziļāks, taču jākonstatē, ka 20 gadu garajā buržuāziskajā posmā akcentēts tikai negatīvais, taču īstenība ir daudzveidīgāka.

Īsumā izklāstīšu savas atmiņas. Atnācu uz Ventspils ģimnaziju (tā šī skola toreiz saucās) no Jelgavas skolotāju institūta, kur biju beidzis pirmo klasi. Ventspilī man atļāva mācīties otrajā klasē ar norunu, ka panākšu pārējos latīņu valodā, ko institūtā nemācīja.

Pēc institūta, kur valdīja nopietna mācību gaistotne, audzēkņi izturējās disciplinēti un sarunājās pareizā, pieklājīgā latviešu valodā, ģimnazija likās diezgan neparasta. Daži skolēni uzvedās visai vaļīgi. Mācību stundās sarunājās, grozījās, svaidīja papīrišus. Darīja visu to, ko mēdz apzīmēt par stundas traucēšanu. Šāda bērnišķīga palaidņošanās ģimnazijas otrajā klasē mani pārsteidza. Neierasti bija arī tas, ka uzdoto daži zināja vāji. Sākumā ausis nepatikami dūrās

ventspilnieku savstarpējās sarunās lietotais žargons. Pirmo reizi šie sastapos ar tādiem vēlāk bieži dzirdētiem žargonismiem kā "učuks", "cobers", "čalis", "fida" un daudziem citiem. Šo man neparasto leksiku papildināja it prāvs skaits "spēkavārdu", ko svaidīja dažī vecāko klašu zēni, kas starpbrīžos devās uz tualetes telpām smēķēt.

Taču drīz vien atskārtu, ka palaidņi un sliņķi bija mazākums.

Skolēnu savstarpējās attieksmēs nemanīju kaut cik krasu nošķiršanos. Neievēroju, ka turīgo vecāku atvases būtu nievājušas mazākturīgos. Gluži labi sadzīvoja arī dažādas tautības. Lielā pārsvarā bija latvieši. Taču netrūka arī cittautībnieku, visvairāk ebreju. Vēl šodien lāgā nesa protu, kāpēc ebreji savus bērnus sūtīja latviešu vidusskolā, ja pašiem bija savēja. Varbūt tā rikojās tādēļ, lai nākošie komersanti jo ciešāk iekļautos latviskajā vidē, kurā nākotnē būs jādarbojas, varbūt tādēļ, lai vieglāk varētu iekļūt un mācīties Latvijas universitātē. Lai nu kā – ebreju jaunieši bija gluži kā savējie.

Skolotāju ansamblis bija visai dažāds. Kādi bija atpalikuši no dzīves un nepavisam neiederējās lielajā, kustīgajā jauniešu pulkā.

Skolā nekādā ziņā neiederējās latīņu valodas skolotājs – katoļu priesteris – Dominiks Taujēnis. Pats viņš latīņu valodu, liekas, zināja, bet klasē, kaut arī ieradās cienīgā, garā priesterā tērpā, bija gluži nevarīgs. Pavisam vājš bija vācu valodas skolotājs Aleksandrs Treijers, labsirdīgs, omulīgs, plāpīgs večukiņš. Vai nu ilgos skolotāja gados apnicis mācīt savu priekšmetu, vai aiz vecuma paguris, vai skolas darbu vispār nemīlēja un nesaprata – vācu valodas mācīšanu viņš bija nolaidis līdz pēdējai iespējai. Četru gadu laikā mēs Ventspils ģimnazijā no vācu valodas neiemācījāmies gandrīz neko. Kādi "vācieši" atnācām, tādi aizgājām. Disciplīnu pienācīgā līmenī savās stundās nekādi nespēja uzturēt ļoti labsirdīgais, amizanti īpatnējais zīmēšanas skolotājs Jānis Grīnbergs.

Ar Jaunzema stāšanos direktora amatā ģimnazijā sākās pārmaiņas. Atis Jaunzems, arīdzan luterāņu mācītājs, atnāca uz Ventspili no Jelgavas skolotāju institūta. Ar pirmajiem soļiem viņš centās ieviest ģimnazijā disciplīnu un kārtību. Viņš nekādi nelika just, ka pieder pie garīdzniecības. Bija izglītots cilvēks, literatūras un mākslas pazinējs. Skolas darbā bija taisnīgs, nešķiroja mantīgos no nemantīgajiem. Reizēm iekarsa, bet nekad nezaudēja taktu. Kad 1934. gada 15. maijā notika apvērsums, centās šo notikumu it kā apiet. Bija vienīgi paziņojums, ka valstī notikusi pārmaiņa, bet tā mūs neskarot. Mūsu uzdevums paliecot centīgi darīt savu darbu.

1939. gadā viņu paaugstināja amatā un viņš stājās darbā izglītības ministrijā, kur nostrādāja

līdz 1940. gada augustam, kad ar tautas izglītības komisāra Jūlija Lāča pavēli tika no darba atbrīvots.

Ne mirkli Ati Jaunzemu neesmu atminējis kā mācītāju, bet gan kā savu skolotāju, ļoti inteliģentu augstas kultūras cilvēku, iznesīgu iekšēji un ārēji, priekšzīmīgu vienmēr un visur.

Pāris gadu pirms Jaunzema atnākšanas Ventspili ieradās Arturs Silis un stājās pie muzikālās dzīves veidošanas. Ģimnazijā viņš ļoti kvalitatīvi sāka mācīt mūzikas vēsturi un vispārējo mūzikas teoriju. 1931. gadā Silis pārņēma arī Ventspils Tautas konservatorijas vadību, nostiprināja tās darbību, izveidoja simfonisko orķestri. Ģimnazijas koris viņa vadībā sasniedza augstu līmeni – iestudēja visu IX dziesmu svētku repertuāru un piedalījās svētku koncertā Rīgā. Lielu darbu Silis paveica ziemas un vasaras koncertu organizēšanā. Ventspili viņa laikā notika daudz koncertu. Viesojās izcili vokālisti un instrumentālisti. Vasaras koncerti Atpūtas dārzā (tagadējā Gagarina parkā) bija īsti svētki. Katrs pulcināja vismaz tūkstoti klausītāju. Mūzikas lietās Silis bija atzīta un cienīta autoritāte.

1940. gadā Ventspils ģimnazijā sāka strādāt jauns mūzikas skolotājs – Gutkins. Silis 1940./41. mācību gadā kādu laiku vēl strādāja gan ģimnazijā, gan konservatorijā. Tad viņu represēja.

Tajos četros gados, kad es mācījos Ventspils ģimnazijā, pakāpeniski nomainīja vecos skolotājus. Katoļa priesterā vietā stājās gudrais, kaismīgais Jānis Bundulis. Kā viņš mācīja latīņu valodu un psiholoģiju! Bija liela laime atrasties klasē kopā ar tādu skolotāju. Viņa akadēmiskās lekcijas ģimnazijas gadasvētku svinīgajos aktos bija izcili notikumi. Viņš apsāka plašu, Ventspili nebijušu ārpuskolas lekciju ciklu par filozofiju. Ievēribu izpelnījās viņa apjomīgā grāmata par Raiņa dramaturģiju "Mīlas problēmas ģēnija prizmā". Padomju laikā viņš strādāja zinātnisku un literāru darbu Rīgā.

Zīmēšanas skolotāja Jāņa Grīnberga vietā nāca jaunais, klusais, darbīgais Jānis Gulbis. Direktors Jaunzems viņu visādi atbalstīja, iekārtoja papildu darbā – mācīt zēniem rokdarbus, bet viņa dzīvesbiedri par mājturības skolotāju. Atminos – Gulbju pāris visai cītīgi gatavoja dekorācijas Blaumaņa "Trīnes grēkiem", ko iestudējām kārtējiem gadasvētkiem. Pēc Jāņa Gulbja uzmetuma tika darināts skolas karogs. Nezinājām, ka viņš ir komunisti.

Nevaru pievienoties Aides rakstā teiktajam, ka Ventspils ģimnaziju varējuši apmeklēt galvenokārt mantīgo aprindu atvases. "Kas nevar maksāt skolas naudu, tam nav ko nākt ģimnazijā," autore citē izvilkumu no Annas Laskopes atmiņām. Klasē, kurā mācījos, nekādu dižu bagātīnieku bērnu nebija. Brālis Jēkabs, Īvandes jaun-

Ģimnazijas 1940. g. izlaidums ar klases audzinātāju Loniju Lūsi-Sīli.

saimnieks, man bija iedevis naudu, ko maksāt par skolu, bet klases audzinātāja Saliņa pasacīja, lai uzrakstu lūgumu no skolas naudas atbrīvot. Četru gadu laikā nesamaksāju ne latu. Skolas pretimnākšana sniedzās vēl tālāk. Tā kā dzīvoju Gāliņciemā un skolā bieži bija dažādas pēcpusdienas nodarbības – pilsētā nereti iznāca uzturēties no rīta līdz vēlam vakaram. Klases audzinātāja painteresējās, kā es iztiek, ko ēdu pusdienās. Nokārtoja, ka es varēju bez maksas pusdienot pie kādas privātas gatavotājas. Sacerot šo rakstu, sazinājos ar Emmu Straumi un Mildu Antropi, kas arī mācījušās Ventspils ģimnazijā. Arī viņas atbrīvotas no skolas naudas. Maniem klasesbiedriem – muitas ierēdņa dēlam Normundam Paeglītim, Puzes jaunsaimnieka atvasei Fricim Rūmniekam un Košraga zvejnieka dēlam Valdim Volganskim, cik zinu, skolas nauda arī nebija jāmaksā. Protams, viņi nebrāļojās ar trijnecīņiem. Mīnētie nebija izņēmumi. Tāda labvēlība tika parādīta daudziem, kas bija mazāk turīgi un godīgi darīja skolas darbu.

Manuprāt, īstenībai neatbilst Aides rakstā teiktais, ka "Drošākie protestēja, iesaistījās revolucionārajā pagrīdes kustībā. Tāds bija Kārlis Rozenbergs, 1928. gada absolvents." Šādu apgalvojumu izlasot, var likties, ka Ventspils ģimnazija bijusi pavisam drūma iestāde. Patiesībā Kārlis Rozenbergs neprotestēja un necinījās pret ģimnazijā notiekošo, bet pret Latvijā valdošo varu. Saistīt viņa revolucionāro pagrīdes darbību ar Ventspils ģimnaziju diez vai var.

Uz pagātnes lietām jāskatās godprātīgi, uzmanīgi izsverot gan labo, gan sliktu. Manuprāt, Ventspils ģimnazija bija viena no gaišākajām, humānākajām tālaika Latvijas vidējām mācību iestādēm.

Zenta Kubuliņa

Kādu atceros savu skolu

"Padomju Venta" 1988. g. 16. nov.

Jau pavisam tuvu J. Fabriciusa 1. vidusskolas 70 gadu jubileja. Dažādas un pavisam pretrunīgas atmiņas izteiktas par šo skolu. Arī es gribu padalīties savējās. Ar šo skolu saistās visa mana bērnība un jaunība.

Mācījos pilsētas 5. pamatskolā, t. i. tajās pašās vidusskolas telpās, bet jau ilgi pirms skolas gaitām pazinu skolu un lielāko daļu skolotāju. Esmu ilggadējā vidusskolas matemātikas skolotāja J. Mizas meita. Tēvs šinī skolā strādāja no 1921. gada līdz 1950. gadam, bieži ņēma mani līdz uz skolas sarīkojumiem. Cik var vērot pēc veciem dokumentiem, toreizējais sabiedriskais darbs izraisījās pēc pašu aktivistu ierosmes. Tēva atstātajos dokumentos atradu protokola norakstu par Ventspils Tautas universitātes organizēšanu un dibināšanu 1930. gadā. Ap to pašu laiku tika dibināts arī skolotāju kooperatīvs – grāmatnīca "Gaisma", kur ilgus gadus tēvs bija valdes priekšsēdētājs. Grāmatnīcai "Gaisma" bija jāiztur sīva konkurence ar lielo T. Antmaņa grāmatnīcu. "Gaisma" uzvarēja, un pēc pāris gadiem Antmaņa grāmatnīca bankrotēja.

Pastāvēja arī skolotāju biedrība. Pārcilājot šos vecos dokumentus, kā arī parakņājoties savās atmiņās, nācu pie secinājuma, ka 20. un 30. gadu skolotāji ir bijuši visai aktīvi un progresīvi ļaudis, rūpējušies arī par ārpuskolas izglītības un kultūras līmeņa celšanu, organizējuši lekcijas, dažādus kursus, kuŗos piedalījās arī lektori un profesori no Rīgas.

Gimnazijas skolotāji atvadas no direktora A. Jaunzema 1939.g. 30. septembrī.

Pirmais Ventspils vidusskolas direktors mācītājs T. Grīnbergs bija ļoti cienīta personība, augstu vērtēja cilvēka domu brīvību. Arī toreiz skolotājiem bija dažādi pasaules un politiskie uzskati, taču tas netraucēja visus saliedēties galvenā uzdevuma sasniegšanai, sniegt skolēniem dziļas un vispusīgas zināšanas. Par skolas izglītības līmeni liecina tas, ka pirmā 10-gadē vidēji katru gadu 25 % beigušo iestājās augstākajās mācību iestādēs (ziņas ņemtas no žurnāla, kas izdots 1928. gadā sakarā ar skolas 10 gadu pastāvēšanu).

Skolēni ļoti cienīja T. Grīnbergu. Atminu tādu gadījumu: kāda konflikta dēļ T. Grīnbergs atteicās no direktora amata, bet vecāko klašu zēni T. Grīnbergu atnesa no viņa mājām krēslā uz skolu.

1936. / 37. mācību gadā pati sāku mācīties Ventspils Valsts ģimnazijā 2. sagatavošanas klasē. Pašā sākumā nonācu lielās grūtībās. Iepriekšējā mācību gadā smagas slimības dēļ skolu nevarēju apmeklēt. Uzsākot mācības, izrādījās, ka mani klasesbiedri jau angļu valodu vienu gadu mācījušies, bet angļu valodas skolotājs E. Bolšteins strādāja ar mani individuāli vairākus mēnešus, līdz biju klases līmenī. Pirmos trīs gadus mūsu klases audzinātājs bija Arturs Silis. Viņš mācīja mūs mīlēt un saprast mūziku. Skolas direktors tai laikā bija mācītājs Atis Jaunzems. Viņa laikā skolā bija ideāla disciplīna un kārtība. Tas viss tika panākts bez sodiem un bardzības. Kaut gan abi pirmie skolas direktori bija mācītāji, nekādu reliģisku ietekmi uz skolu tie neatstāja. Neviens mūs neaģitēja ne par, ne pret reliģiju.

Manos skolas gados nebija nošķiršanās starp

mantīgajiem un nemantīgajiem. Cik tad mūsu klasē bija to mantīgo? Ģimnazijas 1. klasē mācības uzsāka 39 skolēni. Mācījos vienā klasē ar Ata Jaunzema meitu Margrietu vai vienkārši Grietu. Tā sagadījās, ka mūsu klasē mācījāmie četri skolotāju bērni, tad vēl bankas ierēdņa meita, pulkveža Orniņa meita un trīs lielsaimnieku bērni. Šie nu būtu deviņi mantīgie. Pārējie 30 bija vidējo, sīkzemnieku, amatnieku un strādnieku bērni. Pulkveža Orniņa meita Guna sēdēja vienā solā un draudzējās ar strādnieka meitu Liliju Bergkindi. Direktora Jaunzemja meita Grieta draudzējās ar skolas kurinātāja – sētnieka meitu Mirdzu Brasli. Arī nacionālā problēma mums nepastāvēja, kaut mūsu klasē un vispār skolā mācījās daudz ebreju un citu tautību bērni.

Bet cik tad pabeidza skolu 1943. g.? No 39 tikai 21. Nepabeidza ne jau tādēļ, ka pietrūka skolas naudas. Drausmīgais laiks, kas gāja pāri manai paaudzei, nežēloja daudzus. Piecus izsūtīja, sešus nošāva, tad vēl aizbēgušie! Bēga no krieviem, bēga no vāciešiem. Nevaru pievienoties A. Laskopes teiktajam š. g. 25. maijā publicētajā rakstā "Katrs no sava skatu torņa" par to, ka skolā varēja mācīties tikai bagātnieku bērni. Skolēnus, kuri mācījās labi un teicami, no skolas naudas atbrīvoja. Par to liecina arī dokumenti. Piemēram, izraksts no žurnāla, kas izdots 1928. gadā sakarā ar skolas pastāvēšanas 10 gadu jubileju, 7. lpp., citēju: "1927./28. m. g. no skolas naudas maksāšanas atsvabināja 25 % skolnieku, 1. un 2. pusgadā pavisam par 2760 latiem, bet pa daļai 1. un 2. pusgadā par 610 latiem, tad vēl piešķirti trūcīgajiem skolēniem 300 lati pabalsta

un no decembra mēnesī rīkotā bazāra (loterejas) atlikuma 696 lati arī izlietoti trūcīgo skolēnu pabalstam un mācību līdzekļu iegādei."

Tāpat nevaru pievienoties A. Laskopes teiktajam par baltajām zīda izlaiduma kleitām. Manā priekšā ģimnazijas izlaiduma fotogrāfijas no šīs skolas pašiem pirmajiem izlaidumiem. Nekur neredzu fotogrāfiju, kur visas meitenes būtu baltās kleitās. Katrā fotogrāfijā 6 – 7 meitenes tumšos tērpos. Ļoti labi atceros, ka 30. gadu sākumā, kad ģimnaziju beidza mans brālis un māsa, nekādas masveida iesvētīšanas nebija, nebija arī obligāto balto kleitu. Arī manai mātai tādas nebija.

Un kādas mēs ieradāmies savas skolas izlaidumā 1943. gadā? Man bija 3 gadus valkāta zila

formas kleita (no balta zīda drēbes gabaliņa izgatavoju jaunu apkaklīti un aproces). Arī pārējām meitenēm nebija jaunu tērpu.

Pievienojos Mārtiņa Kalndruvas š. g. 27. aprīlī rakstā "Atmiņas pārcilājot" teiktajam, ka Ventspils ģimnazija bija viena no gaišākajām, humānākajām tālaika Latvijas vidējām mācību iestādēm. No savas puses vēl piebilstu, ka arī viena no profesionāli sagatavotākajām mācību iestādēm, par ko liecina augstākās mācību iestādēs iestājušos studentu skaits. Tāpat ārzemēs nokļuvušie mūsu skolas skolēni turpināja izglītību augstākajās mācību iestādēs Anglijā, Zviedrijā, Kanādā, ASV, kļūstot vēlāk par ārstiem, pasniedzējiem augstākajās mācību iestādēs un citiem atbildīgiem darbiniekiem.

Arveds Celms

Melns samts — zaļa apmalīte — zelta aukliņa —

... un izstieptā sešstūrī savīti trīs burti — V.V.K. — Ventspils Valsts Komerckkola — tas bija lepnums, ar ko sāku greznoties 1935. gada septembrī. Bijībā vēru smagās ozola durvis — trīs pakāpieni pacēla priekšelpā, kur atradās kanceļa un direktora kabinets kreisajā pusē un platas cementa kāpnes labajā pusē, bet pretī, stūrī bija galdiņš, pie kura sēdēja skolas kalpotājs Kāpostiņš, kurš norādīja, kur jāiet.

Ienācu bailīgs, neviena nepazinu — šodien redzu tik daudzas sejas — tās atmiņa iznēsājusi 50 garus gadus, bieži meklējama atbildi — kur esi — kur esi Tu šodien, mīļā daļa no TOREIZ —

TOREIZ — kad uzkāpu pa skolas trepēm otrajā stāvā — trepju priekšā varēja sastapt braša, atletiska auguma stāvu — asām sejas kontūrām, melnām ūsām, melnā, spīdīgā alpaka svārkā, melnu kaklasaiti pie brūna krekla un ar lielu somu kreisajā padusē. Ja šo stalto vīru ilgāk novēroja, tad nereti varēja redzēt, ka labā roka pacēlās pie deguna un slidēja lejup pārbaudot, vai melnā kaklasaite ir tieši vidū! Jā — tādu atceros matemātikas un fizikas skolotāju BORISU STIPRO, tā mums pienācās šo kungu uzrunāt, bet

tā jau neviens neteica — mums viņš bija un vēl šodien ir — ČEMPIS — autoritāte ar īpatnībām. Algebras stundās varēja dzirdēt: $2a - 3a = -a$ Čempis teica: "divi a bez 3a STARPA — a" Ja atbilde bija 3.5 — Čempis teica: "Un atbildē jums jābūt trīs PUNS pieci." Čempis bija arī visnadzīgākais pīpētāju mednieks — atceros — "Celm, jums zūbi deg". . . Un to viņš neteica vienreiz vien, bet nekad Čempis neziņoja direktoram — mēs vienmēr iztikām paši savā starpā — Paldies, un varbūt arī nē — jo pīpēšanu esmu paturējis. Varbūt, ja toreiz Čempis būtu mazāk mīlējis, sargājis, kāds direktora sods būtu pīpēšanas netikumumu izravējis.

Pīpēšana sākās dažas nedēļas pēc skolas sākuma. Un viss notika pavisam vienkārši — pīpētāji zēnu istabā neļāva nokārtot vajadzības, ja neievilka dūmu — un drīz šī rūgtā garša sāka gribēties un tad nāca rīkojums — rīt nopērc papirosus — un smēķētāju biedrība pieauga par vienu mūža biedru! No smēķētāju kluba atminos Prūsi, Boži (no tā laika abiturijas klases), Burīkinu, no mums Vāks, Santenovs, Celms —

Ar smēķēšanu saistās viens, otrs stāsts, bet pirmā nelaime gadījās ar vācu valodas skolotāju Lindes jaunkundzi — Bijū izsaukts un skaitīju Heines "Lorelei" (un to varu vēl šodien noskaitīt). Kaut kur ap vidu Riekstiņu Valdis, kurš sēdēja aiz manis, iedūra ar kniepadatu man mugurpusē. Izsaucos Oi vai Ui! Lindes jaunkundze prasīja kāpēc tas Oi vai Ui — tāda vārda dzejoli neesot — Protams, neatbildeju — un līdz ar to tiku pierakstīts Lindes jaunkundzes melnā grāmatā — un jau nākošā gadā mana deklarācija bija zināma — "to Bermontu valodu nemācīšos!" — Protams, bij divnieki — tos izlaboju par piecniekiem — bet Lindes jaunkundze reiz no reizes lūdās — "Celm, bet jūs taču varat!" — No manas puses atbildēja klusēšana — Bet. . . 4. klasē bija gala pārbaudījums saimnieciskā ģeogrāfijā. Komisijā

Komerckolas un arodskolas ēka.

sēdēja direktors Lūkins, pasniedzējs skolotājs Grīnvalds un locekle Lindes jaunkundze. Man daži priekšmeti padēvās un saimnieciskā ģeogrāfija bija viens no tiem – “varonīgi” nostājos komisijas priekšā – viss gāja teicami, tad direktors jautāja par kokvilnu un jo sevišķi par Ēģiptes eksportu – Nezināju! – Bet, Lindes jaunkundze man, ar uzsvērtām lūpas kustībām pateica priekšā – MAKO –, tas nodrošināja man piecnieku. Šī epizode raksturo Lindes jaunkundzi – skolotāju – nē – audzinātāju, ar vēl šodien nepārspēto, tik bieži aizmirsto metodi, ko sauc par mīlestību. Paldies! –

Saimniecisko ģeogrāfiju mācīja tautsaimnieks Juris Grīnvalds – protams, mums viņš bija Juris – īsts lauku cilvēks apģērbā, manierēs, runā – neatminos, vai kaut vai reizi Jurim kāds bija jāizraida no klases, vai jāsūdz direktoram, bet pie Jura pat man nenāca prātā muļķības. –

Daudz muļķību mēs rīkojām STUPAM, ģeometrijas skolotājam, AMATA kungam. Bērna dienās viņam bija laužts mugurkauls un tāpēc mazs augumā uz priekšu likstošu auguma virsdaļu. Stupam bija ieradums klasi uzrunāt stāvot pie loga un tāpēc loga palodzes dēlis, kas bija baltā krāsā, vienmēr bija pataisīts baltāks ar krīta kārtiņu, kas savukārt uz Stupa vienmēr tumšā

uzvalka muguras atstāja platu, baltu svītru! Protams, skolotāju istabas drēbju sukai bija darbs – mums sukās izpalika. –

Angļu valoda man bija jaunums, to pamatskolā nebiju mācījies. Jauna bija arī pasniedzēja, Šulcs jaunkundze, un pirmajās minūtēs, kad tikāmies, viņa uzrakstīja un mēs atkārtojām angļu teicienu: “My home is my castle” – un tad, kad biju Anglijā, tad atskārtu, ka šis teikums ir visraksturīgākais visai angļu tautai. Protams, skaitījām “Twinkle, twinkle little star”, žēl, ka neieņmācījāties to dziedāt. Šiem vārdiem is skaista melodija. –

Ko mācīja dziedāšanā, nezinu – jo dziedāšanas skolotājs, brīvmākslinieks, Ventspils konservatorijas direktors Arturs Sīlis, ātri manu rūkšanu un stundas traucēšanu ievēroja un mani no dziedāšanas “atbrīvoja.” – Ar Sili ne vienmēr bija tā kā ar citiem skolotājiem – Sīlis šķielēja un ne vienreizvien – Sīlis skatījās pa labi, bet ar pirkstu rādīja pa kreisi, ar piezīmi: “jā, jā, jūs, tur!” Mūzikas teorija man toreiz un arī šodien, ir viena no vistumšākām lietām – mums bija jāvelk tā apaļumu greznā atslēga un tad C burts, otrādi apgriezts ar tiem diviem punktiem, pārmainīja visu – to gan neieņmācījos – bet divnieka man nav – kāpēc nē – tas ir skolotāja noslēpums.

Ar divniekiem mani bagātīgi apdāvināja latviešu valodas skolotāja Kauss jaunkundze – šarmanta, slaida, kautrīga. Katrā domrakstā man bija divas atzīmes – par domu un izteiksmi piecnieks, bet gramatikā apaļš divnieks un visus gadus latviešu valodā rakstos man bija vasaras darbs – pēcpārbaudījums. Mūsu vidū Kauss jaunkundze sevišķi mīlēja netika, jo mēs viņu saucām par Kauseni, (bet Lindes jaunkundze arī mums bija Lindene).

Literatūrā biju “špicē” – bet. . . tomēr arī tur iekritu! – Atceros, biju izsaukts atbildēt par Viktoru Igo. – Atbildēju kā pienākas – savā lielībā neatbildēju par uzdoto: “Parīzes Dievmātes Katedrāle,” bet par “Nožēlojamie” – Kauss jaunkundze mani uzslavēja, bet tad jautāja, lai kaut ko pastāstu par programmā nolikto Viktora Igo darbu. Es gudri atbildēju: “Jūs domājat to Kazasmozu tai Parīzes Dievmātes baznīcā!” – Kauss jaunkundze pārprasīja, es atkārtāju – un – Kauss jaunkundze paprasīja grāmatiņu un ielika divnieku. Tas ir vienīgais divnieks visā manā skolas dzīvē literatūrā – bet. . . tas jau nebija par manu nezināšanu – tas bija par manu lielību un izlekšanu – jo literatūrā es zināju, ka es zinu – tas divnieks sāpēja, kaut arī jau nākošā stundā tas vērsās piecniekā un pazuda. – Vislabāk Kauseni iepazinu pēdējā gadā. Man bija pēcpārbaudījums rakstos. Vasarā biju strādājis prakses darbus Praviņu pagasta valdē. Mēģināju

dabūt papildstundas pie otrā latviešu valodas skolotāja Flūgina (atnāca uz Ventspili no Jelgavas skolotāju institūta), bet tiku noraidīts – “Celm, jums neviens palīdzēt nevar, tikai jūs pats” – Biju izprasījis direktoram pēceksāmena pagarinājumu un direktors man deva mēnesi. Oktobra vidū bija pēcpārbaudījums – pievakarē Kauss jaunkundze no bibliotēkas ienāca klasē kur es omulīgi pipēju un noprasīju, kāpēc lai tērēju laiku – mācīties neesmu, uzrakstīt nevarēšu – “Celm, lūdzu, rakstat – nerakstat daudz, nerakstat ātri, atstājat laiku pārlasīt un būs labi!” – Un bija labi! . . . Es atceros savas arogantās piezīmes, pipēšanu – un to četrinieku ar ko tiku apbalvots pedagogu sēdē, bet – bet vai Kauss jaunkundzei nepienākas paldies – viņa pierunāja, ignorēja manu negribēšanu. Varbūt viņa zināja, ka kautkur, kautkā notiks brīnums. Abitūrijā uzrakstīju uz pieci mīnus – iztrūka komats uzrunā “Tec, brālīti, tec, māsiņa” – Tēmat bija – kaimiņš kaimiņam – ētiskā nozīmē. Kauss jaunkundze jau arī izvēlēja mani deklamētājos un teātra spēlētājos. Arī tur biju “suverēns”, kamēr nostājos blakus Burīkinam – un tad dzirdēju kā jādeklamē. –

Nekad neaizmirsīšu kā Boriss Burīkins deklamēja Jaunsudrabiņa “Kalējs Kalvis” – ar ķerkšanu: “Mums caur Torņakalnu rīt ir jātiek Rīgā” – Ar lēnu drosmi vārdus atdalīdams: “Neredzēt jums Rīgas!” – Ar šaušalīgu traģismu: “Tver viņš āmuru un apgriež gaisā.” – Tad pauze un mierīgs bass: “Visi gul, kur guļa bija klāta.” – Vēl šodien šermuļi norit pa muguru! – Jā, to varēja tikai Boriss Burīkins! –

Neorganiskā ķīmija man bija saprotams un līdz ar to iemiļots priekšmets. To mācījāties trešā stāvā, un pasniedzējs bija pats direktors, ķīmijas inženieris Jānis Lūkins – lēns un mierīgs. Ar direktoru man bija daudz darīšanu, jo toreiz daudz kas “padevās” tā kā nevajadzēja – direktora kabinetā nenotika rāšanās – tur pārrunājām – nokaunējies iznācu un biju godīgs – līdz nākamai reizei! – Kā spilgtākais man atmiņā palicis smeldzoši sāpošais sods. Īsi pirms gadskārtējās teātra izrādes, togad Alunāna “Seši mazi bundzenieki”, direktors mani izslēdza no teātra grupas un manai lomai noalgoja profesionālo Latviešu Biedrības aktieri Borisu Čakaru – sāpēja, ļoti sāpēja! Bet. . . pēc gadiem, kad mana sieva viesojās Upsalā, direktors Lūkins sievai teica: “Es zinu, ka viņam tas sāpēja, man arī, bet citādi tiešām nevarēju.” Vai toreiz iedomāju, cik silta, dižciltīga, mīlestībā pārplūstoša sirds vadīja Ventspils Valsts Komerckolu, kam pievienota bija arī 2-gadīgā arodskola. Ēkas trešajā stāvā bija mācību klases, pirmajā stāvā darbnīcas, kur mūsu Naidas tēvs Reimanis valdīja nevien par mašīnām, bet jo vairāk par daudzgalvaino jaunu mehaniķu

saimi. Reimanim palīgos bija teorētiķi. Inženieris Andrejs Pornieks – mums visiem pazīstamais, populārais Andžs. Inženieris Cimmermanis, vienmēr glīti gērbies, sikiem solišiem nereti ienāca arī pie pipētājiem – vienu otru reizi pierakstīja, bet kur šie pierakstītie vārdi palika – nezinu – neviens netika apsūdzēts!

Īpata bija ķīmijas skolotāja Saliņa – laboratorijas praktiskie darbi un organiskā ķīmija bija viņas ziņā. Man bija grūtības, jo organiskā ķīmija prasa regulāru strādāšanu – gredzens savijas ar gredzenu izveido jaunu vielu – Regulāri mācīties nebija manā dabā – un tas man atiebās – Tiku izsaukts atbildēt par olbaltumiem. Iesāku ar latviešu valodas aplamībām: “Vārds Odesa nav cēlies no latviešu vārdiem O desa – ja nav pārliecināto pierādījumu, tad ir ieteicams, ka puspatiesības nepiemin. Olbaltumi nav vēl pietiekoši izpētīti lai par tiem nopietni runātu, tāpēc labāk par tiem nerunāt.” Saliņas jaunkundze mani ar visām “gudrībām” aizsūtīja pie direktora! – Tad, kad ķīmijas eksāmenā man krita atbildēt par dzelzi un glicerīnu, Saliņas jaunkundze apmierinājās ar tiem pāris sešstūriem, vai tiešām viņa neatcerējās manu “dižstāstu” par olbaltumvielām?! Tas piecnieks varēja būt arī trijnieks, ja Saliņas jaunkundze būtu atcerējusies. . .

Skolas ārsts bija Dr. Feitelbergs. Veselības pārbaude notika direktora kabinetā. Dzirdi Dr. Feitelbergs pārbaudīja no dažu metru attāluma čukstot: “Kur tu dzīvē?” – mēs jau neatkārtojam jautājumu – mēs devām atbildi! Otrs jautājums bija: “Cik ir pulkstens?” – mūsu atbilde bija: “Paskataties, pie sienas pulkstens rāda. . .” Ja griezāmie pie ārsta ar īstu vai arī izdomātu kaiti, Dr. Feitelbergs vienmēr ieteica kumelītes – apliekamos vai tēja: “Tu dzer kumliņ tēj galvs sāpēm, kārst kumliņ kompres uz pier.” Dr. Feitelberga mācību priekšmets bija higiēna. Atceros – Pelnu diena – un Dr. Feitelbergs apkārta ar pelnu maisiņiem. Vai toreiz iedomājāties, cik

1940. gada abitūrijas klase ekskursijā pie laivu spilles – Cirpstenes pusē.

Ventspils Valsts Komerckolā abiturientu klase — 1940. gada 11. jūnijā.
Pirmā rindā no kreisās: Milda Jaunarājs, Irma Janovskis, Lidija Malinovska, skolas direktors Jānis Lūkins, klases audzinātāja Alvīne Sprīngis, Melita Kutra, Zelma Pētersone, Vallija Zauermane. Otrā rindā: Arveds Celms, Irene Poga, Viktors Sprīngis, Jānis Pētersons, Mirdza Kraule, Krišs Vīnkalns, Vera Strazdiņa, Tāivaldis Flūģins, Velta Dudiņa. Trešā rindā: Voldemārs Sauka, Vilis Gulbis, Vallija Sukatnieks, Arvids Rosevics, Vilis Bože, Zinaida Reimane, Zenta Caune.

jūdu ticīgam nozīmīgi pelni — grēka simbols — Dr. Feitelbergs nesūdžējās — mēs smējāties — šodien žēl, ka tā darījām. . .

Nevaru nepieminēt Lāmas jaunkundzi. Visā Ventspilī pazīstamo Lāmīti — vingrošanas skolotāju. Komerckolā Lāmīte pasniedza vingrošanu meitenēm, bet es viņas skolai izgāju cauri 4. pamatskolā. 3 gados man iemācīja soļot, kā līdzināties, kā pagriesties. Man ne vingrošanā, ne militārā mācībā pie vltņ. Bušmaņa un vltņ. Uļuka problēmu nebija — tur gāja pavisam labi un vienotreiz pat saņēmu uzslavu, jo Lāmīte bija iemācījusies kā rīkoties ar manu 183 cm. garo augumu. Jā, es klasē biju garākais, bet arī likākais un nejauka bija mašīnrakstīšanas skolotāja vairākkārtēja piezīme: "Celm, nesēdīet kā fūrmans uz bukas!"

Mūsu klases audzinātāja bija Sprīngis jaunkundze. Vienmēr vienkāršā, varbūt pat askētiskā ģērbā. Mēs viņu saucām par Mammu — valodā un sadzīvē lietišķa — vēsa. Mammai bija daudz ko ar mums noņēmties — grāmatvedība, komercaritmētika, korespondence. Bija reizes kad runājām par reliģiskām lietām. Mamma bija kādas orientālas reliģijas piekritēja, veģetāriete. Viņa medīteja un mācīja mums Dievu lūgt nevis ar noliektu galvu, bet ar augšup vērstu skatu un atvērtām delnām. Mamma vārdu Sprīngis jaunkundze izpelnījās pamācību, nevis mīlestības dēļ

— toreiz mēs Mammu tikai respektējām. Šodien, atmiņās, Mamma ir tomēr mīļa.

Laimīgas dzīves mācību mācījāties no mācītāja Arnolda Grosbacha. Ventspilij mācītājs Grosbachs bija "ienācējs", jauns — un viņam nebija viegli nākt tāda garīga milža vietā, kāds bija Ventspils mīļotais Teodors Grīnbergs. — Skola Grosbachu pieņēma. Klasē mācītājs bija tāds pat kā citi skolotāji — tikai ticības mācībā visiem bija piecnieks — Vai mēs ticējām — vai mēs zinājām?

Rīta lūgšanas bija katru rītu. Dziesmas pavadīja mūsu Čiuksts — Strazdiņu Vera. Rāmi stāvējām — zēni atdalīti no meitenēm — direktors un Grosbachs svinīgi ienāca zālē — Grosbacham rokā maza, melna grāmatiņa, no tās nolasiņa īsu lasījumu, tam sekoja dažu minūšu garš stāstiņš. Piezīmes neredzēja — stāstiņš bija katru dienu cits, mēs to ievērojām un pārrunājām, kā var tik daudz stāstiņu zināt, bet Grosbachs zināja! — Dziesmas teica pa pantiņiem priekšā — tā visu iemīļotākā — Cēli kā dzimtenes dievnami — Pēdējā gadā ticības mācībā bija jauns skolotājs — tiešām jauns — kautrīgs, ļoti nopietns, vienmēr ļoti smalki ģērbies — Arturs Dūmiņš. Varbūt tā bija jaunā skolotāja jaunība, ka mēs viņu pieņēmām — pat palamu neiedevām.

Par mācītājiem runājot, nevar aizmirst skolas mācības gada sākumu — no mūsu skolas, no

Komerckkola 1937. gadā. Otrās rindas vidū mācītājs Arnolds Grosbachs un direktors Jānis Lūkins.

arodskolas, no ģimnāzijas – visi pulcējāmieš Ventspils baltajā Baznīcā – gājienā gājām uz baznīcu – ierindā no dievkalpojuma atgriezāmieš skolā.

Valsts svētkos soļojām parādē. Nogurdinoša bija stāvēšana Esplanādes laukumā, bet toties jo lepnākā soli nogājām garām tribīnei Jūras ielā.

Pavasārī gaidījām ekskursiju – vienu dienu priedēs, sūnā, jūras šalkoņā. Viens otrs no skolo-tājiem izrādījās pavisam citāds nekā skolā. Stups bija pilns jokiem, to atceros vislabāk – direktors un Mamma gan arvien palika atturīgi, bet mēs, visa skolas saime sakusām vienā vienībā. Šajā dienā visgrūtāk gāja pīpētājiem – tiem dūms bija jāaizmirst līdz vakaram, bet izturējām, un tā bija skaista diena, kuŗu ļoti gaidījām.

Gadi gāja – bija, ko zaudējām: Riekstiņu Valdi, Spādes Veltu, Veģis Austru, Grinbergu Hildu, Santenavu, Saņķi, Vaku Visvaldi – bija jau vēl citi, bet atmiņa tos nav paturējusi.

1940. gadā pienāca beigu eksāmeni! – Neaizmirstams ir vakars, kad bijām sapulcējušies un gaidījām skolotāju sēdes beigas un eksāmenu rezultātus. Beidzot parādījās skolotāji! – un tad – kampšanās un tad gājiens uz jūrmalu, kur dancodami, lēkādami sadedzinājām atzīmju grāmatiņas un baudījām jauniegūto brīvību līdz rīta gaismai – šī skaistā nakts Vasarnīcu ielas galā!

1940. gada 15. jūnijā pienāca lielā diena, kad atvadījāmieš. Akts notika jaunajā zālē – Kad sākām 1935. gadā, skolas galā bija lipīgo slimību slimnīca, kura bija pazudusi un skola tika paplašināta – tā tikām pie plašas jaunas zāles. Gadu gājumā skolai radās karogs – skolnieču roku darbs. Karogu šuva 1. pamatskolā brīvmākslinieces Leskinovičas vadībā mūsu pašu skolnieces. Šo karogu 1940. gada 15. jūnija vakarā man bija tas gods nodot Arodskolas audzēknim Žanim Indriksonam (dzīvo Mannheimā, Vācijā), asistējot vienai no karoga darinātājām Zinaidai Reimanei – mūsu Naidai (tagad Oļukalna kundze, Ročesterā). Karogā bija rakstīti vārdi: “Darbs pārvar visu.” “Šie vārdi, latīņu valodā bija iekalti skolas ēkā virs durvīm: “Labor Omnia Vincit.”

Svētku aktā runu teica Ventspils lepnums, kara flotes admirālis Teodors Spāde. Admirāja runas laikā tika ienesta telegramma – admirālis runu pārtrauca ar piezīmi, ka viņam nekavējoši jātgriežas Rīgā. – Kad sākās deja, zālē ienāca direktors Lūkins un darbnīcu meistars Reimanis un pārtrauca mūsu dejas priekus: tanki ielauzusi – tā teic atmiņa – meklējot vēsturē, būtu jāteic, ka krievu tanki iebrāuca Lietuvā, un mūsu miļā Latvija bija briesmās! – Izklidām! – Un nekad vairs neesam tikušies. – Esam sasaukušies no pasaules malu malām. . . Šodien zinām, ka daudzi jau zuduši – pirmais zuda Tāivaldis

Flūģins – leģionā, Krišs Vīnkalns – miris, Sibīrijas sodu izcietusi, bet no Sibīrijas neatgriezušies tur mirusi Valļuks – skaistā Vallija Sukatniece. Tragiski mirusi Velta Dūdiņa, mazais Podziņš – Irene Poga arī aizgājusi mūžībā. Gulbītis apbedīts Meža kapos, Valdemārs Sauka kritis leģionā, Santenovs miris. – Neko nezinu par Pētersonu, Viktoru Sprinģi, Caunīti. Zinu, ka Čiuksts ir Austrālijā, Naida Ročesterā, Božiņš Ņudžersijā, A.S.V. – Milda Jaunarājs, Toronto, Kanādā, Veģis Austra Austrālijā, Maļinovskis Lidija Latvijā, Ventspili Zauermanis Vallija, mūsu gudrākā teicamniece, kas varēja sacensties vienīgi ar R-R-Raševicu!

Šogad 50 gadu atcerē, vai mums ir ticība, ka mūsu mazbērni virinās tās mīļās durvis, kur kā bērni iegājām un kā jauni, cerību spārnoti censoņi iznācām – TOREIZ –

Visiem, kuri ar lepnumu valkāja zaļo apmalīti ar zelta svītriņu – lai sveiciens un aicinājums – uzrakstiet ko atceraties un atsūtiet! – Drīz būšu Kanādas valdības maizē – brīvkungos – labprāt sakopošu un savākšu īstu mūsu mīļās skolas vēsturi – un tai mīļai skolai un mīļai Ventspilij lai Dievs novērs ļaunu un dziedē tās brūces, ko plēsusi svešā vara. Paturēsim visi svešumā un dzimtenē, savās sirdīs, mīļu mūsu Ventspili – to Ventspili, kura ārēji šodien pārvērtusies, bet paliek vēl arvien tā pati; sirds, kurzemnieka sirds – tā lai ieaug mūsu bērnos un bērnu bērnos! –

Ja arī Ventspili noārdīs un izdzēsīs no ģeogrāfijas kartēm, neļausim to izraut un izdzēst no mūsu sirdīm! – SIRDĒS BAGĀTĪBA NESARŪS! – NEKAD!

Celm Arveds,
No Sarkanmuiž pagastnam.

Erna Sviestiņa

Kā tapa un veidojās Ventspils pilsētas I pamatskola.

Vēl gados tik jaunais skolotājs Jānis Sviestiņš bez kārtējiem darbiem skolā mīlēja arī nodarboties ar žurnālistiku. Tā viņš, būdams sirsnīgi reliģiozs, savus pirmos rakstus sūtīja mācītāja Grīnberga izdotajam bērnu žurnāliņam un kalendāram "Bitīte" un arī reliģiskam žurnālam "Evangēliuma Gaismā". Tā iesākās viņa iepazīšanās un sadarbība ar māc. Grīnbergu, kuŗa ilga līdz viņa nāvei.

1913. g. J. Sviestiņš pēc 3 gadu nostrādāšanas latviešu kolonijā Sibīrijā, Jeņisejas guberņā Lejas Bulankas ciemā pie platās Jeņisejas upes, atgriezās mājās, Latvijā. Pēc mācītāja Grīnberga ieteikuma viņš tika aicināts uz Ventspili par skolotāju. Pārventā bijis jāorganizē skoliņa ar divām klasēm. Viss kā jau cara laikā notika pēc krievu likumiem un pavēlēm. Kā palīgs bijis kāds jauns krievu skolotājs, bet pamatīgs iedzērājs. Latviešu bērni viņu necietuši un saukājuši par krievu mērkaķi. Cēlušās visādas nepatīkšanas ar tautskolu inspektoru krievu. Kaut kā galā visu nokārtojuši.

1914. g., kad sākās 1. pasaules karš, Ventspilij bija "jālikvidējas". Pārventas skoliņa evakuējās uz

Pilsētas I pamatskola.

VENTSPILS I. PAMATSKOLA.

Pilsētas I pamatskolas sagatavošanas klase ar skolotāju N. Kuzmicki 1939. gadā.

Pilsētas I pamatskolas klase ar skolotājiem J. Sviestiņu un A. Irbi 1927. gadā.

Pilsētas I pamatskolas absolventi 1935. gadā (10. izlaidums). Vidū skolas pārzinis J. Sviestiņš.

Krieviju. Sākumā tā darbojās Novgorodā, vēlāk Ribinskā. Tur tā pārvērtās par latviešu bēgļu bērnu skolu. Skolā bija gan ventspilnieku bērni, gan citi. Skolotāji – latvieši un krievi. Skoliņa pastāvēja līdz 1918. g., kad bēgļi sāka atgriezties dzimtenē.

1925. – 26. g. Ventspils pilsēta cēla pirmo jauno skolas ēku Saules ielā. Tanī bija plašas telpas klasēm, kabinetiem, virtuvei, vingrošanai un sapulcēm, zāle ar nelielu skatuvi un balkonu. Pirms tam šī IV pamatskola, kuŗa atradās komercskolas telpās, tika izvietota privātā mājā Jūras ielā, jo komercskolai tagad telpas pašai vajadzēja. Tā 1926. g. šo "bezpajumtnieku", IV pamatskolu pārcēla uz jauno ēku, pievienojot tai vēl kādu skoliņu, kur pārzinis bija skol. J. Ansabergs, un tā tika apzīmēta kā Ventspils I pamatskola. Līdzās bija arī dzīvokļi diviem skolotājiem. Tur dzīvoja pārzinis Sviestiņš un viņa palīgs sākumā J. Ansabergs, vēlāk Eichlers.

Darba jaunajās mājās bija milzīgi daudz visiem, bet visi bija jauni, un darba prieks visiem liels. Pamazām iekārtoja literatūras kabinetu – bibliotēku, ārsta kabinetu, rokdarbu darbnīcu meitenēm un virtuvi, kur notika stundas mājturībā un gatavoja pusdienas kopgaldam. Centāties izdaiļot skolu un tās apkārtni. Manā ziņā bija audzēt puķes, un tās bija visās klasēs un gaitenī uz palodzēm, zālē auga lieli augi, ziedi dobēs un dārziņā. Pie kopšanas man liels palīgs

bija skolas apkalpotāja Marta Judiņa. Mana personīgā dzīve bija cieši saistīta ar vīra darbiem skolā, jo viņam pienākumu un uzdevumu bija tiešām daudz. Tā visur, kur vajadzēja, man bija jāpieliek rokas, un man bija prieks to darīt. Kopīgi ar dažām skolēnu mātēm J. Leskinovičas vadībā izšuvām speciālu, skaistu karogu skolai pēc mākslinieka G. Leskinoviča meta. Nevienai citai skolai sava karoga nebija, un mēs lepojāmies ar paveikto. Uz tumši zaļa bieža zīda vienā pusē bija skolas nosaukums, bet otrā – uguntiņa ar uzrakstu: "Darbam mīlestību – nākotnei ticību." Šis karogs bargajā komunistu laikā bij jāslēpj.

Skatuvei uzšuvām skaistu tumšsārtu aizkaru ar zeltainām bārkstīm makramē tehnikā. Atkal skolēnu mātes nāca palīgā. Resnās zvejnieku diegu aukliņas pašas nokrāsojām zeltainā krāsā. Priekšgars iznāca ļoti skaists.

Vīra darbi sabiedrībā paplašinājās. Atskanēja sauciens: apceļo savu dzimto zemi! Vīrs bija uzrakstījis grāmatiņu tūristiem par Ventspili un apkārtni. Vasaras mēnešos I pamatskolā sāka ierīkot tūristu mītni. Inventāra iegādei līdzekļus deva pilsētas valde. Sagādājām gultiņas, matračus, segas, palagus, un tā klusajās, gaišajās telpās varējām vienlaicīgi uzņemt 20 cilvēkus. Atkal mans pienākums bija par visu zināt, viesus sagaidīt un izvadīt. Vai viņiem par mītni bija jāmaksā, neatceros, bet viesu grāmatā gan bija jāparakstās. Palagus mazgāja kopēja.

Milda Salnā

Par maniem skolotājiem 3. pamatskolā

Ir jauki paskatīties daudzas pazīstamas sejas vecajās fotogrāfijās. Katra no tām atsauc atmiņā cilvēku pašu, vidi, kuŗā darbojies, un notikumus, kas ar to saistīti.

Tur mans bijušais skolotājs Eduards Zvejnieks. Vienmēr steidzīgs, norūpējies, centīgs atstāt mūsu galvās kaut ko no pasaules gudrības ar nodomu sagaidīt to atmiņā un atstāstītu. Viņš centās kaut ko jauku mūsu dvēselēs atstāt, palīgā ņemot savu vijoli. Tad rātņi sēdējām solos un visi "vienbalsīgi" smalkās un rupjākās balsis dziedājām tautas dziesmas, vijoli gan pavadīdami, gan tai priekšā aizsteidzoties. Tā skolotājs nebija ar mieru. Spēle pārtrūka. Sekoja pamācības, kā klausīties un kā dziedāt. Pēc vairākiem pārtraukumiem bijām mērķim tuvāk. Vērojām, ka mūsu skolotājs ir liels lasītājs. Pa klases otrā stāva logu varējām lielceļu gar Ventmalu saskatīt apm. kilometra attālumā. Gar ceļa malu bija gludi nomīta teka kājāmgājējiem. Par to no stacijas puses gandrīz katru rītu nāca cilvēks un lasīja avīzi. Tas bija mūsu skolotājs. Dažureiz ceļā jaunākos notikumus nepaspēdams izlasīt, klasē viņš uzdeva mums rēķinus. Gar tiem cīnoties un cits ar citu salīdzinot iznākumus, pie pareizā gala tikām. Pasaules notikumi arī bija izlasīti, un šādā veidā no tiem arī mums nedaudz pastāstīja, kas bija ļoti interesanti. Skolotājam bija melna maza grāmatīņa. No tās patiesībā drusku bijāmies. Tur tika ielikta atzīmes. Ja gadījās laba, tad skolotājs paslavēja. Ja nokritās zem trijnieka, tad skolotājs kratīja galvu un žēlā balsī teica: "Dēls (meita), tev jāsaņem, tā tu tālu netiksi." Atzīmes uzlabojās, ja ne citādi,

Pilsētas III pamatskolas beidzēji ar skolotājiem 1934. gadā. Otrā rindā no kreisās skolotāji Zvejnieks, Zembacha, Ledus (sk. pārzinis), Urga-Freiberga, Tija Ledus, Dinsberga. Trešā rindā: (2.) Veisberga, (3.) Porniece, (6.) Evalte, (8.) Kuzmickis.

Pilsētas III pamatskolas skolotāji 1927. gadā.

Pilsētas III pamatskola.

◁ III pamatskolas 5. klase
1935. g. ar audzinātāju
E. Zvejnieku.

▽ III pamatskolas beidzēji
1927. gadā.

tad skolotājam par prieku. (Gandrīz katrs pamatskolnieks jau mācās tikai priekš skolotāja.)

Bet grāmatiņā tika rezervētas dažas lapas arī citādām vajadzībām. Un šī daļa bija mums visiem pa prātam. Mūsu tautas vadonis mudināja atcerēties savu skolu ar grāmatām, gleznām u. c. līdzekļiem. Mūsu skolotājs šim Draudzīgam aicinājumam paklausīja tūlīt, atverot savā kabatas grāmatiņā tam kontu. Tur bija mūsu klases skolēnu vārdi. Aiz katra vārda brīvajā lapaspusē tika ierakstīts ziedojums. Parasti 1 vai 2 santīmi. Dienas devumu tūlīt saskaitīja un kopsummu atzīmēja. Tas pats atkārtojās nākamās dienās. Mums šī spēlīte iepatikās. Ziedojumos sāka ienākt pat 5 un 10 santīmi. Tā bija savā ziņā sacensība. Nepagāja ilgs laiks, kad pie sienas mums bija Krišjānis Barons. Vai krāsim vēl? Jā, jā. Tad nāca Purviša gleznas kopija. Rainis, Aspazija u. c. Mūsu klases sienas izskatījās daudz glītākas. Par rakstniekiem iemācīties likās vieglāk, jo viņi bija tik uzskatāmi un tuvi mums. Mācījāmies arī krāšanas nozīmī, un skolotājs labas idejas iedēstīja savos skolēnos, kas tās turpinājuši no paaudzes paaudzē.

Mēs, viņa bijušie skolēni viņu sirsnībā atminam un pieminam.

Atmiņā nāk mana pati pirmā skolotāja Freiberga-Urga. Pati jauna, laipna, skaisti ģerbusies. Mēs, mazie, viņu novērojām visos sīkumos (kā jau bērni to mēdz darīt) un starpbrīžos pie viņas lipām kā dadziši. Viņa mums mācīja skaņas, parādot burtu, kam tas piemērots. Tad mācīja vilkt strīpas un locīnus un likt punktus, un tad atskārtām, ka no visa tā varam paši iztaisīt burtus. Tas bija kaut kas, par ko priecāties. Tad nāca skaitīšana un skaitļi. Un kas gan viss no tā nebija izdabūjams! Viņa mācīja arī, kas smuki un kas nesmuki teikt un darīt, un visu to atceros vēl šodien, pēc 64 gadiem. Viņa mums mācīja vingrot, dziedāt un dejot. Tolaik likās, ka šīs trīs lietas ir dzīves vissvarīgākā sastāvdaļa. Vai tā tas bijis? Cik daudzreiz dziesma nemaz nav skanējusi kā dziesma. Cik daudzreiz dejas solis metis nedomātas cilpas un asus stūrus, un vingrais solis kļuvis daudz rāmāks.

Atmiņās apstājos pie skolas pārziņa Ledus. Viņš bija autoritāte par sevi. Viņš centās mūs iepazīstināt ar matemātiku un fiziku. Savus priekšmetus iemācīja nevainojami, un pie viņa mācījās ar patiku. Ja starpstundās kādreiz izcēlās negants troksnis, un dežurējošais skolotājs izmisis skrēja no viena zāles gala uz otru, pārzinim vajadzēja parādīties tikai durvīs, un viss bija klusu. Viņam bija sevišķa dotība atrast īsto pieeju lielajiem zēniem, ieinteresējot viņus sportā un dažādās spēlēs. Tur zēni noņēmas vakaros vēlu, tomēr neļaujot ciest sekmēm skolā.

Katru rītu rīta lūgšanā pārzinis spēlēja ērgelītes, un mēs visi dziedājām: "Teici to Kungu, kas visu ar gudrību rada, Tevi uz spārniem kā ērglis viņš sargādams vada! Bēdas kad māc, žēlīgs vēl viņam ir prāts, sargājot gadu pēc gada..." Cik patiesi šie vārdi vēl pēc septiņdesmit gadiem!

Piezīmes komunistu laikā 1940. — 1941.

1940. g. rudenī drīz pēc skolas sākšanās skolā ierodas pajauns vīrietis, ne skolotājs (Kronbergs) un saka, ka viņam uzdots skolā noorganizēt un vadīt pionieru pulciņu. Man jāierādot viņam šī pulciņa vajadzībām telpas — sanāksmēm un nodarbībām. Iebildumus nevarēja celt. Nodevu viņam vienu no skolas klasēm.

Kā notika uzņemšana pionieru pulciņā, pastāstīt nevaru, jo attiecības ar pulciņa vadītāju nebija siltas. Viņš visu darīja bez sazināšanās ar mani. Pulciņš "taisīja" savu sienas avīzi rokrakstā, ko izlika skolas gaitenī pie sienas — visai skolai lasīšanai. Redaktors, pionieru pulciņa vadītājs, nebija labs latviešu valodas pratējs (gramatika nebija viņa stiprā puse), tādēļ avīzē bija ļoti daudz kļūdu. (Vienā saskaitīju kādas astoņdesmit!) Tā nebūtu, ja pionieru vadītājs būtu pieaicinājis kādu no skolotājiem manuskriptus — vai nu viņa pašā vai skolēnu rakstītos — caurskatīt un kļūdas izlabot, bet viņš negribēja ierādīt, ka viņam vajadzīga skolotāju palīdzība. Tādēļ tad arī bija tik daudz kļūdu.

Biju lasījis kādā laikrakstā, ka citur skolās, piem., Rīgā, katrai klasei ir sava sienas avīze, un tā man ienāca prātā doma: kādēļ tad nu mums skolā nevarētu būt bez pionieru sienas avīzes vēl viena skolas sienas avīze?

Biju jau agrāk, Talsos skolā iedams, rakstījis skolēnu žurnālā un pēc tam, jauns skolotājs būdams, bijis redaktors skolēnu žurnāliņiem (Mūrmuižā un Ventspilī) un tādēļ arī šīs skolas sienas avīzes vadību un atbildību par to uzņēmos es. Avīzītei par nosaukumu izvēlējos "Uguntiņa", ņemot vērā

1) Kārļa Skalbes vārdus viņa dzejolī "Dāvinājums":

Rudenis

Ir manas puķes saminis.

Ar miglu manas debesis,

Es kļīstu kluss un noskumis . . .

Bet manim maza guntiņa

Aiz paegliša iekurta.

Nāc, raugies viņas spožumā,

Stiep rokas viņas siltumā . . .

2) sevišķi J. Raiņa rakstītos vārdus viņa saulgriežu pasakā "Zelta zirgs" II cēlienā, kur Antiņš vēlā rudenī mežā kur uguni un saka:

Guntiņa mani izvadīs

caur nakts salu . . .

Šos J. Raiņa rakstītos vārdus biju domājis likt kā moto mūsu laikrakstā, pasacīju to arī skolotājiem. Mēs visi sapratām, kas tas par nakts salu, tikai pašā laikrakstiņā gan šos vārdus baidījāties toreiz kā moto uzrakstīt.

Par laikrakstiņa dekoratīvo pusi — ilustrējumiem — bija parūpējusies skolas zīmēšanas skolotāja. Un tas iznāca ļoti glīts. Izlikām to tāpat kā pionieri to bija darījuši, skolā pie sienas. Pionieru vadītājs, protams, to bija ieraudzījis, viņam tas varēja nepatikt. Un sekas: dažas dienas pēc tam man piezvana pa tālruni skolu inspektors Pumpuriņš, kas vienu gadu bija nostrādājis Dundagas pamatskolā par skolotāju un, lieliniekiem okupējot Latviju, iecelts par skolu inspektoru Ventspils pilsētai un apriņķim.

— Biedri N.:, kas jums tur skolā notiek?

— Ko jūs domājat?

— Jums tur izlikta otra sienas avīze.

— Jā, tā tas ir: tā viena ir mazākajai skolēnu daļai — pionieriem, tā otra visu skolēnu, skolas sienas avīze.

— Tas nav labi, biedri N. ar vienu — pionieru sienas avīzi skolā pietiek. To var lasīt visi skolēni.

— Bet citur skolās katrai klasei ir sava sienas avīze, kāpēc tad mums nevarētu būt viena visai skolai?

— Nē, nē, tā ir nevēlama konkurence pionieru sienas avīzei. Tā tas nedrīkst būt!

— Bet vai tad sociālistiskā sacensība nevēlama?

— Es jums atkārtoju, biedri N.: jūsu skolai pietiek tikai ar pionieru sienas avīzi. Skolas sienas avīze nedrīkst būt.

Un tā mūsu "Uguntiņa" tika nodzēsta pašā sākumā.

Bet nu tagad turpinājumā vēl mazs stāstiņš par sociālistisko sacensību.

Kādu dienu saņēmu no pilsētas pilnas vidusskolas direktora Gulbja rakstu, ar kuŗu viņš uzaicināja manis vadīto nepilno vidusskolu ieslēgties sacensībā ar pilno vidusskolu skolu dekorēšanā. Man šī lieta nepatika un es uz to nesteidzos atbildēt. Pēc dažām dienām man piezvana pa tālruni pilsētas izglītības nodaļas vadītājs Riekstiņš (no Krievijas ieradies latvietis):

— Biedri N., vai jūs saņēmat no pilnas vidusskolas direktora rakstu?

— Ar uzaicinājumu ieslēgties sacensībā skolu dekorēšanā? Jā, tādu esmu saņēmis.

— Un ko jūs uz to atbildējāt?

— Vēl neko neesmu atbildējis.

— Un ko jūs domājat darīt?

— Mēs nedomājam šai sacensībā piedalīties.

— Kādēļ ne?

— Pusaudzis nevar sacensties ar pieaugušu cilvēku.

Ventas pamatskolas skolēnu svētkos, 1939. gada 11. jūnijā. Gājiens Vadoņa un Annas ielas stūrī, gājienu vada skolas pārzinis Kārlis Reinbergs.

Pilsētas II pamatskolas skolotāji 1933. gadā.
Vidū skolas pārzinis A. Anuzis.

Pilsētas IV pamatskola 30-os gados.

– Kā tas saprotams?

– Tur tā ir pilna vidusskola, kas mūs uzaicina sacensībā, bet mums ir nepilna vidusskola, tur priekšgalā par direktoru ir cilvēks ar speciālu dekoratora izglītību (beidzis mākslas akadēmijas dekoratīvo nodaļu), bet mums tāda speciālista nav.

– Biedri N., es jums došu padomu no šīs sacensības neatteikties, bet gan piedalīties tanī.

– Ja tas tā ir, neko darīt, mēģināsim!

Pastāstīju par šo sarunu saviem darba biedriem, un tad sekoja lēmums:

– Nu tad piedalīsimies arī un parādīsim, ko mēs spējam un varam.

Zīmēšanas un rokdarbu skolotājas Irmas Leskinovičas vadībā ķērāmies pie darba un izdekorējām skolas telpas plakātiem ar pašu izvēlētiem tekstiem (saukļiem).

Katra no abām skolām deva savus pārstāvjus novērtēšanas komisijā, bija arī vēl kādi citi komisijas locekļi, un lēmums bija šāds: nepilna vidusskola 1. vietā – uzvarējusi mākslinieciskā ziņā, bet pilna vidusskola 1. vietā – uzvarējusi satura ziņā. (Specīgāki, kaujinieciskāki saukļi.)

Vēl mazliet par tiem saukļiem.

Vienu daļu biju sameklējis es, citus – skolotāji, klašu audzinātāji. Kopīgi apspriedām un izlēmām, kādus likt.

Bet vēlāk, kad nāca lielā revīzija (par to tālāk), viens no grēkiem mūsu skolai bija tas, ka augstākais pēc amata revidents (no Rīgas, izglītības komisariāta) starp citu sacīja:

– Kas nu šiem šai skolā par tekstiem plakātos: tādus varēja arī Ulmaņa laikā likt!

Viņam jau bija arī taisnība – tādus varēja gan ne jau tikai tā saucamajā Ulmaņa laikā, bet visās brīvās Latvijas laika skolās izlikt. Uz šī augstā biedra pārmēģinājuma es cēlu iebildumus: kas mūsu

tekstiem vainas? Vai tad, piem. Leona Paegles rakstītie vārdi "Būsim stipri, stipri savā gribā" ir kaut kas slikts un nevēlams? Kad skolai bija uzdots noturēt vecāku sanākumi ar kāda skolotāja referātu, mūsu referente bija izvēlējusies tematu par stipras gribas audzināšanu skolēnos, un kad viņa nobeidza savu referātu, katedrā stājās kompartijas pārstāve, kas arī bija ieradusies šai sanāksmē, un ļoti sirsnīgiem vārdiem pateicās referentei par šo tiešām ļoti vērtīgo referātu. Un te nu mūs baļ par šo un citiem līdzīgiem tekstiem.

Un vai J. Raiņa un citu rakstītie vārdi būtu kaut kas slikts?

Te nu gribas pārslēgties vēl uz kādu citu notikumu sakarā ar skolā izliktajiem plakātiem.

Skolas zālē pāri priekšskaram biju uzdevis pagatavot plakātu ar J. Raiņa rakstītiem vārdiem:

Mosties, celies, latvju tauta,

Nem sev krūtīs jaunu sirdi!

Tas tad nu stāvēja kādas nedēļas vēl pēc lielās revīzijas. Te uzreiz skolā ierodas kāds krievu tautības cilvēks formas tērpā un prasa pēc direktora. Viņš vēloties skolu apskatīt. Labi, ejam apskatīt. Viņš jau zina, kur jāiet – uz skolas zāli. Tur viņš rāda uz plakātu pie skautves:

– Kas tur tanī plakātā rakstīts?

Izlasīju.

– Ko tas nozīmē?

Pārtulkoju to viņam krievu valodā.

– Kādēļ tur stāv "latvju tauta"?

– Autors, lielais rakstnieks J. Rainis, to tā ir rakstījis. Un tie, kas šos vārdus šeit lasīs, būs taču tikai latvieši.

– Tā tas nedrīkst būt: izcelt tikai vienu vien tautu, jo visas tautas ir vienādas – baltas un melnas un citas. Šāds plakāts skolā nav vēlams, bet katrā ziņā noņemams.

Neko darīt. Noņēmām. Jā, kādam taču bija bijusi vajadzība mani par šo plakātu nosūdzēt, pret citiem plakātiem šim biedram iebildumu nebija.

Bet nu vēl par jau minēto skolas revīziju.

Revidentu bija veseli desmit. Viņi ieradās kājām. Septiņi nāca iekšā pa galvenajām, parādes durvīm, trīs pa otrām – pagalmā. Katrs izvēlējās sev klasi, kur iet novērot mācību gaitu. Man bija pēc stundu plāna krievu valodas stunda 5. klasē, un pie manis nāca revīzijas augstākā amata persona, kas bija atbraucis no Rīgas.

Ieejot klasē, sveicināju bērnus:

– Labrīt, skolēni un skolnieces!

– Labrīt, direktor!

Pēc tam sākās stunda, kuŗas gaitā revidents neiejaucās.

Pēcpusdienā vajadzēja noturēt skolotāju un revidentu kopēju sēdi, kuŗu uzdeva vadīt man.

Komerckskolas 1933. gada izlaidums ar audzinātāju Eduardu Lejņu

Dienas kārtībā bija jautājums par šīs dienas revīziju. Vispirms par saviem novērojumiem stāstīja zemākie revīzijas komitejas locekļi, beidzot augstākais. Viņš izteica vēlēšanos runāt krieviski.

Mana pirmā kļūda bijusi tā, ka skolēni sveicinājuši mani: "Labrīt, direktor!" Vajadzējis sacīt: "Labrīt, biedri direktor!"

No citiem pārmetumiem gribas atzīmēt:

1) viņi šeit bija sākuši izdot savu skolas sienas avīzi "Uguntiņa" (pēdējo vārdu izrunāja izsmejoshi, nicinoši);

2) savā skolas literatūras kabinetā izlikuši rakstnieku ģimenes, starp kuŗām redzami arī pieci mācītāji un arī tā cilvēka ģimēne, kuŗš notikušajās vēlēšanās to otro sarakstu mēģināja sastādīt . . .

Taisnība, literatūras kabinetā bija t. s. literatūras koks, kuŗa zaros "sēdēja" citu starpā arī Vecais Stenders, Juris Neikens, Andrievs Niedra un Ludis Bērziņš, un saknē bija rakstīts Ernesta Glika vārds – tie bija tie pieci mācītāji, kuŗus nedrīkstēja rādīt un par kuŗiem vajadzēja klusēt, bet kas to otro sarakstu bija mēģinājis sastādīt, tas bija Atis Kēniņš.

Par citām "nebūšanām" – vairs neatceros, kas tika sacīts.

Revīzija tomēr palika bez sekām, nekā ļauna nenodarīdama ne man, ne skolotājiem. Katrs pagaidām palika savā vietā. Pirmā deportācija uz Sibīriju arī nevienu neskāra. Kas būtu noticis vēlāk, to nevar zināt.

Otrajā deportācijā tika izsūtīts skolotājs Nikolajs Kuzmickis ar kundzi, kas abi bija projām vairāk nekā desmit gadu. Katrs bijis savā vietā. Satikušies beidzot laikam Kazachstanā. Kad beidzot atļauts atgriezties Ventspilī, Kuzmickis vairs par skolotāju nestrādājis, bet fizisku darbu, tāpat kā izsūtījumā. Pie būvēm, bet kundze – slimnīcā.

Ventspils skolotāju konferences dalībnieki 1932. gadā.

Kādu dienu skolā ierodas nepazīstama sieviete, griežas pie skolas pārziņa un saka, ka viņai uzdots caurlūkot skolas bibliotēku un izņemt no tās nevēlamās grāmatas, kas nepiemērotas šim un arī turpmākajiem laikiem. Mans uzdevums parādīt viņai, kur tās bibliotēkas grāmatas ir, un iedot kādu lielāku kastī, kur nepiemērotās grāmatas novietot. Neko darīt. Jāklausa vien bija. Parādīju vienu bibliotēkas skapi, parādīju otru, laikam vēl kādu, iedevu kastī – “nederīgajām”, to novietoja literatūras kabinetā, un tā nu šī kontrolētāja sāka savu darbu. Pēc grāmatu saraksta viņa neprasiņa, un es pats arī to viņai nepiedāvāju. Viņa nepainīteresējās arī, vai kādas grāmatas nav izsniegtas skolotājiem un skolēniem lasīšanai, bet, piegājusi pie plauktiem, ņēma grāmatu pēc grāmatas, paskatījās virsrakstu, pašķīrstīja, paskatījās uz ilustrācijām un pēc sava ieskata vai viņai dotām instrukcijām vai nu nolika grāmatu atpakaļ savā vietā vai ielika nepiemēroto grāmatu kastē. Katrā ziņā tur nonāca visas reliģiska satura grāmatas, vēstures grāmatas par cīņām pret komunistiem, par Latvijas valsts nodibināšanu, žurnāli, piem., “Sējējs” utt.

Skolotāji, redzēdami, ka nepiemēroto grāmata kaste pamazām, bet tomēr jūtami pildās, viens otrs ierunājās skolas vadītājam: “Pārziņa kungs, lūdzam piemiedziēt acis, kad mēs viens otrs kādreiz ieejam literatūras kabinetā un mazliet uzkavējamies tur un pēc laiciņa nākam ārā.” Saviem skolotājiem varēju uzticēties, dariju tā, kā viņi bija vēlējušies. Piemiedzu acis, bet tomēr zināju: skolotāji, iegājuši literatūras kabinetā, kad

grāmatu kontrolētājas tur nebija, nāca laiciņu vēlāk ārā ar portfeli, kas bija kļuvis biežāks, nekā tur ieejot. Viņi no savas puses bija “pārkontrolējuši” nepiemēroto grāmatu kastī un izņēmuši no tās vērtīgākās, lai pie sevis mājās uzglabātu vēlākiem laikiem, kad tās varēs atdot skolai atpakaļ.

Bet nu nāk tas visjaukākais: kādu dienu revidētāja sarunā ar skolas vadītāju viņam starp citu teica:

– Direktor, jums te skolā ir divas Bībeles, tās man jāizņem no apgrozības. Jums taču nebūs iebildumu, ja es vienu no tām paņemu un pārnesu savai māmiņai, viņai par to būs prieks.

Protams, ka man iebildumu nevarēja būt, jo labāk taču, ka tā kaut kur saglabājas un tiek lasīta, nekā tiek nez kur iznīcināta. Un, turpinot sarunu, bibliotēkas revidētāja sacīja:

– Vai jūs domājat, ka es neredzēju un nezinu, kas jums tur tai literatūras kabinetā notika – un lai, kas tad man par to . . .

Bija labi, ka viņa neprasiņa pēc bibliotēkas kataloga un ka arī nerakstīja sarakstu par grāmatām, kuŗas viņa no bibliotēkas izņēma.

Vispārīgi jāsaka, ka viņa nebija “zvērīnāta komuniste” (varbūt gan komjauniete, neuzņemta partijā), bet pavisam sirsnīga un jauka meita, kam bibliotēkas kontrole un komunistiem nevēlamu grāmatu iznīcināšana nebija sirdslieta un kas tāpat kā skolas vadītājs piemiedza acis un izlikās nezīnām, kas ar no bibliotēkas izņemtām grāmatām notika. Ar viņu varēja sastrādāt labi, ne tā kā ar pionieru vadītāju.

Apzinātie Ventspils bijušie skolu darbinieki

(Izmantoti galvenokārt J. Sviestiņa savāktie dati)

Ansabergs Indriķis, bij. tautskolu inspektors
† Rīgā 1971. g. janv.

Ansaberga Emilija, 5. pamatsk. † Rīgā.

Ansaberga Rasma (viņu meita) prec. Sūniņš † Rīgā.

Anuzis Ansis, 2. pamatsk. pārzinis † ASV

Bolšteins Eduards (ģimn. angļu val. skolot.)
† Ventspilī.

Draviņš Kārlis (5. pamatsk. pārzinis) † Latvijā,
kundze un 2 dēli – Ventspilī.

Eichlers Eduards (1. pamatsk. skolot., pēc tam
Zūru pamatsk. pārzinis) – bijis izsūtījumā, tagad
dzīvo Talsos.

Ēvalde Līvija (Ventspils ģimn. skolot.), palikusi
Ventspilī.

Ēvalde Zelma (Ventspils 1. pamatsk. skolot.)
palikusi Ventspilī.

Irbe Anna (Ventspils 1. pamatsk. skolot.), †
Ventspilī.

Irbe Kristaps (1. ģimnaz. inspektors) 1956. g.
dzīvoja Vācijā.

Jākobsons Pēteris dz. 1911. (3. un 5. pamatsk.) †
Austrālijā.

Janfelds V. pamatskolu inspektors un

Janfelds Hilda, dzīvo Kanadā (viņiem divas
meitas, viena no tām māksliniece Gundega
Cenne).

Kānberga Marija (1. pamatsk. skolot.), palika
Ventspilī, dzīvojusi pie savas meitas daiļamat-
nieces Austras Melderēs.

Kārklīņa Līvija (1. pamatsk. skolot.), dzīvoja
Gēteborgā, † Stokholmā. Viņas vīrs Laimons
Kārklīņš † Gēteborgā (nebija skolotājs), meita Ilga
Čakste.

Kuzmickis Nikolajs (1. pamatsk. skolot.), pārzina
palīgs, pēc tam 5. pamatsk. pārzinis, bija izsūtīts,
atgriezies Ventspilī; miris 1971. g. sept. ar vēzi;
viņa kundze Pelageja, divi bērni, kas izauga
Ventspilī, tur arī dzīvo.

Lāme Alma (5. pamatsk. skolot.) palika Ventspilī.

Ledus Tija dz. Palapa (3., pēc tam 1. pamatsk.
skolot.), palika Ventspilī, kur arī mira.

Leskimoviči, Gedimins un Irma – 1. pamat-
skolas skolotāji, abi miruši.

Lūkins Jānis, Ventspils arodskolas un komerc-
skolas direktors, † Upsalā.

Lūkina Emma, viņa kundze, latv. val. skolotāja,
† Upsalā. Viņu meita Velta, prec. Sviestiņa † 1983.
g. Stokholmā.

Lukševica Alma (1. pamatsk. skolot.), palika
Ventspilī.

Miza Jānis (Ventspils ģimnazijas skolot., pēc tam
direktors). † Ugālē.

Morgenšterna Marija (2. pamatsk. skolotāja)
† Stokholmā.

Pinnis Elza dzim. Viķele (1. pamatsk. skolot.),
dzīvo Austrālijā.

Silis Arturs (mūzikas skolot., Tautas konserv.
direktors) † izsūtījumā Sibīrijā.

Silmanis Vilis un

Silmanis Milda (5. pamatsk. skolotāji), dzīvo
Ventspilī.

Sotskis Kirils †, un

Sotska Alise (5. pamatsk. skolotāji) † 1988. g.
Austrālijā.

Spaile Edgars (1. pamatsk. skolot.) † Austrālijā.

Sproģis Indriķis, † Latvijā.

Sviestiņš Jānis (1. pamatsk. pārzinis) † Lundā,
Zviedrijā 1972. g.

Sviestiņš Erna dz. Ceplēvica, viņa kundze, dzīvo
Stokholmā.

Šics Leonards (Mazirbes pamatsk. pārzinis),
† Lundā.

Šics Marta (Mazirbes pamatsk. skolot.), dzīvo
Lundā.

Štrauhs Fēlikss (dz. 1881.), skolotāja dēls, pats
kļuva par skolot. un univ. lektoru, † 1952. g.
Farelē, Vācijā.

Trābe Auguste Karolina (5. pamatsk. skolot.)
† Ventspilī 1960. g. 5. apr.

Veidemānis Ernests (4. pamatsk. pārzinis) †

Vikmanis Herberts (ģimn. direktors) † 1959. g.
Zviedrijā

Zembacha (3. pamatsk. skolot.) † Mazirbē

Zvejnieks Eduards (3. pamatsk. skolot.), palika
Ventspilī, kur arī mira 1962. g.

Ziemele Marija dz. Dinsberga (3. pamatsk.
skolot.) † ASV 1989. g.

Zilnieks Vilis (8. pamatskolas pārzinis), deportēts,
† Sibīrijā.

Bij. I pamatskola no pagalma puses.

Garīgā un sabiedriskā dzīve

Baznīcas

Ventas pilij, tāpat kā visām citām pilīm, bija sava baznīca. Baznīca ārpus pils mūriem laikam bijusi viena no tām baznīcām, kuŗas Bruņinieku ordenis savā zemes daļā "Vinda" lika uzcelt 1252. gadā. Ventspilī vēl pastāvējušas divas mazas Svētā Juŗa un Svētās Katrīnas baznīciņas. Superintendents St. Bilauss 1566. g. atradis Ventspilī tikai kādu mazu koka baznīciņu. Kurzemes hercogs Got-hards Ketlers 1567.g. licis celt Ventspilī jaunu baznīcu. 1610. gadā atkal celta jauna koka baznīca ar koka torni. Ap 1700. gadu pilsēta lūgusi hercogu atļaut lietošanai pils baznīcu, kamēr uzcelt pilsētas baznīcu. 1701. g. zviedri ieņēmuši Kurzemi, pilsētas baznīcas būves darbi tad apstājušies, sagādātos materiālus izlietoja pils baznīcas izlabošanai. 1706. gadā pils baznīca bija tik tālu izlabota, ka tanī varēja noturēt dievkalpojumu. No tā laika tā palika par vienīgo evaņģēlisko baznīcu Ventspils pilsētas un lauku draudzei. Telpas gan bijušas pārāk mazas. Cēluši arī pilsētas baznīcu, bet tad nācis mēris, trūcis arī līdzekļu, un tā šīs baznīcas būve apstājusies.

No 1827. – 1838. g. Ventspilī par mācītāju bijis F. N. Pauflers. Viņš izgādājis no krievu ķeizara Nikolaja I līdzekļus baznīcas celšanai Ventspilī. Par to dzirdēti dažādi nostāsti, piem., šāds: krievu ķeizars Nikolajs I iebraucis Ventspilī; viņš gribējis apskatīt arī baznīcu, bet pie vecās baznīcas durvīm stāvējis draudzes mācītājs (ķesteris?) un teicis: "Majestāt, es nevaru jūs laist šinī baznīcā, jo nevaru uzņemt lielo atbildību par jūsu dzīvību." (Baznīca var sabrukt!) Uz to ķeizars devis līdzekļus jaunās baznīcas celšanai. Stāsta vēl arī, ka Ventspils mācītājs Pauflers Lieldienas rītā esot iesniedzis krievu ķeizaram lūgumu un teicis, ka visā valstī lūdzot Dievu par ķeizaru, tikai vienā vietā ne – Ventspilī, tādēļ, ka tur neesot baznīcas, kur varētu saiet kopā Dievu

lūgt. Uz to tad ķeizars devis pavēli izsniegt no valsts kases līdzekļus un nekavējoties būvēt Ventspilī baznīcu. Pats Pauflers par šo līdzekļu sagādāšanu rakstīja "Latv. Av." 1832. g., ka ķeizars 1831. g. 1. septembrī "caur augstu pavēlēšanu ir apsolijs jaunu mūra baznīcu Ventspilī celt". Pēc citām laikrakstu ziņām ķeizars dāvinājis 77 561 rubli naudas un pavēlējis, lai līdz ar jau no veciem laikiem jaunai baznīcai novēlētu citu naudu tādu mūra baznīcu uzcelt, kas maksātu 86 686 rubļus un lai draudzei pašai pie šī darba ne pirksta nebūtu jāpieliek. Šīs baznīcas pamatakmens iesvētīšana notiksi 1834. g. 20. maijā pēc vecā stila, bet pati baznīca tikusi iesvētīta 1835. g. 15. svētdienā pēc Vasarsvētku atsvētes. Uz šīm svinībām bija ieradušies kādi 24 mācītāji un "augstu lielkungu tik liels pulks, ka tik ar goda zīmēm jau labu sieku varēja sabērt" ("Latv. L. Dr."). Baznīca nosaukta par Nikolaja baznīcu. Agrāk bija zelta burtiem apbus baznīcas durvīm rakstīts: "Dievam no ķeizara." (vācu valodā).

Pils baznīcu 1842. gadā pārbūvēja par sēžu zāli Ventspils pilstiesai, bet 1844. g. iekārtoja par pareizticīgo baznīcu.

Ventspils Nikolaja baznīcā ir zvans, kas sver vairāk kā 500 kg. To lējis latvietis J. Kleinšmidts, kas dzimis Rindā un kas bijis pirmais latviešu tautības zvanu lējējs. Viņa lietie zvani atrodas: 2 Zlēkas baznīcā, Ventspils Nikolaja baznīcā, Rindā, Ēdolē, Dundagā, Alsungas rom. kat. u. c. Vislielākais no tiem ir Ventspils Nikolaja baznīcas zvans. Kleinšmidts miris 1852. g. Viņa dēls un dēla dēls arī nodarbojušies ar zvanu liešanu.

1864. gadā Ventspils draudzei bija vajadzīgs mācītājs. Kā kandidāti pieteicās Fr. Berndts un J. Sakranovičs – Kr. Valdemāra studiju un domu biedrs. Viņu uzskatīja par slepenu jaunlatvieti. Pēc noturētā mēģinājuma sprediķa draudze kā

Ventspils Ev.-lut. draudzes svētdienas skola 1932. gadā.
Vidū māc. Teodors Grīnbergs un skolotāji M. Bileskalna un G. Ķierpe.

vienā mutē prasījusi pēc Sakranoviča, kas savu runu teicis brīvi un spēcīgi, kamēr Berndts ar vāju balsi vairāk no grāmatas nolasījis. Muižnieku partija, dzirdēdama, ka draudze ļoti stāv par Sakranoviču, izbijās un gādāja, lai tiktu ievēlēts Berndts. Gan draudze sūdzējusies pie Ēdoles prāvesta K. Šmidta, gan baznīcas tiesā, tomēr bez panākumiem, un Sakranovičs nav dabūjis vietu Ventspilī.

Berndts šē bijis par mācītāju līdz 1898. g. Viņam par adjunktū darbojies A. K. Glāzers no 1896. – 1898. g. Tas pats no 1898. – 1900. g. Ventspilī bijis par vikarmācītāju. 1900. gadā latviešu draudzei par mācītāju izraudzīts A. K. Glāzers (no 1900. – 1906. g.).

Pēc Glāsera aiziešanas 1906. g. beigās Ventspils baznīcas inspekcija bija devusi latviešu draudzes pārstāvjiem, no kuŗu vidus jāizceļ ārstu A. Alaua un J. Kivicka un skolotāja H. Ziles vārdi, atļauju vēlēt draudzei mācītāju, paturot sev, protams, tālākās tiesības.

1907. gadā latviešu draudzes pārstāvji par savu mācītāju ievēlēja Teodoru Grīnbergu, un baznīcas inspekcija deva vēlēšanām oficiālo sankciju. Pēc apstiprināšanas amatā, pārnākot uz Ventspili, jaunajam mācītājam pavērsās plašs darba lauks: bija jāapkalpo apm. 12 000 draudzes locekļu

pilsētā un apkārtējos Sarkanmuižas un Vārves pagastos.

Mācītāja T. Grīnberga laikā Ventspils ev. lut. latviešu draudzē dzimuši un kristīti vairāk kā 6300 bērnu, iesvētīti 7260 jaunieši, laulāti 2715 pāri, miruši ap 5700 draudzes locekļu un pie dievgalda pieņemti ap 90 000 draudzes locekļu.

Pēc Teodora Grīnberga ievēlēšanas par Latvijas pirmo archibīskapu, no 1934. g. 1. aprīļa Ventspils draudzi apkalpoja mācītājs A. Grosbachs.

Pareizticīgo baznīca Ventspilī bijusi jau 1845. g. (1848. g.?). Tagadējā baznīca Plosta ielā Nr. 8 iesvētīta 1901. g. 8. septembrī. Tās uzcelšanai izdots 25 000 rubļu. Ievēribu pelna vienīgā mozaīka Latvijā – ārpusē virs baznīcas ieejas durvīm Nikolaja Brīnumdarītāja svētābilde. Baznīcā Caplina gleznas oriģināls "Jēzus Getzemānes dārzā". Viena svētābilde no XV g. s. (unikums) un vēl 3 vecas gleznas.

Par mācītājiem bijuši Alakritskis līdz 1905. g. un Zuravskis līdz 1915. g. Okupācijas vara bija ierīkojusi baznīcā zirgu stalli un benzīna noliktavu. Pēc kara par mācītājiem bijuši A. Stiprais no 1921. – 1922. g. 5. janvārim, V. Lietavietis līdz 1922. g. 1. septembrim. Pēc tam draudzi apkopa A. Blokmanis.

Ventspils baptistu baznīca.

Ventspils Romas katoļu baznīca. Līdz 1989. g. 7. novembrim dievkalpojumi tika noturēti kapličā, kuŗā atradās Sinagogas ielā Nr. 1. koka mājā. Jauno baznīcu uzbūvēja 1898. g. un to iesvētīja Alšvangas prāvests mācītājs E. Semenovičs. Jaunā baznīca uzcelta no mūra. Tā ir 13 asis gaŗa un 6,5 asis plata, grieķu stilā. Baznīcai divas ieejas: galvenā un no ģērbkambara. Pie galvenās ieejas trepes un paaugstinājums ar mūra griestiem, kuŗi turas uz četrām apaļām mūra kolonnām, kas izgreznotas skaistiem kapitēliem korintiešu stilā.

Celšanai ļoti daudz pūļu un upuŗu pielicis māc Fr. Lukso, Kuldīgas prāvests. Celtne izmaksājusi 13 500 rubļu. Baznīcā pie galvenās ieejas atrodas divi akmens svētītā ūdens trauki. Altāris sastāv no divām daļām. Pirmajā atrodas no koka izgriezts krusts ar Pestītāja tēlu; tabernakuls — koka.

Kapsētā pret ģērbkambara durvīm atrodas zvanu tornis ar 3 zvaniem.

Ventspils Romas katoļu baznīca.

Pareizticīgo baznīca Ventspilī.

Baznīcā ir sudraba miera krusts, kuŗā atrodas gabaliņš no Pestītāja krusta.

1925. g. maijā izdarīta baznīcas vizitācija. Baznīcas galvenajā altārī iemūŗēja Sv. mocekļu Florijatina un Valentīna relikvijas.

No 1921. g. Ventspils draudzi apkopa teoloģijas maģistrs Dominiks Taujenis.

Baptisti. Pirmās latviešu baptistu kristības notikuŗas Klaipēdā 1855. g.

1861. g. 10. septembrī plkst. 1. naktī A. Gertners, kas bija iecelts par oficiālu sludinātāju, kristījis 72 latvieŗus Ziru upītē. Šo dienu Latvijas baptisti skaita par savu dibināŗanas dienu.

Tā kā baptisms par sava šūpuļa vietu uzskata Ziru ciemu, tad par otru baptisma izejas punktu top Ventspils (pirmais punkts Liepāja), kur baptisti sāk darboties jau no 1860. g. No Ventspils baptisms izplatās Piltēnē (1863.), Dundagā (1876.) utt.

Ventspilī pirmās baptistu sapulces noturētas kādā namā pie Avotu akas (1861.g.). 1865. g. no Kurzemes gubernātora oficiāli atļauts sapulces noturēt. 1866. g. baptistu sapulces noturētas Sarkanmuiŗas pag. Rapiķu mājās, 3 km no Ventspils. 1871.g. Ventspilī uzcelta bapt. baznīca. Tā bijusi pirmā baptistu baznīca Ventspilī. Tagadējā baptistu baznīca uzcelta 1895. g.

Ventspilī par baptistu mācītājiem bijuši:

1. A. Jankovskis 1866. – 1876.
2. J. Neubuks 1876. – 1889.
3. J. Eidemanis 1889. – 1901.
4. J. Eichmanis 1902. – 1910.
5. P. Laubets 1903. – 1907.
6. J. Kurcīts 1907. – 1915.
7. J. Vanags 1915. – 1919.
8. A. Bermaks 1919. – 1925.
9. K. Biķis 1926. – 1934.
10. A. Bermaks 1934. – 1942.
11. A. Šverns 1941. – 1944.

Ventspils baptistu draudze bija viena no lielākajām Latvijā. 30. gados draudzes locekļu skaits apm. 600, korī 80 dziedātāju. Liela svētdienas skola ar vairāk kā 100 bērniem. Pie draudzes vēl pastāvēja jauniešu pulciņš un māsu biedrība.

Bīskapu-metodistu baznīcas Ventspils draudze reģistrēta 1922. g. 20. martā, bet draudzes pirmie sākumi meklējami 1921. g. rudenī, kad no Rīgas tika sūtīti daži metodistu mācītāji draudzes garīgai apkopšanai. No savas dibināšanas dienas līdz 1932. g. jūlijam draudzes dievkalpošanas noturēja Dzirnavu ielā Nr. 33, bet sākot ar 1932. g. jūlija mēnesi Pils ielā Nr. 59.

Izmantotie materiāli:

Jāņa Sviestīna "Vadonis pa Ventspili"

Zelmas Elksnītes ziņas par Ventspils baptistiem

Ev.-lut. baznīca 150 gadu jubilejā 1985. gadā.

Prāvests Arnolds Grosbachs

Manas atmiņas par Ventspili un Ventspils draudzi

Latvijas Universitātes teoloģijas fakultāti no-beidzu 1933. gada pavasarī ar kopīgu atzīmi "Ļoti sekmīgi". Tā kā es ar saviem vecākiem dzīvoju Jelgavas tuvumā Ozolnieku pagastā, mēs piederējām pie Jelgavas Sv. Annas draudzes, kur par draudzes ganu bija virsmācītājs Jēkabs Ķullītis. Nekavējoties viņš pieņēma mani sev par palīgu. Sāku strādāt draudzes kancelejā, sacīju baznīcā pa svētrunai, kristīju bērnus un izvadīju mirušos draudzes locekļus. 1933. gada 9. jūlijā Sv. Annas baznīcā notika mana ordinācija mācītāja amatā. Tai pašā reizē ordinēja arī manu studiju draugu Eduardu Putniņu. Mūsu ordināciju izdarīja archibīskaps Dr. Teodors Grīnbergs, asistējot prāvestam J. Reinhardam un virsmācītājam J. Ķullītim. Pēc ordinācijas man bija jāsaka svētruna

un Putniņam lūgšana, un tā bija mana lielā diena, kas nekad nav aizmirstama.

Pēc ordinācijas turpināju strādāt kā virsmācītāja J. Ķullīša palīgs un tai pašā laikā sāku meklēt sev draudzi. Viesojos vakantajās Straupes, Stendzes un Alojās draudzēs. Kad Ventspils draudze izziņoja, ka tā meklē sev mācītāju, uzdrošinājos pieteikties arī tur. Kad kļuva zināms, ka uz šīs draudzes mācītāja vietu ir pieteikušies vairāk kā desmit kandidātu un starp tiem vairāki jau pazīstami mācītāji, sāku samierināties ar domu, ka gados tik jaunu mācītāju kā mani lielā Ventspils draudze nepieņems, jo man bija tikai 24 gadi. Tomēr beidzot ziņa no Ventspils pienāca. Draudzes valde bija nolikusi svētdienu, kuŗā man no rīta jānotur dievkalpojums un pēcpusdienā Bībeles stunda. Uztraukums bija liels līdz pat tai dienai, kad bija jākāpj vilcienā, lai dotos ceļā.

Pēc gara nakts brauciena sestdienas rītā vilciens apstājās Ventspils dzelzceļa stacijā. Man pretim bija atsūtīts važonis, kuŗam bija mani jāaizved uz archibīskapa māju Kuldīgas ielā 63. IZRādījās, ka archibīskapa dzīves vieta ir stalts

Luterāņu baznīcas altāris 1985. gadā –
150 gadu baznīcas jubilejā.

divstāvu mūra nams, kas kādreiz celts Dānijas konsulam. Konsulātam likvidējoties, to nopircis mācītājs T. Grīnbergs, jo vecā mācītāja māja ar zemes gabalu bija patālu no baznīcas un pilsētas centra. Draudze to izrentēja.

Mani sagaidīja archibīskapa māsa Šarlote, kurā bija neprecējusies, dzīvoja pie sava brāļa un ar savu kalponīti rūpējās par draudzes mācītāja ārējo labklājību. Pats archibīskaps bija palicis Rīgā, un viss dievkalpojums bija jāvada man vienam. Novietojos mācītāja kancelejā. Archibīskapam pašam bija divas privātas istabas augšējā stāvā, kur bija viņa gulta un darbstaba. Te iepazinos ar kādu retu archibīskapa īpatnību. Viņa istabā bija bagāta pulksteņu kolekcija. Pulksteņi, skaitā vairāki desmiti, karājās pie sienas vai bija novietoti uz plauktiem istabas brīvās vietās. Tos visus archibīskaps uzvilka, un visi darbojās. Vienā un tai pašā laikā tie sāka skanēt, ziņojot par pilnu stundu, tā kā tos dzirdēja ne tikai augšējā stāvā, bet visā plašajā namā.

Otrā dienā devos uz baznīcu, kur bija jāvada dievkalpojums. Skaistais, klasiskā stilā celtais dievnams bija dievlūdēju pārpilns. Neatceros vairs, par kādu tekstu bija mana svētruna. Zinu

tikai, ka tā bija visiem patikusi. Pēc dievkalpojuma apskatīju baznīcu, un man bija jāatzīst, ka tā ir ļoti īpatnēja un reti skaista.

Pēcpusdienā bija izziņota Bībeles stunda Jaunības Draugu biedrības namā, Ventas upes krastā. Telpas bija pārpildītas. Jautājumu un atbilžu bija tik daudz, ka vienas stundas vietā pagāja vairāk kā divas. Pēc tam man apkārt sabruka liels apmeklētāju pulks un cits caur citu uzdeva daudz jautājumu. Dažām māmuļām bija neparasta latviešu valoda ar norautām galotnēm, vai arī sieviešu kārtas vārdiem bija vīriešu kārtas galotnes. Bet sirsnība bija tik liela, ka mani apkampa un apmīloja kā pavisam tuvu cilvēku.

Biju paredzējis palikt Ventspilī vēl vienu dienu, lai apskatītu pilsētu. No pašā rīta devos uz jūrmaļu. Ostā bija iebraukuši pāris lielu kuģu. Īpaša osta bija zvejnieku laivām, kur tie izkrāva tīklus un izšķiroja savu lomu. Izrādījās, ka zvejošana notiek naktīs.

No zvejnieku ostas jūrā veda gaŗš, lieliem akmeņiem sakrauts mols, kurā vietām viļņi bija izrāvuši robus. No visa piedzīvotā bija tik iepriecināts un aizkustināts, ka klusām lūdzu Dievu, lai Viņš ļauj man kļūt šeit par mācītāju. Iešāvās prātā pavisam bērnišķīga doma: ja man izdotos tikt pāri visiem izskalotiem akmeņiem un es, neskatoties uz pieaugošo vēju, nokļūšu līdz mola galam, tad tā būtu Dieva atbilde, ka mana vēlēšanās piepildīsies.

Sāku rāpties pāri akmeņiem un izskalotiem mūru gabaliem. Vējš un šlakatas pieņēmas. Palika aizvien baisīgāk. Beidzot gājiens bija jāpārtrauc un netālu no mola gala jāodas atpakaļ. Neko darīt. Lai notiek Dieva prāts!

Apskatīju vēlreiz dievnamu, uzkāpu tornī, kur pavērās skaists skats uz pilsētu un mežu. Aizgāju līdz ģimnazijai, kur daudz gadus archibīskaps ir bijis direktors. Biju jau dzirdējis, ka pēc viņa atteikšanās no šī amata skolēni viņu uz pleciem pusotru kilometru nesuši atpakaļ uz skolu. Tik liela bija skolēnu mīlestība uz savu direktoru! Taču arī tas nepalīdzējis, un notikušas jauna direktora vēlēšanas.

Pēc atgriešanās no Ventspils Jelgavā darbs Annas draudzē turpinājās. Pamazām samierinājos ar domu, ka velti cerēt uz Ventspils draudzi, jo tā ir tik liela, ka ietver pilsētu ar vairāk kā 10 000 iedzīvotājiem un bez tam vēl Sarkanmuižas un Vārves pagastus ar zemkopju saimniecībām un zvejnieku ciemiem.

Pagāja turpat divi mēneši. Pēkšņi pa tālruni piezvanīja prāvests J. Reinhards. Izrādījās, ka Ventspils draudzes valde zvanījusi viņam, iztaujājusi par mani, saņēmusi prāvesta labvēlīgu atsauksmi, un Ventspils draudzes padome, aizklāti balsojot, ar visām balsīm pret vienu ievēlējusi mani par savu mācītāju. Ne archibīskaps, ne

prāvests Reinhards, ne arī mans seniors necēla pret to nekādus iebildumus, kaut gan izbrīnējušies viņi bija. Vēlāk dabūju zināt par to, kas runāts draudzes pilnsapulcē. Kāda vecāka māmuļa sacījusi archibīskapam, ka mācītājs Grosbachs jau gan patīkot, bet viņš esot par jaunu. Uz to archibīskaps atbildējis: "Nu, tas ir tāds ļaunums, kas ar katru dienu kļūst mazāks." Visi nosmējušies, jo archibīskapa atjautība kā vienmēr bijusi neiedomājama.

Pārcēlos uz Ventspili un apmetos uz dzīvi lepņajā archibīskapa namā. Iesākums nebija viegls, jo biju viens pats. Nebija neviena, kam pajautāt, kur atrodas tāds Cirspenes ciems, Gāliņa ciems, kur tādi Krievu lauki, jo uz pilsētas plāna tādu nebija, bet tos uzdeva par bērnu dzimšanas vietu pie bērna reģistrēšanas baznīcas grāmatās vai miršanas vietu bērnu gadījumos. Vienīgā iespēja beidzot bija zvanīt pa tālruni Zelmas Kacenas jaunkundzei, kuŗa strādāja pie draudzes nodokļu saņemšanas un grāmatvedības draudzes kancelejā, kas atradās blakus baznīcai – Turgus ielā 4. Viņa man skaidroja, kur katrs ciems atrodas un vai tas iekļauts pilsētā, vai pieder pie pagasta.

Kā zināms, archibīskaps ir bijis ļoti devīgs, un daudz cilvēku viņu negodīgi izmantojuši, lūgdami no viņa naudu dažādos gadījumos. Īpaši to darijuši čigāni. Tie brauca pat no citiem pagastiem un citām draudzēm nokristīt Ventspili savus ārļaulībā dzimušos bērniņus. Ventspils mācītājs nekad nebārās, ka māte nav laulājusies, nokristīja savā mājā bērniņu un mātei iedeva vēl no savas naudas. Kad es kristīju pirmo čigāna bērniņu, saņēmu gan sirsniņu pateicību, bet māte tūdaļ piebilda: un kur tad kristamā naudiņa? Tā kā biju draudzei solījis iet bijušā draudzes mācītāja pēdās, tad solījums bija jāpilda arī visos šādos gadījumos, un tādu bija daudz.

Archibīskaps vēl nebija no draudzes atvadījies, un es savukārt nebiju oficiāli draudzi pārņēmis. Vienojāmies par 1934. gada Lieldienām, kas iekrita 1. un 2. aprīlī. Balstoties uz nevainīgu tautas ticējumu, iekārtoju tā, ka archibīskapa atvadīšanās no draudzes notika pirmās Lieldienās, 1. aprīlī, jo tad tā nebūtu nopietna atvadīšanās, bet uzskatāms kā "aprīļa joks", un draudze savu bijušo mācītāju redzēs pie sevis daudz reižu. Es pārņēmu draudzi otrās Lieldienās, un tas savukārt nebūtu nekāds "aprīļa joks", bet nopietns notikums, kuŗā draudze pieņem sev jaunu mācītāju. Tā tas arī notika.

Archibīskapa atvadīšanās dievkalpojumā dievnams bija pārpildīts. Savai svētrunai par pamatu archibīskaps ņēma vārdus no Mateja evaņģēlija 28. nodaļas 5. un 6. pantņiem: "Bet eņģelis uzrunāja sievas, sacīdams: nebistaities, es zinu, ka jūs meklējat Jēzu, krustā sisto. Viņš nav

Vizitācija Ventspils luterāņu draudzē 1938. gadā. Sēž no kreisās prof. Ludis Bērziņš, archibīskaps Dr. T. Grīnbergs, mācītāja A. Grosbacha dzīves biedre Elvīra ar meitiņu Rasmu. Stāv draudzes mācītājs A. Grosbachs, dr. priekšnieks P. Strazdiņš, Baznīcas virsvaldes loceklis P. Eglītis, prāv. A. Jaunzems un Baznīcas virsvaldes ģenerālsek. A. Voitkus.

šeitan, jo viņš ir augšāmcēlies, kā viņš sacījis. Nāciet šurp un raugait vietu, kur viņš gulēja." Svētrunas beigu daļā archibīskaps atvadījās no draudzes un starp citu sacīja: "Vienkārša bija mana valoda, kuŗu runāju, un es nesludināju neko citu kā Jēzu to Kungu, krustā sisto un augšāmcēlušos. Nerunāju no šīs vietas neko citu kā par dievišķo mīlestību, kuŗas mums vajaga, lai zemes virsū nāktu paradīzes svētība un paradīzes laime, runāju arī par to ticību, kas ir drošs pamats mūsu dzīvei, par to ticību, kas palīdz uzvaru gūt par visu, kas stājas mūsu dzīves ceļā un dzīves ciņās. Es sludināju to Kungu Jēzu Kristu kā dzīvības un miera lielkungu." Beigu daļā archibīskaps sacīja: "Mīlā draudze, es esmu pārliecināts, ka tavs jaunais gans, kuŗu tu ievēlēji, arī nesludinās neko citu kā tikai Jēzu, kas vakar, šodien un mūžīgi mūžos būs tas pats, un to dievišķo mīlestību, kuŗu Viņš pasaulē nesis un kuŗas ugunij Viņš gribējis likt degt, lai tā katrā sirdī, katrā mājā, katrā būdiņā degtu, nestu gaismu, nestu siltumu."

Tāpat pārpildīts bija dievkalpojums otrā dienā, kuŗā es savai svētrunai ņēmu vārdus no Jaņa evaņģēlija 3. nodaļas 30. panta, kur Jānis Kristītājs saka par Jēzu: "Viņam (tas ir Kristum) jāiet lielumā, bet man jāiet mazumā", norādīdams, ka cilvēkam ir vieglāk kļūt lielam nekā mazam un ka es gribu iet pa šo ceļu, līdz kamēr varētu sasniegt tādu stāvokli, kādu apustulis Pāvils, kuŗš izsacās: "Ne es vairs dzīvoju, bet Kristus manī." (Pāvila vēstule galatiešiem 2,20).

Pārņēmu visus tos darbus, ko archibīskaps bija

Jauniešu iesvēte 1937 (1938?) gadā. Vidū mācītājs A. Grosbachs.

uzticējis saviem palīgiem – draudzes vecākiem. Tiem viņa prombūtnes laikā bija jānotur svētbrīži, jāizvada mirušie un steidzamības gadījumos jānokrista arī bērniņi. Darbi līdz ar to nemitīgi pieauga.

Drīz vien jutu, ka ilgāk nevarēšu izturēt, jo bez darbiem draudzē bija jāveic arī saimniecības pienākumi. Jelgavā bija palikusi jau no agras jaunības iemīļota meitene Elvīra Šipole, kuŗa izrādījās arī patāla archibīskapa T. Grīnberga radniece. Vienojāmies, ka archibīskaps mūs salaulās, un laulības notika Rīgā, archibīskapa dzīvoklī, 1934. g. 24. aprīlī. Kā lieciniekus uzaicināju savus tuvākos draugus – tagadējo profesoru mācītāju Robertu Feldmani un mācītāju Pēteri Nesauli. Archibīskapa māsa bija mājas altāri un telpas rotājusi skaistiem rožu ziediem, un archibīskaps, mūs laulājot, sacīja neaizmirstami skaistu laulības runu, pievedot kā paraugu Mārtiņu Luteru un viņa dzīves biedreni Katrīnu. Pēc tam mūs lūdza pie skaisti rotāta kafijas galda blakus telpās. Šo sirsnību no archibīskapa un viņa māsas mēs nekad neesam aizmirsuši.

Paviesojušies Jelgavā pie vecākiem, devos ar savu jauno sieviņu atpakaļ uz Ventspili. Izkāpjot Ventspils dzelzceļa stacijā, mūs sagaidīja draudzes pārstāvji, kuŗi aizveda mūs uz archibīskapa māju, kas bija rotāta ziediem, un zālē bija klāts bagātīgs svētku galds. Sekoja apsveikumi, runas un dāvanas, kas mums šo dienu padarīja par īstu svētku dienu.

Biju draudzes darbu tikai pārņēmis, un pēc baznīcas noteikumiem vēl nepieciešama bija mana introdukcija, kas mācītāju padara par likumīgu draudzes ganu. Tā notika 1934. gada 15. jūlijā. Uz introdukcijas dievkalpojumu kopā ar draudzes valdi bijām ielūguši bez archibīskapa T. Grīnberga vēl arī Jelgavas iecirkņa prāvestu J. Reinhardu, savu bij. senioru virsmācītāju J. Kulliti ar kundzi, emeritēto Piltenes iecirkņa prāvestu E. Šillingu, viņa vietas izpildītāju mācītāju A. Jaunzemu, kuŗš bija archibīskapa vietā kļuvis par Ventspils ģimnazijas direktoru, Ventspils vācu draudzes mācītāju V. Lucavu (Lutzau) un Popes draudzes mācītāju V. Zēcēnu. Ventspils baznīca, kas atkal šajos svētkos bija rotāta ziediem un bērzu zariem, bija dievlūdžēju pārpilna. Dievkalpums sākās ar garīdznieku, draudzes padomes un draudzes vecāko gājienu baznīcā. Pēc pirmās dziesmas pie altāra mani uzrunāja archibīskaps, introdukcijas runai par pamatu ņemdams vārdus no pravieša Jeremija grāmatas 1. nodaļas 7. un 8. pantus: "Tas Kungs man sacīja: nesaki, es esmu jauns; jo tev jāiet visur, kur es tevi sūtīšu, un jārunā visu, ko es tev pavēlēšu. Nebiesties, es esmu ar tevi!" Tie bija spēcīgi un pārlicinoši vārdi. Svētruna bija jāsaka man. Es biju izvēlējis vārdus no Apustuļu darbu grāmatas 9. nodaļas 6. pantu, kur pie Damaskas vārtiem stāv Zauls un trīcēdams prasa Jēzum: "Kungs, ko Tu gribi, lai es daru?" Un Jēzus atbild: "Celies un ej, un tev pateiks, kas tev jādara!" Dziedāja Jaunības

Draugu biedrības koris, runāja mācītāji, un šis brīdis man palika neaizmirstams. Svētki turpinājās Jaunības Draugu biedrības namā pie klātiem galdiem. Archibīskaps līdz ar virsmācītāju J. Kullīti un viņa kundzi palika pie mums vairākas dienas, tā kā mums visiem vēl izdevās aizbraukt ciemos uz Rendu pie Rendas draudzes mācītāja Šķutes un viņa ģimenes.

Sekoja darba pārbagāti un laimīgi gadi. Vadīju dievkalpojumus Ventspilī, braucu uz zvejnieku ciemiem, kur mani katreiz sagaidīja uzcelti goda vārti, vadīju dievkalpojumus zvejnieku istabiņās un kapsētās noturēju kapu svētkus. Ventspilī biju ne tikai mācītājs draudzē, bet arī ticības mācības skolotājs Ventspils komercskolā un arodu skolā. Viens no maniem tā laika skolniekiem ir Arveds Andrējs Celms, kurš tagad ir Kanadā Toronto Austrumu draudzes mācītājs. Mani iecēla par vietējā aizsargu pulka mācītāju, un tā kā Ventspilī atradās arī garnizons – viena daļa no 3. Jelgavas kājnieku pulka, mani iecēla par garnizona mācītāju un piešķīra man virsnieka dienesta pakāpi. Svētkos un garnizona parādēs man bija jāvada dievkalpojumi. Katru gadu pavasarī Ventspilī notika visā Latvijā pazīstamie Ventspils bērnu svētki, kurī sākās ar simtiem bērnu lielu gājienu no ģimnazijas cauri visai pilsētai uz Atpūtas dārzu ar orķestri priekšgalā. Daudzus gadus tos bija vadījis Bitītes onkulis Teodors Grīnbergs. Man šie svētki bija jāturpina, un parasti uz tiem ielūdzu arī no Rīgas archibīskapu. Tie bija lielākie un populārākie svētki Ventspils pilsētā. Bērnu gājienu vadīja mācītājs, kurš svētkos sacīja atklāšanas runu un parasti arī piedalījās bērnu nodarbībās.

No archibīskapa nama Kuldīgas ielā pārgājām dzīvot uz Raiņa ielu 8, kur mums piedzima divas meitiņas – Rasma un Daina. Sākām gatavoties Ventspils baznīcas 100 gadu jubilejai. Baznīca bija uzcelta 1835. gadā ar Krievijas ķeizara Nikolaja I dotiem līdzekļiem, un pēc chronikas ziņām tā izmaksājusi 86 700 rubļus. Kancele un baznīcas krusts bija pagatavoti Pēterpilī. Kopš tā laika baznīca vairākkārt pārkārta no ārpuses un iekšpuses, un tagad uz svētkiem bija jāatjauno. Šo darbu uzticējām profesoram Paulim Kundziņam, kurš strādāja arhitektūras fakultātē Latvijas universitātē. Viņš, apskatīdams dievnamu, konstatēja, ka tas prasīs lielu darbu, jo kolonnu rotājumi, aizgājušos gados remontējot, ar krāsu nemākulīgi apsegti un apslēpti. Lūdzām darīt visu, kas pēc viņa uzskatiem nepieciešams. Tiešām – uz 100 gadu jubileju dievnama kolonnas mirdzēt mirdzēja ar pareiziem zeltītiem rotājumiem. Nolēmām uz jubileju sastādīt un izdot arī Ventspils draudzes vēsturi. Laipnā kārtā man palīgā nāca Ventspils ģimnazijas direktors Atis Jaunzems, kurš tai laikā bija kļuvis par Piltenes

iecirķņa prāvestu.

Draudzes dievnama 100 gadu jubileju atzīmējām ar izcilus dievkalpojumus, kurā piedalījās archibīskaps T. Grīnbergs, prāvests A. Jaunzems, vairāki kaimiņu mācītāji un es pats kā draudzes mācītājs. Bet tie bija arī pēdējie lielie draudzes svētki brīvajā Latvijā. Vācu tautības iedzīvotāji bija saņēmuši rikojumu repatriēties uz Vāciju. Klīda visādas baumas, bet skaidrības nebija. Kuģis ar vācu tautības ģimenēm atstāja Ventspili. Aizbrauca arī Ventspils vācu draudzes mācītājs un atstāja baznīcai piederošo mācītāja māju Vasarnīcu ielā 11, kur nu ar ģimeni varēju pāriet dzīvot. Te bija plašas un ērtas telpas ar dārzu un skatu uz jūru. Taču par velti vācu tautības ļaudis nebija braukuši uz Vāciju. Viņiem bija zināms, ka tuvojas karš. Latvijā iebruka Padomju Savienības karaspēks, un viņu rokās krita arī Ventspils. Skaistais Vasarnīcu ielas nams mums bija jāatstāj, un tajā dzīvot ienāca krievu virsnieki. Draudze mums iekārtoja divas istabiņas nelielajā mājiņā pie baznīcas – Tīrgus ielā 4, kur jau bija draudzes kanceleja, un kur dzīvoja kancelejas darbiniece Zelma Kacena jaunkundze ar savu māmiņu. Sākās baiga un nemiera pilna dzīve. Jaunie varas vīri man atņēma rakstāmmašīnu un citas viņiem vajadzīgās lietas. Naktīs mani veda uz čeku, kur notika pratināšanas, bet, paldies Dievam, man pašam nekas jauns nenotika.

Prāvests A. Jaunzems ar ģimeni bija atstājis Ventspili un pārcēlies uz dzīvot uz Rīgu. Okupācijas apstākļos viņam vairs nebija iespējams izpildīt amata pienākumus Piltenes iecirknī. Uzaicināju visus iecirkņa mācītājus uz apspriedi Ventspilī. Tā kā visas sēdes un sapulces bija aizliegtas, sanācām slepeni baznīcas torņa telpā. Sēdē ziņoju par pašreizējo baznīcas stāvokli. Mācītāji nolēma, ka iecirknim šais laikos vadība nepieciešama un vienbalsīgi ievēlēja mani par prāvestu. Baznīcas virsvalde Rīgā savā pirmajā sēdē 1941. gada 17. martā šo lēmumu apstiprināja, un tā es kļuva par jaunāko prāvestu Latvijas ev. lut. baznīcā.

Manā draudzē ik gadus pavasarī notika divas jauniešu iesvētīšanas – Pūpolu svētdienā un Vasarsvētkos. Tā kā visas sanāksmes bija nolietas, iesvētīšanas mācību turēju baznīcā kā dievkalpojumus. Pirmās iesvētības neviens netraucēja, un tās bija ar samērā mazu jauniešu skaitu, bet Vasarsvētkos, kur galvenokārt iesvētīju skolu jaunatni, šoreiz uz stundām pieteicās pāri par simts jauniešu. Stundā pēc 13. jūnija ieradās tikai trešā daļa. Noslaidrojās, ka naktī notikušas apcietināšanas, un no mājām līdz ar vecākiem aizvesti desmitiem jauniešu. Nevarēja zināt, kas notiks nākamā naktī, un tāpēc nācu ar priekšlikumu pārtraukt mācības un iesvētīt viņus neka vējoši. Taču neviens tā nebija ar mieru. Pienāca

Vasarsvētku rīts ar jauniešu iesvētīšanu. Ieejot baznīcā, sastapu raudošus jauniešus, jo vairākas meitenes bija aizvestas uz miliciju tūpēc, ka tās bija tērpušās baltās drēbēs. Izrādījās, ka bija sācijas karš, un vācu lidmašīnas lidoja pāri arī Ventspilij. Meitenes apvainoja, ka tās ar savām baltajām drēbēm dodot padošanās zīmes vācu lidotājiem. Baznīca bija pustukša, un pa to staigāja milīči. Es dievkalpojuma vietā noturēju tikai jauniešu iesvētīšanu. Taču iesvētīšana bija jāatkārto vēl divas reizes, jo aizturētās meitenes ieradās cita pēc citas parastās drēbēs, baznīcā pārgērbās baltās un vēlējās, lai tās iesvētīju. Kad dievkalpojums ar trīsreizējām iesvētīšanām bija beidzies, abi ar sieviņu un bērniem divriteņos atstājām Ventspili un braucām uz netālo Užavas pagastu, kur atradās manas māsas un svaiņa lauku mājas. Šeit arī piedzīvojām vācu kaŗaspēka ienākšanu, tā kā pēc dažām dienām varējām doties atpakaļ uz Ventspili.

Ventspilī atklājās, ka no aizvešanas mūs paglābusi kāda mana bijusi skolniece, kuŗa strādāja milicijā. Tā bija lapu, uz kuŗas atradās mans vārds, pabāzusi zem rakstāmgalda atvilknes. To atradām pēc sarkanarmijas izdzīšanas. Dievs bija mani un manu ģimeni brīnumainā kārtā pasargājis.

Vācu armijai ienākot, varējām atkal atgriezties Vasarnīcu ielā ērtajā mācītājmājā, bet atkal uz īsu laiku. Padomju kaŗaspēks no jauna iebruka Latvijā. Archibīskaps T. Grīnbergs un Baznīcas virsvaldes locekļi saņēma no vācu valdības rīkojumu atstāt Rīgu un doties uz Vāciju. Pie manis no Rīgas ieradās kāds mācītājs, kuŗu archibīskaps bija sūtījis pie manis, un atveda saini ar Baznīcas virsvaldes slepenajiem dokumentiem, lūdzot mani tos noslēpt, līdz atkal tos kādreiz pārņems virsvalde. Kopā ar kādu uzticamu baznīcas darbinieku slepeni iebūvējām Ventspils baznīcas ērģeļu telpā lieku sienu, aiz kuras novietojām archibīskapa atsūtīto saini. Sienu aizmurējām un noskaitījām lūgšanu, lai Dievs to sargā. Un Dievs to arī sargāja daudzus gadus, jo ielikto sienu neviens nebija pamanījis. Tikai pēc vairākiem Austrālijā nodzīvotiem gadiem pienāca ziņa, ka, labojot ērģeles, siena noārdīta un Baznīcas virsvaldes dokumenti atrasti.

Biju pavadījis Ventspils draudzē jau 10 gadus. Šos svētkus atzīmēja draudze kopā ar Ventspils konservatoriju. Ģimnazijas zālē notika izcils koncerts konservatorijas direktora Lindes vadībā, svētku akts un sekojošs goda mielasts. Un tomēr laimīgai dzīvei Ventspilī bija pienācis gals. Archibīskaps ar Baznīcas virsvaldes locekļiem pārcēlās uz Vāciju un arī es sāku domāt par Latvijas atstāšanu. Daži drošsirdīgi patrioti bija Zviedrijā noorganizējuši laivas, kas naktīs no Ventspils pārceltu bēgļus uz Zviedriju. Aizbrauca dzejnieks

Kārlis Skalbe un vairāki desmiti pazīstamu latviešu. Viena no tām pārcēla manu ģimeni kopā ar vairākiem sabiedriskiem darbiniekiem. Es pats vēl paliku dažas nedēļas, bet, padomju kaŗaspēkam tuvojoties Ventspilij, kāds Ventspils zvejnieks, ko es biju iesvētījis, pats bēgdams uz Zviedriju, paņēma arī mani līdz. Otrā laivā bija braucis Kuldīgas draudzes mācītājs Oskars Sakārnis ar ģimeni. Izkāpām Gotlandes salā, kuŗā bija ieradusies no Latvijas vairāki bēgļi. Naktī mežā pie liela ugunsкура noturējām dievkalpojumu, kuŗā pateicāmies Dievam par izglābšanos un lūdzām Dievu par atstāto Latviju. Sākās jauns posms manā dzīvē.

Teodors Grīnbergs

Drusciņas no manu atmiņu vāceles

Čigānu seju panti un valoda rāda, ka viņi pārnākuši no Indijas. Antropoloģiski viņi stāv tuvu Indijas pirmiedzīvotājiem dravidiem. Pēc valodas viņi pieder pie indoģermāņiem. Indiju viņu būs atstājuši ap 1000. gadu. Viņu valodā ir daudz grieķu vārdu, tas norāda, ka viņi ilgāku laiku dzīvojuši Grieķijā. Visā pasaulē esot apm. 2 miljoni čigānu. Vācijā viņi sastopami ap 1417. gadu. Viņi pieņēma tās tautas reliģiju, starp kuŗu viņi dzīvoja. Viņi ir mazās grupās izkaisīti visā pasaulē. Ziemā viņi piemetas tur, kur tie atrod uzņemšanu, bet vasarā tie dzīvo teltīs, it sevišķi mežos.

Kā Ventspils mācītājam man bija sastapšanās ar čigāniem ļoti bieži. Viņi nesa bērnus kristīt luterāņu draudzē, it sevišķi to čigānu bērnus, kuŗu vecākus mācītāji bija iesvētījuši. Stāsta gan, ka viņi likuši bērnus kristīt visās konfesijās, lai saņemtu kristību dāvanas. Vai tas ir taisnība, to nezinu. Tie, kas nāca pie iesvētīšanas, stundas apmeklēja diezgan kārtīgi. Daži apmeklēja pamatskolu un daži ieguva pat augstāku izglītību, tā, piemēram, viens bija krievu armijā virsnieks. Viens pārtulkoja Mateja evaņģeliju čigānu valodā un angļu bībeles biedrība to nodrukāja. Es satiku ar čigāniem diezgan labi. Daži no viņiem strādāja lauku darbus, daži strādāja pat koku zāģētavās. Zināms, čigānietes prata ļoti veikli ubagot un lūgt. Ar šiem dabas bērniem varējām just līdzcieģitību. Daži zirgus mainot ieguva pat zināmu turību.

Un nu, kā man bija jāpārguļ pie čigāniem. Biju iesvētījis kādu čigānieti. Viņa saslima ar plaušu karsoni. Pie manis ieradās divi čigāni. Viņi bija sajūguši zirgus kopā un ar divjūgu viņi mani

aizveda uz kādu 20 verstes attālo ciemu, kur slimniece atradās. Kamēr slimniecei pasniedzu svētu vakariņu, saule jau rietēja. Kad taisijos braukt uz mājām, tad izrādījās, ka viens no maniem vedējiem ar savu zirgu bija aizbēdzis. Čigāns, kas dzīvoja turpat, kur slimniece atradās, gāja uz ciemu meklēt zirgu. Bet kas dos čigānam nakts laikā zirgu? Kad čigāns atnāca atpakaļ un paziņoja, ka zirgu nevarot dabūt, starp pārējiem čigāniem sacēlās liels uztraukums un bēdas. Redzēdams, ka čigāniem nav izredzes naktī mani pārvest mājās, sacīju: "Nu tad palikšu tepat līdz rītam." Tas izraisīja čigānos lielu prieku. Viņi man uztaisīja mīkstu gultu divstāvu gultā un deva vakariņās cūkas gaļu ar kartupeļiem. Mēs bijām 18 cilvēki: 17 čigāni un es. Čigānu meitas gulēja uz grīdas, un es gulēju augšstāva gultā ļoti labi. No rīta, kad piecēlos, viens čigāns, kas bija bijis zaldātos, lēja man ūdeni uz rokām, un es nomazgājos tīri labi. Mani pacienāja ar pienu un sviestmaizi. Dienā dabūju no ciema braucēju, kas mani pārveda mājās. Mājās, zināms, bija liels uztraukums. Divi čigāni bija pēcpusdienā aizveduši mācītāju un otrā rītā vēl nebija mājās. Mājinieki jau gribēja iet uz policiju, kad smiedamies pārbraucu. Tā man iznāca pārnakšņošana pie čigāniem.

Vēl viens piedzīvojums. Kādu dienu ierodas pie manis čigāns ar bērnu. Viņš grib, lai bērnu nokrista. Patlaban pie manis ir ķesteris. Prasu: "Vai tad nevienu kūmu nepaņēmt līdz?"

"Klausies, klausies, ķesterā lielkungs, tu un es, vai tad mēs to knēveli nenoturēsim?"

Ierakstīju "ķesterā lielkungs" kā krusttēvu un bērnu nokristīju.

Lai pietiek. Čigāni varēja būt ļoti asprātīgi un ļoti ievēroja mācītāja padomu.

Viņiem visiem ir brūna miesas krāsa un melni mati. Viņi visā visumā ir mūzikāli.

Piemīnu vēl tikai, ka Latvijas vācu okupācijas laikā čigānus uzskatīja par slinkiem liekēžiem un tos gribēja nošaut. Tā no Kandavas pilsētas galvas man piezvanīja un teica, ka okupācijas vāra gribot čigānus nošaut un rokot jau grāvjus viņu liķiem. Gāju tūlīt pie vācu valdības apprasīties, vai tas tiesa. Tiesa gan, jo čigāni esot zagļi un liekēži. Sacīju, ka tas tā nav, ka pazīstu čigānus, kas nodarbojas ar zemkopību vai zāgētavās. Panācu to, ka kādam no manis iesvētītam čigānam Gindram uzdeva reģistrēt čigānus un atzīmēt katram, ko tas strādā un no kā tas pārtiek. Tā čigānu nošaušana nenotika. Un kad man pēc kādiem mēnešiem gadījās būt Talsos, tad čigāni man pateicās, pasniedzot puķes.

Arī čigāni ir Dieva radījumi un radīti, kā Bībele teic, pēc Dieva līdzības un grib tāpat dzīvot kā mēs visi. Jāizzūd ir šķiru un rasu naidam cilvēcē.

Erna Sviestiņa

Māc. Grīnberga audžu meitas. Stāsts par divi māsiņām bārenītēm

Mācītājs aicināts izvadīt aizgājušu kaut kur uz laukiem. Mirusi māte un divas meitenītes paliek vienas. Mācītājs satin tās segā, jo laukā ziema, liek kamanās un ved uz savām mājām. Tur viņas izauga, skolās izgāja. Vai tur mācītāja mātai Šarlotei nebij vislielākās rūpes? Kuŗā gadā tas noticis, es nezinu teikt. Kad es Ventspilī ierados, tad viena no viņām, Lizete Sudele, bij skolotāja mana vīra skolā, un mēs bijām labi draugi. Otra bij precējusies ar kādu policistu. Lizete vēlāk apprecējās ar bij. Jelgavas pulka komandieri Dombrovski – atraitni ar 4 maziem bērniem. Pirms dažiem gadiem viņa Ņujorkā mira, kā to man ziņoja viņas meita.

Janīna Brance

Teātra sākumi Ventspilī

(Literātūra un Māksla 1986. g. 17. janv.)

"Tejātera spēlēšanas (A. Alunāns) sērga" Ventspilī ieperinājusies jau kopš 1869. gada. Par šī gada iestudējumiem trūkst precīzāku ziņu, bet nākamajā, 1870. gadā tikušas izrādītas: E. Dinsberga joku spēle "Skaistākais degons" un A. J. Stendera (pēc L. Holberga) "Žūpu Bērtulis jeb Kā zemnieks par muižnieku tapa". "Launā indeve" izplatījusies pat tiktāl, ka 1909. gadā Ventspilī nodibināja Latviešu skatuves biedrību. Izrāžu vadību tai laikā uzņēmās Jelgavas Latviešu biedrības režisors Eduards Kļaviņš. Aktieri bija vietējie amatieri.

Ventspils teātris 1934. g. Gotards Elsiņš, Jānis Stakle un Arturs Gobiņš "Džungļu" izrādē.

Goldoni "Viesniece" Ventspils teātrī.
O. Ziemeļnieks — markīzs, E. Haselbauma —
Mirandalina, G. Elsiņš — Fabricio.

Tad no Liepājas uz Ventspili (tai laikā strauji augošo ostas pilsētu) pārnāca režisors Kristaps Koškins, un viņa vadībā jau ticis iestudēts augstvērtīgs repertuārs: M. Gorkija "Dibenā", H. Heijermansa "Cerība uz svētību", A. Upīša "Balss un atbalss", R. Blaumaņa "Uguni" un "Pazudušais dēls". Neilgu laiku par ventstpilnieku skatuvisko iemaņu attīstīšanu rūpējies Roberts Tautmilis-Bērziņš. Jauno biedrības namu Ventspili atklāja ar viņa iestudēto R. Blaumaņa "Indrānu" izrādi. 1912. gadā paralēli darbu uzsāka otra trupa — Ventspils Jaunais teātris, kuru vadīja K. Koškins un Ē. Lauberts. Protams, šī skatuve ilgi nepastāvēja, bet ar to spēles prieks Ventspili nebūt nemazinājās. Gluži otrādi, 1921. gadā apvienojās 20 organizācijas, lai nodibinātu teātra sabiedrību. Un tā paša gada 23. oktobrī ar G. Hauptmaņa "Nogrimušā zvana" iestudējumu K. Koškina režijā savu darbību uzsāka Ventspils teātris. Nākamajos gados par režisoriem te strādājuši: A. Čakstiņš, A. Kokalis, J. Stakle, M. Stūris, bet par aktieriem — E. Ezeriņa, M. Bērziņa, I. Vēsmaņa, K. Čakars. Repertuārā bijuši ļoti nopietni un literāri vērtīgi darbi — Raina "Krauklītis", Aspazijas "Sidraba šķidrants", H. Ibsena "Ziemeļu varoņi". 1937. gadā Ventspils Latviešu teātra darbība izbeidzās.

Gotards Elsiņš

Ventspils latviešu teātra darbība

... no 1933. g. septembra līdz 1936. gada maijam, kad aizvērās priekšsargs teātrim, kas no amatieru trupas bija izveidojies par profesionālu Kultūras fonda subsidētu teātri.

1933. g. pavasarī direktors J. Stakle nākošai sezonai no Tautas teātra Rīgā angažēja aktrisi Elzu Stērsti un aktierus Oskaru Ziemeļnieku-Šmitu un Gotardu Elsiņu. 1933.—34. g. sezonu atklāja ar A. Brigaderes lugu "Ceļa jūtis" — režisors J. Stakle, dekorators E. Rentovics.

Profesionālais teātra personāls: direktors-režisors J. Stakle, režisors-aktieris Kārlis Čakars, aktrises Alma Indrisāle, Emilija Haselbauma-Stakle, Irma Brāma-Ņātiņa, Elza Stērste. Aktieri: Oskars Ziemeļnieks-Šmits, Gotards Elsiņš un Uldis Koškins. Ilggadīgie voluntieri ar atzīstamu skatuves pieredzi — E. Rasa, A. Utko, Z. Jansone, I. Freivalde, E. Ante, A. Gobiņš, V. Tiltiņš, K. Valdmanis (vēlāk Dailes teātra aktieris), A. Rullis, J. Jansons un jaunākās paaudzes teātra entuziasti. Nevar nepieminēt izmeklēšanas tiesnesi Sinkeviča kungu, kurš tēloja sev piemērotus, reprezentablus raksturus, bet programmās slēpās aiz trīs zvaigznītēm (***) . Šajā sezonā iestudēja 18 lugas, katru izrādot 2—6 reizes. Augstākais izrāžu skaits bija A. Brigaderes lugai "Ceļa jūtis", V. Lāča "Zvejnieka dēls" I daļai, Fodora "Plika kā baznīcas žurka", J. Janševska "Dzimtene", R. Krodera "Pēdējais tilts".

Kā šīs sezonas izcilākie notikumi mināmi J. Stakles un E. Haselbaumas atvadu izrādes Kojave komēdijā "Zelta rudens" un Goldoni "Viesniece". Arī Irmas Vēsmaņas viesizrāde lugā "Draudī" bija izcils notikums, jo ventstpilnieki viņu ļoti atcerējās no iepriekšējiem darbības gadiem gan ar saviem skatuves tēliem, gan arī ar deklamācijām un tēlojumiem bērnu rītos.

Darbs teātrī bija ļoti aktīvs, jo lugu sagatavoja 20—25 mēģinājumos, tanī pat laikā sniedzot arī 2—3 izrādes. Pavasarī no sezonā iestudētām lugām teātris sniedza tā saucamās "tautas izrādes" (ieejas cena 50 santīmi), kas vienmēr bija ļoti apmeklētas.

Teātra budžets sastāvēja no Kultūras fonda pabalsta, pirmizrāžu abonementu sistēmas un pārdotām ieejas biļetēm.

Caurmērā apmeklētāju skaits pirmizrādēs bija ap 300, izrāžu atkārtojumos ap 200. Teātra darbībā ietilpa valsts svētku atzīmēšana, jaungada sagaidīšana, bērnu rīti utt.

1934.—35. g. sezona sākās ar pārmaiņām sakarā ar direktora J. Stakles un E. Haselbaumas-

Stakles aiziešanu. Kā mākslinieciskais vadītājs sāka darboties režisors Eižens Kalniņš un aktrise Irma Pranka-Kļaviņa. Uz Rīgas Nacionālo teātri pārgāja Irma Brāma-Nātiņa un dekoratora E. Rentovica vietā kā dekorators-aktieris stājās Jānis Sveilis.

Sezonu atklāja ar E. Knoblāna komēdiju "Princis Silvano" E. Kalniņa režijā. Šajā darbības gadā pārsvarā izrādīja tulkojumus ar mazāku personālu. Ar savu izvēli mākslinieciskais vadītājs vēlējās pacelt izrāžu kvalitāti, iesaistot tēlotājos galvenokārt profesionālos aktieņus. Tomēr iestudēja jau arī lugas ar lielāku personālu, piem., J. Akurātera "Lāča bērnus", Kaudziņu "Mērnieku laikus" u.c., kopā iestudējot 20 lugas. Pavasarī teātri atstāja Ziemeļnieks-Šmits.

1935.–36. g. sezonai angažēja aktieri Vol-demāru Liepu. Šo darbības gadu atklāja ar V. Lāča "Zvejnieka dēls" II daļu E. Kalniņa režijā. Šajā sezonā kā E. Kalniņa benefices izrādi iestudēja R. Blaumaņa drāmu "Indrāni" viņa režijā un pašam tēlojot Indrānu tēvu. Arī šajā, pēdējā teātra pastāvēšanas gadā iestudēja 20 lugas.

Nākošai teātra sezonai Kultūras fonds vairs nepiešķīra pabalstus Ventspils, Kuldīgas un Talsu teātriem. Tā kā teātris bez atbalsta nebija spējīgs savu darbu turpināt, tad Ventspils teātris beidza eksistēt.

Teātri slēdzot, sabiedrībā izraisījās humors par pēdējo četru lugu nosaukumiem – "Svešas asinis", "Pelavas", "Viss pa gaisu", "Apsolitā zeme". Kā gan lai Kultūras fonds piešķirtu pabalstu tādām teātriem, kur svešas asinis, sapelējušas pelavas un viss iet pa gaisu, tad jau labāk, lai aktieři katrs pats aiziet uz savu apsolīto zemi.

Irma Vēsmaņa, Jānis Stakle, Gotards Elsiņš
"Draudu" izrādē 1934. g.

Režisors un aktieris Jānis Stakle.

Visu teātra pastāvēšanas laiku teātri vadīja Fricis Oļukalns. Nepārtraukti teātri darbojās kasieris Viļumsons, mūzikas konsultants Edvards Vītolīšs un deju konsultante Alma Lāma.

Kritikas par teātra izrādēm rakstīja R. Rītiņš un F. Forstmanis.

Ziņas par Ventspils teātra darbību sakopotas no G. Elsiņa rīcībā esošiem tā laika materiāliem.

Biedrības

Ventspilī bija ap 50 dažādu biedrību. Vecākās bija:

Brīvprātīgo ugunsdzēsēju biedrība, dib. 1871. g.;

Latviešu biedrība, dib. 1881. g. (staltais biedrības nams, kur notiek teātru izrādes un citi sarīkojumi, celts 1913. g.);

Jaunības Draugu biedrība, dib. 1909. g.;

Sporta biedrība "Spars", dib. 1918. g.

Ventspils Jaunības Draugu biedrības koris 1923. gadā.

Jaunības Draugu biedrības koris Ventspils novada dziesmu svētkos
Popē 1937. gadā ar virsdiriģentu J. Norvili.

Ventspilnieku arodbiedrības koris ar diriģentu brīvmākslinieku Voldemāru Lindi 1942. gadā.

Biedrības "Spars" koris ar diriģentu Socki 1934. g.

Kori

Gadsimta sākumā pilsētā bija trīs kori un tos sauca pēc to diriģentu vārdiem: Ziles, Pāzes, Tendera koris. Pāzes koris bija pazīstams arī ārpus pilsētas. Tas reizēm koncertēja Rīgā, no kurienes tad vienmēr pārveda cildinošas Rīgas laikrakstu atsauksmes. Ziles koris, kas darbojās pie Jaunības Draugu biedrības, savu repertuāru sastādīja vai vienīgi no Cimzes "Dziesmu rotas" dziesmām. Pāzes koris savos koncertos atskaņoja Vītola, Melngaiļa, Dārziņa jaunās dziesmas. Sevišķas simpatijas koris izpelnījās ar Dārziņa "Lauztajām priedēm", ko Ventspilī pirmais atska-

ņoja šis koris, koncertā saņemdam skolū jaunatnes jūsmīgas ovācijas.

Nozīmīgs un īslaicīgs savā darbībā bija Tendera koris pie Savstarpējās Palīdzības biedrības. Korā vadītājs, pēc profesijas kurpnieks, bija liels mūzikas cienītājs. Šis autodidakts klusībā arī uzkomponēja pa dziesmai.

30. gados pilsētā vēl darbojās sporta biedrības "Spars" un Latviešu biedrības vīru kori.

40-to gadu sākumā izcēlās arodbiedrības koris brīvmākslinieka V. Lindes vadībā.

Kinoteātri un filma

Gadsimta sākumā Ventspils kino īpašnieks Berlīns nodibināja filmu uzņemšanas ateljē, kas atradās pagaidu celtnē — lielā šķūnī, toreizējās Štamera (Saules) un Jūras ielas stūrī. Filma bija par studējošās jaunatnes dzīvi un saucās "Kur patiesība?" Filmu demonstrēja pilsētas kinoteātrī "Ziemeļpols" un citur. Vēlāk filmu aizliedza izrādīt tās dumpīgā rakstura dēļ. Tā bija pirmā filma, kas ražota Latvijā gadsimta sākumā. 30. gados Ventspilī bija trīs kinoteātri: "Koliseum", "Pasaciņa" (abi Pils ielā) un "Sarkanās dzirnavas".

Kārlis Geruckis

Pirmās filmas uzņemšana Latvijā

"Laiks", 1983. g. 30. jūlijā

1912. gada jūnijā Ventspilī viesojās kāda žīdu teātra aktieru grupa. Ventspils kinoteātra "Ziemeļpols" īpašniekam Giliomam Berlīnam trupas vadītājs — režisors piedāvāja uzņemt filmu pēc viņa scenārija ar aktieru piedalīšanos. Filmas nosaukums: "Gde pravda?" ("Kur taisnība?"; cara laikā visām filmām nosaukums un teksti bija tikai krievu valodā). Scenārijs Berlīnam patika, viņš piedāvājumu pieņēma.

Par operātoru pieteicās viņa kino pārvaldnieks — Volodja Punzius, operātoru palīgs — kinomehāniķis Kārlis Geruckis. No franču "Gaumont" filmsabiedrības Maskavā Berlīns nopirka profesionālu filmu uzņemšanas kameru ar piederumiem 900 zelta rubļu vērtībā. Iekšskatu filmēšanai no dekorācijām samontēja un iekārtoja istabu. Jūlijā sākās filmas uzņemšana. Ārskatus uzņēma pie viesnīcas "Royal" un Dr. Feitelberga nama. Studenta lomu filmā spēlēja Ventspils latviešu biedrības teātra sekcijas aktieris un režisors Herberts Konrāds, viņš bija pirmais latvietis, kas Latvijā spēlēja filmā. Filmas uzņemšana tika pabeigta augustā, un negatīvu nosūtīja "Gaumont" filmsabiedrībai kopiju pagatavošanai. Tekstus krievu valodā iespieda Ulmaņa tipografijā, tos filmēja un attīstīja fotostudijā "Konkurence". Pēc montāžas kino pārvaldnieks V. Punzius filmu aizveda uz Maskavu un nodeva kino filmu cenzūrai caurskatīšanai. Cenzūra iesniegto filmu aizliedza izrādīt Krievijā un Baltijas guberņās. Berlīns tādu cenzūras lēmumu nebija paredzējis. Viņš lika filmu izrādīt slēgtā izrādē Ventspils žīdiem. Viņš piedāvāja filmu izrādīt Liepājā kino "Kammergaisma" īpašniekam Feigesam, bet

tas piedāvājumu noraidīja, un tā filma neizmantota glabājās kinoteātrī.

1913. gada sākumā filmu nopirka Simons Mintuss, filmu iznomātājs kinoteātriem Rīgā, Kārļa ielā. Viņš licis filmu pārtaisīt, saīsināt un ievietot tai citus tekstus, nosaukums palicis nemainīts. Pārtaisīto filmu Mintusa kantora darbvedis Roberts Šilings aizvedis uz Maskavu un nodevis kinofilmu cenzūrai. Šoreiz cenzūra atļāvusi to izrādīt. Kad Roberts Šilings ar izrādīšanai atļauto filmu atgriezies Rīgā, Mintuss licis filmu restaurēt vecajā versijā, pēc tam izrādīšanai oficiāli atļauto filmu "Gde pravda?" Mintuss iznomājis kinoteātriem.

1915. gadā pārcēlos uz Rīgu, apciemoju Mintusu, viņš man rādīja kādu 1913. gadā Maskavā iznākošu filmu žurnālā "Cine-Fon" ievietotu rakstiņu par filmas "Gde pravda?" lieliem panākumiem. "Filma ir tik aizgrābjosa, ka izrādes laikā dažas skatītājas noģībušas." Un tā ar pirmo Ventspilī, Latvijā uzņemto filmu Mintuss bija taisījis labu veikal.

Par filmas "Gde pravda?" divreiz pārtaisīšanu un kinofilmu cenzūras piemānīšanu man pastāstīja Roberts Šilings, kad tikos ar viņu Rīgā 1915. g. pirms iesaukšanas karadienestā.

Pirmais pasaules karš pārtrauca filmu uzņemšanu Ventspilī, ko kā pirmais Latvijā, Ventspilī bija sācis kinoteātra "Ziemeļpols" īpašnieks Gilioms Berlīns. Latvijas neatkarības laikā pārņēmu no kino īpašnieka Feigesas viņam Liepājā piederošo kinoteātri "Kammergaisma". Viņš pavaicāja: "Kur palika Ventspilī uzņemtā filma?" Sacīju, ka to nopirka Mintuss.

Ventspils prese

Pirms 1. pasaules kara pilsētā iznāca progresīvs laikraksts "Jaunā Avīze". Redaktori bija: Ernests Šulcs, dzejnieks Linards Laicens, Juris Šillers. Avīzi izdeva paju sabiedrība "Venta". No 1907. g. līdz 1914. g. pilsētā vēl iznāca pilsonības laikraksts "Ventspils Apskats". Izdevējs bija T. Antmanis, bet no 1914. g. vēlākais sūtnis Seskis. Laikraksts bez politiskas sejas saucās "Gaisma". Ceturtais laikraksts bija vācu "Windausche Zeitung". Ar 1921. g. T. Antmanis izdeva avīzi "Ventas Balss". Par redaktoriem tur bijuši A. Brunners, R. Rozenšteins, V. Lejasozols, R. Rītiņš, F. Nātiņš, K. Rabācs, A. Cīrulis. Īsu laiku Sociāldemokrātu partija izdeva laikrakstu "Jaunā Dzīve". Ar 1940. g. Ventspils laikraksts ir "Padomju Venta". (Redakcijas piezīme: Sākot ar 1989. gadu avīze atguvusi agrāko nosaukumu "Ventas Balss".)

Teodors Antmanis (priekšā) ar darbiniekiem "Ventas Balss" spiestuvē.

Jānis Sviestiņš

Ventas Balss

(Rakstīts 1971.g.)

Atstājot Ventas krastus pēc Kurzemes cietokšņa kapitulācijas 1945. gada 8. maija pievakarē, esmu paņēmis līdzi un saglabājis trīs "Ventas Balss" numurus. Viens no tiem, Nr. 19 iznācis otrdien, 1945. g. 6. martā, otrs, Nr. 36 piektdien, 4. maijā un trešais, Nr. 37 otrdien, 8. maijā – tas ir arī pēdējais "Ventas Balss" numurs.

Visi šie trīs līdzpaņemtie "Ventas Balss" numuri izdoti Ventspilī. Izdevējs – sabiedrība "Ventas Balss", atbildīgais redaktors un izdevniecības vadītājs Alberts Cīrulis. Redakcija un katoris Ventspilī, Tirgus ielā 6. Izdošanas gads – divdesmit piektais, gan ar pārtraukumu baigajā gadā, kad "Ventas Balss" bija spiesta klusēt. Pēdējie divi numuri iespiesti uz zaļas krāsas papīra. Laikam baltu avīžpapīru toreiz vairs nevarēja dabūt.

Alberts Cīrulis bija pēdējais redaktors. Bet pirms viņa, pirms baigā gada, kā to lasām Latvju Enciklopēdijas 3. sējumā, bijuši A. Brunners, K. Rozenšteins un F. Nātiņš. Par pirmajiem diviem nekā nezinu sacīt, bet pēdējais, F. Nātiņš, 1940/41. g. tika deportēts.

"Ventas Balss" sākusi iznākt 1921. gadā, tātad pagājuši piecdesmit gadi no tās dienas, kad iznāca šī laikraksta pirmais numurs. Tā nu šis, 1971. gads ir, varētu sacīt, "Ventas Balss" jubilejas gads.

"V. B." gan nav pirmais laikraksts, kas iznācis Ventspilī. Pirms tā iznākuši kādi piecpadsmit dažādi citi laikraksti un žurnāli (starp tiem arī tādi, kam nosaukums "Sarkanā Venta" un

"Ventaspils Komūnists" – 1919. gadā), bet tiem bijis īsāks mūžs nekā "Ventas Balsij", un ja nu es pieskaitu arī dažus citus laikrakstus, kas iznākuši Ventspilī, sākot ar to laiku, kad sāka iznākt "V. B.", tad Ventspilī iznākušo laikrakstu un žurnālu kopskaits būs kādi divdesmit pieci.

"V. B." izdevniecībā iznācis arī Ventspils kalendārs (1927. g.).

Es personīgi varu "Ventas Balsij" būt pateicīgs par to, ka esmu varējis tās slejās pasacīt to, ko esmu vēlējies pateikt tiem, kas Ventspilī un tās apkārtnē dzīvo, un šad un tad sacīts bija tik daudz.

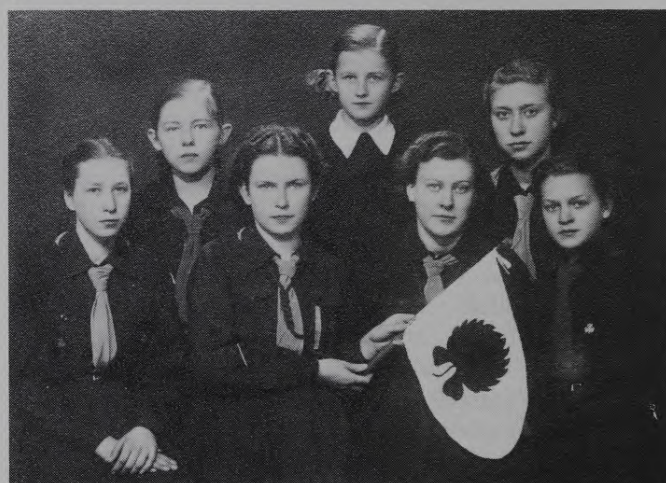
Bet – ir man bijuši arī diezgan grūti brīži, kad man vajadzēja rakstīt par dažu jautājumu, ja ne uz pavēli, tad paklausot redaktora lūgumam. Tā, piemēram, kādreiz pavisam īsi pirms Ziemsvētkiem "V. B." redaktors F. Nātiņš lielā steigā lūdza mani uzrakstīt ievadrakstu "V. B." Ziemsvētku numuram. Pie tam vēl rakstam vajadzēja būt gatavam divu stundu laikā, lai to paspētu salikt un laikrakstā iespiest. Ka tā kaut kas varētu notikt, tas man nemaz nebija ienācis prātā; nekā tāda, kas, tā sakot, lauztos uz āru, arī man nebija ko rakstīt, bet bija gan toreiz citi steidzami darbi darāmi, tomēr ļāvos pielūgties, paklausīju redaktoram, sēdos pie rakstāmgalda un, kā tas bija vajadzīgs, divu stundu laikā raksts bija gatavs. Kāds tas toreiz bija iznācis, to es tagad vairs nezinu pasacīt, bet gatavs tas bija – ievadraksts Ziemsvētku numurā!

Katram laikrakstam ir savs uzdevums – ne jau tikai dažādas ziņas sniegt (dažam, kā tam gan nevajadzētu būt, aprakstīt visādas nelietības, kas pasaulē notiek), bet vairāk gan sniegt lasāmvielu, kas prātu apgaismo un sirdi iesilda uz visu ko labu.

15. gaidu pulciņš pēc svinīgā solījuma 1933. g. 18. maijā.
Vidū vadītājas A. Lejiņa, M. Kreislere-Ritenberga un guntīņu vadītāja P. Kuzmicka.

Ventspils gaidas un skauti

15. gaidu pulciņa Āboliņa kopa gaidas 1940. g.

Ventspils jūras skautu pulciņš
ar vadītāju N. Kuzmicki 1937. g.

Ventspils skauti nometnē.

Ventspils gaidas 1935. gada 15. maija parādē.

"Spara" jaunatnes futbola komanda pēc veiksmīgas neizšķirtas cīņas ar Liepājas "Olimpiju" 1939. gadā.

Sporta biedrības

1903. gadā sporta biedrība "Unions" Ventspilī nodibināja nodaļu, kas 1919. gadā kļuva par sporta biedrību "Spars". Biedrību ilgu gadus bez pārtraukuma vadīja tās priekšnieks Kārlis Kampars, kam lieli nopelni moderna sporta stadiona izveidošanā — ar labāko velodromu Baltijas valstīs. Tāpat lieli nopelni sporta līmeņa pacelšanā un jauno sportistu audzināšanā bija vecmeistaram Teodoram Sukatniekam ar iesauku Fedja, kas kā diska metējs piedalījās Stokholmas olimpiādē 1912. gadā. Vēl jāpiemin nenogurstošie Jānis Mucinieks un Nikolajs Fricsons — biedrības administrātori un saimniecības koordinētāji.

Sporta biedrība "Spars" izcēlās ar savām futbola komandām. Tā bijusi vairākkārtējs Zemgales meistars (komanda iedalīta kopā ar Jelgavu, Bausku u. c. Zemgales vienībām Zemgales apgabalā. Kurzemes apgabalā dominēja Liepājas "Olimpija"). Ventspils futbola komanda Latvijas kausa izcīņā cīnījies pat līdz pusfinālam un uzvarējusi pat virslīgas "Olimpiju" un Rīgas "Vilku" u. c. vienības. No "Spara" rindām virslīgā futbolu spēlējuši Arvīds Anuzis un Fricis Kaņeps. Kaņeps bijis arī vairākkārtējs Latvijas futbola valstsvienības centra uzbrucējs.

Ventspilij bijuši arī labi ritenbraucēji, piem., Lapiņš un motorbraucējs Pops. Vieglatlētikā izcēlušies Apse, Fogelis, Boitmanis. Pēc 2. pasaules kara izcilākais vieglatlēts — ventspilnieks Dainis Kūla, olimpiskās zelta medaļas ieguvējs 1980. gadā.

Ventspilnieks Roberts Zvejnieks, turpinot Ventspils futbolistu labās tradīcijas, pēc 2. pasaules kara spēlēja Latvijas izlases komandā "Daugava".

Olimpiskais čempions šķēpa mešanā Dainis Kūla.

"Spars" futbola komanda – Zemgales meistars 1938. g.

Riteņbraukšanas sacīkstes Ventspils sporta stadionā. (D. Gedzjuna foto)

Ventspilnieki atceras. . .

Andrejs Kristovskis

Ventspils pagātnes ainas

"ANDREJS KRISTOVSKIS (1853 — 1936) bija savā laikā "Ventas Balss" vecākais līdzstrādnieks. Vēl pirms dažiem gadiem šinīs slejās parādījās viņa vēsturiskie apcerējumi, kuŗi liecināja Kristovska lielo mīlestību mūsu tautas un arī mūsu pilsētas vēsturei. Bijis rosīgs tautiskās atmodas laikmeta darbinieks. Kristovskis bija audzis sava laika labākās tradīcijās. Ventspils latviešu sabiedriskās dzīves laukā viņš bija palīdzējis dzīt dažu labu pirmo vagu. 12. maijā iestājies viņa mūža noriets: 83 gadu vecumā viņš miris Vārves Rapiķos, no kurienes to 17. maijā izvadīs uz mūžīgās dusas vietu Pasiectes kapos. Vieglas smiltis!"

("Ventas Balss" 1936. gada 14. maijā)

"Ventas Balss" 1930. gada 29. jūlijā

"Ventas Balss" 40. numurā iespīstās statistiskās un vēsturiskās ziņas par Ventspili zem virsraksta "Ventspils pirms 75 gadiem" mani pamudināja sakopot arī manas atmiņas un novērojumus Ventspils nesēnā pagātnē līdz Ventspils-Maskavas-Ribinskas dzelzceļa satiksmes atklāšanai.

Vēl pirms 70 gadiem Ventspils bija visai maza un niecīga pilsētiņa. Visu apbūvēto pilsētu aprobežoja Tirgus laukums, ostas mala līdz Peldu ielai un Sinagogas, Platā, Kuldīgas, Sofijas, Baznīcas un Tirgus ielas. Ārpus šī riņķa vēl palika daži nami un ielas, bet tie atradās aploku un dažu dārziņu vidū. Tanī laikā Plostu iela tika uzskatīta par galveno ielu Ventspilī, kaut gan visā garā ielā atradās tikai trīs nami, bet toties pa šo ielu notika dzīva kustība sa-

tiskmē ar Ventas labo krastu. Bij. Sarkanmuižas, tagadējā Raiņa ielā, tad bija viens vienīgs nams, kas piederēja Stefenhāgenam. Kuldīgas ielā aiz Stora īpašuma, bijušajā Hoefhenā tanī laikā atradās vācu krodziņš "Bierhalle", kur cunftīgie amata meistari un zēļi svētdienās un vakaros pēc pabeigta darba, sapulcējās un laiku pavadīja alu dzerdami. Ganību ielu tad sauca par Cirpstenes ielu. Starp Ābeļa un Dogadova namiem aplokā atradās Haka vējdzirnavas, vienīgās dzirnavas Ventspilī. Pilsētas slimnīca vēl atrodas turpat, kur toreiz, bet iepretim, pāri Štameru, tagad Saules ielā, bija zaldātu postenis, kuŗā mita 5—6 zaldāti, kuŗu uzdevums bija pārvadāt arestētos no vienas vietas uz otru. Tad tanī pašā ielā bija tā sauktais "Dāvida kazarmis", tagadējā Mucenieka nama vietā. Telpas bija ļoti plašas ar tādu iekārtu, ka zaldātus varēja kuŗā katrā laikā ievietot. Ar to tad nu arī visa Ventspils apbūves platība būtu izteikta. Tanī laikā Ventspilī vēl neviena iela nebija izbrūgēta, pat tirgus laukums ne. Netik atminēties tos putekļus, kas braucot sausā un vējainā laikā sacēlās, un tos dubļus, kas lietus laikā bija jāizbrien, kamēr saule atkal izsusināja, jo kanalizācijas un grāvji, kuŗi ūdeni novada, nekur vēl nebija redzami. Vēl pagāja ilgs laiks, kamēr sākās ielu bruģēšana, jo lielas grūtības bija ar materiālu pievešanu. Tādi akmeņi Ventspils tuvumā nebija dabūjami; tie atradās 10—15 km tālumā, pie tam vēl bija neērtības, ka akmeņus vedot uz Ventspili bij ar prāmi jāceļas pāri Ventai, jo tilts tad vēl nebija. Uz laukiem bija izplatījušās baumas, ka rātskungi nolēmuši, ka katram, kuŗš Ventspilī iebrauc, ir katrā ziņā, ja ne vairāk, tad viens bruģa akmenis jāieved, citādi aizliegts pilsētā iebraukt. Vai šīs baumas arī bija patiesas un tika izpildītas, to nezinu. Pirmās ielas, kuŗas bruģēja, bija Kuldīgas un Plostu ielas. Pēdējo

Ventspils iela pirms 1. pasaules kara.

pēc izbrūgēšanas apstādīja ar kastaņu aleju. Pēc tam nolīdzināja arī Pilskalnu un aplāja ar zaļām velēnām, kuŗas ar pulķiņiem piestiprināja, lai nešļuktu lejā. Pašu pilskalnu apstādīja kociņiem. Līdz tam Pilskalns bija balasta laukums, kur zēģelnieki novietoja savu smilšu balastu un pēc vajadzības to atkal ieņēma. Tāpēc viņš nekad nebija līdzens, bet arvienu kā cūku izrakts. Tanī laikā Ventspils nevarēja nekādu lielu lomu spēlēt, jo viņai bija stipra sāncense — Kuldīga. Tā bija daudz plašāki izbūvēta, ar vairāk iedzīvotājiem nekā Ventspilī, un tās apkārtnē dzīvoja daudz muižnieku, kas visi Kuldīgu pabalstīja un aizstāvēja; Kuldīgā atradās arī vairākas valsts iestādes. Tā kareivju pieņemšanas punkts bija Kuldīgā, un līdz ar to arī apriņķa kaŗaspēka nodaļas priekšnieks dzīvoja tur. Virspilstiesā arī atradās Kuldīgā. Nesenā pārkrievošanas laikā radās doma mīertiesas namu celt Ventspilī tamdēļ, ka Ventspils bija jau Kuldīgu pāraugusi, bet to tomēr uztaisīja Kuldīgā. Ar to Ventspils apriņķa iedzīvotāji bija ļoti neapmierināti, jo pastāvošā kārtība pēdējiem bija ļoti apgrūtinoša. Ja kādam nosprieda kādu dienu aresta sodu, tad tāds bija izpildāms tikai Kuldīgā, jo Ventspilī nebija tāda iestāde, kuŗā varēja to dienu atsēdēt. Un kādi drakoniski priekšraksti un noteikumi vēl pastāvēja 1896. gadā! Kā pilsētās, to nezīnu, bet

uz laukiem pagastu valdēm, visi valsts nodokļi bija jāaizved bez maksas uz Kuldīgu un personīgi jāiemaksā rentejā zem pagasta vecākā vai valdes locekļu parakstiem rentejas grāmatās. Šie noteikumi gan ilgi nepastāvēja, viņi drīz tika anulēti. No sacītā redzams, ka Ventspils bija pilnīgi padota Kuldīgai, jo neviena apriņķa pārvaldes iestāde Ventspilī neatradās, un tā viņa bija vienkārša provinces pilsētiņa. Tāpēc arī nekādi uzņēmumi Ventspilī neradās. Ja kāds gribēja fotografēties, tam bija jābrauc uz Kuldīgu pie Jesava, bet drukas darbus vajadzēja pasūtīt Kuldīgā pie Jevlampjeva. Ventspilī tādi meistari nebija un nedzīvoja.

Zemnieku un muižnieku apspriedes

"Ventas Balss" 1930. gada 24. janvārī

Savā lauku mājā dzīvojot un vēl rudenī šķūnī šo un to sakārtojot, mani iztraucēja Ventspils apriņķa priekšnieka vecākais policijas kārtībnieks, kuŗš ienākdams apsveicināja un jautāja mani: "Jūs laikam pats arī būsat māju saimnieks?" Saņēmis apstiprinošu atbildi, viņš man pasniedza vēstuli ar uzrakstu krievu valodā: A. K... kungam un apakšējā stūrī uzspiestu: "No Kurzemes gubernatora". Sīkāka adrese nebija,

Mežsarga māja Kaziņu mežā
pirms 1. pasaules kara.

pat pastmarkas un pasta zīmogs nebija uz tās. Es kautrējos vēstuli saņemt. Kaut gan es gubernatoru Zverbejevu ļoti labi pazinu, agrāk viņš bija Kalugā vicegubernators un es vecākais telegrafa ierēdnis, bet tagad man ar viņu nekāda darīšana nebija. Es aizrādīju, ka Užavā vēl trīs A. K., varbūt, ka tiem ir kāda darīšana pie gubernatora. Kārtībnieks uzstājās, lai tik taisa vēstuli vaļā, jo aprīņa priekšnieks arī ļoti brīnījies vēstuli saņemdam un interesējies par tās saturu. Vēstule bija litografēta. Gubernators paziņoja, ka viņš nodomājis sasaukt Kurzemes lauksaimnieku apspriedi, un uzaicinājis 40 lielgruntniekus un 40 mazgruntniekus. Sapulce notiks 28. – 29. oktobrī Jelgavā.

Uz šo apspriedi bija ieradušies mazgruntnieki lielākā skaitā nekā lielgruntnieki. No mazgruntniekiem bija J. Čakste, J. Bergs, J. Bisenieks, A. Stērste, J. Kreicbergs, Šaefers, Frišmanis u. c. Šinī 2 dienu apspriedē visvairāk Čakste ar savu dedzīgo runu noteikti uzstājās pret muižu īpašnieku privilēģijām, kā: degvīna, fabriku, dzirnavu un medību monopoliem Kurzemē. Pacēlās arī jautājums par kroņa muižu sadalīšanu bezzemniekiem. Te es paskaidroju, ka Ventspils aprīņķī ir jau sen Kustes muiža sadalīta bezzemniekiem, un tie ir ļoti apmierināti ar savu stāvokli.

Kaut gan šīs divās dienās tika daudz spriests, runāts un debatēts, tomēr taustāmus panākumus mēs neieguvām, tamdēļ ka lielgruntnieki izvairījās no galīgiem lēmumiem, aizbildinādamies ar to, ka viņi neesot pilnvaroti no neatnākušiem, (t. i. tādiem, kuri bija valsts dienestā un nevarējuši ierasties uz apspriedi) kaut ko galīgi lemt.

Lai no šī burvju riņķa varētu iziet, gubernators pārtrauca apspriedi un uzaicināja atnākt vēlreiz plkst. 8. vakarā, bet tikmēr lai nu katrs padomā, kas būtu tālāk darāms. Visi ieradās

noteiktā laikā. Mēs tikām ieaicināti ļoti greznās telpās pie bagātīgi klātiem galdiem. Gubernators uzaicināja visus pie vakariņām, izteikdams cerību, ka tādi varbūt izdosies drīzāk sarežģīto jautājumu atrisināt. Un tiešām, tā arī notika! Ēdot un sarunājoties nācām pie parliedības, ka šis darbs ir jāsāk no otra gala: ir jāsasauca aprīņķa apspriedes, ar aprīņķa muižniecības maršaliem priekšgalā, tad visa darbība jāprotokolē un protokoli visiem dalībniekiem jāparaksta un jāiesūta guberņas valdē.

Pēc dažiem mēnešiem, tā uz pavasara pusi, tiešām saņēmām no toreizējā aprīņķa muižniecības maršala, Dundagas kunga Osten-Sakena uzaicinājumu ierasies aprīņķa valdes telpās uz lielgruntnieku un mazgruntnieku apspriedi. Ieradušies bija kādi 5–6 lielgruntnieki ar maršalu priekšgalā, kuŗš bija arī no dundadziekiem līdzī paņēmis 2–3 savus ļaudis – mazgruntniekus. Šinī 2 stundu ilgā apspriedē, tāpat kā Jelgavā, lielākā vai mazākā mērā aizķēra gandrīz visus uz lauksaimniecību attiecošos jautājumus, aizrādot uz tām privilēģijām, kuŗas viņi bauda. Par privilēģiju atcelšanu kungi negribēja ne dzirdēt. Tas esot viņu senču nopelns, no kuŗa viņi labprātīgi neatteikšoties! Gan tika arī aizrādīts uz tiem humāniem kungiem – Aizkraukles Šulca un Rūjienas Krūdenera, ka tie gādājuši par saviem zemniekiem, lai visiem būtu vienādas tiesības, savas mājas tiem pārdodami jau 40–50 gadus atpakaļ.

Galīgi nobalsojot, viena mazgruntnieka balsis bija aizklūdusi pie lielgruntnieku balsīm, caur ko tie guva uzvaru un rakstīja uz Jelgavu: "Rietumu frontē pārmaiņas nevajaga!"

Senatnes pētījumi "Jāņu kalnā" turpinās

"Ventas Balss" 1932. gada 29. jūlijā

Izrakumi Vārves pag. "Striķu" māju senkapenēs tiek turpināti. Pēdējās dienās atrakti vairāki ļoti svarīgi priekšmeti – starp tiem atzīmējami priekšmeti no dzelzs laikmeta (apm. 500 g. pr. Kr. līdz Kr. dzim.), bronzas adata, agrā dzelzs laikmeta (no Kr. dzim. – 400 g. pēc Kr.), bronzas aproce un vidējā dzelzs laikmeta (400 g. – 800 g. pēc Kr.) bronzas stopu sakta. Konstatēti arī vēsturisko laiku apbedījumi. Tas rāda, ka šis uzkalniņš nepārtraukti izlietots kapsētai gandrīz 2000 gadus. Pēdējais apstāklis, kā izteicās arhaiologi, svarīgs tai ziņā, ka pierāda, ka visu

šo laiku uzkalniņu izlietojuši kapenēm viena cilts — senie kurši. Tas pats arī pierādot, ka kurši neesot nekādi vēlāka laika ieceļotāji, bet gan te dzīvojuši jau no Kristus dzimšanas laika. Uzkalniņā atrodami arī lielākā vairumā laukakmeņi, tikai tie visi izcilāti agrākos rakumos, tā ka nav iespējams noteikt akmeņu pirmatnējo veidojumu, kas būtu no ļoti liela svara uzkalniņa apbūves izpētišanai. Mirušie, cik vērojams, guldīti uz lidzenas zemes, iepriekš tos šķīstot ar uguni. Uz plašiem uguns rītiem norādot arī divi ugunskuri, kuŗi atrasti uzkalniņa ziemeļu malā. Ugunskuros daudz koka ogļu un sīki skaldītu akmeņu, pēdējie stipri apdeguši. Vienā ugunskurā atrastas podu lauskas. Podi senos laikos stipri pielietoti bērū paražās. Šajā uzkalniņā sastopami gandrīz visi priekškrustus un agrā dzelzs laikmeta keramikas paraugi. Retumis sastopami arī kalcinētu (dedzinātu) kaulu gabaliņi, tikai pagaidām nav nosakāms, vai tie cilvēku, vai dzīvnieku. Izrakumus apmeklēja arī Pieminekļa valdes inspektors Dr. Ed. Šturms. Arī vietējā intelīgencē un sabiedrībā izrakumi radījuši dzīvu interesi. Rakumus apmeklēja Ventspils apr. būvtechniķis Kupče un nodeva izrakumu darbu vadītājiem 2 akmeņu cirvjus. No tiem kāds laivas cirvja vēlāks izveidojums atrasts Užavas pag. Sārnotes muižas laukos. Līdzīgs uzkalniņš atrasts netālu no Vārves muižas, bet rakumi tur netikšot šogad izdarīti. Minēto uzkalniņu no rakšanas aizsargās pieminēto valde.

Pie raksta "Ventas Balss" 54. numurā par 2000 gadu vecajām senču kapenēm pie Ventspils, Vārves pag. "Strīķu" māju laukos, gribu arī es savas atmiņas pastāstīt:

Ap Jāņa kalnu, kur tagad kuplas druvas līgo, agrākos gados, kad zeme vēl nebija mērnieku sadalīta, viss tas plašais apgabals bija postaža un skaitījās par Pasiekstes ciema ganībām, apaudzis ar sūnu un viršiem; tā kā patiesībā lopi tur tikai badojās. Kādu svētdienu, 1867. g., ganos būdams līdz ar citiem lopu ganiem, ieraudzīju divus pajūgus ar lieldaudz cilvēkiem piebraucam pie Jāņu kalna. Ziņkārības dzīti, mēs arī tuvojāmies minētai vietai un ieraudzījām 3 Vārves muižas kalpus no Bēķu mājām, Vārves muižkungu ar pagasta rakstvedi un vēl vienu jaunu, nepazīstamu kungu, kuŗš, kā vēlāk izrādījās, bija barona Otto Grothuza meitas līgavainis Dr. Favolins (vēlāk Kuldīgas aprinča ārsts). Precībās braucot, viņš bija Vārvē pie Otto Grothuza atradis kādus vecus dokumentus un iepazinies ar Jāņa kalna aprakstu, kuŗu tas šinī svētdienā bija nolēmis atrakt. Rakšanas darbi turpinājās ne visai ilgi, varbūt pāris

stundas. Bija izrakta pāris metru gaŗa un tikpat plata bedre, kad racēji atdūrās pret cietu priekšmetu. Dr. Favolins pats iekāpa izraktajā bedrē un rūpīgi zemi kaŗņādot izcēla zelta kroni, kas vietām vēl spilgti spīguļoja. Tālāk rokot vēl atrada kādu zobu un apģērba lupatu, kuŗa meti vai iekšaudi bija tagadējā maŗindiega resnumā no metāla. To Dr. Favolins atzina par bruņu audumu. Ar to tad arī šīs dienas darbi izbeidzās.

Beigās vēl gribētu aizrādīt, ka netālu no Jāņa kalna ir vēl otrs tāds pats, tā sauktais Lapšu kalns. Iespējams, ka arī tas sevī slēpj dažas vēsturiskas vērtības. Tad vēl Katlāpos, pie pašas mājas, druvā arot tanī laikā arvien uz arkla lemeŗiem atrada bronzas aproces, daždaŗādi izrotātas, ar kuŗiem tagadējā Katlāpa vecākais brālis Jēkabs, ganos iedams, apdāvināja citus ganus.

Gadus 50 atpakaļ, Ventas malā, kraujām Ventā ieŗrustot, krita arī zārku dēļi lejā, starp kuŗiem tad atrada lieldaudz sīku kapara naudu ar kaut kādu nobildējumumu un uzrakstu "Rex". Tanī laikā te bija paraŗa miroņiem līdzī dot zārkā susekli, pipi ar tabaku, linu sauju, dziesmu grāmatu, pat ŷņabja pudelīti un naudu. Tagad tādas dāvanas līdzī nedod.

Atmiņas no nesenās pagātnes I

"Ventas Balss" 1931. gada 28. janvārī

Kad tautas atmodas laikmeta ievērojamais nedēŗas laikraksts "Pēterburgas Avīzes" (1862. — 1865. g.) iznāca ar populāro pielikumu "Zobu gals", tad es jau mācēju grāmatu lasīt, un seviŗķi lielu prieku man kā bērnam sagādāja "Zobu gals". ŷo laikrakstu līdz ar pielikumu man arvienu atnesa mans mātes brālis Andrejs Steinberģis, kuŗš tanī laikā dzīvoja Vārves muižā kā muižas namdaris pie muižas īpaŗnieka barona Otto Grothuza.

Kā zināms, "Pēterburgas Avīzu" galvenais uzdevums bija veicināt latvieŗu saimniecisko spēku un attīstību, kas vērsās pret Baltijas muiŗniecību, un atsvabināt tautu no vācu garīgās aizbildniecības. Un "Zobu gals" ar savu humoristiski satirisko krājumumu virkni "Priekŗ gudriem, kas muļķi palikuŗi, un priekŗ muļķiem, kas nav vēl gudri tapuŗi," graizīja nesaudzīgi bizmaņus un visvairāk Baltijas muiŗnieku netikumus. Tāpēc tad arī muiŗnieki ŷo laikrakstu nevarēja acu galā ieraudzīt; katrs, kuŗš ŷo laikrakstu abonēja un lasīja, tika vajāts un

dabūja ciest. Tā tas notika arī ar Andreju Steinbergi, kuŗam Grothuzs uzbruka un ultimativi viņam noteica: "Ja tu gribi "Pēterburgas Avīzes" lasīt, tad taisi, ka tieci ārā no manas muižas! Tu man samaitāsi visus cilvēkus, to es neciešu!"

Ar Steinberģa aiziešanu kungs bija gan cerējis, ka nu ir likvidējis savā muižā nevēlamo avīžu lasīšanu, kuŗa tik daudz nepatikšanas viņam sagādājuse, bet patiesībā iznāca pretējais. Muižnieks bija novērojis, ka pat darbinieki pusdienas laikā lasījuši šo ienīsto laikrakstu. Izziņā izrādījās, ka avīzes pasūtītis pagasta skolotājs Krišjānis Dinsberģis, uz kuŗa vārdu arī "Pēterburgas Avīzes" atnāk liela paka, un viņš tad tās izdala abonentiem. Šī ziņa kungam bija kā pērkona spēriens! Viņš negribēja nemaz tam ticēt, ka Dinsberģis sameties ar prastiem cilvēkiem – darbiniekiem uz vienu roku, jo līdz šim laikam taču bija parasts, ka kaut cik paskolotais tūdaļ bija kungam padevīgs kalps. Un tāpēc viņi visi tika godināti un saukti par eksemptiem! Pret Dinsberģi kungs tāpat izturējās kā pret Steinberģi: bija ļoti uztraukts, kļiedza, spēra kāju pie zemes un draudēja viņu padzīt – vārdu sakot, izturējās "kundziski". Beidzot arī Dinsberģis tika pie vārda un sacīja: "Es esmu taču Vārves pagasta skolotājs, ar jums man nav nekāda darīšana, un tas ir viss, ko es jums varu atbildēt," un aizgāja.

Pēc kādām dienām daži skolēni pateica skolotājam, ka kungs esot viņus nopratinājis: vai tā ko "sevišķi" skolotājs neesot skolā mācījis vai runājis? Visi skolēni mīlēja un cienīja Dinsberģi, tāpēc arī neviens par "sevišķo" neminēja, izņemot vienu skolēnu no B. mājām, kuŗš bija kungam šo, to izteicis, ko vajadzēja noklusēt, bet viņa sūdzībai sevišķu vērību nepiegriezta tāpēc, ka viņš bija vienīgais, kuŗš apvainoja savu skolotāju.

Kunga vēlēšanās nepiepildījās, Dinsberģi viņš padzīt nevarēja; bet kopā dzīvot vienā vietā arī viņš negribēja, kur šad un tad ir tomēr jāsatiekas. Tāpēc viņš nolēma uz priekšu vairs telpas pagasta skolai Vārves muižā nedot, lai pārvietojot to viņa malu muižiņā Pasiestē, arī darbinieku istabā kā Vārvē; jo citas telpas, kur ievietot skolu, viņam neesot. Tā kā pagastam pašam sava skolas nama nebija, tad cits nekas neatlikās, kā pāriet atkal nehigieniskās un neparocīgās telpās. Līdz ar skolas pārcelšanu Pasiestē, kungs bija parūpējies atrast sevim padevīgu un paklausīgu jaunu cilvēku un nosūtīja viņu Irlavas skolotāju seminārā lai izglītotu to par Vārves pagasta skolotāju. Dinsberģis nodarbojās vēl Pasiestē kādus divus gadus kā skolotājs, pēc tam tika atlaists un aiz-

brauca Pēterpilī pie augšā minētā laikraksta vadītāja Kr. Barona. Pēterpilī dzīvodams, viņš vēl atminējās savus beidzamo gadu skolēnus, no turienes katram skolēnam pārsūtīja ļoti glītus, ar pamācošu saturu litografētus priekšrakstus pašmācībai. Pēterpilī viņš tomēr ilgu laiku nenodzīvoja, jo nevarēja gaisu panest, arvien slimoja. Pēc kādiem gadiem viņš atkal atgriezās dzimtenē, apmetās Užavā uz dzīvi un "Nikašu" mājās ar paša līdzekļiem atvēra jūrskolu.

No Vārves padzītais Andrejs Šteinberģis atnāca dzīvot Pasiestē ciemā "Rapiņu" mājās pie sava svaiņa. Kā namdaris viņš nodarbojās ar būvniecību un vaļas brīžos, kad darba nebija, tad ar "Zobu galu" kabatā un paretam arī ar šaujamo ieroci (kuŗu lielā slepenībā glabāja) klaiņoja pa pļavām un laukiem. Kad kādu satika, tad notika liela sarunāšana par politiku un "Zobu gala" lasīšana, kur muižnieki atkal tika "uz zoba ņemti" "Zobu gala" nodalā un satirisku rakstu krājumā, kur "Dundurī", "Dunduris Pats", "Dundura Padēli" un "D. Pēcnākamie" utt., kuŗi skraidīja un baidīja, džinkstēja un žvinkstēja, rūca un sūca izlutinātās asinis. . . . Tas bija kungiem neciešams izsmiekls! Vai nu viņi bija tieši griezušies pie mācītāja Fr. Berendta jeb tas pats no sevis vairākas reizes baznīcā no kanceles biedināja draudzes locekļus "Pēterburgas Avīzes" neabonēt un nelasīt, sacīdams: "Labi un godīgi tie cilvēki neesot, kas tādu avīzi izdod, kuŗa sēj nemiera sēklu mierīgu ļaužu vidū! Es no savas puses ieteicu latviešu draudzes locekļiem labāki avīzes vēl nelasīt. Bet ja nu kāds tomēr vēlas un grib vaļas laiku pakavēt, tad lai viņš abonē tepat mūsu dzimtenē iznākušo Jelgavas "Latviešu avīzi", jo tie izdevēji ir mūsu pašu cilvēki un zina daudz labāk, kas mums der un ir vajadzīgs. Ja kāds nezinātu un nemācētu to izdarīt, tad lai griežas pie manis, es tiem palīdzēšu pasūtīt."

Atmiņas no nesenās pagātnes II

"Ventas Balss" 1931. gada 20. februārī

Mans tēvs jau agrāk sanaidojās ar Fr. Berendtu, tāpēc arī pārgāja baptistos un tika no A. Gertnera Užavas upē kristīts. Šinīs kristībās viņš arī iepazinās ar daudz citiem baptistiem, starp tiem it sevišķi ar Jāni Spaili, kuŗš šad tad mūs apmeklēja un noturēja dievkalpošanu. Reiz viņš un vēl 2 vai trīs brāļi atnāca un ilgi sprieda un

runāja par sapulcēm un sadraudzēšanos un cildināja mūsu māju plašās telpas, ka tās esot ļoti noderīgas sadraudzēšanai, un mēģināja pierunāt manu tēvu atvēlēt mūsu mājā baptistu ticīgajiem dievkalpošanu pastāvīgi noturēt. Māte gan negribēja, jo viņai taču būšot daudz darba ar telpu tīrīšanu un uzturēšanu kārtībā; bet galu galā arī viņa deva piekrišanu. Tā baptistu ticīgajiem pulcējās mūsu mājā 4–5 gadus ar savu ideālo mācītāju Jankovski priekšgalā, kamēr uztaisīja paši savu lūgšanas namu Ventspilī, kuŗu tagad apdzīvo baptistu tagadējais sludinātājs Biķis.

Un tā kā mūsu mājā telpas atbrīvojās, tad ieradās arī īrnieki. Kā īrnieku mans tēvs salīga Jāni Spaili, kuŗš kopdzīvē bija liels pedants, ļoti ietiepīgs, vienmēr paraugam uzstādīdams savu "es". Baptists būdams, viņš mēģināja katru vakaru pēc pabeigtā darba noturēt kopēju dievkalpojumu. Bet visi iedzīvotāji jau nebija baptisti, bija arī luterāņi, kuŗi nevēlējās to, un uz zemēm tas arī nav iespējams. No iesākuma visi arī piedalījās, bet kad viņa lūgšanas ilga vismaz pusstundu, tad citi nometušies bija iemiguši un dusēja saldā miegā. Tie bija jāmodina. Citi kurnēja par to. Un dīvainākais bija, ka viņš "Garīgas dziesmu grāmatas" dziesmas kā priekšdziedātājs dziedāja bez kāda melodiņa, pat bez ritma, uz pusvārdu apstādamies, bez takts. Vārdu sakot, tā bija bļausīšanās, bet ne dziedāšana! Pirmais, kuŗš protestēja un cēla ierunas, bija Andrejs Steinberģis, sacīdams: "Es neticu, ka Dievam tādas lūgšanas ar gulēšanu un dziesmas ar bļausīšanos būs patīkamas." Citi arī izteica to pašu; bet ar to viņš jutās apvainots un ilgi, ilgi sāka citus tēvišķīgi norāt. Pēc kādām dienām viņš izgāja un ilgu laiku nebija redzams.

Ar Spaiļa izsirošanu visi jutās tā kā atviegloti. Kādu rītu mans tēvs un A. St. mani norīkoja braukt Jaunupē, pie Krista Dāvida (Zaļā Krista) pēc kādas grāmatas, kuŗa man jāpārved visā slepenībā, lai neviens nekā nezīnātu. Grāmatu es dabūju un pārvedu; tā bija pabieza burtnīca, viscaur dzejā sacerēta un iesākās tā:

Kurzemnieks tu nabags bauris,
Tavas dzīves mūžs — plīks pauris,
Tu kam laizi kājas, rokas,
Kas tev dara lielas mokas.
Lupats skrandains — tavas bandas
Putra tev pa kuņģi vandas! utt.

Šinī dzejā nu bija apdejetas visas tās ciešanas un sāpes, kuŗus mūsu senči cietuši, kā tikuši šausti un vārdzināti, kungu gaitās iedami. Un

Lībiešu zvejnieka māja Jūras zvejniecības brīvdabas muzejā Ventspilī.

beigās bija, ka mūsu pienākumos ir izrēķināties ar viņiem, iedzīt viņus jūrā, lai brauc atpakaļ pa to pašu ceļu, pa kuŗu atbraukuši. Dāvids grāmatu dodams sacīja, ka viņu atpakaļ vest nevajaga, bet gan daudz eksemplāros pārrakstīt un laist tautā. Bet šo darbu A. St. nejaudāja pats izdarīt, te bija jāmeklē palīgs un par tādu viņš uzaicināja mani. Pēc nedaudz dienām bija viens eksemplārs gatavs un iesākām rakstīt otro, kad sadzirdējām mēs niknu suņu riešanu un stipru klauvēšanu pie nama durvīm. Meitas arī tikko bija uzcēlušās, namā rīkojās, tās tad arī atdarīja nama durvis. Mēs sadzirdējām, ka klauvētājs prasīja: vai šī ir Rapiķu māja? Un brāzās arī tūdaļ iekšā, klupdams, krizdams vāji apgaismotā istabā. Ienācējs bija pagaŗa auguma, mundierī, ar zobenu pie sāniem, kuŗu bija rokā saķēris. Viņš tuvojās mums un vēlreiz jautāja: vai šī ir Rapiķu māja un vai te iedzīvo A. St.? Dabūjies apstiprinošu atbildi, ienācējs bargi iebļāvās: "Tev jānāk manam līdz! Un vai tu nezini, kad tu tais' ar man to runešan ir jānoņem to cepers?!"

"Mēs, zemnieki, savā dzīvoklī cepures neņņemam, un tev jau ar ir cepure galvā, līdz arī es tevim neiešu!" Ienācējs saskaitās vareni, bļaudams pacēla zobenu un tuvojās mums aiz galda. A. St. acumirkli noliecās zem galda, sagrāba tur glabājušos mangaļu koku, apdzēsa lampiņu un uzsauca otram sievai arī savu lampiņu nodzēst. Nu istabā kā arī ārā bija pilnīga tumsa. (Uzbrucējs bija Pilstiesas asesors, Puzes barons Zēfelds, kuŗu A. St. tūdaļ ienākot pazinis). Te nu lai katrs pats iedomājas to stāvokli, kuŗā barons Zēfelds atradās, svešās telpās, pilnīgā tumsā. Bija dzirdams, ka tas kādas reizes badījās pret sienu, kamēr izdevās atrast izeju namā, tur atkal bija spaiņi pa kājām, viņš krita un kādu brīdi nogulēja. Beidzot izrāpās ārā, un uzsauca vaţonim: brauc! . . .

Pēc pāris dienām ieradās vairāki kungi,

pagasta valdes loceklis un 3—4 robežsargu zaldāti jāšus, kuŗi aplenca mūsu pirti un ilgi, ilgi tur kaut ko meklēja, bet neatrada. Projām braucot, uzaicināja abus, Andreju un Jāni Steinbergus viņiem līdzī braukt. Vakarā viņi mājās nepārradās, viņi bija apcietināti. Pēc tam vēl pirti 2 reizes pārmeklēja un beidzamo reizi pirts jumtu galīgi noplēsa. Pēc kādām dienām mēs dabūjām dzirdēt, ka Kr. Dinsbergis arī ticis apcietināts. Apcietināšana ilga vairāk kā divarpus gadus. Dinsbergi un Jāni Steinbergi atsvabināja, bet Andreju Steinbergi aizsūtīja uz Sibīriju. Viņam labprātīgi sekoja sieva un bērni. Bet Jānis Spailis bija galvenais nodevējs, liecinieks un liecinieku vācējs, lai pazudinātu šos cilvēkus.

Par sieciņiem un pātariem

"Ventas Balss" 1930. gada 8. janvārī

Man atmiņā vēl tie laiki, kad luterā draudzes mācītāji savās "kirspēlēs" ņēma sieciņus, tā saukto goba, no saviem draudzes locekļiem — saimniekiem. Rudenī, kad saimnieki atbēra magazinēs aizņēmumus, bija jādod arī šie sieciņi, kuŗus saimnieki labprātīgi negribēja dot. Apmēram 50 gadus atpakaļ Ventspilī par mācītāju bija Fr. Berndts, kuŗš neatlaidīgi uzstājās pret nemaksātājiem, draudēja pat tos iesūdzēt un tiesas ceļā likt piedzīt. Tanī laikā mācītāja pienākums bija arī bērņus, kuŗi skolu neapmeklēja, pārklaušināt grāmatu lasīšanā. Šādā braucienā zvejniekos, gar jūrmalu, mācītājs nu bija nodomājis izdarīt divus darbus uz reizi: pārklaušināt bērņus un pārliecināties personīgi zemnieku klētiņās par viņu turību — kāpēc viņi sieciņus nedod? Retā klētiņā bija graudi redzami, un ļaudis žēlojās, ka maizītei nepietiek līdz jaunai ražai. Tukšā braukt mājā taču nevarēja, mācītājs ņēma arī pavalgu: reņģes un citas zivis, kuŗas zvejnieki labprāt deva. Vakarā, mājā braucot, ļaudis brīnīdamies viens otram jautāja: "Kur tad nu mūsu mācītājs bijis? Zvejot vai, ka brauc ar siļķa mucu vezumu mājā?!" Tanī laikā iznāca Rīgā jauns vācu laikraksts "Düna Zeitung", kuŗā Jakobs Kraulis bija iesūtījis plašu aprakstu par šo reņģu ņemšanu un vešanu. Varbūt, ka uz šī raksta pamata arī izbeidzās sieciņu došana un ņemšana, jo mācītāja Glazera laikā netiku redzējis sieciņus berot.

Līdz ar šo es gribu arī pastāstīt par pātaru skaitīšanu luterāņu baznīcā un to atmešanu. Tas būs apmēram 45 gadus atpakaļ. Mācītājs

Berndts baznīcā pēc sprediķa no kanceles pasludināja draudzei, ka uz baznīcas virsvaldes rīkojuma pamata pātarus vairs baznīcā neskaitīs, aizrādīja draudzes locekļiem aizlieguma iemeslus un piebilda, ja kāds ar šo paskaidrojumu vēl nav mierā, nav to sapratis, tad lai tie aiziet pie viņa mājā pieņemamā laikā, tad viņš tiem vēl sevišķi izskaidros.

Vecākā paaudze ar pātaru atcelšanu bija ļoti nemierā. Daži no baznīcas iznākot, gribēja iet protestēt, bet nevarēja lēti atrast kādu, kuŗš būtu uzņēmīgs un arī izveicīgs pātaru aizstāvētājs. Beidzot Pārupu māju vecsaimnieks Jēka sadūšojās un vēl ar kādiem aizgāja pie mācītāja. "Nu sveiki, sveiki, mīļais Jēka, ko jūs man labu pateiksat?" "Mēs atnācām pie jums, raug, par tiem pātariem. Es izgājušo svētdienu baznīcā nebiju. Citi runā, ka jūs esat ziņojis baznīcā no kanceles, ka pātarus vairs neskaitīs. Es to negribu ticēt. Vai taisnība?" "Jā, jā, mīļais Jēka, ir taisnība!" Vecais Jēka gribēja pierunāt mācītāju, lai viņš raksta konsistorijai lūgumu, lai tā tad gādā, ka strīdīgais rīkojums tiktu atcelts. Mācītājs atsacījās. Beidzot vecais Jēka sašutis iesaucās: "Pierādat mums, kas tajos pātaros ir sliktis? Kas tur ir Dievam nepatīkams? Vai jūs zināt arī, cik daudz sitienus es esmu dabūjis, ka nevarēju viņus iemācīties? Mana mugura bija no sitieniem zili melna, vēl tagad brīžiem sāp! Un jūs redzēsāt, kas caur pātaru atmešanu notiks: ļaudis vairs baznīcā neies, un jaunā paaudze vairs garīga satura grāmatas nelasīs, no grēkiem nebaidīsies, nogrims bezdievībā, paliks par laupītājiem un zagļiem!"

Vecais Jēka sirdīgi aizstāvēja savas vecās tradīcijas, bet bez panākumiem. Un cik tas arī dīvaini! Līdz tam laikam katrā zemnieku mājā sestdienas vakaros un svētdienas rītos pastāvīgi tika noturēta dievkalpošana. Garīgu dziesmiņu nodziedāja, tad rīta vai vakara lūgšanu (tā sauktos pātarus) noskaitīja, pēc tās atkal dziesmiņu nodziedāja, kad baznīcā nebrauca, tad izlasīja arī sprediķi. Tagad vairs dievkalpošana nevienā zemnieku mājā netiek noturēta, jo vecie ļaudis dus zemes klēpī, zem zaļām velēnām, līdz ar saviem pātariem.

Atmiņas no klaušu laikiem

"Ventas Balss" 1931. gada 11. decembrī

"Mājmeitiņ, celies! Šķil uguni, gailis jau otru lāgu nodziedāja!" Tā saimniece modināja savu saimi klaušu laikos. Apstākļi spieda uguni šķilt

vēl ilgu laiku arī pēc tam, kad sērkokociņi bija apgrozībā. Tie bija nederīgi: mitrā laikā sakusa visi vienkopus un atdalot vai nu nedega nemaz vai aizdegās visi vienā reizē; tāpēc zemnieki atturējās no pirkšanas, palikdami uzticīgi tēvu tēvu paražai — šķiltavai, kramakmenim un "pulverim". Šķiltavu nokala kalējs no tērauda un "pulveri" (ne šaujamo) ražoja pate ugunsšķilēja, sadedzinādama lina audekla lupatas. Uguni šķiļot, trieca šķiltavu gar krama akmeni ar tādu sparū, ka dzirksteles šķīda "pulveri", kuŗš tad acumirkli iegruzdējās. Šo aizgruzdējušo pulvera daļiņu mājmeitiņa atdalīja, ielika divu ogļu vai arī divu apogļojušos malkas pagaļu starpā un tad uzpūta liesmu: pēc kam no tās aizdedzināja skalū, kuŗu tad iesprauda lākturī.

Šis "pulveris" derēja tikai mājās — māsaimniecībā. Pīpmaņi iegādājās koka piepi (peku), kuŗu izraudzēja zalpetrī, sadauzīja ar cirvi mīkstu. Šī piepa tad, uguni šķiļot, aizgruzdējās daudz labāk nekā jau minētais "pulveris". Tanī laikā skala uguns bija gandrīz vienīgais apgaismošanas līdzeklis, izņemot augstos svētkus, kad iededzināja pašdarinātas sveces un tad iebīdīja pie griestiem karājošā daudzžuburainā "kroņa lukturī". Lampu un petroleju tad vēl nepazina. Pēc dažiem gadiem, kad klausas vairs nebija, man gadījās mežā aizbraukt un pārnakšnot mezsarga mājā, kur malku cirtām, un tur es redzēju savādāku apgaismošanas ierīci. Vakarā, kad vajadzēja uguni iedegt, nolika istabas vidū nozāģētu balķa galu, galda augstumā, uz kuŗa tad uzlika pannu, uz tās atkal sīki saskaldītu sveķa malku, kuŗu tad aizdedzināja un pēc vajadzības pakūra, lai nepaliktu tumsā.

Griestos, virs pannas, bija iztaisīts paliels caurums, apdarināts ar drēbi, sieviešu svārku veidā, pa kuŗu novadīja dūmus bēniņos. Pats par sevi saprotams, ka šis mākslīgais skurstenis nevarēja savu uzdevumu pilnīgi veikt, un tā galu galā istabā sakrājās tik daudz dūmu, ka cits citu neredzēja. Visi nokūpēja melni kā čigāni. Pa laikam laida arī dūmus pa durvīm laukā. Iedzīvotāji ar šito ierīci ieguva siltumu un gaismu, tāpēc bija ļoti apmierināti un dziedāja: "Tie dūmiņi Dieva doti, tie man ļauna nedarīja."

Agri uzcēlušies darba rūķi, kuŗus saimniece uzmodināja pašā saldā piemiedzī, posās ar lielu skubu braukšus ar zirgiem uz muižu pie labības kulšanas. Tanī laikā Sarkanmuižā nekūla vairs ar šprigūļiem, bet mīdīja ar zirgiem un rulljiem. Šie rullji bija mākslīgi darināti, ar daudz kājām un vienu galu tievāku par otru, lai pareizi ritinātos rijā no vienas malas līdz otrai.

Rijā pie mīdīšanas rijkuris bija tas faktiskais darba devējs un vadītājs ar tādām pat tiesībām kā vagarim laukā. Pirmais darbs nu bija sēru izvilkt no iekšrijas (piedarbā), tad dzina zirgus ar apaušiem astēs iesietus garā rindā, lai sabradā un salauza rupjos un resnos salmus. Tikko virsējā puse bija sasmalcināta, tad grieza ar ārkiem apakšējo pusi virsū un sadragāja arī to. Pēc tam jūdza zirgus rulljiem priekšā un laida rikšot pa mīdekli. Pēc četras reizes izmīdīto salmu noņemšanas un tikpat daudz reižu caurgriešanas mīdīšanu nobeidza. Kamēr rijā mīdīja, tanī pat laikā iekšrijā sēra seru ārdēs, kuŗu tad atkal žāvēja priekš ritdienas. Grūti gan iedomāties, kāds karstums te bija jāizcieš tiem, kas še strādāja, dažiem zuda samaņa, bija jānes ārā, lai svaigā gaisā atspirdzinātos. Izmīdināto "kūri" nu virzīja pie virsvēja durvīm, t.i. pie tām durvīm, no kuŗas puses vējš nāca. Un tad pašās durvīs uzsēja kretalu (krimulu), pie šī daikta darbojās divi vētītāji, citi vētīja ar raguļiem un vāca izvētītās pelavas projām. Vai briesmas! Kādos apstākļos šie cilvēki darbojās. Caurvējš ar putekļiem un pelavām smacēja viņus nost. Muti nedrīkstēja atvērt, varēja aizrauties. Bet jāstrādā vien bija un jāargājas, lai graudus neatrastu pelavās, citādi rijkuris uzbruka ar stību un pavēlēja visas pelavas otru reizi pārvētīt. Pēc vētīšanas graudus galīgi iztīrīja, laižot cauri vēl kretalam, tad atšķīra arī mazos graudus no lielajiem. Visas dažādās jaunlaiku mašīnas izgudrotas tai nolūkā, lai aiztaupītu cilvēku spēkus un varētu pastrādāt vairāk nekā ar cilvēku un darba lopu spēkiem strādājot. Tā ar kuļmašīnas izgudrošanu un pielietošanu kulšanai sabruka visi vergu laiku kulšanas paņēmieni un atsvabināja zemes rūķus no vairāk mēnešu sutināšanas un putināšanas, ko tagad izdara divās, trijās dienās.

Augstākā iestāde tanī laikā bija muižas policija; tā varēja sodīt kuŗu katru pēc saviem ieskatiem ar miesas sodu, apcietināt un nodot arī augstākai tiesai. Šo amatu Sarkanmuižā ilgus gadus izpildīja Šveicers, kuŗš citādi cilvēkus neuzrunāja, kā: "Āre, cūka! Kas tad tev nu vajadzīgs?"

Kroņa muižas izdeva nomā, un viņas varēja nomāt tikai muižnieki. Sarkanmuižu, tāpat arī abas muižas, Kusti un Packuli kā arendators ilgus gadus līdz pat klaušu atcelšanai nomāja Jinters vai Ginters, kuŗu vēl ilgu laiku pēc viņa aiziešanas daudzinaja par briesmoni un asins-sūcēju. Bet neskatot uz visu to, viņš Ventspilī ir atstājis piemiņu. Vietējā ev. lut. baznīcā visi 3 lukturī ir viņa dāvināti un uz tiem iegravēts arī dāvātāja vārds.

"Villa Schulz am Strande. Photogr. von P. J. Behrsin. Windau"

Ventspils patriciešu ģimeņu sabrukums

"Ventas Balss" 1932. gada 25. novembrī

Pirms 60–70 gadiem Ventspils faktiskie valdnieki bija nedaudzas vācu patriciešu ģimenes, kuŗu vārdi vēl tagad sastopami pie dažām nobrukušām, bet veco cieņu vēstošo namu tāpelītēm. Turpretī vecākās ventspīliešu paudzēs vēl ir dzīvas atmiņas par šo vareno valdīšanas laiku. Hercvigi, Gutšmiti, Reinkes, Maleri, Davidi, Kilingi — tās bija savā laikā bagātākās ventspīliešu ģimenes. Dažu bagātība sabruka jau pirms kara, un tagad, sabrūkot Reinkes īpašumiem, no skatuves nogājusi pēdējā vācu patriciešu ģimene.

Pēdējās ģimenes, kas visilgāk cīnījās pretī laika garam, bija Reinkes un Gutšmita ģimenes, kas savā starpā bija cieši saradojušās. Gutšmitu ģimene, kuŗas bagātība sabruka jau pirms kara, nav veci ventspīlieši, bet tie bija pratuši iedzīvoties bagātībā ļoti ātrā laikā. Pirms apm. 100 gadiem Ventspilī dzīvoja bagāts koktirgotājs, konsuls Hercvigs. Tagadējā elevatora rajonā viņam piederēja milzīgi koku laukumi, vairākas zāģētavas. Viņa rokās bija koncentrēta visa Ventspils koktirdzniecība. Tam piederēja arī liela burenieku flotile, kas pašu kokus izveda uz ārzemēm. Visā Ventspils apkārtnē un arī ārzemēs, kur tam bija veikalnieciski sakari, viņu cienīja kā solidu un godīgu veikalnieku. Kādu dienu Ventspilī ieradies kā vanderzellis kāds

Gutšmits, kas iestājies viņa dienestā. Jaunais Gutšmits bijis ļoti izveicīgs, vecais konsuls Hercvigs viņam uzticējies. Tomēr izrādījies, ka uzticēšanās bijusi pārmērīga. Gutšmits ar laiku pratis iegūt visas vecā Hercviga bagātības, kā ļaudis runā, ar viltu. Vēl tagad veci ļaudis atkārtoti vecā Hercviga vārdus, ko tas esot Gutšmitam teicis: "Mana manta tavam mūžam gan pietiks, bet taviem bērniem vairs gan ne." Drīzi pēc īpašumu zaudēšanas Hercvigs miris, kā runā, aiz sirdsēstiem par zaudēto mantu un pievilto uzticību.

Gutšmits ticis pie lielās mantas, savus īpašumus vēl pratis pavairot. Viņa koku laukumi kļuvuši vēl lielāki. Tas uzcēlis arī plašu zāģētavu tajā vietā, kur tagad atrodas br. Kānu zāģētava. Tas arī pratis dzīvot un uzcēlis lepnu savrupmāju Kuldīgas ielas galā. Tagad šajā namā atrodas mūsu pilsētas valde, un tā ar pilnu tiesību savā laikā varēja skaitīties par vienu no vislabāk uzbūvētajām mājām mūsu pilsētā.

Otrs no bagātiem Ventspils vācu patriciešiem bija Reinke. Mirušā konsula Makša Reinkes tēvs bijis gandrīz tikpat bagāts kā Gutšmits. Abi tie bijuši miera laiku miljonāri. Kamēr Gutšmits tirgojies ar kokiem, Reinke nodarbojies ar labības un linsēkļu eksportu. Viņam piederējuši lieli un plaši spīķeri Ventmalā, plašas noliktavas pretī tagadējai pilsētas pirtij, divi lieli ogļu dārzi, milzīgais gruntsgabals Katrīnas ielā, gruntsgabali un aploki no Raiņa ielas līdz pat tagadējai Tabora baznīcai, ko

tagad no Libertāla ūtrupē ieguvusi Rīgas komercbanka, Reinkes muižiņas pie Sarkanā tilta, gandrīz visa Inženieru iela no Ganību ielas, tvaikoņi — "Nordsee", "City", "Dagmar", "Wilhelm Tell", "Libau" u. c. Tomēr viņa vecuma dienās visi viņa uzņēmumi sabruka. Parādi tam bija līdz kaklam. Tā kā toreiz banku Ventspilī nebija, vienīgais naudas aizdevējs tuvumā bija vecais Zūru grāfs Lamsdorfs. Tam brīvas naudas bija daudz, un pie viņa arī griezušies visi, kam nauda bijusi vajadzīga. Arī daudzus latviešu namus Ventspilī viņš palīdzējis uzcelt, aizdodams naudu pret obligācijām. Viņš bijis savādnieks, un devis naudu tam, kas viņam biežāk uzplijies. Redzot naudas lūdzēju otro vai trešo reizi un atceroties viņa seju, tas spriedis, ka nauda lūdzējam ļoti vajadzīga, un arī devis. Procentes viņš nav ņēmis augstas, ne augstākas par 6% gadā.

Arī vecais Reinke, vajadzības spiests, bija aizņēmis no vecā Lamsdorfa milzīgas summas un ieķīlājis savus īpašumus. Viņš miris, un pēc viņa nāves lielākā daļa no īpašumiem pārgājusi Lamsdorfam. Bet tad palīgā nācis vecais Gutšmits, kuŗa meitu bija apprecējis Reinkes dēls Maksis. Tas palīdzējis atpirkt visus minētos īpašumus, izņemot Raiņa — Aspazijas ielas gruntsgabalus. Tā Reinkes gods bijis glābts. Līdz ar sievu tas no vecā Gutšmita dabūja pūrā tvaikoņus "Vindau" un "Pomoštšņik", tā kā firma atkal varēja darbību turpināt. Liekas, ka vecais Gutšmits palīdzējis Reinkem tādēļ, lai viņa īpašumu galvenā daļa pārietu Reinkes līnijai, kas tādā kārtā būtu viņa īpašuma mantiniece un darba turpinātāja. Vecā Reinkes otram dēlam, Eduardam Reinkem, nepalika no tēva mantojuma nekas. Viņš bija pēdējais Ventspils birģermeistars un pirms pāris gadiem mira, neatstājot pēcnācējus.

Tomēr liekas, ka būtu piepildījies vecā konsula Hercviga pareģojums. Gutšmitu īpašumi sāka dilt, kad bērni tos pārņēma. Staltie burukuģi, kas skaitījās desmitos, viens pēc otra gāja bojā, bet jauni to vietā netika pirkti. Kad Ventspilī sāka izbūvēt dzelzceļu, Gutšmiti pārdeva Maskavas — Ribinskas sabiedrībai plašo gruntsgabalu Pārventā, kur tagad paceļas elevātoru noliktavas. Par to tika iegūta ļoti laba cena, tomēr arī šī nauda drīz izkusa. Palika vēl daudzi citi gruntsgabali, bet to ienākumi nespēja segt mantinieku izdevumus. Tie viens pēc otra pārgāja svešās rokās.

Kā pēdējā palika Reinkes firma. Pirms kara, kad tirdzniecība bija dzīva, Reinkes firma labi pelnīja. Tomēr karš deva tai iznīcinošo triecienu. Ar tirdzniecību vairs nevarēja nodar-

boties, un vienīgais peļņas avots bija kuģi. Tomēr tie jau bija veci, neparocīgi un bieži strādāja ar zaudējumiem. Konsulam Maksim Reinkem negāja labāk kā viņa tēvam. Tāpat kā tas uz sava mūža beigām bija tuvu bankrotam, arī tūdaļ pēc konsula Makša Reinkes nāves viņa īpašumi nokļuva zem ūtrupnieka āmura. Tagad konsula mazbērniem nepieder vairs nekas. Viņa lepno māju Dārza ielā, ar plašo gruntsgabalu nopirka vācu vecāku savienība vidusskolas internātam, viņa spīķerus ostmalā nopirka dažī žīdu lieltirgotāji, mēbeles izūtrupēja un pēdējais īpašums, kas gan vēl juridiski skaitās uz viņa vārda — Reinkes dārzs — faktiski viņam vairs nepieder — tas nāks ūtrupē, lai apmierinātu obligāciju turētājus.

Reinkes ģimene bija pēdējā no vācu patriešu ģimenēm, kas vēl uzturēja agrāko spožumu. Nu nauda sāk plūst citu kabatās, bet vācu ģimenēs vairs ne. Tagad lielāko bagātību īpašnieki Ventspilī ir žīdi.

Atmiņas par pirmo Ventspils latviešu biedrību

"Ventas Balss" 1933. gada 17. janvārī

Nāk prātā sen pagājušais laiks, tā — varbūt gadus 60 atpakaļ, kad es vēl kā jauneklis aizbraucu Ventspilī. Kuldīgas ielā, kur tagad pasta un telegrafa iestādes, bija mazs namiņš ar galu uz ielas, kuŗš tanī laikā piederēja skolotājam Brūnam. Pie namiņa logu slēģa piestiprināta maza, maza izkārtne ar uzrakstu "Latviešu grāmatu lasīšanas biedrība". Vārds "biedrība" atstāja uz mani maģisku iespaidu. Tā kā es biju no mazotnes liels grāmatu lasītājs, tad nolēmu to tūliņ apmeklēt. Iegāju nelielā istabiņā, pie galda sēdēja un rīkojās ar grāmatām jau gados padzīvojis, ar brilli apbruņojies kungs, kuŗš manu sveicienu saņēmis, rādīdams uz paprāvu grāmatu skapi ar stikla durvīm, kuŗa plauktos bija redzamas lieldaudz grāmatas, kuŗas viņš pircis un iegādājies no pat savām jaunības dienām, sacīja: "Vai jūs arī esat grāmatu draugs un vēlaties kādas lasīt?"

Viņš arī esot līdz šim laikam dzīvojis uz zemēm, Stotes muižiņā, pie Tārgales, kā arendators, ilgus gadus tur nodzīvojis un tagad ar savu sievu pārcēlušies uz pastāvīgu dzīvi Ventspilī un nodomājis savas vecuma dienas pavadīt pie grāmatām.

Biedri, kuŗi iemaksājuši iestāšanās naudu un biedru naudas, par grāmatu lasīšanu nemaksāja

Ventspils pirms 1. pasaules kara.

neko, bet grāmatas lasīt varēja dabūt arī ne-biedri, iemaksājot grāmatas vērtību, bez tam īpašu mēneša maksu. Pārskatot skapī grāmatas, atradu ļoti daudz tādas, kuŗas vēl nebiju lasījis, tāpēc nolēmu iestāties par biedri, iemaksādams iestāšanās un biedru naudu. Ilgs laiks pagāja, kamēr paguvu izlasīt nelasītās grāmatas. Pēc iespējas tika arī jaunas apgādātas, bez tam vēl pastāvīgi uz galda atradās 2 vai 3 laikrakstu eksemplāri, kā arī "Pēterburgas Avīzes" ar "Zobu galu" (kuŗas bija jau agrāki beigušas savu eksistenci) iesietas cietos vākos. Tos uz mājām nest lasīšanai gan nedeļa, bet saudzīgi apejoties varēja lasīt turpat biedrības telpās.

Te man vēl jāpiezīmē, ka es kā zemnieku zēns iestājoties biedrībā par biedri, nebiju paineresējies par biedrības statūtiem un viņu mērķiem. Pēc neilga laika tiku uzaicināts neiztrūkstoši ierasties biedrībā uz vispārēju sapulci, kuŗā es tiku ievēlēts kādos tur runas vīros, bet tas mani neinteresēja, mani interesēja tikai grāmatas. Šad un tad bija arī jāierodas runas vīru sapulcēs, kuŗas mēdza noturēt vakaros pulksten astoņos. Man uz zemēm dzīvojot, tās tik vēl nebija iespējams apmeklēt, tāpēc atmetu ar roku un negāju vairs runas vīru sapulcēs.

Svēdienās ļoti bieži gadījās, ka mūsu biedrības telpas pārpildītas uz to beidzamo un neatbilst vairs savam uzdevumam, tāpēc tika iekustināts jautājums un arī drīz vien nolemts uzmeklēt plašākas un noderīgākas telpas biedrības pārvietošanai.

Jaunas un daudz plašākas telpas atradām Skroderu ielā, tagadējā Kārļa Īles namā, kuŗā biedrība mitinājās ilgus gadus. Šad un tad svētdienās pēc pabeigtas dievkalpošanas ieradās arī

pie mums kādreizējais Sarkanmuižas pagasta skolotājs Treiguts, kuŗš bija toreiz baznīcas ērgelnieks. Viņš skubināja mūs arī noorganizēt dziedāšanu kori vai arī muzicēšanu. Bet šis viņa labais nodoms un mūsu labā griba neattaisnojās tamdēļ, ka mūsu spēki bija par vājiem un otrkārt, ka vācu baznīcas valde iecēla latviešu draudzei savu ērgelnieku, elementārskolotāju Štrauchu šai amatā, tādējādi atvaļinādami Treigutu no ērgelnieka vietas. Ar šo tad nu mūsu cerība piekopt dziedāšanu un muzicēšanu galīgi izira.

Jānis Jēka bija biedrības dibinātājs un arī viņas toreizējais priekšnieks, kas citkārt arvienu katru dienu apmeklēja biedrību, bet tagad ilgu laiku nerādījās un biedrībā nebija atrodams; daži pat bažījās, vai tik neesot apdraudēta viņa dzīvība.

Te kādu rītu, necerot, negaidot Jānis Jēka ierodas biedrībā ar priekā starojošu vaigu un pastāsta, ka bijis Rīgā, apmeklējis vairākas teātra izrādes, bijis arī pie Alunāna, dabūjis no viņa 3—4 teātra lugu grāmatas, un nu tik jārauj vaļā ar teātra izrādīšanu. Teātri spēlēja gan. Bet lai katrs iedomājas, cik vērtīga tāda spēle bija, kur paši spēlētāji savā mūžā ne reizi nebija teātri bijuši. Ne par velti publika izsacījās: "Iesim skatīties Jēkas kumēdiņus!" Pirmie kuceni tiek sličināti! Tā tas notika arī ar teātri. Vēlāk spēlēja: "Icigu Mozi", tad atkal "Mucenieku un mucenieci", kuŗas publikai ļoti iepatikās.

Ar laiku mūsu biedrība Ventspilī palika ļoti populāra. Viņā koncentrējās ne tikvien kā Ventspils latviešu inteliģence, kas turējās pie latviešiem, bet šad un tad ieradās arī tā sauktie "puskoka lēcēji" (pārvācotie), kā arī no laukiem iebraukušie pagastu rakstveži, viņu palīgi un tuvāk dzīvojošie skolotāji. Biedrībai bija maģisks spēks. Tā pulcēja savā paspārnē visas ļaužu šķiras, un tā tas vilkāms ilgus gadus.

Kādu svētdienu ieradās pie mums biedrībā jauneklis, kuŗu neviens nepazina. Sarunājoties viņš izteicās, ka esot Sarkanmuižas pagasta skolotājs Treijers. Viņš šad un tad, cik to nu viņam brīvais laiks atļāva, apmeklēja mūsu biedrību. Atceros, viņš bija pārtulkojis vācu rakstnieka Lessinga teātra lugu "Minna fon Barnhelm" un iepazīstināja mūs ar vācu klasiķi. Vēl tagad pēc tik daudz pavadītiem gadiem izsaku viņam pateicību par to. Beigās vēl gribu pieminēt, ka biedrības dibinātāji Jēka ar Lēnartu savā starpā naidīgi bija noskaņoti biedrības lietās, jo abi gribēja to pirmo vijoli spēlēt.

Ar šo nu es beidzu savas atmiņas, jo 1878. gadā es aizbraucu Krievijā.

Pils iela pirms
1. pasaules kara.

L. Jurjaka

Atmiņas par Ventspili turpat pirms astoņdesmit gadiem

*Autore rakstu sacerējusi 1966. g. 79 g. vecumā; tas
atstāts gandrīz bez labojumiem.*

Toreiz Ventspils nebija liela, kungu un žīdu tur bija daudz. Latvieši tur nebija tolaik bagāti, iebrauca no laukiem, darbus dabūja pie kungiem vai žīdiem. Ļoti maz pelnīja, bet kas tur dzima, auga, ar plikām kājām skraidīja, savu bērniņu, jaunību tur pavadīja, bija ļoti laimīgi, jo Ventspils bija ostas pilsēta un arī zvejnieku osta, lai gan tolaik daudz bēdu piedzīvoja, vadot zvejniekus jūrā un nesagaidot atpakaļ, jo ostas vārti bija tik tuvu Ventai, ka drusku stiprāks laiks svieda laiviņas apkārt un bieži. Patiess gadījums, kur pieci vīri dabūja galu, sestais izglābās. Laiva apgāzās — viņš paspēja pieķerties un uzlīst pa ķīli. Tur bija Višķers ar savu dēlu, Zvejnieks, vecāks vīrs Rasa ar savu brāli, Kantiņu Brauns izglābās. Tā slikla ļoti daudz. Tādās reizēs visa Ventspils bija vienās sērās.

Ventspils tuvumā gar Ventas abiem krastiem bija daudz muižas, pa Kuldīgas Ventas ceļu dažas verstis sākās lauku mājas, tur bija septiņas lauku mājas, astotā bija mācītāja muiža, ko draudze rentēja mācītāju algai. Pāri ceļam bija magazīnas klēte, kur laucnieki tad rudenos sabēra labību, jo tas skaitījās Sarkanmuižas pagasts, desmit verstes uz katru pusi skaitījās ventīņi, tad tālāk citi pagasti, un vēl tuvāk pilsētai tek Vidama upīte un tā šķērso Kuldīgas ceļu, tādēļ ir tilts no sarkaniem ķieģeļiem un sauc par Sarkanu tiltu, un upīte aizvijas gar Reņķu dārzu gar Reņķu muižas pagrabu gar

lielo Sarkanmuižas skolu uz Ventu. Ielu no Sarkanā tilta sauc Kuldīgas ielu. Tur pa vidu sabruģēti akmeņi kā zirgu mugura, gar malām smilkti. Ja tur laucinieki brauca, runāt nedrīkstēja — var mēli nokost, tādēļ arvien centās braukt pa smilktīm. Gar malām bija koki sastādīti, pa vidu ceļš. Tādas alejas tolaik sauca par Epken. Tur svētdienās jauni puisi, meitas pacierē, un vakaros žīdi murmināja, jo tiem nebija agri jāceļas. Alejās bija daudz solu, kur sēd, atpūšas, un alejas galā ūdens pumpis un tāds laukums, kur sagāja kopā Kuldīgas un Ganības ielas. Pie tā pumpja žīdi ar mazgāja savas rokas, jo pa Ganības ielu brauca uz žīdu, vācu un latviešu kapiem. Un pilsētnieki savas govīs uz Dižgan klajum dzina ganīt pa smilksaino ielu. Kuldīgas ielu pa labi šķērsoja Sarkanmuižas ielu, pa kreisi Kārļa ielu. Gar Kuldīgas ielu bija krogi, šēņki, iebraucamās sētas un pat žīdu bodes, kur laucinieki iepirkās un kur viņus apkrāpa. Tā nogriezās pa Annas ielu uz Luterāņu baznīcu. To cēla kļaušu kārtā, zemnieki veda akmeņus; tā ir 133 gadus veca. Tur baznīcai līdzās bija koka māja, draudzes māja. Vienu galu apdzīvoja mācītājs Berndts, kam četras meitas. Vienu apprecēja mācītājs Glezers un bija mācītājs Ventspils draudzē līdz 1905. gadam. Draudzes mājas otrā galā bija skola, augšā zvanītājs, teikt skolas apkalpotājs. Gar baznīcu bija lielas kungu mājas — Reņķi, Gutšmiti, Puharti — nevaru atminēt, ar lieliem glauniem dārziem priekš pus kapličām (mironpagrabiem). Baznīca toreiz vairāk piederēja vāciešiem, lai gan es zinu, ka Sarkanmuižas zemnieki veduši kļaušu ceļā materiālus. Bet visi mācītāji bija vācieši, kas latviski švaki runāja.

Baznīcas laukums (placis) bija bruģēts, jo tur kungi dzīvoja. Žīdi dzīvoja gar Kuldīgas ielu, drusku iespiedās uz Pils pusi, latvieši par sevi,

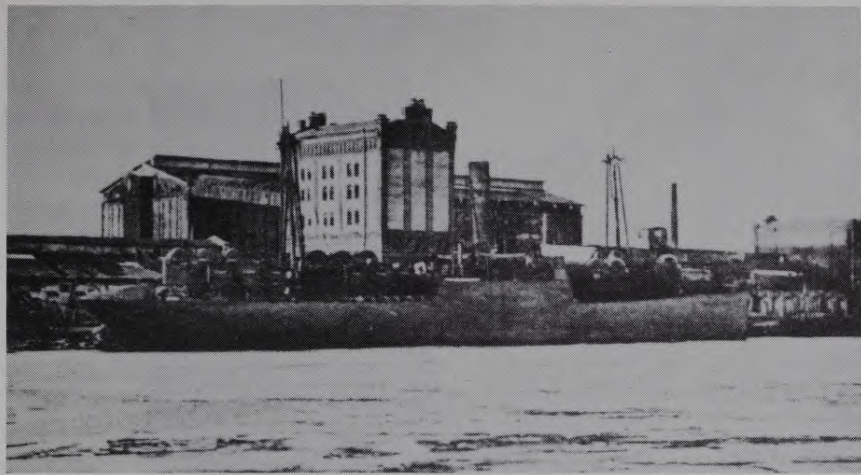

Koka tilts ceļā uz staciju pirms 1. pasaules kara.

saucās jaunpilsēta, un gar jūrmalu, ko sauca Ostgals. Jaunpilsēta piederēja pie pilsētas valdes, visas nodevas maksāja pilsētai, bet ostgalnieki piederēja pie Sarkanmuižas, bērni gāja Sarkanmuižas skolā par brīvu. Ostgals bij tā cēlies, ka jūra atkāpusies, radusies Ventspilij brīva zeme, un to trīs jūrnieki brāļi tikpat kā par velti paņēmuši, cēlušī zvejnieku mājiņas. Tā radies Ostgals, bet šodien, kad tika moli iztaisīti, jūras ūdens katru gadu atkāpās un rada brīvu zemi un tā Ventspils aug, jo pārējā pilsētā piederēja visas zemes muižniekiem. Tās pirka latvieši un būvēja namiņus, cits lielākus, dažs mazākus. Ielas vilka platākas, bet smilksainas, vasarā ar zālīti apaugušas, rudenos, pavasaros brida ūdeni un dubļus. Tā kā tolaik katru dienu kurbēs nestaigāja, ar postalām gāja, kad sala, ar basām tad bij grūti gan darbā, gan skolā. Māte, vecā māte nespēja zeķes pielāpīt. Rudenos pilsētnieki savākējuši saknes, kartupeļus, sabēruši pagrabos, kur ierīkoti gaņģi, bet sāk līt, pieplūst visi pagrabi, jāgrāb ārā jāžāvē, līdz nokrīt ūdens un nekā nevarēja darīt. Tā 1905. g. pilsēta sāka vilkt rores pa jaunpilsētu un bruģēja ielas. Namniekiem pašiem bij jālej trotuāri. Tie bij pirmie kvartāli, kur lielākas nodevas, bet turpat ielas tālāk palika smilktīs. Jaunpilsētu šķērsoja tādas ielas: Ganību, Saules, Liepājas, Liepu, Mežu, Katoļu, vēlāk vēl Puškina. Cauri gāja Jūras ielas, tur sanāk Katoļu kapi. 65 gad atpakaļ tur uzcēla jauno katoļu baznīcu. Tagad uz tirgus laukuma tur apkārt kungu mājas — Ķīliņi, Malderi, Dauderi, Linblūmi un bez skaita mūra mājas, lielas, pat tāds, ko sauc Rāte, kur klāt tāds bērzu dārzs. Vēlākos gadus tur bij miertiesā. Nogriežoties no tirgus laukuma gar Ventmalu ir ziemas osta, kur ziemu noliek dažus zēģelniekus, tad sākas sauktās sudmalas. Tur maļ miltus, vēlākos gados kārsa, vērpa vilnu, krāsoja, sauca Gutšmit sudmal, arī kokus

zāģēja, bet to rentēja žīds Kāns. Tur daudz latvieši strādāja vasarā. Ziemā, kad aizsala, apstājās. Visapkārt bij kungu mājas. 1904. gadā tur uzcēla Pareizticīgo baznīc. Tā ir Plosta ielā. Tur bij plostas tilts, pāri braucējiem laucniekiem bij jāmaksā, jo tas piederēja Gutšmitam. Tas bij uz plostiem, kad brauca, ūdens šļankājās gar katru malu, kājceliņš ar ķēdēm gar malu. Tā bij vienīgā satiksme ar Pārventu, citādi ar laivām. Kuldīgas ceļa laucniekiem bij pļavas otrā pusē un tiem visiem jābrauc ar sienu vezumiem caur pilsētu un otrā pusē caur Čikstiņ un Zaķu ciemiem. Tad uzreiz septiņdesmit gadus atpakaļ sāk viens krievs, sauc Dagadovs, tas uzņemas sākt moli būvēt no Ventas dziļi jūrā no abām pusēm tāli jūrā tādi vārti, ko katru nakti apuguno, lai kuģi redzētu. Sabrauca daudz krievu izviču, tad bij atvilkta sliedes un stacija. Tā uzbūvēja tos molus — simtiem izviču veda no mežiem akmeņus, gāza jūrā, uzcēla lielu mūra bāku, tā vairāk zvejniekus pasargāja. Pirmā pasaules karā bāku sagrāva, bet vēlāk uzcēla citu tuvāk jūrai.

No tirgus laukuma ejot gar ventmalu pa bulverģi ir Ventas pils, ar jauku pilskalnu, kur var uziet pa septiņām trepēm, katrā galā pa divi, vidū trīsas. Laukums ar lieliem kokiem, vairākiem soliēm, kur var pastaigāties, sēdēt, atpūsties; no kalna ieiet pilī vieni vārtiņi, kas ievēd pils laukumā. Tur augšā cietums, redz aizrestētus logus, bij augsts, ļoti gaŗš tornis, laikam bij redzams septiņdesmit gadus atpakaļ. To noplēsa. Tagad tāds zems, apakšā vēl 65 gadus atpakaļ tur pareiz baznīca un dzīvoklis apkalpotājam Zēbergam, ar tur dzīvoja daži cietuma sargi. Pils laukumā bija pareizes (pareizticīgo) skola. 63 g. atpakaļ tur bij skolotājs Pāže. Laukumam bij trīs vārti: lielie, kas izveda uz Ūdens ielu, mazāki, kas uz Pils ielu. Pret lielajiem vārtiem Ventmalā bij pa rindi pieci lieli

Elevātori pirms 1. pasaules kara.

spīķeri, divstāvu. Pie tā vienu spīķeri, ja nav noplēsts, ir ložu caurumi, kur vācieši šāva latviešus pirmā pasaules karā. Tas bij 1919. g. Tur plūda asinis gan vīriem, gan sievietēm, dēliem. Gubām veda uz kapiem, raka lielas bedres, daudz nevainīgi jauni bērni tika sašauti. Tad vēl par pilskalnu; tur Jāņu vakaros saiet viss pilsēts. Pilskalns ir zāļains, laba sēdēšana, cits par citu augstāk — veci, mazi, kam nav citāda izdevība un ātri piegurst. Jauni staigā no vienu galu līdz otram pa bulverģi, un spēlē jau visur lielas appuškotas barkas, virsū tauru muzika, par maksu vizina. Šlepers brauc ārā līdz jūras galam, zvejnieki laivās, meijas un karogs, dzied, spēlē kā kuņš tā līdz pusnaktij. Ventspilnieki prata arī priecāties.

Tā tūkstošdeviņsimtā gadā sāka būvēt elevatoru Latvijā. Nebij otrs tik liels ar daudz basnām (? red.), kur vairākus kuģus bēra reizē. Milzu ēka, aiz tās daudz noliktavas, kur salika visādu preci, gan ko veda no ārzemēm un kā teikt, izveda, ieveda. Daudz labība nāca no Krievijas, veda gan uz Ameriku, Angliju, Vāciju. Tur pat uzcēla saldētuvu, kur glabājas sviests, olas, gaļa, putni, kur katru nedēļu ienāca kuģi, ko lādēja pilnus. Tur nāca tik lieli kuģi, kas nevarēja Ventā apgriezties, gāja atpakaļ līdz Brekvaserim. Pie plosa tilta uzcēla vairākas div- un trīsstāvu mūra mājas muitai. Tur Vents malā bij lieli krāni, kur lādēja smagās preces, mašīnas. Uz elevatori tika ar laivām un kuģi-šiem. Ponton tilts tika uzcelts pretī stacijai no Kuldīgas ielas. Pa Sarkanmuižas dambi bij nebrūgēts ceļš, vēlāk tādu platāku izbrūgēja, jo satiksme tur bij liela. Tad notika elevatori nelaime — viena meita un viens puisis labībā noslīka, izvilka nedzīvus. Aiz elevatora bij sabūvētas daudz glaunas mājas ar dārziem augstiem kungiem, kam teikšana un darīšana elevatorī. Tā tas gāja vairākus gadus, jo Vents-

pils osta vienīgā, kas ziemu neaizsalst. Arī Rīgas kundziņi un žīdi bij sabraukuši, pat strādnieki. Nu plūda strādnieki no visām malām, pat dzīvokļi trūka. Bij Ventspilij īstie ziedu laiki. Katrā būdiņā varēja just labāku gaisu, bet, kā teikt, skauģu netrūkst. Tā visu lielo priekšniecību pārcēla uz Rīgu, pirmā karā visu saspriecināja, un nebij vairs tik liela kustība. Kad ļaudīm bij dzīvokļu trūkums, laucnieki tuvu pie pilsētas pārdeva zemi apbūvēm, uzcēla daudz mājas, saukti Gāliņ placis, mācītāj placis, kurpniek placis, Zāžu placis un vēl daudz. Tā iznāca pilsēta otrreiz tik liela. Pāri Ventai kādu pus kilometri gar ventsmali uzcēla dzelzs tiltu, bet nebij galīgi gatavs, to esot krievi tagad pabeiguši, nu tur iet dzelzceļš pāri. Aiz dzelzstilta sākās Krievlauki, kas ir tā zeme kādreiz piešķirta turku kara karavīriem, protams tagad viņu palicēju lieta.

Aiz Krievlaukiem ir Kustes muiža, aiz tās Doku kapi, un ūdens malās nav augsts krasts. Tur senos laikos Hercogs Jēkabs bij ierīkojis kuģu būvētavu, kur visi pirmie kuģi tika būvēti, kas brauca uz Tobago, un arī tur aizbraucēji bij ventspilnieki. Arī vēlākos gados būvēja kuģus Ventspilī. Tos būvēja upmalā pilsētas pusē un to vietu sauca Oral placi. Mēs ventspilnieki esam priecīgi un lepni par to kāda mūsu pagātne, lai kungu verdzināti, žīdu krāpti, jo muižas visur, kur nebija jūra. Un mīļa, maiga jūrmala lēnos laikos, balta, mīksta smilkts, kails ierocijs viņā, izkarsējies, tad skrej jūrā — cik veselīgi! Bērni, kam nebij pienākumi, skrēja noteikti 2—3 reiz dienā peldēties, bet ja barga vētra, ak Dievs, sievas, bērni skrej gar jūrmalu raudādami — vīru laivas gāžas. Tāds bij ventspilnieka, zvejnieka liktens, bet kad jūras vētras pārstāj, tad saulei rietot nekas nav skaistāks par dzintar jūrmali, kad rudens jūra izmet savu zāli — mudu, ko ventspilnieki un apkārtējie iz-

Siena tirgus pirms 1. pasaules kara.

Pils iela pirms 1. pasaules kara.

manto cūku barošanai un lauku mēslošanai. Pēc vētrām gar ūdens malu var atrast mazus dzintara gabaliņus, gludus akmentiņus, jūra pilsētas pusē iet iekšā, bet paliek sausa zeme, otrā pusē Ventai atkāpjas zeme. Jūra ierauj priedes, pat jūrmalas celtnes kā sanatoriju ierāva jūrā, nezin kā tur būs pēc simt gadiem. Otrā pusē elevatorim bij vairākas desmit lielas noliktavas, pilnas ar visādām precēm, starp tām lini. Tā 1911. g. bij liels uguns grēks, aizdegās vairākas noliktavas, iekš kur lini. Dzēšot tie visi slapji, vēlāk uzpircēji linus nopirka par lētu naudu, bet tos žāvēja: sasita mietus jūrmalā, savilka striķus un lika tos linus virsū, sažāvēja, un Rīgas tirgotāji aizveda. Tad bij darbs simtiem sievām, lielākiem bērniem. Tas bij priekš pirmā pasaules kara. Līdz pirmam karā vēl viss strauji gāja. Tik 1914. g., kad sākās karš, viss apklusā. Kuģus nogremdēja priekšā Ventas grīvai. Strādnieki palika bez darba, ziemā brauca mežā cirst celmus, veda mājā ar mazām ragutiņām. Pavasarī cilvēki brauca uz Krieviju, tālo Archangeļsku, Aļasku, Murmansku.

Fricis Šteinmanis

Mana vecā tēva stāsts par Popes muižas baronu un kā muižas kalpi "bunti" taisīja

Šos notikumus mans vecais tēvs stāstīja, kad abi ganījām mana tēva govīs. Biju 11 – 12 gadus vecs.

"Mans tēs' bij darbniks¹ Pops muižē. Mēs bi piec brāl' un vien mās. Es bi tas vecākes, Jāns, tad bi Gusts, Kārls, Frics, Anss un mās. Viņš vīr uzvārds bi Peninbergs. Es, Kārls, Frics un mās, bi precšjes. Gusts bi dienes ķeizer gvarde. Viņ bi ziergs saspērs. Viš bi atlaists no dienest mājes un dzīve pie tēv. Anss bi dienste. Tad uznāc runs, ka kriev ķeizars Ufs guberņe dod zem' par brīv. Mans tēs un brāl' Kārls un Frics ar pieteices pēc zem un azbroc uz Ufs guberņe.

Man bi trīs maz bērns, — Ann, Kārls un Katrin, vēlāk vēl piedzim tovs krusttēvs Fricis. Es izdomjies palikt, ko es ar trim mazem bērņem otre pasouls male iesāks. Pie man ar palik slimes brāls Gusts. Viš gan pēc kād gad nomir.

Tā viņš azbrouc. Es no viņem piermes ziņš dabe ap deviņsimte gad. Viņ bi atsūtiš uz Pop man grāmat. Mēs tur vairs nedzīve, bet grāmat dabe Ventspile. Es bi gājs tik vien ziem skole, tā man meit Katrin a viņem sarakstjes. Tā es dzīve kā darbniks Pops muiže. No dienest slimš pārnāc mājes mans jounākes brāls Anss. Viš dzīve pie man, bet pēc kādem pārs gadem a nomir.

Pops barons bi liels savādņiks. Viš bi nepreces, tik pa vasar dzīve Pops muiže. Katr ruden viš broc uz Vāczem.

Kad viš bi mājes, tad pastāvīg gadjes kād notikum, par ko rune un smējes viss muiž. Ta vienrīt barons vēl' piecēles, piegājs pie log un ierodzes, ka cūks rokes pa rundāl² puķem. Viš pasoc sulain, lei dabe zint, kam tie cūks pieder. Tas izgājs āre un prases muižs ļoudem. Kāds teics, ka tie ir žīd Zeb cūks. Tūliņ lics atsoukt Zeb uz muiž. Tas nemaģ nedabe pateikt: "Labrīt!", ka barons jou kļiedzs: "Tu, bodnik Zeb, kalab tu laiž sovs cūks mane rundāle?" Zebs nedabe ne vārd pateikt, ka barons kļiedzs akal: "Tā kā tu ar soulsriet ir āre no Pops krog! Pops muižs pil' ir kād verst (apm. jūdze) no Pops krog ougste, stāve pilskalne; krogš i leje pie dižceļ. Zebs nodomes, ka pēcpusdien nāks uz muiž atkal un teiks baronem, ka žīdem cūks nav, un ka viš ir nepaties apsūdžts. Kad nu barons to dzierdes, tad viš teics: "Ak tā, ak tā, žīdem cūks nav, žīdem cūks nav, nu ta paliec Zeb save bode."

Un nu pa to, ka muižs darbnik bunt³ taise. Ap astoņsimt deviņdesmit piekte gad baronem svine kād liel dzimšans dien. Vis pagast saimnik bi kājes un gatvjes uz šo dien. Pagast saimnik vāķe nou, lei var baronem nopirkt kād šķiņķ⁴.

Dzimšans diens rīte māc'tes, skol'tes, pagast skrīvers un saimnik un muiž's ļouds sapulcšes zem baron guļamkambar log un ar dziesm modines baron. Māc'tes teics run un skaites lūgšan, pagast saimnik nodevuš šķiņķ — Dziesm grāmat ar zelte apkaltem vāk stūrem un zelt' āķ, ka var vāks aizkramp ciet. Darbnikiem par šo neko neteic. Kad nu viss izdarš'nes bi cour, tad saimnikem un kādem muižs ļoudem leje, kroge bi sarikot ēšan un dzeršan.

Mūs darbnik vide bi kāds Routenbergs. Viš vare sarīmt peršs. Ta viš sarīme ziņģ ar kādem trīsdesmit peršem par šo izdarš'nes, par saim-

Vējdzirnavas Jūras zvejniecības brīvdabas muzejā Ventspilī.

nikem, kur' piedal'jes un kures ciemes tie dzīvej. Ziņģe bi piemint Rinds, Virps, Ancs, Lūžn's un Pizs ciems. Ziņģš meldiš bi: Tā pasoulīt lei dierš man viers. Par Rind ciem bi šād perš:

Rindniek uzskrou dēļs⁵
Lei tie sev var nopierkt pēļs.
Tra-i-di-ra-ram, tra-i-di-ra-ram,
Tra-di-ri-di-ral-lal-la.

Par dzimšans diens svinšen un pagast saimnik man atmiņe palikuš vēl šāds perš:

Ļouds nu sanāk biezem bogem⁶,
Nostājes zem lielkung logem,
Tra-i-di-ra-ram, tra-i-di-ra-ram,
Tra-di-ri-di-ral-lal-la.

Kād's erms šie te taise,
Naudiņ, — to ar izkaise,
Tra-i-di-ra-ram, tra-i-di-ra-ram,
Tra-di-ri-di-ral-lal-la.

Kad tie nobeidz šito stiķ,
Laid uz krog tad kā pa striķ⁷,
Trai-i-di-ra-ram, tra-i-di-ra-ram,
Tra-di-ri-di-ral-lal-la.

Barons vel nebi azbroucs uz Vāczem, kad dabe dzierdt, ka darbnik dziedājš tād dziesm. Viss mūs pa kārt souc iekš pie sev, dikt izrāj un paziņe, ka ar nākošem Jorgem uzteic mūs darbnik viets. Ta es, Routenbergs, Bilskalns un vēl kād pārcēles uz Ventspil un sāk strādt Kān kokzāģt've Plost iels gale. Es nezare pie tād pilsēt dzīv pierast. Mēs ab ar Kārl (tov tēv)

strāde pie Kān kāds piec, seš gads un iekrāj bišķ noud. Tad mēs nopierk vien zierg un pārs govš un uzņem uz rent Sarkanmuiž pagast Jāniš mājs. Kad sākes piermes pasouls kaŗš, tad mums jou bi trīs zierg un kāds desmit govš.”

Dažas ziņas par Rautenbergu un Bīleskalnu ģimenēm:

Abās ģimenēs bija bijuši vairāki bērni. No Rautenbergiem vecie ventšpilnieki atcerēsies friziera un kurpju veikala īpašniekus. Pēdējais bija ar kupri. Bijušā muižas kalpa mazdēls Kārlis Bīleskalns bija Latvijas meistars svaru celšanā pussmagā svarā.

- ¹ mans vecais tēvs nekad nelietoja vārdu kalps, bet darbinieks
- ² apaļa puķu dobe
- ³ dumpis
- ⁴ dāvana
- ⁵ Rindas ciemā bija gateris, kur zāģēti balķi, un trūcīgākie saimnieki dēļus veduši uz Ventšpili.
- ⁶ bars (bogs izrunā oa)
- ⁷ taisnā līnijā; krogs atradās lielceļa malā pilskalna pakājē.

Jānis Sviestiņš

Kartupeļu nemieri

(No “Vadonis pa Ventšpili”)

Sestdien, 5. oktobrī 1891. g. no rīta Ventšpils aprinča policijas valdē ieradušies seši strādnieki ar priekšlikumu, ka policijai vajadzētu apturēt divu kuģu lādēšanu ar kartupeļiem, kuŗus nodomāts izvest uz ārzemēm, jo tāda izvešana var radīt Kurzemē tādu pašu badu, kāds ir Krievijā. Policijā viņiem aizrādīts, ka šāda aizliegšana būtu pretlikumīga, tomēr apsolīts griezties šai lietā pie Kurzemes gubernātorā. Pirmdien, 7. oktobrī, plkst. 2 pēc pusdienas pie Ventšpils policijas pristava Ģintera ieradies I ģildes tirgotāja Mālera sūtīts cilvēks, kuŗš ziņojis, ka ostmalā, pie Mālera spīķeriem, pulcējoties ļaudis, kuŗi neļaujot lādēt kartupeļus divos tur stāvošos kuģos. Pristavs devies uz ostmalu, kur bijis ap 120 cilvēku, un mēģinājis aizrādīt uz ļaužu pretlikumīgo rīcību, ieradies arī aprinča priekšnieks, bet ļaudis nav ņemuši vērā viņu norādījumus. Pūlis arvien vairāk pieaudzis. Kā barveži bijuši Pēteris Zvingulis un Jēkabs Adītājs, kuŗi uzmudinājuši citus

neļaut kuģus lādēt. Adītāju arestēja, bet pūlis viņu atsvabināja. Tā kā Ventšpili bija tikai 12 gorodovoju, policijai nebija iespējams pretoties. Deva rikojumu lādēšanu pārtraukt, un tad pūlis izklīda. Otrā dienā vainīgos nopratināja. Pieņāca arī Kurzemes gubernātorā telegramma, ka nedrīkst aizkavēt — traucēt kuģu lādēšanu. Māleram paziņoja, ka viņš tagad varēs kartupeļu lādēšanu turpināt. Trešdien, plkst. 7.30 no rīta, kad ostmalā ieradās policija, tur jau bija 300 cilvēku, kuŗi uzbudināti ziņoja, ka viņi nepielaidīs kuģu lādēšanu. Izaicināja vietējos kareivjus — ap 50 cilvēku, tomēr viņiem arī neizdevās novērst “dumpi”. Tādēļ kuģu lādēšana nevarēja notikt. Ieradās Liepājas policmeistars fon Vilkens, kuŗš arī mēģināja pierunāt nepretoties, tomēr arī tas palika bez sekmēm, jo piektdien, 11. oktobrī, ostmalā atkal sapulcējās līdz 800 cilvēku, kuŗi, neskatoties uz to, ka no Liepājas bija ieradušies 30 gorodovoju, nepielaida kuģu lādēšanu. No “dumpinieku” puses bija dzirdami šādi vārdi: “Izvest kartupeļus uz ārzemēm nepielaidīsim, — lai tos ved mūsu bada cietējiem brāļiem uz Krieviju!” Kāds Pēde, griezdamies pie policmeistara, iesaucās: “Jūs droši vien kalpojat vācu, bet ne krievu ķeizaram, kad tā rūpējaties par kartupeļu izvešanu uz Prūsiju.” Fon Vilkens sagrāba Pēdi un nodeva to žandarmam, bet pūlis tūliņ viņu atsvabināja. Kādi 30 vīri metās virsū gorodovojam G., kuŗu piekāva, tā ka viņam sāka pa muti un degunu tecēt asinis. Kāvienus dabūja arī vēl daži citi gorodovoji. Vienu vilka uz upi slīcināt. Atskanēja arī saucieni, ka Liepājas policiju vajaga sasiet un iemest Ventā. Diviem gorodovojiem noplēsa uzplečus. Policmeistars Vilkens uzzināja, ka patiesībā kartupeļi pieder nevis I ģildes tirgotājam Māleram, bet II ģildes Zebam, kuŗam nebij tiesības tirgoties ar ārzemēm, kādēļ lādēšanu pārtrauca.

Tiesu Palata tomēr sauca pie atbildības par pretošanos policijai kādus 11 dalībniekus. Diviem no apsūdzētajiem piesprieda 1½ g. cietuma, četriem — 8 mēn. un citiem 4 mēn.

Otrs kartupeļu dumpis — 1904. gadā. Par to rakstīts laikrakstā:

“Ventšpils. 11. jūnijā mūsu klusā ostas pilsētiņa pārdzīvoja vētrainus brīžus. Gandrīz uz mata atkārtojās tāds pat “kartupeļu dumpis”, kādu mēs piedzīvojām 1891. g. Iebraukuši bij kroņa transporta kuģi, kuŗiem bij uzdots vairumā uzpirkt kartupeļus priekš krievu kaŗa flotes. Šī ziņa ātri izpaudās pa tirgus laukumu un pa zvejnieku dzīvokļiem, un sievas un vīri bariem salasījās ostmalā. Šejieniešu uzturs sastāv pa lielākai daļai no zivīm un kartupe-

Jiem, un ja nu valdība caur šādu uzpirkšanu pārmērīgi sadārdzina kartupeļus, no kam tad laudis lai pārtiek? Zvejnieki un sievas nepielaida kartupeļus lādēt kuģī. Ostas policija un gorodovoji itnekā nespēja izdarīt pret uzbudīnāto ļaužu drūzmu. Tad kuģis pārcēlās otrā ostas malā, bet arī te drīz vien bij drūzma priekšā, un lieta sāka pieņemt draudošu virzienu. Pret drošo vienprātību nekas nebija izdarāms, kuģi aizbrauca projām, un krievu flotei būs jāiztiek bez "ventiņu" kartupeļiem."

J. Sviestiņš

Strādnieku kustība 1905. gadā

Par 1905. g. strādnieku kustību kāds šīs kustības dalībnieks sniedzis šādas ziņas:

Revolucionārā kustība Ventspilī kaut cik redzami sākās 1903. gadā. Tad Ventspilī strauji noritēja būvju darbi, kuŗos saradās daudz strādnieku no Liepājas un Rīgas. Daži, kuŗi ar revolūcijas idejām bija iepazinušies lielpilsētās, kļuva šeit par kustības vadoniem.

Pirmos streikus sāka izvest mūrnieki, kuŗi strādāja vairāki kopā pie lielākām celtnēm (Inženieru smēdes un elevatora). Streikiem ir saimniecisks raksturs. Tiek panākta algas uzlabošana. No mūrniekiem rodas daudzi revolucionārās kustības redzamākie darbinieki Ventspilī. Tiek nodibināti sakari ar centrālkomiteju Rīgā.

Viens no pirmajiem centrālkomitejas atstātiem propagandistiem ir Jansons-Brauns. Tiek gandrīz katru svētdienu noturētas slepenas sapulces. Sapulču vietas ir Kaziņu mežs, Pārventā pie sanatorijas un arī Kamārcu pļavas.

No sākuma nevajadzēja diez cik slēpties: sagāja vairāki kopā kautkur pilsētas nomalē un noturēja vajadzīgās sapulces.

Vēlāk, piekritēju skaitam augot, vajadzēja slēpties no policijas, kuŗa palika arvien modernāka. Sapulču vietas tika izmeklētas meža biezumos. Lai tām piekļūtu, vajadzēja zināt paroli, kuŗa bija jāpateic uz ceļa nostādītam sargam.

Cik rūpīgi bija izmeklētas sapulču vietas un cik uzmanīgi izturējās, lai pasargātos no vajātājiem, redzams, piemēram, no sekošā: No Cirspeņu ciema uz jūrmalas zveju būdām ved ceļš šķērsām caur mežu; pa ceļu staigā sargs, kuŗš vēro, vai pār ceļu uz Melnmeža pusi jūrmalā, kur patreiz notiek sapulce, nepārjāj dragūni. Ja

viņi pārjātu šo ceļu, tad sargs steigšus saņemtu pie zvejnieka būdām it kā žaudēšanai izliktu laivas zēģeļi, kuŗa ļoti labi saredzama Melnraga sapulces dalībniekiem, un viņi pie laika varētu izklīst. Tādās sapulcēs piedalījās pat simts un vairāk dalībnieku. Tās nekad vajātāji nepārsteidza, jo bija ļoti organizētas.

1903. gada Ziemsvētkos tiek izkaisītas pirmās proklamācijas "Nost ar patvaldību!" 1904. gada Lieldienās vietējā ev.-lut. baznīcā divi brāļi Šēnbergi izmeta proklamācijas. Viņus turpat uz vietas arestēja.

1905. gadā notiek vairāki streiki, kuŗus vada centrālkomitejas propagandists stud. J. Kārklīņš. Pirmos Vasaras svētkos Kārklīņš tiek arestēts Ēdolē, kur viņš pie baznīcas grib sarīkot demonstrāciju; viņu ievieto Kuldīgas cietumā. Tad centrālkomiteja atsūta uz Ventspili par propagandistiem Birznieku un Riters j-kdzi.

Arī Birznieks un Riters jkdze tiek Pārventā dzīvoklī izkratīti un arestēti. Tad nāca 1905. g. oktobra dienas. Īsi pēc 17. oktobra izplatās ziņa, ka esot manifesti un tikšot laisti ārā no cietuma politiskie arestētie. Vietējā organizācija nolēmj rīkot gājienu uz pili-cietumu, lai atsvabinātu arestētos biedrus. Slepūs tiek paziņots Ventspils strādniekiem plkst. 10 rītā visiem ierasties Kuldīgas un Lauku ielas stūrī, jo no turienes sāksies gājiens. Uz uzaicinājumu tiešām bija sapulcējušies daudz Ventspils iedzīvotāju un ar paceltu sarkano karogu devās pa Pils ielu taisni uz cietumu. Pie cietuma vārtiem pretī nāk aprīnča priekšnieks Brauns. Viņš dodas pūlī un mēģina atņemt sarkano karogu, bet tas viņam neizdodas. Brauns dod komandu: "Kaujiet gatavoties!" kareivjiem, kuŗi ķēdē nostādīti cietuma sētā pretīm vārtiem. Demonstranti redz, ka var notikt sadursme, apstājas nedaudz soļi pretīm kareivjiem un uzsāk sarunas ar Braunu. Galvenā prasība ir, lai tiktu atsvabināti cietumā esošie biedri, jo manifestā tas esot teikts. Brauns atbildēja, ka viņam vēl neesot dota tāda pavēle. Viņš pieprasījis gubernātoram, un ja tas dos rīkojumu, tad cietumniekus atsvabinās. Pretējā gadījumā lietos ieročus. Demonstranti bij mierā gaidīt 2 stundas atbildi un palikt turpat cietuma vārtos. Bet ja nebūs atbildes, tad ar varu atbrīvot politiskos ieslodzītos. Demonstranti dzied revolucionāras dziesmas, b. Ābolkalns krievu valodā notur mazu runu kareivjiem. Cietuma sētā iejāj arī daži desmiti dragūnu, kuŗi atradās tolaik Ventspilī. Var redzēt, ka Brauns baidās par drošību. Laiks paiet bez starpgadījumiem. Demonstranti gaida. Te visiem par brīnumu kareivji atstāj cietuma sētu. Pūlis viņus pavada ar urrā saucieniem un

Zvejnieka laiva Ventspils Jūras zvejniecības muzejā, lietota filmā "Zvejnieka dēls".

orķestra skaņām. No demonstrantu vidus iziet delegāti, kuŗi dodas cietumā un izved arestētos biedrus. Divus no viņiem — dundadzniekus Lizeti Eglīti un Frici Blumbergu — demonstranti ņem uz kamiešiem un nešus nes demonstrācijas priekšgalā. Gājiens, orķestrim spēlējot, dodas pa Pils un Kuldīgas ielām uz Ganības ielu, kur novietojas uz aploka aiz Horsta nama.

Ļaudis sajūsma ļoti liela. Daudz iestājas soc.-dem. partijā. Daži biedri ar ormani dodas uz Kuldīgu atsvabināt un pārvest Ventspilī Kārkliņu, kuŗu arestēja Vasarsvētkos pie Ēdoles baznīcas. Šinī lielajā sajūsmā neviens pat nedomāja strādāt. Sākās mītiņu laiks. No sākuma uz baznīcas laukuma, bet vēlāk koktirgotājs Šapiro šim nolūkam atdeva savu laukumu, kur uzcēla trīs tribīnes runātājiem, un tā varēja reizē runāt un klausīties vairākās valodās.

Pienāk ziņa, ka Kārkliņš atsvabināts no Kuldīgas cietuma un braucot uz Ventspili. Ļaudis bariem dodas pie Gāliņu mājām uz Kuldīgas ceļa to sagaidīt. Sagaida ar mūzikas orķestri un revolūcionāras dziesmas dziedot. Gaidītāji grib izjūgt zirgus un ratus vilkt paši pilsētā, bet Kārkliņš tam pretojas un to nepieļauj. Ierodas arī Birznieks — agrāk arestētais propagandists un arī Amālija Riters. Katru dienu notiek mītiņi, kuŗos runā Kārkliņš, Birznieks, Sarkanmuižas skolotājs Fernests, kāds Saldovs un ebrējs Bermanis, kuŗš ar savām straujajām runām palicis daudziem atmiņā. Pilsētā valdīja vārda pilnā nozīmē vietējā soc.-dem. partija, kuŗas locekļi bija Kārkliņš, Birznieks, Amālija Riters, Fernests un Bermanis.

Tad sākās novembra vispārējais ģenerālstrieks. Streikojā pasts, telegrafs un dzelzceļi. Ventspils tika galīgi atgriezta no pārējās pasaules. Katru dienu notika mītiņi un gājieni ar karogiem. Tika slēgtas degvīna pārdošanas. Blakus policijas posteņiem tika sūtītas strādnieku patruļas, jo neuzticējās policijai un kuŗa-

spēkam, kuŗš sastāvēja no vienas kājnieku rotas un viena dragūnu eskadrona; tie izturējās pilnīgi neitrāli.

Notikās arī starpgadījumi: pilsētā bij izplatītas baumas, ka nāksot "melnā sotņa", tāpēc naktīs patruļām jābūt sevišķi modrām. Kādā tumšā novembra naktī, kuŗā arī šo rindiņu rakstītājs ņēma dalību kā patruļas dalībnieks, pēkšņi izdzirdam, ka pie dzelzceļa stacijas notiek šaudīšanās. Nolēma, ka vienai daļai no mums jādodas turp, jo bija tā pārliecība, ka nupat nāk tā melna sotņa. Izgājām pusceļā starp pilsētu un staciju, dzirdam tumsā, ka brauc mums pretim daudz ratu. No mūsējiem Krūziņš uzsauca: "Kas tur brauc?" Palika viss klusu: braucēji apstājās. Tad Krūziņš deva pavēli izšaut gaisā, ko arī viens no mums darīja. Kā atbilde no braucēju puses sekoja vairākas flinšu zalves. Mēs bijām spiesti bēgt, jo redzējām, ka ienaidnieks ir stipri bruņots. Pilsētā tūliņ sacēla trauksmi: zvanīja no baznīcas. Gājām pa dzīvokļiem un ņēmām nost ieročus, kam vien tie bija, kaut arī mednieku bises. Daži ar aprīnķa priekšnieku Braunu devās pakaj šāvējiem, kuŗi, nobijušies no mūsu šāviena, griezuši zirgus atpakaļ un mukuši pa Popes ceļu, cik tik zirdziņi spējuši. Viņus panāca pie Grižu kroga. Izrādījās, ka bija kāda kājnieku rota, kuŗu revolūcionāri izdzinuši no Dundagas muižas, un viņi meklēja patvērumu Ventspilī. Virsniekus arestēja, kareivjus novietoja pilsētā. Izrādījās, ka bij arī krituši un ievainoti. Tika sarīkotas lieliskas bēres, daudz ļaužu ņēma dalību gājienā. Dziedāja arī koris, tika turētas arī runas.

Pēc tam bija atkal, kā parasts, katru dienu mītiņi un gājieni ar sarkaniem karogiem. Tika arī pieprasīts, lai kareivji, kuŗi atrodas pilsētā, to nekavējoties atstāj. To viņi arī darīja, pārvietojoties Pārventā — muitā un stacijā. Tika novērots, ka kareivju skaits arvien top lielāks, ka pienāk klāt jauni; redzēja, ka uz kaut ko gatavojas. Nebij nevienam šaubas, ka kas notiks, bet neviens nedomāja tik ļauni, domāja vienkārši, ka notiks aresti, un tas būs viss. Naktī no 23. uz 24. decembri viņi iebruka pilsētā ar aprīnķa priekšnieku Braunu priekšgalā un arestēja komiteju un daudzus redzamākus revolūcionārus. Kārkliņu, Birznieku, Fernestu un Bermani šausmīgi sakropļotus nogalināja un vēlāk apraka Priekščkalna kapos. Arestēto skaits bija liels, kuŗus notiesāja. Krūziņu nožāva Jelgavas cietumā. Daudzi nomira Sibīrijā un neatgriezās no turienes. Daudzi, baidoties no soda, bij aizbēguši uz ārzemēm. Katru dienu notika aresti.

Priežgalu kapsētā atdusas daži 1905. gada kustības dalībnieki:

1. Jānis Fernests — Sarkanmuižas skolotājs. Soda ekspedīcijas nodaļa palkavnieka Gordajeva un aprinča priekšnieka Brauna vadībā bez tiesas un izmeklēšanas viņu nogalināja, nodurot ar štiķiem. Fernests atradies Latviešu biedrībā. Viņš bēdzis un noķerts lauka stūrī, kreisajā pusē ceļam, kas ved uz staciju. Lādēdamies mežonīgie gūstītāji durstījuši štiķiem, šāvuši un kapājuši zobeniem sava upura mīkstu. Bijis pie simts dažādu ievainojumu. Uz viņa kapa cementa lējums ar uzrakstu: "Jānis Fernests kritis cīņā par Latvijas brīvi 1905. Dusi saldi!"

2. Alfreds Gorbands — nosists ar flinšu resgaļiem. Apbedīts Priežkalnu kapsētā. Melns marmora krusts ar attiecīgiem uzrakstiem.

3. Ārpus kapsētas apbedīts ebrējs Bermanis — 1905. g. kustības dalībnieks.

Teodors Grīnbergs

1914./1915. gadi Ventspilī

1914. gads ir nozīmīgs gads mūsu dzīvē. Latviešu draudze vēl nav atdalīta no vācu draudzes, un tāpēc nevar nekā patstāvīga uzsākt. Dievkalpojumus noturam trīs reizes nedēļā un proti katru svētdienu no 9—12 rītā, bet datuma svētdienā plkst. 11. Plkst. ½ 3 bērnu dievkalpojumus un plkst. 6 vakarā vakara dievkalpojumu. Piemināms gadījums mūsu dzīvē ir Jaunības draugu biedrības ekskursija uz Pēterburgu, kur arī mācītājam, kā biedrības priekšniekam bija jābrauc līdz. Pēterburgā koris uzstājās 2 vakarus misionēs zālē. Mācītājam, biedrības priekšniekam, bija jātur 2 priekšlasījumi un trīs reizes jāsprediķo Jēzus baznīcā.

Pēc Vasarsvētkiem biju Rēvelē. Še nodomāts dibināt latviešu draudzi. Mēs tur iecēlām 12 cilvēkus, kas lai izzinātu, cik latviešu ir Rēvelē. Kad nākošu reiz būšu Rēvelē, tad nokārtosim kārtīgu draudzes apkopšanu Rēvelē.

Piemināmi vēl ir lielie misijas svētki Liepājā no 3.—9. jūlijam pēc vecā stila.

Bet šis 1914. gads ir ievērojams caur to, ka izcēlās briesmīgs kaŗš. Tas, ko negaidījām, no kā baidījāmies, ir noticis. Izcēlās Serbijas-Austrijas kaŗš, un tas izcēla pasaules kaŗu. 16. jūlijā Krievija pavēlēja sagatavot kaŗa gatavībā armiju un floti. Vācija to ņēma Jaunā un pieprasīja, lai Krievija apturot mobilizāciju. Krievija

apgalvoja, ka viņai nav naidīgu nodomu pret Vāciju un prasību noraidīja. Uz to Vācija pieteica Krievijai kaŗu. 19. jūlijā 1914. gadā zibeņa ātrumā izplatījās ziņa, ka Vācija pieteikusi kaŗu. Ventspils uztraukumu jau sacēla mobilizācijas pavēle. Kaŗa pieteikšana uztraukumu pavairoja. Visur raudas un skumjas, bet visur arī klusums un miers un priekšzīmīga kārtība. Uztraukumu ļaudis pavairo vairāku kuģu nogremdēšana ostā ar visu kravu. Tāpēc ka uztraukums tik liels, tad turu par savu pienākumu svētdien, 20. jūlijā mierināt ļaudis. Kad lūdzu Dievu par kaŗā iesauktiem, tad reta acs paliek sausa. Tāpēc ka laiks tik smags, tad nolēmu plkst. 5 p. p. un katru dienu vakarā noturēt lūgšanas stundas. Tās turu 2 nedēļas katru vakaru. 22. jūlijā pēc dievkalpojuma nolasu ķeizara manifestu un lūdzu Dievu, un atkal raudas ir lielas. Pēc dievkalpojuma notiek demonstrācija. Plkst. 4 p. p. nosūta padevības telegrammu uz visaugstāko vārdu.

Pie daļa durvīm sāk jau klauvēt trūkums. Prātu nodarbina doma, kā palīdzēt.

Visur ņem govīs nost. Sarkanmuižā no 60 govīm noņēma 50 govīs. Mācītāja muižā no 8 govīm paņēma 6 govīs.

Uz ielas stūrīem izlipināta pavēle, ka jāatdod visas ēdamlietas, tagad pret samaksu, vēlāk atņemšot par velti. Kam nav zemes, tam neatstājot nevienu govī.

Ēdamvielas top dārgas. Pilsētā klusums. Dzertuves visas aizslēgtas.

24. jūlijā nolēmām sastādīt komiteju dāvanu vākšanai kaŗā ievainotiem un to pakalpalicējiem par labu.

25. jūlijā pēc dievkalpošanas sanācām Latviešu biedrībā, lai nodibinātu komiteju. Ievēlēja 15 locekļus lūguma parakstīšanai gubernātoram. Komitejā bez vēlēšanas ieceļ četras garīdzniekus: pareizticīgo priesteri Vinteru, katoļu priesteri Bullo, baptistu sludinātāju Kurcīti un mācītāju Grīnbergu.

Palīdzība steidzīgi vajadzīga. To lai attēlo šāds gadījums. Ir kāda sieviete, kas dzīvojusi nelaulāta. Virietis to atstājis. Viņa, būdama uz grūtām kājām, gribējusi pakārt abus savus bērnus un tad nonāvēt sevi. Viņai veca slima māte. Iedeva druscīņ miltus un naudu.

27. jūlijā nāk aizliegums avīzes izdot. Komiteju neapstprināja.

31. jūlijā reālskolas vecāku komiteja nolēmusi lūgt atvērt skolu tikai pirmā septembrī.

Šodien sasauca arī kā šīs biedrības priekšnieks tās biedrības sēdi, kas stāv zem visaugstākās apsardzības.

Biedrības sadodas kopā un vāc dāvanas, gādā

veļu un citu, ko sūtīt uz kara lauku.

Dāvanas vācot, veļu gādājot, izrikojumus rīkojot aiziet 1914. gads.

Sastādījās tā sauktā Grothusa komiteja. Viņš uzaicināja pareizticīgo mācītāju Žuravski un abus luterāņu mācītājus. Dāvanas pasniedza it sevišķi apkārtējie muižas īpašnieki, rotmistrs Grigorjevs no koncerta, ko viņš bija sarīkojis un no Sooste un Paža kga sarīkotiem koncertiem. Ar savāktām dāvanām pabalstījām rezervistu ģimenes.

Trūkuma novēršanai nodibinājām ļaužu ķēķi. Tajā pasniedzām labas zupas par 8 kap. stopā. Pilsētas kundzes un jaunkundzes bez atlīdzības ziedoja savu laiku un strādāja ķēķī.

Tā kara laikā ar dedzību strādāja biedrības un atsevišķie cilvēki, un kopējas ciešanas cilvēkus it kā tuvināja un kristīgo mīlestību it kā modināja.

Pienāca liktenīgais 1915. gads.

10. maijā lielu uztraukumu sacēla žīdu izraidīšana no Kurzmes. Uz Ventspili žīdu jautājumā nākušas 4 telegrammas. Pirmā pavēlēja žīdus tūlīt izraidīt. To paziņoja žīdiem 27. aprīlī. 24 stundu laikā viņiem bija jāaizbrauc, un 28. aprīlī lielākā daļa arī aizbrauca. Tad nāca telegramma, lai izraidīšanu apturot. Tad atkal, ka no 1. maija dotas 7 dienas veikalu likvidēšanai un tad atkal, ka izraidīšana apturama.

No konsistorijas pienāca krievu valodā priekšraksti:

1. Mācītājiem noliegts ar oficiālām personām un iestādēm sarakstīties vācu valodā.

2. Jākollektē Tatjanas Nikolajevnas komitejai par labu.

Ventspilī gandrīz nemaz vairs nav maizes. Tirgotavās maize maksā 8 kap. mārčiņā. Pilsēta pūlas apgādāt miltus un pārdot mārčiņu par 5 kap. Maizes trūkumu pavairo bēgļi no Liepājas jūrmalas. 6. jūnijā kāda komisija zem gubernātorā vadības nolēmusi izpostīt molus un iznīcināt visus koku materiālus.

10. jūnijā saspridzina ceļamo krānu. Miljonu vērtības tiek izpostītas. Ļaudis, kas ilgāku laiku Ventspilī dzīvojuši un redzējuši, kā pilsēta attīstījusies, ar rūgtām asarām apraud postījumu.

Jau 6. jūnijā visas tipografijas dabūja pavēli aizsūtīt visus burtus un mašīnas. II ranga kapitāns Dombrovskis dabūja pavēli tipografijas aizsūtīt uz Maskavu.

Pienāk arī telegramma, ka visi koku materiāli ap 10 miljonu zelta rubļu vērtībā sadedzināmi.

14. jūnijā pienāca telegramma, ka baznīcas zvani noņemami un aizvedami uz Dvinsku. Pēc noturēta sprediķa daru draudzei telegrammas

saturu zināmu apmēram šādiem vārdiem:

"Mīļā draudze, mūsu dievnamā ir viens, kas tevi sveicināja, kad tevi kā bērnu atnesa pie kristības; kas tevi sveicināja, kad tu nāci pie iesvētīšanas altāra, kad tu nāci savā kāzu dienā savā dievnamā. Šim sveicienam it kā skanēja cauri skaņa: 'Teici to Kungu mana dvēsele; līdz šejieni Dievs man palīdzējis.' Bet šā sveicinātāja metala mēle tevi sveicināja arī bēdu brīžos un viņa tad tev izlikās it kā asarās mērcēta. Šis sveicinātājs, mūsu baznīcas zvans, kas tevi sveicināja, kad tu nāci uz dievnamu un kas tev deva ardīevas, kad tu Dieva namu atstāji, kas tevi sveicināja tikpat priekos, kā bēdās — nākošu svētdien tev vairs nesveicinās, tev vairs nedos ardīevas; jo valsts interese prasa, lai zvanus noņem no nogādā drošākā vietā. Tāpēc saki saviem baznīcas zvaniem ardīevas. Tas bija, ko tev gribēju teikt, lai tu nebrīnētos, kad nākošu svētdienu zvans tevi vairs neaicinās uz dievnamu." Šos vārdus dzirdot, draudze sāk gandrīz pilnā balsī raudāt un elstot.

Notikumi norisinājās ļoti ātri. 15. jūnijā pret vakaru Ventspils tapa apšaudīta. 18 reizes tapis šauts. Nākamā dienā aeroplāni pārlidoja Ventspili un nometa bumbas. Lielu uztraukumu iedzīvotājos sacēla 16. jūnijā izlipinātā pavēle, ka visiem vīriešiem no 18—45 gadiem jāaststāj kara agabals. Ģimenes varot palikt, vīriešiem ir jāaiziet. Policija paskaidro, ka kājām jeb ar saviem zirgiem jānokļūst Ikšķilē, kur dabūšot brīvu ceļu uz tām vietām, kur būs darbs. Turp jādzen arī lopi, lauki un pļavas esot jāiznīcina, lai ienaidniekam nekā nepaliktu. Kas pavēli neizpildīšot, tie taps uzskatīti par valsts ienaidniekiem un nodevējiem. Tirgotavas slēdz, sviesta vairs nav, maize dārga. Visur draud bads un posts. Visi palikuši nabagi. Kapu un baznīcu zvani ir noņemti. Baznīcas tornis jānoslēdz, lai neviens tur nevarētu uzkāpt.

Pļavu un lauku nopostīšanu varējām aizkavēt.

Bēgļu gaitas sākušās. Ļaudis simtiem pulcējas pie stacijas un gaida uz vilcienu. Aizgājēji sāk laukus jau postīt, pļauj vietām negatavas auzas jeb laiž lopus virsū. Neviens nedabū atļauju aizbraukt, kam pagasta valde neizdod apliecību, ka tas laukus nopostījis. Saimnieki telegrafē Dvinskas kara apgabala priekšniekam, lai tas liek laukus notaksēt. Pavēle aiziet un laukus nopostīt tiek atkārtota.

"Viegli izteikt: 'aizej'. Bet kurp lai aiziet vecie un slimie, kurp lai aiziet mātes ar mazajiem bērniem. Tiešām tagad man jāizsaucas: "Ja manas sāpes svērtu un manas bēdas liktu svaru

kausā, lūk, tad tās būtu smagākas kā jūras smiltis.”

30. jūnijā izplatās ziņa, ka līdz 12 dienā 1. jūlijā trīs verstes no jūrmalas visiem jāaiziet, arī vasarnīcu rajons jāatstāj, un tāpēc arī vācu mācītājs pārnāk dzīvot pilsētā. Bēdu dienas visiem tiem, kam 1. jūlijā līdz 12 dienā jāatstāj sava iedzīve. Citam ir veca māte, citam mazi slimie bērni, bet jāiet, jāatstāj viss. Bēgļiem nav naudas, nav maizes. Un rodas arī cilvēki, kas par šo postu zobojas. Daži esot teikuši tiem, kas prasījuši, kā lai aizejot, lai kāpjot skurstenim mugurā un lai jājot ar visu māju projām. Skati ir bēdīgi. Vecīgs vīrs, stīvs un nevarīgs, pats iet it kā taustīdamies un ved virvē ieķērušos pilnīgi aklu sirmgalvi – sievieti. Kurp viņi iet? Kur atradīs bada maizi?

Ap plkst. 7 vakarā aizdedzina malkas plačus viņpus Ventas un šaipus Ventas. Uguns jūra ir milzīga. Aizdedzina arī elevātorā šķūņus un dzelzceļa stacijas blakus ēkas. Uguns ir briesmīga. Šausmīgs, skaists skats. Visa Ventspils puslokā no elevātorā līdz krievu laukam ieņemta no milzīgas uguns jūras. Dzelzceļu spridzina augšā. Pilsēta tērpjas no uguns it kā dzeltenā krāsā. Miljonu vērtības aprij uguns. Visu nakti notiek briesmīgi sprādzieni, nav iespējams gulēt.

2. jūlijā 1915. gadā 1/2 4 no rīta uzspridzina loču torni, ap 8 iznīcina koka tiltu. Satiksme ar Pārventu pārtraukta. Ventspils pilnīgi izpostīta. Ļaužu nav, bet gan drupas, kas aplāj miljonu vērtības. 12 nakti no 1. uz 2. jūliju pilsētu atstāj pasts, telegrafs, pilsētas valde.

Pilsētā nav vairs nekādas valdības, un mēs jau gribējām nodibināt kārtības uzturētājus. Staigājot pa tukšām ielām, redzot drupas un postījumus, varēju pilnīgi izjust to, ko izjuta pravietis Jeremija, kad viņš sēdēja uz Jeruzālemes drupām un dziedāja savu raudu dziesmu, sacīcams: “Ak cik vientuļa palikusi tā pilsēta, kas bija ļaužu pilna. Viņa raudāt raud naktīm, un viņai asaras tek pār viņas vaigiem. Skataties un raugat, vai kādas sāpes ir kā manas sāpes, ar ko tas Kungs mani apbēdināja savā karstā bardzības dienā.”

5. jūlijā 1915. gadā plkst. 7¼ iejāj pilsētā divi vācu ulāni. Viņi bija sastapuši ķesteri un piespieduši to parādīt pilsētas galvas dzīvokli. Viņi viņu atcēla un atkal no jauna iecēla par birģermeistaru. Drīz vēl iejāja 17 ulāni un novietojās pie baznīcas. Kā datuma svētdienā vācu dievkalpojums bija pa priekšu. Latviešu dievkalpojums vidēji apmeklēts. Aizlūgšanā vēl pieminēju Krievijas ķeizaru. Pēc dievkalpojuma notika parāde uz tirgus laukuma. Ienākuši

Stacija ar “mazo bānīti”. Šaursliežu dzelzceļš bija vāciešu būvēts 1. pasaules karā.

pilsētā pavisam 2000 kareivji, gan jātnieki, gan lielgabalni. Pēc parādes ģenerālis griežas pie saviem zaldātiem ar īsu uzrunu. Šis esot visaugstākais punkts ziemeļos, ko vācu ieroči ieguvuši. Ģenerālis sagaidot no saviem kareivjiem, ka viņi izturēšoties tā, kā tas pieklājoties vācu kareivjiem. Šo vietu, lai arī būtu jāpārvar vislielākās grūtības, viņi tomēr tikmēr neatstāšot, kamēr viņu ķeizars tos neaizsauksot. Viņš uzaicina uzsaukt: hurrā! vācu ķeizaram un prūšu ķēniņam. Mēs cietām klusu un stāvējām ar apsegtām galvām. Birģermeistaram Reineke kungam bija jāierodas cilindri un frakā. Arī mūs, mācītājus, stādīja priekšā. Vācu mācītājam uzaicinātājs bija sacījis: “Es jūs ielūdzu uz tirgus laukuma, bet jūs zināt, ka kara laikos lūgums ir pavēle.” Meklēja arī muižniecības pārstāvi, bet tāds nebija ieradies.

Vācu ienākšana uztrauca ļaužu prātus un izplatījās daudz nepareizu baumu. Vāci tikko ienāca, uzdeva pilsētai gādāt par iedzīvotājiem, bet lai pilsētai uzturēšana nekļūtu par daudz smaga, tad okupētā apgabalā varot pilsētnieki pilsētu atstāt un citur apmesties. Šo rīkojumu ļaudis pārprata un izlaida baumas, ka latviešu draudzes mācītājs ar tiem, kas vēloties, iešot uz Krieviju, visiem jāsapulcējoties pie baznīcas, tur no trepēm es turēšot atvadīšanās runu un aiziešot. Otrā rītā ļaudis tiešām sāka pulcēties pie baznīcas. Arī komandants bija dabūjis dzirdēt dažus naidīgus izteicienus pret vāciem, un arī viņš bija dzirdējis par šīs aiziešanas baumām. Viņš aicināja pie sevis tagadējā lasītavā un teica:

“Pilsētā ir izplatītas dažas naidīgas valodas pret vāciem, mēs katru naidīgu izturēšanos stingri sodīsim, un kas attiecas uz baumām, ka

es došot atļauju jums aiziet uz Krieviju, tad tādu atvēli es nemaz nevaru dot un ja arī es to dotu, jūs taču Krievijā nenonāktu, tāpēc ejat un paskaidrojiet tautai, kas tur pulcējas pie baznīcas . . . Ja es viņiem to teiktu, tad viņi to neticētu." Gāju un pasacīju, kā lietas patiesībā pastāv. No pilsētas uz laukiem izgāja tikai viena sieviete.

9. jūlijā: Vācu valdība izdevusi jau jaunus rīkojumus. No 6./19. jūlija ievadams jaunais stils, darbības valodai iestādēs jābūt vācu valodai, ievesta arī vācu laika rēķināšana, t.i. pulkstenis pa stundu jāgriež atpakaļ; uguns pielikšana sodāma ar nāvi; naidīga izturēšanās pret vācu kareivjiem un viņu mantām top sodīta ar nāvi. Katra siganalizēšana un ugunis logos uz krievu pusi — sodāma ar nāvi. Tādi un tamlīdzīgi rīkojumi izdoti un izlīpināti.

Latviešu dievkalpojumu pavēl turēt no plkst. 8 — ½ 10; par krievu ķeizaru un viņa namu aizliedz Dievu lūgt, par vācu ķeizaru Dievu lūgt nepavēl. Par mieru atļauts Dievu lūgt. Rekvizīja top izdarīta.

Šai pašā dienā izlīpināts arī gubernatora fon Papritza uzaicinājums pieteikties tiem zaldātiem, kas palikuši okupētā apgabalā gan ar ieročiem, gan bez ieročiem, kas to nedarīšot, tapšot nošauts vai uz katorgu notiesāts. Mājas, kur tādi zaldāti slēpšoties, tapšot nodedzinātas. 10. jūlijā atkal jauni noteikumi. Līdz nākamajai dienai jāatdod visi ieroči, kas to nedarīšot, kritīšot bargā sodā, baumu izplatītājus par vācu zaldātiem sodīšot bargi. Ielauzties neapdzīvotos dzīvokļos uz stingrāko noliegts. Pilsētas valdei dota pavēle dzēst krievu un latviešu ielu nosaukumus un to vietā uzlikt vācu nosaukumus, veikalu izkārtnēm jābūt vācu valodā.

Pēc izdarītās ļaužu skaitīšanas pilsētā no 35.000 iedzīvotājiem atlikuši tikai drusku vairāk kā 2700 cilvēku. Pilsēta ir ļaužu atstāta.

Svētdien, 19. jūlijā p. v. stila paiet taisni gads, ka Vācija pieteica Krievijai karu. Pēc noturētā sprediķa turēju īsu uzrunu par to, ka visai smags gads ir aiz mums un ka divi nedēļas mēs pašī arī nesam smago kara nastu. Pēc īsiem uzrunas vārdiem, kuŗus draudze pavādīja ar rūgtām asarām, liku dziedāt 379. dziesmas trešo pantiņu. Vakarā pienāk ziņa, ka vāci ieņēmuši Jelgavu. Bēdas lielas. 24. jūnijā apšlako visu ražu. Atstātais daudzums labības katram cilvēkam ir piecas reizes mazāks nekā to bijām parādūši. Nav ziepju, nav cukura. Mēs mazgājamies ar māla ziepēm.

Elementārskolas atkal atvērsot un proti vienu zēniem un otru meitenēm.

Generālis fon Schwerins iecelts par Kurzemes

gubernatoru. Rekvizīja top izdarīta jo pamatīga.

Ventspils aprīņķī palikušas 140 rezervistu sievas. Mēs gribam caur dāņu konsulu rakstīt uz Krieviju, lai sūta šīm ģimenēm pabalstu.

Jūlija beigās iebrauca landrāts grāfs Keyzerlings. Viņš paziņojis, ka pēc Vācijas likuma uz galvas varot saņemt ½ mārc. miltu un ¼ mārc. kartupeļu pa dienu.

Pie skolas pierakstīties spiež visus. Pierakstījušies 120 zēni un 150 meitenes. Bet visi sūdzas, ka neesot naudas skolas maksai, grāmatu pirkšanai, maizei un apģērbam.

Didricha brūzī brūvē alu un dzer, kaut gan labības maz. 8. augustā pilsētā nolemj izlaist 30 000 rubļu pilsētas naudas un 15. augustā tā jau laista apgrozībā. Šinī datumā militārpārvalde atvietota ar civilpārvaldi. Komandanta Šulca vietā nāk Jovy's.

24. oktobrī izsludināta pavēle, ka atdodams viss misiņš un vaŗš. Izdota pavēle, visiem jūrmalas iedzīvotājiem atstāt 10 kilometrus tālumā jūrmalu. Trīs dienas došot, lai varētu aizvākties; arī podvodas došot. Pavēle ir cieta. Ļaužu skumjas un posts ir liels. Kur lai paliek ziemā ar savu šauro pārtiku un saviem lopiņiem. Arī svešu cilvēku veļa, ko draugs pie drauga nolīcis, top atņemta.

Svētki jāsvēstī pēc jaunā stila.

25. novembrī biju apsūdzēts, ka es svētot mirušo pieminēšanas dienu pēc vecā stila. 22. novembrī man bija jāteic sprediķis arī vācu valodā. Latviski runāju par atkalredzēšanos.

Vācu mācītājs trīs nedēļas ir Jelgavā un tāpēc man viņa vieta jāizpilda. Šinī laikā apbedīju 2 no mīnas sadragātus vācu matrožus.

Devu īsus izvilkumus no vestās dienas grāmatas. Domāju, lai pietiek. Tie, kas bija mājās, taču visu līdz ir pārdzīvojuši un zin visas tās ciešanas, kas bija jāpanes, un tie, kas aizgāja svešumā, cieta varbūt vēl vairāk un tāpēc vairs negribu nekā runāt par šo laikmetu.

Fricis Šteinmanis

Vecais poļu muižnieks

1940. gada jūlija sākumā, kad Padomju Savienība bija okupējusi Latviju, es vienu dienu aizbraucu uz savām tēva mājām "Cīruļiem". Bija pēcpusdiens. Visi mājas ļaudis uz lauka zārdoja āboliņu. Tikai vecais tēvs sēdēja pie malkas šķūniša uz kluča; klēpī grābeklis ar dažiem izlūzušiem zobiem. Likās, ka viņš bija

iesnauudies. Pieslēju velosipedu dārza žogam un gāju vectēvam klāt. Viņš lēni pacēla galvu un, ieraugot mani, viņa grumbotā sejā lēni uzplauka tik miļš, jauks smaidis, kāds ir tikai vecam tēvam un vecai mātei, satiekot savas dzimtas atvasi pēc ilgāka laika.

"Labdien, veco tēv," es sveicināju. "Ko tu dari?"

"Labdien, labdien, dēls! Tu pats redz, ko es dar. Es gribu grābklem ielikt izlouztes zobus. Bet es iesāk domt par senem aizgājšiem laikem, kad es bi jouns; ko es redze, ko es dzierde, un kā viss maines: valdnieks, mierlaiks, karlaiks. Nav nemaz tik ilgātpakaļ, kad bi brīvstībs karš. Es atceres deviņpadsmitē gade, kad vien dien febrāre pār Vente pie Vārves muižs sākes stipr šaušnes. Pievakre palik klus. Mēs ēd vakriņš, ka ienāc iekšē div zaldāt. Rune latvisk, prase ēst. Teic, ka viņ i strēlnieks, nākuš no Kuldīgs atbrīvt Ventspil. Pie Vārve muižs izcēlses koušnes ar vāciešē, bijs jāmūk. Paēd vakriņš, prase, lei iedo maiz līdz. Tov māt iedev maizs kukul, tād gabal spēk ar, un ta viņ aizgāj.

Ko dome, otre rīte Kārls (mans tēvs) ieraug, ka zaldat paņēms priekšistabe pie siens pakārtes viņ zābaks un jērnīc. Kārls bij dikt dūsmīgs, jo tajes laikes zābaks nekur nevare dabt.

Mēs bi dzierdeš, ka izsludnat brīv Latvij, bet neko vairāk ar nezine. Vien dien Kārls bi Ventspile; pārbrauc mājes un stāst, ka satic div latvieš opiciers. Tie vāķ priekš Latvij zaldāts. Viš a grib iet kautes. Es teic: kur tu grib iet? Voi tev nepietik, ka tu trīs gads izkāves pie Rīgs un pārnāc dzīvs mājes? Ko tu grib? Tu grib, lai tev nošouj? Viš neklouse man, palūd mans zābaks un aizgā uz Ventspil.

Es katr dien brouc meže pēc malk, dome un lūd Diev pa viņ. Tā viendien man iekrīt prāte veces poļ muižnieks. Kad es bi kāds desmit gads vecs, mans tēs bi paņēms man līdz uz Pops glāž fabrik zāgt malk priekš glāž fabrik. Vakres viss sanāc iekšē darbnīk istbe, kur ēd vakriņš un gule. Te gule ar kāds vecs poļ muižnieks. Viš pēc poļ bunt bi atmucs te un strāde ar zierg vezdams iekšē fabrike malk. Katr vakar priekš guletiešans viš lūd Diev un beiges teic: "Dievs, dod Polije tikt stiprei un varenei!"

Mans tēs un cit gudr vīr teic: "Ak, tu mulķes polīts! Kur ta kriev ķeizars ies, ka Polij būs stipr un varens?" Un tā es nodome, ka tovs tēs ir dabes tād paš gar' kā veces poļ muižnieks. Es tov var teikt dēls, mums latviešē nekad nav tik lab gājs, ka tad gāj, kad valde mūs paš latvieš vīr. Es sove mūže ir piedzīves trīs kriev ķeizars un vien vāc ķeizer un paš brīvstībs laiks. Un šodien man atkal iekrīt prāte veces

Baptistu baznīca no Saules ielas puses 1987.g.

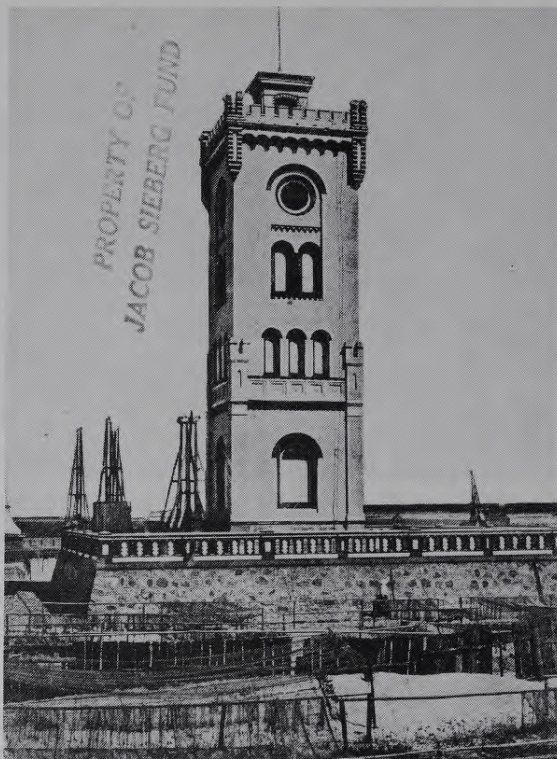
poļ muižnieks. Viš, tovs tēs un doudz, doudz cit bi Diev pielūguš. Bi brīv Polij, bi brīv Latvij. Nu atkal ir pienākš grūt laiks. Dēls, lūd Diev, mums visem i jālūd Dievs, lei viš mūs sarge un palīdz."

Par kauju pie Vārves es atceros pats. Tēvs ar veco tēvu bija mani paņēmuši līdz, kad viņi un citi kaimiņi lauza ārā no Ventas ledū iesalušos baļķus. Sākās šaudīšanās, lodes spindzēja gaisā. Tēvs pavēlēja visiem nogulties uz ledus. Pēc kāda laika, kad šaušana apstājās, nebija ievainoti ne cilvēki, ne zirgi, un visi steidzīgi aizbrauca mājās.

Es jau biju skolnieks, kad dzirdēju, ka vācieši pie Vārves muižas saņēmtos sarkanos strēlniekus — gūstekņus pie "Sarkanajiem spīķeriem" nošāvuši. "Sarkanos spīķerus" es pats vēl redzēju. Tie bija pašā pilsētā Ventas malā uzbūvētas nelielas ēkas. Tās bija nokrāsotas sarkanā krāsā un pirms 1. pasaules kara lietotas kā noliktavas.

Tēvs stāstīja, ka 1919. gada pavasarī Ventspilī bija ieradušies Kalpaka bataljona virsnieki kapteinis Dūze un virsleitnants Pavasars. Šie abi virsnieki pārstāvējuši toreizējo Latvijas nacionālo armiju un noorganizējuši komandantūru un brīvprātīgo pieņemšanu. Kad pildīju karadienestu Daugavpilī, tad 11. Dobeles kājnieku pulka komandieris bija pulkvedis Dūze. Vēlāk viņu paaugstināja par ģenerāli. Virsleitnants Pavasars pēc Latvijas atbrīvošanas kara bija iestājies Ārlietu ministrijas dienestā. Miris Hāgā, Holandē. Ventspils apriņķi Popes pagastā dzimuši Latvijas sūtņi Feldmanis un Šūmanis.

Stāsts par veco poļu muižnieku bija pēdējais stāstījums, ko dzirdēju no sava vecā tēva. Es viņu nekad vairs dzīvu nesastapu. Lielie notikumi bija paņēmuši viņa miesīgos spēkus. Viņš saslima un pēc dažām dienām 84 gadu vecumā nomira.

Vēcais loču tornis pirms 1. pasaules kara.

Pēteris Jākobsons

1. pasaules kara postījumi Ventspilī

1915. gada fronte jau bija pārvirzījusies tuvu Latvijas robežām. Kurzemei draudēja ielenkums. Kļuva zināms, ka Kurzemes rags pamests savam liktenim. Ventspils iestādes steidzīgi evakuējās. Rūpniecību un milzīgā elevatora iekārtas agrāk jau bija izvestas.

Pēdējās dienās pirms Ventspils krišanas vācu rokās tika gremdēti un dedzināti viss, kas bija vērts, ko negribēja, lai tas kristu vācu rokās. Tā tika nodedzinātas visas kokmateriālu krātuves abos Ventas krastos, kur atradās zāģētavas, un ap dzelzceļa staciju. Iepriekš aplieti ar degvielām tika aizdedzināti ostas koka bulverķi, estakades un citas izbūves un ierīces. Tūkstošiem standartu gatavu zāģmateriālu krita uguns liesmām.

Pie mazās signālbākas, izejā uz priekšostu, nogremdēja barona Reinekes rederejas lielo tvaikoni "Vindava", kas aizsprostoja ieeju ostā. Ziemas ostā nogremdēja vairākus zēģelniekus, ko izcēla tikai 1920-tajos gados. Nav zināms, cik daudz ostas peldošo līdzekļu nogremdēja pie Kolkas raga Irbes šaurumā, ko krievi gribēja aizsprostot, lai vāciešiem nebūtu brīvs ceļš uz Rīgu. Irbes jūras šaurums pārvērtās par īstu kuģu kapsētu.

Kara laikā krievi izstrādāja triku, kas apmānīja vācu admirālitāti, kas meklēja krievu floti Baltijas jūrā. Krievu kuģi spēja uzbraukt pa Ventu augšā pie Vārves (apm. 15 km) un paslēpties. Vācieši tos nevarēja atrast.

Sākās vācu okupācijas gadi. Veikali, iestādes, uzņēmumi bija slēgti. Pilsētā valdīja klusums un pamirums, itin kā tai pāri būtu gājusi kāda epidēmija vai dabas stihija.

Okupācijas karaspēks, kas bija novietots pilsētā, bija pa daļai pašapgādnieks, tādēļ tas apsaimniekoja visus Sarkanmuižas laukus, kas atradās pilsētas rajonā, kur audzēja sakņājus un labību. Savus zirgus vācieši turēja tuvējā pareizticīgo draudzes baznīcā.

Ar labpatiku var atzīmēt mācītāja T. Grinberga rīcību, kas izglāba pareizticīgo baznīcas svētbildes un relikvijas no bojāejas, tās novietojot drošās vietās, pat savā mājā Kuldīgas ielā, lai pēc kara tos atdotu atpakaļ.

Pēteris Jākobsons

Nāves deļa pāri Ventspilij

Ventspils ir viena no tām laimīgām pilsētām, kas beidzamos divos lielos pasaules karos palikusi mazskārta, izņemot ostas iekārtas. Senos laikos gan tā pārdzīvojusi baigus laikus. Tā zviedri to vairākkārt nodedzinājuši un izlaupijuši. Arī mēris 1710. g. prasīja milzu upurus. Šausmu dienas, kad nāve ievākusi savu plauju, Ventspils piedzīvoja tikai 1. pasaules kara beigās, kad mainījās militārās varas.

Sakarā ar miera noteikumiem Vācijai bija jāizvāc savs karaspēks no Baltijas telpas, resp. arī no Ventspils, ko tā nelabprāt darīja. Vācu lielgruntnieku atbalstīta, tā turēja bruņotos spēkus vēl pēc miera līguma, kaut arī algādžu veidā, lai nodrošinātu savas intereses šai reģionā. Šai pašā laikā sākās arī Latvijas atbrīvošana no Liepājas puses, kur vienā pusē bija latviešu brigāde ar vācu landesvēristiem, otrā pusē sarkanarmija, kuŗu rindās bija daudz latviešu strēlnieku. 1919. g. februārī viens zars sarkanarmiešu gāja caur Ventspili. Sarkanarmija agrā rītā pārsteidza ap 120 vācu algādžu guļam, saņēma tos bez kaujas un nolikvidēja Feiferes nama sētas pagalmā, Kuldīgas un Latgales ielas stūrī. Pēc tam tos apglabāja kopīgā kapā Meža kapsētā. Starp kritušiem bija daudz vācu ģimeņu dēli, kas bija saistījušies šais algādžos. Šai laikā sarkanarmijas protekcijā nodibinājas pirmā strādnieku padome ar izpildkomiteju un Jākobsonu kā sekretāru. Šai padomei nebija ilgs darbības laiks.

Sarkanarmijai atkāpjoties, pilsētu okupēja landesvēristi, kas zvēriski izrēķinājās ar civiliedzīvotājiem. Tika izdota pavēle, ka visiem vīriešu kārtas pilsoņiem jāierodas baznīcas laukumā uz pases pārzīmogošanu. Šeit nāve ievāca savu ražu. Vīriešu rindas apstaigāja šejienes spiegi, gan cara laika varas vīri, kas bija atgriezušies no Vācijas. Starp spiegiem bija kāds invalīds ar koka kāju, vārdā Būcens, ko vācieši pašu nolikvidēja. Tad vēl bija kāds vācu kurpnieks ar kupri mugurā, vārdā Rautenbergs. Starp varas vīriem bija bij. pristavs Brauns un kāds Volfs. Šai operācijā apcietināja kādus 300 civiliedzīvotājus. Tos novietoja pils pagrabā un nošāva laukumā Jāņa ielas galā, starp pilskalna trepēm un spīķeri Ventas malā. Tika šauts ar sprāgstošām lodēm. Vēlāk liķus izveda Ganību ielas galā kāpu pakājē, lai piederīgie tos varētu pievākt un apbedīt. Palikušos, kam nebija piederīgo, guldīja kopējos kapos Meža kapsētā. Tā divas varas, lai gan jau pēc kara beigām, pastrādāja savu, kur ciešanu ceļā aizgāja daudz nevainīgu cilvēku. Liels zudums bija tām ģimenēm, kam uzvārds bija Jākobsons, ko vācieši nežēloja, meklējot izpildkomitejas sekretāru Jākobsonu. Vācu pilsētas komandants šai laikā bija fon Gordons.

Tā Ventspils samaksāja savu tiesu lielajā kara upuru traukā.

Alfreds Eizenbergs

Pirmās atmiņas par Ventspili

Esmu ventspilnieks — Pārventā dzimis. Mans tēva tēvs — dundadziņš laikam vēl pirms gadu simteņu maiņas — libietis pēc izcelsmes, bija bijis kāda kroga vai restorāna īpašnieks. Mēs abi ar brāli ļoti nežēlojam, ka neizjautājām tēvu par saviem senču rakstiem. Atceros tikai tēva stāstu, ka viņa tēvs, t.i. mans vectēvs savā jaunībā irējis no Dundagas barona Sundzerkrogu. Kad mans tētis vēl kā mazs bērniņš būdams, gulējis šūpulī, kādā vējainā, aukstā ziemas dienā barons atrāvis durvis — ar kaut ko nav bijis apmierināts. Vējš pūtis sniegu istabā. Vectēvu tas tā sadusmojis, ka viņš paņēmis baronu aiz apkakles un izmetis laukā. Protams, vectēvam krogs bija jāatstāj. un tā sakarā ar šo notikumu bijām tapuši par ventspilniekiem.

Manas pirmās atmiņas par Ventspili tā isti iesākās, kad pārbraucām no mūsu pirmajām bēglu gaitām Krievijā agrā pavasarī 1918. g. Izbēgam 1916. gadā no Ventspils, un bēglu laiku pavadījām Maskavā, kas bija baigs laiks, sevišķi mūsu māmuļai, jo mans jaunākais brālis bija vēl pa-

Piemineklis Ventas malā 1919. gadā vācu nošautiem 300 ventspilniekiem.

visam mazs bērniņš. Maniem vecākiem Pārventā Neikena ielā bija tā sauktais stūra veikals. Kad pārbraucām, tas, protams, bija izlaupīts. Tā bija jāsāk tikpat kā jauna dzīve, bet, paldies Dievam, pateicoties labiem cilvēkiem un draugiem, dzīvīte, kaut ļoti pieticīga, turpinājās.

Cik atceros, tad pirmā skola, kur sāku iet, bija Pārventā un saucās Berzinsku skola — mežu ielenkta apm. tai virzienā un ceļā, kas veda uz Priēzgalu kapiem, ceļa nosaukumu neatceros. Atmiņā palicis vēl, ka tai mežainajā apkārtnē mita partizāni, šavienus gan neatceros, bet mētājās ar akmeņiem. Nākot pa ceļu uz mājām pēc stundu beigšanās, mūs kādu gabalu pavadīja skolotāji, līdz bijām drošībā. No skolotājiem tai laikā atceros vārdā divus — Ledus un Palapa (sieviete).

Skolas brīvlaikā mani paņēma krusttēvs savā lauku mājā "Jaunarājos" Piltenes pagastā apm. 35 km no Ventspils. Tur par mani rūpējās mana ļoti mīļā vecmāmiņa. Kad kopā "ganijām" bites ābeļdārzā saceltos bišu stropos, vecmāmiņa man stāstīja savus piedzīvojumus — patiesībā dzirdētos notikumus, kas notika Zlēkas muižā, kur baronmeita bija samilējusies latviešu dārznieka puisī. Zlēkas muiža bija varbūt kādus 4 vai 5 km no "Jaunarājiem" un starp kokiem bija drusku redzama. Vecmāmiņas stāsts bija iespaidies atmiņā diezgan dziļi.

Kad sākās atkal skola, patiesībā vēl pirms

skolas sākuma turpat "Jaunarajos" sagaidijām "Jāņus" — pirmos, ko savā mūžā atceros.

Kad pārbraucu mājās, gāju vēl tai pašā Berzinsku skolā, un tai rudenī bija mūsu valsts dibināšanas svētki, kas notika tirgus laukumā pie pilsētas valdes nama kāpnēm. Kas bija atsūtītais runātājs un ko viņš teica, gan neko neatceros, bet neizdzēšamā atmiņā palicis brīdis, ar kādu pacilātību un aizrautību sapulcējušais ļaužu pulks dziedāja mūsu valsts himnu "Dievs, svētī Latviju!" Esmu pateicīgs savam tēvam, ka viņš paņēma mani līdzi. Viss redzētais un dzirdētais manī modināja mīlestību uz mūsu zemi un tautu.

Pauls Eizenbergs

"Saratovs" Ventspilī. Latvijas karoga uzvilšana stacijā 18. novembrī.

Ap 1919. gada vidu vēl notika kaujas ar sarkanarmiešu bandām posmā no Ventspils līdz Tukumam, ap Stendi, Ugāles mežos, Spāri un citur. Posmā starp Ventspili un Tukumu bija diezgan daudz dzelzceļa vagonu — bet nevienas lokomotīves, kas noderīgos vagonus pievāktu un palīdzētu arī karaspēkam pārvietoties.

Tai laikā Latvijas pagaidu valdība atradās Liepājā uz kuģa "Saratov". Tā kādai gudrai galvai radās ideja — mēģināt pārvest vienu lokomotīvi uz Ventspili, uzlādējot to uz "Saratov" klāja. Tas tad arī tika izdarīts. Ventspils dzelzceļnieki sabāza savas gudrās galvas kopā un izdomāja, kā to izdarīt.

Elevatora rajonā no jauniem dzelzceļa gulsniem uzbūvēja tādu kā nojaucamo sliežu ceļu no Ventas malas līdz esošām dzelzceļa sliedēm. (Vispirms pa telefonu no Liepājas noskaidroja kuģa aptuveno iegrimi).

Pēc lokomotīves uzlādēšanas liepājnieki atkal paziņoja pašreizējo iegrimi, un izrādījās, ka nekādas lielas pārmaiņas nebija vajadzīgas.

Visa tā gatavošanās "pa mutes un auss" telefonu jau bija apstaigājusi visu Ventspili. Dienā, kad ieradās "Saratov" ar lokomotīvi uz klāja, Ventas malā pilsētas pusē bija ļaužu jūra, un kad vēl laimīgi izdevās lokomotīvi nobraukt no "Saratov" klāja, tad aurošana pacēlās līdz debesīm.

Pēc lokomotīves atvešanas kaujās no Ventspils līdz Tukumam varēja iesaistīt lielākas latviešu vienības, uzlabojot apgādi un kustības ātrumu. Tā drīz vien posms no Ventspils līdz Tukumam un tālāk bija brīvs no sarkano bandām.

Nu bija jāsāk domāt par 18. nov. svinēšanu, vispirms par karoga uzvilšanu Ventspils stacijas tronī, bet kā to izdarīt? Aukla, kas kādreiz bijusi izvērtā caur karoga masta galu, jau sen bija satrūkusi. Kā lai iever jaunu auklu? Tas ir gandrīz neiespējami! Bet vai tiešām? Kādam no "veciem" radās ideja parunāt ar puikām.

Puikas apspriedās un teica "lab, mēs to liet nokārtos, tik uztais pēc mūs plān kāds viegls treps". Mērišanu izdarīja tas jaunākais no bara, jo citiem palīdzot varēja visur labāk pietikt, dažreiz gan briesmīgi galva griezās no augstuma.

Tas tika izdarīts, uztaisīja pēc puiku mēriem 3 dažāda garuma "treps", un nu lieta varēja sākties.

Bija arī problēmas — kur lai dabū tādu labu un ne pārāk resnu kaņepāju auklu? Nebija ilgi jādama — kur gan citur, ja ne no zvejniekiem Ostgalā! Aizgājām vesela puiku komiteja, apstāigājām daudzas zvejnieku būdas, kamēr dabūjām piemērotu auklu. No kurienes gadījās karogs, vairs lāgā neatceros, vai tas tika pašūts uz vietas, vai no kaut kurienes atvests.

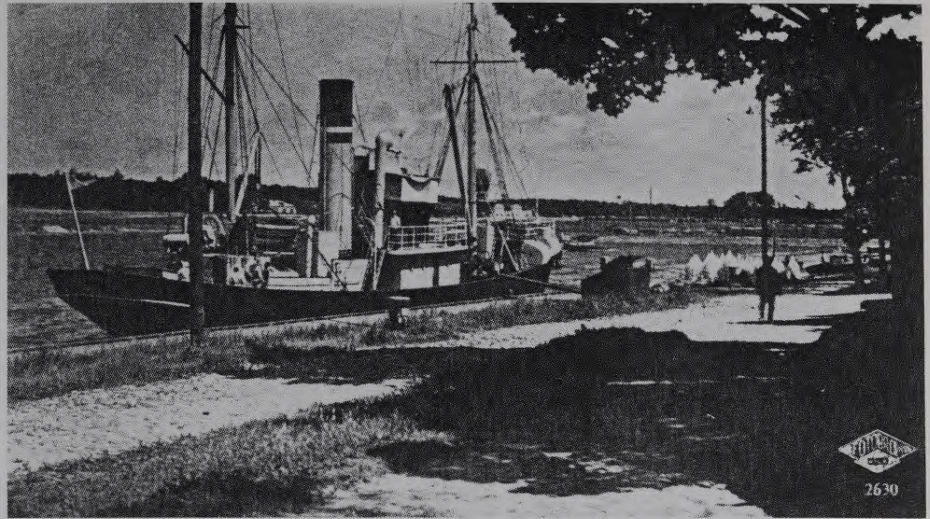
Nedrīkst aizmirst pieminēt puiku vecumu — jaunākais bija 10 gadus un 8 mēnešus vecs (es), pārējie 13 līdz 15 gadus veci.

Ar kāpņu palīdzību tikām līdz karoga masta apakšgalam — tālāk bija jātiek ar kāju un roku palīdzību, to veikli izdarīja "viens puik", Nikolajs Vītols, un tā uz 1919. gada 18. novembrī Latvijas karogs lepnī plīvoja ventiņu stacijas torņa masta galā. Nikolajs Vītols bija 100% krievs — viņa audzētāvs Vītols pa kara laiku Krievijā apprecēja krievu atraitni ar 2 bērniem, puiku un meiteni. Koļa, kā mēs viņu saucām, lai gan pēc tautības bija krievs, pēc gara tomēr bija 100% latvietis un mans labākais draugs, kāds man jebkad ir bijis. N. Vītols vēlāk dienēja uz Latvijas kara flotes zemūdenes "Spīdola" kā diēļmotorists.

Vajadzēja redzēt tās prieka un sajūsmas asaras, kad 1919. gada 18. novembrī lēni un svinīgi vilka karogu augšā. Kad vēl stacijas priekšnieks noturēja mazu uzrunu, nobeidzot ar vārdiem: "Pašiem sava zeme, sava valsts", tad neredzēju nevienu, kam nebūtu neparasts miklums acīs!

Noslēpumainais kuģis Ventspils ostā 1919. gada vasarā

Īsi pirms lokomotīves atvešanas no Liepājas uz "Saratov" klāja Ventspils ostā iebrauca kāds paliels preču kuģis zem angļu karoga ar jauktu krievu un angļu apkalpi un pietauvojās uz jūras pusi no pontona tilta Ventspils dzelzceļa stacijas sliežu galā pie steķiem. Tos "pasažierus", kas valkāja uniformas, pa daļai krievu, pa daļai vācu, kuģa sardze malā nelaida. Samērā daudzi valkāja cara laika armijas uniformas.

Ventas ainava

Uz kuģa bija daudz ģimeņu ar bērniem, gan krievu, gan vācu. Bērni pa dienu skraidīja turpat krastmalā. Veči teica, lai puikas noskaidro, kas tas par kuģi un kas tie par cilvēkiem. Puikas bija ar mieru, sevišķi tie, kas prata krievu valodu. Tie puikas, kas pavadīja kara gadus Ventspilī un gāja skolās, kur pastiprinātā kārtā mācīja vācu valodu, iemācījās puslīdz labi vācu valodu. Tā apvienotām pūlēm sarunās ar bērniem no kuģa noskaidrojām, kas tie par cilvēkiem un no kurienes viņi nāk.

Izrādījās, ka šie ļaudis ir krievu un vācu sajaukums. Vairums krievu, kas pa revolūcijas laiku aizbēguši uz Dienvidslāviju, un kad jau karš nāca uz beigām, gribēja atgriezties Krievijā, cerēdami, ka revolūcija sabruks. Ja ne, tad paliks turpat Baltijā. Viņi nekad nepieminēja Latviju vai Igauniju, runāja tikai par Baltiju.

Tad, kādu rītu, kad pamodāmies, noslēpumainais kuģis pa nakti bija pazudis.

Mācītājs Arturs Dūmiņš

Atmiņas par Ventspili un ventspiliešiem

Nezinu, vai manas atmiņas par Ventspili būs ievēribas cienīgas, jo tur pavadītais laiks bija īss – tikai pusotra gada. Tādēļ biju nolēmis neapgrūtināt redaktoru, bet mana sirdsapziņa nedeva mieru. Kas to zin, cik vēl no ventspiliešiem skata šo sauli brīvajā pasaulē? Cik no tiem būs ieinteresēti ziedot savu dārgo laiku un dalīties atmiņās?

Ventspils manā dzīvē bija mana pirmā darba vieta pēc universitātes beigšanas. Rīgas pilsētas prāvests Kundziņš gan mani vocēja par vikāru, bet praktiski tikai Jēzus draudze sagādāja man

darbu, kas nebija pietiekoši. Tādēļ biju ļoti priecīgs, kad pienāca archibīskapa T. Grīnberga raksts, ka esmu iecelts par ticības mācības un ētikas skolotāju ģimnazijā, komercskolā un arodskolā Ventspilī.

Ģimnazijas direktors tanī laikā bija prāvests Atis Jaunzems (Apsīšu Jēkaba dēls), cēlies no kaimiņu pagasta Gaujienas un bija man kā jaunam skolotājam ļoti izpalīdzīgs. Žēl, ka pēc pusgada viņš atstāja Ventspili un pārgāja darbā uz Izglītības ministriju Rīgā. Skolas darbā direktors bija ļoti stingrs, pretstatā iepriekšējam direktoram archibīskam T. Grīnbergam, kas bija centies valdīt vairāk ar mīlestību. Bet laikam jau stingrība bija arī vajadzīga, jo visi teica, ka disciplīna esot prāvesta Jaunzema laikā labāka.

No skolotājiem palikuši atmiņā Siļa kungs un kundze. Pirmais bija Tautas konservatorijas vadītājs un mūzikas skolotājs. Viņa vadībā mēs tikām noklausījušies vienu, otru labu koncertu, kur piedalījās arī Rīgas operas spēki, starp citu arī Elfrīda Pakule. Tur bija arī angļu valodas skolotājs A. Bolšteins, kas pareģoja, ka drīz būs karš un Anglija šo karu zaudēs. Ar skolotāju Fluginu bieži parunājāmies starplaikos. Nevarēju iedomāties, ka viņš būtu marksists, par kādu viņš tika apsūdzēts vācu laikā. Kādreiz gan viņš uzdeva savādu jautājumu: "Vai jūs varētu iedomāties Jēzu futbola biksēs?" To viņš mērķēja uz kādu manu priekšgājēju, kas milēja spēlēt futbolu kopā ar skolniekiem.

Tur bija arī skolotāji Bunduls un Miza. Pēdējais bija matemātiķis un prata sarīkojumos teikt labas runas.

Komercskolas un arodskolas direktors bija Jānis Lūkins, pēc izglītības inženieris un liels kārtības mīļotājs. Viņš arī gāja kontrolēt, kā skolotāji pasniedz stundas. Pirmajā vizītē viņš man stingri noprasīja: "Vai jūs esat precējies?" Atbildēju, ka vēl ne, bet ceru to drīz darīt. Šī

atbilde viņu apmierināja, un pēc pāris mēnešiem šo solījumu arī izpildīju. Šīs skolas skolotāju vārdi man ir aizmirsušie, izņemot inženieri Pornieku, jo ir pagājuši jau 50 gadi no tā laika, kad pēdējo reizi biju Ventspilī.

Mēdz teikt, ka katrs iesākums ir grūts, bet skolotāja darba sākums ir viens no grūtākiem. Stundu skaits man bija lielāks par normālo. Sevišķas grūtības sagādāja ētikas mācīšana, jo nebija nekādas grāmatas. Tāpat arī vēlāk, kad pēdējā ģimnazijas klasē bija jā mācā "Kristīgais pasaules uzskats", radās grūtības, jo nebija mācības grāmatas, un viela bija jā sagādā pašam. Ētikas klasē bija raibs sastāvs: tur bija ebreji, katoļticīgie un baptisti.

Ar skolniekiem sadzīvojām labi. Skolas sarīkojumos pat ebreju meitenes aicināja uz danci. Ar disciplīnas ieturēšanu nebija grūtības. Skolnieki ar maz izņēmumiem mācījās labi, un nebija arī vajadzība rāties. Ja kāds bija par daudz nemierīgs, mēģināju to izsaukt. Tas līdzēja.

Pirmajā gadā dzīvoju Vasarnīcu ielā, kur caur priedēm pavērsās skats uz jūrmalu un jūru. Daži teica, ka Ventspils jūrmala neesot tik izkopta kā Rīgas jūrmala, bet dabiski skaistāka: tīra, balta smilts, un kāpas apaugušas ar zāli. Pāris reizes apmeklējām arī jūras krasta ūdens peldes iestādi, kas bija uzcelta tuvu pie jūras krasta. Daļu no jūrmalas apjoza neliels priežu mežs.

Žēl, ka vasaru neizdevās pavadīt Ventspilī un izbaudīt saules un ūdens vannas jaukajā jūrmalā.

Ventspils bija slavēta arī ar savām zivīm, sevišķi ceptiem, presētiem nēģiem mazās koka vanniņās. Tos gan saimniece mums lika galdā tikai vienu reizi, bet citas zivis dabūjām ēst septiņas reizes nedēļā, tikai vienmēr citādā veidā, gan kūpinātas, ceptas, gan vārītas zupā vai frikadelēs un desiņās. Vēl šodien prātā nāk saimnieces (austrietes) vārdi: "Jūs atkal dzerat to zirdziņu tēju!"

Viens no redzamākajiem ventspiliešiem bija mācītājs Arnolds Grosbachs (tagad prāvests). Viņš Ventspils draudzi pārņēma tūlīt pēc archibīskapa un bija labi ieredzēts. Otrā gadā viņš nāca ar priekšlikumu dalīties skolas un draudzes darbā. Visam pārvilka svītru krievu okupācija. Ar asarām acīs kopā ar skolniekiem mēs caur skolas logiem skatījāmies, kā iebrauc lielgabali, ko vilka sirmi zirgēļi, un kaņavīri ar pulķi uz cepures.

Atceros ārstu Geistautu, kas bija arī skolas ārsts, un Ventspils avīzes redaktoru Nātiņu, kas kādu laiku bija precējies ar manas sievas māsiņu.

Labi satikām ar aptiekāru Skaburski, kuŗa pirmā aptieka bija Neretas mācītāja mājā, kur vēlāk strādāju.

Nekad nedomāju, ka kādreiz iepazīšos arī ar slavēto ventspilieti, kādreizējo Metropolitena operas solisti Alīdu Vāni. Tas gan nenotika

Ventspilī, bet Neretā.

Konservatorijas docents (vēlāk profesors) Arvīds Žilinskis bija no kaimiņa pagasta – Saukas. Kad bija vajadzīgi koncerti, viņš bija tas, kas vienmēr sagādāja labus spēkus. Tā nu gadījās, ka divas reizes mēs ar Alīdu Vāni tikāmies Neretā. Pirmajā koncertā 1941. g. māksliniece bija apsaldējusies un nobažijusies par savu balsi. Bija arī vijolnieks Rūdofs Miķelsons, bet tam bija maza bēda, jo vijoles jau neaizsmok. "Varbūt kāds malciņš derētu, ja rastos pēc tā vajadzība," kāds liepratējs iebilda. Tā arī darījām. Lai "ulmanīti" padarītu maigāku, pieliku tam mazliet medu.

Koncertzāle ar apm. 400 vietām bija pārpildīta, jo visi gribēja dzirdēt solisti, kas dziedājusī Amerikas ievērojamākā operā. Pirmā koncerta daļa bija brīnišķīga. Domāju, redz, kā tas dzēriens līdzēja! Starpbrīdī iegāju pie māksliniekiem parunāties. "Nu, vai tas palīdzēja?" jautāju, rādīdams uz tukšo glāzi uz galdīņa. "Kur nu! Miķelsonam gan varbūt, viņš jau viens pats to iztukšoja," atbildēja Vāne.

"Bet kāpēc vajadzēja tik labu dzērienu sabojāt ar medu?" jautāja Miķelsons. "Tas jau nebija domāts kungiem," es teicu, "bez tam doc. Žilinskis man teica, ka jūs neko stiprāku par ūdeni nedzerat."

"Mēs, mākslinieki, ne katreiz varam publikai teikt taisnību," piebilda Žilinskis.

Koncerts nobeidzās ar vienu no Žilinska labākajām kompozīcijām – "Karogs". Šī dziesma prasa lielu spēku un piepūli, un šķiet, ka, šo darbu rakstot, komponists to bija paredzējis Alīdai Vānei kā izpildītājai, kam šai patriotiskai dziesmai netrūka ne spēka, ne arī mūzikālās izpratnes. Neretieši to noklausījās ar asarām acīs un ilgiem aplausiem.

Pēc pāris gadiem, atkal tiekoties Neretā, Alīda Vāne sveicināja ar vārdiem: "Nu mēs ventīni atkal kopā!" Pieņēmu to kā lielu pagodinājumu, lai gan biju ventīnš īsu brīdi.

Zāle kā parasti bija pārpildīta, un "Karogs" tika dziedāts ar vēl lielāku sajūsmu, jo visi jutām (1943. g.), ka sveša vara mums to drīz var atņemt. Pēc koncerta pie mielasta galda pārrunājām tuvojošos krievu invāziju.

"Vai jūs brauksiet atpakaļ uz Ameriku?" es jautāju.

"Uz Ameriku gan ne," skanēja atbilde.

"Bet ko jūs darītu, ja, uz mājām braucot, Zāles silā jums uzbruktu komunistu partizāni?" es turpināju.

"Ko nu citu, es dziedātu "varen plaša mana zeme dzimtā", varbūt tad viņi man atļautu ceļu turpināt."

Tā bija pēdējā reize, kad tikāmies ar Alīdu Vāni, vienu no mūsu vislabākajām operdziedonēm, kam bija izdevība sacensties ar pasaules

Pirmskaņa Kuldīgas iela

lielākām slavenībām uz Metropolitena operas skatuves.

Beidzot gribas teikt, ka laiks paiet un nes savā straumē mūs sev līdzī. Ventiņi tagad ir izkaisīti pa visu pasauli. Grūti atrast lielāku pilsētu, kur tos nevarētu sastapt. Iebraucot Amerikā, Dienviddakotā satiku ārstu Kārli Zvejnieku, ar kuru tikāmies Ventspils ģimnazijā. Kas gan viņu tagad nepazīst – ne vien kā ārstu, bet arī kā literātu.

Kādā mācītāju konferencē Toronto ar ziņkāri vēroju jauno mācītāju no Anglijas, kas tikko bija ievēlēts Austrumu draudzē Toronto. Iepazīstoties mani pārsteidza vārdi: "Sveicināts, skolotāj! Bet pasaki, kur?" Domāju – nevar būt Augsburgas ģimnazija, viņš likās drusku vecāks, tātad no Ventspils. Tas bija Arvīds Celms – mācītājs un literāts, kuŗa priekšlasījumus esmu ne vienu reizi vien dzirdējis.

Kādreiz, kopā braucot, mācītājs Juris Cālītis atzinās, ka arī viņš esot ventspilietis, un kas gan viņu nepazīst? Viens no darbīgākiem latviešu mācītājiem, kas daudz darījis arī dzimtenes labā.

Šinī gadā Ventspils varēs svinēt 700 gadu jubileju, bet neviens par to īsti negrib domāt, jo ar sāpēm lasām ziņas, ka pilsēta sagandēta visos iespējamajos veidos: saindēta zeme, gaiss un skaistā jūra.

Cerēsim, ka brīvības rīts, ko pareģo mūsu dzimtenei šī kontinenta žurnālisti, zinātnieki un politiķi, nesīs Ventspilij un visai mūsu tēvzemei jaunu sauli, kuŗas gaismā nozudīs visi sārņi un

sārņotāji, un gaiss būs dzidrs zem zilām debesīm, zeme nesīs labus augļus, un zivis garšos tikpat labi kā kādreiz, kad tur dzīvojam brīvā Latvijā.

Ērika Ceichnere-Wolff

Pārventa

Ja jārūnā par Ventspili, tad nevaram nepieminēt arī Ventas labo krastu – proti, Pārventu. Man gribētos teikt, ka bez Pārventas Ventspils būtu zaudējusi savu īpatnējo seju, kuŗā ierakstīts viss tas, kas iezīmē zvejnieku ciema burvību: tur-Ventmalā žāvējās zvejnieku tīkli ar savu tik īpatnējo sājo jūras smaržu, tur pie steķiem ligojās piesietas zvejnieku laivas, kas gaidīja uz savu nākamo braucienu jūrā – tur, krēslā pacēlās elevātorā tumšais siluets, kas stāstīja par senajām, diženajām dienām tālajā pagātnē. Skaisti bija arī priežu meži, kas apņēma Dzintara jūru. Kāds prieks bija saujā turēt mirdzošu dzintara gabalu, ko jūra atdeva kā dāvanu tiem, kas viņu mīlēja. Un tad vēl mūsu pārceltuve! Kad vajadzēja tikt otrā krastā un tilts bija par tālu, tad sēdāmies laivā, un vecais airētājs mūs pārcēla pāri uz pilsētu. Bieži rītos bija liela steiga tikt Ventai pāri uz skolu. Citādi tas bija vasaras brīvlaikos, kad siltie vakari klāja pār Ventu savu vieglo miglas

Mežs Pārventā

segu. Tad šāds brauciens bija īsti romantisks un dziļi iespiedās manā atmiņā ar savu burvību.

Pārventa sastāvēja no četriem ciemiem: Kansonā, Čikstiņu, Jāņa un attālākā Zaķu ciema. Kansonā ciems bija vistuvāk Ventai un arī jūrai. Tur gar Ventas malu grupējās muitas ēkas. Vienā no tām bija ierīkota vietējā III Ventspils pils pamatskola. Tur mācījās un guvu pirmās zināšanas dzīvei. Skolu ilgus gadus toreiz vadīja nelaiķis R. Ledus kungs ar kundzi. Viņš ar savu nosvērto un mierīgo dabu bija iecienīts un milēts skolas pārzinis. Tāpat mīlā atmiņā palicis mans klases audzinātājs Zvejnieka kungs (Dr. Kārļa Zvejnieka tēvs). Viņš bija labs pedagogs un mīlēja savu klasi. Viņa sirdslieta bija latviešu literatūra. Viņš bija tas, kas arī manī iededza pret to neizdzēšamu liesmu visai dzīvei. Bija tur arī citi jauki un vērtīgi skolotāji, kuŗu vārdi manā sirdī ierakstīti uz mūžu. Tārgales iela aizveda tālāk uz Čikstiņu ciemu, kuŗa centrā grupējās pārtikas veikali, maiznīca un aptieka. Šeit, kā arī tuvējā Jāņa ciemā, dzīvoja daudz muitas un dzelzceļa darbinieki ar savām ģimenēm. Katram bija sava mājiņa ar dārzu. Tāds ģimenes dārziņš vasarā bija ziedu, augļu un sakņu bagātības svētīts. Milēju šo

klusu Ventspils stūri. Tur jutos vistuvāk saulei, dabai un jūrai.

Garā Embūtes iela veda garām Jāņa ciemam uz stacijas pusi. Stacija siltajos vasaras vakaros bija jauniešu satikšanās vieta, kur visi gaidīja Rīgas vilcienu, kas atveda jaunāko laikrakstu "Jaunākās Ziņas". Tur skanēja smieklī un čala, jo dzīve vēl toreiz bija gaiša un sāpju neskarta.

Gribētos pieminēt arī svētdienas skolu. Arī tāda mums Pārventā bija. To toreiz vadīja M. Bileskalna jaunkundze. Viņa nenogurstoši katru svētdienu ziemā brida cauri augstajām sniega kupenām no attālā Gāliņu ciema, lai nestu mums Kristus vēsti. Jauki bija Ziemassvētku eglīšu vakari, ko visas trīs Ventspils svētdienas skolas svinēja kopā. Māc. Grīnbergs (vēlākais archibiskaps) padarīja mums bērniem šos vakarus neaizmirstamus. Viņa klātbūtne, sirsnība un interese par katru no mums bija neapraktāma. Mēs savu "Bitītes Onkuli" tiešām visi no sirds mīlējām un cienījām.

Ir tik labi ritināt atmiņu kamoliņu, kas šķetinās ap tevi, mana Pārventa! Lai Dievs tev un visai Ventspilij piešķir redzēt saulē un vējā plīvojošu Latvijas sarkanbaltsarkano karogu brīvajā Latvijā!

Esī sveicināta mana tālā dzimtā pilsēta!

Kārlis Salmiņš

Par zvejnieku dzīvi Ostgalā

Zvejnieki zvejoja ar "šņorēm", viņiem bija jāstrādā garas, smagas stundas. Mans tēvs pats taisīja šņores sev un arī citiem zvejniekiem. Vienā šņorē bija simts āķu, ik pa 6 pēdām bija āķis, tie atradas 18 collas no šņores. Šņorei vajadzēja "durt", kas nozīmē – ziemā zvejnieki pirka siļķes, sagrieza šķēlēs un uzdūra uz āķiem, vasarā zvejnieki gāja jūrmalā, kur ar laivu izveda jūrā tīkla maisu. Tad ar virvēm vilka tīklu ar maisu krastā, kas bija pilns ar "tūbām". Tās bija mazas zivis, ko lietoja kā uzkodu uz āķiem. Duršanu uz šņores izdarīja paši zvejnieki un viņu sievas.

Bija zvejnieki, kas zvejoja ar motorlaivām – trīs vīri katrā laivā. Katram bija ap desmit tīklu. Diena sākās plkst. 13.00, vajadzēja salikt tīklu laivā, tad devās jūrā. Pēc pusnakts sāka braukt malā. Sievas tikai gaidīja, kad zvejnieki iebruc ostā, jo tūlīt sākās siļķu lasīšana. Reņģēm nedrīkstēja noraut galvas, bez galvām tās bija "bez gālenas", tās tad nevarēja pārdot žāvētavām. Reņģes pēc izlasīšanas no tīkliem aizveda uz žāvētavām, kur tās mazgāja un dūra uz irbuļiem, tad žāvēja un pārdeva. Šis darbs bija smags, bet vēl bēdīgāk bija, ja uznāca vētra. Laivas bija mazas, motori

Zvejnieku osta trīsdesmitajos gados.

bojājās, ja ūdeni ieskaloja laivā, un nereti vētra laivu paņēma savā varā.

Mēģināšu atcerēties dažus gadījumus. Viens apmēram no 1934. gada, kad biju vēl mazs puika. Manas mātes draudzenei vīrs un svainis bija zvejnieki. Viņi izbrauca jūrā, uznāca vētra, tā paņēma laivu, abi zvejnieki pazuda jūrā. Trešais bija aizķēries mašintelpā, to ar laivu izvilka malā. Bet abus pārējos zvejniekus nekad neatrada.

1936. gada Ziemsvētkos noslika Andrejs Ziemelis un Paulis Pūpols. Pauls apprecēja Andreja māsu Martu jūlijā. Šņores viņi izmeta nedēļu pirms Ziemsvētkiem. Uznāca vētra, un šņores nevarēja ievilk. Visu nedēļu pūta stiprs vējš, Ziemsvētku dienas rītā Pauls un Andrejs aizgāja Ventmalā, kur zvejnieki satiekas un novērtē laika apstākļus. Vējš rimās, kļuva rāmāks. Pauls atnāca mājā un teica sievai, ka viņi brauks pēc šņorēm. Marta jautāja, kad viņi būs atpakaļ un ko lai uzvāra – tēju, kakao vai kafiju. Taču viņi nekad neatgriezās un svētku mielastu baudīt nedabūja. Palika jūras dibenā līdz Lieldienām. Pauli izskaloja malā pirms Lieldienām, bēres notika Pūpolsvētdienā. Andreju izskaloja malā 1937. gada 29. jūlijā, viņu apglabāja Meža kapos.

Trešais braucējs palika laivā. Ostā bij pirmās palīdzības laiva, ko vadīja loči. Kad zvejnieki pie glābšanas būdas redzēja, ka laiva pāris reižu paceļas un nogrimst, viņi pasauca loci. Locis

izšāva raķeti, bet pirmā nesprāga. Otra sprāga, zvejnieki metās glābšanas laivā, bet locis paņēma nesprāgušo raķeti rokā, tā tai brīdī izsprāga un norāva locim abu roku pirkstus. Kad glabēji atrada laivu, trešais zvejnieks bija ar jostu piesējis pie airu duļļiem. Viņu atveda ar laivu malā. Mēs ļoti skumām pēc Andreja un Paula. Andreja jaunākais brālis Alfreds Ziemelis tagad ir Anglijā.

Arī mana kaimiņa dēls noslika zvejojot, izbraucot jūrā no Ventspils. Pēc trim mēnešiem viņš tika izskalots malā pie Užavas, kur, zēns būdams, pirmo reizi bija kopā ar tēvu kāpis laivā. Viņa vārds bija Andrejs Jansons.

Atceros vēl vienu traģisku gadījumu, kad mani skolas biedri, kaimiņi ar tēvu izbrauca jūrā, izmeta tīklus vai šņores. Uznāca vētra un plosījās kādas trīs dienas. Tad mazliet nomierinājās, bet jūrā vēl nevarēja braukt, jo Zelmaņu ģimenei bija ļoti maza motorlaiva. Vētra nerimās. Vajadzēja lielu motorlaivu. Zelmanis aizgāja pie Otto Salmiņa un lūdza aizlienēt laivu. Salmiņš teica, ka negrib laivu dot, bet viņš ir ar mieru braukt līdz, palīdzēt ievilk izmestos tīklus. Tā Zelmanis ar diviem dēliem un Salmiņš ar motorlaivu "Ziedonis" izbrauca jūrā. Vētra nerimās, bet pieņēmās, un viņi paņēma laivu savā varā. Noslika visi četri zvejnieki, tēvs, divi dēli un laivas īpašnieks. Laivu izskaloja malā, neatceros kur, bet kad to atveda malā, redzēju, ka priekšgals vienā pusē

bija sadragāts. Neatceros, kā visus četrus zvejniekus atrada un kā viņus apbedīja.

Katru gadu pazuda kāda laiva ar zvejniekiem. Zvejnieku dzīve bija ļoti grūta un viņi arī maz pelnīja.

Ostgalā bija zivju žāvētavas. Čigāni vasarā lasīja čiekurus, ko veda pārdot žāvētavām. Čiekuri bija materiāls, ko žāvētavas lietoja, jo vajadzēja dūmus.

Vēlā rudenī visas laivas tika izceltas malā, un pavasarī zvejniekiem tās bija jālabo un jākrāso. Ziemā arī visas sievas lāpīja tiklus, mans tēvs gatavoja "šņores". Vasarā dzīve bija labāka, tad zvejnieki zvejoja butes. Arī vētras nebija tik bīstamas kā rudenī.

Līgo vakarā zvejnieki izpušķoja laivas ar bērziem un ozola kroņiem, brauca Ventā līgot un dzēra alu un ēda sieru.

Ferlands Krūmiņš

Manas atmiņas par Ventspili, Ostgalu un zvejniekiem

Pie skaistā Bušnieku ezera, mežsarga ģimenē ir mana dzimšanas vieta. To varēja sasniegt, braucot ar mazo bānīti, kas uzturēja satiksmi no Ventspils uz Kolkas ragu, izkāpjot piestātnē "Bušnieki".

Kad man bija 9 gadi, vecāki bija sadomājuši iet katrs uz savu pusi. Mēs ar māti un divām māsām pārcēlāmies uz dzīvi Ventspilī, Ostgalā. Kāpēc tieši Ostgalā? Tāpēc, ka mana māte pirms apprecēšanās kādu laiku bija strādājusi pie zivju žāvēšanas, kas jau bija amats.

Māte dabūja darbu pie Dzērvenes Ostgalā un arī dzīvokli Dzērveneī piederošā namā, turpat blakus žāvētavai. Energiskā Dzērvenes kundze bija viena no vairākiem "uzkupšiem" – tā sauca tos, kas uzpirka zivis no zvejniekiem, tās žāvēja un sūtīja uz Rīgu.

Ostgala rajons sākās uz jūras pusi no Vasarnīcu ielas, kas gāja uz Esplanādi, Lunaparku, Atpūtas dārzu līdz Kaziņu mežam. Esplanādē notika parādes kaņaspēku vienībām, kas bija stacionētas Ventspilī. Parādē dalību ņēma arī mums pazīstami vīri, kas sastāvēja jūras aizsargos. Lunaparkā un Atpūtas dārzā rīkoja ballītes, kur manāmi iereibušie, smago zvejnieka darbu strādājošie puīši prata labi izkauties. Lielākoties meitu dēļ.

Ostgals ar savām mazām, šaurām un dažās vietās nebruģētām ielām vienmēr un visur oda pēc dūmiem un zivīm. Zivju žāvētavas bija vairākās vietās. Vēlāk uzbūvēja zivju apstrādāšanas kooperatīvu. Tur daudreiz strādāja arī mana māte. Kad zvejnieki veda mājās bagātīgus lomus,

tad pie zivju žāvēšanas strādāja bez pārtraukuma cauru dienu un nakti. Bieži nesu mātei ēdienu, jo žāvēšanas "namiņu" nevarēja atstāt bez lietpratēju uzraudzības. Kādreiz pēc tādas ilgas strādāšanas man vajadzēja māti vest mājās pie rokas. Viņas acis bija piepūlētas gan no dūmiem, gan noguruma un turējās ciet. "Namiņu" apkalpoja divas personas, katrs savā galā. Parasti tas bija sieviešu darbs. Pie zivju žāvēšanas lietoja zināmu malku, priežu čiekurus un zāģu skaidas. Kādu materiālu un kādā kārtībā lietot, tā bija māksla, ko zināja tikai retais. Zivīm vajadzēja būt skaistā, zeltītā nokrāsā un, protams, ar labu garšu. Žāvēšana bija nepieciešama, jo iztirgot visas nozvejotās zivis svaigā veidā nebija iespējams.

Es uzsāku skolas gaitas. Pamatskolu jau biju sācis apmeklēt Staldzenē. Tagad gāju pilsētas 8. pamatskolā pie Avota akas. Skolas pārzinis bija Zilnieks, klases audzinātājs Kuzmickis, kuŗš no mums, puikām, iztaisīja paklausīgu vilcēnu un vēlāk brašus jūras skautus, jo viņš bija II Jūrskautu vienības vadītājs. Mums bija skaista airu laiva un mācējām no tālienes sarunāties ar karo-dziņiem, kā to darīja īsti jūrnieki.

Dažreiz ziemā, uz skolu ejot, bija jāapmet liels līkums, lai redzētu, kas notiek ostmalā. Man noteikti vajadzēja redzēt, kādi kuģi ienākuši vai palikuši ledū priekšostā. Palīgā nāca ledlauzis "Krišjānis Valdemārs", kuŗa skurstenis bija apbrīnošanas vērts lielā izmēra dēļ.

Ziemas prieki mums puikām varēja notikt turpat netālu, kur dzīvojām. Kāpās zemākās vietās stāvošais, ne visai dziļais ūdens sasala, tur bija droša slidošana. Vasarā tanīs pašās vietās varēja savus paštaisītos kuģus un buŗu laivas peldināt. Lielākie puikas, kas mācēja peldēt, gāja uz lielo un dziļo Kūrava diķi, kas atradās turpat kāpās. Ūdens tur bija siltāks un saldāks nekā jūrā. Man par šo diķi ir nelabas atmiņas, jo tikai par mata tiesu izglābos no noslikšanas. Mums puikām patika "tuncēt", tas ir lēkt uz galvas ūdenī. Es biju vēl peldēt nepratējs, un man bija drošāk iebriest, cik tālu vien var, un tad "tuncēt" uz malu. Taču laikam savas neapdomības dēļ izdarīju otrādi, no sekluma uz dziļuma pusi. Tad notika neparedzētais, iekļuvi dziļumā. Kad trešo reizi uzķepurojos augšā, viens no lielajiem puikām, laikam Francis, kas turpat krastā spēlēja kārtis, mani aiz matiem izvilka krastā. Biju pamatīgi sarijies ūdenī. Māte visu to dabūja zināt tikai vēlāk, kad dusmas jau bija pārgājušas. Es mēģināju mātei ieskaidrot, ka man noteikti jāiemācās peldēt, tad tādas lietas vairāk nenotiks.

Dzīvojot pie tik lieliem ūdeņiem, notika daudz negadījumu. Gandrīz katru vasaru noslika kāds peldētnepratējs. Sevišķi liels satraukums Ostgalā sacēlās, kad noslika "uzkupša" Ekšteina 14 gadus vecā meita, vienīgais bērns ģimenē. Pie Roča

Ventspils ostas darbinieki 30-tos gados.

pārtikas veikala sievas runāja, ka jūra esot ierāvusi iekšā. Man šī ieraušana likās nesaprotama lieta, un apņēmos to izpētīt, kad būšu iemācījies peldēt.

Drīz vien arī to atklāju. Peldēties gājām bariņā, jo tā bija drošāk. Pie krasta jūras dibens nav līdzens. Iebrienot jūrā, seklums mijas ar dziļumu. Šīs seklās vietas sauc par "beņķiem". Varēja pārbrist kādus 3 vai 4 "beņķus", ar kājām vēl sataustot dibenu, bet ūdens jau sāka sniegties līdz kaklam. Pēkšņi no krasta gar jūras dibenu atejošā straume mani pastūma dziļāk jūrā. Dibenu sataustīt vairs nevarēju. Ūdens sniedzās pāri galvai. Tagad sapratu, kā ieraušana jūrā var notikt. Ja pats neprot peldēt un neviena nav tuvumā, kas palīdzētu, tad jūra paņem savā klēpī.

Vēl patīkamāka nodarbošanās par peldēšanu bija makšķerēšana. Tas bija kā magnēts, kas vilka uz Ventmalu. Mums puikām par lielu prieku, bet vecākiem par uztraukumu un krenķiem.

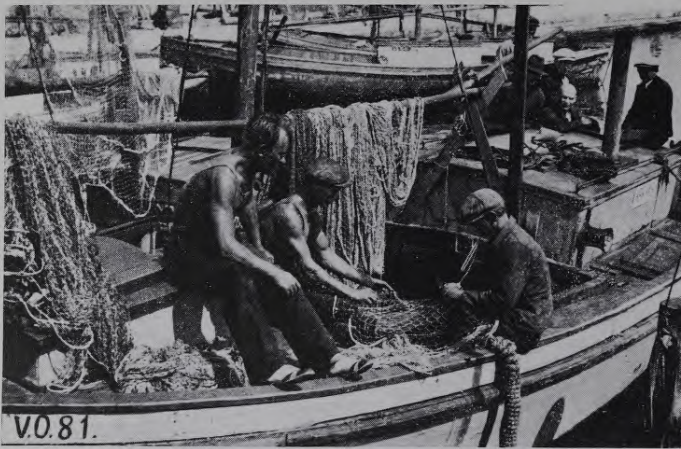
Rāmāks ūdens un laba makšķerēšana bija abos "vintrafenos". Motorlaivas iebrauca un piesēja pie mola lielā "vintrafena". Mazās airu laivas pie mazā "vintrafena". Mazais "vintrafens" atradās blakus mūža mājai, kur glabājās liela glābšanas laiva. Glābšanas laivu apkalpē darbojās drošsirdīgākie vīri no zvejnieku aprindām, kas nebaidās vētras laikā doties jūrā, lai glābtu tos, kuriem

draud briesmas. Zvejnieku glābšanā vētras laikā piedalījās arī ostas velkonis "Rota". Šīs lielās mājas aizvēja vienmēr pulcējās bariņš zvejnieku, kam sliktā laika vai kādu citu iemeslu dēļ bija brīvs laiks, un ar lielu kaislību nodevās kāršu spēlei. Lielākoties tika spēlēta "zolīte". Daži zvejnieki kārtis nespēja, to vidū vienmēr uzstājās savādnieks Olstiņš, skaļi runādams un rokas plātīdams. Viņa runāšanu neviens nopietni neņēma, jo zināja, ka viņam galvā kāda skrūve ir vaļīga.

Kādu dienu viens zēns makšķerēja turpat mazā "vintrafena". Viņam paslidēja kāja un viņš iekrita starp laivām ūdenī. Fricis Salms, kas spēlēja kārtis, bija nojautis, ka kaut kas nelabs notiek lejā pie ūdens. Viņš bija dzirdējis palīgā saucienus un skrēja skatīties. Atgriezdamies pie saviem spēļu biedriem, viņš smiedamies teica: "Es tikko izvilku savu znotu no ūdens!" To viņš varēja apzināti teikt, jo viņu ģimenē auga skaista meita Dzidra, liela dziedātāja.

Pēc daudziem trimdā pavadītiem gadiem Zviedrijā un vēlāk Toronto Kanadā, dzīves ceļi krusojās. 1985. gadā Zigurds Egle un Dzidra Salms tika salaulāti. Sievastēvs Fricis Salms varēja tikai pabrīnēties par savu toreiz teikto pareģojumu. Egles ģimene tagad dzīvo pie Simko ezera. Ģimenē aug meita un dēls.

Varēju apbrīnot zvejnieku sievas – pat atrodo-

Ventspils zvejnieki.

ties mājās un dzirdot motora skaņas, viņas zināja, kad viņu motorlaiva atgriezās no jūras. Skaņas bija daudz un dažādas, un gandrīz katra zvejnieka sieva pazina sava vīra motorlaivas skaņu. Ja nu gadījās pašai nesadzirdēt, tad kaimiņiene skaļā balsī uzsauca: "Ej nu uz Ventmalu, tavi vīri tikko pārbrauca!"

Sieviešu darbs Ventmalā bija palīdzēt izlasīt reņģes no tikliem. Kad zvejoja butes, vajadzēja, kā toreiz teica, "izzortēt pēc lielumiem" "uzkupšiem", bet labākās, treknākās paturēja pārdošanai svaigā veidā. Pilsētnieki un arī laucinieki zināja, kur iegādāties svaigas zivis. Vajadzēja tikai paiet mazu gabaliņu no tirgus laukuma līdz Ventmalai. Tur zvejnieki tirgoja svaigas zivis no savām laivām par augstāku cenu nekā maksāja "uzkupši".

Mans radnieks Vilis Egle uztaisīja jaunu motorlaivu "Merkurs". Laivas būvētāji bija savā nozarē meistari. Viņi būvēja jaunas, skaistas laivas. Tās bija ātras un izturīgas. Katru gadu notika motorlaivu sacensības, kurās piedalījās arī "Merkurs" un ieguva vairākas uzvaras. Tādās reizēs Ventmalā sapulcējās daudz skatītāju. Katrs gribēja redzēt gada ātrāko motorlaivu.

Uz "Merkura" vēl līdz brauca zvejas biedri Cinovskis un Upītis. Cinovskis bija stūres vīrs. Tas bija atbildīgs uzdevums, jo pie stūres nedrīkstēja aizgulēties. Ja tas notika, tika izteikts rājiens. Vilis Egle bija pie motora, vai, kā viņi teica, "motorrūmē".

Man ļoti gribējās izbraukt līdz zvejniekiem un redzēt, kā viņi rīkojās uz jūras. Beidzot šis brīdis pienāca. Bija jauks laiks. Zvejniekiem radio laika ziņas nebija diez cik svarīgas. Viņi paši varēja pateikt, vai būs labs laiks zvejai vai ne. Vajadzēja tikai iepriekšējā dienā novērot saules rietu un no kuŗas puses pūš vējš. Ja šie apstākļi bija labvēlīgi, varēja braukt jūrā.

Līdz zvejas laukiem aizbraukt pagāja trīs stundas. Mani norīkoja kajītē, laivas priekšgalā, kur katrā pusē bija vieta gulēšanai. Nekāda gulēšana gan nezināca. Labāk jutos tāpat kājās stāvot.

Nonācām zvejas vietā, ko zvejnieki sauca par "plačiem". Varēja zvejot lielā "placī" un mazā "placī".

Apbrīnojama bija zvejnieku orientēšanās spēja. Visapkārt, cik tālu vien acs var saskatīt, ir tikai jūra. Palīgā ņem tālskati, kompasu un lodi. Ar tālskati var saskatīt mērķus no krasta. Lode bija iegarens svina gabals, kam vienā galā piesieta stipra šnore un otrā galā iedobums, kur iesitas viss, kas atrodas jūras dibenā.

Ar lodi var izdarīt divas lietas. Vispirms izmērīt jūras dziļumu un otrkārt noteikt, vai jūras dibenā ir smiltis vai akmeņi. Vadoties no tā, zināja, uz kuŗu pusi "jāpalec", lai būtu vieta, kur izmest zvejas vadu. Mēs zvejojām butes. Zvejas vads kādreiz uzķeras uz akmeņiem vai cita priekšmeta, kas guļ jūras dibenā. Tādā gadījumā peļņas vietā iznāk zaudējums. Labākie lomi tiek vilkti tieši šais bistamajās vietās.

Zvejnieka amata prasmi mācas dēls no tēva, tas pāriet no paaudzes uz paaudzi. Zvejas laikā sāka pūst arvien stiprāks vējš. Tika pieņemts lēmums, ka zvejošana jāpārtrauc un jābrauc mājās. Citas laivas, kas bija tuvumā, darija to pašu. Mani atkal norīkoja laivas priekšgalā. Laivai skrienot pāri lieliem vilņiem, priekšgalu pamatīgi mētāja gan uz augšu, gan leju. Man piemetās jūras slimība, labi, ka bija iedots spainis katram gadījumam. Kamēr bija kaut kas ko vemt, nebija slikti, bet kad aprūkst, ir grūti. Kad piesēja laivu pie steķa un es izkāpu krastā, viss krasts ligojās, tāpat arī koki un mājas. Apguļoties gultā, visa istaba griezās uz riņķi.

Viens labums no šī piedzīvojuma man bija tas, ka, braucot no Vācijas uz Ameriku ar transportkuģi "General Black", mani jūras slimība vairs nemocīja. Kuģis jūtami šūpojās pa okeana vilņiem. Visi pārējie mocījās ar jūras slimību, bet es klusi dungoju pie sevis dziesmiņu:

Jūras brauciens elle tīra,
Trakam tur vai jāpaliek:
Cits pār bortu āžus dirā
Cits tik dzied un jautri smeļ.

Zvejniekiem visbīstamākais gada laiks ir rudens. Tad visvairāk plosās vētras. Labvēlīgos laika apstākļos zvejnieki pārved mājās labus lomus. Cenas tad ir zemas, jo visur ir zivju pārpilnība. Nemierīgos laika apstākļos, kad jūra nav droša, daudzi zvejnieki paliek mājās. Tie zvejnieki, kas riskē, izbrauc jūrā un pārved mājās labus lomus, var labi nopelnīt, jo tad zivīm augsta cena. Kādreiz pēc labas peļņas dzenoties, tiek zaudētas vairākas dzīvības.

Vairākus gadus pēc mana pirmā izbraukuma jūrā ostgalnieki piedzīvoja lielu satraukumu. Vilis Egle ar saviem zvejas biedriem "Merkurā" bija izbraucis jūrā. Tāpat arī daudzas citas zvejas

Ventspils zvejnieki ar ciemiņiem no Liepājas 30-tos gados.

laivas. Bija rudenīgs laiks un uznāca liela vētra. Vētra pieņēmas stiprumā un plosījās vairākas dienas. Citi zvejnieki sāka atgriezties mājās, bet no "Merkura" ne vēsts.

Vētra sāka pamazām norimt. Pagāja vairākas dienas, bet joprojām par "Merkuru" nebija nekādas ziņas. Tuvinieki skaitīja lūgšanas un raudāja. Sāka zūst katra cerība. Likās, ka visi aizgājuši bojā.

Tad visiem par lielu pārsteigumu pienāca telegramma, ka "Merkurs" ar visu apkalpi izskalots malā kaut kur Igaunijā. Izrādījās, ka pēkšņi un negaidīti stiprā vētra pārsteigusi visas zvejas laivas uz jūras. Lai pasargātu laivu no piesmelšanās, "Merkura" vīri uzlikuši vaļējai kravas telpai paredzētās lūkas un sākuši braukt uz mājām.

Pēkšņi liels vilnis nācis pāri mašīnrūmei, salauzta stūres ierīce un arī motors apstājies pukstēt. Zvejniekiem bija jāpadodas viļņu varai. Vīri pumpēja ārā laivā sakrājušos ūdeni. Pumpis bija darbināms ar roku, viņi to darīja pārmaiņus, beidzot arī pumpis pārstāja darboties, jo bija pārdilusi āda. Lai atvietotu sadilušo pumpja ādu, sagriezuši labus, jaunus zābakus. Vīri cerējuši, ka vētra viņus aiznesīs kaut kur tuvāk kādam krastam, jo tad būtu iespēja izglābties.

Pašu spēki bijuši par vājiem, sākuši lūgt Dievu, lai Viņa stiprā un gādīgā roka vada viņus drošībā. Pēc vairākām dienām vētra apstājusies. Visi trīs vīri bija līdz nāvei noguruši. Rokas bija jēlas

no ūdens pumpēšanas. Igaunju zvejnieki atraduši krastā izskalotu laivu un trīs pusdzīvus zvejniekus.

Ziņa, ka "Merkurs" brauc mājās ar visu apkalpi, izplatījās pa Ostgalu zibens ātrumā. Uz Ventmalu gāja piederīgie, draugi ar puķēm un sagaidīja atbraukušos. Likās, ka šie varonīgie vīri bija tikpat kā no miroņiem uzcēlušies. Šis bija laimīgas beigas, kas gan gadās ļoti reti.

Ostgalā bija arī zvejnieku grupa, kas brauca zvejot seklākos ūdeņos ar airu laivām, ko sauca par mazlaivām. Zvejas vietas bija priekšostā, saucamā "brikvasari" vai tūlīt aiz ostas vārtiem pie "kistēm". Te zvejnieki lietoja citādus tīklus, ko sauca par "maliņiem". Labi ķērās mencas uz āķiem, ko izmeta lielā skaitā. Reņģu gabaliņus uzlika uz āķiem kā ēsmu. Divi zvejnieki bija laivā, viens pie airiem, otrs rikojās ar tīkliem vai šņorēm, kur piesieti āķi.

Mēdz teikt, ka sirds tiecas atgriezties atpakaļ vietā, kur dzimis. Tāpēc laikam arī mēs ar tēvu no Bauskas pārnācām atpakaļ tuvumā pie jūras, kur bijām dzimuši. Mans tēvs apprecējās otru reizi un dzīvoja Ostgalā. Es pa to laiku biju legionā. Tēvam patika kopā ar draugu mazlaivā izbraukt pazvejot, ne tik daudz pārdošanai, bet pašu vajadzībām, jo bija kaŗa laiks un par zivīm varēja ko vairāk dabūt nekā par naudu.

Pēc radio ziņām bija gaidāma vētra. Tēvs ar savu draugu steigušies savus izmestos tīklus saņemt. Citādi tīkli aizietu bojā. Tīkli bija izmesti

Ventas mala. Skats uz zvejnieku ostu.

jūrā tūlīt aiz "kistēm". Vētra viņus pārsteidza, apgāza viņu laivu, un viņi abi noslika – mans tēvs un tēva draugs.

Gandrīz katru rudenī noslikst viens vai vairāki zvejnieki. Liela nelaime notika 1935. gadā. Ar motorlaivu "Spīdola" jūrā brauca tēvs ar diviem dēliem. Uz jūras vētras laikā laivai avarējot, bojā aizgāja visi trīs: tēvs un divi dēli. Bezgala drūmas un raudu pilnas sejas redz Ventmalā, kad no jūras pārvelk avarējušo motorlaivu bez apkalpes. Zvejnieki, malā stāvot, domā: tas pats var notikt ar mani, tikai nav zināms, kad.

Kad vētra beidz trakot, zvejnieki atkal pošas uz jūru, nesūdoties par sava darba grūtumu. Viņi paļaujas uz savu likteni, nezinādami, ko nesīs rītdiena.

Ostgala zvejnieki zināja, ka cilvēki nedzīvo no maizes vien, bet no katra vārda, kas nāk no Dieva mutes. To ņem vērā zvejnieki, sevišķi vecākā paaudze bija baznīcās gājēji, jo viņi apzinājās, ka zvejnieka dzīve saistīta ar lielām briesmām. Viņi izlūdzās Dieva žēlastību sev un saviem piederīgiem.

Ventspilī katrai konfesijai bija sava baznīca, arī Pestīšanas Armijai ar savu orķestri un skanīgām bungām. Lielākais vairums ostgalnieku, arī mūsu ģimene, piederēja pie luterāņu draudzes. Mana māte bija ļoti dievticīga. Viņa rūpējās, lai mēs, bērni un mazbērni, apmeklētu baznīcu. Mūs sūtīja svētdienas skolā. Man dievkalpojums vienmēr likās garš, un es gaidīju beigas. Tagad, vecuma dienās, ir otrādi. Ak, ir jau beigu liturģija, vēl tikai viena dziesma. Altārī sveču gaisma tiks izdzēsta. Dievkalpojums beidzies, jādodas uz mājām.

Nezinu nevienu gadījuma, kad no Ostgala zvejniekiem kāds būtu no zvejošanas bagāts palicis. Bet dzīvot varēja labi. Centīgākiem zvejniekiem piederēja māja ar dārziņu aizmugurē.

Liels ieguvums visiem ostgalniekiem bija no sīklopiem: cūkām, vistām, trušiem, ko varēja audzināt stallīšos mājas aizmugures dārzā. Zvejniekam vajadzēja būt taupīgam. Viss zvejnieka inventārs bija laiva, tikli un citi zvejas piederumi, kas maksāja dārgi. Ulmaņa laikā aptuveni 20 000 latu.

Tie zvejnieki, kas "dziļi glāzē ieskatījās" un savu grūti pelnīto naudu atstāja krodziniekam, sava mājiņa un sava motorlaiva vienmēr palika tikai sapnis.

Zvejniekam bija goda lieta palīdzēt otram grūtā brīdī. Tāds varēja pienākt bieži, vai nu vētras laikā uz jūras vai braucot mājā no zvejošanas. Kādreiz sabojājās motors, tad pirmā, tuvumā esošā laiva ar tauvas palīdzību "slimnieku" pārvilka mājās.

Sešus gadus es dzīvoju pie tēva Bauskā. Baušķenieki, protams, smējās par manu ventīņu izlokšni. Krievu laikā 1941. gadā atgriezies dzīvot Ostgalā.

Ostgalā dažas lietas bija nākušas klāt no jauna. Loču tornis uzbūvēts jauns, pavisam tuvu pie jūras. Zvejnieku biedrības nams uzcelts, kur mājas beidzas – kāpās. Biedrības nams kalpoja sabiedriskām vajadzībām, sarīkojumiem, kur varēja padejot un uzspēlēt novusu.

Ziemassvētkos tur bija liela rosība. Ziemsvētku vecītis apdāvināja bērnus, sevišķi tos, kas bija palikuši bārenīši.

Dzīve iet uz priekšu. Laiki mainās, mainās pasaules politikas. Aug jaunas audzes šeit, aug jaunas audzes Ostgalā. Varbūt atkal tiks būvētas jaunas laivas Ostgalā un brīvi peldēs Ventas ūdeņos?

Varbūt jaunā audze Ostgalā sadzirdēs kādā viņa dziesmā Krišjāņa Valdemāra teiktos vārdus: "Brauciet, latvji, jūriņā, krājiet zeltu pūriņā!"

Žanis Lapukis, virsmežsargs

Pa atmiņu tekām Ventspils mežos

1937. gadā tiku pārcelts no Priekules uz Ventspils virsmežniecību un 17. jūnijā sāku strādāt par 2. iecirkņa mežniecības meža virsuzraugu (virsmežsargu). Savu dienesta zemi, kurā atradās Dižkaķos un bija bez ēkām, izrentēju un dzīvoju pilsētā. Pilsētā, zemkopības ministrijai piederošā namā, Raiņa ielā 10 atradās arī virsmežniecība un 2. iecirkņa mežniecība. Virsmežzinis bija Konstantīns Breikšs un 2. iecirkņa mežzinis Kārlis Ēka. Mežniecībai pakļautā meža platība bija 4500 ha un tanī atradās 6 mežsargu apgaitas ar 6 mežsargiem. Meži, kurus valdošā suga bija priedes, pieklāvās pilsētai un joslveidīgi stiepās gar jūrmalu no Ventas uz ziemeļiem un dienvidiem un ietilpa Ventas (bij. Sarkanmuižas) un Vārves pagasta robežās. No Ventas uz ziemeļiem pilsētai pieslēgās Mazkaķa apgaita – mežsargs V. Deselis. Apgaitas jūras krastā atradās vieta, ko sauca par Sanatorijas kalnu, jo tur kādreiz atradusies ķeizarišķā sanatorija, uz kuru braukuši ārstēties bagātnieki no visas Krievijas. Jūra lēnām drupināja krastu un no kādreizējās lepnās slimnīcas bija palicis tikai nosaukums. Tālāk Bušnieku apgaita – mežsargs K. Valks. Apgaitā ietilpa Bušnieku ezers, kurā ūdeņus ievadīja kanāls no Klāņu purva, bet no ezera uz jūru izplūstošā upīte grieza Lošu dzirnavas. Ezeru bija iecienījuši pīļu mednieki un makšķernieki. Vēl bija Pīpiķu apgaita – mežsargs I. Brakmanis. Mežā atradās mazs un ļoti dziļš ezeriņš, par kuru vietējie iedzīvotāji stāstīja dažādus spoku stāstus.

Jūrmalas iedzīvotājiem galvenā iztiku sagādātāja bija jūras zvejniecība un piemājas zemītes, bet nereti mežos pazuda staltākās priedes, un arī malu medības tiem nebija svešas. Tādēļ paretam tuvāka iepazīšanās un izskaidrošanās iznāca Ventpils miertiesā.

No Ventas uz dienvidiem pilsētai tuvākā bija Laidara apgaita – mežsargs J. Lācis. Tā bija bagāta ar vietu nosaukumiem: piem., Kaziņu pieskas, Skrejam kalns, ko vasarās bija iecienījuši mīlnieki, bet ziemās slēpotāji. Nedaudz tālāk aiz tā atradās trigonometriskā punkta tornis, kurā pakāpjoties atvērās brīnišķīgi skati uz zilo jūru, mežiem, pilsētu un auglīgo Vendzavas līdzenumu, un vēl tālāk: Baznīcas taka, Lāču danga, Bullu purvs, Kumēļu birze un vēl citi. Bet pie jūras atradās vairākas Cirpsenes ciema zvejnieku būdas, kurā glabājās dažādi zvejas rīki. Kā šie meža nosaukumi radušies, bija daudz un dažādu nostāstu, kam varēja ticēt un arī neticēt.

Nākošā bija Medules apgaita – mežsargs Z. Ciekurs. Mežam cauri tecēja Medules upīte, paslēpusies lazdu krūmos ar riekstu bagātību. Bija arī dažas meža pļavas, bet tās meža cūkas bija ņemušas savā pārziņā un tagad vairāk atgādināja nemākulīgus arumus nekā pļavas.

Vēl netālu no Leču muižas bija maza (brīvlīguma) Poriņa apgaita – mežsargs E. Tomsons. Apgaitā atradās nelielas vācu dižciltīgo kapenes ar dažiem pieminekļiem un titulotiem vārdu uzrakstiem.

Kādreiz Ventspilī Vasarnīcu ielas galā atradusies Kazandžu, saukta Kaziņu mežsargmāja un tuvējais mežs ar Kaziņu pieskām. Mežsargs Ciekurs bijis krass 1905. g. revolūcionārs un vēlāk dabūjis bēgt uz Ameriku. Tagad viņa dēls Žanis Ciekurs bija Medules apgaitas mežsargs. Starp Vasarnīcu un Saules ielu "Kartavu laukos", ne visai tālu no Meža kapsētas atradās Gruntmaņa mežsarga mājas, kur kādreizējā mežsarga galvenais darbs bija audzēt un apmācīt medību suņus. Tagad tajā dzīvoja 2. iecirkņa mežniecības virsmežsargs Eglītis, kurš 1936. gadā bija ievēlēts par Ventspils pilsētas galvas biedru un darbu mežos atstājis. Latvijas laikā šīs mājas bija piešķirtas privātpašumam un apgaitas likvidētas. Ventspils apkārtnes mežos tika saimnieciskā kārtā sagatavoti balķi, stutmalka un papīrmalka kā vietējām, tā arī eksporta vajadzībām un lielā daudzumā dedzināmā malka. Katru gadu kopīgā izcērtamā norma svārstījās no 10 000 līdz 44 000 m³. Meži bija bagāti medījumiem, kā zaķiem, lapsām, stirnām, meža cūkām un briežiem. No putniem bija: pīles, irbes, rubeņi un dažās apgaitās arī medņi. Dzīvnieki, sevišķi mežacūkas un brieži lauksaimniekiem gan nodarīja prāvus zaudējumus, bet to visu Meža departaments atlīdzināja.

Pārventas apgaitas bija medībām iznomātas pilsētas mednieku biedrībai "Mednis", kurā sastāvēja ap 40 dalībnieku. Apgaita no Ventas uz dienvidiem bija meža darbinieku rīcībā un tur vairāk reižu tika rīkotas reprezentācijas medības, kurās piedalījās pilsētas iestāžu vadītāji un cienījami sabiedriski darbinieki un dažreiz arī Meža departamenta darbinieki no Rīgas. Visām medībām, lai tās noritētu pēc likuma un medību ētikas, rūpīgi sekoja vietējā meža administrācija.

Sākās laiks, kas centās ārdīt un sagraut visu vērtīgo. Kaut kur radās apšaubāma tipa ventspīlnieki. Zuda cilvēku cieņa. Aplūsa smieklī un jautrība, zuda savstarpējā uzticēšanās un drīz naktis sāka zūst arī cilvēki. Klusā un mierīgā pilsēta bija nonākusi bailu varā. Pienāca 1941. g. 14. jūnijs, kad daudziem tuviem un mīliem cilvēkiem aizrestotos lopu vagonos no Ventspils stacijas bija jāsāk ceļojums uz vergu nometnēm. No Ventspils virsmežniecības darbiniekiem tika paņemti virsmežzinis Konstantīns Breikšs, 1.

Ventspils mežos 1938.g. No kr.: Ž. Lapukis, tālr. kapt. G. Puķītis (ventspilnieks), Laidara apg. mežsargs J. Lācis, priekšā viņa dēls Imants, Medules apgaitas mežsargs Ž. Čiekuris.

pilsētas mednieku biedrībai "Mednis", kurā sastāvēja ap 40 dalībnieku. Apgaita no Ventas uz dienvidiem bija meža darbinieku rīcībā un tur vairāk reižu tika rīkotas reprezentācijas medības, kurās piedalījās pilsētas iestāžu vadītāji un cienījami sabiedriski darbinieki un dažreiz arī Mežu departamenta darbinieki no Rīgas. Visām medībām, lai tās noritētu pēc likuma un medību ētikas, rūpīgi sekoja vietējā meža administrācija.

Sākās laiks, kas centās ārdīt un sagraut visu vērtīgo. Kaut kur radās apšaubāma tipa ventspilnieki. Zuda cilvēku cieņa. Aplusa smieklis un jautrība, zuda savstarpējā uzticēšanās un drīz naktīs sāka zust arī cilvēki. Klusā un mierīgā pilsēta bija nonākusi baiļu varā. Pienāca 1941. g. 14. jūnijs, kad daudziem tuviem un mīļiem cilvēkiem aizrestotos lopu vagonos no Ventspils stacijas bija jāsāk ceļojums uz vergu noietnēm. No Ventspils virsmežniecības darbiniekiem tika paņemti virsmežzinis Konstantīns Breikšs, 1. iecirkņa Plātnes mežzinis Leons Sapovālovs ar sievu un dažus mēnešus vecu bērniņu, "Latvijas Koks" zāģētavas vadītājs inženieris mežkopis Paulis Krauls. No mūsu mežniecības – Mazkaķa apgaitas mežsargs Vilis Deselis ar ģimeni, Laidara apgaitas mežsargs Jānis Lācis ar ģimeni un kādreizējais virsmežsargs Eglītis ar ģimeni.

Pienāca 22. jūnija rīts. Vēl agrā rīta krēslā pilsētā sāka drebēt dzīvokļu logi un durvis no vācu lidmašīnu mestajām bumbām. Aerodromā dega daudzas krievu lidmašīnas. Bija sācies karš, bet tagad šis kara troksnis likās kā visjaukākie baznīcu zvani. Ventspilī ienāca vācu karapulki, un drīz tiem sekoja saimnieciskie darbinieki "Goldfazani", kas pamazām centās list iekšā visās latviešu valsts un privātās iestādēs, un ventspilnieku sākuma sajūsma par vāciešiem lēnām izgaisa. Gāja laiks, un vācu armijas uzvaru laime sāka mazināties, armija pamazām kāpās atpakaļ. Ventspils

apkārtējos mežos aizvien aktīvāki kļuva sarkanie partizāni; tos krievi papildināja ar Krievijā labi apmācītiem un apbruņotiem vadītājiem, ko naktīs izsēdināja no lidmašīnām. Ugāles un Zūru novados sevišķi darbīga bija "Sarkanā Bulta", terorizējot vietējos iedzīvotājus, neizslēdzot pat slepkavības. Bija arī vēl citas komunistiski noskaņotas laupītāju vienības. Šīm bandām parasti pretim stājās vietējās aizsargu vienības kopīgi ar latviešu policijas darbiniekiem, vairākas reizes izcīnot smagas meža kaujas. 1944. g. septembrī kāda dižciltīgo vāciešu grupa bija sadomājusi doties Zūru mežos briežu medībās. Mežziņa brīdinājumu tie neņēma vērā, un vietējā mežsarga pavadībā sākās medības. Pēc sekmīgām medībām atgriežoties mājās, tikai dažus simtus metrus no mājām visa grupa, sarkano partizānu raidīto ložu ķerta, bija palikusi guļot uz meža ceļa. Kritušie bija: kāds Baltijas jūras flotes admirālis, viņa adjutants, Kurzemes nocietinājumu darbu vadītājs inženieris fon Blanchers (?) un viņu pavadoņi – apgaitas mežsargs Lagzdīņš.

Rudens pusē pilsētā un piejūras mežos bija saplūduši latviešu bēgļi, kuri vēlējās rast ceļu uz Zviedriju. Kādam daļai tas izdevās, bet daudziem arī ne. Laivas, kuņas nāca no Zviedrijas, vadīja drošsirdīgi latviešu jūrniecei vai zvejnieki. Ventspils jūrmalā šo laivu sagaidīšanas galvenās vietas bija Staldzenes tuvumā pie Koku kalniem un dienvidu pusē pret Vārves un Cirpsenes ciema zvejnieku būdām. Sakarā ar frontes saīsināšanos pilsētā bija saplūdušas lielas vācu "S. D." vienības, kuņas nevēlējās ielaisties kaujās ar sarkanajiem partizāniem, bet par saviem galvenajiem ienaidniekiem uzskatīja Zviedrijas braucējus. Jūrmalas bēgļiem ļoti izpalīdzīgi apmešanās vietu izkārtošanā, produktu piegādē un sakaru uzturēšanā ar laivām, kuņas nāca no Zviedrijas, bija Pīpiķu un Medules apgaitas mežsargi J. Brakmanis un Z. Čiekuris. Kādā neveiksmīgā reizē Brakmanis krita vāciešu rokās un tika sadaudzīts līdz nesamaņai. Vēlāk abi mežsargi arī nokļuva Zviedrijā.

Šo atmiņu stāstītājam 1944. gada oktobrī ar kāda labvēļa palīdzību un fiktīviem dokumentiem laivā "Retvizāns", ko vadīja zvejnieks Kristis Puķītis, laimējās sasniegt Gotlandi. 12. oktobra vēlā pievakarē laiva atstāja Ventspils ostu un veda 30 bēgļus pretim nezināmai, bet cerības pilnai nākotnei. Aiz muguras palika pilsēta, ostas vārti, un vakara krēslā lēnām izzuda mīlotās dzimtenes krasts. Pilsētā, mazā mājiņā palika labā māmuļa, gādīgais tēvs un uzticīgais medību taksītis, bet pretim nāca nakts un viļņojošais jūras plašums. Viss tālākais atradās varenā Dieva rokās. 13. oktobrī plkst. 10.30 laiva bez klizmām sasniedza Gotlandi.

Kas Dievu lūdz, to Viņš uzklausa!

Iesvētīšanas diena čekā

Trīs lietas mani moca no mazotnes: "Kas biju, kas būšu, kas esmu es?" — ar šiem Friča Bārdas vārdiem baigajā gadā, kad biju ģimnazijas priekšpēdējā klasē, prāv. A. Grosbachs ievadīja mūsu iesvētīšanas stundas. Tas bija laiks, kad baznīca nebija cieņā. Tā tika piesmieta, pulgota, vajāta. Lai gan mēs visi, kas šajā laikā apmeklējām iesvētības mācību, apzinājamies stāvokļa nopietnību, mūsu pulciņš bija diezgan prāvs.

Nebija retas reizes, kad mācības laikā (mūsu sagatavošanas stundas notika Ventspils baznīcā) prāvesta balsij vajadzēja pacelties līdz crescendo. Bija karš. Ārā kauca sirēnas, uz ostu tika mestas bumbas. Baznīcas logi drebēja — bet ne mūsu sirdis. Prāvesta balss skanēja mierīgi, droši, pārliecinoši. Tas ietekmēja arī mūs. Mums nebija baiļu. Mūsu ticība dega kā gaiša lāpa nakts tumsā. Tā deva mums spēku sagatavoties tai lielajai dienai, kad Kristus krusta priekšā drīkstēsīm nodot savu solījumu.

Beidzot bijām tik tālu. Bija pienākusi pēdējā mācības stunda. Tika pārrunāts jautājums, vai ārēji sagatavoties šai dienai kā parasts — meitenes garos, baltos tērpos un zēni tumšos uzvalkos. Mācītājs izteica domu, ka varbūt būtu labāk iesvētīties parastās drēbēs. Bet mēs bijām visi kā viens: mūsu iesvētīšanas dienai vajadzēja noritēt pēc vecās tradīcijas: mūsu atmiņā tai vajadzēja iespiesties kā kam sevišķi skaistam un tīram. Vienojāmies arī visa grupa kopā ar prāvestu pirms dievkalpojuma iet pie fotografa.

Bija skaista jūnija svētdiena. Debesis kā gabaliņš no mūsu pašu pacilātām sirdīm bija dzidras un gaišas. Saule debess velvē mirdzēja visā savā krāšņumā. Šajā rītā ar vecāku dāvāto krustiņu pie sirds, baltā, garā tērpā devos ceļā. Pāri dārzu žogiem mani sveicināja ziedošie ceriņu un jasmīnu krūmi. Sirds bija tik viegla un gaiša!

Un tad pēkšņi viss mainījās: svešā valodā mani uzrunāja divi apbruņoti vīri. Rupji vārdi un grūdiens sānos lika saprast, ka man viņiem jāseko. Mēģināju pretoties, bet velti. Svešie vīri neveda mani uz baznīcu, bet pretējā virzienā. Nonācām pie kādas ēkas, kur istabas pildījās ar formas tērpiem. Saprātu, kur atrodos. Man par brīnumu priekšā atradu vēl četras iesvētāmās. (Viena no tām bija koproļite — bērnu triekas upuris.) Mums neatļāva apsēsties. Veselas četras stundas mūs pratināja, iztaujāja, apvainoja, izsmēja un beidzot solījās nošaut. Iemesls — mūsu baltie tērpi. Tie rādot ienaidniekam, kur esot pilsēta. No augšas varot to tik labi redzēt . . . Tātad bijām nodevējas, un kā tādām mums pienāktos sods.

Kad neieradāmies pie fotografa, ne arī baznīcā, prāvestam tika padota ziņa. Iesvētības noritēja kā paredzēts, tikai baznīcēni un jauniesvētītie neizklīda: tie aizlūdza par mums veselas 4 stundas. Nezinu, kā tas viss būtu beidzies, ja mana māte nebūtu mūs izglābusi: no seniem laikiem viņa pazina kādu toreizējo "varas vīru", kurš kā zēns dzīvojis mums kaimiņos. Lielā uztraukumā viņa steigusies pie viņa un raudādama lūgusi, lai viņš palīdz un pārņem šo lietu savās rokās. Pēc lielas runāšanas viņš beidzot piekāpies. Arī viņš, mūs redzot, bija ciets un bargs. Pratināja mūs visas pa vienai. Pienāca arī mana kārta. Pat skolas direktoram bija jānodod liecība. Tad bijām brīvas. Noteikums bija viens: pārmainīt drēbes un taisnā ceļā uz mājām!

Kad tiku uz ielas, drebēju pie visām miesām: sirdī bija sašutums, apvainojums, nebeidzams rūgtums. Tā dega sāpīgāk kā manas gurušās kājas. Uzsāku ceļu mājas virzienā, bet tad pēkšņi mainīju kursu. Gāju kā sapnī. Uz rokas bija mans baltais tērps, netīrs un aptraipīts. Atjēdzos tikai tad, kad stāvēju altāra priekšā. Kādas gādīgas rokas mani iebīdīja sakristejā un palīdzēja man uzvilkt balto tērpu. Tad atkal stāvēju altāra priekšā. Iegavilējās ērģeles. Iesvētītie jaunieši stāvēja goda ierindā. Tiku iesvētīta viena. Prāvests teica runu, bet no tās es daudz ko nedzirdēju. Viss likās kā miglā. Garā redzēju pietvikušas komunistu sejas, dzirdēju asos vārdus, skatīju kaktā putekļos nomestu mūsu valsts karogu . . .

Tikai tad, kad prāvests svētidams mani atlaida, dzirdēju viņa teiktos vārdus: "Esi uzticīgs līdz nāvei, tad Es tevim došu mūžīgas dzīvības vainagu."

No šīs dienas ir pagājuši daudzi gadi, tomēr manā iesvētīšanas dienā teiktie vārdi ir pavadījuši mani cauri dzīvei.

Kungs, palīdzi man būt Tev uzticīgai līdz galam.

Ērika Ceichnere-Wolff

Viņš mūs glāba

1944. gads manā atmiņā iespiedies kā baiļu un neziņu gads: toreiz neviens nezinājām, ko nesīs nākotne. Kaŗa šausmas vēlās pāri fronte zemītei, un nākotne nesolīja nekā laba. Mūsu tuvoties milzu soļiem. Cilvēki satiekoties nerunāja neko citu kā tikai par to, kā paglābties, kā bēgt. Mūsu dzimtene dega, un pamati ligojās zem mūsu kājām. Bija jābēg. Ventspils bija zaudējusi savu mierīgo seju: tā bija izraknāta (visiem bija jāpie-dalās ierakumu rakšanas darbos). Uz ostu krita bumbas . . . Daudzi mēnešiem ilgi nika mežos,

kam laimējās — jūrmalas zemnieku mājās, gaidīdami laivas, kas pārvestu tos pāri jūrai drošībā.

Paņēmu no darba pāris dienas atvaļinājumu un kopā ar kādu bijušo klases biedreni braucām uz Sliteri apjautāties par braukšanas iespējām. Apmetāmie pie kādas pazīstamas saimnieces, kurai jau visa māja bija pilna ar bēgļiem. Cerību bija maz. Tomēr notika kas pavisam negaidīts: mūs apsolīja savā laivā paņemt līdzī kāds vidzemnieks. Tur bija četras tādas vidzemnieku laivas, kas tajā vakarā bija nolēmušas izbraukt. "Divas meitenes — tās jau mēs līdzī paņemt varēsīm!" Tā sākās mans pēkšņais un negaidītais brauciens pāri jūrai.

Ir grūti pateikt, cik daudz no mums bija tādu, kas, atstādami dzimteni, ielika savu roku Dieva visspēcīgajā, paļaudamies Viņa vadībai. Toreiz mēs vēl bijām jauni un strauji. Mums gribējās dzīvot, mēs jutām, ka mums uz to bija arī tiesības: daudziem no mums dzīve bija kā tikko uzplaucis zieds.

Sākumā visas četras laivas turējās kopā. Tika stāstīts, ka pirmajā braucot īsts "skippers" ar kompasu. Tas mūs pārvedašot pāri. Laiva nebija liela. Arī motors nebija tik spēcīgs kā kurzemnieku laivām. To ievērojām tikai tad, kad bijām jau ceļā. Jūra bija tumša un melna kā mūsu pašu domas. Tikai Ventspils bāka vēl ilgi mūs pavadīja ar savu mirdzumu, tā teikdama pēdējās ardīevas . . .

Sākumā viss noritēja normāli: jūra bija samērā mierīga. Mazā zvejnieku laiva nesa mūs uz priekšu. Bez dzīvās nastas tā sevī veda arī somas un maisus. Traucāmie klusēdami pretī nezināmai nākotnei. Tikai plāna brezenta siena šķīra mūs no ūdens lāsēm, kas šad tad pāršļāca pāri laivas malai.

Uz rīta pusi vējš pēkšņi pieņēmas. Sākās vētra. Bija jau septembra otrā puse. Mazā laiva cēlās un grima viļņu kalnos. No mūsu skatiem jau sen bija nozudušas trīs pārējās laivas. Lai glābtos no neizbēgamas nāves, somām vajadzēja pazust jūras viļņos. Bija dīvaini vērot, kā katrs to uzņēma. Tika sacīti daudz rūgtu vārdu. Daži pat izplūda dusmu lēkmē. Bija apstājies motors. Izcēlās pānika. Daudzi gribēja mesties pāri laivas malai. Netrūka pat tādu, kas visu vainu uzvēla Dievam. Laiva bez mērķa tika nesta nezināmā virzienā. Bijām padoti vētraī un negaisa varai. Laiva sāka pildīties ar ūdeni. Mēs grimām . . . Nezinu kādēī, bet pēkšņi manā sirdī iestājās miers. Gara acīm skatīju Kristus tēlu. Ja Viņš tā bija lēmis, lai notiek. Un tad no kāda laivas stūra pēkšņi atskanēja mierīga sievietes balss: "Mūsu Tēvs debesīs! Svētīts lai top Tavs vārds. Lai nāk Tava valstība. Tavs prāts lai notiek kā debesīs tā arī virs zemes . . ." Uz brīdī iestājās nāves klusums. Tad daudzi pievienojās lūgšanai. Tikai retais klusēja, piespīdis vēl ciešāk sev klāt pēdējo

atlikušo ceļa somu. Mēs lūdzām sirsnīgi — garā un patiesībā. Tā bija lūgšana, kas cēlās pret debesīm.

Notika brīnums. Vētra pamazām mītējās. No laivas izdevās izsūknēt ūdeni. Likās neticami: sāka strādāt arī motors. Bija tā, it kā pēkšņi sāktu pukstēt sirds, kas bija apstājusies. Bijām glābti. Sārtā debesu malā ausa svētdienas rīts . . .

Lai gan nezinājām, kur atrodamies, pēc pāris stundu brauciena saskatījām cietzemi. Tā nebija Gotlande, mūsu ceļa mērķis, bet kāda maza, akmeņaina sala Igaunijas teritorijas ūdeņos. Zem ūdens bija klintis, bet Dievs mūs izvadīja cauri arī tām. Neviens no mums nebrīnējās, kad starp mums atradās kāda latviete, kas prata igauņu valodu. Atceros, ka manas kājas, laivas dibenā tupot, bija palikušas nejutīgas. No laivas mani iznesa divas spēcīgas rokas.

Vienkāršā lauku sētā tikām uzņemti ar sirsnību un saprotošu sirdi. Mums deva pajumti un pacienāja ar karstu viru. Pēc īsas atpūtas un laivas izlabošanas otrās dienas vakarā atkal devāmies ceļā. Baiļu vairs nebija. Šoreiz mums visiem sirdī bija viena apziņa: Dievs bija ar mums! Klusēja pat lielie Dieva zaimotāji. Bija noticis brīnums.

Pēc 12 stundu brauciena beidzot sasniedzām Gotlandi. Tur priekšā sastapām vienu no tām trim pārējām laivām, ar kurām kopā izbraucām. Pārējās divas krastu neesot sasniegušas . . .

Nezinu, cik daudz starp mums bija to, kas tajā vakarā, ceļos nometušies, pateicās Dievam par viņa brīnišķo vadību. Kad briesmas pāri, cilvēks bieži aizmirst savu pienākumu.

Ja sirdī kādreiz bija iezagušās šaubas, tad šīs brauciens pāri jūrai deva man spēku visai turpmākai dzīvei.

Elza Riekstiņa

Bēgšana uz Zviedriju

Atstājām Ventspili kapitulācijas priekšvakarā. Visa ģimene bijām uz kuģīša "Rota" ar līdzī paņemtām mantīnām. Kuģis bija pārblīvēts bēgļiem, ieskaitot dzejniekus Vili Cedriņu un Jāni Medeni. Tā kā ar bērniem dabūjām stāvēt uz kuģa klāja un laiks bija diezgan vēss, pārgājām visa ģimene uz mazu motorlaivu, ar kurū miera laikā bija bailes pat pārbraukt pāri Ventai. Arī tur bija daudz ļaužu, tomēr kaut kā iekārtojāmies. Līdzī paņemtās mantas atstājām uz "Rotas". Tā nu braucām: visi kuģīši vācu konvoja pavadībā pāri jūrai. Kaut kādā veidā mūsu mazā motorlaiva atdalījās no pārējām — braucām atsevišķi. Vācu konvojs atgriezās atpakaī, un pārējie kuģīši turpināja braukt tālāk. Pēc laiciņa dzirdējām šāvienus

Valgums Kurzemes jūrmalā.

redzējām, ka visus parējos, ieskaitot "Rotu", krievi pagriezta atpakaļ. Mēs ar savu mazo motorīnu lēnām braucām tālāk (mūsu laivā līdzī bija paņemta kaste ar dinamītu – katram gadījumam). Tā nu lēnām braucām uz nezināmu krastu. Jūra bija mierīga un laiks rāms, un laimīgi nokļuvām līdz Gotlandes salai. Ilgi braucām gar krastu, kamēr varējām piestāt malā. Beidzot brauciens bija galā. Izkāpjot krastā, bija grūti atlikt muguras. Bijām ieradušies svešā malā tikai ar to, kas mugurā, jo visas mūsu mantas bija palikušas uz kuģa, ko krievi atgriezta atpakaļ. Bet paldies Dievam, visa ģimene bija kopā. Atceros, kā mūs visus zviedru dāmas pacienāja ar brokastīm – kakao un smalkmaizītēm. Viens no maniem zēniem vēl iesaucās: "Te jau kā pasaku pili."

No Gotlandes salas mūs aizveda uz cietzemi – Vikinshili netālu no Stokholmas. Tur mūs nometināja kādā viesnīcā, kur dzīvojām tik ilgi, līdz vīrus nozīmēja darbos, kur nu kuŗo. Manu vīru un vēl dažus aizsūtīja meža darbos. Man ar bērniem ierādīja kādu dzīvokli. Pēc kāda laika nokļuvām Zviedrijas dienvidos.

Fricis J. Šteinmanis

Ventspils sakaru grupa – "Zviedru laivas"

Ventspils pilsēta un osta laika tecējumā vairākkārt pārdzīvojuši vēsturiskus notikumus ar lielāku vai mazāku nozīmi. Par vēsturisku notikumu uzskatāma arī 2. pasaules kara laikā bēgļu aizbraukšana no Ventspils un Kurzemes jūrmalas uz Zviedriju. Bēgļi, kas nokļuva Zviedrijā, sadalāmi divās grupās: 1) bēgļi – aizbraucēji ar tā saucamajām "zviedru laivām" un 2) bēgļi, kurus aizveda zvejnieki, paši dodamies bēgļu gaitās. Ir dzirdēts, ka zvejnieki, vismaz daļēji, ņēmuši atlīdzību, turpetim ar "zviedru laivām" bēgļi tika aizvesti bez atlīdzības. No sabiedrotajiem 50 000 zviedru kronas bijušas deponētas kādā Palīdzības fondā,

kuŗā bij. sūtnim V. Salnājam un vēlāk nodibinātai Latvijas pilsoņu evakuācijas fonda pārvaldei (1944. gada 15. jūnijā) bijušas naudas lietošanas tiesības. Naudas devēju noteikumi bijuši: 1) aizvedami rietumu sabiedroto gūstekņi (nekrievi); 2) rietumu orientācijas politiķi un intelīģence ar ģimenēm; 3) žīdi; un 4) vācu armijas dezertieri. Braucieniem zviedru iestādes atļāva lietot latviešu zvejnieku laivas, degviela motorlaivām iegādāta par fonda līdzekļiem. Pēc kara Zviedrijā bija nokļuvuši pāri par 5000 latviešu bēgļi.

Cik bēgļu aizbraukuši ar "zviedru laivām"? Minēti dažādi skaitļi – no 2000 līdz 3750 bēgļi varbūt būtu patiesais skaits, ja pieņemsim, ka ar "zviedru laivām" aizvestie bēgļi nepārsniedza pusi no kopējā bēgļu skaita, bet gan mazāk.

Kā sākās m/laivu braucieni uz Zviedriju? Jau 1943. gada vasarā no Ventspils uz Zviedriju aizbrauca vairākas m/laivas un palika Zviedrijā ar Latviešu leģionā iesaucamā vecumā esošajiem zvejniekiem un viņu paziņām.

Kas tad bija tā sauktās "zviedru laivas"?

1943. gada 13. augustā tika nodibināta Latvijas Centrālā padome. Tās vadītājs bija profesors Konstantīns Čakste, pirmā valsts prezidenta Jāņa Čakstes dēls; locekļi Dr. P. Kalniņš, bīskaps J. Rancāns, sūtnis L. Sēja, A. Klīve, J. Breikšs, V. Bastjānis, Br. Kalniņš, Bergīis u. c. Sūtni L. Sēju izraudzīja par ģenerālsekretāru. Ventspilī ostas izbūves vadītājs inž. Arturs Arnītis organizēja LCP atbalsta grupu, kuŗa laika tecējumā ieguva nosaukumu "Ventspils sakaru grupa". Grupas pirmie dalībnieki bijuši tālbraucēji kapteiņi Fricis Fogelis un Kārlis Tunnis (kara laikā brauca uz ostas velkoņiem), veikalnieks Luidmanis, Osvalds Bīleskalns, tālbr. kapteinis Voldemārs Jurjaks, Oskars Alksnītis, inž. Žanis Gerge. Zvejnieki un m/laivu pazušana resp. aizbraukšana uz Zviedriju uztrauca 1943. g. vasarā vācu SD policiju. Sevišķs uztraukums radās, kad neatgriezās m/laiva "Kaija", kas aizveda rīdzinieku Leonīdu Siliņu, kuŗš nebija zvejnieks.

1944. gada 29. aprīlī vācu SD policija Rīgā apcietināja prof. K. Čaksti, sūtni Ludvigu Sēju, Br. Kalniņu un citus. Maija pirmās dienās SD

gribēja apcietināt arī inž. A. Arnīti, bet viņam laimējās izbēgt.

Tai pašā laikā, darbībai palašinoties, grupa pieauga ar jauniem locekļiem: Kārli Frišenfeldu, Alfonu Priedīti, Voldemāru Mežaku, Robertu Salnu, Frici Šteinmani, inž. Arvīdu Krastu, Antonu Nadoļski un citiem. Visiem pieminētajiem bija nakts caurlaides (Nachtsdurchlasschein). Steidzīgi noorganizēja slēptuves Mauru stacijā, Ventas pag. "Gulbjos", "Valkos", "Liepiņos", "Krustpilos", Vārves pag. "Ķierkos", Landzes mācītāja Pilmaņa dzīves vietā, Usmas pag. vecākā Rozentāla mājās un vēlāk arī Dundagas un Rīgas jūras līča zvejnieku ciemos, Ventspilī, Robežu ielā 194 un citur.

Inž. A. Arnītis pēc izbēgšanas gribēja nokļūt Zviedrijā. Vold. Jurjaks bija dienējis Latvijas flotē kopā ar zvejn. Herbertu Horstu. Viņš ierosināja Horstu pārrunāt ar abiem pārējiem m/laivas "Silva" līdzīpašniekiem inž. A. Arnīša aizvešanu uz Zviedriju. Tai pašā laikā no Rīgas tika saņemta ziņa, ka Ventspilī ieradīsies bij. ārlietu ministrs un bij. sūtnis Fēlikss Cielēns ar ģimeni, kuri arī steidzami nogādājami Zviedrijā. Viņus sagaidīja jaunais grupas vadītājs O. Alksnītis. Tā m/laiva "Silva" 1944. gada 18. maijā jūrmalā dienvidos no Meža kapiem uzņēma šo 18 cilvēku grupu un aizveda uz Zviedriju. M/laivu vadīja zvejnieki H. Horsts, Andrejs Ciekals un trešā īpašnieka Krista Spādes vietā Otto Strauts. M/laiva "Silva" laimīgi sasniedza Gotlandi, bet no zvejas atgriezās dienu vēlāk. M/laivu izbraukšanu un atgriešanos ostā valde reģistrēja.

Jūnija sākumā kāds Vārves saimnieks atveda V. Jurjakam ziņu, ka atgriezies inž. A. Arnītis un viens no galvenajiem m/laivu braucienų organizētājiem Ed. Andersons (Mazirbes zvejnieka dēls, mācījies jūrskolā, bet, sākoties iesaukšanai Latviešu leģionā, aizbraucis uz Zviedriju 1943. gadā. Ja trūka m/laivu vadītāju, pats brauca uz Latviju, darbojās saziņā ar sūtni V. Salno.) No Zviedrijas bija atvests arī radiatoraidītājs. To vēlāk nogādāja Rīgā.

Jāņu laikā, informācijas aizvešanai uz Zviedriju, organizēja otro inž. Arnīša braucienų (21.–26. jūn.) ar m/laivu "Silva". Vācu SD darbinieks latvietis Alfr. Vāczemnieks ziņoja, ka SD zināms 21. jūnija brauciens, to atsaucā. Kad pēc 26. jūnija brauciena m/laiva "Silva", saņēmusi degvielas, atgriezās zvejnieku ostā, uz klāja uznāca vācu SD viri un apcietināja H. Horstu, A. Ciekalu un K. Spādi, bet vēlāk pilsētā Otto Strautu, Žani Kārklīņu, V. Zāmeli un m/laivas "Voldemārs" īpašnieku Blūmu. (Kāds no zvejniekiem uz savu roku bija organizējis braucienų ar šo laivu). K. Spādi vēlāk atbrīvoja, jo nebija braucienā piedalījies. Pārējie pazuda SD cietumā. Šis bija sāpīgs brīdinājums; zvejnieki tika rūpīgi izsekoti.

Jāpiezīmē, ka Ventspils sakaru grupai bija nodibināti sakari ar vairākām oficiālām iestādēm. Tādi bija ar aprīnča priekšnieka un kara aprīnča priekšnieka vadītām iestādēm. No jūrmalas zvejnieku ciemiem nākošie laivu vadītāji mīlēja šad, tad savos dzimtos ciemos piestāt un aizvest bēglus.

Bēglu aizvešana no šīm vietām notikusi šādi: vienu vakaru laiva pienākusi, viens no m/laivas vadītājiem izkāpis malā un paziņojis vietējiem par pienākušo laivu. No Rīgas uz Ventspili gar jūrmalu klīda bēgli, meklējami iespēju nokļūt Zviedrijā. Otrās dienas vakarā, kad m/laiva, pēc pavadītas dienas jūrā pietuvojās uzņemšanas vietai, aizbraucēju nekad neesot trūcis.

Jūlija mēneša sākumā dzelzceļnieki atveda atpakaļ no Rīgas radiatoraidītāju. Liekas, Rīgā nebija radiotelegrafista. Ar to atsāka raidījumus no Ventspils. Radiogrammas šifrēja Ādolfs Andersons, telegrammas piegādāja O. Alksnītis, radiotelegrafists bija Emīls Vecmanis. Raidīja no Vold. Mežaka dzīves vietas Ventspils stacijā. Bija grūtības uzņemt radiosakarus ar Zviedriju. Ar radio beidzot varēja saņemt ziņas, kad m/laivas izbrauks uz Latvijas krastu. Tā tika noorganizētas jūras novērošanas dežūras naktīs Vārves pag. "Grīnieku" valdumā.

Jūlijā tika saņemta ziņa, ka Mazirbē piestās no Rīgas līča nākošs velkonis. Uz Mazirbi aizbrauca Ed. Andersons, Ed. Bitmanis, kāds poļu kurjērs un vēl vairāki cilvēki. Aizbraucot Ed. Andersons apsolijs aktivizēt "zviedru laivu" braucienus no Slites Gotlandē. Velkonis bija ar bēgļiem pārpildīts, tā Mazirbē uzņēma tikai Ed. Andersonu, Ed. Bitmani, poļu kurjēru un vēl pāris cilvēku.

Jūlija beigās notika vēl kāds neviena neparedzēts notikums. Krievi pie Bauskas ielauzās Latvijā un dažās dienās ieņēma Jelgavu, Tukumu un pie Slokas sasniedza Rīgas jūras līci un pārtrauca dzelzceļa satiksmi Rīga–Ventspils. Lai likvidētu krievu ielaušanos līdz Rīgas līcim, no Ventspils stacijas tika sūtīti uz Tukuma apkārtni karaspēka vienības.

O. Alksnītis noorganizēja bēglu uzņemšanu augusta beigās pie Kochu kalniem. Kochu kalni ir augsta kāpa jūras krastā iepretim Ventas pag. "Valku" mājām. Šo bēglu uzņemšanu izjaukusi vācu krasta sardze.

Apmēram šajā laikā rēdera Grauda kundze ar bijušā Ventspils pilsētas galvas Friča Kārklīņa (deportēts) dēla Laimoņa Kārklīņa palīdzību organizēja bēglu grupu braukšanai uz Zviedriju. Grupā bija pieņemti vairāki mācītāji ar ģimenēm. Bija zināms, ka Grauda kundze caur L. Kārklīņu privāti ievadījusi sarunas ar zvejniekiem. Daži šīs grupas dalībnieki arī privāti ar zvejniekiem 13. oktobrī aizbraukuši. Pati Grauda kundze vēlāk nokļuva Gotlandē ar "zviedru laivām".

Bēgļu laiva "Centība"

Notikumu attīstība Kurzemē pasliktinājās. Tā tika dzirdēts, ka vairāki zvejnieki gatavojas aizbraukšanai uz Zviedriju. Viens no rosigākiem bēgļu pārvedējiem V. Jurjaks pārliecināja m/laivu "Krīvs" (labākā Ventspils zvejas m/laiva) un "Blāzma" īpašnieku "vecu" Jāni Jansonu ar abām m/laivām braukt uz Zviedriju, paņemot līdzī Ventspils sakaru grupas bēgļus. Starp tiem bija arī V. Jurjaka sieva ar bērniem un māti. Nolēma, ka paredzētā dienā abas m/laivas izbrauks uz "zveju", bet vakarā pietās jūrmalā un uzņems bēgļus. "Krīvu" vadīja pats "vecais" Jansons, un bēgļu uzņemšana bija paredzēta Vārves "Grīnieku" valgumā. M/laivu "Blāzma" vadīja Kristis Lācis un bēgļus vajadzēja uzņemt Jūrkalnes pag. "Bambaļu" valgumā.

V. Jurjaks aizveda savu ģimeni uz Jūrkalni paredzētā dienā. Tur kopā ar citiem bēgļiem vajadzēja atrasties arī Lāča sievai ar bērniem, bet viņu tur nebija. K. Lācis gribēja ar m/laivu atgriezties Ventspilī, bet V. Jurjakam ar goda vārdu apsolut, ka viņš nogādās ar nākošo laivu viņa ģimeni uz Zviedriju, K. Lācis uzņēma visus uz vietas esošos bēgļus un aizbrauca uz Zviedriju.

Zvejnieka K. Lāča sieva ar bērniem, negribēja braukt 35 km, izbrauca kopā ar "vecā" Jansona ģimeni uz tikai 10 km attālo "Grīnieku" valgumu, cerēdama vīru satikt nākošā dienā Gotlandē.

V. Jurjakam paliekot jūras krastā, viņa sieva no m/laivas raudādama lūgusi: "Voldi, nepaliec Kurzemē, lai man ar bērniem vienai nav jākļīst svešumā."

V. Jurjaks laimīgā kārtā pēc lielām grūtībām Zviedrijā nokļuva, bet sešas Ventspils sakaru

grupas dalībnieku sievas ar maziem bērniem savus vīrus vairs nekad nesastapa. Tās ir inž. A. Arniša, Osvalda Bīleskalna, inž. Žaņa Gerges, Friča Oša, Kārļa Frišenfelda un Nadoļska ģimenes. Viņi gan pēc kapitulācijas no Ventspils bija izbraukuši, bet jūrā krievu ātrlaivas viņus atgriezta atpakaļ. Visi viņi par cilvēku glābšanu tika bargi sodīti un gaŗus gadus pavadīja padomju cietumos un darba nometnēs.

Ar septembra mēnesi bija sācies ļoti aktīvs Ventspils sakaru grupas darbības posms.

Pēc dzelzceļa satiksmes Rīga – Ventspils atjaunošanas 15. septembrī viens no pirmajiem Ventspilī ieradās Dr. P. Kalniņš. Pēc Latvijas satversmes, būdams Saeimas pr-jis, viņš izpildīja Valsts Prezidenta funkcijas. Viņš atveda otrās puses no Rīgā izdalītām pazīšanās zīmēm steigām kārtā aizvedamiem bēgļiem uz Zviedriju. Tās saņēma mūsu dzelzceļnieku vīrs V. Mežaks. Pazīšanas zīmes bija diagonāli pārgrieztas vācu ostmarkas vienas markas vērtībā. Tās bija izdalītas diezgan daudz, tādēļ V. Mežakam bija darba pilnas rokas sagaidot atbraucējus un novirzot uz apmešanās vietām. Esot bijusi arī vēl cita pazīšanās zīme – pārgriezta pastkarte. Iespējams, ka zīmju dažādība bija domāta, lai atšķirtu, kuri aizvedami pirmie.

Dr. P. Kalniņu ar sievu Klāru un Dr. Br. Kalniņa ģimeni nekavējoties aizveda uz "Grīnieku" valguma bēgļu uzņemšanas vietu, lai ar pirmo laivu nogādātu Zviedrijā. Par Dr. P. Kalniņa ierašanos ar radio tika ziņots uz Zviedriju. Pēc pāris dienu uzturēšanās jūrmalā Dr. P. Kalniņš saslima un ar visu ģimeni tika atvests at-

pakaļ uz Ventspili. Br. Kalniņš tai laikā atradās Štuthofas koncentrācijas nometnē. Ziņa par Dr. P. Kalniņa ierašanos Ventspilī bija izsaukusi ātru rīcību Zviedrijā. 18. septembra vakarā ieradās m/laiva "Gulbis", kas piederēja zvejniekam Seskim. Naktī nebija nekādas iespējas Dr. Kalniņam ar ģimeni nogādāt bēgļu uzņemšanas vietā. Laiva uzņēma tos bēgļus, 60–70 personas, kuŗas atradās jūrmalā. Starp aizbraucējiem bija sūtņa Somijā J. Tepfera brālis Dr. Tepfers, degvielu sagādes pārvaldes direktors Landsdorfs, doc. Eiche un citi. M/laivas kapteinis Ed. Andersons aizbraucot paziņoja, ka nākošā laiva gaidāma 20. septembrī. Kad par šīs laivas aizbraukšanu otrā dienā paziņoja Dr. P. Kalniņam, viņš bija sadusmots un sašutis, ka naktī nav nogādāts bēgļu uzņemšanas vietā.

Tā kā 20. septembrī bija apsolīta citas m/laivas ierašanās, tad otrā dienā nekavējoties Dr. P. Kalniņu ar piederīgiem un citus bēgļus aizveda uz bēgļu uzņemšanas vietu. Laivu sagaidīt aizbrauca O. Alksnītis, K. Frišenfelds, V. Jurjaks, A. Priedīte, R. Salna un F. Šteinmanis. Bija atgriezies zvejnieka Seska m/laiva "Gulbis" ar vadītājiem Landsmani un Ēriku Tomsonu. Jūra bija rāma kā spogulis, bēgļu uzņemšana sākās kādu stundu pēc saules rīta. Tā noritēja bez traucējumiem. Bez Dr. P. Kalniņa ģimenes laivā uzņēma inž. un Dr. Lietuviešu ģimenes, inž. J. Osi, Ventspils sporta darbinieku K. Rasu, inž. A. Arniša ģimeni, Vārves pag. vecāko Galviņu ar ģimeni, A. Bērziņu un citus, kopā 52 personas. M/laiva atstāja krastu plkst. 11.00.

M/laiva "Gulbis" ar bēgļiem bija aizbraukusi, un viss likās kārtībā. Negaidot septembra beigās F. Šteinmanis saņēma vēstuli no sava svaiņa Artura Bērziņa, kuŗš arī atradās uz m/laivas "Gulbis", ka visi bēgļi 21. septembrī nonākuši Gotenhāfenā. No turienes visi nosūtīti uz Dancigu. Viņš iedalīts neprecēto grupā un tiekot sūtīts uz Čehoslovākiju. No viņa tā bija vienīgā ziņa kara laikā. Ap to pašu laiku no Dancigas ar vācu lazaretēs kuģi Ventspilī atgriezās inž. J. Osis. Viņš pastāstīja, ka laivai uz jūras sabojājies motors. Motorists E. Tomsons to labojis, bet tad m/laivai uzvilka zēģele, un tā lēnā gaitā turpinājusi ceļu. Gaismai austot, ziemeļu pusē (laiva atradusies uz Somijas kuģu ceļa), ievērojuši kādu kuģu karavānu. Pie m/laivas piebraucis kāds vācu kuŗakuģis, uzņēmis bēgļus uz klāja, bet m/laiva uzspridzināta. Kuŗakuģis bēgļus aizvedis uz Gotenhāfenu.

No Zviedrijas pa radio ziņoja, ka m/laiva "Gulbis" Gotlandē nav ieradusies, bet uz jūras gājusi bojā. Bija zināms, ka Dr. P. Kalniņš uz Zviedriju veda daudz dažādu dokumentu. Tie visi lielākoties gājuši zudumā.

Ar vilcienu no Rīgas ieradās arvien vairāk bēgļu.

Ventspils sakaru grupas lietoto raidītāju septembra beigās no Ventspils aizveda uz Ventas pag. "Gulbjiem". Raidīšanu izdarīja no vairākām vietām. Šeit raidīšanu sāka m/kuģa "Hercogs Jēkabs" bijušais radiotelegrafists Kārlis Āriņš. Oktobrī raidītāju pārvietoja uz kādu jaunsaimniecību Vārves pagastā. F. Šteinmanis līdz 24. oktobrim piegādāja šifrētās telegrammas. K. Āriņš no dažādām vietām raidīšanu turpināja līdz savai aizbraukšanai 1945. gada 3. martā uz Zviedriju.

Dezertējušam radiotelegrafistam Kalnam-Pliederam, kas strādāja "zviedru laivu" grupā, Lošu dzirnavu apkārtnē bija palicis noglabātais vācu armijas raidītājs. Viņš atkārtoti lūdza K. Frišenfeldu to atgādāt viņam Ventspilī. K. Frišenfelds ieradās 6. oktobrī pie R. Jurjaka un Tomsona un nosūtīja viņus atvest noslēpto raidītāju.

A. Priedīte bija saņēmis kādu šifrētu telegrammu. Ventspils meliorācijas rajona kancelejā atradās jaunais no Zviedrijas 18. septembrī atvestais raidītājs. A. Priedīte gribēja to izmēģināt un nogādāja K. Frišenfelda dzīves vietā, un Kalns-Plieders izdarīja raidīšanu. Pēc raidīšanas A. Priedīte aiznesa raidītāju atpakaļ uz rajona kanceleju un noslēpa. Pēcpusdienā R. Jurjaks un Tomsons atgriezās mājās ar veco raidītāju. Bija ieradies arī K. Frišenfelds. Tad pēkšņi ieradās vācu SD policija, atrada atvesto raidītāju un visus trīs apcietināja. SD ierēdņi devās uz K. Frišenfelda dzīves vietu un apcietināja arī Kalnu-Pliederu. Apcietinātos mēģināja dažādos veidos atbrīvot, bet visticamāk viņu atbrīvošanu panāca doc. J. Bubenko. Viņš bija Enerģijas pārvaldes priekšnieks. K. Frišenfelda apcietināšanas dēļ Ventspils spēkstacija nevarēja uzturēt darba kārtībā generatoru. Šī iemesla dēļ doc. J. Bubenko pie Ventspils komandanta bija panācis K. Frišenfelda atbrīvošanu. Viņš bija arī dabūjis atļauju pašam ar zvejn. Janovska vadītu m/laivu kopā ar citiem bēgļiem doties uz Vāciju. K. Frišenfeldu atbrīvoja 24. oktobrī. Līdz ar viņu atbrīvoja arī R. Jurjaku un Tomsonu. Telegrafists Kalns-Plieders pazuda SD cietumos. Doc. J. Bubenko ar zvejn. Janovska laivu oficiāli 26. oktobrī izbrauca uz Vāciju, bet m/laiva jūrā mainīja kursu un nokļuva Zviedrijā. K. Frišenfelds turpināja darbu spēkstacijā, bet R. Jurjaks un Tomsons ieradās Vārves "Grīniekos", lai tiktu aizvesti uz Zviedriju. Šeit vēlāk ieradās arī V. Jurjaks.

Par apcietināšanām ar telegrammu tika paziņots uz Zviedriju. Tur izrādīja piesardzību un uz mūsu raidījumiem vairākas reizes neatbildēja. Tad 15. oktobrī pieteica m/laivu bēgļu aizvešanai. Uz "Grīniekiem" aizveda bēgļu grupu. Šinī grupā bija arī bij. prezidenta J. Čakstes ģimenes locekļi. Aizbraucēju vidū bija arī "zviedru laivu" grupas locekļi A. Priedīte un O. Alksnītis ar ģimenēm. Viņu aizbraukšanai bija divi iemesli: 1) SD viņus

izsekoja; 2) lai iedzīvinātu biežākus "zvedru laivu" braucienus, jo ar iebraukušiem bēgļiem bija pārpildītas apmešanās vietas Ventspils pilsētā un apkārtnē. Ventspils sakaru grupas vadību pārņēma O. Bileskalns. Viņš visu laiku bija informēts par grupas darbību un bija sagatavots stāties O. Alksniša vietā. 15. oktobra vakarā pienāca m/laiva "Krīvs". "Krīvs" Latvijas krastu atstāja pēc pusnakts. Uz laivas bija nogādāti pāri par 60 bēgļi. Šī bēgļu grupa iebrauca Slītes ostā Gotlandē, dziedot "Dievs, svētī Latviju!" plkst. 13.30 pēcpusdienā. Ventspilī palika LCP vadītājs ģen. V. Tepfers un loceklis vēsturnieks Dr. Voldemārs Ģinters. O. Bileskalns un Dr. V. Ģinters kopīgi vadījuši Ventspils sakaru grupu līdz kapitulācijai. Līdz savai aizbraukšanai uz Zviedriju 23. novembrī ļoti aktīvi Ventspils sakaru grupā darbojās Valentīna Jaunzeme-Lasmane. Arī viņa drīz bija nokļuvusi SD uzmanības lokā.

Jau 16. oktobrī uz "Grīniekiem" sāka izvest bēgļus. Pāris dienās tur bija izvesti ap 150 bēgļi. Kad šī grupa pēc 2 nedēļām nonāca Jūrkalnes "Bambaļu" valgumā, tā bija dubultojusies. 17. oktobrī uz "Grīniekiem" aizbrauca arī inž. A. Krasts, R. Salna, Ed. Zvirbulis, K. Purēns un F. Šteinmanis ar ģimenēm. Pieminētie bija Ventspils sakaru grupas dalībnieki. Ed. Zvirbuļa sieva bija slima ar vēzi. Šai bēgļu grupā bija LCP vadītājs ģen. V. Tepfers, ģen. Ed. Kalniņš, bij. Lauksaimniecības (tirdzniecības) atašējs Londonā Emīls Zelmenis, bij. deputāts Jānis Breikšs, rakstnieks Jānis Grīns, dzejnieks Kārlis Skalbe, arhitekts Legzdīņš (Skalbes znots), prof. inž. Alfreds Vitols, gleznotājs Niklāvs Strunke, direktors Graudums, vairāki tiesneši, advokāti, agronomi ar un bez ģimenēm. Jau 17. oktobra vakarā visa bēgļu grupa mežā gaidīja laivu. Lija. Sākās lidmašīnu uzbrukums Ventspils pilsētai. Kāda sašauta lidmašīna uz "Grīnieku" laukiem, mežā un jūrā izmeta bumbas. No jūrmalas mājām civiliedzīvotāji bija izvākti. Retā mājā bija palicis kāds gados vecs mājas pieskatītājs. Laivas nenāca. Tikai daudz vēlāk kļuva zināms, ka 17. oktobra vakarā ievesta uz jūras airturēta laiva. "Grīniekos" jau bija nodzīvots 10 dienas, kad pievakarē iebrauca 2 vācu kaņavīri zirgu vilktos ratos. Pamanījuši tik lielu bēgļu grupu, viņi aizbraucot paziņoja, ka rīt šeit ieradīsies transports, lai bēgļus nogādātu Vārves muižas bēgļu uztveršanas punktā. Grupai bija viena smagā mašīna un 5 zirgu pajūgi. Naktī visi pārcēlās uz 6 km attālo Lībcieņu, "Lībju" mājām. Lai gan naktī lietus auto un zirgu pēdas bija izskalojis, otrās dienas vakarā atkal ieradās kaņavīri. Atkal noteica pārceļšanos uz nākošo dienu. Pēc kaņavīru aizbraukšanas lielā bēgļu grupa nekavējoties gatavojās pārcelties uz Jūrkalnes pag. "Bambaļiem". Mātes ar maziem bērniem, slimos, atļautās 10 kg personīgās mantas

sakrāva automašīnā un zirgu pajūgos un agrā rītā pārcēlās uz Jūrkalni. Daudzi savas mantas nesa uz muguras vai pie rokas, soļojot uz 25 km attālo Jūrkalni. Ierašanās dienas, 30. oktobra vakarā jau sazignalizēja laivu. Atbraukušie bēgļi gan tikko bija novietojušies "Bambaļos", "Zeltos", "Romās", "Laukgalos" un citās mājās, kad bija atkal jāiet uz jūrmalu. Šeit krasta sargi bija lietuvieši. Pie viņu sardzes mājas atradās visas laivas un airi, bet viņi atļāva lietot vienu airu laivu. Viņus atalgoja ar dažām pudelēm degvīna. V. Jurjaks un R. Salna uzņēma sakarus ar atbraukušo m/laivu "Centība" ar vadītājiem "veco" J. Jansonu un F. Silēvicu. Laimīgā kārtā "Bambaļos" bija Jansona un Lāča pazudušās ģimenes. Pūta samērā stiprs vējš. Jūra bija viļņaina. Mēnesi laiku pa laikam aizsedza mākoņi. Pirmā airu laiva uzņēma zvejnieku Jansona un Lāča sievas ar bērniem. Otrā laivā bija ģen. Tepfers, rakstnieks J. Grīns un Ed. Zvirbuļa ģimene ar slimo sievu. Kad airu laiva bija pāri otram sēklim, atskanēja vairākas šavienu kārtas. Šāva pāri galvām. Aiz pārsteiguma vienmērīgā airēšana sajuka, pēkšņi laivas tika sagrieztas paralēli viļņiem, un nākošais vilnis pielēja laivu ar ūdeni. Šaušana laiku pa laikam atkārtojās. Ed. Zvirbuļa slimā sieva un bērni histēriski kļiedza. Vīri ielēca jūrā un turēja laivu, lai uz otrā sēkļa laivu neapgāž un nesadaudza slimnieci un lai bērni neiekrīt jūrā. Laivu neskartu nogādāja malā, malā iznesa arī bērnus un slimnieci. Pie "Bambaļiem" jūras krasts bija stipri stāvs. Uz kāpas kraujas stāvēja 5 lietuvieši ar mašīnpistolēm un gatavojās braucējus apcietināt. Beidzot izdevās lietuviešus piekukuļot ar papildus degvīna devu. R. Salna un F. Šteinmanis devās uz mežiņu pie bēgļiem pēc degvīna. Pamanījuši nācējus, apšaudīšanas iebiedēti bēgļi metās uz visām pusēm. Tikai vecais ģenerālis Ed. Kalniņš un Z. Epneris nāca pretī un vaicāja pēc šaušanas iemesliem. Tika sadabūtas dažas pudeles degvīna lietuviešiem. Bēgļus no jauna nogādāja m/laivā, gan jūrā samirkušos ģen. V. Tepferi, gan J. Grīnu un Ed. Zvirbuļa ģimeni. Vējš bija pieņēmis, viļņu gali kļuva balti. Krastā starp bēgļiem nevarēja atrast nevienu, kurš gribētu doties uz m/laivu. Tad trešajā laivā savāca vietējo zvejnieku dēlus, kuriem bija jāiet dienēt leģionā, no apcietināšanas atbrīvotos R. Jurjaku un Tomsonu un SD vajāto un bez mājām palikušo tālbraucēju kapteini V. Jurjaku, un tos nogādāja m/laivā. V. Jurjaks solījās tuvākajās dienās atgriezties ar m/laivu pārējo bēgļu aizvešanai. Lielā m/laiva "Centība" aizveda šīnī reizē tikai 19 bēgļus. Tā spēja uzņemt vismaz 70 cilvēku.

Pēdējās dienās vēl esot "Grīniekos", daudziem bēgļiem bija izsīkuši uzturvielu mazie iekrājumi. Dažu redzēja saimnieka atstāto māju laukos mizojam burkānus un kāļus. Vēl lielāku pārtikas

trūkumu izjuta Libciemā. Arī Jūrkalnē no vietējiem zvejniekiem un zemniekiem maz ko varēja iegādāties, lai paēdinātu 300 cilvēku lielo bēgļu grupu. Uz vietas varēja nopirkt kartupeļus un saknes, retāk maizi un pienu, bet gaļu nemaz. Tad Ventspils kooperatīva vadītājs Sergejs Ozoliņš reizēm izlīdzējās, atvedot pārtiku no kooperatīva krājumiem, galvenokārt maizi, iespēju robežās gaļu un taukvielas. Gaļu un maizi veda Fišers no savām mājām, Vārves pag. "Ķierķiem". Gaļu un pienu veda arī Fricis Osis no Ventas pag. "Ošiem". Starp bēgļiem bija viņa sieva ar bērniem, bet viņš pats bija kļuvis par sakaru grupas dalībnieku. Gaļu atveda arī F. Šteinmanis no savām tēva mājām Ventas pag. "Cīruļiem". "Zeltos" iekārtoja kopīgu ēdienu gatavošanu. Pēc apmēram mēneša dzīvošanas šķūņos, klētīs, kūtsaugšās, bet mātēm ar maziem bērniem istabās uz izklātiem salmiem, bēgļiem bija iespēja nomazgāties pirtī. Tā bija vārdos grūti izsakāma sajūta.

Bēgļu pelēkā ikdienā neaizmirstams, gaišs pārdzīvojums bija dzejnieka Kārļa Skalbes 65. dzimšanas dienas atcere Jūrkalnes "Laukgalos". Gleznotājs Niklāvs Strunke jau "Grīniekos" bija sācis gatavot adresi dzejnieka 65. gadu jubilejai 7. novembrī. Viņa darbs nebija viegls – mazas, tumšas zvejnieku māju istabiņas, un vienmēr apkārt kustība, drūzma, troksnis. Adresez teksts bija šāds:

"Dižajam latviešu dzejniekam Kārlim Skalbem 65. šūplā svētkos, 1944. gada 7. nov. Jūrkalnes pag. Tiltsilciemā. Kad pēc 25 gadiem vēsture sāk atkārtoties, mēs, Jūsu draugi un ceļa biedri šai vienkāršajā vizē sveicinam 65. šūplā svētkos Jūsu personā Latvijas cīņu un cerību simbolu. Lai labi pašķiras Jūsu likteņi un ceļi."

Adresi parakstīja ap 100 bēgļu ceļa līdzgaitnieki. Adresi pirms aizbraukšanas uz Zviedriju 30. oktobrī dzejniekam pasniedza rakstnieks Jānis Grīns un ģenerālis Verners Teffers.

7. novembra dienā visa bēgļu saime gan individuāli, gan pulciņos apciemoja skaisto rotu kalēju Latvijai – lielo dzejnieku Kārli Skalbi. Netika pasniegtas vērtīgas dāvanas, kā dažkārt citos apstākļos tas būtu noticis un pienāktos, netika teiktas cildinošas runas, tomēr katrs sveicējs aiznesa lielajam meistaram savu latvieša sirds siltumu un kādu bēgļu ikdienas vajadzībām derīgu sīkumu. Slimajam dzejniekam (viņš slimoja ar nierēm) ar sievu, meitu, znotu un mazdēlu Andreju "Laukgalos" bija atsevišķa maza istabiņa, rudens vakaru tumsa kļiedēja tikai kāds sveces galiņš. Kāds inženieris ar agronomu kopīgi bija kā dāvanu aiznesuši pudeli petrolejas.

F. Šteinmanis, rūpējoties par bēgļu grupas apgādi, pāris dienas bija Ventspilī. Viņš atgriezās 7. novembra pēcpusdienā, sveicināja dzejnieku, kurš tai brīdī kaut ko rakstīja. Uz grīdas pie viņa

kājām bija krietna kaudzīte dzeltena kara laika papīra lapiņu. Dzejnieka dzīvesbiedre Lizete Skalbe teica, ja dzejniekam kāds vārds vai rinda nepatīkot un jālabo, viņš nestrīpoja vai nelaboja, bet lapiņu aizmeta. Dzejnieks mira 1945. gada 15. aprīlī Zviedrijā.

9. novembrī no Ventspils "Bambaļos" ieradās laivu brauciena organizētājs un nereti arī laivu vadītājs uz Kurzemes krastu, Eduards Andersons. Viņa vadīto m/laivu "Krīvs" 17. oktobra naktī uz jūras bija airturējušas vācu patruļlaivas un ievēdušas Ventspils ostā. Laiva bija paturēta, bet vadītāji nu bija no cietuma atbrīvoti un steidzīgi gribēja atgriezties Gotlandē, lai organizētu m/laivu braucienus. Lietuviešu krasta sargi bija kļuvuši bēgļiem labi draugi un savu neapdomīgo rīcību, šaudīšanos bēgļu uzņemšanas laikā, nožēloja. Labi, ka nebija upuru. Krasta sargu grupu komandēja virsilas (seržants, virsseržants) Marcijauskas. (Virsnieks lietuviešu valodā ir karininkas.) Pie krasta sargiem uzturējās kāds lietuviešu m/laivas vadītājs Rimeikas. Viņa vadīto m/laivu vācu karakuģis uz jūras bija nogremdējis. Viņš bija palicis neskarts un izpeldējis malā. Virsilas Marcijauskas gribēja, lai mēs m/laivas vadītāju Rimeikas un vēl kādu no krasta sargiem, kas vēlētos braukt uz Zviedriju, paņemtu līdzī. Marcijauskas pats braukt negribēja.

10. novembra naktī krastā dežūrējošie Ed. Andersons, R. Salna, R. Purenis un F. Šteinmanis izdzirdēja motora troksni. Laivu sazignalizēja. Bija ieradusies m/laiva "Centība" ar vadītājiem V. Jurjaku un "veco" J. Jansonu. M/laiva bija ieradusies vēlu, tādēļ visiem ziņoja par laivas ierašanos, lai kādu apstākļu dēļ bēgļu nogādāšana uz m/laivas nekavētos. Pirms bēgļu iekāpšanas V. Jurjaks paziņoja, ka viņš virpirms uzņems cilvēkus un tikai tad atļautos 10 kg smagos koferīšus. Sievietes un bērnus veda airu laivas un iecēla m/laivā, bet koferīšus krāva kaudzēs. Pēc pāris stundām V. Jurjaks paziņoja, ka m/laivas celtspēja sasniegta, pat pārsniegta un vairāk nevienu neuzņems. Līdzpaņemtie koferi palika krastā. V. Jurjaks teica: "Es atbraucu aizvest bēgļus, ne mantu koferus." Laivā kāpa pēdējie cilvēki, kad atskanēja saucieni, ka tuvojas laiva ar dzejnieka Skalbes ģimeni. Viņi vēlu bija nokļuvuši jūrmalā. M/laivas kapteinis V. Jurjaks nevarēja vairāk pasāžierus laivā uzņemt un paziņoja, ka vakarā "Bambaļu" valgumā ieradīsies m/laiva "Merkurs". "Centība" atstāja Latvijas krastu 11. novembrī plkst. 2.00 naktī. Brauciens visumā bija mierīgs, tikai pāris stundas pirms Gotlandes krastu sasniegšanas bija sacēlies pastīrs vējš. Jūrā cēlās viļņi. Daļa bēgļu saslīma ar jūras slimību, un dažs vilnis uzšļācās m/laivas klājam. Uz tā stāvēja vīrieši, cieši saspiedušies kopā. Pāris tuvumā esošās zviedru zvejnieku m/laivas pārtrauca

zvejošanu un pavadīja "Centību" ar bēgļiem līdz Herrvikenas zvejnieku ostai. Bēgļu laiva Herrvikenas ostā iebrauca plkst. 4.00 pēcpusdienā, kad jau metās krēsla. Normāli m/laivu braucieni līdz Gotlandei prasīja 12 – 14 stundas. Bēgļus sagaidīja zviedru kaņavīri. Ed. Andersons, V. Jurjaks, "vecais" Jansons, lietuvietis Rimeikas un Ed. Andersona biedrs (vārds piemirsies) atvadījās no bēgļiem un ar "Centību" aizbrauca uz Slites ostu.

Drīz ieradās zviedru aizsardzes – lottas, bēgļus pabaroja ar sviestmaizēm un kafiju, bērnus ar kakao. Daļa bēgļu vēl jutās slikti un neēda. Tad visus aizveda uz zviedru kaņavīru kazarmām. M/laiva "Centība" uz Gotlandi bija atvedusi 106 bēgļus, laivas vadītājus ieskaitot. Tas bija lielākais bēgļu skaits, ko zvejas m/laiva vienā reizē bija aizvedusi.

Otrā dienā bēgļus, krietni paēdinātus, nosūtīja uz kaņavīru lauku pirti lielā teltī. Tur visi kārtīgi nomazgājās. Bēgļu drēbes un matus dezinficēja. Matus mazgāja ar kādu šķidrumsu, no kā sirmi mati kļuva sarkani. Tad bēgļus pārveda uz Visbiju. Visbija bija igauņu un latviešu bēgļu pārpildīta. Visās sabiedriskās telpās – draudžu ēkās, arodbiedrības mājās, sarīkojumu zālēs novietoja sievietes, bērnus, vecus vīriešus. Visus jaunākos vīriešus izmitināja teltīs kaņavīru nometnē. Pēc 4 dienām vairākus simtus bēgļus ar kādu zviedru kaņavīru aizveda uz Ninneshamnas ostu cietzemē.

V. Jurjaks atceras, ka, bēgļiem nokāpjot no m/laivas "Centība", viņam piegājis klāt kāds Z. un iedevis lielu vairumu gaļas kuponu, kurī bija derīgi Latvijā, Vācijā un visur, kur bija vācu vara. Tie lieti būtu noderējuši, kad paši cietām pārtikas trūkumu, sevišķi, kad trūka gaļas un taukvielu. Tos aizveda atpakaļ uz Latviju. Šis pats Z., gan ar visu bēgļa trūcību un vajadzībām, bija V. Jurjakam noziedojis 100 kronas, kad vāka nauda degvielu iegādei braucienam uz Kurzemes krastu pēc bēgļiem.

11. novembrā vakarā "Bambaļu" valgumā ieradās m/laiva "Merkurs". "Merkurs" bija mazāka laiva, bet arī aizveda ap 60 bēgļu. Ar "Merkuru" uz Gotlandi aizveda dzejnieka Skalbes ģimeni. M/laivas vadītāji nav zināmi. No "Bambaļu" valguma bēgļu laivas aizbraukušas vēl 17. un 18. novembrī, 25. novembrī, 20. decembrī un 1945. gada 3. martā. M/laivu nosaukumi, laivu vadītāju vārdi un aizvesto bēgļu skaits nav zināms, bet jāpieņem, ka tas bija apmēram vienāds. Iespējams, ka uz pēdējām divām m/laivām bēgļu skaits bija mazāks, jo bija iestājusies ziema, kad malā ir ledus un viņi. Zviedrijā nokļuvušie Ventspils sakaru grupas dalībnieki visi tika nosūtīti uz bēgļu nometnēm, izņemot V. Jurjaku, kurš bija jūrnieks ar kapteiņa tiesībām. Viņš tika atstāts pie laivu vadītājiem. Naudas trūkums degvielās

iegādei kavēja m/laivu braucienus. Šim vajadzībām pat vākti ziedojumi starp aizvestajiem bēgļiem.

Inž. A. Arnītis septembrī bija atgriezies no Zviedrijas uz Ventspili. Viņš informēja grupas dalībniekus, ka naudas devēji bēgļu pārvešanas akcijai vēlas, lai uz Zviedriju pārvestu kādu žīdu. Bija zināms, ka žīdu darba vienības atrodas Dundagā darbos un ka no šīm vienībām izbēgušie žīdi uzturas Dundagas, Ugāles, Zūru mežu masīvos. Bija jāatrisina jautājums, kā ar šiem žīdiem uzņemt sakarus un kā nogādāt tos jūrmalā. Šinīs mežos operēja arī no gaisa nometās partizānu vienības "Sarkanā bulta".

25. novembrī izdevies nogādāt Zviedrijā mežā atrasto izbēgušo žīdu Michelsonu. Visu laiku pēc kara viņš dzīvoja Stokholmā. Pēc O. Alksnīša ziņām V. Jaunzeme-Lasmane un K. Frišfelds kopā ar citiem noorganizējuši kāda mežos izbēguša žīda atrašanu un nogādāšanu "Bambaļu" valgumā. 25. novembrī viņš, V. Jaunzeme-Lasmane un citi bēgļi aizvesti uz Gotlandi. Jau agrāk Zviedrijā nogādāta kāda Kuldīgas žīdu tirgotāja meita vārdā Sapsaloviča.

V. Jurjaks 1945. gada aprīlī un maijā vēl organizēja braucienus uz Kurzemes krastu. 29. aprīlī ar m/laivām "Centība" un "Zvejnieks" V. Jurjaks un 5 citi laivu vadītāji izbraukuši jūrā. Darbības plāns bija šāds. Kurzemes krastā no katras laivas viens nokāps krastā. Nākošā dienā tas apzinās braucējus, kurus tai pašā vakarā uzņems uz laivas un brauks atpakaļ uz Gotlandi. Jūrā satikuši kādu laivu ar bojātu stūri un dažiem braucējiem. Tie stāstījuši, ka no piekrastes civiliedzīvotāji izvākti. V. Jurjaks uzņēmis uz "Centības" bojātās laivas pasažierus un atgriezies Gotlandē. Otra laiva "Zvejnieks" turpinājusi ceļu uz Kurzemi. Tā tomēr atgriezies bez bēgļiem. Pēdējais brauciens uz Kurzemes krastu tika izdarīts pēc kapitulācijas. V. Jurjaks un Z. Fonzovs slepeni no Sandvikenas ostiņas Ēlandes salā bija izbraukuši m/laivu. Ar to viņi bija iebraukuši Slites ostā Gotlandē. Tur bija ieradusies pēc Ventspils kapitulācijas no Ventspils izbraukusi zvejnieku glābšanas laiva. Ar to bija atbraucis arī inž. A. Arnītis. Viņš pastāstīja par situāciju Latvijā un ziņoja, ka Jūrkalnē vēl ir bēgļi, pie kuriem aizbraukuši daži Ventspils sakaru grupas dalībnieki. Inž. A. Arnītis mudināja V. Jurjaku doties ar kādu m/laivu uz Jūrkalni. Ar lielām grūtībām 12. maijā izdevās sagādāt degvielu.

Svētdien, 13. maijā rītā V. Jurjaks un Z. Fonzovs no Slites ar m/laivu "Zvejnieks" devās uz Jūrkalni. Kurzemes krastu viņi sasniedza, iestājoties tumsai. Viņi brauca ar klusinātu motoru, raidīja pazišanās signālus, bet atbildes nesagaidīja. Krastā bija redzama ugunsgrēka blāzma. Viņi braukāja šurp un turp, līdz pamanīja pie Vents-

pils tuvojošos kuģu ugunis. Tad viņi pagrieza m/laivu Gotlandes virzienā. Gaismai austot, laiva jau bija Zviedrijas ūdeņos. V. Jurjaka un Z. Fonzova pēdējais brauciens bija nesekmīgs. Abi tai pašā dienā aizbrauca uz Stokholmu.

Braucienos uz brīvību notikuši arī bēdīgi, traģiski gadījumi. Tā mācītāja Elmāra Caunes rokās laivā ceļā uz Zviedriju nomira viņa slimais bērns. Zviedrijā tika stāstīts, ka no Dundagas jūrmalas izbraukušas viena mazāka, otra lielāka

m/laiva ar bēgļiem – laivu īpašnieku un paziņām. Mazākai m/laivai ceļā sabojājies motors. Lielākā m/laiva mazāko paņēmusi tauvā un vilkusi. Pastiprinājies vējš, un lielajos viļņos tauva pārtrūkusi. Viļņu dēļ nav bijis iespējams cilvēkus no mazākās laivas pārcelt uz lielāko. Tā mazākā m/laiva ar visiem cilvēkiem palikusi viļņu varā...

Inž. A. Arnītis, inž. Šmits, Ed. Andersons un L. Pētersons 1945. gada rudenī slepeni aizbrauca uz Latviju. Viņi tur drīz krita komunistu rokās.

Ievērojami ventspilnieki

Ernests Aistars

Ernests Aistars (Anševics, dz. 1899. 16.IX Sārnatē) – rakstnieks un pedagogs. Trimdā 1945.–49. Augsburgā, Vācijā, Ausekļa ģimnazijas direktors, 1949.–67. Čikāgā, ASV, tagad Kalamazū, Mičiganā, kopš 1967. skolotājs Gaņezera vsk. Teorētiskie darbi: “Latviešu domraksts”, “Iejūtas aistētika”, “Sejas aiz maskām” (par Ā. Ersu). Daiļliteratūras darbi labā stilā ar zīmīgiem cilvēku un vides raksturojumiem par Latvijas un trimdas tematiem – stāsts “Vēju saucējs” (1946), romāni: “Sirēna” (1949), “Plosti” (1952), “Sapnis saules logā” (1959), “Aiza” (1963), “Tu nāci naktī” (1967), “Evita” (1970), “Goda diena” (1973) (pārveidots arī skatuvei), “Adatas ēnā” (1975) – par narkotisko vielu ļauno ietekmi uz jauniešiem. Romānos “Savā zemē” (1978) un “Gaismu sauca” (1980) attēlots stāvoklis Latvijā 19. gs. beigās un 20. gs. līdz brīvības cīņām. Aistars ir psiholoģisko pārdzīvojumu tēlošanas meistars.

Latvju enciklopēdija

Redakcijas piezīme: “Latvju enciklopēdijā” nav minēts, ka Ernests Aistars beidzis Ventspils valsts vidusskolu 1920. gadā (otrais izlaidums). Pēc studijām Latvijas Universitātē, kur beidzis filoloģijas fakultāti, viņš strādājis par pedagogu un bijis dažādos amatos (skolotājs, inspektors, direktors) Jelgavā, Rīgas un Cēsu skolotāju institūtos, izaudzinādams daudz mūsu skolotāju un arī rakstnieku. Nav arī pieminēts Ernesta Aistara romāns “Tagad ar īsto” (1987).

P. Korsaks

Pazudušā dēla atgriešanās

Ja pajautātu kādam no vecajiem ventspilniekiem, vai pazīstat Kārli Baulu, tad diez vai kāds varētu atbildēt, izņemot pirmskara fotogrāfes sievietes, kuras vēl dzīvo Ventspilī. Baulu uzvārds šajā pilsētā vēl nav izzudis arī šodien, jo topošais fotogrāfs piedzima daudzbērnu ģimenē 1893. gadā 12. jūlijā toreizējā Sarknamuižas pagasta Krievlaukos Ventspils tuvumā. Jau agrā bērnībā sācis palīdzēt tēvam galdnieka darbos. Pēc vietējās pagastskolas beigšanas pienāk laiks domāt par arodu. Tā pusaudzis tiek nodots par mācekli fotogrāfa Aleksandra Medņa fotoateljē ar intriģējošu nosaukumu “Konkurencija”. Te jāpiezīmē, ka A. Mednis ir tas pats slavenais latviešu fotogrāfs Vilis Rīdzenieks, kurš savu darbnīcu Ventspili atvēra 1910. gadā un nostrādāja līdz 1915. gadam, kad pārcēlās uz Rīgu. Pēc divgadīgu kursu beigšanas pie A. Medņa zinātkārais censonis dodas uz Maskavu un sāk strādāt pie fotogrāfa Čižova. Alkas pēc dziļākām zināšanām un aroda noslēpumu plašākas izziņāšanas Kārli Baulu noveda itāļu profesora – fotomākslinieka A. Trapani fotostudijā, pa vakariem vēl papildinoties akadēmijas grafiskajosursos. Ir sācies Pirmais pasaules karš, un Maskavā sabrauc daudz latviešu. Baulam, šķiet, nav savas darbnīcas Maskavā, bet tiek fotografēts tāpat, piemēram, izcilais dziedonis F. Šaļapins. Viņš iepazīstas ar E.Smiļģi, un šī draudzība pastāv visu dzīves laiku. Kārlis Bauls 1922. gadā ar ģimeni atgriežas Rīgā. Un jau pēc gada atver savu fotostudiju Aleksandra ielā 17 (tagad Leņina ielā 41). Savu fotostudiju K.Bauls iekārtoja pats, nodereja reiz zēnībā apgūtā galdnieka pasaule. Viņš atteicās no tradicionālās fotoateljē atribūtikas – zīmētiem foniem. Viņa “fons” bija perfekta gaismošanas prasme, optikas pielietošana, pozas izvēle un spēja ātri uztvert portretējamās personas dotumus. Jaunais un mazpazīstamais fotogrāfs ātri vien kļuva populārs un iecienīts Rīgas sabiedrībā. Specializējoties portretu fotogrāfijā, K. Bauls bija jaunradošs, sasniedzot augstas virsotnes 20.–30.

Kārlis Bauls

Kārlis Bauls. Savu plakstu ēnā.

gadu Latvijas fotomākslā – viņa darbi savā izteiksmē atšķirās no tobrīd jau pazīstamo fotogrāfu M. Lapiņa, J. Rieksta, A. Zvirbuļa, arī viņa skolotāja V. Ridzenieka darbiem. Mākslinieka fotoattēli bieži parādījās populārajos izdevumos "Atpūta", "Ilustrētajā žurnālā", "Dailē" un citos.

Bieži vien fotogrāfs ilgi un aizrautīgi strādāja savā darbnīcā. Ilgā un pacietīgā darbā tapa tās fotomākslas vērtības, kuras mēs tikai tagad sākam apjaust un pa istam novērtēt.

Fotogrāfa Baula darbnīcā un dzīvoklī bieži pulcējās studenti un topošie mākslinieki, kurus viņš centās materiāli pabalstīt. Sevišķi tuvs viņam bija grafiķis Oskars Norītis, kurš arī veidojis K. Baula Ex libris. Darbnīcā bieži iegriezās arī Kārlis Padegs un citi. Arī no baskāja Irbīša K. Bauls allaž nopircis pa kādam darbiņam. Kā atceras meita Irēna, "līdztekus fotogrāfijai tēvu interesēja arī citas mākslas nozares – glezniecība un grafika, teātra māksla un opera. Dailes teātrim sākuma gados bija finansiālas grūtības, un K. Bauls parakstīja daudzus vekselus, lai palīdzētu Eduardam Smilģim . . ."

No 1933. gada K. Bauls pārceļas uz dzīvi Kauņā, kur aizvada ilgus gadus, tāpat kā Latvijā gūdams vietējās sabiedrības atzinību. Kauņā K. Bauls vēlreiz satiekas ar Maskavas dziedoni Fjodoru Šaļapinu, kurš koncertturnejās viesojās Rīgā un Kauņā. Savās atmiņās par tēvu meita Irēna raksta: ". . . Kauņā K. Bauls izgatavoja F. Šaļapina fotoportretu, par ko mākslinieks bija sajūsmināts, un uz savas fotogrāfijas uzraksta veltījumu: "Kad bijām jauni, toreiz Tavs uzņēmums bija mans vislabākais jaunības portrets, un šodien, kad man sirmi deniņi un esmu apbraucis pasauli, Tu joprojām esi vislabākais." Kā dārgu piemiņu tēvs šo bildi glabāja izcilā vietā." Vēl 60. gados viņš uzsāka eksperimentus krāsu fotogrāfijā, brauca uz Rīgu tikties ar R. Ulmani, E. Smilģi un citiem draugiem, vēlāk uz Ventspili cerībā, ka jūras gaiss dzimtajā pilsētā un zemē dos spēkus, bet jau 1964. gada 29. XI aiziet no dzīves. Tam, kas Kārlis Padegs ir latviešu glezniecībā, es gribu pielīdzināt Kārli Baulu Latvijas fotomākslā, jo viņi dzīvoja un radīja vienā laikā.

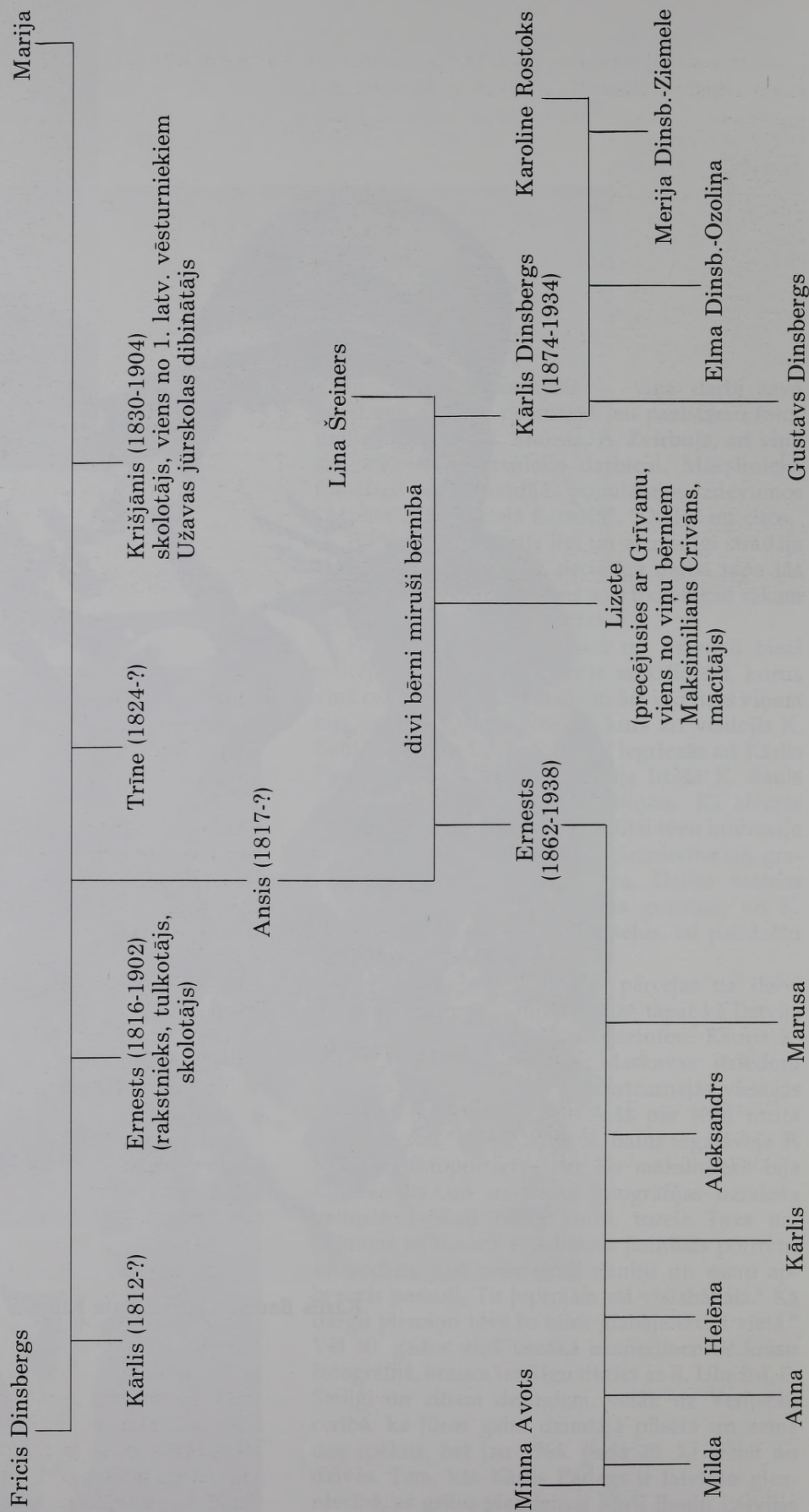

Kārlis Bauls. Aktrise Anta Klints.

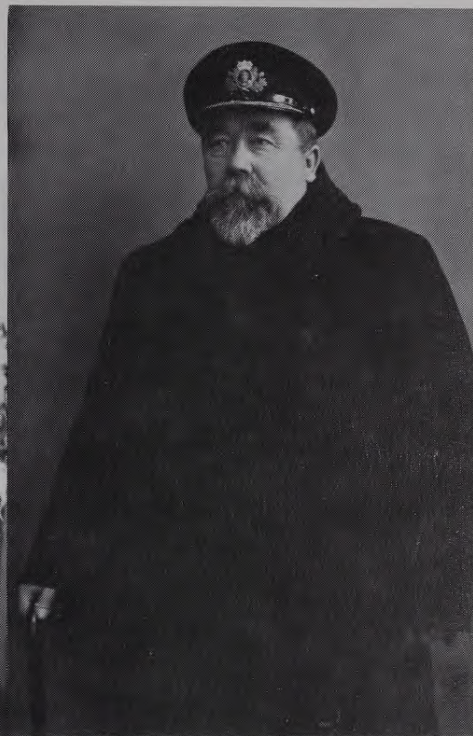
Sastādījusi Gīta Veskimets
 Merijas Dinsbergas-Ziemeles meita
 Kārļa Dinsberga mazmeita

DINSBERGU DZIMTAS RADU RAKSTI — GENOGRAMS

(Dünsberg vārds pieņemts no Dingas kalna Dundagas apkārtnē)

Pilsētas vadītāji un ugunsdzēsēju goda sardze bij. ostas priekšnieka Kārļa Dinsberga izvadīšanā 1934. g. 12. septembrī.

Kapteinis Kārlis Dinsbergs

Elma Ozoliņa

Kārļa Dinsberga — Ventspils ostas priekšnieka dzimta un tās likteņi

Kārļa Dinsberga tēvs Ansis Dinsbergs — Friča un Marijas dēls, dz. 1817. g. 31. janv. Dundagas pag. Iernieku mājās, bijis ērģeļu taisītājs.

Māte: Līna Šreiners, dzim. Dundagā, Friča un Trīnes meita.

Kāzas — 1862. g. 18. februārī, laulājies māc. K. Glezers.

Vecākais brālis Ernests — krustdēls dziesminiekam Ernestam Dinsbergam.

Sieva Minna dzim. Avots no Limbažiem (viņas brālis — prāvests Avots bieži ciemojas Rīgā).

Viņu bērni: Milda, Ance, Kārlis, Helēna (saukta Duzi), Aleksandrs un Marusīte, kas drīz pēc kāzām gājusi bojā dabas katastrofā.

Kārļa brālis Ernests pirms kara bija skolotājs Vladivostokā, kad vasarā atbraukuši, tante Minna bijusi ļoti lepnā uz saviem bērniem — tā viņa man stāstīja. Latvijas laikā bija skolotājs Rīgas skolotāju seminārā. Viņš bija apm. 12 g. vecāks par manu tēvu. Onkulis bija liels grāmatu mīlotājs, tante Minna — sabiedriska.

Māsa Lizete — apm. 10 g. jaunāka — saimniekoja "Jaunarājos" Dundagas pag. Viņas vīrs Fricis būvējis kuģus ar saviem 2 brāļiem un

braukājuši pa lielām jūrām, bijuši pat Amerikā. Vīrs miris 1919. g. Viņai 7 bērni Grivāni: Gustavs, Silvija, Rūdolfs, Elza, Maksimiliāns (mācītājs), Hugo un Aleksandrs.

Kārlis Dinsbergs — dzim. 1874. g. 12. maijā Dundagas pagastā. Bija tālbraucējs kapteinis, pēc kara locis un vēlāk Ventspils ostas priekšnieks, Ventspils ugunsdzēsēju un Latv. biedrības priekšnieks. Miris 1934. g. 7. sept. Apglabāts 11. sept. Pārventas kapos. Laulības 1903. g. 12. okt. Sieva Karoline Rostoks — Andreja un Lotes meita, dzim. 1878. g. 10. jūn., mirusi 1958. g. 15. janv. Baltimorā.

Trīs bērni: Gustavs (1904—1978), Mērija (1906—1989) un Elma (1909).

No visiem šeit minētiem es viena esmu palikusi.

Vēl ir māsas bērni un mani bērni. Onkuļa Ernesta vecākās meitas Mildas divi dēli dzīvo Prāgā, viņa dēlam Kārlim — dēls Ernests un meita Irēne dzīvo Austrālijā.

Aleksandra dēla Olgērtas divas meitas dzīvo Rīgā un pagājušā gadā mūs apciemoja.

Visi radi dzīvoja patālu — Rīgā, Ģipkā un Ventspilī, sabrauca kopā lielākās izdarībās: kāzās, bērēs vai sudrabkāzās.

No skolas dienām palicis atmiņā, kā vakaros gājām uz jūrmalu skatīt norietam sauli un lielos vējos mēdzām iet uz jūrmalu cīnīties ar dabu. Mans brālis ar Apšīņu, kas bij ūdenslīdējs, mēģināja iet pa molu vētrā, bet vilņi viņus ieskaloja Ventā. Mans brālis izdzīvoja, bet Apšīņš ne. Viņa tēvs arī bija ūdenslīdējs, viņš bija vienīgais dēls...

Herberts Dorbe

Herberts Dorbe kādu savu bērnu dzejolīti par ekskursiju uz Ventspili nobeidz ar vārdiem:

Ielas un laukumus skatījām, ostu,
Ventu kā platu vectēva jostu,
Jūru redzējām, daudz zvejnieku
Un vienu dzīvu dzejnieku.

Ar šo vienu dzejnieku mana pirmā tikšanās bija 1920. gadā, kad vēl sēdēju skolas solā Ventspils 2. pamatskolā un H. Dorbe tieši atgriezās no bēgļu gaitām. Šeit viņš uzņēmās skolotāja amatu. Bērniem par viņu bija liela interese, jo dzīvu dzejnieku viņi nebija redzējuši. Pēc jaunās 4. pamatskolas atvēršanas Pļavas ielā H. Dorbe pārgāja strādāt tur visu Latvijas brīvvalsts laiku.

Beidzamo reizi ar H. Dorbi satikos 1974. gadā, apciemojot viņu dzīves vietā Ventspils nomalē, kur viņš ar savu laulāto draudzeni dzīvoja mazā ģimenes mājīnā. Viņš bija garīgi možs un plānoja vēl nākotnē dažu labu darbu. Labprāt dāvināja savam vecam darba kolēgam grāmatu ar ierakstu.

Par H. Dorbi Dr. Kārlis Zvejnieks, kas apciemoja viņu 1977. gadā Ventspilī, raksta: "Herberts Dorbe ir tikpat kā aklis. Savus jaunākos dzejoļus un citus darbus viņš diktē savai jaunajai sievai, kas visu pieraksta. H. Dorbe jau ir tuvu 88 gadiem."

Kas ir skatuves mākslinieks tukšā zālē, kas ir mācītājs tukšā baznīcā un kas ir rakstnieks bez lasītājiem? Vai šeit nerodas dzīves sarūgtinājums un apātija? Par šo problēmu H. Dorbem nav ko raizēties. Viņa grāmatas izdod 30 000 metienos un tiek pārdotas iekams tās sāk reklamēt laikrakstos un televīzijā, jo viņš ir visu iemīļots rakstnieks.

Kas Jānis Jaunsudrabiņš ir Augšzemei, brāļi Kaudziņi Vecpiebalgai, A. Čaks un Andrejs Johansons Rīgai, tas pilnā mērā Herberts Dorbe ir Ventspilij.

Ventspilnieki Herbertu Dorbi pazīst nevien kā rakstnieku, bet arī kā sava dzimtā novada aizrautīgu vēstures pētnieku. Cenšoties izzināt dažādus pagājušo gadu dzīves aspektus, Herberts Dorbe Ventspils un Dundagas apkārtnē savācis daudz eksponātu, kuriem ir novadpētnieciska nozīme. Tie ir zvejnieku un zemnieku mājturības priekšmeti un darba rīki. Daudzus no šiem eksponātiem rakstnieks nodevis Ventspils muzejam. Muzejam līdzīga ir arī viņa māja. Tajā netrūkst retu grāmatu un vēstuļu, kuŗas rakstījuši Aspazija, J. Akurāters, A. Saulietis un citi. Tā tagadni saistot ar vēsturi un senatni, rodas pamats vēsturiskiem un autobiografiskiem romāniem.

H. Dorbe savā krātuvē glabājis daudz doku-

mentārisku materiālu par dzimto pusi. Ar nepacietību gaidīsim to publicēšanu. Žēl būtu, ja šie materiāli aizietu zudumā.

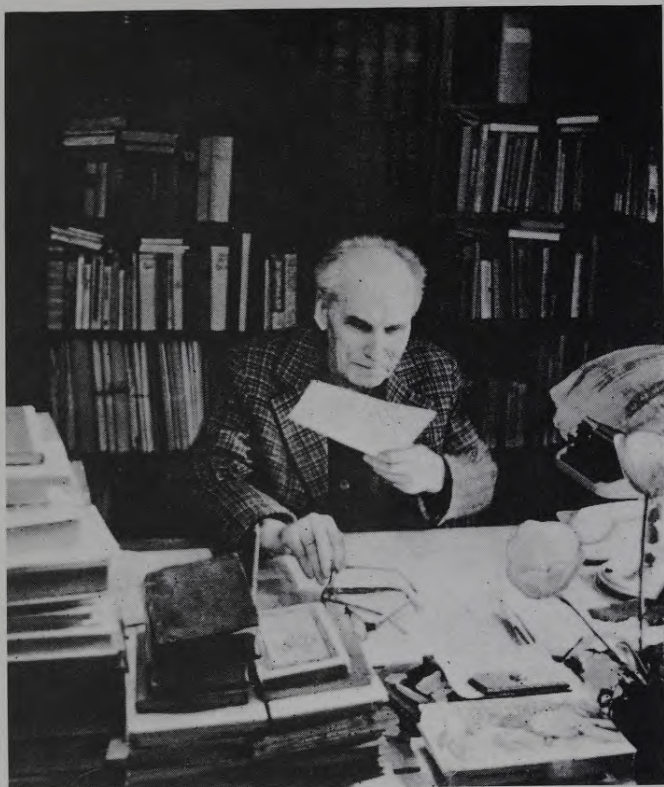
H. Dorbe ir viens no tiem retajiem rakstniekiem, kas palicis uzticīgs savas dzīves ideāliem un morālei visos laikos, neskatoties kādas varas nākušas un gājušas. H. Dorbe bija tik stingrs savos uzskatos, ka nelocījās nevienai varai, vai tās krāsa bijusi melna, sarkana vai zaļa, un nedziedāja slavas dziesmas un himnas nevienam. Stingrs savos uzskatos, viņš ieguva visu lasītāju simpatijas. Par to liecina viņa grāmatu lielā tirāža un daudzās skolu jaunatnes un cienītāju ekskursijas, kas iegriežas mazajā Ērgļu ielā, lai izteiktu rakstniekam savu atzinību.

Herberta Dorbes dzīves taka iesākusies 1894. gada 15. februārī Ventspils apriņķa Zlēku pagastā zemnieku ģimenē. Sava mūža rītausmu viņš aprakstījis atmiņu grāmatā "Bērnība, es sveicu tevi". Herberts Dorbe atceras: "Mani vecāki bija klusi, pieticīgi ļaudis, kas jau no mazotnes parādūši kustēt un strādāt. Šīs īpašības viņi centās ieaudzināt arī saviem bērniem, jo agri vajadzēja kļūt patstāvīgiem." Tāpēc ļoti noderīga bijusi tēva lielā akurātība, kārtības mīlestība, noteiktība, ko viņš prasīja no citiem un no saviem bērniem jo sevišķi. Zušu mājās pagāja rakstnieka pirmie bērnības gadi, kas nebija diez cik saulaini. Pārāk liels bija parāds Zlēku baronam Bēram. Ēkas bija vecas un zeme neienesīga, tāpēc drīz vien Dorbes sameklēja jaunu dzīves vietu Zūru pagastā. Te iesākās jaunā rakstnieka skolas gaitas. 1905. gadā viņš izglītību turpināja pilsētas skolā Ventspilī, uz kurieni pārceļas visa ģimene. Tēvs sāka strādāt par smago ormani.

Skolas solā sākās H. Dorbes pirmā iepazīšanās ar literatūru. Liela ietekme lasāmvielas izvēlē un sagādē bija vecākajam brālim Fricim, kas strādāja par skolotāju Užavā un kuŗa piemiņai H. Dorbe veltījis romānu "Tikai labu". Savus pirmos dzejoļus H. Dorbe sūta Ventspils progresīvam laikrakstam "Jaunā Dzīve" ar pseidonīmu H. Biruts.

1912. gadā pēc pilsētas skolas absolvēšanas H. Dorbe domāja kļūt par skolotāju. Tautskolotāju eksāmenos izkritis, H. Dorbe sāka strādāt par skrīvera palīgu Puzes pagastvaldē. Šeit viņš uzsāka intensīvi nodoties pašmācībai, daudz lasīja, domāja pievērsties literatūrai, taču 1. pasaules karš un bēgļu gaitas to visu pārtrauca.

Pieci svešumā pavadītie gadi ir ļoti nozīmīgi rakstnieka personības tapšanā. Dzelzceļa ierēdņa darbs deva iztikas minimumu, bet garīgā rosme tika ievirzīta citā gultnē – viņš strādāja par korektoru avīzē "Latviešu Strēlnieks", kas tai

Herberts Dorbe

laikā iznāca Veļikije Lukos, vadīja vienu no latviešu korjiem, piedalījās teātra izrādēs. Sāka dzejot. Šos darbus iesūtīja "Baltijai", kur par literārās daļas vadītāju strādāja Eduards Vulfs. Par savas literārās darbības sākumu skaitu 1917. gadu, saka H. Dorbe savā autobiografijā.

1920. gadā H. Dorbe atgriežas dzimtenē, kādu laiku strādā par dzelzceļa ierēdni Ventspilī, bet tad pievēršas skolotāja darbam. Tam viņš veltījis sava darba mūža lielāko daļu. Arvien jūtāmāka kļūst viņa literārā aktivitāte. Iznāca vairāki dzejoļu krājumi, lugas. Dorbes daiļrades aizsākums tūlīt tika pamanīts, par to liecina vairākas tā laika presē publicētas atsauksmes.

Herberta Dorbes darbi: dzejoļu krājumi "Pasaules gājējs" (1924), "Splīns" (1925), "Liriski dispuṭi" (1969), "Ceļavīra vēlējums" (1977), "Līdumnieks no Zlēkām" (1979), dzejoļu krājumi bērniem "Rīta laiciņš" (1958) "Vīrs un vārds" (1974), romāni "Viņus gaidīja dzīve" (1966), "Vaicāju jaunībai" (1970), "Tikai labu" (1972; brāļa Friča, Užasvas skolotāja, piemiņai), "Pie Ventas grīvas" (1973; par kartupeļu dumpi Ventspilī 1891. g. okt.), "Uguns lokā" (1976; par E. Dinsbergu), "Brāļi, piecelieties" (1978; par lībju dumpi 1860. g. Dundagā). H. Dorbe rakstījis arī drāmātiskus darbus, stāstus bērniem, mācību grāmatas. Pirmais latviešu valodā atdzejojis A. Puškina romānu dzejā "Jevgeņijs Oņegins" (1928).

Herberta Dorbes prozista dotības, dzīves pieredze un prasme motivēt varoņu rīcību psiholoģiskos pārdzīvojumos atveda Dorbi pa "mazu stāstu taciņu" pie lielāka apjoma prozas darbiem. Savos romānos rakstnieks lielāko tiesu tēlo laiku pirms 1. pasaules kara, jo šo laika posmu un cilvēkus viņš vislabāk pazinis. Raksturīgi, ka H. Dorbes romānu varoņi galvenokārt ir jauni cilvēki, skolu jaunatne un bērni. Tas pilnīgi saprotami, jo pats rakstnieks ilgus gadus bijis jaunatnes un savu bērnu audzinātājs.

Savos bērnu dzejoļos rakstnieks atklājas kā teicams humorists. Šie dzejoļi dzirkstī dzirkstī no asprātībām.

H. Dorbes atmiņu grāmatu "Bērība, es sveicu tevi" pamatoti varam salīdzināt ar tādiem klasikas darbiem kā "Pastariņa dienas grāmata", "Baltā grāmata" u. c. Rakstnieka atmiņa saglabājusi ļoti daudz no tiem gadiem, kad iepazīšanās ar upi, pļavu, mežu vienkāršu ļaužu ganiņam bija liels notikums dzīvē un neatkārtojams brīnums.

Herberts Dorbe nav tikai vērotājs un sabiedrības kļūdu attēlotājs, viņš parāda arī ideālus, pēc kā jāsniedzas, un ētiskās vērtības, kas jāizstāv. Romānā "Pagātnes vējos" (absolventu romānu "Viņus gaidīja dzīve" un "Vaicāju jaunībai" apvienojums vienā grāmatā) vispilnīgāk izpaužas Herberta Dorbes romānista principi un rakstnieka ideāls. Romāna "Viņus gaidīja dzīve" noslēgumā, atvadoties no saviem varoņiem, autors raksta: "Magda un Gundar, stundas, ko esat vadījuši kopā jaunības skaidro jūtu reibumā, bija skaistas, bez pagīru mielēm un nožēlas. Tas ir teicami. Jūsu attiecības var noderēt par paraugu katram jaunietim. Esmu pārliecināts, ka tavā dzīvē tu, Gundar, nekad nebūsi savu jūtu nožēlojams vergs, bet viņu taisnīgs valdnieks. Sniedz palīdzīgu roku ikvienam, kam tā vajadzīga, neprasot, kas tev par to būs."

Romāna "Tikai labu" izskaņā rakstnieks dod atbildi jautājumam, kādai jābūt dzīvei. Jādzīvo tā, lai tā nebūtu patukši nodzīvota, ar sīkām raizēm un sīkiem mērķiem piedrazota.

Rakstnieka ideāls, viņa gaišākā vēlēšanās ir, lai cilvēku savstarpējās attiecības būtu saulainas, te nedrīkst būt neviena melnuma vai traipiņa.

Bijīgu attieksmi pret dabu, tā skaistuma izjūtu rakstnieks saglabājis no bērnu dienām līdz šodienai. Ap viņa mājiņu klusā Ventspils ielā vasarā zied un zaļo koki, krūmi un puķes. Tikko samānāmi vējš plivina darbistabas logu aizkarus, bet cauri putnu un sienāžu balsīm dzirdama rakstāmašīnas klaboņa — sirmā rakstnieks joprojām strādā, un viņa laulātā draudzene pieraksta.

Rakstnieks miris 1983. g. 25 augustā un apbedīts Ventspils kapos.

“Ventas Balss” redakcija.

Pats Piltenes brīvokungs Ālant Vils

Friča Forstmaņa atbildes uz “Latvijas Telefilmas” kinogrupas ļaužu jautājumiem. “Ventas Balss” 1990. g. 9. februārī.

— Katrs sākums ir grūts. Kāpēc sākāt rakstīt?
— 1989. gada vasarā — 30. jūnijā — pie Stokholmas ūdeņiem es esmu lūgts pastāstīt kauč ko par to, kā es sāku rakstīt pirmo liriku. Tas bija 1919. gada rudenī, kad mans tēvs bija pārnācis mājās no Igaunijas, kur viņš bija pavadījis pirmā pasaules kara laiku. Mēs atradāmies Ventspilī, un viņš meklēja darbu, un kā nekā bija nācis sakarā ar vienīgo iespaidmašīnu Ventspilī, kas atradās pie Antmaņa grāmatu veikala¹. Visi rakstīja rakstus — prozā rakstīja, arī dzejoļus, un viņš domāja, ka arī es varētu kauč ko laikrakstam uzrakstīt, kauč gan es nekā nezināju par tādām lietām un man bija nepilni 14 gadi. Viņš man iedeva, nezinu, kur dabūtu grāmatu loksnes, kas izrādījās bijis tas eksemplārs, kuŗu Baumaņu Kārlis — Latvijas himnas autors, bija devis cara cenzūrai. Es atceros, ka pār grāmatu skaistā, slīpā kaligrāfiskā rokrakstā, katru zilbi atdalot no otras, bija rakstīts “no cenzūras atvēlēts”. Tā gāja pār daudzām lappusēm. Šo rakstu grāmatu tēvs nodeva strādnieku kopībai, bet tā ir gājusi zudumā. Es to vairs neesmu redzējis.

Nu, ko nu mazs zēns varēja rakstīt? Bija jau tas, ka mēs dzīvojām visi satraukumā, ka mums ir

jauna valsts, kauč tikai vienu gadu veca, karavīri nāca un gāja, bet zēns uzrakstīja dzejolīti, kas man ir palicis.

Dzīvei bija jāatsākas. Ļaudis, mazajā Ventspilī atnākuši, meklēja darbu, un, tā kā tēvam bija gadījies sanākt paziņās ar ļaudīm, kas izdeva Ventspils avīzi, tad dabūju aicinājumu palīdzēt laikraksta tapšanā. Es skatījos tanī man iedotajā, notīm pildītajā grāmatā un mēģināju un mēģināju, un kauč kas tika uzrakstīts. Vienu vakaru es to iedevu tēvam, viņš aizgāja uz redakciju, un kad otrā rītā laikraksts iznāca, tad es redzēju, ka dzejolis ir iekšā.

Tā prese, cik atceros, bija tāds kā liels veļas rullis ar milzīgi lielu spara ratu, lai dotu vienmērīgu gaitu. Kad laikraksts bija iznācis, viņi mēģināja iespiest kādu eksemplāru uz ļoti krāsaina papīra. Un tad tēvs, iedams laikrakstus pārdot, šo krāsaino eksemplāru lika sev priekšā somā, lai ļaudis redzētu un ieinteresētos, ka tur nu ir kauč kas jauns. Šis laikraksts “Ventspils Avīze”² iznāca 1919. gada 9. decembrī, un tāpat 9. decembrī 70 gadi kopš visa tā.

Pēc pases saucos Fricis Forstmanis, dzimis 1906. gada 11. janvārī, bet dzejā esmu parakstījis ar vārdu — Fricis Dziesma. Dziesma ir manas mātes Lizes Dziesmas ģimenes vārds. Tad vēl ir nācis klāt mans “jaunākais brālis” Ālant Vilis, kas ir dzimis 1932. gadā, bet tā atkal ir cita lasīšana.

— Kā radās Ālant Vilis?

— Ventspils valoda, kā Ālant Vilis saka, ir ventiņu valoda un nekāds dialekts. Tas jau bija dzirdams kopš bērna kājas. To valodu dzirdēju,

viņa, tā sakot, pielipa pat negribot Ventspilī, kur brauc ļaudis no dažādiem pagastiem – no Dundagas puses, no Ugāles, no Popes, Puzes, Ēdoles, no Zlūkām un kas viss tur . . . Un tā valoda vispār nav kauč kāds dialektu atdarinājums, bet pati par sevi, kas skan bez sevišķām pieturas zīmēm vai kauč kā līdzīgi.

Laikrakstā "Ventas Balss"³, kur es sāku strādāt, nobeidzis pamatskolu, ar 1923. gadu iespieda zviedru mākslinieka Juhansona sēriju "Figūra. Ādamsons". Tas Ādamsons bija vecis ar tikai trim matiem uz galvas un resnu, kūpošu cigāru mutē, apmēram tādu, kādu esam redzējuši angļu valstsvīram Čērčilam. Man vajadzēja tur apakšā rakstīt kādus pantīnus (man liekas, tas bija par sešiem santīmiem rindā). Tie zīmējumi nāca uz cieta plasta pa trīs blakus, kas laikrakstā aizpildīja kādas trīs slejas. Tā rakstīju kādus pāris gadus, bet tad laikrakstam "Ventas Balss" pienāca jubileja – 1931. gadā, ja pareizi atceros, un uz to redakcija taisīja lielu pasākumu. Izsludināja, ka būs preses balle Latviešu biedrībā un – no tautas mutes – tā būšot smalka. Šinī reizē Ventspilī bija uzradies arī igauņu šaržieris ar pēcvārdu Jani-Megi. Viņš bija sazīmējis pilsētas slavenākos dūžus, sākot ar pilsētas galvu, aprīņķa priekšnieku, kara aprīņķa priekšnieku un ko tur vēl visu, starp citu, arī slaveno Rīgas viesnīcas īpašnieci Annu Pronsku, kuŗu tauta vislabāk pazina ar vārdu "tante Anna". Tajā reizē tika izdots mazs "Ventas Balss" pielikums, kas saucās "Jautrais Ventiņš" ar Forstmani par redaktoru. Bet tā kā Jani-Megi bija sazīmējis tik daudz redakcijas ļaužu, sākot ar redaktoriem līdz iespiedējiem un jaukajām kantora meitenēm (no kurām es vēl

vienu priekš diviem gadiem satiku Kanādā), tad pats par sevi radās jautājums, ka arī šiem uzņēmumiem, šiem šaržiem kaut ko vajadzētu rakstīt apakšā. Un tā nu Fricim, kas līdz šim bija piedalījies ar vietējām ziņām par zvejniekiem, par dzelzceļa darbiem un visu ko, kas bijis redzams, vajadzēja rakstīt apakšā visiem šiem šaržiem. Tur bija par Feliksu Nātiņu⁴ – redaktoru. Otrais šai hierarchijā bija žurnālists Rūdolfs Rītiņš, atnācis aicināts no Liepājas. Tad nu trešais, tas bija pats rakstītājs Fricis, kas jau bija dabūjis avīzē rakstīt par visu ko, kas tikai pilsētā notiek, vai tas ir teātris vai koncerti, vai sports, kur viņš pats sporta biedrībā "Spars" spēlē līdz (būdam lielāko tiesu puskreisais uzbrucējs), un nu viņam pienākusī reize rakstīt par sevi dzejā. Visu es atkal neatceros, bet bija tā, piemērojoties devīzei pie "Spara" sporta laukuma, ka veselā miesā jābūt veselam garam – uz liela krāsaina plakāta pāri vārtiem:

Vesels miesā, vesels garā,
Cilvēks nepārliedz svarā
Pazib ielās solī naskā,
Rakstot bloknotā vai vaskā.
Tas ir Fricis Forstmanis,
Kuram viegli rindas ris,
Rakstot sportistiem par godu
Tāli aizskanošu odu.
Sports ir dzīves lielā vara,
Ūdeni par vīnu dara,
Vīrs, kas nespīd kādā sportā,
Neder salonā, ne fortā.

Bija arī par kantora meitenēm un viss kas. Iznāca

"Ventas Balss" redakcija 1936. g. No kr. Valda Blokmane, Emilija Venšava, Feliks Nātiņš, Fricis Forstmanis (Dziesma), Indriķis Rītiņš.

Kuldīgas (vēlāk Vadoņa) iela 20-tos gados.

tā, ka visa lappuse bija ar zīmējumiem un šiem tekstiem pilna. Ja tās rīmites Ādamsonam es biju rakstījis bez paraksta, tad te tā kā prasījās. Ko te nu rakstīt? Vienkārši parakstījos tā:

jauns un rikšiem topošs talants —
rīmju burša — Vilis Ālants.

Tā Vilis Ālants pirmoreiz parādījās, tā sakot, rīdzinieku dialektā, ne ventiņu valodā. Tas nāca tikai vēlāk, kad laikrakstā "Latvis", liekas, tas bij Līvu Jurka⁵, bija rakstījis kauč kādu mazu dzejoli par jūras krastiem vai par dzeltējošiem kokiem. Tad man tikpat kā acis atvērās un prātā ienāca — var taču rakstīt arī tā.

Kādā Ventspils parkā — to sauca par Atpūtas dārzu un tur notika vasaras koncerti — reiz bija gaidāms Fricis Puķītis⁶ no Liepājas operas, kas Ventspilī jau bija bijis un dziedājis. Tad nu Ālants Vilim ienāca prātā, ka vajadzētu kauč ko uzrakstīt. Tā bija kā iepriekšēja reklāma — uzrakstīju dzejoli par mīlību, kas sākās tā (nekādu manuskriptu man nav klāt, bet mēģināšu pēc atmiņas):

Ventspils meitan nu tik sprinģe,
Skrulle loks un pase mics:
Šovakar pa mīlib ziņģe
Atpūts dārže Puķiš Frics. Utt.

Tālāk ar bija rakstīts par mīlestību — "mīlib i tād jočig dāržen, ciliks paliek ķēms un muld; dikt liel grib un dikt māj vāršen . . ."

Pēc tam nāca vēl viens otrs dialekta dzejolis. Tā kā es pats biju uz laukiem dzīvojis, biju re-

dzējis, kā notiek lauku darbi, sevišķi rudens kulšana, kad atveda talkā kuļmašīnu ar lielo dampi, tad es uzrakstīju tādu mazu gabaliņu par kulšanu, un tas tika iespiests, vai, kā ventiņi saka, iedriķēts Rigā kādā preses biedrības kalendārā. Bet vēlāk tas rakstījums pletās garāks. Tā radās "Poēm pa kulšen".

Kā jau tas vietējās avīzēs parasti ir — galvenais, ko tauta grib zināt, ir vietējās ziņas, kauč arī sīkumi, kas noticis tur vai šur. Kad redaktors Felikss Nātiņš gribēja interesantu avīzi, viņš dažkārt man mēdza teikt: nu, padari kauč ko, tu taču pats redzi. Es strādāju dzelzceļa kantorī par zīmētāju un ceļā uz mājām piebraucu pie viņa redakcijā pirmdienās vai ceturtdienās, būdams kā pastāvīgs ziņotājs. Tā biju kļuvis žurnālists.

- 1 T. Antmaņa grāmatu veikals un tipogrāfija atradās Kuldīgas ielā 17.
- 2 "Ventspils Avīze" iznāk Ventspilī no 1919. gada 22. marta līdz 1920. gada 17. janvārim. Iespēšana pārtraukta tehnisku iemeslu dēļ — iespiedmašīna jāatdod īpašniekam Kuldīgā, no kurienes to bija atveduši lielinieki.
- 3 "Ventas Balss" sāk iznākt 1921. gada 8. februārī un tiek iespiesta uz T. Antmaņa no evakuācijas atvestās mašīnas.
- 4 Fēliks Nātiņš — "Ventas Balss" redaktors no 1923. gada 4. maija.
- 5 Līvu Jurka — Juris Puriņš (1875.—?), humo-ristis un satīriķis, darbojies arī žurnālistikā.
- 6 Fricis Puķītis (1895.—1970.) — operdziedātājs un mūzikas pedagogs, brīvmākslinieks, ventspilnieks.

Valsts Ventspils ģimnazijas I klase 1939. g. septembrī, direktoram Atim Jaunzemam aizejot darbā uz Rīgu Izglītības Ministrijā.

Ilze Jaunzema-Golts

Atmiņas par manu tēvu

Mans tēvs Atis Jaunzems uz Ventspili par valsts ģimnazijas direktoru atnāca pēc archibīskapa Teodora Grīnberga ievēlēšanas amatā. Ja pareizi atceros, tas bija laikam 1932. gada rudenī. Pirms tam viņš bija skolotājs Jelgavas skolotāju institūtā, bet no 1919. gada līdz 1929. gadam mācītājs Gaujienā. Tanī laikā viņš arī mācīja Gaujienas ģimnazijā. Kamēr dzīvojām Ventspilī, tēvs bija Piltenes iecirkņa prāvests un aizsargu pulka mācītājs.

1939. gada rudenī tēvu aicināja par vidusskolu direktora (A. Čuibe) biedru Izglītības ministrijā Rīgā. Uz Ventspili par ģimnazijas direktoru atnāca Pļaviņu ģimnazijas direktors Herberts Vikmanis. Lielinieku gadā viņu nomainīja zīmēšanas skolotājs Gulbis, kas uz Ventspili atnāca mana tēva laikā pēc Mākslas akadēmijas beigšanas.

Tēvs bija skolotāja un rakstnieka Apsīšu Jēkaba dēls, dz. 1893. gada 28. februārī Koku (agr. Kokmuižas) pag. skolā. Viņš beidza Rīgas pilsētas ģimnaziju (vēlākā Rīgas pilsētas 1. ģimnazija) ar sudraba godalgu (medaļu?) un studēja Tērbatas universitātē teoloģiju. It kā pa miglu atceros māti kādreiz stāstām, ka īstenībā tēvs būtu gribējis studēt ko citu, bet vectēva vēlēšanās bijusi, lai viens dēls būtu ārsts (Jānis), otrs mācītājs. Un tanīs laikos vecākiem daudz pretim nerunāja. Par to, ka, ģimnaziju beidzot, saņemtā medaļa patiesi bija godam nopelnīta, dabūju pārliecināties, kad mani piemeklēja "smadzeņu aptumšošanās" algebrā. Gadu desmitus pēc ģimnazijas beigšanas viņš vēl atcerējās to tik labi, ka spēja mani "apgaismot".

Kad sāku savas skolas gaitas ģimnazijā, man lika saprast, lai negaidu nekādu priekšrocību un pretimnākšanu tādēļ, ka esmu "diriņa" bērns. Drīzāk otrādi – no manis prasīs vairāk nekā no citiem. Atceros kādu rīta lūgšanu. Tēvs no katedras bija redzējis mani sačukstamies jeb sasmejamies ar kādu draudzeni. Nebiju vēl tikusi līdz zāles durvīm, kad plecu satvēra tēva roka un balss pavēlēja: "Ej mājā!" Nezinu, vai otrai "vainīgai" kas tika aizrādīts vai ne. Vispār skolas notikumi, kas tieši neskāra māsu vai mani, mūsu klātienē netika mājās pārrunāti. Reiz tēvs uztautrināts stāstīja par notikumu Mežu dienās ģimnazijas pagalmā. Zēnus, kuŗi nesuši dēstāmo kociņu, viņš brīdinājis: "Saudzējiet mizu!" Nekavējoties viņa vārdi jo skaļi atkārtoti: "Saudzējiet mizu! Saudzējiet mizu!" Matēmatikas skolotājs ģimnazijā bija Jānis Miza.

No darba Izglītības ministrijā tēvu atbrīvoja "draudzīgā vara". Mājās strādājot, viņš no krievu valodas tulkoja dabas zinību grāmatu nākošajam mācību gadam. Iespēšanu šī grāmata nepiedzivoja – biedriem pietrūka laika.

Pēc 13. un 14. jūnija notikumiem tēvs un māsa aizbrauca palīdzēt viņa brālēnam lauku darbos kaplēt cukurbietes uz Salaspils "Māršalkām". Likās arī, ka labāk un drošāk ārpus Rīgas, tālāk no dzīves vietas.

29. jūnija vakarā kāda sarkanarmiešu vienība ienākusi "Māršalkās" un pavēlējusi visiem mājas vīriešiem iet līdz pie komandanta. Tai pašā vakarā vēl pirms "policijas stundas" atgriezušies ganu zēns un poļu laukstrādnieks. Polis drīz vien atkal aizskrējis, varbūt līdz sarkanarmijai. Tēvu un viņa brālēnu atrada nākošā rītā nošautus priēžu jaunaudzē netālu no "Māršalkām". Kāpēc? Ko viņi bija ļaunu nodarījuši? Un man un māsaī tas viss bija jāpārdzīvo.

Ilga Kārklīņa-Čakste

Mans vectēvs Ventspils pilsētas galva Fricis Kārklīņš

Vispirms mana tēva Laimoņa Kārklīņa ziņas:

"Fricis Augusts Kārklīņš dz. 1879. g. 20. aug./1. sept., zvejnieka Friča un Grietas Kārklīņu laulībā kā vecākais dēls. Ģimenē bija vēl 5 bērni.

Mācījies pareizticīgo draudzes skolā. Labu sekmju dēļ vērsis uz sevi priekšniecības uzmanību. Nācis piedāvājums: "Ja pāriesi pareizticībā, mēs tevi izskolosim par mācītāju." (Pārkrievšanas tendences jau toreiz.) Lieta diskutēta ģimenē pamatīgi, bet mana tēva asaras nelīdzējušas. Viņa tēvs, zvejnieks no Rīgas ielas, noņēmis savu plato bikšu siksnu un piedraudējis, sacīdams: "Ak tad kungiem tava ticība nav laba gan, es tev šīs gudrības ar siksnu izdzīšu." Un tā arī izglītības sapņi izbeigušies. Bija jāpalīdz tēvam zvejā.

Par laimi tanī pašā ielā dzīvoja kāds triekas ķerts miertiesas darbinieks, kas arvien mudinājis manu tēvu pašam mācīties tālāk, meklēt kādu vieglāku kancelejas darbu. Tēvam bija labs rakaksts, viņš labi prata krieviski. Labvēlīgais kaimiņš bija dzirdējis, ka miertiesā meklēja kādu praktikantu, un mudināja tēvu pieteikties. Un kaut arī izredzes likušās mazas, tad darbu viņš tomēr bija dabūjis (kā skrīveris, pie pārrakstīšanas ar dažiem rubļiem atalgojuma mēnesī).

Tur viņš nostrādāja 12 gadus. Tur bija arī viņa dzīves universitāte. Tur tikās ar latviešiem, vāciešiem, krieviem, židiem. Viņu interesēja cilvēki un viņu likteņi. Ar savu fainomenālo atmiņu viņš pazina un atcerējās, kā cilvēkus sauca, ko viņi darīja un kādi viņi izskatījās un, liekas, arī kā viņi reaģē uz lietām un notikumiem.

Viena no vecākām mājām Ventspilī Rīgas ielā 12, kur dzimis Fricis Kārklīņš.

Otrkārt viņš guva ieskatu periodikā. Miertiesā iegūtās zināšanas viņam daudz palīdzēja viņa turpmākajā sabiedriskajā un pašpārvaldes darbā.

Ventspilnieki bija pirmie Latvijas teritorijā, kas Ventspils pilsētas domē 1913. g. vēlēšanās ieguva latviešu vairākumu un tā pirmie tika pie pilsētas likteņu noteikšanas. Kurzemes gubernātors Nabakovs gan neapstiprināja jauno latviešu ievēlēto pilsētas galvu J. Turauski, bet izdarīja kompromisu tādā ceļā, ka par pilsētas galvu apstiprināja vācu pārstāvi Maksī Reincke, bet par pārējiem diviem pilsētas valdes locekļiem latviešus: pilsētas galvas vietnieku, manu tēvu Frici Kārklīņu un otru valdes locekli baptistu frakcijas pārstāvi Fr. Jākobsonu. Tāpat lēmumus pilsētas valde varēja pieņemt ar latviešu vairākumu, tāpat arī tas bija pilsētas domē.

A. Švābe Latvijas vēsturē 1800–1914. g. atzīmē pirmo latviešu uzvaru pilsētas domes vēlēšanās Ventspilī 1913. gadā ar vienu rindiņu, bet cik tur nebija cīņas un traģikas . . .

Ļoti interesantas epizodes norisinājās Ventspils pilsētas domes vēlēšanu kampaņas laikā. Daļa manas atmiņas, pa daļai atminos tēva stāstījumu. Gribu dažas epizodes šeit atstāstīt, lai tās būtu par liecību nākotnei."

Tiktāl mana tēva Laimoņa Kārklīņa vēstījums.

Diemžēl, šīs epizodes netika aprakstītas, jo mans tēvs bija slims, viņš mira ar vēzi, ko atklāja par vēlu, kad tēvam bija 62 gadi. Tur arī mana tēva raksti izbeidzas. Ko atceros pati?

Man bija mīļš vectēvs – patriarchs, kas arvien svētkos un dzimšanas dienās gribēja ap sevi redzēt savus četrus dēlus ar ģimenēm. Sevišķi mīļš viņš bija pret mums mazbērniem. Sēdēt viņam klēpī bija goda lieta. Šinīs ģimenes sanāksšanās pēc labas pašas (vecās mātes nopelns) visiem kopā bija jāiet staigāt. Un tās bija kārtīgas pastaigas, kas ilga 2 – 3 stundas. No Aspazijas ielas gar tirgu uz ostu, tad uz ostgalu, gar jūras vannu iestādi, tad Vasarnīcu ielu, Jūras ielu (1. maija, 15. maija, 1. jūlija) uz māju. Citreiz gājām vēl pa Kazimēžu uz kapsētu, tad pa Saules ielu utt. Viņš bija liels dziedātājs ar skaistu tenoru un kopā ar ģimeni daudz dziedāja. Tas bija tik jauki! Viņa dēls Ziedonis bija tīri labs pianists.

Latvijas laikā vectēvs bija pilsētas galva. Rūpējās, lai cilvēkiem būtu darbs. Bija līdzīpašnieks kuģu sabiedrībā "Jūra", ķieģelceplī, pie sporta biedrības "Spars" velodroma, liekas, arī kādā zāģētavā. Tika ievēlēts arī tirdzniecības un rūpniecības kamerā Ulmaņa laikā un brauca uz Rīgu vismaz reizi nedēļā.

Mans vectēvs ļoti rūpējās, lai pilsēta izskatītos skaista. Ceļu no pilsētas (no Raiņa ielas līdz Ventai pa ceļam uz staciju) pēc viņa iniciatīvas apstādīja ar kokiem. Mūsu laikā koki sevišķi veci

un lieli nebija, bet tagad gan, droši vien, tādi ir.

Ja pareizi atceros, tad viņš bija viens no ierosinātajiem uzbūvēt kopēju zivju kūpinātavu ostgalā. Vai tas nebija 30. gados? Mūsu pastaigu mērķis bija šī zivju kūpinātava. Atceros lielisko svaigi kūpināto butu smaržu. Vectēvs tad vai nu pirka vai dabūja veselu kasti, ko nesām mājās, un visa lielā ģimene tad sēdēja dārzā un ēda gardās butes un piedzēra alu no Lukasa alus brūvētavas, kas atradās netālu.

1941. gada jūnijā manu vectēvu izveda uz Sibīriju, kur pēc kāda gada viņš arī mira 62 gadu vecumā.

E. Ērenštreite

Jānis Princis (sen.)

"Padomju Venta" 1988. g. 9. janv.

Jānis Princis (seniors) dzimis Miķeļbākā, miris 1868. gadā un apglabāts Ventspilī, Cirpstenes kapos.

1845. gadā Jelgavā pie Stefenhāgena un dēla tika izdotas "Jūrnieku svētās dziesmas un lūgšanas. Sadomātas no Jāņa Prinča un viņa vecākā dēla Jāņa". Šinī izdevniecībā pirms 39 gadiem dienas gaismu bija ieraudzījušas "Tā Neredzīgā Indriķa Dziesmas". Tādējādi latviešu grāmatniecībā bija radies otrs nevēcu oriģināldzejas krājums, izbeidzies nepilnus četrus gadu desmitus ieilgušais pārtraukums latviešu dzejā. Prinču grāmata piedzīvoja arī otru izdevumu Ventspilī 1914. gadā. Prinči ir pirmie rakstnieki un dzejnieki Latvijā no pašu jūrnieku un zvejnieku vidus.

Bez tam Prinča garīgajai darbībai ir vēl cita, liekas, pat nozīmīgāka puse.

Kad Pēterburgas akadēmiķis I. Segrēns bija iepazinies ar, kā viņš pats sacījis, "ievērojamā autodidakta Prinča" manuskriptiem, starp tiem atradās arī neliela, pēc paša J. Prinča iniciatīvas sastādīta lībiski – latviska vārdnīca. Strādājot kopā ar J. Prinči, zinātnieks Ventspilī savāca materiālus pirmajai kapitālajai lībiešu valodas vārdnīcai un gramatikai, ko izdeva 1861. gadā viņu darba turpinātājs, cits Pēterpils akadēmiķis F. J. Videmanis. Prinča palīdzību izmantoja arī somu akadēmiķis E. N. Sebele un citi.

1863. gadā lībiešu valodā iznāca Mateja evaņģēlijs. Tulkojumu bija veicis Jānis Princis ar saviem dēliem Jāni un Pēteri.

Tēva un dēlu Prinču darbiem ir nozīmīga vieta latviešu grāmatniecībā, kultūras vēsturē, lai gan to lielāka daļa ir lībiešu valodā.

Piemineklis bojā gājušiem jūrniekiem un zvejniekiem Ventas malā.

Vēl gribētos pieminēt, ka Jānis Princis (seniors) ir pionieris arī apkārtējās vides aizsardzības jomā. Vecais Princis ar dēliem apstādīnāja ceļojošas kāpas, kas apdraudēja Ventspilī tagadējā Vasarnīcu ielas rajonā. Pēc nostāstiem tur smiltīm uzklāts vairāk nekā 300 vezumu zaru, citu materiālu. Kā atlīdzību par šo darbu Ventpils pilsētas dome Princim šinī rajonā piešķīra apbūves gabalu un ielu nosauca par Prinča ielu.

Jāņa Prinča dzejolis, kad Princis un viņa dēls lielā vētrā zvejnieku laivā izglābies no nāves:

1. Es esmu Dievam solīj's cieti. / Pat bargā jūras briesmībā, / Tam slavas dziesmas, kas der lieti, / Par upuri dot zemībā, / Ja tas vēl manu dzīvību / No nāves briesmām izglābtu. //

2. Tur gals mums bija tiešām klātu / Un bezdibens jau draudēja, / Ka jūras viļņi mūs aplātu, / Tas nu mums bija jāgaida; / Vēl dzīvot, visa cerība / Bij nāves bailēs zaudēta. //

3. Jau nāves tumsība apmāca, / Un pērkons dūca briesmīgi, // Jau lielas bangas plīstot krāca / Un vētra grūda vareni, / Jau zuda mūsu valoda, / Viss padoms un saprašana. //

4. Tad nu ikkatris savā vietā, / Kur pieķērušies stāvējām / Un miesa laivai bij piesieta, / Šos retus vārdus izsacām: / Kungs, palīdzi, nu grimstam mēs, / To dvēsel' pieņem, žēlīgs Tēvs! //

5. Tas Kungs, kas solīj's taisnā vārdā, / Tos paklausīt it žēlīgi, / Kas uz to sauc, kad briesmas spārda, / Ir mums bij pestīt brīnišķi, / Jo mūsu bēdu saukšana / Ar viņa ausīs skanēja. //

6. Tā Kunga spēks un palīdzība, / Bij istā laikā redzama, / Viņš it pat lielā vajadzībā / Drīz glābšanu mums sūtīja. / Tāpēc lai viņam gods atskan, / Ar dziesmām un ar dzīvošan'. //

Ventspils simfoniskais orķestris 1936.g. 1. rindas vidū diriģ. A. Sīlis.

Vizbulīte Bērziņa

Dziesmas atgriešanās

"Padomju Jaunatne" 1989. g. 29. novembrī

Kādas rokas. Kādas nobrauktas. Kādas uz
sliedēm Vorkutā priekš 20 gadiem
nobrauktas rokas
stichiski ērģeles spēlē,
rokas vien,

kamēr kāds cits ar atsaldētām, amputētām
kājām,
ar kājām vien
pa ērģeļu pedāļiem
no Polārā loka jau 20 gadus
uz mājām — uz mājām skrien

Šis Gunāra Saliņa rindas ir arī par viņu — latviešu komponistu, diriģentu un ērģelnieku Arturu Sili (1904–1942?). Taču viņš spēlē un mājup skrien ne vairs divdesmit, bet divarpus reiz divdesmit gadus. Un nezināma ir viņa kapa vieta, ja tā vilku pārraudzītajā taigā vispār bijusi.

Šodien grūti ir sazīmējami pārnācēja vaibsti — tik dziļa noklusēšanas un aizmirstības tumsa mūs šķirusi. Neskan vairs viņa dziesma, nevienā uzziņu avotā nav izlasāms viņa vārds, pat Ventspils šķiet viņu aizmirsusi . . . Tiesa, arī līdz 14. jūnija naktij par A. Sili sakrājušos liecību nav daudz, jo viņš jau toreiz bija vēl tikai ceļa sākumā. Un tomēr pat iesākums ierindojis viņu latviešu kultūras godavīros; vispirms ar mūzikai atmodināto Ventspili, tad — viņa dziesmām.

Arturs Sīlis jau gan nav ventspilnieks, pat kurzemnieks ne. Viņā tēva mājas celtas Katvaros, Vidzemes rietumpusē. Un mācību laiks viņu padara par ridzinieku — Rīgā pabeigta ģimnazija, iesāktas filoloģijas un filozofijas studijas, te sadzirdēts īstais aicinājums, kas A. Sili noved

konservatorijā, simfoniskā orķestra diriģentu un J. Vītola kompozīcijas klasēs. Atzinīgi uzņemtie pirmie skaņdarbi un lietpratīgās jaunā komponista recenzijas laikrakstos "Latvis" un "Brīvā Zeme" rāda, ka te viņa teikto dzird.

Bet tad pēķšni 1930. gadā Eiropas mūzikas orbītā iekļautā Rīga tiek apmainīta pret kluso, nomaļo Ventspili ar tās Tautas konservatoriju un mūzikas stundām pilsētas ģimnazijā. Šim solim ir tikai viens skaidrojums — Arturs Sīlis pieder pie jaunās, neatkarīgās Latvijas "iesauktajiem", pie idealistiem, kas mūža jēgu saskata kultūras sējuma kopšanā ik mājā, ik cilvēkā. Un nākamajos vienpadsmit gados Ventspili mūzikas līdums uzplēsts jo plaši.

Tautas konservatorija kļūst par īstu pilsētas gara dzīves rosinātāju: tā ir gan skola, gan nozīmīgu koncertu organizētāja, kur līdzās savējiem nereti muzicē Rīgas viesi (M. Vētra, L. Garūta, A. Vāne, J. Vītola trio, E. Pakule, P. Šuberts, O. Norītis u. c.), pat Eiropas slavenības (A. Marto, N. Orlovs, R. Soetens) un klausītāju pilnas zāles pulcina J. Vītola, Alfr. Kalniņa un jauno latviešu komponistu mūzika.

Tautas konservatorijas izskolots ir arī Ventspils simfoniskais orķestris — skaitā neliela īstu mūzikas apsēsto draudze. Tiesa, dažu labu partitūru diriģentam A. Sīlim nākas pārveidot, trūkstošās balsis uzticot klavierēm, kā tas ir, piemēram, Šuberta Nepabeigtās simfonijas atskaņojumā. Tomēr šādus zaudejumus pilnām atsver guvums, kas tiek lielajai mākslai tik tālajiem Kurzemes nostūra ļaudīm. Ar Latvijas Kultūras fonda atbalstu (bet tas tiek atvēlēts tikai cerīgiem, drošiem pasākumiem) Ventspils simfoniskā orķestra rosība 1939. gada vasarā aizsniedz gluži neticamus apmērus — koncerti Atpūtas dārzā notiek vai ik pārdienas, tie kļūst par īstu tautas muzikālās kultūras dzīvi. Būs jātic "Ventas Balsij", kas atzīst: simfonisko koncertu apmeklētības ziņā Ventspils trīsdesmito gadu beigās ieņēmusi pirmo

vietu Latvijas provinces centru vidū. Bet pilsētas slavu daudzina arī A. Siļa vadītie jauniešu kori — nav jau Latvijai daudz tādu skolu kā Ventspils ģimnazija un komercskola, kuru jaunajām balsīm atļauts skanēt līdz IX Dziesmu svētku kopkori Rīgā.

Ar Ventspili cieši saistīts arī apjomā nelielais A. Siļa mūzikas mantojums. No vienas puses, tieši šī pilsēta, tai pašizliedzīgi dāļātā enerģija, jādama, vainojama pie tā, ka šīs mūzikas ir tik maz: savs desmits koŗa dziesmu, apmēram tikpat daudz dziesmu solo balsij, pāris nelielu orķestra skaņdarbu, neskaitot te dažos avotos minēto, bet pagaidām par pazudušu uzskatāmo Mazo svītu simfoniskam orķestrim. Ventspils ir apzīmogojusi arī orķestra skaņurakstus, tie droši vien būtu skanīgāki un vērienīgāki, ja būtu sacerēti Rīgas radiofona orķestrim. Un tomēr Ventspilj ir gaiša atbalss A. Siļa mūzikā.

Arvis Pope

Teodors Spāde

"Brīvā Latvija" 1990. g. 12. martā

Teodors Spāde dzimis Ventspili zvejnieku ģimenē 1891. gadā. Pirmā pasaules kara laikā bijis krievu kara flotes virsnieks un piedalījies kaujās Melnajā jūrā. Latvijas kara flotē Spāde iestājies 1926. gadā. Visai drīz viņš tiek komandēts uz Francijas Jūras kara akadēmiju, kur u absolvē 1928. g. ar ģenerālštāba virsnieka diplomu. Seko prakse Francijas un Zviedrijas kara flotes manevros. No 1929. gada viņš komandē kara kuģi "Virsaitis", bet no 1931. gada, kad tiek atvaļināts admirālis Arčibalds Keizerlings — visu Latvijas kara eskadru. Admirāļa dienesta pakāpe Teodoram Spādem tiek piešķirta 1938. gada 18. novembrī.

T. Spāde bija sabiedriski aktīvs cilvēks ar noslieci uz sportu, dzeju un mūziku. Vairākus gadus viņš pildījis avīzes "Sporta Pasaule" galvenā redaktora pienākumus, bijis Latvijas jachtkluba komodors un Latvijas Olimpiskās komitejas loceklis. Jau Latvijas Republikas laikā viņš sarakstījis vairākus dzejoļus.

Teodora Spādes ciešanu ceļš, kas sākās pēc Latvijas brīvvalsts okupācijas 1940. gadā, vēl nav pietiekoši precīzi izsekots. No dažādiem laika un likteņa biedriem saņemtās ziņas bieži ir pretrunīgas, bet par dažiem posmiem to vispār nav. Tā droši nav zināms, vai Spāde izsūtīts tūlīt 1940. gada aprīlī Narimā pēc bēdīgi slavenā 58. panta.

Piecdesmito gadu sākumā T. Spāde bijis dažādās vergu nometnēs Kazahijā. Vienā no tām,

Admirālis Teodors Spāde

Džezkazganā, viņam bijusi ievērojama loma ieslodzīto sacelšanās organizēšanā. Drīz pēc Staļina nāves T. Spādi tāpat kā citus ieslodzītos atbrīvoja, taču admirālim neatļāva atgriezties uz dzīvi Latvijā.

Mūža pēdējo cēlienu Latvijas kara flotes bijušais komandieris strādā par Temirtavas slimnīcas galveno grāmatvedi. Turpat slimnīcā viņš arī dzīvo — istabiņā blakus savai darba vietai. Dažus atvaļinājumus T. Spāde riskē pavadīt Rīgā pie radnieces Blaumaņa ielā. Ierodoties Latvijā, viņam ir jāreģistrējas. Bez tam viņš tiek rūpīgi novērots un izsekots. Spāde, baidīdamies no čekas provokatoriem, izvairījies no sarunām pat ar nejauši sastaptajiem ieslodzījuma biedriem. Zīmīgi, ka jau toreiz, sešdesmitajos gados, viņš nedaudzajiem uzticamajiem draugiem sūdzējies, ka Rīgas ielās reti dzirdama latviešu valoda . . .

T. Spāde mirst 1970. gada 25. jūlijā pēc novēlotas aizkuņģa dziedzeŗa vēza operācijas. Viņu apbedī Temirtavas kapsētā. Viņš iemantojis cieņu savu līdzpilsoņu, to skaitā arī bijušo ieslodzīto, vidū, un zārkam ir daudz pavadītāju. Protams, to lielākai daļai paliek nezināms, ka viņi gulda tuksneša zemē kādreiz brīvas valsts kara flotes virspavēlnieku un daudzu ordeņu — tai skaitā Francijas Goda Leģiona — kavaliēri. Taču Temirtavā paliek cilvēki, kas savu iespēju robežās turpina kopt viņa kapu un kuŗiem mēs šodien esam pateicību parādā, ka pēc 20 gadiem to vēl iespējams atrast.

Pēc paziņojuma Latvijas presē esam saņēmuši

daudz vēstuļu, kuŗu rakstītāji visi kā viens atbalsta Teodora Spādes piŗļu pārveŗanu uz Latviju un konkrēti uz Rīgu. Korespodentu domas nedaudz dalās jautājumā par kapsētu. Tiek minēti Matisa kapi, kur atdusas admirāļa tēvs Juris un māte Anna. Diezgan daudzu vēstuļu autori nosauc par admirāļa pārapbedīšanas vietu latvieŗu tautas svētnīcu – Brāļu kapus. Tagad nolemts Teodoru Spādi atgriezt dzimtajai zemei Meŗa kapos.

Autors ir Jūrniecības vēstures kopas valdes priekŗsēdis Latvijā

Admirālis Spāde izsūtījumā

Polietes Helēnas Iŗutinas dienasgrāmatā "Narim", ko publicējusi izdevniecība "Novi Źurnal" 1965. g. Ņujorkā, ir autore atmiņas par admirāli Spādi. Viņa raksta, ka Parabeles metalīsta arteļa maizes ceptuvī vadījis latvieŗu admirālis Spāde. Viņŗ bijis liela auguma, plecīgs vīrs, kuŗam bārda bijusi kā lāpsta, līdzīgi kādas tās ir "kirŗakiem" (Sibīrijas vecticībniekiem). Reiz Spāde atnācis uz viņas kantori un sūdzējies par atmiņas trūkumu. Iŗutina to izskaidrojusi vairāk kā "profesijas maiņu" nekā vecuma rezultātu. Spāde ticis notiesāts uz diviem (papildus) gadiem par sliktas maizes cepŗanu. Spāde ticis aizdzīts uz Kolpaŗevu (pie Obas upes). No turienes viņŗ droŗi vien neatgriezīŗoties, jo tur reŗīms ļoti smags, raksta Iŗutina.

Iŗutina arī piemin, ka uz viņas nometni Narimu, tāpat uz Tarsku un Putinu tikuŗi aizvesti tūkstoŗi ieslodzīto, kas vajāti kā trockisti. Putinā tie gājuŗo bojā no drudŗa un "moŗkām" (muŗīņām). Cilvēki, glābŗoties no "moŗkām", sēdējuŗi ūdenī līdz zodam un miruŗi no drudŗa.

Iŗutina arī raksta par "vezumnieku transportu". Katru dienu caur sava kantora logu viņa redzot 6–8 sievieŗu grupu, kas iejūguŗas ar ķieģeliem vai baļķiem piekrautās ragavās. Œis sievietes – polietes, rumānietes, besarābietes, retāk latvietes, vilkuŗas piekrautas ragavas 4 km no Kirova rūpnīcas uz Parabeli. Tas bijis ikdienas normāls darbs.

Iŗutina apcietināta 1939. g. un izsūtīta uz soda nometni Pad. Savienībā. Savā dienasgrāmatā viņa piemin arī baltieŗu ieraŗanos soda nometnē. No izsūtījuma Iŗutina atgrieŗusies Polijā 1946. g.

Redakcijas papildinājums: Admirālis Teodors Spāde 1914. gadā beidza Rīgas Politehnisko institūtu ar inŗeniera gradu. Kopŗ 1938. g. Latvijas universitātes lektors jūrniecības jautājumos. Ar segvārdu Periskops daudz rakstījis militārā presē. Latvijas valdības 1939. g. 12. oktobrī ieceltā komisijā kā tās loceklis, piedalījās sarunās ar krieviem par krievu militāro baŗu ierīkoŗanu Latvijā.

A. Eizenbergs

Atmiņas par Teodoru Spādi, dienot uz kuŗa "Virsaitis"

Biju dzimis tuvu jūrai, pēc nodarboŗanās arī biju jūrnieks, un tā sagadījās, ka mani, iesaucot kaŗadienestā, iedalīja flotē, pie tam vēl uz admirāļa kuŗa "Virsaitis". Mans dienesta laiks, kā kaŗaklausības apliecība rāda, bijis no iesaukŗanas dienas 1934. g. 15. febr. līdz 1935. gada 15. jūlijam. Dienestu sāku kā matrozis, beidzu kā diŗmatrozis. Kad sāku dienestu uz kaŗa kuŗa "Virsaitis", Latvijā vēl bija daudzpartiju sistēma, bet 15. maijā mums paziņoja, ka pie varas nācis bijuŗais prezidents Kārlis Ulmanis. Protams, tas visiem bija liels pārsteigums, bet tā kā varas pārņemŗanas laiks neprasīja ne lāses asiņu, tad visi likās tīri mierīgi, kaut arī politiskā ziņā varēja būt daŗādi ieskati. Neilgi pēc Œis ziņas saņēmām jaunu, visiem matroŗiem ļoti patīkamu vēsti: proti, mūsu kaŗa flote pilnā sastāvā 4 dienas ciemosies Igaunijas galvaspilsētā Tallinā, pēc tam 4 dienas Somijas galvaspilsētā Helsingforsā un pēc tam sekos vienas dienas ilga atpūta Hangē, arī Somijā.

Tā ātri pienāca gaidīta diena, ja atmiņa neviļ, tas bija jūlijā. Dienot uz k/k "Virsaitis" dabiski iznāca tikties ar admirāli Teodoru Spādi. Tā kā admirālis bija visaugstākā militārā pakāpē, un es, būdams matrozis, viszemākajā (un tādi bijām varbūt pāris simti, ieskaitot 2 tralerus un 2 zemūdenes), tad skaidrs, ka tuvāka sakara, izņemot papēŗu sasiŗanu sasveicinoties, starp mums nebija. Tomēr, kad bijām Liepājā kaŗa ostā, redzēju viņa labestību pret kādu sieviņu, kuŗa ganīja savu kaziņu zālē pie taciņas, kas veda uz "Virsaiti". Vecā sieviņa drikstēja tur ganīt ar admirāļa atļauju. Nākot uz kuŗi, večiņai garām iedams, viņŗ apstājās un ar viņu parunājās.

Tuvākā iepazīŗšanās iznāca, ciemojoties Tallinā. Neatceros brīdi, kad iebraucām Tallinā, jo man bija sardze maŗintelpā, bija jāuzmana kāds sūknis. Es biju beidzis Kriŗjāņa Valdemāra jūrskolu un ieguvis III meŗhāniķa diplomu. Tallina bija ļoti jauka ostas pilsēta, igauņi mūs uzņēma draudzīgi. Ar admirāļa atļauju tallinieŗiem tika dota iespēja vienu dienu apmeklēt k/k "Virsaitis". Nāca ļoti daudz cilvēku – sievas, vīri, jaunieŗi. Jutāmieŗ kā brāļi. Daŗi lūdza ciemos arī mūs, un es saņēmu ielūgumu no kāda pusmūŗa vīra. Kad ierados pie viņa, uz galda jau bija pudele degvīna un divas glāzītes. Sarunāties, protams, nevarējām, bet abi pratām drusku krieviski, arī daŗus vārdus vāciski, tā cik necik sapratāmieŗ. Viņŗ pacēla glāzīti, teikdams: "Elagu Latvija!" es viņam atbildēju, paceļoti glāzīti: "Elagu Estonia!" Izrādījās, ka viņŗ bijis dalībnieks tā sauktajā ziemeļu kaŗā kopā ar

K/k "Virsaitis" virsnieki, instruktori un matroži.

latviešiem. Tas mūs saistīja. Brīnišķīga bija atvadīšanās no Tallinas. Bija jauka, saulaina vasaras diena. Tallinas osta bija pilna ar laivām, jachtām, velkoņiem, visi pārpildīti izvadītājiem. Kad k/k "Virsaitis" atrisījās no krasta un uzsāka lēnu gaitu, visi izvadītāji plivināja baltus lakatiņus un skaļi sauca: "Elagu Latvija! Elagu Latvija!" Mēs vairāki matroži stāvējām pie reliņiem, priecīgi satraukti no redzētā. Tad uz komandtilta redzējām admirāli, kas ruporā skaļi sauca: "Elagu Eesti! Elagu Eesti!" Admirāļa saucienus dzirdēja arī zemūdenes un traleri, nu mēs visi no visas Latvijas flotes mājām talliniešiem ar lakatiņiem un skaļi saucām: "Elagu Eesti! Elagu Eesti!" Kad bijām jau attālinājušies no krasta un visa flote uzņēma straujāku gaitu, redzējām no komandtilta nokāpjām admirāli. Mēs, matroži, steidzāmies viņam pretī. Arī admirālis no redzētā bija jūtami savīļņots un, apstājies mums pretī, teica: "Ja mums, latviešiem, ir kādi patiesi draugi, tad tie ir igauņi". Tā mēs to ne tikai redzējām, bet patiesi izjutām.

Somu līcis ir diezgan šaurs, un Helsingfors, resp. Helsinki, atrodas iepretim Tallinai. Tā vakara pusē sasniedzām Helsinkus. Likās, ka tur bija kādi flotes svētki, jo bija daudzi ārzemju kara kuģi, lielākais bija kāds amerikāņu kreiseris. Tā arī mēs ar savu ierašanos reprezentējām savu valsti, un admirālis bija mūsu valsts reprezentants. Kādas visu zemju kopējas flotes tradīcijas nosaka, ka, neatkarīgi no kuģa lieluma, ja komandieris ir zemākas pakāpes virsnieks, tam jāiet admirāli apsveikt. Bijām nozīmēti 8 matroži goda

sardzei. Tā nu mēs ar admirāli priekšgalā stāvējam goda sardzē pie kuģa uzejas, sagaidot svešo kuģu komandierus un dzirdējām sveicienu admirālim dažādās valodās. Admirālis, spiežot roku, atbildēja viņiem viņu valodās. Laikam maz būs tādu flotes virsnieku, kas prastu tik daudz valodu kā mūsu admirālis. Otrā ciemošanās dienā saņēmām ziņu, ka pie mums ciemosies ģenerālfeldmaršals fon Mannerheims ar vairākiem augstiem virsniekiem. Tas bija liels pārsteigums. "Virsaitis" bija pēc tonnāžas neliels, un pilnīgi brīvs bija tikai pakaļējais klājs. Tā nu bija daudz darba, jo visa pakaļējā klāja sānus apjoza ar brezentu un uzvilka arī brezenta jumtu. Lai labāk izskatītos, sānus un jumtu vēl rotāja ar signālkarogiem. Tā nu otrā rītā nepacietīgi gaidījām augsto viesi, laikam visaugstāko, kāds jebkad uz "Virsaisha" bija viesojies. Mani nozīmēja par palīgu dieniniekam, kas bija virsnieku apkalpotājs ēdienu reizēs, un man bija jāpalīdz pie ēdienu pasniegšanas. Atnesa arī lielu trauku, kurā starp ledus gabaliem atradās šampanieša pudele, jo ledus skapja nebija. Iepretī virtuvei bija telpa, kur salika ēdienu šķīvjus uz paplātēm. To kārtoja kaprālis Lukss, un visu pārraudzīja vecākā gada virsnieks – kapteinis Zariņš. Ciemiņi sāka ierasties. Cik atceros, ģenerālfeldmaršals fon Mannerheims bija slaidis, pagaļa auguma vīrs, drusku uz priekšu salicis, mazām ušiņām. Mūsu admirālis – slaidis, atlētiska auguma vīrs. Viņi sēdēja līdzās tuvu admirāļa kajītei. Pretī atradās divi galdi ar galiem kopā, tur sēdēja pārējie ciemiņi, arī daži mūsējie. Uz divām paplātēm bija salikti ēdieni, uz

Latvijas flotes virsnieki ar viesiem – armijas ģenerāļiem. Redzami admirāļi Kaizerlings un Spāde.

vienas – cepešu šķēles, uz otras – saknes ar mērci. Dieninieks aizspraucās garām admirālim un ciemiņam un pasniedza cepešu šķēles no kreisās puses. Es viņam sekoju. Kad spraucos admirālim garām, viņš man noprasīja: “Vai tu, matroz, man zosti nedosi?” Biju pārsteigts, kaut kas bija jāatbild. Tā nu balansēju paplāti kreisajā rokā virs dižā viesu galvas un teicu: “Es gribētu vispirms apkalpot augsto viesi.” “Tas ir pareizi, matroz.” Tā biju glābts un, pieliecies ciemiņam no kreisās puses, teicu somiski: “Lūdzu”, jo Somijā jau biju bijis un dažus vārdus pratu. Viņš paskatījās uz mani tik siltu skatu, kā tēvs uz dēlu un jautāja, vai es protot somiski. Atvainojos, ka tikai mazliet, un viesis, uzlicis ēdienu, somiski pateicās. Jutos gaužām lepns, ka biju pārmijis pāris vārdu ar tik augstu viesi. Kad cepeši un piedevas bija apēsti, nāca saldaiss ēdiens – zemenes. Kaprālis Lukss pirms lika zemenes uz paplātes šķīvja teica, lai paķerot pa odziņai, jo pārrauga nebija tuvumā. Dieninieks ātri norāva cimdu un paņēma pāris ogu. Man cimds bija uzspilēts un nevarēju to tik ātri noraut, tādēļ paņēmu tāpat ar cimdu. Cimda pirkstgali kļuva sārti, to ievēroja pārraugis un lika cimds novilkt. Te jāpiemin, ka abi ēdienu pasniedzēji bijām baltos matrožu tērpos un baltos cimdos. Drīz saldaiss ēdiens bija notiesāts. Nu vēl gaidīja šampanietis. Dieninieks ar pārraugu nebija tuvumā, kad kaprālis izvilka trauku no galda apakšas. Viss ledus jau bija izkusis, un kaprālis bija ļoti noraizējies. Viņš aicināja mani iekšā, salikām glāzes uz paplātēm un, paņēmis šampanieša pudeli, kaprālis gribēja to atvērt. Bet

tikko tai pieskārās ar korķa vilķi, korķis ar blikšķi atsitās griestos un šampanietis kā varavīksnes loks šalkdams šāvās gaisā. Kaprālis, negribēdams laist dārgo dzērienu zudumā, iegrūda pudeles kaklu mutē, bet spiediens vēl bija tik liels, ka viņam piepūtās vaigi, tādēļ viņš piegrūda pudeli man. Es, protams, sekoju viņa piemēram, bet tikko biju pirmo guldzienu norijis, viņš izņēma pudeli man no rokām un piepildīja glāzes. Abi no iedzertā šampanieša jutāmies omulīgi. Teicu kaprālim, ka mēs varam būt lepmi, jo esam dzēruši šampanieti no vienas pudeles ar tik augstiem viesiem. Kaprālis vēl piebilda: “Pie tam paši pirmie!” Ienāca dieninieks, un nu abi ar paplātēm gājām pie viesiem. Visi likās ļoti labā omā. Ieklausījās, ka admirālis ar augsto viesi sarunājas vāciski. Kad augstie viesi bija izvadīti, noņēmām signālkarogus, brezenta sienas un jumtu. Diena bija bijusi ļoti saspringta, jutāmies noguruši un devāmies atpūsties, jo nākošā dienā bija paredzēts braukt uz Hangi, kas atradās netālu no Helsinkiem, tai pašā krastā uz austrumiem. Pēc labas atpūtas sagaidījām rītu un, būdami no pienākumiem brīvi, mēs, trīs draugi, sarunājām pēcpusdienā doties apskatīt apkārtni, kas no kuģa skatoties, likās neparasta. Tiešām tā arī bija. Visa zeme bija nosepta klinšu plātnēm. Runāja, ka tas tā esot no šļūdoņu laikiem. Ilgajā gadu gaitā klinšu asumi bija noapaļoti, tā kā bez bailēm varējām lēkāt no izcilņa uz izcilni. Neparasto apkārtni vērojot, tālumā pamanījām kādu vienu vīru. Tuvojāmies viņam, līdz ievērojām, ka tas ir admirālis. Arī viņš bija pamanījis savus

matrožus un māja mums, lai ejot pie viņa. Bijām pārsteigti, ka viņš bija viens. Varbūt savā ziņā viņš bija savdabis. Tiekoties, protams, militāri sveicinājām, bet viņš ar mums sarunājās kā līdzīgs ar līdzīgu, sevišķi par neparasto apkārtni. Tā manā dienesta laika bija vistuvākā saskare ar admirāli. Vēršot skatus uz Hangi, no kuņas bijām atklīduši diezgan tālu, virs pilsētiņas manijām mirdzam uguniņas. Atvadoties no admirāļa, bijām pārsteigti, kad, vērojot mirdzošās ugunis, viņš mums sacīja: "Redzat, tur pilsētiņā ir daudz blondu meiču, jūs, matroži, jau savu pienākumu zināt." Mēs visi sasmaidījāmies un atvadoties braši sāsītām papēžus.

Nākošā rītā atstājām ostu ceļā uz dzimteni. Šīs deviņas dienas mums draudzīgās zemēs bija pilnas pārdzīvojuma.

Admirālis Spāde rakstīja arī patriotiskas dzejas. Atceros kādu dzejoli, ko lasīju J. Sviestiņa rediģētā Bitītes kalendārā, kas iznāca Zviedrijā. Bija sāpīgi, uzzinot par admirāļa deportēšanu. Pirms nedaudz gadiem lasīju laikrakstā "Laiks", ka viņš beidzis mūžu mums svešā, naidīgā zemē, savu dzimteni vairs neredzējis. Mēs visi, kas dienējām kuņas flotē, viņu nekad neaizmirsīsim, bet patu-rēsim atmiņā kā dižu tautieti, īstu Latvijas dēlu.

B. Grundštoka

Ventspils mūzejam — 60 Jānim Sviestiņam — 100

No Ventspils avīzes 1988. g.

Jāņa Sviestiņa vārds vecākās paaudzes ventspilniekiem un muzeja darbiniekiem saistās galvenokārt ar tā saukto "Sviestiņa skolu". Tagad tas kļuvis skaidrojams jēdziens. Ēka Komjaunatnes (agrāk Saules) ielā 41 tika uzcelta 1926. gadā, nodota skolas vajadzībām, un par tās pārzini kļuva Ventspilī populārais skolotājs Jānis Sviestiņš, kurš skolu vadīja visu pirmskara laiku. Šajās mājīgajās un daudz patīkamā atmiņu glabājošās skolas sienās vairs neskan skolas zvans, zem pagalma sidrabotajiem vītoliem starpbrīžos vairs nepulcējas zēni un meitenes. Atmiņas par skolas "tēvu" glabā ne tikai viņa bijušie skolēni, bet arī muzeja fondi. Pareizāk sakot — glabāja, tagad to paūzām atklātībā, pildot svētu pienākumu pret jauno paaudzi.

Muzeja pirmais pārzinis bija skolotājs Kārlis Draviņš, bet kā viens no tā kolekciju pamatlicējiem paliekošu vietu muzeja vēsturē ieņem Jānis Sviestiņš.

Kas bija, no kurienes nāca un kur palika šis

viens no gaišākajiem Ventspils izglītības un kultūras darbiniekiem?

Dzimis Nurmuižas pagasta (tagad Lauciena) Jādekšu mešsarga ģimenē 1888. gada 13. martā kā trešais no astoņiem bērniem, beidzis Talsu pilsētas skolu un 1905. gadā — pedagoģiskos kursus Cēsīs, Jānis septiņpadsmit gadu vecumā uzsāk darba gaitas dzimtajā Nurmuižā. Jau 1910. gadā jaunais skolotājs pamet savu dzimto pusi, lai mācītu latviešu bērnus Jeņisejas guberņā Lejas Bulankas latviešu kolonijā. Bet vēl pirms kuņas sākuma, tas ir 1913. gadā, Jānis Sviestiņš ierodas Ventspilī un uzsāk darbu Pārventas skolā. Kuņam sākoties, kopā ar saviem skolēniem viņš evakuējās uz Ribinsku. Par skolotāja un skolēnu dziļo savstarpējo uzticību liecina ar bērna roku rakstītas rindas — kāda skolēna sacerēts dzejolis, veltīts un skolas brīvlaikā nosūtīts skolotājam Sviestiņam Ribinskā, kas beidzas ar pantiņu:

"Skolā zelta gudriņības
Skolotāji sniedza mums.
Lai ne velti sniegtas viņas,
Skolotāji, paldies jums!"

un parakstu "Trešās klases latvieši".

Kopā ar skolēniem 1918. gadā Jānis Sviestiņš atgriezās Ventspilī. Šai laikā enerģiskais pedagogs dibina un tālāk vada bibliotēku un Pretalkohola biedrību. Sviestiņa vārds bieži parādās zem rakstiem "Ventas Balss" slejās.

Jānis Sviestiņš un muzejs . . .

Vākšanas darbs aizsākās jau 1. pamatskolā, kur tika izveidots Pretalkohola biedrības muzejs, kura materiāli, kā arī Jāņa Sviestiņa personīgie dokumenti pārgājuši pilsētas muzeja fondos, Jānim Sviestiņam pārņemot Ventspils skolotāju arod-biedrības muzeja vadību 30. gadu beigās. 1944. gadā Jānis Sviestiņš jutās spiests atstāt Latviju un ar sievu Ernu un bērniem Rūtu un Zigurdu devās emigrācijā, tā izbēgdams no trimdas Sibīrijā, kas bija jāpārcieš Sviestiņa palīga — skolotāja Kuzmicka — ģimenei. Tā Jānis Sviestiņš zaudēja dzimteni, bet nesarāva saites ar latviešu tautu.

Dēla Zigurda dzīvesbiedre bija ventspilmiece Velta Lūkina. Šai Zviedrijas latviešu ģimenē izauguši divi dēli — fotogrāfs Ivars un filoloģijas zinātņu doktors Egils.

Jāņa Sviestiņa meitu Rūtu liktenis aizvedis vēl tālāk — viņa dzīvo Londonā. Virs Kārlis Teteris jau miris, bet turpat Londonā dzīvo un strādā viņu bērni — valsts iestādes ierēdnis Māris un mūzikas vēsturniece Jāna.

Kopš 1972. gada Jāņa Sviestiņa vairs nav.

Jubilejas izstādei papildinājumu saņēmam no Jāņa Sviestiņa Zviedrijā dzīvojošās atraitnes Ernas. Pateicoties viņas atsaucībai, saņēmam materiālus par J. Sviestiņa dzīvi un darbu emigrācijā. Lidz 80 gadu vecumam viņš strādājis Lundas

Gidu kursi Ventspilī 1934. g. Labā pusē Jānis Sviestiņš — kursu rīkotājs.

universitātes etnogrāfiskā bibliotēkā. Arī būdams ārpus Latvijas, talantīgais pedagogs nespēja nedomāt par latviešu bērnu izglītību un, kā raksta Erna Sviestiņa, "līdztekus maizes darbam" vadīja latviešu bērnu papildskolu. Zviedrijā izdotas J. Sviestiņa bērnu grāmatas "Mana tēvu zeme", "Par to mazo šūpulīti" un dzeju izlase "Ir atkal Ziemassvētki". Grāmatas atrodas ceļā uz Ventspils muzeju. Grāmata "Vadonis pa Ventspili un apkārtni" kas vēl tagad ir labākais palīgs un izziņas līdzeklis muzeja darbiniekiem.

Alfreds Eizenbergs

Atmiņas par Jāni Sviestiņu

Runājot par Ventspils ievērojamākiem vīriem, man personīgi tāds liekas skolotājs, skolas pārzinis un Ventspils pilsētas bibliotēkas dibinātājs Jānis Sviestiņa kungs. Pēdējos gados jau viņu dēvēja par Sviestiņtēvu.

Vēl Latvijas brīvības gados, kad beidzu arodskolu 1928. gadā, tai pretī pāri ielai otrā pusē bija bibliotēka. Pēc stundu beigām mēs nereti devāmies uz bibliotēku, kur pie galda sēdēja smaidīga jauna dāma — Sviestiņa kundze, laikam palīdzēja. Tieši bibliotēka bija tā, kas mūs jaunības gados saistīja ar grāmatām. Atceros žurnālu "Atpūta", kas ļoti patika. Pēc arodskolas beigšanas man bija 19 gadu, Sviestiņa kungam jau 40 gadu, dabiski, ka personīga pazišanās mūsu starpā nebija, es izjutu pret viņu lielu cieņu. 1944. gadā iebraucot Zviedrijā, mēs ar sievu pēc pāris mēnešiem no bēgļu nometnes dabūjām darbu tekstilfabrikā Kristianštatē. Tuvojoties 18. nov., bija atbraucis J. Sviestiņa kungs, viņš dzīvoja

Lundā. Mēs Kristianštatē bijām tikai kādi 10 latvieši, es vienīgais ventspilnieks. Kad viņš ieradās mūsu sabiedrībā, stādījos viņam priekšā. Tad sākās bezgala interesantas sarunas par notikumiem un pārdzīvojumiem. Viņš bija ļoti nobažījies par savu dēlu Zigurdu, kas bija leģionā. Viņa vērtīgākās mantas līdzī bēgļu laivīnā bija prāvs grāmatu klāsts. Teicu, ka arī man patīk lasīt grāmatas. Tā ātri sadraudzējāmies. Kad viņš aizbrauca atpakaļ uz Lundu, mums sākās sarakstīšanās, arī pēc tam, kad pārcēlāmies uz Kanadu, līdz pat viņa aiziešanai mūžībā. Atceros, Erna Sviestiņa kundze man atrakstīja, ka manu pēdējo vēstuli viņa nolasījusi vīram slimnīcā īsi pirms viņa nāves. Savās vēstulēs bieži apvaicājos, vai viņš, būdams tik pamatīgs Ventspils pazinējs, varētu sarakstīt kādu atmiņu grāmatu. Jāpiezīmē, ka viņš jau 1934. gadā bija izdevis "Vadoni pa Ventspili".

Tādēļ gribu pieminēt viņa Zviedrijā sastādītās un "Ziemeļblāzmas" apgādā izdotās grāmatas:

"Ir atkal Ziemassvētki" — dzejoļu un tautas dziesmu izlase, 1953. g.

"Mana tēvu zeme" — rakstu izlase latviskās domas un latviskā gara saglabāšanai, 1954. g.

"Ziemas svētki" — ilustrēta dzejas un prozas izlase, 1963. g.

Visas šīs grāmatas esmu saņēmis ar sirsnīgiem ierakstiem. Grāmata "Mana tēvu zeme" manuprāt, skaitās tik vērtīga, ka to derētu izdot no jauna un nosūtīt skolām dzimtenē. Tajā daudz dabasskatu, valstsvīru, dzejnieku attēlu. Ir raksti par vēsturi, ģeografiju, statistiku, tautas dziesmas, dzejas. Ar lappusi gaŗu rakstu un himnu pieminētas arī mūsu kaimiņu zemes: Lietuva un Igaunija.

Tādējādi Jānis Sviestiņš ar saviem darbiem kā dzimtenē tā trimdā, manuprāt, pieskaitāms pie Ventspils izcilākām personībām.

Pa operdziedātājas Alīdas Vānes pēdām

"Laiks" 1986. g. 8. februāris

Erna Sviestiņa

Par vīru un sevi

Es neesmu dzimusi ventspilniece. Manas saknes ir Talsu apriņķa Laucienē, bet Ventspili esmu, tā sakot, ieprecēta. Tur ienācu 1921. g. Ventspils tai laikā jau bija atmodusies jeb modernizējusies, un es Kuraž Kriša un Alant Viļa valodas nekur daudz sarunās vairs nedzirdēju. Dialekts bij līdzīgs "tāmiņiem", vārdi ar norautām galotnēm, sieviešu un vīriešu kārtu sajaukumi u. c. Tā: "Ro, nu viš nāk, tas meitens, tēs viņ tā gaid" – atzīstos: Alant Viļa rakstus man grūti tā uz reizi saprotami izlasīt.

Nujā – tā es ienācu Ventspili pēckaņa laikā, visur vēl valdīja nabadzība, šaurība, bet bij pieticība un liels darba un cīņas prieks. Visa mana dzīve bij cieši saistīta ar vīru, J. Sviestiņa dzīvi ir mājā, ir skolā, ir pilsētas bibliotēkā un citur. Visumā jāzin, ka no Ventspils mums līdzī nekāda archīva vis nebija. Zviedrijā atbraucām ar to, kas mugurā, un vīram kastīte skolas mācību grāmatu, cerot tās svešumā lietā likt. "Ventspils Misiņš" bij spiests visu savākto atstāt vai nu skolā vai, bumbošanas bīstoties, padalīt uz visām pusēm.

Tā, kā jau teicu, biju cieši saistīta ar to, ko viņš darīja. Un tas būtu: kā "izauga" 1. pamatskola no divklašu skoliņas Pārventā 1913. g. līdz 1945. g., kā tapa un strādāja pilsētas bibliotēka no 1918. līdz 1941. gadam un kāds tās vēlākais liktenis. Tad, kad atskanēja sauciens: "Apeļo dzimto zemi!" radās viņa grāmatiņa par Ventspili, bija gīdu kursi, rīkoja tūristu mītni utt. Visur bija daudz darba arī manām brīvprātīgām rokām.

Laika zobs nežēlīgi daudz ko sagrauz, iznīcina, izmaina. Tā, 1981. g. vienu dienu Ventspili esot, es nevarēju teikt Aspazijas vārdus par dzimteni: "Pat tumšā naktī turp ja aizietu, es katru akmentiņu atrastu." Nē, ne visi akmentiņi paliek savās vietās: pēc 40 gadiem "apmaldījos" starp Dzirnāvu un Kuldīgas ielām – smeļieties!

Daži koki iztur ilgāk, ja tie "nav pa kājām" laika gaitai. Skolas pagalmā mūsu stādītais sidraba vītols izaudzis milzīgā apmērā un "tautas mutē" vēl nes nosaukumu – Sviestiņa vītols.

Meklēšanas gars mani novedis pie brūna trīsstāvu koka dzīvokļu nama Kembridžā (pie Bostonas), kas vēl turas itin stingri un dod īrniekiem 6 dzīvokļus. Tas atrodas 538 Green ielā un Hancock ielas stūrī, un daudz neatšķiras no pārējiem nameļiem šai diezgan klusajā ielā, pa kuru auto-mašīnām atļauts braukt tikai vienā virzienā.

Dr. Alfreds Gāters Hamburgā jau vairākus gadus vācis materiālus par slavenās operdziedātājas Alīdas Vānes gaitām Amerikā un Eiropā. Tās bijušas spožas, īpaši Italijā, bet par kuŗām pat vecākā paaudze maz ko zina. Maz zināmas ir arī Alīdas Vānes dzīves gaitas. Eiropā Dr. Gāters savācis jau veselu kalnu informācijas Vānes monografijai, bet trūkst ziņu par viņas viesizrādēm ASV pilsētās Filadelfijā, Klīvlāndē un Čikāgā.

Klusajā Kembridžas ielā Vāne ir dzīvojusi kopā ar vecākiem, kad viņi Bostonā ieradās kā 1905. gada revolūcijas bēgļi. Jāpieņem, ka Vāne būs apmeklējusi kādu publisko skolu Kembridžā, bet kuŗu? Grūti pat nācies atrast šo namu, ap kuŗu viņas slavenās mākslinieces jaunība ar lielajiem sapņiem. Kāds vietējo laikrakstu izgriezums, kas pat nav datēts, stāsta par šo namu, ka tur dzīvojusi māksliniece kopā ar savu tēvu Jāni un māti Teofili. Kaŗa gadi daudz ko likuši aizmirst, un tā aizmirstībā būtu pazudusi lielā latviešu operdziedātāja, ja vien Dr. Gāters nebūtu bijis Italijā, kur viņam bija daudz teikts un stāstīts par šo latvieti, uz kuŗu varam visi būt lepnī. Bet Alīdas Vānes jaunības draudzenes ir jau mirušas vai nozudušas kaut kur veco ļaužu mājās. Par viņu varētu stāstīt Alma Liberte, Ziberģa tēva meita, bet viņu vairs nav. Bostonā Alīda spēlējusi arī vijoli un uzstājusies latviešu sarīkojumos. Kad 1919. g. svin Latvijas valsts pirmo gadu, svinības notiek Faneila Hallē, tur runā Bostonas pilsētas galva un J. Ziberģs, un Alīda Vāne sniedz mūzikālus priekšnesumus. Viņa uzstājas arī Filadelfijā, bet nav vairs dzīvu cilvēku, kas par to varētu pastāstīt. 1922. gadā jaunais Bostonas mācītājs K. Selmers iesvēta Alīdu Vāni. Pēc tam mātes pavadībā viņa dodas uz saulaino Italiju mācīties dziedāšanu. Tas ir kaut kas neparasts emigrantu meitas ceļos! Uz šo ceļojumu jauno mākslinieci sagatavojis slavenais dziedāšanas skolotājs Viljams Vitnejs (William Whitley), kas vairākām paaudzēm dziedāšanu mācījis Jaunanglijas konservātorijā Bostonā. Vitnejs miris 1949. g. 88 g.

Alida Vāne

vecumā. Viņš pats nav ieguvis nekādus akadēmiskus grādus, dziedāšanu mācījies pie slaveniem itaļu meistariem un pirms 1. pasaules kara viņam bijušas starptautiskas dziedāšanas un pianistu skolas Parīzē, Florencē, Ņujorkā un Bostonā.

Laimīgs gadījums nodevis Vāni Vitneja rokās un tam izšķiroša loma Vānes tālākajā mākslinieces karjerā. Vāne pie Vitneja ņēmusi privāttundas veselus četrus gadus, tur viņai nostādīta balss un dotas itaļu skolas tradīcijas. Vitnejs ir skubinājis, drošinājis jauno talantīgo meiteni, un viņa ieteikumus ir atbalstījuši Vānes vecāki. Iegūtās ziņas norāda, ka tie bijuši diezgan turīgi. Pats Vāne bijis būvuzņēmējs, un ģimene ceļojusi bieži uz Latviju.

Stāvot pie Vānes namiņa, mani šķir 65 gadi kopš Vāne tur dzīvojusi. Kas lai zin pateikt, kurā stāvā dzīvojusi māksliniece ar saviem vecākiem? Varbūt skanēja visa iela, kad viņa mēģināja savu balsi? Varbūt Vānes paši bija šī nama īpašnieki? Spiežu vairākas dzīvokļu pogas, līdz atsaucas viena ģimene. Rādu viņai avižu izgriezumu un stāstu, ka te dzīvojusi slavena latviešu māksliniece. Trepju telpa ir šaura, un viss norāda uz lielu pieticību šai mājā, kādās pirms daudziem gadiem varēja atļauties dzīvot iecelotāji.

Tālu nav Zībergu namiņš, un te vēl dzīvojuši arī citi latvieši, kā piem., Tifentālu ģimene no Talsiem, kuŗas locekļi tagad miruši un apbedīti Kembridžas kapos. Vāne Bostonā un tās priekšpil-

sētā Kembridžā bija nodzīvojusi 4 gadus, kad pienāca satrauktā stunda aizceļot un mācīties par dziedātāju. Kādu brīnišķu sapni nesa skaistā latviešu meitene un to arī sasniedza, kaut daudzi viņas laika biedri palika pusceļā. Pēc trim gadiem pienāk ziņas, ka Alīda Vāne jau uzstājas itaļu operā. Bostonas laikraksti ziņo, ka itaļi par viņas uzstāšanos operā "Azriels" Dženovā teikuši: "Lieliska balss kvalitāte, brīnišķīga intonācija, savienota ar patīkamu personību . . ." Pēc 10 gadiem Alīda Vāne atkal brauc uz ASV kopā ar itaļu Sankarlo operas sabiedrību un uzstājas ar operas izrādēm austrumu piekrastes pilsētās. Bostonā viņa dzied Aīdu tagad sen nojauktajā Operhouse un atzinības birst kā no maisa . . . Tas ir 1932. g. novembris. Latvieši ir lepni uz lielo mākslinieci un operas solos viņu ir daudz. Viņu vidū redzams J. Zībergs, Latvijas konsuls Fr. Freidenfelds un, protams, Vānes audzinātājs mūzikā – Vitnejs. Par Vāni Bostonā, Rodailendā un Ņujorkā ziņu savāks diezgan, bet to pietrūkst par citām pilsētām, kur 1933. g. pirmajā pusē arī notika viesizrādes.

Ilmārs Šēnfelds

Viņu nevar aizmirst

Alīda Vāne . . . Atmiņu kamols sāk tīties 1937. gadā, kad pēc daudziem ārzemēs aizvadītiem gadiem viņa pirmo reizi uzstājas mūsu operā.

Operas nams bija gaidu pilns. Un arī mēs, tobrīd skatītāju jaunākā paaudze, satraukti gaidījām izskanam "Aīdas" priekšspēli, Radamesa āriju un Amnerisas uznācienu, lai tad paši pārlicinātos, ko spēj mūsu tautiete, kas laurus un slavu krājusi labākajos dziedoņzemes Itālijas operteātros – Mīlānā, Neapolē, Dženovā, Boloņā, Turīnā. Lūk, ko tolaik rakstīja komponists Jānis Zālītis:

"[. . .] vērojām teicamu itāliešu skolu, lielisku vokālu disciplīnu. Vānes balss – īsts dramatisks soprāns, kas vienlīdz izteiksmīgs vidējā un zemajā posmā, bet spožs, valdzinošs augšējā . . . Bet sevišķu ievēribu pelna pilnīgi itāliešu gaumē veidotais izteikti dramatisks priekšnesuma stils. Ik frāze, ko šī dziedone dzied, sprēgājoša, suģestējoša, ritmiski un dinamiski precīza, skaidri un noteikti konturēta. [. . .] Jāvēlas, kaut viešņa viesizrādes turpinātu."

Tāda bija mūsu visu vēlēšanās, un tā piepildījās. Alīda Vāne atgriezās Latvijā uz visiem laikiem.

Ar Alīdu Vāni personīgi iepazīnos četrdesmito gadu beigās, kad māksliniece – tobrīd Valsts filharmonijas soliste – viesojās Operas un baleta teātrī. Turpmākajos gados, kad Alīda Vāne pievērsās pedagoģiskajam darbam – viņa konsultēja operas koŗa māksliniekus, Akadēmiskā drāmas teātra aktierus, pie viņas papildinājās arī virkne operas solistu –, tīkos ar viņu bieži, taču veltī domāt, ka guvu dziļāku ieskatu viņas dzīves un mākslas gaitās. Alīda Vāne, citādi ļoti sirsnīga un vaļsirdīga, par sevi runāt nemīlēja. Domāju, ka viņas dzīvesstāstā bija lappuses, kuras nebija lasījis neviens, pat pašu tuvākie viņas cilvēki.

Māksliniece piedzima Ventspīlī 1899. gada 11. oktobrī. Pēc Piektā gada revolūcijas ģimene pārcēlās uz Amerikas Savienotajām Valstīm, un tā nākamās dziedones jaunība (ja neskaita īsu posmu pirms pirmā pasaules kara) aizritēja svešumā. Alīda Vāne mīlēja mūziku jau no bērnības, mācījās vijolspēli, bet, kad atklājās, ka viņai ir balss dotības, vecāki sagrabināja līdzekļus, lai meitu nosūtītu mācīties uz Itāliju. Tur profesora Vanco vadībā dažu gadu laikā Alīda Vāne sagatavojās debijai – viņas pirmā izrāde bija Franketi opera "Azriels" – un drosmīgi ielauzās slavenu itāļu vokālās mākslas meistarū kohortā. Divdesmito gadu beigās un trīsdesmito gadu sākumā viņas vārdu varēja lasīt jau ievērojamāko Itālijas teātru afišās. Sekoja vieizrādes ASV, Dienvidamerikā un citos pasaules opermākslas centros. Pēdējos gados pirms atgriešanās dzimtenē Alīda Vāne dziedāja Holandē.

Tas īsumā ir viss, ko māksliniece par sevi stāstījusi.

Reiz pavaicāju, vai viņa nav saglabājusi kādas recenzijas. "Šis tas jau ir," un māksliniece piegāja pie rakstāmgalda. Atklāti sakot, domāju, ka tajā slēpjas lieli albumi, kā esmu to redzējis pie dažiem māksliniekiem, taču, man par lielu pārsteigumu, dziedone izvilka žūksnīti avižu izgriezumu, to vidū dažu līgumu norakstus, fotogrāfijas un kādu žurnālu. "Es jau tos nekad neesmu krājusī. Agrāk, kad bija vēl dzīvs tēvs, viņš gan savāca, bet tas viss kaut kur pagaisis." Un tā mūsu priekšā tikai atsevišķas epizodes mākslinieces panākumu pilnajās skatuves gaitās. Vieni cildinājumi! Kādā itāļu laikrakstā viņas sniegums pielīdzināts pat Malibrānai, vienai no izcilākajām dziedātājām deviņpadsmitā gadsimta pirmajā pusē; holandieši uzsver, ka visticamākā skola visā itāļu trupā ir latvīetei (savu tautību viņa nekad nav noliegusi) Alīdai Vānei, amerikāņi lepojas, ka dziedone pirms došanās lielajās slavās gaitās dzīvojis Amerikā. Arī pāris fotouzņēmumu ar veltījumiem no lielā taktsziļļa meistarā Leo Blecha: "Pateicos Jums no visas sirds par vakardienas izrādi. Jūs bijāt brīnišķīga." Un viss . . .

No teātra uz teātri, no zemes uz zemi traukdamās, māksliniece nedomāja par savas balss saglabāšanu nākotnei. Ir tikai viena skaņu plate – Verdi "Masku balles" Karātavu kalna ainas noslēgums –, kur vēl šodien dzirdama viņas balss, un šī vienīgā relikvija atrodas tādā stāvoklī ("Mans tēvs to spēlēja caurām dienām."), ka grūti gūt jebkādu priekšstatu.

Bieži mudināju mākslinieci uzrakstīt savas atmiņas. "Kas nu es par rakstītāju," viņa atrunājās. Taču mūža pēdējā gadā ieminējās: "Rudenī pārcēlšos uz Ventspīli, tur būs laiks padomāt. Tad, ja iebruks Rīgā, varēsim visu pārrunāt."

Skumja iznāca šī pārcelšanās – uz Ventas ciema Doku kapsētu. Un tur tēlnieces Martas Langes veidotajā ģimenes kapu piemeklī tika izdarīts pēdējais kalums – 1969. gada 27. februāris . . .

Dzīvesstāsts palika neuzrakstīts. Palika atmiņas par lielu mākslinieci un izcilu latviešu vokālās mākslas meistari. Un, kad mēs, viņas bijušie skolnieki, mākslinieces piemiņas brīžos pulcējamies Doku kapsētā, allaž domās sakām:

"Paldies par tavu mūžu, skolotāj . . ."

Arturs Birnsons

Alīda Vāne – Aīdas lomā

Fragments no A. Birnsona grāmatas "Celeste Aīda" (Debešķīgā Aīda) par A. Vānes viesošanos Latvijas Nacionālās operas izrādē "Aīda". "Dzimtenes Balss" 1989. Nr. 43./44.

Kā vienmēr, arī šajā 17. marta vakarā Nacionālās operas zālēlēmām satumsa lielā griestu lustra un balkonu kandelabri. Kā allaž, rūpīgi frakā tērpies, pie diriģenta pulsts nostājās Teodors Reiters un, viņa mājienam paklausot, vijoles sāka eksotiskas kaismes caurstrāvoto Aīdas motīvu, kuram kā baismīgs pretmets sekoja no tumsas dziļumiem augšup kāpjošā nežēlīgi cietā ēģiptiešu priesteru tēma. Pacēlās priekšskars. Piecpadsmit gados notkušajās deviņdesmit deviņās izrādēs krietni pabālejušā faraona pils zālē brašais ēģiptiešu virsnieks Radames (šoreiz to dziedāja Arnolds Jēkabsons) sapņoja par karavadoņa godu, un nespēja faraona meitas Amnerisas acīm noslēpt priedīgo savīļņojumu, kādu bija radījušas cerības un domas par verdzeni Aīdu.

Un tad jau arī nāca viņa pati – brīnumskaista, lepnā, staltā gaitā, savādu apgarotū starojumu sejā. Brīdi sastingusi, viņa raudzījās Radamesā. Tā nebija verdzene, kādu parasti uznāciēnā bijām skatījuši daudzu dziedātāju atveidotajās Aīdās, tā bija karaliene – jā, savas dzimtās Etiopijas kara-

liene. Atraudama skatu no Radamesa, viņa pagriezās pret Amnerisu. To vērojot, divaina eksaltācija bija pārņēmusi publiku. Neviena roka nepacēlās, lai veltītu viešņai parastos apsveicināšanās aplausus, ko saņēma katrs no ārzemēm atbraucis mākslinieks. Arī šī apraksta autoram bija tā laime šajā izrādē būt skatītāju vidū. Tikai vēlāk, pārdomājot notikušo, bija jāatzīst, ka viešņa vizuāli radīja tik spēcīgu pārsteigumu, ka uz brīdi visus it kā paralizēja. Sametās jau gan kauns par sevi, par citiem, ka tik vēsi saņēmām dzimtenē atbraukušo tautieti Alīdu Vāni. Vai tas mūsu atturībai bija pietiekams attaisnojums, ka viņa ar savu neparasto lomas uztveri un karalisko izskatu tik ļoti pārsteidza? Ja nu tas tā arī bija, tad neviens tajā brīdī nenojauta, ka īstais pārsteigums vēl tikai priekšā.

Amnerisas acinājumam: "Nāc, mana mīļā, tuvāk nāc! Negribu tevi es kalpināt. Saki man visu, kas sirdi tev māc, es tev kā māsa būšu," Alīda Vāne, pretspēlētājai droši acis raudzīdamās, lepni rokas sāniski puslokā augšup celdama, atbildēja: "Ohime! Di guerra fremene l'atroce grido io sento. Per l'infelice patria, per me, per voi pavento!" (Ak vai! Še kara troksnis baigs kā negaiss pāri brāžas, baidos par dārgo tēviju, par sevi, par jums es baidos!)

Tā vakara skatuves brīnums bija atklājies. Jau pēc pirmās nodziedātās frāzes Operas skatītāju zālei pārskrēja izbrīnas šalkoņa, kāda rodas cilvēkiem, pēkšņā pārsteigumā strauji ievēlot elpu. Vietumis atskanēja arī lielā savīlņojumā izteikti čuksti, izbrīnas pārņemtajās sejās atplauka smaidi. Šķiet, ka tādu reakciju Operas apmeklētājos nebija izraisījusi neviena viesizrāde, neviena slavenība. Šis pēkšņi un negaidīti atklājies, pie mums nekad nepieredzēts brīnums vienā mirklī no skatītāju zāles aizdzina ikdienību un skeptisko noskaņojumu tiem, kas bija ieradušies šaubīdamies, varbūt ziņkārības vadīti, lai pavērotu, kā šī nepazīstamā ārzemju latviete tiks galā ar vienu no grūtākajām dramatiskā soprāna partijām.

Reti skanīgi un spoži nodziedātā frāze spontāni izsauca vētrainus aplausus, tie likās jo dedzīgi tādēļ, lai izpirktu sākumā parādīto nevērību. Alīdas Vānes dziedājuma kantilēna, siltais tembrs, brīvais balss plūdums un spožums, apbrīnojami nofilētais "pavento" – frāzes pēdējais vārds – klausītājos bija radījis ne tikai izbrīnu, bet arī neviltošu sajūsmu. Pirmās ainas fināla tercetā pāri Amandas Libertes-Rebānes Amnerisas un Arnolda Jēkabsona Radamesa un orķestra *tutti* balsīm pacēlās viešņas mirdzošais dziedājums.

Alīda Vāne prata klausītājus pārsteigt ikvienā jaunā skatā un cēlienā. Visi spēki un rezerves vēl nebija izšķiesti. Triumfa ainas lielajos ansambļos Aīdas dziedājums kā daudzkrāsainas mirdzošas

Alīda Vāne 1935. g. 15. augustā pēc koncerta Ventspils Atpūtas dārzā.

skaņu kaskādes pacēlās pāri piecu pārējo solistu, triju koŗu un orķestra dinamiski spēcīgajam skanējumam.

Amonasro lomu šajā izrādē dziedāja Ādolfs Kaktiņš. Viņa Etiopijas valdnieka tēls kā arvien bija drosmīgs, bezbailīgs, lepns. Pat gūsteknis būdams, viņa Amonasro nemetās uzvarētāju priekšā ceļos. Uz muguras sasietām rokām, stabilu stāju, plati izvērstām kājām viņš stāvēja faraona un priesteru priekšā, varonīgi atzīdams sevi par uzvarētu. Alīda Vāne viņam blakus nostājās kā sava tēva varonības cienīga meita. Abi šie nesalaužama rakstura varoņi kā vizuāli, tā arī muzikāli veidoja izteiksmīgu skulpturālu grupu uz ceļos nometušos etiopiešu gūstekņu fona, tā kļūdami par centru visam grandiozajam triumfa skatam.

Un tad operas fināls! Kādai cildenai apskaidrībai pretī tiecās savīlņojoši apgarotā skanējumā Aīdas atvadas no dzīves, it kā tiekdamās izlauzties cauri ēģiptiešu priesteru Aīdas un Radamesa kapam uzveltajiem akmeņiem.

Publikas sirdis viešņa bija iesviedusi brīumskaistu kvēlojošu savas mākslas dzirksteli, iedegusi tur pacilājošu sajūsmu, lepnumu un prieku, ka latviešu tauta atguvusi sev tādu līdz šim nepazītu dziedātāju. Izrāde beidzās ar ilgstošām ovācijām.

Nākošajā dienā Alīdas Vānes vārds tika bieži minēts, viņas māksla vēl un vēl apjūsmota. Kāri tika vērti laikraksti, lai uzzinātu oficiālās kritikas domas.

Prasīgais un stingrais dziedātāju vērtētājs Jēkabs Graubiņš lasītājus iepriecināja jau ar savas recenzijas virsrakstu: "Alīda Vāne – izcils dramatisks soprāns" un vēl jo vairāk ar turpmāko: ". . . Vakar "Aīdas" izrādē, titullomu tēlojot nu varējām pārliecināties paši par šīs dziedātājas iz-

cilajām spējām. Vānes balss ir īsts dramatisks soprāns ar kupli skanošo zemāko reģistri un tīrām, spēcīgām augšējām notīm."

"Jaunāko Ziņu" pastāvīgais recenzents Jānis Zālītis rekomendēja Alīdu Vāni kā augsti kultūrālu, liela vēriena operdziedoni. Viņš arī savā recenzijā pieskaras skaitļiem, kādos šī viesizrāde tapa. Diez, vai Alīda Vāne pati zināja, kādu vētru Rīgas sabiedrībā bija sacēlusi viņas ierašanās un vēlēšanās dziedāt uz Nacionālās operas skatuves. Ne jau viena vien kolēģe šajā notikumā saskatīja iespējamās konkurences briesmas.

Rakstīdams par īpašībām, ar kurām māksliniece apveltīta, Jānis Zālītis vispirms min teicamu vokālo skolu, lielisku vokālu disciplīnu un pilnīgi italiešu gaumē veidoto izteikti dramatisko priekšnesuma stilu. "Ik frāze, ko šī dziedone dzied, sprēgājoša, sugestīvojoša, ritmiski un dinamiski precīza, skaidri un noteikti konturēta."

Sajūsmas par viešņas sniegumu netrūkst arī citu mūzikas kritiķu recenzijās.

Pēc piecām dienām sekoja "Aīdas" izrāde ar viešņas piedalīšanos, bet šoreiz jau ar publikas pārpilnu skatītāju zāli.

Grūti tagad vairs sameklēt kādu no tā laika publikas, kas ar sevišķu vēribu sekojis abām šīm izrādēm. Un tomēr tāds arī atradās.

1971. gadā, divus gadus pēc Alīdas Vānes nāves, Jāņa Raiņa Literatūras un mākslas vēstures muzejā notika mākslinieces piemiņas vakars, kurā savas atmiņas pastāstīja režisors Alfrēds Jaunušans.

"Kad es vēl gāju ģimnāzijā, laikrakstos parādījās ziņa, ka Operā viesosies kāda no ārzemēm iebraukusi latviešu dziedātāja. Es nebiju Operas draugs, kaut gan vairākkārt biju tur bijis. Par teātri toreiz interesējos vairāk. Bet, tā kā tā daļēji bija sensācija, es ar saviem klasesbiedriem arī iegādājos biļetes, lai noklausītos viešņas pirmo izrādi. Nezinu, kā tas nācās, ka mēs noskatījāmies otro. Opera bija pārpildīta.

Vispirms mūs interesēja mākslinieces pirmā parādīšanās. Es biju profāns mūzikas jautājumos, tāpēc vispirms gribējās redzēt, kāda šī māksliniece izskatīsies. Pārteidza. Pārsteidza mākslinieces lielais, izteiksmīgais, staltais ķermenis pie bezgala skaistas sejas. Mums viņa jau iepatīkās, pirms viņa sākusī dziedāt. Un tad gan man jāteic, ka es tādu balsi vēl nekad nebiju dzirdējis. Man visu mūžu bijusi nepatika pret tiem dziedātājiem, kas tremolē. Bet šeit bija tāds nepārtraukts skanējums, tāda bezrobežu balss, tāds spēks, kas nes visam pāri. Mēs bijām satriekti. Šādi iespaidi jau nerodas katru dienu.

Visi pārējie mākslinieki toreiz turējās savu iespēju robežās, bet pāri orķestrim un korim turējās viena balss, kādu gadās dzirdēt vienreiz mūžā. Esmu dzirdējis daudzas pasaules slaveni-

bas, bet tādu balsi kā Alīdai Vānei — vairs nekad. No atmiņas neizgaist tas bezgalīgais skaņu plūdums, ko deva Alīda Vāne."

Jau pēc pirmās reprezentēšanās Alīdas Vānes vārdam Rīgā bija pavisam cita skaņa. Māksliniece bija iemantojusi daudz patiesu draugu un cienītāju, kas par viņu runāja ar sajūsmu.

Anna Ditricha

Par Alīdu Vāni

Vēl dažus vārdus par Alīdas Vānes gaitām. Viņa dzimusi lauksaimnieka ģimenē Ventspils apriņķī, Sarkanmuižas pagastā, Vānu mājās (arī māju vārds ir "Vāni"), kur saimniekoja viņas tēvs Jānis Vāne un māte Teofile.

No Itālijas māksliniece atgriezās dzimtenē trīsdesmito gadu otrajā pusē. Viņa dziedāja Nacionālā operā un dažreiz dzirdējām viņas skaisto balsi arī radiofonā. Mēs, ventīņi, braucām uz Rīgu klausīties mūsu pašu ventīņos dzimušo mākslinieci un bijām lepnī un lielīgi par viņas panākumiem.

Marta Lange pie Alīdas Vānes kapa.

Gleznotāja Tīdemaņa sešdesmit pieci gadi

"Latvija Amerikā" 1962. g. 24. februārī

Džonu Ferdinandu Tīdemani neesmu redzējis septiņpadsmit gadus un, kad saņēmu aicinājumu uzrakstīt "kaut ko" sakarā ar viņa 65 gadu jubileju, man pirmajā brīdī nolaidās rokas. Bet es atcerējos, ka Tīdemanis jau nav tikai gleznotājs, bet arī leģenda, un leģendas ir pārļaičīgas. Latviešiem ir četri gleznotāji, par kuriem sakrāties tik daudz anekdotu, ka tos var uzlūkot par leģendām. Tie ir seno "cara" laiku vecmeistars Roze Rozē un mūsu laikabiedri Romāns Suta, Niklāvs Strunķis un Džons Ferdinands Tīdemanis. Tāpat kā Tīdemaņa vārds ir garākais, arī anekdotu virkne ap viņu ir viskuplākā un raibākā. Cik tajos patiesības, to neviens arī neuzzinās. Tīdemanis nekad nav mēģinājis atsaukt nevienu baumu par sevi, vienalga, vai labu, vai sliktu. Leģenda sagādāja Tīdemanim jo plašu popularitāti, bet savā ziņā arī kaitēja, itin kā piešķirot viņa mākslinieka tēlam zināmu nenopietnību. Pa daļai tāpēc ne Tīdemanis pats, nedz arī viņa loma mūsu glezniecības attīstībā nav pietiekami novērtēta. Sevišķi divdesmito gadu beigās un trīsdesmito sākumā, kad Rīgā zēla beļģu iespaidi, viņš spēcīgi rosināja moderno strāvojumu attīstīšanos mūsu mākslā. Tīdemanis parādījās pie Rīgas mākslas apvāršņiem gluži pēkšņi, kā jau leģendai pienākas. Ja nemaldos, pirmo reizi viņš piedalījās kādā grupas izstādē, laikam Neatkarīgo vienības, ar vairākām parastā lieluma gleznām un vienu īstu milzeni. Trūcīgajā, taupīgajā Latvijā toreiz lieli formāti bija retums, tos rezervēja Mākslas akadēmijas absolventu diplomdarbiem, un tik lielu gleznu tad arī mākslinieks darināja tikai reizi mūžā . . . Bet Tīdemanis bija uztriepis savu dižaudeklu ar izaicinoši nevērīgiem, slaidiem triepieniem, jo izšķērdīgi tērēdams krāsas, tā ka varēja tūlīt redzēt, ka lieli formāti ir viņam visparastākā lieta. Droši un moderni vienkāršodams formas, viņš bija darinājis šaušalīgu ainu: vairākas kailas sievietes slidinājās lejup pa milzīga bārdas naža asmeni, tā ka sarkanā krāsa vien šķīda. Tirpas gāja caur kauliem, skatoties kā asmenis griezās dzīvās miesās. Un cena apakšā bija tikpat nedzirdēti griezīga: 20 000 latu! — Savu nolūku Tīdemanis sasniedza: visi glezniecības cienītāji par šo gleznu un cenu vien runāja. Bet, šausminādamies par asins ainu, viņi aplūkoja arī pārējās gleznas, kas bija sulīgi, droši un moderni apdarītas un nepārprotami liecināja Beļģijas

ekspresionistu skolu, pie kam visi beļģu efekti bija vēl kāpināti līdz pēdējai iespējai, līdz visšķalākajiem kontrastiem — uz dziļi melna spīdēja griezīgi balts, asi dzeltens vai neganti sarkans. Ar tik spožām krāsām toreiz Rīgā neviens negleznoja.

Jau pašā sākumā ap Tīdemani sagriezās vesels lēvenis anekdotu. Kā piecpadsmit gadu vecs zēns viņš bija izbēdzis no dzimtās Ventspils par kuģu puiku. Uz kuģiem viņam klājies briesmīgi; reiz ticis piekauts tik smagi, ka trīs dienas gulējis bez samaņas; par matrozi viņš iesvētīts, apmetot virvi ap pleciem (daži teica, ka pat ap kaklu!) un izvelkot kuģim pa apakšu. Viņš bija klejojis pa fantastisko Ameriku, mācījies gleznot nekultūrālajā Klīvlendā un briesmīgi kultūrālajā Beļģijas karaliskajā mākslas akadēmijā; reiz spiedis pat pašai Beļģijas karalienei roku (un savējo pēc tam trīs dienas nemazgājis).

Pirmo reizi ieraudzīju Tīdemani sava tēva darba kabinetā — ne visai liela, bet bieza un stingra auguma, svešādā uzvalkā, vīru, kas zibinādams nemierīgu skatienu, ar svešādu akcentu runāja aprautos, svarīgos teikumos, itin kā ar mokām valdīdams mutuļojošo temperamentu. Viņš bija atnācis kopā ar savu pirmo kundzi, kas valkāja pilnīgi izbalinātus, toreiz Rīgā neredzētus matus un jaguārplankumainu, arī Rīgā neredzētu, tērpu. Viņi abi izskatījās ļoti efektīvi. Mans tēvs, kam nebija lielāka prieka kā "atklāt" kādu cerīgu, jaunu mākslinieku, bija par viņu gluži sajūsmīnāts un domāja, ka tam jāpašķir ceļš, cik un kā vien iespējams. Es biju toreiz vēl ļoti jauns, bet, rakstīdams recenzijas mazā avīzītē "Latvijas Kareivis", jutos liels kritiķis un mazliet viebos, aizrādīdams uz lielās bārdas naža gleznu "lētājiem efektiem". Bet tēvu tas nepārliecināja. — Tam vajadzīga drosme, — viņš teica, — un tās māksliniekam nekad nevar būt par daudz. Labāk lai kādu reizi pārcērtas par svītru, nekā padoties mērenībai!

Drīz vien sekoja vairākas plašas Tīdemaņa izstādes, daudz ģimetņu, ainavu, akta un žanra gleznojumu, kas jau gluži nepārprotami rādīja, ka viņš ir apdāvināts, moderns un pavisam nopietni ņemams gleznotājs, tikai apveltīts ar rosinošu pārgalvību un rosinošu humoru. "Trikus" viņš nekad neaizmirsā. Katrā viņa izstādē, blakus rīdziniecišķi mēreni cenotiem darbiem allaž karājās vismaz viens fantastiski dārgs — 20 vai vairāk tūkstoš latu, lai ļaudīm būtu ko brīnīties un runāt. Reizēm viņš iestrādāja savās gleznās mīklainus uzrakstus. Atceros, ka viens man sevišķi patika: Uzmanības dēļ pasaule iet bojā. — Tīdemaņa ugunīgajam ekspresionismam un brīvi asprātīgajai, virtuozajai apdarei drīz radās sekotāji. Piemēram, brīnumapdāvinātais Kārlis Padegs guva daudz ierosinājumu no Tīdemaņa. Arī tas,

ka viens otrs mākslinieks saposās apceļot Beļģiju, paraudzīties, kas notiek ārzemēs, nereti notika Tīdemaņa iespaidā.

Brīvvalsts gados nebija viegli eksistēt no glezniecības vien, tikai daži visā kuplajā mākslinieku saimē to spēja, visi citi strādāja dažādus, vairāk vai mazāk nepatīkamus maizes darbus. Tīdemanis bija viens no šiem nedaudzajiem. Juzdamies caur un cauri gleznotājs, viņš nevarēja pat iedomāties nosist laiku ar citiem darbiem, kaut arī tā būtu mākslas pedagogija. Viņa cīniņš nebija vieglais, bet kaut kā viņš tika galā un dzīvoja pat ar vērienu. Viņš bieži braukāja uz Beļģiju, rīkodams izstādes Briselē un Antverpenē. Viņš rīkoja izstādes Kauņā un Tallinā. Viņam piederēja arī tāds retums kā automobilis – liekas, toreiz arī vienīgajam visā mūsu mākslinieku sabiedrībā, un tas nenozīmēja neko, ka ap šiem ratiem vijās visbaigāko klizmu un katastrofu nostāsti. Tīdemaņu darbi iekļuva mūzejos – Rīgas, Kauņas, Malmes, Briseles, arī Londonas un Parīzes.

Anekdoti raksturo Tīdemani kā bramanīgu bohēmieti, nenogurstošu dzīrotāju, kuŗa dēkas un āķīga humora pilnos izteicienus atkātoja malu malās. Gan tiešām dzīves baudītājs, tik briesmīgs uzdzīvotājs Tīdemanis nemaz nebija, to pierādīja viņa apbrīnojamā produktivitāte. Neviens latviešu gleznotājs nav sarīkojis tik daudz patstāvīgu izstāžu, pie tam allaž ar jauniem darbiem. Bez tam, cik es Tīdemani pazīstu, par spīti jo spiedīgām vajadzībām, viņš nekad nepadevās tā dēvētajai "publikas gaumei", bet spītīgi gleznoja tikai tā, kā pats atrada par labu, nepieķāpdamies ne par matu. Gadi aizvirpuļoja kā pa sapņiem. Atereros atkal citu ainu, dzīres kaut kur Iekšrīgā. Tīdemanis bija izšķīries ar savu pirmo sievu un – ar raksturīgo tieksmi pēc asiem kontrastiem, apprecējis skaistu, slaidu jaunavu ar gluži tumšiem matiem. Rīgā jau bija ienākuši vācieši. Trūka dzeŗamā, un nez' kur bija sadabūts jēlspirits. Tas garšoja riebiģi, bet reiba gan it spēcīgi. Jau daudz dzīvē ņurdzījies, Tīdamnis bija ieguvis zināmu filozofa stāju un mieru. Viņš ar smīnu laidās līdz dzīves straumei un, paļaudamies uz savu apsviedību, raudzījās nākotnē bez sevišķām baŗām. Kad atkal paskrēja trīs gadi un laiks pienāca posties no dzimtenes projām, atereros vēl vienas dzīres Tīdemaņa Skolas ielas augšstāva darbnīcā. Blakus ar gleznu un logātu lēveni nokrautai sienai stāvēja garš galds, klāts ar smalku galdautu, pilns ēdieniem un dzērieniem, skaistiem, slaidiem kristalla pokāļiem un lepnu un vērtīgu, izgleznotu holandieŗu servīzi. Viesu čalās viedās savāda gurdena nebēdība, skumīgi ņirdzīga karātavu jautrība. Smieklī brīŗiem uzvirpuļoja jo skaļi, tad pēķŗņi aplkusa, un ļaudis skatījās cits citā kā nokaunēŗusies. – Man gadījās aiziet ātrāk,

un es nezīnu, cik patiesības nostāstā, ka, dzīŗēm beidzoties, Tīdemanis izsniedzis saviem viesiem āmurus un citus sitamos un lūdzis sadragāt smalkos traukus, jo nevēloties tos atstāt krieviem.

Pēc tam vairs neesmu meistarŗu Dŗonu Ferdinandu redzējis, tikai dzīrdējis par viņu, toties bieŗi un daudz. Vispirms jau par fantastisko pārbēŗģšanu no Hitlera Vācijas uz Šveici, laiviņā pāri Bodenes ezeram, vedot līdzī milzīgu rulli ar satītām gleznām. Tā tiešām bija Tīdemaņa cienīga dēka. Toreiz dzīvodams pavisam tuvu Šveices robeŗai, biju gan dzīrdējis neskaitāmus nostāstus par neveiksmīģiem mēģinājumiem un notvertiem un smagi sodītiem bēdzēŗiem; pāri bija ticis tikai Tīdemanis. Ar kundzi un gleznām! Kā pastaigādamies!

Šo to dzīrdēŗu arī par Tīdemaņa Ŷenēvas gaitām, par panākumiem un arī ķīldām ar kritiķiem un beidzot arī par to, ka viņš dūsmās metis ar puķu podu kādam varenas lielvalsts sūtniecības ataŗejam, tāpēc ka tas neizturēŗies ar pietiekamu cieņu pret mākslu. Cik tur taisnības, to vislabāk pavaicāt pašam Tīdemanim. Lai nu kā, bet, viņam aizceļojot, Ŷenēvas mūzejā palika viņa darbi, un ja sasnieģts tik daudz, tad manis pēc var mierīgi apmētāt ataŗejus ar puķupodiem.

Pēc tam pienāca ziņa par milzīģo, melno buiku, ar ko Tīdemanis iesācis savas Amerikas gaitas, cieŗi apņēmier nedarīt nekāda cita darba, kā vien gleznot.

No šī brīŗa Tīdemaņa gaitu un mākslas apcerēšanu labāk uzticēt kādam kanadietim, kas dzīvojis mākslinieka cieŗā tuvumā. Ka Tīdemanis nebūt nav pazaudējis nedz savu produktivitāti, nedz asprātību, man vēsti kāda nesena vēstule no Toronto, ka viņa jaunākais darbs esot liela pusabstrakcija "Puķes un virtuves galds", bet ja to apģrieŗot otrādi, tad iznākot "Chruŗčevs jaunībā".

Sīrsnģi sveicieni raŗenajam jubīlāram, kuŗa darbs un lēģenda nekad neizdzīsīs no latvieŗu mākslas!

L. Junkara

Jānim Tīdemanim — 90 Dzīve — saistīta ar jūru

"Padomju Venta" 1987. g. 15. augustā

Pārdomāģot Ventspīls novada mākslas norises, ateroties māksliniekus, kuŗi darbojuŗies mūsu pusē, kā izcila savdabība un novada lepnums uz kultūrainas fona liesmo Jāņa Tīdemaņa vārds, kā sarkana uģunģīga krāsa viņa gleznotajos audeklos

— pāri citām klusākām.

Ventspils ir Tidemaņa bērņības pilsēta. Dzimtā pilsēta. Viņam te nekad nav bijusi mākslinieka darbnīca, bet te dzīvoja viņa māte. Ventspili darījis bagātu arī tas zēns, kurš 14 gadu vecumā kāpa uz kuģa, lai dotos pasaulē — jo viņš atgriezās ar savu darbu izstādī 1929. gadā. Pēc tam bija daudz izstāžu, un kādreizējo ventspilnieku iepazīna ne vien pie mums, bet arī kaimiņzemēs. Kuģi viņu aizved pasaulē arī 1944. gadā.

Pēdējo piecu gadu izstādes un publikācijas ļauj atkal iepazīt Tidemani, mākslinieku, kuŗa darbi vienmēr ir ceļā uz skatītāju. Viņa māksla mulsina pie fotografiskā gleznojuma vai atlējuma pieradināto mākslas cienītāju. Jādomā, ka Tidemanis satrauca 30. gadu skatītājus ne mazāk kā šodien. Jo bija citādāks. Tidemaņa darbi ir krāsu valodā pierakstīti bangojošu jūtu izvirdumi. Dedzinošā sarkanā piesaista vispirms — paši košākie tērpi, ziedi, lūpas. Krāsas tīras un košas iegulst smagnējos fonos kā vitrāžu stikliņi stieģrojumā.

Visa Tidemaņa dzīve tik cieši saistīta ar jūru un ūdeņiem kā reti kuram. Viņš jau no bērnu dienām skrēja uz kuģiem pie kuģu vīriem. Ka jūrniekiem visi Jāņi ir Džoni, to viņš jau toreiz zināja un par Džoni sevi sauca vienmēr. Kuģi aiznesa Ventspils zēnu uz Ameriku. Un vēlāk studiju gados Antverpenē viņš zināja, ka ostā varēs kādu franku nopelnīt.

Arī viņa darbos ir kāda jūras tēma: kuģi, jūrnieki, ostas. 1932. gada Losandželosas Olimpiskajām spēlēm veltītajai izstādei viņš glezno darbu "Kanāla pārpeldētāja" un iegūst pirmo godalgu. Pats bijis milzīgs peldētājs pa ūdens virsu un apakšu. Tidemanis jūrniekiem pieder.

Un ticam, pienāks diena, kad ventspilnieki vedīs savus viesus uz pili un kādā tās zālē teiks — tas ir mūsu Tidemanis.

Fannija Kārklīņa-Stūrmane

Atmiņu mozaīka par Ventspili un ventspilniekiem

Mans tēvs Kārlis Kārklīņš bija Ventspils pilsētas bankas direktors. Mana māte bija lībiete. Varbūt būtu interesanti pieminēt, ka Ventspilī dzīvoja daudzi lībieši un lībiešu atvases, jo jūrmala līdz Kolkas ragam jau bija lībiešu dzīves vieta. Manā klasē pat bija viena tīra lībiete.

Manai mātei nāca lībiešu kalendārs. Tagad nožēloju, ka mana māte ar mani nerunāja lībiski, tad man būtu vēl piektā valoda.

Esmu gan izpratusi caur savu māti lībiešu

raksturu. Viņi ir cietāki par latviešiem un par savu pārliecību gatavi stāvēt un krist. Lībiešiem valodas ziņā ir bijis vieglāk saprasties ar somiem nekā ar igauņiem. Kad mamma sāka iet skolā, viņa runāja tikai lībiski. Viņas tēvs ar vēl 2 saimniekiem bija braucis uz Pēterpili pie cara sūdzēties par Dundagas baronu, kas bijis necilvēcīgs laucinieku izmantotājs. Mājās atbraucot, viņš bija panācis vienīgi to, ka viņu izsvieda no mājām un savu mūžu viņš nobeidza mazā būdiņā kā zvejnieks.

Varu pastāstīt mazu epizodi par Alīdu Vāni. Savā laikā Arturs Silijs — Ventspils mūzikas skolas vadītājs — nodibināja orķestri, kas vasarās spēlēja Vasarnīcas ielas galā, Atpūtas dārzā, speciāli izbūvētā vietā ar estrādi. Mūziķi bija labākie no vietējiem, bet — galvenais — Latvijas konservatorijas beidzamā kursa studenti, kas labprāt vēlējās vasarās šo, to piepelnīt. Es šajā orķestrī spēlēju ērgelītes (harmoniju). Diriģents bija pats Silijs, bet tika uzaicināti arī viesdiriģenti: vienu atceros — Kārli Lietiņu — un dziedātāji — solisti. Viena no viesnām dziedātājam bija Alīda Vāne — liela auguma sieviete ar mazu, skaistu sejiņu.

Mēģinājumā, Vānei nobeidzot savu āriju, mēs visi palikām sēžot kā sastinguši. Valdīja absolūts klusums. Mūs aizgrāba tas, ko Vāne dziesmā bija ielikusi. Es viņu uzskatu par vienu no ievērojamākajām Latvijas operas solistēm, un šo savu pārdzīvojumu, viņu klausoties, nekad neesmu aizmirsusi.

Tad nāca otra puse — Vāne pagriezās pret orķestri un teica: "Jūs vis lab spēlēj, man bi viegl dziedēt. Jūs i ventiņ un es ar ir ventiš."

Šis kontrasts bija milzīgs — slavenās mākslinieces aizraujošais sniegums, bet pēc tam valoda, kādā runāja ostgala vecās māmiņas un tie, kas skolā bija gājuši labi ja 4 gadus.

Vēl viena Ventspils īpatnība: daži skolotāji bija ventiņi un privātās sarunās ar skolniekiem visi runāja ventiņu mēlē. Stundas pasniedzot, skolotāji runāja labā, literārā valodā. Manas klases audzinātāja, ģeografijas un franču valodas pasniedzēja bija M. Jākobsona jaunkundze, Aleksandra (saukts Saška) Svarāna tante — "Pupchen". Kad Saška kādreiz nokavēja pirmo stundu, jo dzīvoja Pārventā, un šad tad bija izņemts tilts, tad Pupchen pārtrauca stundu, pagriezās pret Sašku un teica: "Sašk, tu lieles bosiks, va tu nevarēj ātrāk iztaistes . . ." Saška teica: "Es jau iztaisījes", un mums visiem bija lieli smieklī.

Tagad par Arturu Sili. Viņš bija smalks mūziķis ar konservatorijas izglītību un arī lielisks organizētājs. Viņa vadībā Ventspils Tautas konservatorija tiešām uzplauka. Klavieru klasē bija ļoti labas pasniedzējas — Kleopatra Amatniece (vietējā krieviete), vēl 2 pianisti, kuŗu vārdus

Bērnu svētku gājiens Kuldīgas un Raiņa ielu stūrī 1923 vai 1924. gadā.

vairs neatceros, un Sprinģu Irēna (ventspilniece). Dziedāšanas klasi pārņēma kādreizējais koloratūrsoprāns Vītiņa-Skritule. Mani pierunāja mācīt obligāto klavieru klasi (klavieres bija jāmācās arī dziedātājiem un stūdziniekiem). Tas viss bija t. s. krievu gadā. Pastāstīšu vienu epizodi. Bija dziedāšanas klases eksāmens. Eksaminētāji bija Vītiņa, pats direktors Sīlis un es – asistente. Pēc eksāmena, kad salīdzinājām atzīmes – Vītiņa visiem bija salikusi pieciniekus, bet mums ar Sīli atzīmes ļoti vienādas. Tikai viens četrinieks, pārējie visi trijnieki. Vītiņa par to bija tik dusmīga, ka aizbrauca uz Rīgu un apsūdzēja mūs komunistu partijā par sabotāžu. Tikām abi atsevišķi izsaukti uz Rīgu sniegt paskaidrojumus. Partija nolēma, ka eksāmens jāatkārto speciālista klātbūtnē. Un tā Ventspili ieradās operas tenors Rūdolfis Bērziņš, liels, resns vīrs. Otrreizējais eksāmens vairs netika noturēts klasē, bet skolas zālē uz skatuves. Bērziņš ienāca zālē, pārļaida skatu pār lielo telpu un izlaida milzīgu operisku tenora bļāvieni. Nu nabaga audzēkņi visi bija ārkārtīgi pārbijušies un dziedāja daudz sliktāk kā pirmā pārbaudē. Bērziņš pateica, ka sūdzība nepamatota, un Sīļa un manas atzīmēs drīzāk par augstu, ne par zemu.

Kad es aizgāju uz Rīgu studēt (ģermāņu filoloģiju), mamma palika viena un bija ļoti priecīga, ka Lonniņa Lūse (vēlāk Sīļa kundze – latviešu valodas skolotāja ģimnazijā) meklēja mēbeļu istabiņu. Tā L. Lūse nodzīvoja pie mums vairākus gadus. Katru dienu viņai bija viesis – Sīlis. Kā redzat, tā bija ilga pazišanās. Sīļa kundze jau sen Latvijā ir mirusi ar vēzi.

Kad Ventspils pilsēta vēlējās pati sav banku, pasauca manu tēvu. Banka augs un attīstīs, bet

tēvs nomira 1929. g. 45 gadu vecumā ar diloni. Tad atnāca Švēde no kādas bankas Rīgā. Vairs negāja labi, Švēde nebija vietējais, nepazīna bankas klientus, bet galvenais – visā pasaulē iestājās saimnieciskā krīze, arī ASV, un pārāk ilgi pēc tam pilsētas banka vairs nepastāvēja.

Vēl pāris vārdu par jauko Ventspili. Kā meitenei man viena no izpriecām bija iet uz moliem un lēkt pāri akmeņiem izpostītajās vietās. Vasarā, bez šaubām, jūrmala, kas bija sadalīta 3 daļās: vīriem, visiem un sievietēm. Divās nodaļās nevarēja peldkostīmus, un rudenī mēs visas bijām vienādi brūnas. Ziemā pie jūras pārskalo tie ūdeņi sasala, un tur bija kā dabiskas slidotavas. Ziemā arī kāpelējām pa sasalušo viļņu galotnēm, bet tas jau bija diezgan bīstami.

Ventspils kokgriezēji

XVII g. s. beigās Ventspili dzīvojis mākslas vēsturē pazīstamais Nikolajs Zefrens, kam šeit bijusi kokgriezumu darbnīca, kas apgādājusi ar saviem ražojumiem daudzas Kurzemes un Zemgales baznīcas. Viņa kokgriezumi rotājuši arī hercoga Jēkaba kuģus. Viņš gatavojis arī Liepājas Sv. Annas baznīcas altāri (1697. g.), kas uzskatāms par vienu no vērtīgākajiem dekoratīvās skulptūras darbiem Latvijā. Arī viņa dēls N. Zefrens (jun.) bijis koka tēlnieks. N. Zefrens jun. miris 1710. g. 5. augustā "mēra laikos", bet viņa mācekļi no Ventspils izklīduši pa visu Kurzemi un Zemgali un turpinājuši viņa darbnīcā pasākto darbu.

Ventspils kredītsabiedrība 1925 ar direktoru Pēteri Auguli (otrais no labās).

Daļa Ventspils konservatorijas audzēkņu ar Feliksu Petkēviču 1944. g.

Bij. Ev. lut. mācītāja māja Vasarnīcu ielā 1987. g.

Krišjānis Barons par Ventspili

Krišjānis Barons 1848. — 51. g. Ventspilī gājis aprīņa skolā — tagadējā Skolas ielā 3. Ventspils ainas tēlodams, Barons norāda, ka ielas toreiz bijušas smilšainas, nebruģētas. Tolaik tikai viens ielas gabals baznīcas priekšā lepojās ar savu apaļo laukakmeņu nelīdzenumu, bedrainu bruģi. Kājniekiem pa pašu ielas vidu bija labu soli atstatu cits no cita nolikti lieli plakani akmeņi, kas augstāk pacēlās pār pašu bruģi. Pa tiem gājēji balansēdami lēkāja no viena akmeņa uz otru. To prata un spēja pa godam izdarīt tikai ventspilnieks. Svešinieks atrada par labāku laist pa dubļiem nekā šādu laipu laipot. Kritisks stāvoklis radās, kad divi pretimnācēji satikās. Trotuāru gar ielas malām nebija. Ielu ierobežoja zemi nameļi, kur durvis un logi atvērās uz ielas pusi. Tāpēc nereti gadījās, ka garāmgājējam iznācējs no nama iegrūda sānos durvis vai nosita cepuri no galvas.

Anna Brigadere Ventspilī

Anna Brigadere savās jaunības dienās pāris gadus dzīvojusi Ventspilī pie savas māsiņas Liziņas. Dzīvi Ventspilī viņa aprakstījusi stāstā "Lucija Dunker". Par savu dzīvi Ventspilī viņa īsi pirms savas nāves rakstīja sekojošo:

"Esmu izstaigājusi Ventspilī krustu šķērsu. Manai mātai bij bieži kāds apgādājama, vai nu kāda trūcīga grūtniece, vai cits vārgulītis, kam bija jānes siltas pusdienas, turp tad man bij jātek ar savu kurvīti. Pašai man patika vientuļās, klusās ielas, pilsdārzs, osta, bet sevišķi pastaigas aiz Ventas. Lielā jūra, plaša elpa un daudz saules ... Jūras dvasas appūstā Ventspils ar savām platajām, tīrajām ielām, arī tagad viņa bez šaubām tāda pati kā toreiz, kaut arī namu labirints būs cits."

Nams Pils ielā 24, kur kādreiz dzīvojusi Anna Brigadere.

Ventas grīva pie moliem.

Pēteris Jākobsons

Ventspils savādnieki — īpatņi

Kā Jelgavai bija savādniece, patiesību sakot, dzīves pabērns — mūžīgā līgava Jūliņa, tā arī Ventspilī bij savi pabērni. Jau cara laikos, kā raksta Herberts Dorbe, bijusi savādniece, vārdā Podziņa, kas vairāk uzturējusies dzertuvēs. Pat policija likusi viņu mierā.

Pēdējos laikos pilsētā pazīstamas divas vecākas vācu dāmas, kam nebija izdevības šai dzīvē atrast dzīves draugus, tādēļ viņu mīlestību baudīja dzīvnieki — vienai bija kaķītis, otrai vistīņa. Šīs abas dāmas nāca no vācu Lūkasa dzimtas. Ventspilnieki viņas sauca par vistas un kaķa freilenēm. Jaunībā, kā redzams, baudījušas labu izglītību, jo viena vēl vecuma dienās mācīja klavieru spēli jauniesācējiem. Otra mācīja franču valodu. Viņām abām piederēja arī liela, bet nolaista vasarnīca jūrmalā.

Otrs savādnieku pāris bija Jānis un Duče no nespējnieku patversmes. Abi viņi bija labsirdīgi jaunekļi, tikai Dieviņš nebija devis pilnu prātu. Jānis bija kalpojais par maizes izvedēju ar stumjamiem ratiņiem pie viena pilsētas maiznieka. Stumjot smagos divričus, viņš vienmēr gāja rikšos, pats uzmodinot sevi ar pātagu. Vēlākos gados viņš darīja vieglākus darbus nespējnieku patversmē. Duče bija draugs Jānim un abi vienmēr turējās kopā.

Visi ventspilnieki pazina Holstu, sauktu Holstiņu no ostgala. Grūti ir izprast Holstiņu.

Viņš bija liels gudrinieks, lai gan paša labā. Viņš mīlēja iztapt priekšniekiem. Lielu cieņu tas sajuta pret kungiem. Strādājot pie ostas darbiem, citi viņu bija iesaukuši par jauno ostas inženieri, lai gan no viņa bija tikai izveicīgs laipotājs — strādnieks. Viņa māte bija uzpirceja, kas apgādāja ar rokas ratiņiem piepilsētas rajonus ar svaigām zivīm. Viņa bija citīga baptistu baznīcas piekritēja, lai gan savu dēlu tai neizdevās piesaistīt baznīcai. No dabas Holstiņš bija labs, viņš bija izpalīdzīgs ikvienam, kas to lūdza.

Ventiņ, es tevi pazīstu!

Sakārtojais P. Jākobsons

(Daži no pazīstamākiem ventspilniekiem)

Vilis Ābelnieks — Ventspils ostas kapteinis, dz. 1888. g. 29. sept., Ventspilī, kapteiņa dēls. Mācījies Sarkanmuižas un pilsētas skolās, beidzis Ventspils jūrskolu. Ostas priekšnieks pēc K. Dinsberga aiziešanas pensijā.

Ernests Aistars-Anševics — rakstnieks un skolotājs, dz. 1899. g. 16. sept. Užavas pagastā, beidzis Ventspils pilsētas vidusskolu, raksta par Ventspils un apkārtnes temām. Beidzis LU filozofijas nodaļu.

Teodors Antmanis (1868–1913) — īpašnieks grāmatnīcai un spiestuvei, kur pēc viņa nāves tika iespiesta Ventspils avīze "Ventas Balss". Visiem Ventspilī bija pazīstama t. s. "Antmaņa bode".

Krišjānis Barons (1835–1923) – latvju dainu kārtotājs, beidzis Dundagas pagastskolu un Ventspils aprinča skolu.

Anna Brigadere (1861–1933) – rakstniece, dzīvojuši Ventspilī vairākus gadus pie savas māsas Liziņas.

Kārlis Bauls (1893–1964) – viens no mākslas fotografijas pionieriem Latvijā.

Andrejs Blaus – pulkvežleitnants, dz. 1898. g. 1. aprīlī. Tēvs ārsts, māte dzim. Anna Stāka. Nams Kuldīgas alejas un Lielā prospekta stūrī bija Blaua-Stāka dzimtas īpašums.

Kristaps Bulte (1863–1939) – kuģniecības darbinieks, Ventspils biržas komitejas un Latviešu biedrības priekšnieks. Dzimis Zūrās, miris Ventspilī.

Paulis Celle – pulkvežleitnants, dz. 1892. g. 23. martā Ventspilī, mācījies vidusskolā.

Arveds Celms – ev. lut. draudzes mācītājs Kanadā, dzimis Sarkanmuižā, beidzis Ventspils komercskolu.

Anna Dagda (Olga Taube) – dzimusi un augusi Ventspilī, skolotāja meita, dzejniece. Beigusi LU baltu filoloģijas fakultāti. Kopš 1945. g. trimdā Zviedrijā. Savdabīga ir viņas mīlestības lirika.

Krišjānis Dinsbergis (1830–1904) – skolotājs un žurnālists, rakstnieka Ernesta Dinsberga brālis, dzimis Dunadagā, beidzis Irlavas skolotāju semināru, bijis skolotājs Pasiestē. 1870. g. atvēris jūrskolu Užavā.

Kārlis Dinsbergs (1874–1934) – Ventspils ostas priekšnieks, kapteinis, bija vīrs ar īstu kurzemnieka zelta sirdi. Zvejnieki viņu pat dievināja par palīdzību, ko tie saņēma glābšanas akcijās.

Krišjānis Didriķis, dz. 1859. g. 15. sept. – kuģu kapteinis un ločis, mācījies Lūžņās privātā krievu skolā un Ances-Pizes pagastskolā; beidzis Ventspils jūrskolu, kuģu kapteinis vairāk kā 40 gadus. Bermonta uzbrukuma laikā vadījis kuģus ar kara materiāliem no Ventspils uz Rīgu cauri mīnu laukiem.

Herberts Dorbe (1894–1983) – rakstnieks un skolotājs, beidzis pilsētas skolu, daudz rakstījis par Ventspilī un apkārtni. Atzišanu un populāritāti ieguvis ar saviem kultūrvēsturiskiem romāniem.

Fricis Dziesma (Fricis Forstmanis), dz. 1906. g. 11. janv. – dzejnieks, žurnālists, fotogrāfs, futbolists; raksta ventiņu mēlē ar pseidonīmu Ālant Vils.

Fricis Grauds – tālbraucējs kaptenis, rederejas īpašnieks, dz. 1888. g. 6. febr. Tukuma apr., beidzis Ventspils jūrskolu.

Teodors Grīnbergs – archibīskaps, ģimnazijas direktors, LU profesors. Dzimis 1870. g. 2. apr. Dundagas pag. Ģibzdēs, beidzis Tērbatas universitāti. Mācītājs Lutriņos, Popē un Ventspilī. Miris trimdā 1966. g. 14. jūnijā, apbedīts Eslingenā pie Nekāras Vācijā. Ilgus gadus darbojies Ventspilī

un apkārtnē, Grīnbergs ar savu personisko priekšzīmi morāliski ietekmēja visas apkāmes garīgo seju. Viņš bija liela autoritāte, īsts kristietis darbos un vārdos.

Arnolds Grosbachs – ilggadējs ev. lut. baznīcas mācītājs Ventspilī. Dz. 1909 g.

Atis Jaunzems (1893–1941) mācītājs, Ventspils ģimnazijas direktors 1932. – 1939. g., pēc tam Izglītības ministrijā Rīgā.

Fricis Kārklīņš – dzim. 1879. g. 20. aug. Ventspilī, mācījies Ventspils draudzes skolā, kuģniecības akc. sabiedrības "Jūra" direktors, Beļģijas vicekonsuls. Ilgus gadus bijis pilsētas galva. Šieva dzim. Immerkaša. 1941. g. izsūtīts, miris Sibīrijā.

Kārlis Kārklīņš – bijis Ventspils pilsētas bankas direktors.

Kārlis Kampars – sporta biedrības "Spars" ilggadīgs priekšnieks.

Kristaps Košķins (1875–1931) – aktieris, režisors, Ventspils teātra direktors.

Mārtiņš Kalndruva (Kriģers) – dz. 1918. g., rakstnieks, dzīvo Ventspilī.

Francis Markaus – tirgotājs un rēderis, īpašnieks kuģim "Piltene", kas uzturēja satiksmi starp Ventspilī un Piltēni. Somijas vicekonsuls. 2. pasaules kara laikā vadīja Ventspils ostas evakuēšanu, palīdzēdams izvest uz Vāciju daudz latviešu un vācu kaņavīru un latviešu bēgļu, gādāja, lai būtu pietiekoši daudz kuģu, kas visus varētu izvest no Kurzemes cietokšņa. Par bēgļu glābšanu vācu valdība Francim Markauam 1945. gadā piešķīra ordeni. Miris trimdā 1955. gadā Hamburgā, Vācijā.

Hugo Michelsons – dz. 1890. g. 16. apr. Ventspilī, beidzis Ventspils jūrskolu. Būdamis motorkuģa "Hercogs Jēkabs" kapteinis, pārvedis Latvijas zeltu uz ASV.

Fēliks Alberts Nātiņš – dz. 1902. g. 24. febr. Lutriņu Jaunmuižā, grāmatu rūpnieks un laikraksta "Ventas Balss" izdevējs un redaktors. 1941. g. izsūtīts.

Rūdolfs Norītis – trimdas laikraksta "Laiks" Kanadas redaktors, raksta feļetonus ventiņu mēlē kā Krišs Ķepals.

Fricis Oļukalns – ilggadējs pilsētas valdes darbinieks, latv. biedrības priekšnieks.

Mārtiņš Pāže – Pareizticīgo draudzes skolotājs un izcils diriģents.

Dr. Marija Porniece – ar sirdi un dvēseli bija īsta ventspilniece, lai gan dzimusi Talsu aprīņķī. Viņa daudz darījusi ventspilnieku labā visos laikos. Mirusi 1960-os gados Ventspilī.

Voldemārs Salna (Tomašunas) – lietuvju izcelsmes ventspilnieks, izcils tenors. Gājis 3. pamatskolā Ventspilī, mūzikālo izglītību ieguvis Zviedrijā un Amerikā. Dziedājis Čikāgas Liriskajā un citās operās, ieguvis vairākas mūzikālas godalgas. Pāragri miris 60-tos gados Čikāgā.

Arturs Silis — mūzikas skolotājs, Ventspils tautas konservatorijas direktors, komponists. Dzimis 1904. g., izsūtīts uz Sibīriju 1941. g., kur miris.

Kristaps Ādolfs Sņikeris — bijis Ventspils pilsētas galva un skolotājs, dz. 1893. g. 6. martā Užavas pag., beidzis Vārves pagastskolu un Ventspils pilsētas skolu. Vēlāk Aizputes apriņķa priekšnieks.

Kārlis Spāde — dz. 1880. g. 10. janv. Ventspilī, beidzis Ventspils pilsētas skolu un jūrskolu. Kapteinis, Teodora Spādes brālis.

Teodors Spāde — dz. 1891. g. 7. martā Ventspilī Admirālis, Latvijas flotes komandieris, mācījies Sarkanmuižas pagasta skolā. 1941. g. izsūtīts, miris Sibīrijā.

Jānis Sviestiņš — dz. 1888. g. 13. martā Nurmuižā, skolas pārzinis, grāmatu autors, Ventspils vēsturnieks, pilsētas bibliotekārs. Kas Rigai bija Misiņš, tas Ventspilij Sviestiņš. Miris 1972. g. Zviedrijā.

Kapt. Šlosmanis, velkoņa "Rota" kapteinis. Viņam lieli nopelni, ka "Rota" palikusi Ventspilī visos okupācijas laikos. "Rota" patiesībā bija būvēta kā ugunsdzēsēju kuģis ar ļoti spēcīgiem sūkņiem. "Rota" daudz glābusi zvejniekus un kuģus vētru un briesmu brīžos. "Rota" un kapteinis Šlosmanis ventspilniekiem bija viens jēdziens.

Jānis Stakle — Ventspils teātra galvenais režisors un aktieris no 1927. — 1937. g. Dz. 1883. g.

Jānis (Džons) Ferdinands Tidemanis — dz. 1897. g., Ventspilī, miris Kanādā 60-os gados, ievēroja-

mākais Ventspils izcelsmes gleznotājs ar pasaules slavu.

Jānis Turauskis — dz. 1865. g. 9. sept. Nitaurē, beidzis Cimzes skolotāju semināru, bijis Ventspils komercskolas un arodskolas direktors, pilsētas galva, kuģniecības akc. sabiedrības "Jūra" direktors.

Alīda Vāne (1899–1969) — Nacionālās operas dziedātāja, izglītojusies Amerikā un Itālijā.

Indriķis Zīle (1841–1919) — skolotājs un diriģents Ventspilī. bijis 1., 2. un 3. latv. dziesmu svētku virsdiriģents.

Vilis Zvanītājs — Ventspils apriņķa vecākā palīgs vācu laikā līdz 1945. g. 8. maijam. Pēc nesekmīga mēģinājuma bēgt uz Zviedriju uz velkoņa "Rota" krievu ātrlaivu atgriezts atpakaļ līdz ar vairāk kā 100 bēgļiem. 10. maijā ieiet mežā, kur paliek līdz 1945. g. 30. oktobrim, kad pēc drāmatiska brauciena 15 vīrieši un 2 sievietes sasniedz Zviedriju. Vēlāk pārceļas uz Kanādu, kur kopā ar sievu Valdu ir iniciatori vairāku ventiņu vakaru rīkošanā (kopskaitā ap 10), kas 1981. un 1986. g. novedušas pie lielākām ventiņu globālām sanāsmēm Toronto. Kopā ar Valdu viņu darbam liela nozīme šīs grāmatas tapšanā.

Kārlis Zvejnieks — skolotāja Edvarda Zvejnieka vecākais dēls. Beidzis vidusskolu Ventspilī. Studējis LU filoloģijas fakultātē, vēlāk pārgājis uz medicīnu. Raksta dzejas un prozu ventiņu izloksnē, pazīstams ar pseidonīmu Kuraž Krišs.

Ventspils Jaunības draugu biedrības koris 30-tos gados. (Viesis archib. Grīnbergs vidū)

Ventspils autori

Ernests Aistars

Skaidas

Tepat jau vai vesels cilvēka mūžs aizslidējis no tās jūnija nakts, kad kopā ar Niku, savu vectēvu, gulēju zem veca bērza mūsu meža pļavā Lintenē, Sārnatē. Saulei rietot, visi citi ar siena vezumu aizbrauca mājās. Es arī varēju braukt, bet man labāk patika palikt nakti kopā ar vectēvu. Iekūrām uguni, un vectēvs stāstīja par saviem puīša gadiem, kad pirmo reizi noskatījies šais bērzos pļavas malā. Tie tā viņam iepatikušies, ka sācis krāt naudu un vēlāk iepircis šo pļavu ar visu birzi.

Vēlu tai naktī palikām nomodā. Smaržoja vasara, un vectēvam bija daudz ko stāstīt, kamēr ugunskurā izdzisa pēdējās ogles.

"Žēl, ka šis vecais koks ilgu mūžu vairs nedzīvos," nākošajā rītā vectēvs noskatījās kuplajā bērzā. "Jā, arī ar koku var sadraudzēties tāpat kā ar cilvēku. Dažreiz varbūt vēl labāk. Man šis bērzs kļuvis tik tuvs, ka grūti no viņa būs šķirties."

Pēc diviem gadiem, laikam 1911. gada rudenī, aizgāju uz pilsētas skolu Ventspilī. Tie bija vēl krievu laiki mūsu dzimtenē, un mana jaunā skola, Vindavskoje gorodskoje učiļišče neļāva ne telpās, ne pagalmā runāt citādi kā tikai krieviski. Visi mēs uniformēti ar platām, spīdīgām jostām un krievu kokardēm pie cepurēm kā mazi ķeizara zaldātiņi.

Nebiju vienīgais, kam grūti bija iekļauties šai svešajā dresūrā. Pirmo atvieglojumu izjutu kartupeļu nedēļas pārtraukumā, kad varējām aizklist atpakaļ savās dzimtajās sētās.

Mājās lielākais jaunums man bija, ka vectēvs Lintenē nocirtis veco bērzu, savu ilgo

mūža draugu, kas priekšlaikus bija nometis lapas ar liecinājumu, ka šī tam pēdējā vasara.

"Man grūti no viņa šķirties," vectēvs skaidroja. "Nodevu Jozim Mātevičam, mūsu pagasta galdniekam, lai sazāgē dēļos un uztaisa man zārku. Cik nu vairs ilgi, kad tikšos ar savu bērzu tik tuvu kā vēl nekad. Gulšos viņa dēļos kā drauga rokās uz mūžam mūžīgiem laikiem.

Jozis savā darbnīcā jau ēvelēja zārka dēļus, kad iegāju. Viegļas un gludas skaidas krājās uz ēvelsola, uz grīdas.

"Paod!" Jozis paņēma sauja dažas skaidas un sniedza man. Arī pats viņš pacēla skaidu un oda. "Tīra, viegla smarža," viņš teica. "Taisni tā, ka koks vēl joprojām saglabājis savu elpu. Vai nav tā?"

Es smaržoju vieglās skaidas un atminējos to jūnija nakti kopā ar vectēvu šī paša koka pavēnī.

Jozis nebija aplipinājis nevienas sienas ar tapetēm, ne noklājis ar krāsām. Visu viņa iedzīvi apņēma gludi noēvelēti balķi un dēļi viegli saskatāmām koku stiegrām. "Lai elpo", viņš teica.

Es paņēmu līdzī žūksnīti svaigo ēvelskaidu, kad pēc brīvās nedēļas braucu atpakaļ uz skolu. Vismaz vakaros savā kaktā ar šī bērza elpu atgriezios atkal mājās, brīvs savā pusē, savos ļaudīs. Vecā bērza skaidas nāca pie manis ne tikai ar savu elpu. Tās runājās ar mani.

Un tagad te? Te man šo skaidu vairs nav. Tagad mūsu grāmatas, es jūtu, mūsu raksti, mūsu dzeja, ir tās skaidas, kas atnes vēl dzimtenes elpu. Vēl vairāk ko. Pat ogles tās atnes. Jā, pat kvēlošas ogles gadās uzšķirt dažā grāmatā. It īpaši kādā dzejolī. Nav dzisušas tās un nedziest.

Fricis Dziesma

Līvzeme

Tev, mana sapņu Līvzeme, šīs rindas.
Tik pazemīga tu, ka akām vindas
pat sētās nesleji, bet lieci zemu.
Kā stiklu tavus mūžus rokās ņemu:

Iet visi kuģi taviem krastiem gaļām.
Vien vilņi pierit smiltīs vieglām skarām
un reizēm izmet tumši brūnas mudas,
kas pārsedz staigātāju pēdas gludas.
Kā mūžīgs nomods tavu kāpu dusa:
starp desmit vētras dienām viena klusa —
un tā ir jūras darba stingais mēmums
kā liels un draudīgs nelikteņa lēmums.
Skarbs ziedonis tavs, vasara nav liega,
un ziemu jomas ilgi stāv zem sniega.
Vien rudeņos, kad gleznāk atviz dienas
un kroplos bērzos pirmie zelti sienas,
man tavu sētu mierā staigāt tīkas.
Tur aug pie namu durvīm priedes likas,
žūst losi tikli, izkārti pa žogiem,
bet sīksti koptos dārziņos pie logiem
deg nolikdamas sārtas ģeorgīnes.
Tev meitenes vēl nēsā matu pīnes
un svētdienās iet ciema dievnamā.

Kā vēla rudens bite medus kannā
es reibstu, dzerdams tavas dzīves gaismu,
es aizmirstu, cik tajā slēptu baismu,
un pantos man no tavu vētru zvana
dreb tikai viegla krāsu vibrēšana.

Dziesma Līvzemes meitenei

Nesapņo, draugs,
par rīšaini dzeltenām Nicas rozēm
un zilganām vijolītēm no Parmas.
Līvzemes skaistākās puķes
atplaukst ziemu,
kad februārtumsa rūtīs
pieaug pilna brīnišķas sidraba sarmas.

Tavs draugs,
Līvzemes trauslo pasaku dzejnieks,
nav lutināts dzīves.
Bet ja tev gribas
pietīkties
ar viena cilvēka klusuma mūžu,
tad nāc man līdzī
pa Līvzemes ciemiem un sētām,
kurās dzīve
nozied ārpus pasaules steigas.

Mēs varēsim sēdēt
uz priežu saknēm
augstu Staldzenes krastā,
drupināt kraujuma iesārtās smiltis
un runāt par gāju putniem
un laimi —.

Zem kājām dziļi
savā nodabā
guldzaini dziedās mums jūra.
Paceļot acis, redzēsīm tekam
zaļģanas straumes uz sidraba līmeņa gludā
un gar liedaga malu putojam tāli
balti pārļainu vilņu vīli.

Dienas daiļuma varā
tu teiksi,
ka mani mīli.

Pildāmspalva

Vēla vakara stunda. Erna aizvēra grāmatu, piestāja pie loga. Ugunis citās mājās visapkārt izdzēstas. Nakts.

Jānis Sviestiņš pie rakstāmgalda tik dziļi iegrimis darbā, ka ne tuvumā nemanīja sievas pienākšanu sev blakus. Erna lika roku viņam uz pleca.

Jānis atskatījās. "Gribēji ko teikt?"

"Nebeigsi nu vienreiz? Paskaties pulksteņi!"

"Divpadsmit jau?" Viņš pārslasīja pēdējās rindas, ko tikko bija uzrakstījis un cēlās. Šai dienai pietiks.

"Es patiesi nezinu, vai visā tai tūristu būšanā tev tiešām vajadzēja jūgties iekšā. Vai tev nu darba nepietiek? Skolā, pilsētas bibliotēkā, draudzē. Un tad nu vēl jauni darbi klāt."

"Kādam tas jādara."

"Kādam . . . Neesi dzirdējis par cilvēkiem, kas savu mūža sveci dedzinājuši no abiem galiem?"

"Labi jau ir, ka tu par mani tā rūpējies," Jānis teica. "Paldies. Un tomēr labāk tā, nekā es izniekotu savu mūžu pa tukšo. Vai tavš mūžs kam lieti der, to vis . . ."

Erna nošūpoja galvu. ". . . to vis neteic ilgie gadi." Klusi viņa norunāja dzejrindas pēdējos vārdus. Tā nu ar viņas Jāni ir. Priecāties par viņa panākumiem jau var, ja vien vīra spēki nesalūztu par agru. Citam pietiktu ar to vien, ka ir tik lielas skolas pārzinis. Ar visām desmit klasēm darīšanu diezgan, gan ar skolēniem, ar skolēnu vecākiem, ar skolotājiem, skolas sarīkojumiem, ar budžetu, ar inventāru un ko vēl visu citu, tad vēl ar pilsētas bibliotēku, ar biedrībām, draudzi, ar rakstiem avīzē. Un nu iededzies vēl tūrisma lietās.

"Neaizmirsti, ka pats Kronvalds mudināja apceļot tēvzemi un tā jo ciešākām saitēm saaukt ar to. Kā lai viens īsts latviešu skolotājs neliktos vairs zinīs par tik svarīgu lietu?"

Cik reizu tā viņš jau skaidrojis savu jauno pasākumu viņai. Bet nav jau laika sākt atkal par jaunu runāt par visu to. Rīt atkal jābūt

skolā. Bez pārziņa neviena jauna skolas diena nav sāкта.

* * *

Tam vajadzētu būt pavisam nelāgam rītam, ja Ventspils Pirmās pamatskolas pārzinis Jānis Sviestiņš savas darba dienas sākumā nedotos savrupā pastaigas solī, lai klusā noskaņā īsu brīdi ieietu pats sevī. Tā arī šorīt, un vēl jo sevišķi tāpēc, ka šī ir pavisam īpaša diena viņa gadu tecējumā — 13. marts, viņa dzimšanas diena, jauna posma sākums.

Rīts mazliet vējains un valgs. Jūras tuvums jūtams pat elpā. Pāri pilsētai noskan sirēna jūras vārtos. Arī tur kāds kuģis aizbraucot sāk jaunu ceļu.

Drīz vien savas pastaigas pārdomās Sviestiņš ir atpakaļ atkal pie Kronvalda, īpaši pie viņa raksta "Par tēvzemes mīlestību," kas veldzējas sešos avotos. Pats pirmais no tiem ar Kronvalda vārdiem "Tikai tas, kas savu tēvu zemi pazīst, var to patiesi mīlēt."

Tēvzemes apceļošanas domu Sviestiņš kopis un daudzinājis jau agrāk. Ar šo vasaru jo sevišķi viņš nolēmis to veicināt, cik vien iespējams.

Pirmie skolēni jau ceļā uz skolu. Laiks arī viņam būt savā vietā.

Dažus soļus pagājis, viņš pēkšņi apstājas. Kas tas? Pildāmspalva? Tiešām — pilnīgi jauna pildāmspalva uz ietves. Spoži melna ar zeltītu vītni uzgalā, slaidu blakusstienīti iespraušanai kabatā. Kas tādu dārgumu izmetis? Viņš paskatās uz vienu pusi, uz otru. Neviena gājēja neredz. Nelaimīgs cilvēks. Pāries mājās, meklēs — nav.

Tikai nupat nesen vēl tādas pildāmspalvas uzradušās. Vecie tēvi zosu spalvas mērca tintes pudelītē. Parakstīja pāris vārdu, mērca atkal un atkal. Tad uzradās tērauda spalvas. Kaut cik ērtākas, izturīgākas nekā zosu spalvas. Visās skolās un kancelejās tagad tikai ar tādām. Bet arī ar tām vēl joprojām bez tintes pudelītēm neiztiek. Un nupat pašā pēdējā laikā šis jaunais izgudrojums. Nekādas pudeles vairs, ne tintes pilienu, ne traipu.

Viss pildāmpsalvas kātā. Arī viņš tādu bija nodomājis iegādāties. Un te nu tā rokā. Vis-elegantākā pildāmpsalva, kādu vien var iedomāties.

Vēlreiz viņš pameta skatu uz vienu pusi, uz otru. Vai nesteidzas kāds atpakaļ meklēt zaudēto. Neviena neredz. Tiešām nelaimīgs cilvēks, kad, mājās pārgājis, pamanīs zaudējumu. Skat, un tu pats laimīgs. Laimīgs cita nelaimē. Ja paliktu kādu brīdi tepat vēl, varbūt sagaidītu kādu skrejam atpakaļ, meklējam savu zaudēto mantu. Bet Jānim Sviestiņam nebija laika kavēties. Jau tā viņš paklejojis mazliet ilgāk nekā parasts. Ja noliktu pildāmpsalvu tai pašā vietā atpakaļ? Pievāktu kāds cits. Viņš iebāza savu atradumu kabatā un steidzās uz skolu.

Pāris soļu pagājis, viņš paņem to vēlreiz rokā un apskata. Tik tikko atradums neizslīd pašam no plaukstas. Tas tik gludi spīdīgs. Pats būtu topircis, pavisam citādi justos. Tagad vienmēr domas aizķersies pie nezināmā zaudētāja.

Tepat jau Saules iela ar visu jauno skolas namu. To ieraugot, viņa domas atgriežas atkal pie Kronvalda mudes par tēvzemes apceļošanu un viņa paša nodomiem vēl jo vairāk iesaistīties šejienes tūrisma izkārtošanā.

Tikko vežas skolas nama durvis, pretī šalc pirmo atnācēju balsis. Tikšanās. Sveicināšanās. Sākas skolas diena. Pārzini Jāni Sviestiņu pirmo tā ierauj savā ritējumā. Norīkojumi, kontrole stundu sarakstā, darba seka skolotāju sēdei tūliņ pēc mācību stundām. Nu pagaist arī domas par atradumu uz ietves.

Pirmā stunda sākusies. Īsā atelpā skolas pārzinis Jānis Sviestiņš apstājas pie paša iekārtotā rakstnieku stūrīša. Viņam bija izdevies iegūt savai skolai Ernesta Dinsberga taisītu skapi. Tur tagad salikti Ventpils apkārtnes autoru rokraksti, dažas ģimenes, grāmatas. Šī ne tikai lielākā skola visā pilsētā, bet arī vienīgā ar aizsāktu rakstniecības muzeju. Jāpapūlas vēl apzināt un savākt pašus jaunākos sasniegumus.

Roka nejauši aizķeras pie atrastās pildāmpsalvas. Parādnieks. Bet tūliņ arī viņa vaigs noskaidrojas. Viņš dāvinās savam rakstniecības muzejam kaut ko, lai tā tiktu valā no durstīgās domas, ka viņš visu laiku kaut kam parādā. Pildāmpsalvas zaudētāju iepriecināt

viņam nav iespējams. Atpirksies kaut kā citādi. Tik daudz pēdējā laikā viņš domājis par Kronvalda aicinājumu apceļot tēvzemi. Kāpēc viņš nevarētu nopirkt Kronvalda ģimetni un uzdāvināt skolai? Nupat kā tikko Antmaņa grāmatu veikalā viņam rādīja pāris palielinātu rakstnieku ģimetni. Par pildāmpsalvas cenu to gan nenopirks, bet lai. Vēl nozīmīgāks būs viņa ziedojums.

Nav viņš vēl beidzis pārlūkot savu krātuvi, kad noskan zvans. Nākošā stunda viņam pašā pēdējā klasē. Tā viena no jaunākajām klasēm skolā. Pēdējos trīs gadus viņš pats mācījis tur latviešu valodu un literatūru. Pavadot stundu kopā ar šiem bērniem, viņš vienmēr juties atraisījies no visiem pārējiem amata pienākumiem.

Uz katedras uzkāpis, Sviestiņš apsēžas. Klase nesēžas. Savādi svinīga tā paliek stāvot it kā kaut ko gaidīdama.

Nāk šurp Inta Krastiņa ar Pēteri Ratnieku. Inta jau otru gadu pilda klases vecākās pienākumus. Rokā viņai mazs sainītis ar sīku puķu pušķīti virsū.

"Pārziņa kungs . . ." meitene sastomas. "Miļo skolotāj, mēs visi sveicam jūs dzimšanas dienā. Pateicībā par jūsu jaukajām stundām . . . nesam Jums te šo . . . šo piezīmju blociņu." Intai sāpīgi noraustās lūpu kaktiņi. Nezin kāpēc. Viņa cīnās tomēr tālāk. "Mēs . . . mēs gribējām Jums . . ." Nespēdama pateikt visu līdz galam, meitene sniedz skolotājam dāvanu, tad apsviežas apkārt.

Gandrīz vai skriešus viņa metas atpakaļ uz savu vietu un nokrīt solā aizsegtu seju.

Pārējie skolēni nozīmīgi saskatās un lēni apsēžas.

Pārzinis paliek neziņā. Viņa paldies notrūkst tik aprauti īss, it kā klases dotās dāvanas nebūtu nemaz saņēmis.

Klase klusē. Inta raud.

"Paldies, mīļie, par tik jauki domātu pārsteigumu!" pārzinis saka savu paldies vēlreiz. "Jums, es redzu, kaut kas nelāgs te gadījies. Varbūt varu ko līdzēt?"

Klasē valda klusums. Visi skatās uz Intu.

Jānis Sviestiņš pieceļas. Paspeļ pāris soļus, apstājas. Tad noglauda Intas galvu. "Nominālie! Kas tev gadījies? Kāpēc tu raudi?"

Nekādas atbildes nesagaidījis, viņš griežas atpakaļ pie katedras. Lakatiņā slaucīdamās, Inta cēlās kājās. "Es . . . es esmu vainīga . . ." Asarās viņa cīnījās par katru vārdu. "Es

samaitāju visu. Mēs tak gribējām daudz daudz ko labāku.”

“Kā? Ko tu samaitāji? Es nekā nesaprotu.”

“Es skrēju . . . kā mulķe . . . skrēju pa ielu un pazaudēju. Lūdzu skolotāj, piedodiet! Pašu galveno es pazaudēju. Šis tikai pārpalikums, ko jums iedevu. Man tāds kauns, skolotāj . . .”

“Ko tu pazaudēji?”

“Pildāmspalvu . . . tādu smuku smuku jaunumu ar zelta stīpiņu.”

Skolotājs Jānis Sviestiņš atplaukst smaidā. Tad nopūšas tā, it kā diezin kāds slogs noveltos. Lēni viņš velk laukā no vestes kabatas savu šī rīta atradumu un paceļ pret klasi.

“Nu redzi, viens tā kā būtu sūtījis mani taisni pa tavām pēdām. Gāju un atradu. Tepat aiz Saules ielas stūra.”

Izbrīns un pēkšņa prieka uzviļņojums bērnos ir tik liels, ka viņam, visas šīs lielās skolas pārzinim, jāpagriežas pret logu, lai klase neredzētu viņa acis.

Mārtiņš Kalndruva

Kapa runa Arvīdam

Lai kaut ko pasacītu par Arvīdu, vispirms jāteic daži vārdi par Pārventu, jo arī lielais Gēte ieteicis palūkoties uz vietu, kur cilvēks dzimis, audzis un darbojies. Tikai tā esot iegūstama īsta skaidrība par to, kāds kuŗš bijis un kādēļ tieši tāds.

Pārventa — tas ir Ventas labais krasts ar to Ventspils daļu, kas uz tā izvietojusies. Nerunāsim tūliņ par laiku, ko mēdz dēvēt par šodienu. Paiesim dažus gadu desmitus atpakaļ, uz ceļa posmu, kad Arvīds bija spēku plaukumā.

Romantiska, gaužām savdabīga šī pilsētas daļa. Kaut gan piederīga pie Ventspils, tā ir citāda. It kā aizsākums tiem piejūras ciemiem, kuri nometušies garā gabalā gar krastu no Staldzenes līdz Kolkas ragam. It kā. Jo, patiesību sakot, Pārventai līdzīgas vietas nav nekur. Vienstāvīga (pavisam reti otrs stāvs), savrupīga, paprāvos dārzos iegrimusi. Vienā malā tai Venta. Otrā — Rīgas dižceļš un dzelzceļa sliedes. Pārējām malām nav robežu. Tās kaut kā maigi, nemanāmi saplūst ar priežu mežu, kupliem krūmājiem, kalmainiem purviņiem, lielākiem vai mazākiem pļavu pleķiem un aramiem gabaliem. Liekas, te nekā liela nevar ne sapļaut, ne izaudzēt. Tomēr sapļāva, manīgi aplaižot izkapti ap kārklu un alkšņu puduriem un kā ar bārdas nazi noskujot klajākas vietas. Noplāva, izžāvēja, sagrāba un iekrāva īpaši sarīkotos ratos (tiem virsū bija novietots tāds kā milzu

grozs — augsts, četrkantīgs, apstieplots) un pārveda mājās. Pārveda vasaru, sauli, visdārgāko smaržu un novietoja peludēs un kūtsaugšās. Dārziņos izauga bietes, kāposti un kāļi, nelielajos laukos kartupeļi, rudzi, auzas un mieži. Taisni brīnums, ko dabūja laukā no šīs zemītes. Bija piens un gaļa, un vilna. Un bērni. Pa vidu bērni. Nevis katram pārim pa vienam, bet vismaz pa trim. Ko tad iesāks ar vienu bērnu, ko viņš darīs viens pats? Nobrēksies aiz garlaicības beigts. Un cik tad viens varēs palīdzēt vecākiem? Kas tā būs par palīdzību?

O, tā bija īpaša tauta! Šie pārventnieki. Ar savu pasaules uztveri un dzīves ziņu. Sīksti un sīkumaini. Taču arī diezgan dižmanīgi, turklāt sapņotāji. Vai tad nevarēja padīzoties? Viņi bija izturīgi un stipri kā jauni ozoli un prata visus darbus, ar vienu kāju pilsētā, ar otru laukos stāvēdami. Vai nebija bagāti? Katrai saimei slaucams lops. Ja ne govys, tad kaza. Katrā otrā mājā ruksis kūtiņā. Netrūka arī aitu un dūšīgu sarkansekstaiņu ar ņipru dāmu pulciņiem. Turklāt pašiem savs vilciens, kaut tikai nedaudz par sprīdi platākām sliedēm, taču spēcīgu, piktu lokomotīves kliedzienu un varenu šņākšanu un elšanu. Arī kapi pašiem savi. Dižu koku apšalktā Kansona kapsēta uz paša Ventas krasta. Pāris kilometru tālāk — Staldzenes un Dundagas ceļu žāklī — Priežgala kapkalns. Kas vēlas, var skaitīt klāt arī Doku kapus, kur

cēlu dzīvības koku paēnā atdusas Ventspils lakstīgala — Alida Vāne.

Ja jau bērni pieminēti, vai drīkst nepieņemt skolu? Bija pārventniekiem arī tāda bagātība. Divstāvīgs ķieģeļu nams netālu no upes. Augšstāva klasēs sēdošie nākotnes kalēji varēja pa logiem noskatīties, kā piekrauj ar kokmateriāliem dažu labu kuģi. Vienam otram tur apakšā uz bulverča rosījās tēvs, ar savu zirgu un ratiem pievezdams pie borta stutmalku vai cauri gaterim gājušu koksni. Jā, jā, dažs pārventnieks bija pat tik bagāts, ka varēja atļauties braukt ar savu zirgu un ratiem. Vai tad nevarēja padīžoties? Kaut gan patiesības labad jāpiemetina, ka dižoties parasti mēdz tie, kuriem, kā dziesmā dzied, visa manta mugurā. Viņi dažkārt ir arī tie lielākie sapņotāji.

Pārventa mudināt mudināja pasapņot. Tā negreznojās ar parastu mežu, bet visai īpatnu, noslēpumainu, kurā parasti iemita pusgaismas, bet reizēm zilgani melna tumsa vai reibinošs gaišums. Šis mežs it kā ar sevišķu labvēlību laida sev pāri jūras balsi — brīžiem skaļi šalcošu, brīžiem kā sapņainus, maigus čukstus. Mājas un dārzi klusēja, tādēļ jūras balss bij pat miegā dzirdama. Tā mulsināja jaunas sirdis, vilinādama pie sevis. Divi cilvēkbērni, vakarzvaigznei pretī izgājuši, varēja palikt mežā, varēja iziet tam cauri, kur blāzmā viegli vizēja kāpas ar jūras rudziem un kviešiem. Kad apsēdās starp tiem un ieklausījās jūras lēnajā, maigajā valodā, notika tīrie brīnumi — vakarblāzma pārvērtās par rīta ausmu . . .

Pārventa bija klusa un reizē skanīga. Kuģu basīgās balsis, lokomotīvu skaņie kliezieni, vagonu klakstošā sagrašanās uz kluso namiņu un dārzu fona, šķiet, izauga, divkāršojās. Ik skaņa te izraisījās, atbrīvojās. Gaiļa brašais, pašapzinīgais sauciens uzšāvās kā grezna raķete augstu gaisā un kļuva tālu dzirdams. Palaikam visai nopietni ierunājās arī vistas. Liekas, viņas atgādināja: "Nav, nav, nav pasaulē joki!" Strazds, atnācis mājās pie savas būdiņas notupies, te tūlīt kļuva dzirdams. Viņa svilpiens bija gaišs un priecīgs. Kaut pakluss, tas pauda brīnišķīgu atvieglojumu, it kā vēstītu: "Re, esmu mājās, atkal dzimtenē. Esmu noguris, bet ļoti laimīgs. Tik laimīgs, kāds var būt vienīgi īstajās mājās." Cilvēki ieklausījās strazda svilpē, pasmaidīja, pakratīja galvas, un viņu acīs

iemetās mirdzums.

Taču nolikšu savu otiņu. Beigšu mēģinājumu uzgleznot Pārventu. Pavilkšu svītru apakšā un saskaitīšu. Mīļa, romantiska. Darbīgu, sīkstu ļaužu apdzīvota. Dzīvespriecīgu, mazliet pārgalvīgu, bet visumā nopietnu. Citādi taču neizaudzinātu strādīgu, krietnus dēlus un meitas. Par Arvīdu izteikšos pavisam īsi. Viņu gribētos nodēvēt par vecās Pārventas simbolu. Viņš bija stalts, stiprs, skaists. Nemierīgs, strādīgs, nenogurdināms. Visu darbu pratējs. Vienmēr pirmajās līnijās, it bieži pie vissmagākā. Viņa rokas labi pazina izkapti, lāpstu, cirvi, dakšas, laukus. Taču pazina arī darbus ostā, zināja, kas uz kuģiem darāms. Kā mājās jutās Ventspils lielākajā darbā — zāģētavās, kuras vēlāk apvienoja zem plaši pazīstamās izkārtnes "Ventspils koks". Arvīds visur noturējās ar īpatnēju vieglumu. Arī uz asu vēju apdvestā un saules piekarsētā kokmateriālu laukuma. Noturējās Arvīds ar jauna ozola sīkstumu. Turklāt ar labsirdīgiem jokiem mutē. Šad tad ieņēma kaut ko stiprāku, bet nekad necēla ķīvīņu. Lika skanēt dziesmām. Mīļā pasaulīt — kas viņam bij dziesmu!

Ar dziesmu viņš iegāja Ventspilī, kas tapa pēc četrdesmit piektā gada. Cieši iekļāvās arī tajā. Bet par jauno Pārventu daudz nestāstīšu. To katrs pats var apskatīt un pabrinīties, kas sacelts un sabūvēts. Piecstāvu nami bez skaita. Divas lielas skolas, kurās var apgrozīties pa tūkstoš skolēnu. Tapušas jaunas ielas, priedēs iegūlušās sudrabaini mirdzošas naftas tvertnes. Ne uzskaitīt, ne pateikt, kas tapis pēdējos gadu desmitos. Taču tas viss ir citāds. Tas atnācis kā liels, uniformēts svešinieks un uzgūlies virsū vecajai, vieglajai, klusajai Pārventai, to it kā piespiezdams pie zemes, noslēpdams. Dažs labs pārventnieks tagad, ieraugot govī, apstājas, samirkšķina acis, kā kaut ko atcerēties pūlēdamies, un pēdīgi pasaka: "Re, govīs!" Gaiļi droši vien dzied kā senāk, un vistas apladzina izdētās olas, bet šis balsis aprij motori, kuru saradies bezgalīgi daudz. Kas tādā lielumā un trokšņainībā strazdam sakāms? Viņš atnāk kā sendienās, nosēžas pie savām namdurvīm vai tuvīno koku zarotnēs un izspēlē pārnākšanas prieku. Kam vaļas viņā klausīties, kas dzird? Arvīds gan dzirdēja, kad bija dzīvs. Viņš bija modrs. Pats kā putns. Kā svīre vai bezdelīga. Žēlīgā debess!

Par viņu nu jārunā pagātnē. Nav vairs Arvīda, nav. Vai to kāds var saprast? Kas tā vairs par Pārventu, ja nav viņa staltā stāva, nenogurstošo soļu un dzīvespriecīgā skata.

"Tas nevar būt!" izsaucās vai katrs, kas pazina brašo pensionāru. "Tāds vīrs, un pagalam! Nerunā nu niekus!" Sākas pierādījumu uzskaitē, kas noraidīja nāves ziņu. Pirms neilga laika Arvīds taču kāpa autobusā un brauca uz Valtaikiem pie vecākās meitas Zigrīdas palīdzēt sarūpēt sienu. Un pavisam nesen devās uz Zirām pie otras meitas Austras palūkot, vai nevajag kur pielikt roku viņas darbalaukam. Drīz pēc tam ceļoja uz Akmeņdzirām pie mirušā brāļa atraitnes Almas (dažreiz sarājās abi, bet vai tādēļ Arvīds nepalīdzēja?) un pie drauga Paula uz Ventmalas Zušiem. Paga, paga, tas tak bija īsi pirms kartupeļu rokamā laika, kad Arvīds nodūra kaimiņienei suķēnu. Drusku nelaikā, tā teikt, bet lopiņš vairs lāgā neēda . . . Kad Arvīds paspēja nomirt, ja visu laiku kustējās kā ūdens zāle? Viņu pat dzimšanas dienā ne katreiz varēja sameklēt.

Siena vākšanas un kartupeļu rokamais laiks — tie viņam bija saspringtākie posmi. Kopsaimniecība "Draudzība" bez viņa nevienu rudeni neiztīka. Kā mežrūpniecības strādnieks ar talku iesāka, tā netika no kolhoza vairs vaļā. Arī pensionārs būdams, dabūja kopu druvās papūlēties. Meklēja, aicināja. Viņš tur bija tas galvenais pie kartupeļu iestiebrošanas. Pazina "Draudzības" mālu un smiltaines. Zināja, kur nedaudz ierakt, kur sabērt tupeņus tāpat uz zemes. Viņš zināja nobēruma platumu un augstumu, salmu klāsta un zemes uzmetuma biežumu, prata gudri ietaisīt lūciņas, lai bumbuliši varētu elpot. Ehē! Ja Arvīds deva padomu un lika roku klāt, tad kartupelis bija drošs. Tad viņš dzīvoja stīrpā kā mīļās mājās un vesels un priecīgs sagaidīja pavasari . . . Vēl aizvakar Arvīds ar kopsaimniecības mašīnu brauca uz lauku, no rīta prom, vakarā atpakaļ uz Pārventu. Un kā tad nu tā? Arvīds pagalam!

Bet tā notiek. Ir cilvēks, un pēkšņi viņa vairs nav. Taču šī pārmaiņa iestājas visai dažādi. Cits dzīvo, vada mūža vakaru tā, it kā nemaz vairs neatrastos pasaulē. Vēl dzīvs būdams, viņš ir itin kā miris. Tikai gul, sēž, ieēd, elpo, nedaudz pakustas un pakustina mēli. Arvīds bija citāds. Viņš krita kā karavīrs

kaujas laukā. Vakar aizbrauca uz kartupeļu lauku un nepārbrauca. Elzai, viņa laulātai, sirds vai krūtīs pārplīsa. Naktī nabadzīte ne aci neaizvēra, vēju un lietu izklausījās, kā tas vaid un grabinās. Rīts iespiedās rūtis ar baigumu, smagi un gausi. Nekādu skaidrību neatnesa. Tikai pēcpusdienās ziņa. Arvīds atrasts ūdeņu pilnā grāvī, netālu no mājām. Tāda vēsts! Divkārsī sāpīgs dzēliens. Pirmā doma: piedzēries, iemalies ūdenī un noslīcis. Saslējās sāpju un asaru mērcētas dusmas. Kāpēc tu tā darīji? Kāpēc ņēmi mutē to velna dziru? Kāpēc apkaunoji savu mūža galu? Taču drīz vien atnāca cita ziņa un atvieglināja atraitnes krustu. Nekādas pieredzēšanās. Mašīnai, kas vedusi kartupeļus, noslāpis motors un Arvīds, nebūdams vairs tālu no mājām, izkāpis. Laikam nodomājis — ko sēdēs un gaidīs, aizies kājām. Biedri, kad motors atdzīvojies, redzējuši viņu naski soļojam gar ceļa malu. Uzaicinājuši kāpt iekšā, bet Arvīds atmetis ar roku — ko nu kāpaļās. Taču nebijis vis viens. Cieši aiz viņa gājusi tā, ko pašu nekad neredz, tikai viņas satriecošos darbus. Tā viltīgā, nežēlīgā, kas vienmēr un visur lenc cilvēku, jo sevišķi to uzmanīdama dzīves novakarā. Un tā uzdvesusi Arvīdam savu elpu. Viņu nogāzis insults jeb kaite, ko latviski sauc par trieku. Kad tā uzbrūk cilvēkam, pasaule acumirkli izgaist, piemeklētais saņemst un, protams, nevar izvēlēties vietu, kur nokrist. Arvīdam blakus gadījās grāvis.

No Arvīda draugiem vissmagāk viņa nāvi pārdzīvoja Indriķis Lauciņš jeb Imblauciņš, kā viņu paziņas dēvēja. Viņš Arvīdam bija pieķēries ciešāk nekā miesīgam brālim. Nu gluži kā pielipis. Kad Arvīds no izbaukumiem laukos atgriezās Ventspilī, Imblauciņš tūliņ atrada, un tad it visur abi jo cieši gāja kopā. Arvīds šad tad, ar labsirdīgu zoda kustību uz paveco, nelielo vīriņu norādot, sacīja: "Tas ir mans adjutants." Grietai, Imblauciņa laulātai šāda adjutantība diez kā nepatika. Sabrāza veco: "Ko tu tam Arvīdam kā brūte kaklā uzkāries? Ko staigā visur pakaļ? It kā pašam mājas nebūtu, it kā man te darba trūktu. Un nekāds eņģelis Arvīds nav. Uz labu jau tevi nepamāca. Cikreiz, kad abi izstaigājušies un izsēdējušies, nepārnāc mājās kā lietūs mākonis. Pakaļa tikko gar zemi nevelkas." Brāziens tomēr bija diezgan viegls, jo kā tad nu Arvīdu pulgos. Taču

zināms cilvēks. Ar pašas Indriķi gadu desmitus vienos darbos gājuši. Turklāt pieklājīgs, laipns. Kad vien atnāca, tūliņ pie Grietas. Nolika šokolādes tāpelīti vai konfekšu paciņu, ilgi un sirsnīgi parunājās. Saudzīgi parāts, Imblauciņš savukārt necēlās laulātai pretī ar bargumu, tomēr atbildēja skaidri un droši: "Tu siev, liec mani mierā! Un visvairāk Arvīdu. Viņš ir mans draugs. Mēs esam kā vienas priedes divi stumbri. Viņš," Imblauciņš nolaida balsi zemāk un ieturēja pauzi, "mani izglītoja".

"Izglītoja? Grieta brīnījās. "Lasīt, rakstīt iemācīja? No tavas rakstīšanas vēl šodien nekā nav. Tikai tādi kriceļi."

"Tas nav tas," Imblauciņš spurīgi atmeta. "Ne par grāmatu gudrību es runāju. Par sirds gudrību, par iekšīgu glītumu, mīlo Grieč."

"Kāds tad tas ir? Tas iekšīgais glītums?"

"Tas ir . . . tas ir," vīrišķis iekrokoja pieri, "kad cilvēks ir cilvēks, nevis blēdis . . . kad viņš padomā, pirms kaut ko sola. Un kad pasaka: "Jā, es to padarīšu, tad ir āmen!" Tad viņš liek roku klāt un darīts."

"Neko nesaprotu," Grieta noburkšķēja.

Lai gan jaunajā Pārventā Arvīds bija tikai kā smilšu graudiņš starp ļaužu tūkstošiem, lai gan viņa labākie gadi ne šajā plašumā aizvadīti, tomēr bērū dienā Priežgala kapos ieradās it kupls pavadītāju pulks. Un nevis šā tā, bet ar košiem vainagiem un skaistām rudens puķēm. Atnāca arī pūtēju orķestris — pieci seši daudzpieredzējuši vīri.

Pie kapa runāja Pārventā cieši sakņota, Arvīdu labi zinoša dāma. Runāja, lapā skatīdamās, nesteidzīgi, apcerīgi, Arvīdu uzteikdama. Kad sāka nolikt vainagus un puķu pušķus, pie kopiņas pievirzījās Imblauciņš. Viņš bija ietērpies vislabākajā, kas tam piederēja. Pat kaklasaiti pie tumšā virskrekla pierīkojis un senlaicīgu, bet visnotaļ cēlu platmali uzlicies. Ar godamēteli un pašajām platgalu biksēm viņš izskatījās neparasti resns, tāds kā izpleties. Arī pelēcīgā seja likās platāka kļuvusi, turklāt pārpilna nopietnas sviniņas; tik pārpilna, ka vienaldzīgam vērotājam varēja izraisīt smaidu. Savas varen košās mārtiņpuķes Imblauciņš piestatīja pie vainagu un ziedu kaudzes viena stūra, soli atkāpās un nošņauca degunu rūtainā nēzdogā, jo degungalam bija pieķērusies liela pile. Imblauciņš puķes nolika pēdējais, un jau

likās, ka viss padarīts, apbedīšana beigusies. Taču Imblauciņš sāka runāt. Cieši skatīdamies uz grezno, kuplo kapu un ar labo roku kreiso spaididams, viņš neskanīgu, pelēcīgu balsi uzrunāja zem smiltīm un puķēm gulošo draugu.

"Arvīd, tu mani redzi, kāds es te stāvu. Es te stāvu bez viltus un gribu tev pateikt," Imblauciņš samiedza acis, un no tām izskrēja asaras, ". . . gribu pateikt, ka es esmu bārbērnš palicis. Kad tu vairs neesi, kāpēc tad man te nīkt? Saule gan, tā sakot, tāpat uzlēks un noies, bet tu vairs nebūsi šaipusē. ("Noņem cepuri!" pačukstēja Grieta, pievirzījusies vīram tuvāk. Viņš dzirdēja, bet nesaprata, kāpēc sieva to saka). Un es domāju — re, cik savādi iznācis. Es, čikstulis, esmu uz kājām, bet tu, stiprais, gar zemi."

Imblauciņš apklusā, pamīnājās, apdomājās, atkal nošņauca degunu. "Noņem taču cepuri, kad tu pie kapa runā!" Grieta jau atradās viņam gandrīz blakus.

"Nemāci!" viņš atrūca pikti, tomēr paklausīja — noņēma cēlo platmali, atsegdams pliku, bālganu galvvirsu ar retiem tai pāri pārvilktiem matiem. "Kā es tagad staigāšu pa Pārventu, kā būšu, kur viens iešu? Viss liels un pelēks. (Grieta pusčukstus: "Kur tev pelēks? Balts.") Viss kļuvis skumīgs un svešs. Kad tu nāci pretī, tad tas bija kā rīts naktu, kā gaiļi dziedātu. Tu vienmēr biji runīgs, jautrs. Vienmēr uz jokiem. He he," Imblauciņš iekrekstējās. "Tev iedeva pensiju. Smuku naudiņu. Simts astoņdesmit rubļus ar kapeikām. Atceries, es tevi pavilku uz zoba. Es teicu: "Vai tad tu, Arvīd, tiešām nevarēji drusciņ paspiest, lai iznāktu apaļš skaitlis. Lai iznāktu viss, ko var dabūt?" — "Nē," tu atbildēji. "Spiedu, cik varēju. Vairāk nedrīkstēju. Baidījos, ka neiesprūk biksēs." Ak, vecais velns! (Grieta: "Kā tu runā!") "Viņš taču, Arvīd, bija muļķis. Tas sievišķis, kas runāja tai vakarā, kad tevi izvadīja pensijā un uzdāvināja atpūtas krēslu. Viņš tevi nepavisam nepazīna. Bet vispār lāga dvēsele. Sacīja, ka tevi ar pateicību izvadot pelnītā atpūtā. Pareizi sacīja, ka ar pateicību, jo otra tāda krasta vīra nebija. Bet atpūtā? Tevi iesēdināt atpūtas krēslā? Tava atpūta — un tu nerunā pretī — bija nemitīga kustēšanās. Es nevaru iedomāties, sit kaut nost, ka tu spētu mierīgi pastaigāties, paskatīties uz kuģiem Ventmalā, aizbraukt pamakšķerēt.

Vai tad nevarēji? Znotam žigulis, dēlam žigulis. Vai nevarēji pagulšņāt uz tachtas, palasīt kādu smuku gabaliņu vai palūkot, ko rāda televizors? Nē, Arvīd, — un tu nerunā man pretī — to tu nevarēji.”

“Vai tu esi sajucis?” Grieta, paraustīdama vīru aiz mēteļa piedurknes, pusčukstus rājās. “Viņš taču ir miris.”

“Nē, nav miris!” Imblauciņš piespēra kāju pie zemes, it kā apstrīdēdams Grietu, kā cenzdamies iegālvot visiem apkārtstāvošajiem, ka Arvīds ir nemirstīgs. “Viņš nekad nemirs!” Imblauciņš atkārtoja, aizgrābies līdz asarām. “Tas nekas, ka aprakām, ka uzliktas virsū puķes. Viņā bija liels tikums . . . izglītība. Skola ir laba lieta. Bet ir kas augstāks par visām skolām — darbam godu dot. Kas to prot, tas nevar nomirt. Tam jādzīvo . . . tas prot dzīvot. Kad svīst gaismā vai nāk vakara maiņa — viņš apaun kājas, paēd, uzvelk pārpraķi un iet. Viņš atmet visas blakus domas un iet kā uz dievkalpošanu . . . Kā mēs, mīlo Arvīd, strādājām! Vai mēs taisījām brāķi? Netaisījām. Mēs to nedrīkstējām darīt. Mēs to nevarējām. Sirds neatlāva . . . Tagad pasaule skrien. Vajag ātri, vajag daudz, vajag procentus. Bet, kad tā skrien, tad dažreiz netiek nekur. Tikai liels troksnis, bet iznākums gaužām bēdīgs. Tu pats redzēji — un cikreiz nepārrunājām — tās kāpnes pie piecstāvu nama, kur dzīvo tava Dacīte. Tēvs žēlīgais! Nav ne desmit gadu apkārt, kopš uzbetonēja, bet jau čupā. Izdrupušas, izburbušas. Kauns skatīties. Ja tur vien būtu tā drupšana. Drūp arī citur. Taisni brīnums, kā tas var būt. Droši vien kāds institūts, kādi inženieri noteica javas sastāvu. Ar stikliem un svariem izsvēra. Bet, re, izšķīst.”

“Ko tu par tādām lietām runā?” Grieta, paskaļi čukstot, atkal paraustīja vīru aiz piedurknes.

“Par to pie Arvīda kapa ir jārunā,” Imblauciņš neļāvās kavējams. “Mēs ar Arvīdu nebijām celtnieki. Bet, kad betonējām, tad nešķīda. Vecais Auziņš, mūsu meistars, pateica: tik un tik. Mēs sajaucām un uzbetonējām sliekšni. Māja sapuva, tālab ka tā bija no koka un rajons nelaboja jumtu. Griesti ielūza, istabās ieauga dadži un vībotnes, viss ieauga nezālēs, bet sliekšnis stāv. To katrs var apskatīt. Kā no granīta izcirsts. Te, rau, Grieča, mani parausta, lai nerunāju to, ko nevajag. Vai tad es saku kaut vienu lieku

vārdu? Tikai to, ko vajag. Tādēļ nerausti,” Imblauciņš paklusi uzrājās laulātai. “Man šodien šite jārunā, jāizteic itin viss . . . Tu, Arvīd, biji godavīrs, strādnieks . . . izglītots cilvēks. Nedomā, ka es tevi gribu slavēt. Pirmo reizi saku tādus vārdus . . . tādus kā no avīzes, kā no kancelejas. Tev bija skaidra dvēsele krūtīs. Atceries (Grieta: “Ak mūžs! Viņš taču ir miris.”), mēs iegājām tai kroģelī pie tirgus plača. Mēs bijām trīs. Tu paprasīji pusstopu, karstas desiņas un katram pudeli alus. Tad pienāca Zēmaņu Imants, ar kuru mēs vienu laiku strādājām kopā mežrūpniekos. Un šis Imants uzmeta uz galda kvartu un prasīja, vai nevar pie mums apsēsties. Tad tu izslējies visā augumā un paskatījies uz viņu kā no balkona. “Nē!” tu teici. “Ņem savu papīru un tinies prom. Mēs te esam trīs parasti strādnieki, bet tu esi cirka mākslinieks, okusfokusņiks. Tu, Imantiņ, vienmēr atradies baļķim vai klucim tievgalā. Ar tādiem cirka meistariem pie viena galda nesēžu.” “Jā, mīlo Arvīd,” Imblauciņam iedrebējās balss, “tā tu runāji, un tavi vārdi nāca no patiesas sirds. Jo, kad ķērāties pie darba, tu nekad neblēdījies. Tāpēc ka to nedrīkst. Darbs ir svēta darīšana. Zināms,” Imblauciņš it kā ieprima apcerē, “visi šad tad drusku blēdās. Kas saka, ka nekad neblēdas, tas melo. (Grieta: “Nu rimsties! Neapvaino cilvēkus.”) Bez blēdīšanās nevar dzīvei cauri tikt. Bet ir jāzina, jāsamana, kur sarkanā strīpa. Tai pāri ne. Tad vairs nav cilvēcības. Tu, draudziņ, to strīpu zināji. Tu biji izglītots cilvēks, nevis šāds, tāds skolās mācīts gudrellis.”

Imblauciņš apdomājās, nošņauca degunu. “Nu jau pietiek,” Grieta kā glāstot pieskārs vīra piedurknei. Taču Imblauciņam vēl kas bija sakāms. “Mīlo Arvīd,” viņš it kā ieraudājās, “man sirds ir tik pilna, tik daudz būtu tev ko teikt, ka es to nekad neizteikšu. Tu biji uzticams kā . . . suns. (Grieta: “Apžēlojies! Ko tu runā?!”) Ar savu Elzu gandrīz līdz zelta kāzām nodzīvoji. Godīgi nodzīvoji. Ja būtu vēlēts — arī otru piecdesmit jūs viens pie otra cieši turētos. Bez salēkšanās jau neiztika. Neviens neiztieka. Kādreiz dabūji arī kādu dunku. Bet lai kā — vienādiņ tev bija mutē: “Es viņu mīlu.” Vai tu atceries, ka vienreiz Popes ballē tik tikko neiekaustīji to trešās rotas virsnienu. Toreiz tu jau biji stipri iecerējis Elzu, abi sēdējāt blakus, bet tas

virslēitnants nāca klāt, izslējās kā gailis un paklanījās Elzai. Tik liels un lepns, it kā tevis tur nemaz nebūtu. Patiesību sakot — tāds zaļknābis vēl bijī. Bet dūša kā vērsim. Tu pielēci kājās un pateici: "Virsnieka kungs, atšujas! Citādi jūs nobaudīs, cik strādnieka roka ir smaga." Es jau turpat sēdēju un visu dzirdēju. Lai tikai viņš būtu pamēģinājis . . . Jāā, Arvīd. Piecdesmit gadus nodzīvoji ar savu Elzu. Bet tagadīn dažs nevar ne gadu. Nav izglītības. Nav iekšā uguns. Iedegas gan, bet švirks. Izsvilst."

Imblauciņš apklusā, pamīnājās. Šo brītiņu izmantoja Grieta. "Diezgan! Nerunā vairāk!"

Laulātais ievilka elpu. "Tu dzirdi, Arvīd, mani steidzina. Jābeidz. Tikai to vēl gribu tev pateikt, ka puķes, ko pieliku pie citām, nav nekas. Un tas, ko te runāju, arī nav nekas. Ja vien varētu, iedotu pavisam ko citu. Zāģi,

cirvi, āmuru, izkapti, lāpstu, pītāķi . . . visas, visas lietas, pie kurām tavas rokas bija pieradušas. Es gribētu, lai tu viņā pusē varētu atkal darboties. Bet negribētu, ka tur būtu tāds ass, kodīgs vējš, kāds rudenos un pavasaros nāk augšā pa Ventas muti. Es gribētu, ka tevi tur nemocītu jūlija un augusta kvēle, nemērcētu mūžīgie sviedri. Es gribētu, lai tev tur būtu laba ēna, kur pasēdēt un atpūsties. Tāda kā zem lielās liepas pie Almas Akmeņdzirās. Es gribētu, mīļo Arvīd, sēdēt tev blakus un klausīties, kā bites dūcina visu to milzīgo koku . . . Es jau arī drīz iešu. Gaidi mani, draugs!"

Imblauciņa kapa runa bija izrunāta. Arvīds apbedīts. Garām Priežgala kapiem dūc un dūn, un rēc, un dārd divi ceļi. Uz kapa kopiņas vienmēr ir puķes.

1985./86.

Pēteris Jākobsons

Tāmnieku (ventiņu) dialekts

Latviešu valodā nerunā visur vienādi. Katrā apvidū ir savas valodas īpatnības — izloksnes, radnieciskas izloksnes grupējas dialektos.

Vecs ventspilnieks runā savā izloksnē, kuŗa ar laiku pamazām aizmirstas. Nav vairs daudzi, kas vēl tā īsti prot izrunāt un izlocīt.

Ir daži ventspilnieki — rakstnieki, kas vēl mēģina šo izloksni saglabāt dzejā un prozā. Tā, piemēram, Fricis Dziesma (Ālant Vils), Dr. Kārlis Zvejnieks (Kuraž Krišs), Rūdolfs Norītis (Ķepal Krišs). Kāds kritiķis žēlojas, ka latviešiem trūkst humoristu. To esot tikai trīs, un tie paši rakstot ventiņu mēlē.

Ap Ventspili runā šo dialektu. Līdzīgi runā vēl ap Kuldīgu, Talsiem, Dundagu un Vidzemē ap Limbažiem, Lielsalacu. Sevišķi pieminama ir Popes izloksne ar savu lauzto akcentu — intonāciju. Popniekus ar viņu valodu pazina visi, kur vien tie parādījās.

Tāmnieku dialektā esot pavisam 14 izloksnes, pa savai Popei, Vārvei, Sarkanmuižai (Ventai), Zūrām, Užavai, Zīrām, Jūrkalnei,

Piltenei, Zlēkām, Ancei, Puzei, Ugālei, Spārei, Usmai.

Tādēļ arī ventiņu valoda, ko runā Ālant Vils (Zlēku izloksne) nav gluži tāda pati, kā piem., Kuraž Krišam (Vārves izloksne, ko iemācījās no vecmāmiņas). Daudzi novadi, ieslēgti dziļos mežu masīvos, vēl ilgi saglabājuši savas īpatnības arī valodā.

Raksturīgas tāmnieku dialekta pazīmes:

1. Īsie patskaņi vārdu galā zilbēs zūd (mūs mās — mūsu māsa).
2. Gaŗie patskaņi gala zilbēs saīsinās (male — malā).
3. Lietu vārdi visi ir vīriešu dzimtā (tas cūk — tā cūka).
4. Verbiem kā vienskaitlī, tā daudzskaitlī ir tikai 3. personas forma (es ir, tu ir utt.; es gā, tu gā, viņš gā mā).
5. Vārdu saīsināšana (dzīvšen — dzīvošana, daršen — darīšana, mā — mājā).
6. Patskanis "i" bieži pārvēršas par "ie" (ziergs — zirgs, zierns — zirnīs, piert —

pirts); divskanis "au" pārvēršas par "ou"
(bļouj — bļauj, mours — maurs, louk —
lauks).

7. Līdzskaņu, sevišķi "v" izlaišana (gāl —
galva, gotans — govns, cilēks — cilvēks).

Skaistu paraugu ventiņu valodā devis Kuraž
Krišs:

Atkal aizgā'js mīles vas'riš,
Atkal velk uz rudiņ pus',
Druv's stāv novākt's, louk i nokopt,
Ciem un mežmal's — vis i klus.

Ne vairs gotan pļave boure,
Nogul'šes uz kreise sāt,
Neredz maģe Janc vairs moure —
Tas nu tagad bļouj pa plān.

Daži tāmnieku vārdi

Savācis Pēteris Jākobsons

aizčāpot — lēni aiziet
aizdars, pavalgs — piedevas maizei
aizkulties — aiziet
aizmukt — izbēgt
aizpērn — aizpagājušais gads
aizpumpēt — aizpogāt
aizviņnakt — aizpagājšnakt
aizļipot — aizskriet
akurāt — precīzi
ālava — veca govns bez piena
āloties — niekoties
ar kāri — ar apetīti
bēģele — palodze
bezmeris — svāri (sviras)
bišķin — drusku
blikšķis — troksnis
bogs — pulks, bars
bolē acīs — skatīt
borstiņa — vestīte, kur bērniem piepogāt
bikses
brangs — liels, trekns
brēkt — raudāt
butele — pudele
čāgans — mīksts
cemm — dusmas

cenkeles — kāju stilbi
ceper — cepure
cilēks — cilvēks
čubas — ciskas gulēšanai
čupa — kaudze
delna — rokas apakšējā daļa
delvers — palaidnis
dorša — menca
drupantmaize — maize rūgušpienā
dubans — dibens
dunžiš — dundadznieks
dzestri — vēsi
ēcis, ēčkrūms — kadiķis
gaužam — ļoti
gnīda — sīkstulis
gotans — jauna govns
grāpis — lielāks katls
grasīties — taisīties
groša — vecmāmiņa
guģoties — žēloties
guzlēns — pilēns
ģimis — seja
iemēja — iedzina, ieraka
izmēzt — izslaucīt
izmitināt — uzturēt
izstreijāt — izkaisīt
izķēzīt — izniekot
izļimināt — izmežģīt
jestra — dzīva, kustīga
juitiņu zeme — dāņu pussala
kamiesis — pleci
kliederi — ceriņi
klucis — baļķa gabals
knapi — trūcīgi, nepietiekoši
knauķis — mazs zēns
knaši — ātri, steidzīgi
knīpa — maza meitene
knislis — ods
knosīties — kavēties, vilcināties
koka trauki: baļļa, toveris, kubls, bunduls,
ķipis (pirtī)
kriečiņa — mazs kurvītis
krisdoles, stiķenes — ērkšķogās
kūpināts piens — bieziens
kurls — nedzirdīgs
kurnēt — protestēt, žēloties
kušķis (siena)
ķēms — spoks
ķengas — neslava
ķēnes piens — paniņas
ķeza — nepatikšanas
ķibeles — neveiksme, klizma
ķipars — mazulis

kīvēties — kīdoties
 kīviņš — kīlda
 kīkināt — kaitināt
 kreņķi — dusmas, arī rūpes
 kocis — kurvis, grozs
 lakstoties — amizēties
 lērumš — daudzums
 libriņš — mantas
 liderīgs — palaidnīgs, izlaidies
 lindraks — kleita
 ložņāt — līst
 lupstas — stublājs
 lūrēt — paslepus skatīt
 maktens — liels
 mīzlenes — sarkanās skudras
 moša — rosīga
 mudīgi — steidzīgi
 mukt — bēgt
 muldēt — stāstīt nepatiesību
 muldoņa — melis
 mundrs — priecīgs, dzīvs
 murmuls — lamu vārds
 muķis, deļķelbuks — naudas maks
 naģes — vārds
 našķis — kārumnieks
 našķot, panašķot — nogaršot
 ņiprs — dzīvs, kustīgs, veselīgs
 ņirb — spīd
 nostāk — attālāk
 nostrostēt — nobrīdināt
 okšķerēt — slepeni izlūkot
 okšķeris — meklētājs
 olders — palaidnis
 palaunags — pēcpusdienas ēdienreize
 paltraks — vecas virsdrēbes
 pančka — ūdens pelķe
 pasraugies — paskaties
 paucināt — paauklēt
 pauti — olas
 pautiņu svētki — Lieldienas
 paģēr — prasa
 pērn — pagājušais gads
 pieskas — priežu jaunaudze
 pimbers — naudaš gabals, monēta
 plekstes — butes
 plikadīda — nabags
 pliks — kails
 plukata — nolaidīgs nabags
 popiš — popnieks
 prāvs — liels
 prišs — svaigs
 pucene — pīlādzis
 pukoties — raizēties
 pumpas, kņopes — pogas
 purga — lietus un sniega vētra
 pušu — caurs (apgērbs)
 pušums — ievainota vieta
 rāceņi — kartupeļi
 rakars — palaidnis
 rāms — mierīgs
 rieķšava — sauja
 riņķis — aplis
 ro — redzi; redz, kur nāk!
 rukāt — strādāt
 sagājies — nevesels
 sariet — ļaunu darīt
 skābputra — kurzemnieku dzēriens
 sklandas — kārtis
 sklandrausis — cepums ar burkāniem
 skubināt — rosināt
 skuķis — meitene
 smādēt — nicināt, noniecināt
 smuks — skaists
 spieģelis — spogulis
 spirīts — vesels
 sprungulis — īss nokaltis zars
 strāp — sods
 strimalas — reņģes
 stulbs — akls
 sudmalas — dzirnavas
 suinīties — kasīties
 suķis — neliela cūka
 šerpi — asi
 šļorkans — slābans
 šķiņķis — dāvana
 šprūte — kālis
 tincināt — pratināt
 tizls — kropls
 trenkāt — vajāt
 tukls — pilnīgs miesās
 tupeles — vecas kurpes
 tutenis — duncis
 ukstiņš — lamu vārds
 uzplīties — uzmākties
 uzpost — iztīrīt, sakārtot
 vai tu moži — jūti, zini
 valks — aizaugusi upes gultne vai dīķis
 varjagi — skandināvi, dāņi, zviedri
 vazāt — nēsāt
 ventiš — ventspilnieks
 vepris — kastrēts kuilis
 veģis — cepums
 vilndrāna — svārki, kleita
 viņnakt — pagājšnakti
 zustrenes, bubreņes — melnās jāņogas
 zuvs — zivs

Par ventiņiem, ventiņ pus un ventiņ mēl

Tad nu es gribēt drusk Jums pastāstet un Jūs vis' gaišes gāls vēl gaišāks patais't bez kādem migls bildem pa ventiņem, ventiņ pus un ventiņ valod sevišķ.

Man tā liet jau sen klār, ka ventiņ mēl ir tā riktige un ka to vaj'dze pieņemt pa mūs rakst valod, bet tā liet ir tād un apstākļ sekoj's, ka ne Endzelīns ne Mīlenbachs nav dzimuš un uzoguš ne Dundage, ne Pope, ne Pilt'ne, ne Zlēkes, tāpat veces Stenders, ne Mancel Jurs nav kancele kāps un sovs spre-diķs tures ne Ance, ne Ventspile, bet kout kur Zemgale, un tā viņ' mūs ventiņ pus' un ventiņ valod atstājuš pabērn lome.

Bet va nebūt doudz, doudz vieglāk, ja mums nebūt jalouz sov mēl ar tād locīsen, kā "es esmu, tu esi, viņš, viņa ir, mēs esam, jūs esat, viņi, viņas ir?" Ventiņ to pateic doudz vienkāršāk: "es ir, tu ir, viņš ir" un tāpat viņ teic "tas meitans un tas cūk" tāpat kā "tas puik un tas vepers". Un kād tur jēg sasist ploukst un teikt: "Tavu jauku runāšanu?", kad to var pateikt doudz īsāk: "Tov jouk run'sen!" Kā teikt, dar'sen paliek dar'sen un run'sen paliek run'sen. Bet ventiņ jou vairāk uz to dar'sen kā uz to run'sen, tādēļ ar' tie, kam lielāks mut's bij's un lielāks run'james, tikuši pie šprics un uzspieduš mums visem nelaimīg to, ko sauc par rakst valod. Ne mums ventiņem kāds nominatīvs, ne gene-tīvs, ne akuzatīvs vaj'dzīgs. Tāpat teic "uz gald guļ grāmat" un "es sķierstej grāmat". Cit gan apsmēj mūs ventiņ's un teic, ka mēs norij galotn's, bet jēl ol var norīt, krup var norīt, nūdel var norīt, bet la kāds man parād, kā var norīt galotn. Mums ir vārd bez galot-nem. Galotn's ir tikai kokem. Kā tai touts dziesme teikts: "Lai palik' galotnīt's, kur putnem uzmetes." Ventiņem ir ar cits smuks touts dziesm's, kā, piem., tā Jāņ dziesm: "Jānīts stāve kalniņe, a pelēk kum'liņ, Jem Jānīt, kāp mug're, Apjāj man' rudz louk." Ja to teikt rakst valode, but salouzts viss ritms,

ir pantmērs: "Jānītis stāvēja kalniņā, ar pe-lēku kumeliņu, Jem, Jānīti, kāp mugurā, apjāji manu rudzu lauku." Nu teic nu paš, vai tā ir tā pat tout's dziesm?

Kad es bi jouns puik, man vecmāmiņ zinej doudz tout's dziesms, ar' doudz pasaks, spok stāsts un cits mīlīgāks stāstiņ's, kā par grā-fien lielmāt Ģenovēv, Gāgen karem u. c. Spok stāsts gan viņ doudz nestāstēj. "Ka nepiebaid bērnam roz," viņ teic. Kaimiņ Anlīz, kas bi kādreiz dabej's roz, staige a vien' pus sarkan ģīm vis' mūž. Dažreiz man' vece mamm paņēm ganes līdz uz Dižgan klajum. Tad viņ ziņģej: "Joukāks amats nevar būt, nevar būt, kā būt' lop ganiņam." Tālāk tur bi teikts, ka Dāvids ganij's aits, pievarēj Goliāt un vēlāk tik pa ķēniņ. Cit ziņģ, kas man patik', bi: "Viens kungs pa vārtem iejādams, tad satiek sav' gan' meit. Tas kungs tai pateic ,Lab'rit' un noņem sov ceper." Es pie sevs nodome: "Vot kāds smalks kungs! Noņem priekš gan meit pat ceper."

Es nu gan vairs šos smalkes kungs nere-dzēj, jo tad jou bi latviešem pašem sov valst, un katrs pats bi kungs. Bet man vecmāmiņ stāstēj, ka soves jounes dienes viņ bi dienēj's pie Vārv's muižkung. Gaspažei bij's kleit ar špicem un einzacem un pašam kungam mundiers ar garem lipem pak'ļe. Un uz kariat priekše sēdējs kučiers, kas pliukšīnāj pātag un uzsoucs' tik "Nū," kad div tramīg zierg sākuš skriet. Vēlāk gan mūs puse bi tāds Melles Uldriķs, kas sev uzdeves pa lībieš ķēniņ, bet kas nu tas pa ķēniņ: ne tam bi krons gāle, ne viņ' sievei šleiers mates. Vienīg viņ' dēlem bij's jāklanes un jāpieceļes, kad tēvs ienāk, kout tie ēduš no skābputr bļod. Pien kunkaļ šķīzdam krituš atpakaļ bļode!

Kad es jou bi paaudzes un sāk skole iet vēl ar īsem bikšelem (kaut cenkels dažreiz ziem bij nosaluš sarkan's), tad vairs a vec-māmiņ tik doudz dāršens un lusts neiznāc.

Skole mūs latvieš valods skolotāj mācēj pareize rakst valod. Cik nu tas pareiz, par to vare strīd' tes. Kad es viņei reiz piecēles un vien rok gaise izcēls teic, ka man iztrūk'š trāgbantem kņops un šabrak šļūk par cenķlem zeme, un va viņ man nevar palienēt kniepadat a ko šabraks sakniepēt, viņ man sākume nesaprat, līdz beidzot attapes, kad redzēj, kas par liet: "Ak tad tev, puisīt, bikš-turiem iztrūkusi poga un biksītes šļūk pa lieliem uz leju un tu gribi aizņemties spraud- adatu ar ko biksītes saspraust?", tad jau bi pa vēl. Lab, ka man vēl bi apakšbiks kāje, un es ar vien rok varēj biks's vēl pieturēt, citād kouns pa vis' ģīm.

Jou tā vis' klas snaigst'jes, un šur tur sprukšķej pa smieklam. Teic nu vēl, ka mēs viene valste dzīvoj': viens otr pat ne saprast! Šī skolotāj bi no Rīg's un vienmēr man' pārlaboj. Kad es teic "smeķēt", viņ teic "gar- šot", kad es teic "manam tēvam šept's," viņ teic, "tavam tēvam darišanas", kad es teic "smuks", viņ teic "skaists". Tā mēs nezare saprastes ne bišķiņ. Un kad es pret viņ sadump'jes, tad viņ man pa strāp lik stūre, le nokaun'jes. Vienmēr viņ man lik divnieks, ka es neprat latvisk izteiktes, bet es viņei tāpat būt varējs likt divnieks, ka viņ neprat vent'nisk. Bet ne es sov tainseb dabūj. Kas stiprāks, tam taisneb. Tā tas vienmēr bij's un būs. Tā man vienmēr palik tā kā cemm' uz to Bērzupen (tā to skolotāj souc). Kad es bi piektā klase, maņ vienreiz sanāc dūš kā miets, es nemaz necilierējes, piegāj viņei, izgāz sov krūt un skaidre ventiņ mēle pateic tā kā vis' klas' dzierdej: "Sklandrouš jou mēs jums ēst nedos, a kok karotem skābputr a neliks strēbt, bet tik doudz jūs varēj mums pa patikšen, ka ventiņ mēl iemāc'tes. Kāpēc jūs pastāv tik doudz uz to rakst valod."

Pie man' nav kā tai "Tālavš tourētāje": "Šurp tauri, kāpj nost ... Ciet klusi, klusi ..." Kāpēc ciest? Kas man uz sierd, tas man uz mēl, un tā es pateic. Pa tād' uzdrīkstš'nes man' gandrīz kā pimber izmet no skol. Tēvs man uzskaitē piecpadsmīt un tikai ar tēv liel lūgš'nes man' atstāj skole. "Tur ciet sov mut!" tēvs pārskaites uzblāv. Tā es dabēj kā slap lupat pa gāl. Un pa ko? Tikai pa to, ka es aizstāvēj sov ventiņ tiesībs un run's brīvib.

Patiesībe man ar' a tiem ventiņ meit'nem nav laimējes. Tas piermes, kas man patik, — Pušpūr Mildans — kas man skols sole priek- še sēdēj, vēlāk pēc skols beigšens tik uzciert degun gaise un pagriez gāl uz otr pus, kad es viņ' pacēls ceper sveic'nēj. Viņei esot mat sākuš krist ārē tāpēc, ka es viņ' skole raustījs aiz bizem. Bet to vis' zinēj, ka viņei tie mat bierst ārē no liderīgs dzīv'sens, ne no mans roust'sens. Vo ta pasoule liderīg meitan trūkst! Un kas pa to! Lai uzliek gāle parūk — tagad vis' tāds valke.

Tā otr brūt — Kazrag Emmans — a ko biež mēs ab' aizgāj pacierēt uz Kaziņ mež pieskem un a ko mēs biež ēd kope no ļocīt krizdoļogs, tā aizgāj pa brūt pie Oš Vil. Bet lab vien bij. Vēlāk es ievēroj, ka viņai resns cenķels. Kā teikt — ģīms tā nekas, cenķels galīg nekas.

Tagad man siev ir no Rīgs, bet viņei vismaz vecmāmiņ no Talsem, un tas tur pat vien ir. Pat to, ko es rune, viņ saprot, lai gan pa vent'nisk izteiktes nemāk. Bet vismaz, cilēk, tev saprot!

Tā nu mēs ab a siev šoreiz sapekeles sovs libriņš un brouks to ventiņ mēl kout va pa vis' Amērik visem mācēt. Jo kā tas lieles ventiņ dzejnieks Ālant Vils i teics:

"Un kur tik doudz cilēk kope,
Es jums sacīs, tur iet smalk!"

Kā es brauc uz Amerik

A muitniekem ķīvdames no lielem dusmem uzrakstes Krišs Ķepals

Mans veces kaimiņš un pušelnieks, Mārtiņš Ļurk no labem Piltens laikem, dziedāšns svētkes bi atkūles uz šo pus un apmetes pie man. Viš dzīve tāle jeņķ zeme, kur Putenvill cieme ierīķejs tītar farm, a ko taise dzīv noud. Tā Mārtiņš man pa ciemkukal sove outiņ pakalģale bi atveds vesel čemodan a olem. Bet, ka mēs to vāķ cēl uz ouģš, mums pa brīnam prete kladzenej plik tītar bērņ.

“Va vell!” iesouces Mārtiņš. “Kas to būt domejs ka te tāds kārstams, ka no manem olem izpērņejs bērņ.”

“Tā brīnam kādrēz notieķes,” es mēģinej tāle ciemiņ miernet. “Tu atceres, ka vienrēz Dižpuņķ mājes pēc Jāņ svinšan mēs iegāj Mins klētiņe atpūstes un no rīt pamodes uz grīd a suven vidē. Kas to būt domejs ka Jāņnakte Miniš paliks pa cūk. Bet tas mētans vēlāk pa mums smējes vēder turēdams.”

Tād lēram mājs priekše padzierdējs, mans Dižpāķ Emmiņš izšāve āre kā lod no plint. “Ko jūs te no paš rīt tais tād šķandāl un tierģjes kā čigān Pops gadstierģe,” viš dusmigs rājes.

“Va tu neredz, ka ciemiņ mums šķiņķebs atveds, vesel tītar bērņdārz,” es labņejes Ēmiņem klāt. “Mēs tagad a iztaises liel tītar farm un paliks bagāt kā Mārtiņš Ļurk.”

“Man pietiek ar tād tītar kā tev’, un tālab vāķ tos lops tūleņ projem, jeb lases paš ku grib.” Emmiņš apciertes uz riņķ un pazud atpakaļ istabē.

Mārtiņš izskatģes tik nelaimēģs kā plūms pārēdes, un es a nezine ko iesāķt. Lab, ka man garāģe viene plouktiņe tādē m reizem bi paslēpes viens pudliš ar vēderzālem. Ka mēs to pa abem bi pieveikuš, Mārtiņš nošņouc degan, pa zīm, ka viņem lab dom gāle.

“Ja tā lab padome, tā liet nou tik trak. Štrunts pa olem, bet mēs vēl iztaises noud. Tu, Kriš, ej pa iel un pille balse souc — sanāķ pie dzīvem tītrem, sanāķ pie dzīvem tītrem. Tu zin, tāpat kā zvejņiek sievs ostmale souc — sanāķ pie prišem zuvem. Es pa to laik lēn brouks no pakaļ un līdz ko radses kāds pierceģs es tūleņ būs klāt.”

“Bet te toč vis man pazīst un kaimēņ domes, ka es i atkal driģens sadzēres. Ta gan Emmiņš man ād pa acem norous,” es turģes prete.

“Tas neķas, Mārtiņš gāl grozdams attēc. “Mēs pabrouks uz cit pus, bišķ āre no pilsēt un viss būs lab.”

Mārtiņš bi gaišs ciliks jou no jonebs dienam un tā mēs izdar. Pilsēts male es izķāp no outiņ un sāk sov dārb. Sākme gan suņ skrēģ man pakaļ un taisģes bikses krist, bet vēlāk mēs sadzīve tūr lab un viņ sāk paš a sev amzierties. No dārb mīlestīb mans klie dzameis sāk čīķst kā nesmērts rat ritens līdz beidz vien tanteņ man aptureģ.

“Kāde valode tu dēls tur bļostes un ko tu grib izbļout?” Tā vece groš man noprase.

“Es bļouģ tālab, ka not man spieģ, jo vis outiņ pakaļ i pill ar mazem tītrem,” es gandrīz kā lūģšan iztēc sov nelaim. Pa to laik Mārtiņš a bi klāt un pacēls vāķ souc tantiņ apskates. Tantiņš piečāpeģ klāt un viņ ģīms atplouķ kā ģeorgīn ziedšens laiķe.

“Taisņ pa to es ilg bi domejs kā tikt pie kopšans dārb, kas manei veslībai va nāķt pa lab,” tantiņš prieceģ stāste.

“Pa tād runšan Mārtiņš bērģe roķs un atņierdzes kā runcs uz pelem mīleg ņurde: “Tie i īst sugģ tītar, kas nāķ no Amēriķ, tūr žēl laist no rokem āre. Man māģe i vesel fārm un no kopšans dārbem es i vesels kā rutķs.

Tas tantiņš klousģes abem ousem un acs sāk spīdt kā krizdols. “Nu lab, ta nosķait man piecdesmit mātģts un piecdesmit tēviņģ,” viš nočāpstņej lūps. Tād izdāršnes mēs nebi gaidģuģ un ab a Mārtiņ gandrīz rēģe iesouces: “Bet kālab tu grib tik doudz tos tēveņģ? Priekš olem pietiek a vien, bet priekš ģaļ nekriģt svare.”

“Aha, dēleņ, jūs kā vīrišķ šovņist no tād liet neķo nesaprot,” tantiņš žēl paskates uz mums kā zierģs uz zvierbal un stāste tālāk: “Es vis sov mūģ i viens pats sites dzīve un negrib ka tie lopeņ mokes tāpat. Vecamdienes sove māģe es negrib pieļout lidriģ dzīv

un tālab visem pie laik jābūt pa pārem."

"Ta jou mums papriekš jābrouc uz dzimtsarakst nodaļ, bet ej nu sazen kurš tur ir mātet un kurš i tēviņ. Jem vis to čumdān un dzīve vesels." Mārtiņš sāk vilkt sov tītar kast āre. Tantiņš izskatjes tīr priedegs, iespied Mārtiņem noud souje un lik to kast iestiept ķēķe.

Tāde vīze mēs tik no nelaim vaļe un pa to vēl dabe smuk noud. Tik pat priedeg kā vece tant mēs brouc māje. Pa ceļam Mārtiņš ierūnjes: "Va zin Kriš, tād šeft negades katr dien. To dērt atzīmt tāpat kā torēz Jāns Dižpunķ mājes."

Es jou tēc, ka Mārtiņem vienmēr bijs gaiš gāl un tā mēs tos Kanad dziedšans svētkš nodziede paš uz sov rok. Projem brouc šlokane duše viš man vēl piekodnej: "Bet tagad tu Kriš sapurnes un atbroc paciemtes pie man. Es redz, ka tev doudz kas i iekše un tu doudz va tūrt."

Tūleņ uz rēz es Emmiņam to tā nezare tēkt. Tik vēlāk pie Ziemsvēt karteņ rakst dārbem es pa to ierūnjes. Bet tas mētans sagriese kā kreklš uz veštriķ un norūces: "Es tāde ļezge nelaidises, iznāks tāpat kā dziesm svētkes, kouns pa vis ģīm. Ja tu grib, ta brouc viens pats pie sov Ļurk un ta jūs ab va atkal ļurkties cik tik uziet."

Tādes rēzes Emmiņš i ciets kā sprūt, bet es a negribe sapītes sievišķ lindrakes un tālab pēc Mārteņ padom sajēm vīr dūš un taisjes ceļe.

Es sove mūže vēl jenķ zeme kāj nebi spērs un vienrēz toč jāizkustes i. Emmiņš uz atvadšanes izskatjes tīr vēlīgs un pa ciemkukal piespied man pajemt līdz liele gumijkok, kas bi jou aizoudzs siens spieglam priekše. A lielem mokem es to iestūķe pakaļsēdeklē kā brūt pie altar vezdams.

Liele ceļ gabal gāj labi, bet līdz ko es tik pie robež, tā uzrēz boms kā bezmers man priekše. Es uzpūt tour, bet tas boms kā neceļes, tā neceļes. Pa to laik man pakļe sastājšes cit outiņ un a sāk pūst tourem tāpat kā es. Iznāc gandrīz tāds kā kamerorķestrš dziesmsvētkos. Ta es gribe kāpt āre un parādet, ka tāds boms ventīnem i niek liet. Bet tas džentelmens laikam nodome, ka es nāk no soulaine Florid, jo viš man pagodne pa "sannibeač". "Va tu neredz, ka taje ļoc noud jāmet iekše?" Viš man rupe balse uzsouc un a pierkst parāde uz tād kā ķesel. Es sabēr vis

noud kas man bi kabtē un paties, tas boms pacēles pats no sev.

Piltens prāģrem bi labs teicmeis, ka nelaim nenāk vien. Taisn tā trāpjes man. Es vēl nebi lab gāz piedevis, ka atkal tāds būds priekše un katre tāds kā zaldāts iekše. Es gribe dragt cour kā fronts līnje pie Opočk, bet šis man priekše: "Kur es tā steidzes?"

"Ja tu i tik ziņkāregš, es va patēkt, ka es brouks pie Mārtiņ Ļurk uz Putenvill."

"Tev, mister, i pagar mēl. Ja tu to neieraus iekše, es va likt tov kariet pagriest uz cit pus. Bet pasak man ko tu tur dārs un cik ilg dome palikt?"

Es redze, ka tam vīrem ģīms savilkes kā etiķe skabts gorķš un tālab pavisam labe un smalke vīze es izstāste, ka mēs nosvins svētkš, iedzers šņab, pārsprīedes veces labes laiks, uzrous kād svētk meldiņ pa Ķemmer Anniņ va Pumpiņrase un ta brouks māje.

"Izklouses un izskates, ka tu i alkoholiķš," viš man praten tālak.

"Nekāde ziņe, es i tīrs ventiš," es a lepn saslējes.

"To es redz. Bet kas tev tur pakļe," viš a pierkst rād uz Emmiņ gumijkok.

"Tas i gumijkoks. Tu va iedomtes, ka es viņ latvieš puķbode nopierk, viš bi tik seš coll garš, bet paskates kas tagad izoudzs. Mārtiņš pa to būs dikt priedegš, jo tas i no speciāl sug Ficus repens, kā to pats Linejs notēcs, tu zin, tas veces botāniķš no Zviedr ķēniņ zem," es negribe izrādtes pa muļķ un būt stāstes vēl tālāk, bet šis vais negribe kloustes. Itan pikt viš man uzsouc: "Tu te neļuran nieks un neko tu te nerēpnes. Pēc likam tāds koks Amerike nevar iekše laist un tālab velc to mež āre. Tu va būt laimīgs, ka man šodien bērs piedzim un es i labe dūše, citād tu līdz Putenvill nemaz netikt. Citrēz tu jem vēre, ka a muits vīrem nou nekād vell dzišn. Sapat?"

"Jes serī," es grūt nopūtes un vilk Emmiņ odznete gumijkok āre. Pie sev es gan nodome, ka tād brīnam ka vīrem bērs atsrades va notikt tik Amērikā, bet patēkt es to vais neuzdrošnejes. Dūš man sašluk kā pārdurts cūks pūsls, bet tomēr es brouc tālak. Sāk griptes ēst un gāz ar gāj uz beigem. Es pieture viene viete un lik, la pumpe iekše cik tik iet. Beidzt tas zells pumpšān dārb bi pabēdz un patēc, ka man jāmakse astoņpadsmet dolār. Es izvilc vesel divdesmitniek a mūs

smuk ķēniņien bild un lepn tēc la viš patur vis, jo es i ventiš un noud man nou žēl. Tas ciliks skatjes uz noud un tad uz man it kā es viņem kabtē būt iesplāvs.

"Kas tas pa papīr gabal ko tu man iedev," viš bezkouneg nopras.

"Va tev acs nou piere un tu neredz, ka es no lab sierd tev uzšķiņķe vesel divdesmitniek," man a dusm kunkals sakāp kakle.

"Te, mister, i Amērik un tād brāķ noud mēs nejem. Bet ja tev ist noud nav, tad iedod vēl vien tād desmitniek un krates laimigs tālak."

"Tā i cilik loupīšan," es jut, ka nelaim atkal klāt. "Pats Koupens tā neizrīķjes a zemniekem. Bet ja nu tu tik izkāmjes pēc nouds, ta še un nopērc brūtei gosneņs va šmiņķ doz." Sašuts es uzdev pa peder un laid uz priekš. No kreņķem es bi pavisam šlogans

un prasjes uztaiset dūš. Pierme iebroucmē viete es griez sovs rats no šosej nost un gribe jou iet iekše, pie dorem man kād trīs puišēl klāt un bāžes viers. "Ser, tu i no Kanad un lab būt ja tu sovs riteņs apdrošnet pret gais," viens man skriedams līdz sāk aplam muldt.

"Skrien tu pats pa gais, es neies pa muļķebem noud svaidet," es vairs neklousjes un gāj prom. Tik doudz es vēl dzierde, ka viņ smiedmes nokliedzes: "Lab, lab kā tu pats grib. Te i brīv zem, bet noud jāpeln visem."

Otre rīte kā es nāc āre, mans smukes outiš stāvej kā vec vist uz olem. Viss četr rieps bi kā pankūks uz cepešpann. Nu es atcērjes kālab man būt bijs derīg pajemt to gais apdrošnešan. Tā es dabe pats pūst riepes līdz beidzot tik Putenville, kur svētkš mēs a Mārtiņ Ļurk nosvine uz god. Bet citrēz uz tād Amērik es gan vais nebrouks.

Piltans Brīvkungs,
pats Ālant Vils

Jubilejs dziesm

Kā Dundake, tā Puze, Pope
un Ugles, Zlēkes un šur, tur
mēs vis i vienād lab un kope
kā vēl nikad un it nekur.

Mūs meil pa peide gad pussimten
i apstaiges viss pasols mals —
ka vis Zemslođ būt mums pa dzimten
un mēs vart visur savilkt gals.

Bet nu mēs svin te, Līvzem kāpes —
vis kājgriež un vis štrimalbends
un cit lab ļotiņ, ko nov trāpes
kāđ liktenbult no Rīgs vo Stends.

Mēs vis var kope izskal't rikels
un vilkt uz balsem reš un smalk
pa jūrsakmeņem, kas pleiš tīkels,
un botem, kas voirs tikes malk —
un visvisādam citam kaitem,
kas bijašs un, droš vien, vēl būs,
toč sien a neraujāmam saitem
tā asiņbalss, kas viene mūs
pa koč ko nedalam un vesal —
un mēs pret likten uzsit knip
un teic šim: Veces, netais ķesal —
tu i mums tik tāds nabagrip,
kas kāre atjemt, plēst un plicant,
bet asens mums i pills a sāl —
un tur tu, le kā žņogt un dricant,
nemūžam netiks nekur tāl! . . .

Un uz to jok no zviedre klintem
es laiž pa som un igauņ riņķ
cor laipnig rok a mīlam zintem
šo maģe ventiņ perš pa šķiņķ.

Ventspils šodien

Ilgvars Spilners

Vai Ventspils jāpārceļ citur?

"Laiks" 1989. g. 18. — 28. oktobrī.

VENTSPILS, pie Ventas ietekas jūrā, šodien ir viena no lielākām Pad. Savienības naftas un ķīmisko produktu eksportostām. Tā ir transporta mezgls, naftas vada "Draudzība" Polockas—Ventspils atzarojuma un naftas produktu vada galapunkts. Naftas un ķīmiskos produktus saņem arī pa dzelzceļu. Ventspilī ir 51 400 iedzīvotāju (1986. g.). Galvenie darba devēji ir Ventspils ostas rūpnīca, zivju konservu kombināts, ventilatoru rūpnīca un dažādi citi rūpniecības un sagādes uzņēmumi, kā arī importa un eksporta osta dažādām precēm.

Ventspils ostā ir uzcelti vairāki moliņi lieltonnāžas naftas tankkuģiem. Naftas pārsūkņēšanas baze tur ierīkota naftas un naftas produktu izvešanai uz ārzemēm, galvenokārt Rietumeiropu.

1985. gadā Ventspilī ieradusies 2687 kuģi, to vidū 864 no ārvalstīm. Eksporta-importa kravu gada apgrozījums ir apmēram 40 milj. tonnu. Kopš 1979. gada Ventspilī darbojas ostas rūpnīca, kurā ražo kompleksos mēslošanas līdzekļus.

"Laika" redaktora Dr. Ilgvara Spilnera saruna ar Dr. Andreju Eizānu, kas ir Ventspils galvenā ārsta vietnieks civilās aizsardzības jautājumos un PSRS Augstākās Padomes deputāts. (Ilgvara Spilnera doktora grāds ir ķīmijā. Sekojošās intervijas ievietotas nedaudz īsinātas — Red.)

I. Spilners: "Vai jūs, lūdzu, nepastāstītu par Ventspils piesārņošanu un par iedzīvotāju bēdīgo veselības stāvokli, ko tā izsaukusi?"

A. Eizāns: — Ja skatās uz Ventspils situāciju, tad jāsaka, ka Ventspilī drīz būs jāimportē iedzīvotāji. Paši ventspilnieki nav vairs spējīgi atjaunot Ventspils populāciju. Iemesls tam: katra otrā sievietē vecumā, kad var radīt bērnus, ir neauglīga.

I. Spilners: "Kas to izsauca?"

A. Eizāns: — Acīmredzot, šeit ir vesela gamma ķīmisko agentu, kas tiek eksportēti un importēti caur Ventspils ostu, plūs vēl apstākļi, ka šeit kādreiz ar ķīmikālijām ļoti stipri tika apstrādāti mežu masīvi un ķīmikālijas ļoti plaši tika pielietotas lauksaimniecībā. Un vēl bez tam mēs esam uz valsts robežas, un šeit ir augsta dažādu karaspēka daļu koncentrācija, kas plaši pielieto visus iespējamus radiotehnikas līdzekļus. Līdz ar to te ir lieli elektromagnētiskie lauki. Visi šie kopā noveda pie bēdīgās situācijas, ka pēcnācēju kļūst mazāk un bērniņi, kas dzimst, nav pilnvērtīgi. Visspilgtākais piemērs, kas pierāda, cik smagi sagrauts Ventspils iedzīvotāju genofonds, ir tas, ka Ventspilī, kas ir Eiropas pilsēta, ar Dauna (Down) sindromu, kas ir viens no hromosomu slimību veidiem, ir divas reizes augstāka saslimstība nekā Rietumeiropas valstīs un citur Eiropā.

Ar ostas rūpnīcas stāšanos ierindā mūsu pilsētas iedzīvotāju stāvoklis progresīvi ir strauji pasliktinājies. Tas ir statistiski pierādīts. (Šī rūpnīca kopš 1977. gada tiek lietota ķīmisko produktu pārvadāšanai; kopš 1979. gada ražo šķīdros kompleksos mēslošanas līdzekļus). Nelaime ir tā, ka tikai šobrīd mūsu sanitārie dienesti sāk tos agentus vērtēt. Arī mūsu dzeramā ūdens kvalitāte nav augsta.

I. Spilners: "Kādreiz Ventspilī ļoti sūdzējās par kālija sāļu augsto procentu gaisā, kur tie nokļuva sāļiem putekļojot ostas pārkraušanas darbos."

A. Eizāns: — Divu gadu ārkārtīgi smagā cīņā ar PSRS Minerālvielu ražošanas ministriju mums tomēr ir izdevies panākt, ka šī kālija sāls putēšana pašā pilsētas centrā ir ļoti samazināta, un problēma ir gandrīz atrisināta.

Mums parādīja analogu kompleksu Tampā (Floridā). Tur viņš ir nesalīdzināmi lielāks, bet tālu ārpus dzīvojamās zonas.

I. Spilners: "Vai Jūs tur aizveda kādā sakarībā ar Hammera "Occidental Petroleum Co." pasākumiem Ventspilī? Viņam ir fosfātu raktuves Floridā."

Dr. Andrejs Eizāns

A. Eizāns: — Mūsu izpildkomitejas priekšsēdētājs Lembergs panāca, ka Pad. Savienības valdība atzina par iespējamu komandēt uz turieni grupu Ventspils cilvēku: pilsētas galvu Lembergu, LTF pārstāvi Didrichsonu, mani kā VAK pārstāvi un vēl ostas rūpnīcas direktoru, Ministru padomes bij. dabas aizsardzības nodaļas priekšnieku Šēnbergu un 3 pārstāvjus no minerālmēslu ražošanas ministrijas, lai tie paskatītos, kas notiek ārzemēs or analogiem ķīmiskiem termināliem.

I. Spilners: "Un ko jūs konstatējāt? Kas jādara, lai draudus novērstu?"

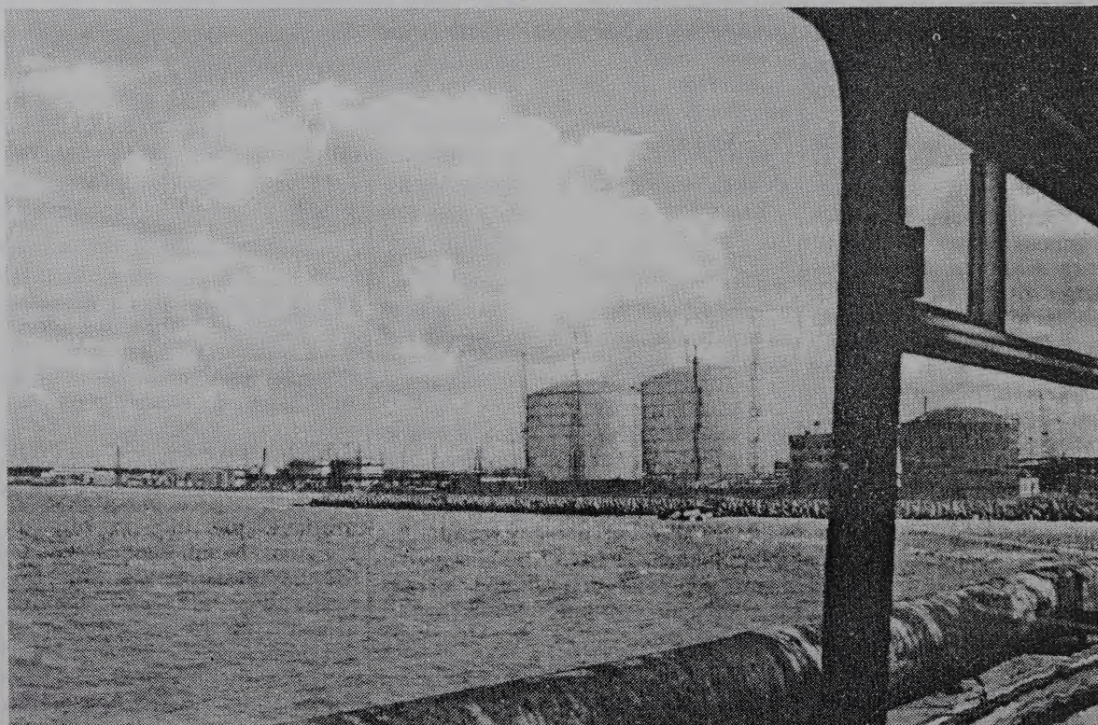
A. Eizāns: — Ventspils situācija ir salīdzināma ar Ludvigshafenu, Bonnas republikā, jo tur arī lieltonnāžas amonjaka rezervuāri ir pilsētas centrā. Starpība ar Ventspili ir divos momentos —

pirmais, ka Ludvigshafenā mēs neredzējām amonjaka rezervuāriem blakus citus lieltelpuma rezervuārus ar ugunsnedrošām un sprāgstošām vielām (naftas produktiem, benzīnu, petroleju, dīzeļdegvielu, metanolu un ļoti degošo, sprāgstošo un indīgo akrilskābes nitrilu), kā tas ir Ventspilī. Ludvigshafenā visur šie rezervuāri stāvēja izolēti. Otrs moments ir darba kultūra. Disciplīna rietumu pasaulē ir ražošanas svētums, bet pie mums tā ir pēdējā vietā.

I. Spilners: "Kādu atrisinājumu Jūs redzat? Vai Ventspils iedzīvotāji ir jāpārvieto, uzbūvējot jaunu pilsētu tālāk projām, vai arī jāslēdz ostas rūpnīca? Vai jādara tikai kaut kas daļējs?"

A. Eizāns: — Pirmais, tīkamākais atrisinājums varētu būt Ventspils pilsētas pārcelšana uz citurieni. Otrs variants varētu būt aizvākt projām visas naftas bāzes ir visiem rezervuāriem, plūs metanolu, plūs akrilskābes nitrilu, kas ir bīstamākais. Tad paliktu tikai amonjaks, un to varētu pieciest. Cits variants varētu būt, ka aizvāc projām amonjaku un akrilskābes nitrilu, un paliek naftas produkti un metanols. — Citu atrisinājumu nav, jo spriedelējumi par apvedceļiem ir skaisti tikai teorētiski. Tas būtu saistīts ar papildus dabas postījumiem, jo dzelzceļam un šosejai ir vajadzīga vieta, un tās mums šeit pilsētas pievārtē nav daudz. Otrs moments, kas netiek atrisināts, ir kardinālais jautājums par amonjaka rezervuāriem. Amonjaka un akrilskābes nitrila rezervuāri ir "nobloķēti" ar degvielu rezervuāriem.

Skats uz Ventspils pieostas rūpnīcas rajonu.

I. Spilners: "Ja Latvijai pašai būtu noteikšana par transitu un šis transits dotu ienākumus valstij, un šie Ventspils uzņēmumi piederētu Latvijas valstij, vai Jūs saskatītu citus atrisinājumus?"

A. Eizāns: — Jūs man ar to atgādinājāt, ka ir vēl ceturta alternatīva. Amonjaka stāvoklis pasaulē tirgū šodien nav spožs, jo Persijas liča rajonā gan Irāna, gan Iraka sāk intensīvi darboties, lai ražotu amonjaku, jo izejvielas, t.i., dabīgās gāzes viņiem ir vairāk nekā vajag. Tādēļ amonjaka eksports var kļūt Pad. Savienībai tikpat neizdevīgs, kāds šodien ir naftas eksports. No naftas mēs ļoti maz pelnām, bet cita eksporta it kā nebūtu. Pašreiz arkilskābes nitrils ir dārgākais no visiem eksportējamiem produktiem, un, diemžēl, tas iet kā maksa par šīs ostas rūpnīcas būvi. Varētu eksportēt kadu citu pieprasītu, bet nekaitīgu produktu, kas atvietotu amonjaku un akrilskābes nitrilu.

I. Spilners: "Vai PSRS AP deputāta amats Jums dod iespēju ieteikumiem un ietekmei?"

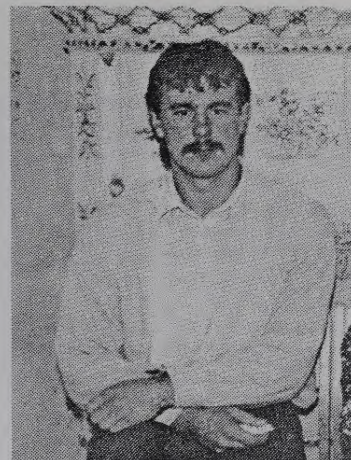
A. Eizāns: — Es varu protestēt un prasīt, bet lēmumus kongress pieņem kolektīvi, un tur es esmu viens no vairāk nekā 2200.

I. Spilners: "Vai Jums ir iespēja veicināt lēmumu pieņemšanu?"

A. Eizāns: — Ir ļoti interesanti ar šiem lēmumiem. Tautas foruma delegāti nobalsoja, ka vajag nekavējoties slēgt Ventspils ostas rūpnīcu šī gada janvārī. Kad delegāti zālē ar sajūsmu bija nobalsojuši par šo formulējumu, tad gala dokumentā bija ierakstīts cits formulējums — "ostas rūpnīcu vajag pārprofilēt". Tātad bija "atradies" kāds, kas šo balsojumu "izlaboja" par nekonkrētu un neradikālu punktu.

Otrs piemērs ir no Augstākās padomes sesijas, kurā tā atzina par vajadzīgu nobalsot par ekoloģisko situāciju Latvijā un par to, ka ar 1990. g. 1. janvāri ir jāpārtrauc akrilskābes nitrila eksports un ar 1991. g. 1. janvāri — amonjaka eksports. Kad šis dokuments parādījās publicētā galīgā formā avīzēs, tad datumi bija pazuduši. Šis "rokas" vai "spoki", kas to izdara ir neredzami.

Tālāk redaktora I. Spilnera saruna ar Ventspils Vides aizsardzības kluba (VAK) prezidentu Ģirtu Kristovskis. Uz jautājumu, cik liels ir sabiedrības atbalsts VAK Ventspilī un kas ir darīts un kas vēl jādara, Ģirts Kristovskis atbild, ka grupa nav liela un ka VAK darbojas tikai pusotra gada. Dr. Eizāns ir bijis viens no kluba dibinātājiem. Kopā sanākuši cilvēki, kas redzēja lielās neapmierības Ventspilī un atzina, ka jāapvienojas, lai būtu spēks panākt uzlabojumus vides aizsardzībā. Vietējās varas lēmumiem nebija nekāda spēka, nebija atbalsta ne no republikas, ne Maskavas vadības. Nebija vēl LTF vai LNNK, un tā VAK bija vienīgais spēks, kas gribēja kaut ko

Ģirts Kristovskis

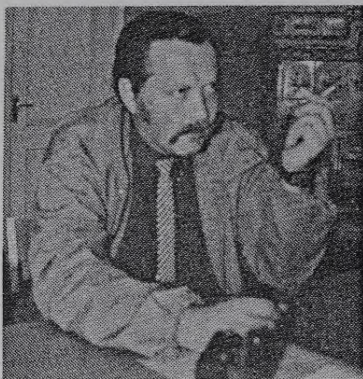
panākt. "Mūsu rezolūcijas, ko pieņemām pirmajā Ventspils demonstrācijā, kurā bija 10 000 dalībnieku, tagad ir pārņēmuši arī citi," saka Kristovskis.

Uz jautājumu, vai VAK ir domājis par pasīvo pretestību, lai tiktu ārā no situācijas, ko VAK apzīmē par staigāšanu, Kristovskis paskaidro, ka ir bijuši piketi sakarā ar izpildkomitejas lēmumiem. Izpildkomiteju piespieda pieņemt lēmumus. "Bet tas nebija grūti, jo arī viņu 'būt vai nebūt' nozīmē šo jautājumu risināšanu," vērtēja Kristovskis. "Mēs ilgi gaidām, kad pienāks istais brīdis, lai izvestu tautu dzelzceļa stacijas rajonā un darītu kādu konkrētu lietu. To mēģināja darīt LNNK, bet viņu rīcība nebija saskaņota ar VAK un LTF. Līdz ar to šī ideja tagad ir 'izsmērēta', un mums jāgaida jauns mirklis, kad varēs "sist ar āmuru naglai pa galvu" un tiešam trāpīt," saka Kristovskis.

I. Spilners: "Kādu atbalstu VAK dod Ventspils iedzīvotāji un strādnieki?"

G. Kristovskis: "Katrs iedzīvotājs principā atbalsta VAK, bet, kad nāk moments piedalīties akcijās, kas ieilgst bez panākumiem, tad šis cilvēks kļūst notrulināts un viņš vairs netic. Tāpēc tagad viena no VAK galvenajām pamatidejām ir, ka Latvijai, lai risinātu ekoloģijas un tautas izdzīvošanas jautājumus, ir jākļūst neatkarīgai valstij. Piemēri tagadējos apstākļos rāda, ka mēs neesam tiesīgi lemt un ka to nevar darīt arī republikas vadība. Visi vietējie lēmumi un prasības apguļas Maskavā kādā atvilktnē. Mēs šeit Ventspilī esam kā pulvermucā un jābaidās, vai no mūsu idejas līdz tās realizācijai nenotiek kas nelabojams," uzsver Kristovskis. Uz Spilnera piebildi, ka varbūt Maskava nevērtē Ventspils situāciju par sliktu, jo citur tā ir vēl sliktāka, Kristovskis atbild: "Valsts ir tiktāl nolaista, ka šeit daudz kas ir pieņemams, kas civilizētā pasaulē ir draudošs. Tāda ir degradētā padomju domāšanas sistēma."

I. Spilners: "Vai Padomju Savienība ir gatava piedalīties konferencē, kur valdības līmeni lemtu

Ivars Ķiploks

par Baltijas jūras un tai piegulošo zemju vides aizsardzību?"

G. Kristovskis: "Pad. Savienība piedalās šādās konferencēs, bet valstu līmenī šie jautājumi nav atrisināti labvēlīgi. Augšējie varas un zinātnes līmeņi nespēj šīs problēmas risināt.

Šinī jautājumā par Pad. Savienības piedalīšanos starptautiskos nolīgumos Dr. Eizāns piebilst, ka Pad. Savienība nav spējīga šos lēmumus pildīt, arī ja gribētu. Ražošanas zemais tehnoloģiskais līmenis esot apzīmējams par "cūcību". Tas līdz ar zemo darba disciplīnas līmeni spiež "cūciski strādāt". Naftas produktu piesārņošanas līmeņa mērīšanā Pad. Savienība atpaliekot pārējām Baltijas jūras piekrastes zemēm desmit reizi. Piemēram, ja citi nosaka divas vienības kādā tilpumā, tad Pad. Savienība spēj noteikt tikai 20 vienības. Panākumi šajos noteikšanas līmeņos būtu tikai, ja tajos darbotos kāds starptautisks orgāns. Standartu piesārņošanas mērīšanai Pad. Savienībai netrūkstot, bet tie pastāv tikai kā brīdinājums.

Tālākā interviju gaitā redaktors Spilners runāja ar Reģionālās dabas aizsardzības komitejas priekšsēdētāju Ivaru Ķiploku. [Komiteja ir republikas pārvaldes sastāvdaļa. Latvijā ir izveidotas pavisam 7 tādas komitejas. I. Ķiploka pakļautībā ir Ventspils, Tukuma un Talsu rajoni. I.S.]

I. Ķiploks paskaidro, ka Reģionālās komitejas ir pakļautas centram, Latvijas dabas aizsardzības komitejai. Republikas komiteju izveidoja 1988. gadā, bet reģionālās komitejas tikai 1989. g. februārī.

Uz I. Spilnera jautājumu par reģionālās komitejas izpildvaras tiesībām, Ķiploks atbild, ka viņa komitejai ir jākontrolē pēc likuma, ko pieņemusi Latvijas ministru padome. Komitejas pakļautībā ir fons, fauna, ūdens un gaiss. Funkcijas ir divējādas — gan kontrolējošas, gan uzlabošanas. Komitejai neesot vienīgi tālākas ziņošanas centram uzdevums. Tā var pati veikt pasākumus, sākot ar

sodiem un beidzot ar uzņēmumu likvidāciju. Bez tam komiteja dod priekšrakstus, kas jāveic un kā jāveic.

I. Spilners: "Kādas sankcijas jūs esat uzlicis, piemēram, Ventspils uzņēmumiem, kas visā pasaulē pazīstami kā piesārņotāji? Vai bijuši kādi pārkāpumi, kas saistās ar 'Occidental Petroleum Co' darbību?"

I. Ķiploks: "Loģiski gaidīju, kad nonāksim pie šī sarunu tēmas." —

Dabas aizsardzības komiteja ir tikko sākusī veidoties. Mūsu kompetencē ietilpst jūras un piejūras objekti, bet pašreiz vēl ir birokratisks dalījums, jo pastāv t.s. jūras inspekcija. Tai ir pakļauti jūras un piejūras objekti, kā naftas bāze, ostas rūpnīca, zvejnieku kolchozi u.c. Iespējams, ka šo jūras inspekciju pievienos mums. Pašreizējā paradoksālajā situācijā es nevaru šajā piejūras zonā neko darīt. Tajā pašā laikā jūras inspekcija pakļaujas tai pašai Dabas aizsardzības komitejai. Rodas aplams stāvoklis. Piemēram, kad 14 cisternas nogāja no sliedēm, nebija skaidrs, kam šī situācija pakļauta. Ceru, ka līdz gada beigām šī situācija tiks likvidēta, paskaidro Ķiploks.

I. Spilners: "Vai savā darbības laikā Jūs esat pielietojis kādus sodus pret vietējiem vai vissavienības uzņēmumiem?"

I. Ķiploks: "Sodi ir pielietoti.

I. Spilners: "Vai Jūs varētu sūdzēt Pad. Savienības dzelzceļu pārvaldi vai kādu no uzņēmumiem, kas varētu būt atbildīgi par kādu iespējamu naftas izplūdi?"

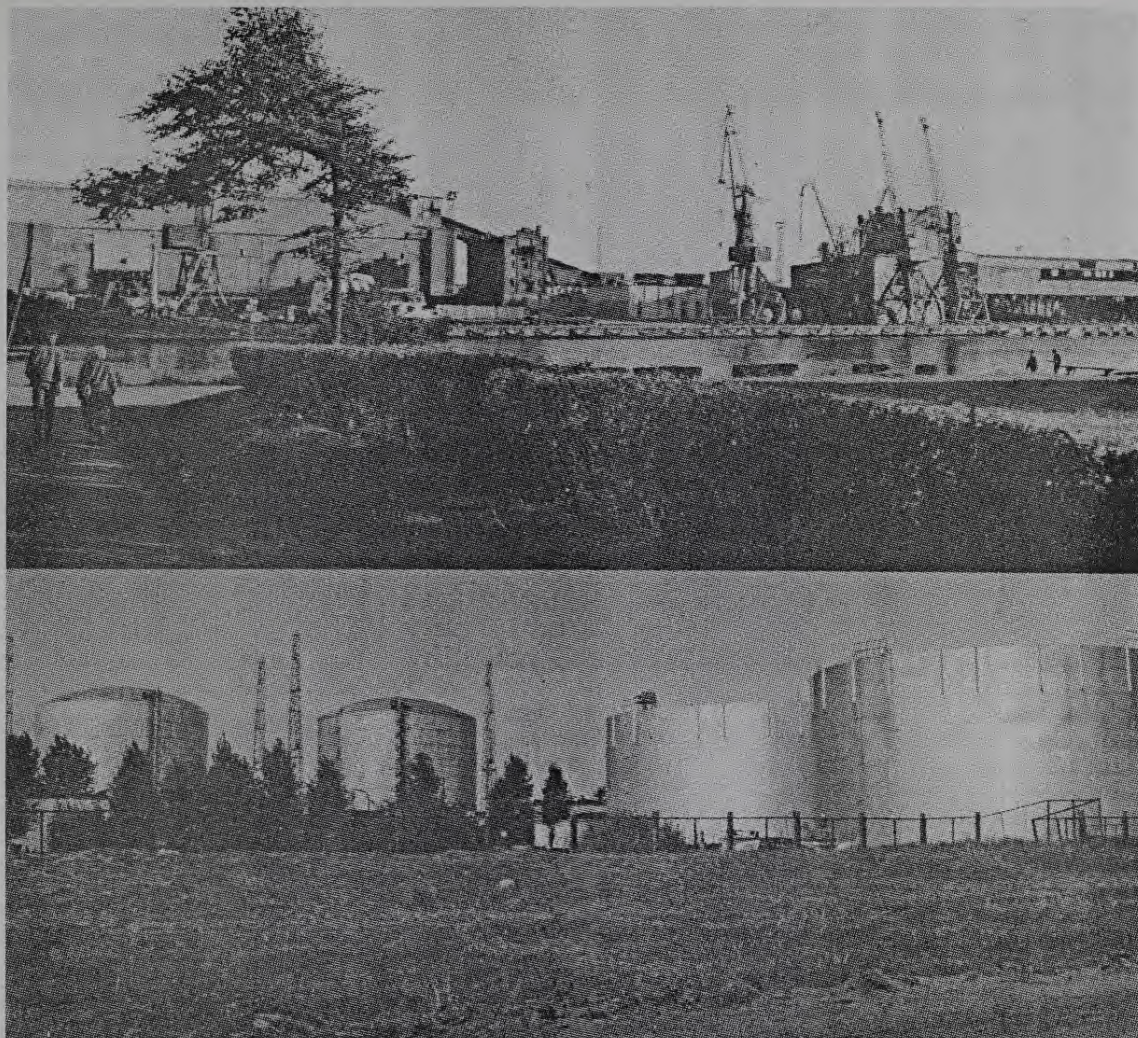
I. Ķiploks: "Mēs varētu sankcionēt arī vissavienības uzņēmumus. Tas ir likumā paredzēts."

I. Spilners: "Vai tas ietu caur tiesas procesu?"

I. Ķiploks: "Es to varētu izdarīt vienpersonīgi, bet to var apstrīdēt augstākā administratīvā organā, ejot pat līdz republikas ministru padomei. Par kālija sāļu putekļiem neko nevarējām darīt, jo tas nebija "mūsu objekts". Tas ir aplami, bet tā ir. Personīgi es domāju, ka ostas rūpnīca, pēc maniem datiem, ņemot kopumā (nolietojušies dzelzceļi, iekārtas, noplūde un attīrīšanas trūkums), dotu iespēju uzņēmuma slēgšanai vai arī dotu iespēju prasīt apstākļu uzlabošanu."

I. Spilners: "Vai Maskava nesola nekādu atbalstu Ventspilij?"

I. Ķiploks: — Mūsu izpildkomitejas priekšsēdētājs Lembergs personīgi panāca Maskavā, ka mums pienākas atskaitījums. (No transporta vērtības, kas iet caur Ventspilij. Ref.). Kad šī vienošanās par atskaiti atradās uz PSRS ministru prezidenta Rižkova galda, viņam bija saruna ar Latvijas ministru padomes priekšsēdētāju Bresi, kurš lūdza vēl laiku, lai pārdomātu šo atskaiti Ventspilij. No republikas viedokļa, šāda novilcināšanas taktika nav nosodāma, jo republika gatavojas pāriet uz saimniecisko aprēķinu,

No Ventspils eksportostas noliktavām (augšā) agrāk lidoja uz pilsētu kālija sāļu putekļi.
Apakšā: amonjaka tvertnes kopā ar naftas cisternām.

komentē I. Ķiploks. Bet pašreizējais rezultāts ir pilnīgi aplams, jo līdz ar šo Breša pieprasīto novilcināšanu nekas netiek ne Ventspilij, ne republikai.

Ventspils pilsētas tautas deputātu padome lēma, ka arkrilskābes nitrila pārkraušana ir jāpārtrauc ar 1990. gada 1. janvāri un amonjaka ar 1991. gada 1. janvāri. "Man šeit priekšā ir Latvijas ministru padomes lēmums nr. 182 (1989. g. 7. augustā), kurā tā lūdz Minerālmēslojumu ražošanas ministriju šo pārtraukšanu izdarīt attiecīgajos datumos," stāsta Ķiploks. "Tā vairs nav nekāda kategoriska forma, jo mums pašiem savā mājā vajadzētu darīt, un nevis lūgt." Viņš turpina savu stāstījumu, piekriždams Pieostas rūpnīcas pārprofilēšanas iespējai. — Rajona izpildkomiteja nesēn saņēma rīkojumu no ministru padomes izvēlēties vietu, kur novietot amonjaka cisternas.

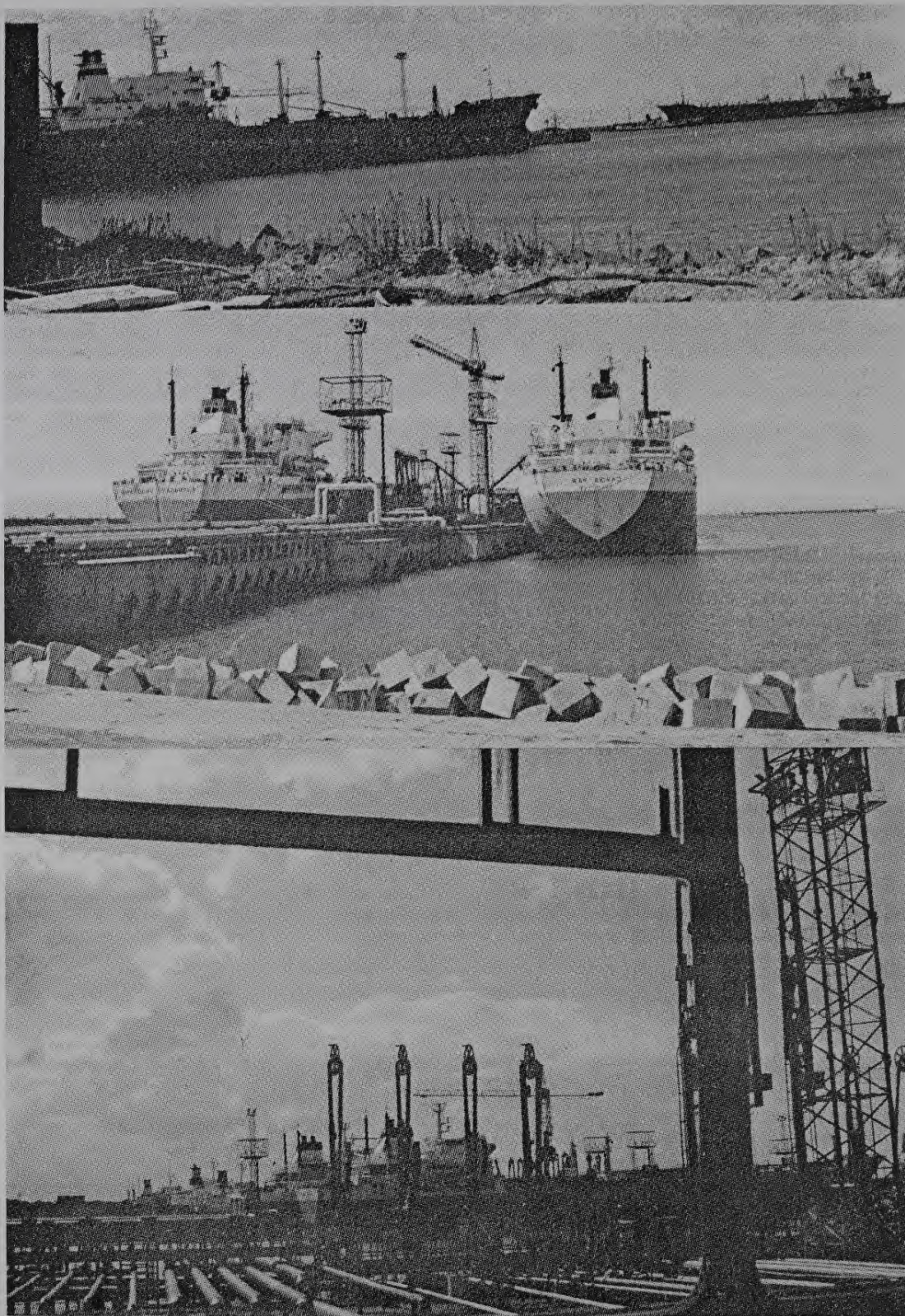
24 km no pilsētas, Kolkas virzienā ir jāizveido jaunais laukums, kur tiks novietotas amonjaka cisternas. Tā rezultātā izpostīs mežu, jo jābūvē sliežu pievedceļš un jāatbrīvo vieta cauruļvadam uz pilsētu pa kāpu zonu. Tur pa kāpu zonu

jābūvē arī blakus ceļš. Pie visa tā galvenais, ka paliek iepriekšējā problēma ar pilsētas iedzīvotāju apdraudētību sakarā ar Pieostas rūpnīcu.

I. Spilners: "Kāda ir Jūsu sadarbība ar Vides aizsardzības klubu (VAK)?"

I. Ķiploks: — Sadarbība mums ir. Dzīve pati, piem., kālija sāļu gaisā izplūšanas problēma, rādīja, ka tā ir vajadzīga. Tagad tā problēma ir novērsta. VAK loma ir spiest amatpersonas kustēties. Darbā man daudz palīdz aktivisti, kas zina vietējos apstākļus — par ūdenskrātuvēm, par upītēm un mežiem.

I. Spilners: "Ar Latvijas ministru padomes rīkojumu nr. 253 1988. gada 28. jūlijā iecēla komisiju, lai izdarītu kompleksu Ventspils pilsētas ekoloģisko ekspertīzi — ar akadēmiķi R. Kukaini priekšgalā. Izdarītās ekspertīzes rezultātā ir doti vairāki ziņojumi ar ieteikumiem. (Viens ieteikums ir slēgt naftas bazi, ja netiek rekonstruēta naftas produktu transporta tehnoloģija.) Apskatot pilsētnieciskos aspektus, atzīts, ka jānotiek kaitīgo uzņēmumu pārprofilēšanai un pārvietošanai ārpus pilsētas. Ekspertīzes arhitekti ieteica slēgt

Ventspils naftas un ķīmisko ražojumu osta, kas dod milzu ienākumus PSRS centram, bet rada veselību un dzīvību apdraudošus apstākļus Ventspilij.

Pieostas rūpnīcu (1988. g. 6. okt. vēstulē ministru padomei). Ventspilī visi iedzīvotāji dzīvo tuvāk par 4 km no amonjaka krātuves. Ekspertu slēdziens ir — amonjaka glabātuvei nav vietas pilsētā. Bioloģijas institūta direktors Andrušaitis brīdināja, ka, ilgstoši iedarbojoties, nelielas amonjaka devas rada chronisku intoksikāciju, kas izpaužas negatīvi elpošanas orgānos. Indīgu vielu emisija notiek vislielākās koncentrācijās Pieostas rūpnīcas apkārtnē, un dzīvošana dažos Pārventas vecpilsētas rajonos nav vēlama un ir pat aizliedzama. Ventspilī jāierīko pastāvīgs vides piesārņošanas novērošanas tīkls, un naftas pievadi jāierīko pazemē. Lielas avārijas izcelšanās iespējas pieaug, un tā aptvertu plašas teritorijas, arī aiz pilsētas robežām. Avārijas epicentrā sagaidāma 50% līdz 100% iedzīvotāju bojāeja. (Liela apmēra avārija nozīmētu arī sociāli-polītisku, tautsaimniecisku un ekoloģisku katastrofu. Ref.). Kā jūs kā Reģionālās dabas aizsardzības komitejas priekšsēdētājs skatāties uz situāciju? Vai var pašreizējo situāciju uzlabot, saglabājot to, kas pastāv?”

I. Ķiploks: — Tur ir jāveic vesels pasākumu komplekss. Es domāju, ka ekonomiski nav pareizi uzlabot to, kas ir jau nolietojies. Teiksim par naftas bazi — izdevīgāk ir taisīt to no jauna. To varētu darīt citā vietā — attālinot no pilsētas. Katrā gadījumā šīs problēmas ir jāatrisina kompleksi, izejot no tā, ka trīs bīstamās ražotnes (nafta, amonjaks un Pieostas rūpnīca) nevar būt vienā vietā.

Kas attiecas uz jaunbūvējamo metanola kompleksu, ministru padome š.g. 7. augustā lēma, ka būtu nesaimnieciski to pamest, jo tam līdzekļi apgūti par 73%, un to atliek tikai nobeigt. To varētu izmantot kādā citā veidā, ne jau metanolam. Pēc sabiedriskās apspriešanas lems par kompleksa izmantošanu. Varbūt uzglabās tur naftas produktus, līdz ar to tur nebūs jauns ķīmijas veids. — Tad vēl ir lūgums deputātu padomei atļaut metanola vadu attālināt no dzīvojamām mājām Pārventā un laist to uz ostu gar naftas bāzes teritoriju. Līdz ar to tiktu iznīcināti 3 hektari meža Ventspils zaļajā zonā.

Mums nav pilsētas ģenerālplāna. Vairākiem uzņēmumiem ierāda zemi uz Piltenes pusi, bet tur ir vasarnīcu rajons un augstvērtīga augsne.

Gigantostas būvēšanas plāni tālāk uz ziemeļiem no pašreizējās ostas ir atmesti, bet pašreizējā naftas osta tikšot paplašināta. — Nepārbaudīti dati rāda, kar ar moliem pagarinot Ventas ieteku jūrā, tiek traucēta jūras straume gar krastmalu. Tā rezultātā samazinās smilšu plūsma Kolkas raga virzienā, un rags pēc šīs hipotēzes samazinās. Līdz ar to pēc desmitiem gadu jūrmalas mājām būs klāt ūdens. (Tas notiek tāpēc, ka Venta visu laiku nes smiltis uz jūru, un jūra tās nes tālāk.

Tagad sakarā ar ostas bagarēšanu tas vairs nenotiek).

Vēl viens apstāklis, kas ietekmē jūru, ir notekūdeņi. Izgājuši cauri ūdens attīrīšanas ierīcēm, notekūdeņi joprojām satur samērā augstu mikroorganismu koncentrāciju, un tā gadu no gada aug. (Ķiploks rāda biotestu rezultātus, kas to apliecina.) “Pieostas rūpnīcas cilvēki to apstrīd, bet nešaubīgi, ja tas tā turpināsies, Ventspils pludmale būs jāslēdz,” saka I. Ķiploks.

Ventspils izplešas Ventas abos krastos un pieguļas atklātai, neaizsalstošai Baltijas jūrai. Pilsētas lielākā daļa un Vecpilsēta ar pusbeigtiem kokiem ir upes kreisajā krastā, pa kuru, uz jūras pusi ejot, nonāk zvejniekostā. Zvejniekosta ir bāze gan Baltijas jūras zvejniekiem, gan pasaules okeanu zvejas kuģiem. Ventas labajā krastā, Pārventā un tās apkārtnē ir dzelzceļa stacija, dzelzceļa pievedceļi ostas transportam, naftas vads, noliktavas ķīmiskiem produktiem, amonjaka, metanola un naftas rezervuāri, Pieostas ķīmiskā (mākslīgā mēslojuma) rūpnīca un visam tam pa vidu jaunais dzīvojamo māju rajons. Gar pašu Ventas labo krastu ir eksporta un importa ostas ar noliktavām (arī putekļojošās kālija sāļu noliktavas), tālāk uz jūras pusi — zivju pārstrādes kombināts un pašā jūrā ar muliņiem un “jūras vārtiem” aizsargātā naftas osta.

Naftas ostas pārvaldes ēkā redaktors Spilners tikās ar ostas direktoriem. Vilijs Grammatikopolo (V/O Sojuznefteport) ir atbildīgs par naftas tankkuģu sagādi šai lielajai padomju naftas un tās produktu eksportostai. Viņš stāsta, ka caur Ventspilī katru gadu eksportē 30 milj. tonnu naftas, benzīna un smago degvielu, pie kam nafta sastāda pusi no šīs kopsummas. Līdzīgs eksports notiek pavisam caur septiņām ostām, bet naftas eksporta lieluma ziņā tai tuvu stāv tikai Novorošijska, Melnajā jūrā. Lielākā naftas noņēmēja caur Ventspilī ir Somija (9 milj. tonnu). Daļa naftas iet uz Antverpeni, kur to pārdod pasaules tirgus izsolē. Kad Spilners virza jautājumus uz valūtas peļņu, Grammatikopolo apgalvo, ka divas trešdaļas no visas padomju “cietās valūtas” guvuma nāk ar naftas pārdošanu rietumiem. Ventspilī viņš apzīmē par “nabadzīgo Eldorado”, jo tā no visas naftas bagātības dabū tikai tās smaku. Par to venspilnieki ir sūdzējušies Maskavā. Ministru prezidenta Riškova vietnieks Gusevs apsolijs, ka zināms procents no naftas peļņas paliks vietējai valdībai, bet vēl līdz šim Ventspils neko no solītajiem 18 milj. dol. gadā nav redzējusi. Bez tam Ventspils izpildkomitejas priekšsēdētājam Lembergam solīta nauda — 70 milj. “valūtas rubļos” — ar ko poļi palīdzētu pārbūvēt Ventspilī. — Direktors Grammatikopolo ir par brīvu

tirgu un vietējo resoru vadītāju lielāku rīcības brīvību.

Direktors Oļegs Stepanovs sēž pie rakstāmgalda, uz kura 5 telefoni, un dod instrukcijas un seko, kā tankkuģos iekrauj naftu un naftas produktus. Kad viss nokārtots, viņš stāsta, cik precīzi jānotiek naftas sūkņēšanai kuģos, pielietojot katram kuģim savu specifisku tehniku (ar lēnāku sākotnējo un noslēguma sūkņēšanas fazi). Viņa izstrādātā tehnoloģija esot ekoloģiski tīra un arī citādi droša 70 000 un 80 000 tonnu lielo tankkuģu papildīšanai. 1986. gadā tomēr notikusi avārija, ko izsaukuši statiskās elektrības lādiņi. Tikai jaunajiem tankkuģiem ir dubultdibeni, kas nodrošina kuģus pret naftas izplūšanu, ja gadās aizķert jūras dibenu vai sadurties ar citiem kuģiem. Ventspils ostā šie tankkuģi var braukt ar 12,5 m iegrimi.

Ja notiktu naftas noplūde ostas vai tās apkārtnes jūras ūdeņos, tad pirmais, ko darītu, viņš mēģinātu panākt izplūdušās naftas lokalizāciju (apņemot to ar peldošu nožogojumu). Pēc tam tūlīt nāktu specvienības ar sūkņēšanas kuģiem, lai savāktu izplūdušo naftu, kas peld ūdenim pa virsu. Šādu kuģu Baltijas jūrā ir trīs. Ķīmikālijas naftas seku likvidēšanai nelietotu.

Stepanovs domā, ka naftas osta ir tīra un ka tur maksākerētās zivis ir ēdamas. Viņš tomēr neizvairās no problēmu pieminēšanas. — Naftas izplūdes gadījumā ļoti svarīga ir ātra sazināšanās sistēma, jo naftas sūkņi avārijas likvidēšanai novietoti 5 km no ostas. Sazināšanās sistēma neesot laba. Naftas iekraušanas sistēma ir būvēta

1961. gadā, un tā ir nolietojusies un nav redzējusi kapitālremontu. Vienmēr notiek "lāpīšanās". Lai šo "pulvermucas situāciju" novērstu, ir vajadzīgs liels kapitāls. Tādu ir saņēmusi Klaipēdas naftas osta, kas ir trīs reizes mazāka nekā Ventspils. Lietuva dabūja 80 milj. dol. ostas sistēmas atjaunošanai ar "izspiešanas" paņēmieni. Tā paziņoja, ka uzliek ierobežojumu, cik daudz naftas Klaipēdā var sūkņēt eksportam, ja nedod valūtu pārbūvei. Klaipēdai tagad ir moderna osta, un turklāt Lietuva dabū valūtu, ja tā eksportē naftu vairāk nekā noteikts normā.

Stepanovs domā, ka arī Ventspilij vajadzētu dabūt valūtas atskaiti ostas pārbūvei. Tāpat Latvijai vajadzētu dabūt naudu par transitu. Vajadzīga Latvijas ekonomiskā neatkarība. Ventspilij vajadzētu arī dabūt peļņu no balasta naftas, ko pārdod uz ārzemēm. 60% no kuģiem, kas iebrauc Ventspilī ir pierakstīti Latvijā, pārējie ir ārzemju vai citu republiku. (Bet tas Latvijai neko nedod. Ref.).

No šādām sarunām ar vides aizsardzības atbalstītājiem — oficiālajiem, neoficiālajiem, kā arī ar nelatviešiem, kas ir atbildīgos amatos, redzams, ka visi ir par dabas aizsardzības vajadzību, ostas modernizēšanu un lielāku neatkarību no centra Maskavā. Bet centrs visu grib paturēt savā sažņaugtā dūrē un līdz šim atvieglinājumu nav devis.

D. Bērtiņa

Tīra, skaista pilsētiņa pie jūras . . .

"Padomju Venta" 1988. g. 3. februārī.

Tuvojas Ventspils 700. gads. Kāda tu biji un esi, Ventspils? Atmiņā spilgti saglabājušies 40. gadu pilsēta un tas, kā pilsēta savu seju mainīja gadu gaitā. Kā es kļuvu ventspilniece trīs reizes? Kara pēdējais gads mūsu ģimeni no Vidzemes mazpilsētas Madonas iedzina Kurzemes katlā, no kurienes 1945. gada sākumā bija piespriests ceļš uz Vāciju. Bet laimīgas citas nelaimes dēļ kuģis aizpeldēja bez mums. Divus pēckara gadus nodzīvojām Ostgalā. Kāda tad bija pēckara Ventspils desmitgadīgas meitenes skatījumā? Tīra, skaista

pilsētiņa pie jūras. Pavasarī pāri Ostgalam vēlās ceriņu smarža, sajaukdamās ar sāļo jūras smaržu, ar kūpinātu reņģu smaržu. Mana mīļākā iela bija Pils iela, pa kuru veda mājupceļš no skolas — garām Zosu ieliņai, garām Avotu akai un tālāk liku loču pa šaurajām Ostgala ieliņām. Jau tajos gados es zināju, ka viena no mazajām ieliņām nenes vis pasaku Prinča vārdu, bet gan tā cilvēka vārdu, kas licis pamatu Ostgalam. Kaut nu piepildītos vēlēšanās atdot šai ieliņai likumīgo nosaukumu!

Otro reizi Ventspili ieraudzīju 1956. gada rudenī, kad mūsu kursu no Rīgas zivju rūpniecības tehnikuma atsūtīja praksē. Smaržas tās pašas, sakoptība tā pati. Bet, ak vai! — jūrmalas kāpās dzelonstieples, sargbūda tornī, kāpu asā grīšļa un tīklu žāvējamo vabu vietā kaut kādi šķūņi un fabrika. Un es biedrenēm biju apsolījusi rōmantiku: mazās butītes, kas milēja bērniem

bužināties gar kājām, kad viņi siltajā ūdenī pie veca koka mola ķerstiņa medūziņas; darvas smaržu kāpās un vējā plīvojošus tiklus. Ko padarīsi, tāda jau ir dzīves augšupeja.

Tad ar 1958. gadu sākās 2 gadu darbs Ventspils zivju kombinātā. Braucām šurp, pilni entuziasma sākt savu lielo dzīvi. To entuziasmu mazliet noplucināja "Pufaikiema" kopmītnes, kurās jau pirmajā naktī Ventspils donžuāni izcēla logus ar visiem rāmjiem. Bet Ventspilij vēl joprojām piemita iepriekšējā burvība. Jau būvējās jaunā Brīvkalna iela. Cik lepni jutāties arī mēs, jaunatnācēji, rādot to saviem viesiem. Arī darbam bija sava romantika. Kad nakts maiņai sākoties, plkst. 12 naktī vēl nebija atvests pietiekami zivju, mēs, cienījami meistari, rāpāmies uz kombināta jumta lūkoties, vai jūras vērtos neparādās zvejas kuteru sarkanās un zaļās uguntiņas, vai nedzird tālumā kuģīšu pukšķēšanu. Kādus kvantumus zivju mēs toreiz pārstrādājām! Kādu gardu produkciju mēs ražojām! Vai atceraties vēl, kā garšo konservi "Cepta bute tomātu mērcē" vai "Kūpinātas butes eļļā"? Kur nu . . .

Trešo reizi Ventspili ieraudzīju pēc 20 gadiem, 1980. gadā, kad pārcēlos šurp, kā smeļies, ģimenes apstākļu dēļ. Kur palicis ceriņu zilums, kur jūras un zivju smarža, kur mana lepni jaunā Brīvkalna ielas daļa, kur Jūras ielas bruģis? Tagad ar pilnām tiesībām šīs ielas varēja dēvēt par Smuces ielām. Kāpēc Brīvkalna ielas jaunais dzīvojamo māju masīvs tik līdzīgs jebkuras citas pilsētas jaunajiem kvartāliem? Visapkārt netīras, izrakņātas ielas un visai bēdīgai kopainai plūst pāri kaut kādas asas un skābas smakas. Kas vainīgs? Vienmēr jāteic: mēs paši.

I. Ziedonis aicina celt godā "savu māju". Esmu par to, jo es tagad šeit dzīvoju. Esmu ar mieru kopt, post, mēzt. Bet, ak vai, cik grūti skatīties, kad atkal tie, kas tik labi jūtas mēslas, ātri vien pārvērtīs visus pūliņus atpakaļ nesakoptībā. Nav gan dīvaini un jautri, ka mēs tagad skandinām "savu ciems", "savu novads". Noteikti vecie ventspilnieki pašreiz smagi pārdzīvo savas pilsētas lejupslīdi. Un tomēr Ventspils viņiem ir pati skaistākā vieta pasaulē. Mani visu mūžu pavada ilgas pēc "manas pilsētas", kur nebija lemts atgriezties. Tagad, staigājot pa tās ielām, ejot garām savai pirmajai skolai, garām vietai, kur bija mūsu būdele, mana pavadone vienmēr ir smeldze. Esmu daudz staigājusi pa skaistām Padomju Savienības vietām, bet cik laba sajūta bija atpakaļceļā, jo "nekur nav tik labi, kā savā Latvijā". Nekur tik jauki neskan valoda, kā savā zemē, kaut vai tā būtu latgaļu vai malēniešu mēle, dundziņ, kolčiņ, popiņ, ventiņ mēl. Un tāpēc:

tam valod plūs un dūks
ka dūds un eņģeļ spēl . .

Guntis Feldmanis

Ventspilī koki mirst stāvus

"Veselība" 1988. g. Nr. 9

Virmo kaislibas ap Rīgu, Olaini, Lielupi, Sloku, aktivizējas un konsolidējas vides aizstāvji, aizvien smagāku artilēriju zaudēto pozīciju atgūšanai cīņā sūta rūpniecības apoloģēti un resoru demagogi. Un tikai it kā garāmejot šajās ekoloģiskajās batālijās tiek pieminēta viena no vissenākajām (dibināta 1290. gadā), visskaistākajām un viszaļākajām Latvijas pilsetām — Ventspils.

— Nav vairs. Nav ne skaista, ne zaļa, — saka laikraksta "Padomju Venta" korespondente, vides aizsardzības kluba locekle Laimdota Seile, kā mājasmāte pašā vasaras pilnbriedā vadādot mūs pa Ventspili un rādot kokus. Ieskatieties arī jūs. Tādus jūs neredzēsiet nekur citur Latvijā, pat Slokā ne — tik mirušus un izmisuma pilnus kā ventspilnieku gaistošās cerības uz savas pilsētas normālu saglabāšanu.

Aiz neseno saimnieku drausmīgi nolaistās, tagad restraurējamās pils vēl pirms pārdesmit gadiem stiepās Annas Brigaderes apjūsmotā Pilskalna promenāde. Tagad šajā postažā pēdējo dzīvību velk vairs tikai divas rindas koku, kuru gadi nu skaitīti, tāpat kā izturīgajām jūras priedēm Pārventā, kastaņām pie baznīcas un citur. Kaili, nomelnējuši koku zari ir pati raksturīgākā aina Ventspilī, kopš tai savu elpu uzpūtis ostā izvietotais kālija sāls pārkraušanas komplekss. Tas ir tas pats oranžais kālija sāls, kuru esam paraduši ziemā kaisīt uz ielām smilts vietā līdzās koku saknēm. Kad sārtais kālija sāļu putekļu mākonis no ostas puses slīd pāri pilsētai, tirgus tantiņu gladiolas pusstundā kļūst melnas, pāris stundās nomelnē un atmirst arī māju jumtu neaizsegta koku lapotne. Simptomātiski, ka ostas kompleksa vadība, kura solījusies mirušo koku vietā iestādīt jaunus, nekādi nespēj to izdarīt, jo nevar piemeklēt koku sugas, kuras spētu izturēt ķīmisko vielu koncentrāciju Ventspils gaisā. Bet cilvēki? Vai tie izturēs?

— Viss notika it kā nemanot, gandrīz kā labu un cerētu dāvanu pasniegšana, — stāsta Laimdota. — Pilsētai zem izcila progresā karoga viena pēc otras tika "uzdāvinātas" ķīmiskās ražotnes un kompleksi sprādzienbīstamu un toksisku vielu transportēšanai, apstrādei un uzglabāšanai, pilnībā ignorējot pilsētceltniecības normas un pašu ventspilnieku viedokli, bet darbaroku trūkumu atrisinot ierastajā veidā.

Tagad no šīs dzeguzes olas jau izšķīlies ķīmiskās rūpniecības monstros, kuru veido naftas eksporta uzņēmums, kālija sāļu pārkraušanas komplekss, ostas rūpnīca ar amonjaka un sevišķi

Ventspils pilskalns ar pili un nokaltušiem kokiem 1987. g. maija beigās.

toksiskas vielas — akrilskābes nitrila rezervuāriem, metanola komplekss un iecerētā karbamīdu uzkrātuve, kura, ja to uzceļ, kā Meka vilinās pie sevis visus Savienības narkomānus un to apgādātājus. Uz katru Ventspils rajona iedzīvotāju, ieskaitot tikko dzimušos (atcerieties sižetu TV pārraidē "Labvakar!"), iznāk viena tonna amonjaka (pierēķinot agrorūpniecības rezerves), 0,5 tonnas metanola un 1 kg akrilskābes nitrila, nerunājot nemaz par milzīgo daudzumu naftas produktu. Caur kālija sāļu pārkraušanas kompleksu gadā iziet 1,5 miljoni tonnu ķīmikāliju — trīs reizes vairāk, nekā sākumā tika plānots.

Ir pietiekoši daudz cilvēku, kuri saprot, ka ar kosmētiskiem labojumiem situācijā neko nevar grozīt. Nepieciešamas kardinālas pārmaiņas. Aktīvākie no viņiem apvienojušies vides aizsardzības klubā, kura noorganizētā mītiņa rezolūcijā noformulēti tie neatliekamie soļi, kuru īstenošana vēl spēj glābt pilsētu:

- saskaņā ar pastāvošo likumdošanu un celtniecības normatīvajiem aktiem pārvietot drošā attālumā bīstamās un kaitīgās ražotnes un glabātavas;
- izbeigt jebkuru jaunu palielināšanu — jaunu ekoloģiski bīstamu uzņēmumu celtniecību un ražotņu rekonstrukciju;
- izbeigt kompleksa "Metanols 800" celtniecību;
- izveidot kompetentu, no resoriem neatkarīgu LPSR Zinātņu akadēmijas darba grupu ekoloģiskās situācijas normalizēšanai;
- izstrādāt teritoriālu kompleksu Ventspils dabas aizsardzības shēmu;
- nekavējoties izveidot no resoriem neatkarīgas pilsētas laboratorijas ekoloģiskās situācijas kontrolēšanai;

- organizēt iedzīvotāju veselības pārbaudi, lai noskaidrotu ķīmisko vielu ietekmi uz viņu veselību, uzlabot nodrošinājumu ar medikamentiem;
- atjaunot uzņēmumu darbības rezultātā cietašos zaļos stādījumus;
- no uzņēmumiem nopelnītās valūtas piešķirt līdzekļus — kompensāciju par pilsētai nodarītajiem zaudējumiem.

Šo rezolūciju parakstījuši gandrīz trīspadsmit tūkstoši pilsētas un rajona iedzīvotāju.

Ventspili koki mirst stāvus. Stāvus jāpaliek arī cilvēkiem. Jo tikai tā, nevis ar lokanu mugurkaulu, iespējams sevi un līdzbiedrus glābt no koku likteņa.

Laima Rutka

bet cilvēki . . .

"Veselība 1989. g. Nr. 9

Mūsu rīcībā nav zinātniski nopamatotu datu par to, kāds rezultāts ir kālija sāļu, amonjaka, akrilskābes nitrilu, metanolu saturošas atmosfēras ilgstošai iedarbībai uz cilvēka organismu. Ja arī resoru vadītājiem ir pieejami materiāli par atsevišķu ķīmisko vielu iedarbību un tādējādi viņi daļēji spēj atrunāties, tad nevienam līdz šim nav zināms, kāda ir šo ķīmisko vielu kumulatīvā darbība. Iespējams, ka atmosfērā veidojas tādi jauni savienojumi, par kuru iedarbību mēs pat nenojaušam. Tāpēc nākas eksperimentēt ar cilvēkiem, un zināmi rezultāti jau sasniegti!

Pēdējo desmit gadu laikā (1977.–1987. g.) iedzīmo kropļību skaits Ventspilī pieaudzis 3,5 reizes, un 1987. gadā tas sasniedza 40 promiles. Ja pagājušā gadā nāca pasaulē 800 jaunu ventspilnieku, tad nav grūti aprēķināt, ka 32 no viņiem jau ir uzlikts "ķīmijas magnāta" zīmogs uz visu mūžu. Lai cik nožēlojami tas būtu, eksperimenta "trusītis" Ventspilī ir dzīvais cilvēks, jaundzimušais un vēl nedzimušais bērns! Vai šo eksperimentu turpināsīm?

Taču šādi dati nespēj mainīt PSRS Ķīmiskās rūpniecības ministrijas un PSRS Valsts plāna komitejas darbības principus. Visi Ventspils ķīmiskie uzņēmumi ir pakļauti "centram", neviena no eksportējamām ķīmikālījām netiek iegūta nedz Ventspilī, nedz mūsu republikā. Vai tiešām ventspilniekiem tikai pilsētas izdevīgā novietojuma dēļ ir jānes tāds "krusts"?

Nav saprotams, kā pilsētā varēja tapt tādas celtnes kā Ventspils pilsētas partijas komiteja un Valsts drošības komitejas Ventspils nodaļa. Šīs divas ēkas burtiski "lec ārā" no pilsētas vispārējās pelēcīgās ainās. Pārdomāts teritoriālais novietojums un arhitektūra, laba celtniecības kvalitāte, plašs zāliens, ko papildina krāšņi "Westerland" rožu krūmi. Negribu diskutēt par to, vai šīs ēkas pilsētai ir nepieciešamas. Neizsakāmi sāp sirds, salīdzinot tās ar pilsētas bērnu poliklīniku. Tā atrodas tieši pretīm ostas kālija sāļu iekraušanas kompleksam, pretējā Ventas krastā, pussagruvušā divstāvu namā (bijušā Romas viesnīca). Šeit otrajā stāvā mazie ventspilnieki saņem medicīnas darbinieku pakalpojumus. Ventas piekraste kopumā atstāj satriecošu iespaidu uz ikvienu cilvēku, bet bērnu poliklīnikas ēka ir viena no "izcilākajām" šī rajona pārstāvēm. Taisni jābrīnās, ka Ventspils mediķi, kuriem republikā ir visai laba slava, spēj strādāt šajos bezcerīgajos apstākļos.

Vai pilsētas partijas komitejas un drošības komitejas darbiniekiem, iznākot no savas sakoptās vides, "neskrien skudriņas pār muguru" vedot savu bērnu uz pussagruvušo poliklīniku? Varbūt šiem darbiniekiem bērnu nemaz nav? Bet varbūt viņi uz šo poliklīniku nemaz netiek vesti?

Divgadīga bērna māmiņa stāsta: "Manam dēlam bija izdarīta profilaktiskā potēšana. Agrā rīta stundā devāmiēs uz poliklīniku. Tuvojoties tai, ievēroju, ka bērns sāk šķaudīt, acu glotāda kļūst sārta, acis asaro, bet vēlāk, atrodoties jau poliklīnikas telpās, viņš sāk klepot. Klepus bija īpatnējs, ne tāds kā citreiz. Brīnījos, kur gan bērns tik pēkšņi varēja saslimt, jo pirms tam bija pilnīgi vesels. Atverot ārsta kabineta durvis, tūdaļ izdzirdēju jautājumu: "Kāpēc slimu bērnu vedat uz poliklīniku? Vai nezināt, ka tādos gadījumos ārsts jāizsauc uz māju?" Tūdaļ atbildēju, ka uz poliklīniku vedu veselus bērnus, bet zēns saslima pēdējās pusstundas laikā.

Nams 1988. gadā, kurā kādreiz dzīvoja Teodors Grīnbergs.

Sākumā ārste brīnījās, bet atcerējās citus līdzīgus gadījumus, un iemesls tam varēja būt tika viens – atkal naktī kuģi tika iekrauti kālija sāļi. To putekļi pacēlās gaisā un izplatījās pa visu pilsētu, bet visaugstāko koncentrāciju sasniedza ostas rajonam tuvāk esošajās celtnēs, tātad arī bērnu poliklīnikā. Rezultātā vairāk vai mazāk cieta visi bērni, kas tajā dienā apmeklēja poliklīniku, bet jutīgākie pat saslima ar astmatisku bronhītu!"

Pēdējā laikā nepārtraukti runājam par ekoloģiskajām problēmām dažādās mūsu republikas pilsētās un rajonos, bet šeit, Ventspilī, flora un fauna jau atrodas agonālā stāvoklī. Šķiet, vizitūrīgākie ir cilvēki, kuri neparko neatkāpjās ambiciozo ostas priekšnieku priekšā. Runājot ar Ventspils rajona centrālās slimnīcas galveno ginekologu V. Kupeli un jaundzimušo nodaļas vadītāju I. Ludi, sapratu, ka šie cilvēki neatkāpsies nekādu grūtību priekšā. Pirms nepilniem desmit gadiem kopīgiem spēkiem tika uzcelts jauns dzemdību un ginekoloģisko slimību bloks, sasniegti labi rezultāti daudzos virzienos, gandrīz vienīgajiem republikā izdevies atrisināt septisko slimību problēmu dzemdību nodaļā. Ārstu sejās redzama vienīgi neatlaidība un sāpe, apzinoties, ka nonākuši tādā stāvoklī, no kura ar pašu spēkiem izkļūt nav iespējams. Pret četrus "magnātus" iedarbību nepalīdz nedz augstā profesionālā meistarība, nedz arī pašreizējais darbs un negulētās naktis.

Ko ieteiksim Ventspils jaunajām ģimenēm? Nelaist pasaulē bērnus? Vai nekavējoties evakuēties? Kas atbildēs uz šiem jautājumiem?

Laimdota Sēle
(Ventspils)

Ventas Balss

*(Kas lasa "Ventas Balsi" zina visu –
neizdzēšams uzraksts uz kāda nama sienas
Ventspilī)*

Kas šodien vēl dzird Ventas balsi,
kas šodien lasījis ir to,
ko Venta runā, kliež un prasa,
kas viņu šodien saprast prot?

Jā, Ventai aizbāzta ir mute
ar naftas plēvi smirdošo,
un acis aizbērtas ar sāli, –
cik sāpīgi tās asaro!

Kļūst Ventā zivis divkārt mēmas,
un kaiju spārni melni līp,
jo Ventas ļaudis aizmirsuši,
ka Venta savu balsi grib.

Kas atdos Ventai viņas balsi,
kas drikstēs visu uzzināt?
Ko mūsu mūžu upe prasīs,
kad tā mūs atkal uzrunās?

Visvaldis Paspārnis
(Liepāja)

Ventspilij

Nē, Liepājā nav jūtams amonjaka smārds,
Kas pilsētu pie Ventas grīvas gandē.
Tik ļaužu mutēs gan tavs vārds;
Jā, pilsēta kā vētras aizlauzts kuģis strandē.

Ar kāriem alkatības zobiem krastos iekodies,
Ļauns pūķis tavus bērnus indē,
Un brīnās, kādēļ negrib padoties
Šī siktā tauta tādā mazā zemē.

Pār abiem krastiem veļas ķimizētais smogs,
Ko resori un bezjūtīgās ministrijas raida,
Bezgala piedraņķēts uz Eiropu reiz cirstais logs,
Un tauta tagad lai uz savu nāvi gaida?

Ja sevis nē, tad savu bērnu labā
Ir jāceļas un jālauž vienaldzības mūri,
Nav vietas indēm pilsētā un Ventas krastā,
Tās jāizmēž ar cietu tautas dūri.

Lai priedēs atkal šalko mazliet sāļais vējš,
Un rūpju rievās pagaist ventspilnieku sejās,
Lai mātēm sirdīs satraukumu dzēš
Labs paziņojums "Brīvās Ventas" slejās.

Kapteiņu un Līvu ielu bruģis Ostgalā 1989. gadā.

Girts Kristovskis:

"Ventas Balss" 1989. g. 20. novembrī.

Ir saslumusi Baltijas jūra.

Neskatoties uz pūlēm tās atveseļošanā, piesārņošana joprojām turpinās, jau tuvākajā laikā draudot iznīcināt Baltijas unikālo floru un faunu. Ir pierādījies, ka līdz šim veiktie pasākumi jūras glabāšanai no iznīcības norisinājušies galvenokārt atsevišķu valstu līmenī un nav pietiekami.

Ekoloģiskā krīze Baltijas jūras reģionam ir dzīvības vai nāves jautājums, kuram nepastāv ne nāciju, ne valstu robežas, tāpēc ir pienācis pēdējais laiks starptautiskai sadarbībai jaunā rādīkālā līmenī, jo patreizējā saimnieciskā un ekonomiskā politika un to turpmākas attīstības tendences Baltijas jūras reģionu tuvina nenovēršamam ekoloģiskam sabrukumam neatkarīgi no pastāvošajām politiskajām sistēmām. Tāpēc Baltijas jūra jāaizsargā kā nedalāms ekoloģisks reģions, un visām septiņām šī reģiona valstīm par prioritātes jautājumu jāuzskata Baltijas jūras aizsardzība un atveseļošana.

Ārija Kārklīte:

"Ventas Balss" 1989. g. 21. novembrī.

Kā ārstei man dziļi sāp mūsu veselības aizsardzības iestāžu nabadzība, atpalcība. Vai nav nožēlojami, ka tik daudz gadu pēc kara mums trūkst medikamentu, visvienkāršāko slimību kopšanas piederumu, slimnieku izmeklēšanā modernu aparāturu trūkuma dēļ tālu atpalcieku no pasaules medicīnas līmeņa.

Otrā problēma, kuras risināšanā jāiesaista visi iedzīvotāji un jāpanāk radikāls risinājums, ir ekoloģiskās situācijas uzlabošana. Šis darbs jau ir sākts, bet priekšā darāmā vēl ir ļoti daudz. Kopīgiem spēkiem ir jāpanāk sprādzienbīstamo kravu ieviešanas aizliegums, to kravu, kas dažās sekundēs spēj mūs visus iznīcināt. Daudz aktīvāk un neatlaidīgāk jāvērsas arī pret apkārtējās vides ķīmisko piesārņotību.

Kāpēc tik strauji pieaug vēža slimnieku skaits mūsu rajonā? Nebūsim naivi! Tā nav nejaušība, tā ir likumsakarība mūsu ķīmiski piesārņotajā pilsētā. Mēs esam iemācījušies no dabas visu ņemt, bet neesam iemācījušies to saudzēt, arī cilvēkus.

Daudz darba prasa pilsētas nesakoptība, iedzīvotāju apgādes jautājumu risināšana, pusaudžu dīkdienības un huligānisma apkarošana, žēlsirdības kustības tālākā veidošana un, protams, saimniecības pārkārtošana ekonomiskās patstāvības apstākļos.

Laires krekliņā dzimušie . . .

Intervija ar "Ventas Balss" redaktori Edīti Melngalvi ("Padomju Jaunatne" 1989. g. 4. novembrī).

Mums ir jūras tirdzniecības osta, kurā ir kālija sāls pārkausēšanas komplekss, naftas un naftas produktu eksporta uzņēmums un Ventspils ostas rūpnīca, kurā ir akrilskābes nitrils, amonjaks, metanols.

Diemžēl mums arī ir sprādzienbīstamība. Vislielākā problēma ir tā, ka visi trīs objekti atrodas nelielā teritorijā. Sākusies viena objekta avārija var pārmesties uz otro, trešo. Un tad mēs kā pudelē ieslēgti sadegsim. Ventspils laikam ir vienīgā vieta pasaulē, kur tik neprātīgi izvietoti bīstamie objekti.

Mums amonjaku pieved pa gadsimta sākumā būvētu, izjodzītu dzelzceļu, kas stiepjas cauri visai pilsētai. Uz izkraušanu gaida 5 līdz 6 vilcienu sastāvi – apmēram 100 000 tonnu bīstamas kravas. Tā ir tikai Ventspili! (Tiekoties ar ostas rūpnīcas vadību, tā izrādīja lielu laipnību. Viņi respektējot tautas balsi. Esot par rūpnīcas izvākšanu vai pārprofilešanu. Tikai tad vajadzēšot vismaz gadus piecus . . . Kamēr atradis jaunu vietu, projektēs, maketēs, domās, rīkosies . . . – Guntis Rozenbergs, intervētājs).

Zirņu ieliņa pils tuvumā 1988. g. jūnijā.
Ķīmikāliju iedarbībā nokaltis koks.

Pēckara jaunceltnes Brīvkalna ielā (agrāk Sarkanmuižas dambis ceļā uz staciju).

Kad ostas rūpnīcu cēla, pilsētas vadība taču Bioloģijas institūtam lūdza veikt ekspertīzi. Atbilde: nerunāriet muļķības, viss ir un būs kārtībā. Arī ne tik sen autoritatīvu zinātnieku vadītas ekspertīzes rezultāts bija tāds, ka kauns skatīties un ziņojumus klausīties. Divas trīs dienas kaut ko pierakstījuši, pamērijūši . . .

Bet iedzīvotājiem trūkst elementārāko priekšzināšanu par to, ko un kā darīt nelaimē, medīķiem trūkst preparātu elementārākās palīdzības sniegšanai . . .

Mums līdz šim ir ļoti paveicies. Laikam laimes krekliņā esam dzimuši. Pirms četriem gadiem kādu vakaru uzsprāga tankkuģis "L. Svoboda", pusotru tonnu smags tā gabals lidoja puskilometru . . . Šogad 14 cisternas apgāzās . . . Paldies Dievam, tukšas. Pie naftas bāzes mežs dega . . .

G. Rozenbergs

Tāpat kā citur — cilvēki mīl un precas

"Padomju Jaunatne", 1989. g. 4. novembrī.

Ventspilī nevarēju pāiet garām pilsētas civilstāvokļa aktu reģistrācijas nodaļai. Arī tāpēc, ka ēkas apkārtnē bija izraknāta. Gandrīz zābaku ievajadzējās, lai līdz durvīm tiktu. Nodaļas vadītājas v. i. Māra Vilimane un inspektore Vija Sinkina, kura jau 38 gadus strādā nodaļā, cer, ka nākamā gada beigās varēs pārcelties uz plašām, mājīgākām telpām blakusēkā, 18. gadsimtā celtajā. Pašreiz to restaurē. Kolēģes apciemot atnākusi arī nodaļas

vadītāja Agrita Eniņa, kuŗa pašreiz auklē otro meitiņu.

M. Vilimane: — Aug šķiršanos skaits pilsētā. Pērn tika noslēgtas 425 laulības, šķirtas — 228. Šā gada pirmajā pusē reģistrētas 156, šķirtas — 99. Daudz ir jaukto laulību.

V. Sinkina: — Mēs visu laiku esam bijuši priekšgalā šķirto laulību ziņā. Ir sestdienas, kad no reģistrējamiem 16 pāriem tikai divi, trīs ir latviešu pāri. Ja latviešu meitene precas ar krievu zēnu, laulību ceremonija parasti notiek krievu valodā.

M. Vilimane: — Pašreiz, liekas, uzlabojas dzimstības stāvoklis.

V. Sinkina: — Daudz precas nepilngadīgu meiteņu. Agrāk bija "liels notikums", ja kāds precējās trešo reizi. Bet nu jau ir dažs labs vīrietis, kas oficiāli dodas sestajā vai septītajā laulībā.

Pēc pasēm varam redzēt, kur dzīvo reģistrējamie. Raug, 1988. gadā no Viborgas iebraukušie jau dzīvo jauno namu rajonā . . . Izpildkomitejas priekšsēdētājs A. Lembergs kādreiz izteicies, ka jāzbūvē liels žogs, lai iebraucēji netiek iekšā. Ja svešinieki uzreiz tiek pie jauniem dzīvokļiem, tā ir liela netaisnība pret tiem, kas paaudžu paaudzēs dzīvo nožēlojamās apstākļos.

Arnis Šablovskis

Pa centrālo ielu ejot . . .

"Padomju Jaunatne", 1989. g. 4. novembrī.

Ventspilī ir kāda iela, kuru varam saukt par galveno jeb centrālo. Tur izvietojušies gan vecā katoļu baznīca, gan pavisam nesen jaunceltā pretgaisa aizsardzības patvertne, pilsētas un rajona Valsts drošības komitejas nodaļa. Apmeklēju divus no šiem objektiem, kuri izraisa interesi vispirms jau ar savu ārējo izskatu. Iet uz vienu no tiem mani būtībā ierosināja pilsētas LNNK pārstāvis Krišjānis Silards:

— Par šo patvertni kļīst ļoti dažādas valodas. Runāju ar kādu celtnieku, kas šajā objektā strādājis, viņš sacīja, ka tur esot nodrošinātas savas vietas ar mīksti mēbelētām istabām gan pilsētas, gan rajona partijas un izpildkomitejas vadībai . . .

Kad aizgāju līdz patvertnei, mani sagaidīja tās operatīvais dežurants Anatolijs Parnuks:

— Te paredzēta pilsētas vadības dienestu izvietošana īpašos apstākļos.

Pie sienas var redzēt liela mēroga pilsētas karti, kurā atzīmēts, cik procentuāli no pilsētas varētu iet bojā, ja uzsprāgtu ostas rūpnīca un vēja virziens būs tāds, bet cik daudz, ja vēja virziens būs šitāds.

I. Vitols, fiziķis, un
J. Raipulis, biologs

Par veselības stāvokli

"Padomju Jaunatne" 1989. g. 18. novembrī

Pēdējos 10 gados grūtnieču anēmija Latvijā palielinājusies 6 reizes, interuterinā augļa hipoksija (noslāpšana) — 10 reizes, iedzimto kropību biežums pēdējos gados pieaudzis no 17,1 līdz 18,1 promilei (Ventspilī tas sasniedzis jau 40 promiles). Summējot kopā ar citām iedzimtām slimībām, kas realizējas vēlākā dzīves laikā un ietekmē organisma aizsargspējas, iegūstam rādītāju — katrs trešais bērns jau ir ar kādu novirzi.

Uz kopējā traģiskā fona sevišķi izceļas Ventspils. Ventspilī pēdējos 10 gados bērnu iedzimtās patoloģijas palielinājušās 3,5 reizes (1987. gadā no 800 jaundzimušajiem ventspilniekiem 32 bija ar izteiktiem iedzimtiem defektiem). Saslimstība ar bronhiālo astmu pieaugusi 2 reizes, ar Dauna

sindromu (chromosomu slimība) — 1,5 reizes, grūtnieču anēmija — 10 reizes, grūtniecības vēlinas toksikozes — 3 reizes, priekšlaicīgas dzemdības — 1,7 reizes, endokrīnās slimības — 1,6 reizes. Līdzīgas tendences ir arī Olainē, Jūrmalā un Rīgā.

Liekas, šie piemēri vairs nerada šaubas, ka mūsu tautas veselība un genofonds ir tiktāl sabojāti, ka var apdraudēt mūsu nācijas pastāvēšanu. Tāpēc arī pašreiz centrālā problēma ir nācijas saglabāšana un kā tādai tai jāparādas visu demokrātisko kustību programmās, un kā tādai tai jābūt ikviena domās un darbībā.

Dzejniece Vizma Belševica raksta: "Ir Sarkanā grāmata augiem, jo cilvēki ir sapratuši, ka pat viena kaut kāda auga bojāeja ir ārkārtīgs zaudējums cilvēcei. Ir Sarkanā grāmata dzīvniekiem. Jo ir saprasts, ka pat maza susuriņa bojāeja ir ārkārtīgs zaudējums cilvēcei. Bet vai tautas bojāeja, veselas tautas, kura gadu simtiem un tūkstošiem veidojusi savu valodu un kultūru, patiešām ir mazāk vērtā nekā susuriņa izmiršana?"

Mārtiņš Kalndruva

Ar dalītām jūtām

Literatūra un Māksla 1990. g. 14. jūlijā

Glītākajā Ventspils laukumā, ko dēvē Ļeņina vārdā, bet ko es — ja man būtu teikšana — nosauktu par Neatkarības laukumu, pie manis, uz sola pūšoties, pietipināja mazs gaišmatains puisītis, pelēkzilām acīm. Rokā viņam bija turpat noplūkta zālīte. Viņš to sniedza man. Paņēmu, pateicu paldies, un cilvēkbērns aiztipināja. Taču tūliņ atgriezās, un nu jau plauksta turēja kaut ko vairāk — lekna pieneņu lapas. Paņēmu arī tās un sacīju vispirms latviski, tad krieviski, ka nu ir labi, ka vairāk nevajag. Paredzēdams, ka ar šādu ieteikumu nepietiks, cēlos kājās un gāju savu ceļu. Mazais cilvēks — nezin vai viņam bija vairāk par trim gadiem — mani tomēr panāca un pasniedza mazliet saņurcītu baltā āboliņa pušķīti, arīdžan turpat saplūktu. Tas bija krievu puisītis, jo sieviete, kas sēdēja uz netāla soliņa, aicināja viņu pie sevis šajā valodā.

Gāju, kā parasti, lēniem soļiem un turēju baltābola pušķīti jo cieši. Tas man likās dārgāks par krāšņu rozi. Mani sagūstīja doma, cik ātri, cik viegli cilvēki saprastos, ja viņu attiecībām būtu

piejaukta kaut maza labvēlības, īstas sirsnības saujiņa. Evaņģēlijos par to sacīts apmēram tā: Dieva valstību neņemotot tiem, kuru sirdīm trūkst bērnišķīgas labestības un skaidrības.

Cik skaudri mēs, ventspilnieki, izjūtam šīs garīgās mantas trūkumu šobrīd, kad esam iegājuši savas pilsētas 700 gadu pastāvēšanas svētkos.

Esmu ilggadējs Ventspils iedzīvotājs un uzņemu šīs svīnības ar dalītām jūtām. Vajadzētu priecāties, būt lepnam, ka ļaužu apmetne pie Ventas grīvas — tā nepavisam nav mīlīga, ar dabas jaukumu un zemes auglību svētīta vieta — ne vien pastāvējusi simtiem gadu, bet arī attīstījusies, augusi.

Vajadzētu priecāties par savu pilsētu, un savulaik šādas jūtas esmu diezgan iznēsājis. Manu jaunu dienu Ventspils, kad to izstaigāju ar ģimnāzista cepuri galvā, likās pievilcīga, sirdij tuva kā paša mājas. Kaut vēji reizēm putināja acīs smiltis un jūras smagā elpa turējās salta līdz Jāņu laikam, man nepietrūka siltuma. Es priecājos par cerīgiem, kas liecās pāri pelēkajiem žogiem un

lika savus ziedus uz zemajiem jumiem, par liepām un sudrabvītoļiem, kas nebijās vēju, par jūru, kas bija te laipna, te barga, bet vienmēr aicinoša. Vislielāko prieku, protams, sagādāja cilvēki. Kāda te bija dažādība, taču ar visnotaļ draudzīgām attiecībām! Latvjai, vāci, ebreji, krievi, pa starpu arī poļi, lietuvji, lībieši. Saprātās, sadzīvoja, turēja cieņā likumus. Nebija saukļu par tautu draudzību, skubinājumu, ka vajag draudzēties. Bija rakstīts un nerakstīts likums, ka cilvēkam jāciena cilvēks, vienalga, pie kādas tautības piederīgs. Pilsētā dzīvojošās tautības kopa savu kultūras un saimniecisko dzīvi, kā prata un spēja. Bez latviešu skolām darbojās arī vācu un ebreju. Nelielā krievu kopiena savu skolu nebija iekārtojusi, toties tai bija jauka baznīca ar vairākiem kupoliem. Ja baznīca pieminēta, tad šajā ziņā Ventspilī bija jo kupla buķete. Nekādu ierobežojumu, nekādas apspiestības. Vajadzēja abu roku pirkstu un ir tad nepietiktu, lai saskaitītu, kādos veidos ventspilnieki apmierināja savas reliģiskās tieksmes.

Republikas laika Ventspilī lielā pārsvarā bija latvieši. Pēc simtgadu apspiestības neatkarību ieguvuši, viņi jo sparīgi sarosījās, it kā zemapziņā jauzdami, ka brīves laiks būs īss. Tikai pa daļai paguvuši saņemt savās rokās pilsētas rūpniecību un tirdzniecību, latvieši jo centīgāk darbojās kultūras laukā. Rosīgi strādāja latviešu biedrības pusprofesionālais teātris. Biedrība algoja režisoru, dekoratoru un dažus aktierus, ap kuriem pulcējās teātra entuziastu grupa. Cik līdzīgi likteņi ir Ventspils latviešu biedrības namam ar attiecīgo ēku Rīgā! Republikas laika Ventspils kultūras centrs jau kur tie gadi atrodas armijas pārziņā.

Spēcīgi pulsēja mūzikas dzīve. Vasaras simfoniskie koncerti Atpūtas dārzā bija īsti svētki. Alīdu Vāni — tā bija saviete, ventspilniece, — sagaidīja un pavadīja ar ovācijām. Tautas konservatorija rūpējās, lai Ventspilī apciemotu izcili mūzikas mākslinieki. Še notika daudz vērtīgu koncertu. Atminos: Ventspilī koncertēja arī Pauls Sakss, Ādolfs Kaktiņš, Herta Lūse, Marīna Kārklīņa, Elza Žebranska, Milda Brechmane-Štengele, Mariss Vētra, Artūrs Priednieks. Uzstājās instrumentālisti Anrī Marto, Robēns Setēns, Arvīds Norītis, Nikolajs Orlovs, Pauls Šuberts, Jānis Ķepītis, Volfgangs Dārziņš. Visu neatcerēties.

Kaut tolaik nedarbojās sporta skola, nebija algotu treneru un sporta dzīves vadītāju, arī šī nozare zēla un plauka. Bija vairākas spēcīgas futbola komandas (latviešu "Spars", "Imka", "Aizsargi", vācu "Unions", ebreju "Makabi"), izcili riteņbraucēji, vieglatlēti, bokseri (starp tiem pat vairāki Republikas čempioni).

Taču neaptvert, neizgaismot īsā rakstā visu, kas priecēja Republikas laika Ventspilī. Jāteic gan, ka tolaik uz pasauli skatījies citādām acīm, nere-

dzēju it tumšas ēnas, nepievilcīgus kaktus. Arī tādu netrūka, bet pasaule bez tiem grūti iedomājama. Dzirdēts paskumjš jociņš, ka pat Dieva troņa pakājē nebūšot pilnīga laime un vienlīdzība. Dažam eņģelim patrāpīšoties mazāks palmas zars, citam — neskanīgāka kokle, vēl kādam — noplukusi nošu lapa. . .

Par ko lai šodien priecājos?

Var jau paņemt vietējās avīzes agrāko gadu komplektus, kura nezin kādēļ no "Brīvās Ventas" pārdēvējās par "Padomju Ventu" (varbūt tādēļ, lai kā ar pirkstu lasītājam acīs iebakstītu, ka nekādas padomju varas nav), var pāršķirstīt lapas, kas pierakstītas pēc vienīgās pareizās partijas norādījumiem. Tā ir vienvienīga sīrupsalda slavas dziesma, nemitīgs urrā sauciens par to, ka Ventspils aplaimota, ko tā ieguvusi, līdz ar Latviju pie Lielās Dzimtenes cieši pievienota un pieslēgta. Lielā brāļa mīlestības apskāviens bija tik ciešs, ka mazais brālis aiz elpas trūkuma pat Jāņu dziesmas klusīnām vien vairs varēja padūkt, Aleksandra Grīna "Dvēseļu puteni" vai Edvarta Virzas "Straumēnus" ne atrast, ne rokās paturēt. No šī ciešā apskāviena simtiem un tūkstošiem dienasgaisma acīs izdzisa. Krustu pārmet un Dievam pateikties varēja tie tūkstoši, kas laimīgi jūrai pāri tika un kailo dzīvību no nāves paglāba. Baznīcu zvani Ventspilī aplkusa, ticīgos nostādīja tikpat kā publiskai apskatei un izsmieklam. Mācību iestādēs nopulgoja Latvijas brīvalsti un nacionālos svētumus. Kori dziedāja slavas dziesmas Lielajam brālim, bērnodarzos slavēja asiņaino "tautu tēvu un skolotāju". . .

Nu žņaudzošais apskāviens kļuvis vaļīgāks. No slēptuvēm izvilktis un pacelts Republikas svētais karogs.

Un tomēr — kā ir ar prieku?

Vai trūkst attīstības, uzplaukuma? Atradīšies pārskati ar vareniem rādītājiem — par kuģu satiksmi ostā, par importu un eksportu, par jaudīgiem uzņēmumiem un rūpnīcām. Gari vilcieni ar cisternām kā melnas čūskas nemitīgi no austrumiem vijas uz Ventspilī, vezdami precī, par ko maksā valūtā. Bet ventspilnieki — tavu brīnumu! — nepriecājas, mītiņo, staigā ar plakātiem, ceļ trauksmi rūpēs par savu un pēcnācēju veselību. Viņi kategoriski iebilst pret bīstamo vielu koncentrāciju pilsētā un ap to, prasa drošību, tīru gaisu un ūdeni.

Var pabraukāt — ar kājām vairs neizstaigāt — pa Ventspilī un pabrīnīties, cik daudz namu sabūvēts, lielākoties gan vienādi kā zaldāti, kas apputējuši un savīduši grūtos manevros. Pat deviņstāviģi milži pacēlušies pāri kāpu priedēm un lapkoku galotnēm. Cik daudz šajos namos ļaužu! Vienā pašā Kartavlauku mikrorajonā, ko aizņēmuši deviņstāvi, pāri par seši tūkstoši. Vai tas

nav vēriens, izaugsme! Tikai, pavei, kas ar šo diženo namu durvīm noticis? Biezie dekoratīvie stikli izcaurumoti raugās kā tukšas acis vai aizklēbēti ar ķieģeļu gabaliem un māliem. Kāpņu telpu margas salauzītas, sienas notraipītas, lifta kabīnes piekēpātas. Rodas iespaids, ka te valdoša nav mājas izjūta, bet tikai apdzīvojamā platība, ko no ārpasaules atdala aizslēgtas durvis ar "actiņu" tajās.

Par ko lai priecājas, ja šis mājas izjūtas trūkums pamanāms visā pilsētā. Izdrupušas ietnes, bedres, grāvji, aizauguši pagalmi, būvmateriālu atliekas, gružu kaudzes, salauzti soli, sapostīti rotaļu laukumi, izbradāti zālieni, aplauzti dēstījumi. . . Ne uzskaitīt, ne pateikt. Postīšanas prieks un kāre smagi skārusi pat jauko Dziesmu svētku laukumu. Palaidņu rokas izkūpinājušas gaisā plašās estrādes koka būvdaļas ar mākslinieka Andreja Šulca veidotajām rozetēm. Ik uz soļa redzams un jūtams — prāvam Ventspils iemītnieku skaitam trūkst tieši tā, kas nepieciešams, lai apkārt būtu sakārtota vide. Liekas, tie ir ļaudis, kuriem nekur nav māju, kuri nav izjutuši rūpes par savu sētu, lieveni, paša audzētu kociņu vai puķi. Varbūt viņiem nav pat dzimtenes izjūtas. Varbūt viņi nepazīst dārgās stiprās saknes, kas tur pie dzimtās vietas, kas liek saudzēt dzīvo un nedzīvo dabu ap sevi. Dievs kungs! Kāda bēda cilvēkam, kas neciena sava nama durvis, par apstādījumu dobi, par mežu, upi, ezeru. Jā, zivis, sēnes, ogas viņš mīl. Sava tepiķiem izklātā un piemēbelētā apdzīvojamā platība viņam dārga. Un dārgs, protams, tas, kas mugurā vēlams, kas mutē bāzams vai lejams.

Par ko lai priecājas, ja tu, latvietis būdams, ej pa savu Ventspili un diezgan reti dzirdi latviski runājam; ja pie tevis atnāk ārsts un tu viņam mātes valodā nevari pastāstīt, kāda tev kaite; ja pakalpojumu kombinātā ar savu latvieša mēli netiec cauri; ja tirdzniecības pārvaldē un pastā saimnieko latviski nerunājošie, ja visi saimnieciskās dzīves stiprākie groži ir cilvēku rokās, kam pamatiedzīvotāju intereses gluži vienaldzīgas.

Par ko lai priecājas? Vai par to, ka Ventspili tapusi latviešiem naidīga organizācija, kas sevi pagodinājusi ar visai cēlu nosaukumu — darbaļaužu internacionālā fronte. Tās rašanās ir visai zīmīga. Kamēr pamatiedzīvotāji paklausīgi un dažkārt iztapīgi, ne vārdu nebilzdami, ļāvās imigrantu plūdiem un viņu vēlmēm, nevajadzēja nekādas interfrontes. Taču, līdzko šie pamatiedzīvotāji pacēla galvas un pateica: šajos imigrācijas plūdus mēs nosliksim, aiziesim bojā kā nācija, pazaudēsīm savu valodu un kultūru, nacionālu dzīves ziņu un tradīcijas; līdzko radās apjēga, ka jāaizstāvēs, jānosargā valoda, jāaptur nemitīgā ieceļotāju plūsma, jānovērš veikalu iztīrīšana, preču aizsūtīšana vai aizvešana austrumu vir-

zienā; līdzko pacēlās šī doma un sekoja daži likumi un rīkojumi — notika kaut kas līdzīgs sprādzienam. Tūlīn saorganizējās visdīvainākā fronte pasaulē, lai aizstāvētu lielāko no mazākā, stiprāko no vājākā, apdraudētāju no apdraudētā. Vai jāsaka, ka šīs frontes organizētāji un vadītāji nesaprot vai negrib saprast, ka internacionālisms vispirmām kārtām nozīmē draudzīgu sadarbību, izpratni, atbalstu, par smalkjūtību un pieklājību pat nerunājot. Interfrontiskā izpratnē internacionālisms ir bankrotējušās komunistiskās ideoloģijas neatlaidīga uzturēšana, krieviskuma prioritāte un šai valodā runājošo neierobežota (pat līdz visatļautībai) rosīšanās visā milzu teritorijā, kas nosaukta par PSRS. Vai nu ar slepenu uzdevumu krieviskot Baltijas jūras austrumkrastu, vai ar savtīgu nolūku paturēt iekarotās priekšrocības šīs frontes ideologi cenšas sanaidot tautības, nekautrējoties ne no kādiem līdzekļiem. Meli, īstenības sagrozījumi, kūdišana uz politiskiem streikiem — tas viss ir arī Ventspils interfrontiešu arsenālā. Kaut Lielā brāļa ilggadīgais diktāts un tā paklausīgie izpildītāji noveduši arī Ventspili līdz karalaika kartītēm, šī fronte krampjaini turas pie federācijas (lasi: pilnīgas pakļautības) un cenšas to nosargāt. Nezinādami un, liekas, nevēlēdamies zināt latviešu tautas vēsturi, neizprazdami vai nevēlēdamies izprast šīs tautas dvēseli, izraudami no kopsakara atsevišķas Republikas laika negācijas, šie cilvēki veido baismīgu ainu un cenšas pieāķēt to latviešiem, Latvijas brīvvalsts pagātnei un nākotnei, kurā ar Dieva palīgu atkal ceram ieiet. Viņu naidīgā rosība ir nemitīga un spārīga. Viņiem patīk runāt par kopīgām mājām. Tas būtībā nav slikts apzīmējums. Tikai tad jāpatur prātā likums — ja mājas, tad dzīvosim, kā mājās pieklājas. Mums te Ventspili diemžēl šis svētais likums pagaidām nav īstā godā.

Grūti izsvērt, no kā ventspīlnieki cieš vairāk — vai no ķīmiskajām vielām, kas nokļūst atmosfērā, zemē un ūdeņos, vai no minētā garīgā smoga, kas arīdza mākslīgi radīts. Jāuzsver — nevis radies, bet radīts, lai tautu draudzības vārdā sagrauto šo draudzību, lai internacionālisma vārdā uzdiedzētu uzpūtīgu, impērisku šovinismu.

Lai nu būtu kā būdams, svētki ir atnākuši. Tie ir Ventspils svētki, ar bezkaislīgu likteņa roku ierakstīti vēsturē. Un no vēstures, tāpat kā no dziesmas, neko neizmest. Uz laiku kaut ko var noklusēt, sagrozīt, melu tumsā ietīstīt, bet patiesība vienmēr iznāk gaismā.

Svētki jāsvin. Un ir kādi asni, turklāt spēcīgi saknoti, arī mūsu skumju druvā, tie vieš cerības. Radies it kupls pulks atmodas saucēju un tai ticētāju. Pacēluši svēto brīves karogu, viņi paliek par to nomodā. Viņi netur rokas klēpī, cenšas sakopt Ventspili, rosina vēsturisko ēku un rajonu

atjaunošanu. Labai tiesai ielu atdoti agrākie nosaukumi. Sarosījušies kori, mūziķu grupas, teātra mīļotāji, dejotāji, daiļamata meistari. Strādā gleznotāji un dizaineri. Tas viss, protams, bija arī stagnācijas gados, bet tagadīn šī darbošanās guvusi jaunu saturu, jaunas izteiksmes iespējas. Izpildkomiteja dara, ko var. Protams, ieviest kārtību tirdzniecībā, kad no visiem stūriem pretī glūn deficīts un sarosījušies šeftmaņi, tai nav pa spēkam. Toties tā balsta ikvienu labu pasākumu. Nesen tā atvēlēja prāvu summu zinātniskajai bibliotēkai retu, vērtīgu, agrāk nepieejamu grāmatu iegādei. Ievēribas cienīga ir vietējās Grāmatu draugu biedrības iecere izdot grāmatas tepat Ventspilī. Tā pa daļai īstenota. Šajā vasarā jau iznāks Ventspils dzejnieka, agri no dzīves aizgājušā Rūdolfa Liedaga otrais dzejoļu krājums. Sagaidāmas arī citas grāmatas.

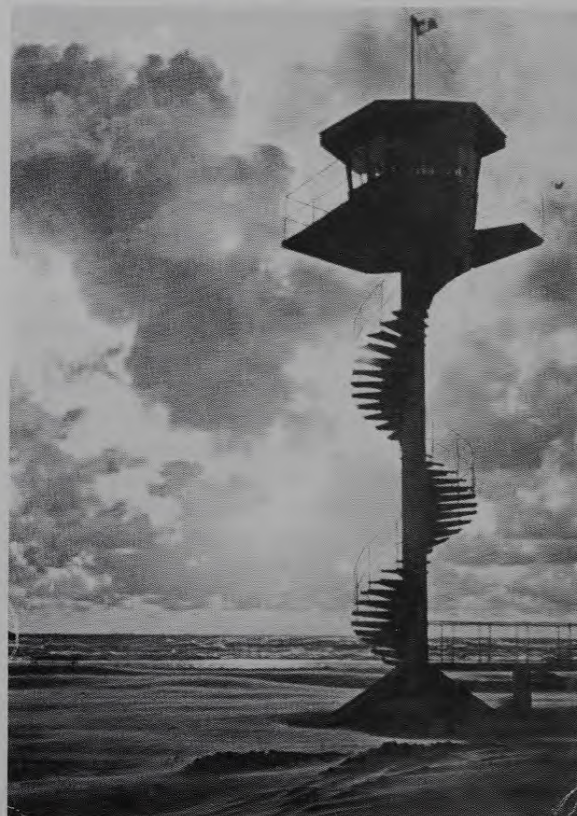
Prieku vieš vērojums, ka nīgrās interfrontes odiozās cīņas karogs neapvieno visus nelatviešus. Daudz cittautiešu, kas ilgāk dzīvojuši Ventspilī, te tomēr iejutušies kā īstās mājās, atraduši kopīgu valodu ar pamatiedzīvotājiem un nenoraida 4. maija Neatkarības deklarāciju. Šai ziņā zīmīgs

bija nesen "Ventas Balsī" (avīze atguvusi Republikas laika nosaukumu) publicētais divu nelatviešu ārstu raksts. Viņi aicina Ventspilī dzīvojošos cittautiešus saprast un atbalsīt pamatnācijas centienus, jo tā, neviena tiesības neaizskarot, miera ceļā rūpējas par savu izdzīvošanu un tai savā tēvu zemē ir pirmtiesības lemt par savu nākamību. Abi ārsti iesaka visiem, kurus baida nākotne neatkarīgajā Latvijā, kuriem šī neatkarība nav pieņemama, atgriezties savās dzimtajās vietās, kas gaidīt gaida svešumā aizklīdušos dēlus un meitas.

Puisītis, kas man pasniedza baltābola pušķīti, nevaicāja, kādā frontē esmu, kāda man tautība? Viņa mazo roku vadīja labvēlība, sirdsskaidriība. Mācīsimies no bērna! Nesaindēsim viņu ar naidu, rupju savtību, ar kāri iegūt un valdīt! Tai nav nākotnes.

Skarbajam, vējainajam krastam, uz kura uzcelta Ventspils, mēs esam piekērušies. Stāvēsim tad ar goda prātu, drosmi, darba tikumu! Un, es ticu, noturēsimies.

Divi simboliski torņi Ventspils jūrmalā: pa kreisi "jaunais" loču tornis 30-tos gados, pa labi pēckaŗa gados celtais peldētāju un jūras uzmanīšanai.

Kāpas Ventspils jūrmalā.

Izskanaī

Valda Zvanītāja

Ventspils

Mums katram ir kāda mīļa un dārga vieta dzimtenē. Vai nu tā ir tēva māja lauku klu-sumā, lielāka vai mazāka pilsēta, vai mūsu Rīga. Ar šīm vietām tad saistās bērnība, ganu gaitas, skolu gadi, jaunība un darba gadi. Man tā ir Ventspils, kas ar saviem 16000 iedzīvotājiem skaitījās pēc lieluma piektā pilsēta Latvijā.

Šodien, aizejot atmiņu paklejojumā tur, es visus aicinu līdzī, gribu parādīt Ventspils īpatnības, Ventspils skarbo ikdienu un arī dienas, kad Ventspilī spīdēja saule. Es gribu to parādīt tādu, kāda tā bija toreiz, kad mēs visi vēl jauni bijām.

Varētu teikt, ka Ventspils bija tipiska mazpilsēta ar 8 pamatskolām, ģimnaziju, komercskolu, arodskolu un Ventspils Tautas konservatoriju. Bija bibliotēka un lasītava, bija Ventspils vēstures muzejs un bija laikraksts "Ventas Balss", kas iznāca trīs reizes nedēļā, bija slimnīcas ar vairākām nodaļām un vairākas aptiekas. Bija 2 kino – "Koli-zejs" (kuŗu vēlāk pārbūvēja un kas dabūja

jaunu vārdu – "Aina") un "Pasaciņa", bija vairākas bankas, pasts un telegrafs, bija laukums ar lepnu nosaukumu "Esplanāde", kur valsts svētku dienās notika parādes, bet darbdienās puikas tur spārdīja bumbu. Mums bija divi parki "Luna Parks", kur vasarās ballējām, un "Atpūtas Dārzs", kur jaunības gados klausījāmies simfoniskos koncertus. Mums bija Latviešu biedrība ar vairāk kā 800 sēdvietām, kur notika teātru izrādes un visi lielākie sarīkojumi. Tā 1936. gada februārī tur tika rīkota pirmā, bet, diemžēl, arī vienīgā Preses balle Ventspilī sakarā ar laikraksta "Ventas Balss" 15 gadu pastāvēšanu. Mums bija labs sporta stadions "Spars" un vairākus gadus itin vērā ņemama futbola komanda.

Divas reizes nedēļā – otrdienās un piekt-dienās – mums bija lielās tirgus dienas, kad sabrauca laucinieki ar saviem ražojumiem, pārējās dienās tirgojās tā sauktās "tirgus sievas" ar olām, sviestu, krējumu utt. Puķu un ogu laikā vecas māmiņas piedāvāja puķu

Ceļš uz staciju. (Sarkanmuižas dambis).
(Apakšā) Stacija no ielas puses. (30-tie gadi)

pušķus, citu par citu skaistākus. Turpat blakus bija zivju tirgus ar svaigām un žāvētām zivīm. Atceroties ir tā, ka jāpasmaida — vienā pusē tirgus laukumam bija Miertiesa un otrā pusē, turpat sānieliņā — policija . . . Un gabaliņu tālāk uz jūras pusi bija cietums, kas bija ierīkots 1290. gadā celtā pilī . . .

Mums bija viss, kas vajadzīgs ikdienas dzīvē, arī vairākas baznīcas — katoļu, pareizticīgo, baptistu, arī žīdu sinagoga, bet pāri visam skaistā, baltā luterāņu baznīca, kur lielu daļu no sava mūža nostrādājis mūsu bijušais archibīskaps Teodors Grīnbergs. Daudzus, daudzus no Ventspils iedzīvotājiem viņš ir kristījis, iesvētījis, salaulājis un arī izvadījis pēdējā dusā. Grīnbergu mīlēja visi un, man liekas, ka viņš nu reiz bija īsts Dieva kalps vārda vislabākā nozīmē un viņa iemīļotais temats bija — mīlestības sludināšana. Nekad viņš neatteicās iet, ja viņu sauca — vai tā bija diena vai nakts, lietuss vai sniegunis — viņš gāja. Ja bija jākristī nabagu ļaužu bērniņš, tad viņš vienmēr iedeva vecākiem kādu naudas zīmi, lai mazajam kaut ko nopērk . . .

Viņš bija arī ģimnazijas direktors. Gadu nastai krājoties un darba slodzei pieaugot, viņš gribēja atteikties no direktora pienākumiem. Tad skolēni lūdzās un diedelēja, un viņš palika atkal. Bet reiz pienāca skolas gada sākums, kad viņš vairs skolā neieradās. Bet jaunieši jau nebūtu jaunieši, ja negribētu kaut ko darīt. Visa skola devās uz "Mācītājmuižu". Tur, pacēluši Grīnbergu ar visu rakstāmgalda krēslu uz pleciem, cauri visai pilsētai, gājienā, ar skolas karogu priekšgalā, atgriezušies skolā. "Nu, ja jau mani tā grib, tad jāpaliek vien būs!" viņš noteicis un vēl kādu laiku darbojies skolā . . .

Pienāca 1932. gads, kad viņu izraudzīja par archibīskapu. Mēs, liela daļa no mūsu klases meitenēm, bijām izlēmušas iesvētībās iet 1933. gadā, kad beigsim skolu. Bet ko tagad darīt? Vienu dienu sarunājām un no mūsu klases vien mēs 11 aizgājām pieteikties iesvētībām. Vecākiem bija liels pārsteigums — kā, kādēļ šogad? Mums atbilde visām bija vienāda un pavisam vienkārša: "Bet ja nu jaunais mācītājs stingri prasa baušļus, ko tad? . . ." Tā laikam bija domājuši daudzi, jo 1932. gada 15. maijā archibīskaps iesvētīja 135 jauniešus. Mēs bijām viņa pēdējie iesvētāmie kā Ventspils draudzes mācītājam. Atnāca jauns mācītājs Arnolds Grosbachs, kuŗš arī prata iekarot ventspilnieku sirdis, un vēl tagad no tālās Austrālijas atceļo gan kartiņas, gan vēstules uz visām pasaules malām "kur dzīvo mani ventspilnieki . . ." kā viņš saka.

Ventspils vienmēr gan bija tāda kā pelnrušķīte īsto māsu starpā. Vai nu mēs atradāmies patālu nomalē, vai no mūsu puses nebija iespaidīgu vīru "pie teikšanas", bet parasti citām pilsētām tika vairāk kā mums. Jāsaka — Ventspils bija vislabākā dabīgā osta Latvijā, reta bija ziema, kad tā aizsala. Kad Rīgā un Liepājā vairs kuģi nevarēja iebraukt, Ventspili vēl varēja.

Bet lai — vai tādēļ mums trūka jaukuma? 1. pamatskolas pārzinis Sviestiņa tēvs savā 1934. gadā izdotajā tūrisma brošūrā Ventspili nosaucis par "Dvēseles sanatoriju". Un tāda arī viņa bija ar savu klusumu, mieru un skaistību, bet neizkopto jūrmalu. Mums patiesībā bija divas jūrmalas — pilsētas pusē un Pārventā — dienvidos un ziemeļos no Vents ietekas jūrā. Un tur kāpu aizvējā vienmēr varēja atrast vietiņu kur sauļoties. Ja likās, ka nupat ir par karstu — turpat jau bija jūra,

Osta 30-tos gados ar elevātoru.

kas reizēm ņurrāja kā laisks runcis, pieveļot malā mazus vilnīšus, kas vasaras vidū — bula laikā — dažreiz bija gluda kā spogulis un ūdens silts kā vannīnā. Bet viņa varēja būt arī barga, un tad vilņi kā satrakoti kumeli, baltās krēpes purinādami, triecās krastā.

Iebraucējiem, sevišķi tiem, kas nāca no Rīgas, Ventspils likās aizmigusi, bez dzīvības, bez izklaidēšanās iespējām. Ventspilī vajadzēja prast un gribēt iedzīvoties, vajadzēja pierast pie miglainajām dienām un jūras mitruma. Ja to nevarēja vai negribēja, tad Ventspils ienācēju vienkārši no sevis atstūma. . .

Tajās tālajās dienās, kad mēs jauni bijām, nekas nebija ne par tālu, ne par grūtu. Stacija turpat vai 2 km no pilsētas centra. Bija jāiet pa gaŗo, neapdzīvoto Sarkanmuižas dambi, kas vēlāk gan dabūja skanīgo Vienības alejas vārdu. Tad pāri tiltam. Bet vai tādēļ vakaros, ja laiks bija jauks, pilsētas jaunieši negāja tāpat "lustes pēc" uz staciju pulksten 10.00 vakarā, kad pienāca Rīgas vilciens. . . Ne kādu izvadīja, ne kāds atbraucis — bet tā bija jaunība, kad visu varēja. Vēlāk satiksmi uzturēja autobuss, kas brauca grabēdams un kratīdamies pa apaļo akmeņu bruģi. Tāpat klabināja kāds ormanis, zirdziņam liekot soli pie soliņa. Un tie jau bija moderni laiki, kad parādījās pirmie taksonometri Ventspilī. . .

Vai tādēļ, ka stacija bija tālu, tūkstošiem ventspilnieku ar orķestri un bieži vien pat

asarām februāra beigās neizvadīja savus armijā iesauktos puisus, kad viņus nostūtīja uz dienesta vietām? Tūkstoši gāja tumšā novakarē, vienalga, vai sala, sniga vai lija, lai izvadītu savus puisus, un citādi jau tas nemaz nevarēja būt. . .

Vai tādēļ, ka Meža kapi bija tālu ārā no pilsētas, tur kādreiz sestā janvārī trūka līdzgājēju, kad vecie strēlnieki gāja pieminēt savus kritušos cīņu biedrus? Tērpušies baltajos maskēšanās tērpos rinda aiz rindas — tā viņi tur gāja pa Saules un Aizsaules ielām un domās un atmiņās viņi bija kopā ar draugiem, kas savas dzīvības bija atdevuši par dzimteni. Un reizē ar viņiem gāja vīri, sievas, sirmgalvji, bet vairāk par visu — skolu jaunatne. Kā brīnums no citas pasaules kapos mirdzēja svecītes egles zaros, skanēja teikti vārdi — ka augstākā no mīlestībām ir tā, ja atdod dzīvību par savu tuvāko. . . Tas bija neaizmirstams vakars, un brienot pa sniegu un tumsu atpakaļ uz mājām, mēs visi, bet sevišķi jaunatne, paņēma līdzī pa dzirkstelītei, kas krājās un veidoja lielo dzimtenes mīlestības ugunsgrāvu. . .

Kā jau teicu — attālums mums nebija šķērslis nodomātiem gājieniem. Katrā jūrmalā mums bija vietas, kur bieži aizstaigājām. Tāds bija Skrejamkalns pilsētas pusē. Īsti nezīnu, kā tas savu vārdu dabūjis, bet pilsētnieki tur gāja, sevišķi tad, ja izgādījās reize, kad gribējās diviem būt. . . Tas jau gan vienmēr neizdevās, jo tādi divatā staigātāji

Ostas mols 30-tos gados.

dzīvei bija cita mēraukla un citas prasības no dzīves. Tad Ventspils bija visa mūsu pasaule, visi notikumi bija lieli un svarīgi, radi, draugi un pazīstami dzīvoja turpat tuvumā, domas un darbi tā vien tinās kā vienā kamolā. Pat brauciens uz Rīgu, kas bija 185 km no Ventspils, jau bija liels piedzīvojums. Un ja kāds tajās tālajās dienās būtu teicis, ka mēs savas dzīves lielāko daļu nodzīvosim Amerikā, par to būtu bijis sirsniņi jāsmejas.

Vai tas nebija liels notikums, kad rudenī bija gada tirgus ar karuseli, uz kuŗu skatoties vien jau uznāca reibulis? Tur bija tirgus būdas ar tik daudzām jaukām lietām. Pieaugušie pirka, bet bērni varēja tikai staigāt un skatīties, neko lielu jau nopirkt nevarēja, trūka tās pašas naudiņas . . . Pieaugušie priecājās pie tirgus sievu vārīto siltu alus desu katla un dzēra limonādi, kas jocīgā kārtā stipri reiba . . .

Un kur tad gadskārtējās ugunsdzēsēju parādes un balles!

Ikviens no jums atcerēsies laiku, kad katrā mazākā miestīnā vēlēja skaistuma karalieni. Tādu vēlēja arī Ventspilī, "Luna Parkā".

Neviens no ventspilniekiem gan laikam nevar aizmirst Bērnu svētkus "Atpūtas Dārzā", ko katru vasaru rīkoja Jaunības Draugu biedrība. Tad mazie — meitenītes vaina-

dziņiem galvā, zēni — sasukātiem matiem, tīrām mutēm, saģērbti labākajās drēbēs, papīra karodziņiem rokās, orķestrim spēlējot, gāja cauri pilsētai uz svētku vietu. Vienmēr tur klāt bija mūsu archibīskaps jeb "Bitītes Onkulis". Šo vārdu viņš dabūja tādēļ, ka izdeva reliģiska satura žurnāliņu bērniem un savus rakstus parakstīja ar "Bitītes Onkulis". Svētkos bija nodarbības, sacensības, godalgas. Bija prieks sirdij visu gaŗo dienu un saldumi kārajai mutei. Un vakarā, mājās ejot, bieži vien nobira pa asarai par noberzto papēdi, jo vasarā jau mēs visi skrējām kailām kājām, kas tad bērniem varēja kurpes piepirkt . . .

Un kur tad Dziesmu svētki ar krāšņajiem tautas tērpiem! Daudz bija ko skatīties, kad 1928. gadā pirmo reizi parādījās divi Jaunības Draugu biedrības koŗa dziedātāji savos baltajos, gaŗajos goda svārkos un melnās gardībenēs.

Un kur tās sporta sacīkstes! Skrējām jau blāut gandrīz uz katru futbola sacīksti, ja mūsējie spēlēja ar citu pilsētu komandām. Kā brīnums bija tā diena, kad Ventspilī rīkotās vieglatlētikas sacīkstēs redzējām "dzīvu" Jāni Dāliņu . . . Bet lielākais notikums Ventspils sporta dzīvē bija riteņbraukšanas un motociklu sacīkstes "Spara" sporta laukumā. Šīs sacīkstes parasti bija plašas ar daudz un

labu Rīgas sportistu piedalīšanos, jo Ventspils "Spara" velodroms bija viens no labākajiem tajā laikā Latvijā. Tūkstošiem cilvēku pildīja stadionu. Saucieni un uzmudinājumi skanēja nepārtraukti, bet tas viss pārvērtās gavilēs, kad laukumā parādījās mūsu pašu ritenbraucēja Mateusa kundze, kuŗa bija korpulenta dāma un viņas velosipedam bija balona riepas un pastiprinātas atsperes.

Arī tas bija notikums, kad Ventspilī viesojās mūsu kuŗa flote ar saviem jūrniekiem. Par to notikumu gan visvairāk priecājās meitenes. Puiši tad staigāja tādi kā sabozušies, acīgi savas meitenes sargādami, lai tikai arī tās "nemet aci" uz jūrniekiem.

Ziemas sezonai sākoties, pie mums bieži viesojās kāds no Rīgas, Jelgavas vai Ceļojošais teātris. Mēs bijām kā izslāpuši redzēt lielo teātru aktieŗu spēli, dzirdēt dziesmas un mūziku un skatoties skaistajos kostīmos un dekorācijās, kaut uz laiku dzīvot līdzī "Viktorijai un viņas huzāram", redzēt skaisto "Havajas puķi", aizmirst visu, kad skanēja "Silvas" vai "Jautrās atraitnes" skaistās ārijas . . . Saprotams, mums pašiem bija savs teātris ar pavisam labiem aktieriem, bet ciemiņu izrādes vienmēr bija izpārdotas . . .

Notika arī koncerti un rakstnieku cēlieni ar citu pilsētu mākslinieku un rakstnieku piedalīšanos. Liels pārdzīvojums un lepnums mums bija, kad no Itālijas atgriezās mūsu paŗu apkārtnes cilvēks — dziedātāja Alīda Vāne. Tad viņu klausīties gāja gan jauni, gan veci. Varena savā stājā un skatā un ar varenu balsi viņa bija! Esmu viņu vairākkārt dzirdējusi dziedam, bet nekad tā, kā 1939. gada 18. novembra sarīkojums Latvieŗu biedrībā.

Tad jau tāda kā tumŗa ēna bija pārlaidusies pār Ventspilī, jo tur bija ierīkotas krievu bāzes. Nāca krievu kuŗavīri bez skaita un apstājas, vilciens aiz vilciena un visus tos novadīja uz elevātoru rajonu, pussalā starp Ventu un jūru Pārventas pusē. Tas apgabals pārējiem iedzīvotājiem bija slēgts. Nevienš nezina, cik krievu kuŗavīru tur bija. Dzelzceļnieki pēc vilcieniem un vagoniem kuŗavīru skaitu kalkulēja uz 50 000, bet tas jau arī bija tikai minējums. Mēs, ventspilnieki, krievu kuŗavīrus redzējām tad, kad viņus veda uz pilsētas pirti. Pirts kurējās nepārtraukti septiņas dienas nedēļā, un dienu un nakti kuŗavīri gāja tur mazgāties. Viņi gāja blīvās

rindās, bez dziesmas, bez smaida, bez skata sāņus. Tikai ielu akmeņi dobji dunēja zem viņu soļiem. Visrēgainākais iespaids bija, ja ŗos klusos gājienus satika vakara tumsā uz Sarkanmuiŗas dambja. Dambis bija samērā tumŗs, retas spuldzes ar palielām atstarpēm to apgaismoja. Viņi gāja pa braucamo ceļu un redzēt viņus nevarēja. Vispirms dzirdēja tādu kā tālu dunoņu, kas cēlās, simtiem kājām soļojot taktī pa akmeņaino ceļu. Tad dunoņa pamazām pieauga, un kā ēnas tie slidēja pa tumŗo ceļu, un gaisā novirmoja stipra sviedru, netīrumu un zemes smaka, jo sākumā viņi esot dzīvojuŗi zemnīcās. Tāda savāda baisma mani vienmēr pārņēma, satiekot ŗos klusos gājējus, tā kā elpot likās grūti . . .

Jā, un tādā laikā un noskaņā notika 18. novembra sarīkojums. Bija parastās runas, droŗi vien uzstājās arī vēl kāds cits mākslinieks, bet es redzu un dzirdu tikai vienu — Alīdu Vāni — kā viņa dziedāja ŗilinska "Karogu". Tikko viņa sāka dziedāt, publika pārpildītā zālē piecēlās kājās. Un kā viņa dziedāja! Latvieŗu biedrības zāle vārda tieŗā nozīmē drebēja no viņas varenās balss. Tas bija vienreizējs pārdzīvojums visiem, un man gribas teikt, ka diezin vai kāda acs palika sausa. Viņa atkāŗtoja dziesmu trīs reizes, bet arī tad publika bija grūti nomierināma. Tīri tā vien likās, it kā visi instinktīvi nojaustu, ka ŗis ir mūsu pēdējais brīvais 18. novembra sarīkojums . . . Pēdējo reizi Alīdu Vāni klausījos 1945. gada ziemā kino "Aina" telpās, un atkal tas bija "Karogs", kas klausītājus aizrāva līdz asarām. Nezinu nevienu, kas tā spētu "Karogu" dziedāt kā Alīda Vāne un tā vien liekas, ka ŗi dziesma rakstīta tieŗi viņai . . .

Ventspilij vēl ŗodien daudzi tūkstoŗi latvieŗu ir pateicību parādā par nokļūŗanu droŗībā Zviedrijā vai Vācijā, par pēdējo patvērumu dzimtenes krastā un par pēdējo maizes kumosu uz tā. Tad Ventspils daudziem bija cerību zeme, pēdējais stūrītis, Kurzemes cietoksnis, kur vēl varēja paglābties no krieviem. Daudzi sasniedza Zviedriju tieŗi ar Ventspils zvejnieku palīdzību. Bija tādi, kas ŗos riskantos braucienus atkāŗtoja vairākas reizes, bez samaksas, pat bez pateicības. Un viens tāds jūras braucējs ir ŗodien mūsu vidū. Jūs viņu pazīstat, tas ir Priedoliņa kungs. Un man gribas atkāŗtoti viņam

pateikt paldies, jo es šodien nebūtu te jūsu vidū, ja tajā tālajā 1945. gada marta naktī viņi — trīs latviešu zvejnieki — nebūtu riskējuši ar savām dzīvībām un pārveduši mūs — 57 bēgļus uz zviedru zemi . . .

Pa Ventspili es nu jūs mazliet būtu izvadājusi un parādījusi to, kāda tā bija manās un jūsu jaunības dienās. Tā ir vieta, kur es domās un sapņos tik bieži ciemojos — tā ir mana Ventspils un tā ir mana jūrmala. Un tāda viņa paliks manās atmiņās līdz galam — gan pelēka, gan salā sarāvusies, ar sniega pilnām ielām ziemā, ar dubļainām pavasaros un rudeņos, ar puteklainām vasarās. Gribu gan piezīmēt, ka tā tas bija nomalēs, "lielās ielas" pie mums bija bruģētas apaļiem akmeņiem . . . Bet es to mīlu, es mīlu katru vietīņu savā Ventspilī, jo tā tak ir mana bērnības un jaunības pilsēta. Un tādu es gribu viņu atcerēties!

Tagad Ventspilī esot ap 50 000 iedzīvotāju, tur ir jaunas dzīvojamās mājas, kas, vēl nenobeigtas, sāk drupt kopā. Tur ir jaunas skolas, veikalu celtnes, slimnīcas, fabrikas. Bet es tās negribu redzēt, es negribu skatī-

ties, ka mana skaistā, baltā jūrmala ir izpostīta. Jūrā Pārventas pusē ir iebūvēts mols, tur tankeri uzņem eļļas kravu, kuŗu lielajai naftas bazei piegādā no "plašās dzimtenes". Tur kuģi no Kubas izkrauj cukura kravu . . . Viss ir pārvērties — baltās smiltis ir eļļas pilnas, un privātiem iedzīvotājiem tur ieeja ir aizliegta.

Pilsētas jūrmalā ir uzcelts sargtornis, kur vienmēr uzturas sargs, kas ar skaļruni brīdina staigātājus, ja tie pietuvojas molam, jo tur, lūk, esot aizliegtā josla . . .

Mēs, latvieši, neko vairs nedrīkstam savā zemē — tur ir bargi kungi un stingri likumi, un no brīvās pasaules tos šķir sargi ar ieročiem un suņiem . . .

Bet dzīvosim ticībā tam, ko saka Arnolds Apse savās rakstu rindās:

. . . Nav šodien karogu, nav dziesmu Brāļu kapos.

Ir spīts. Ir izmisums. Ir slēpta asara.

*Ir puķe—ziemciete—kas izturēs un lapos—
Būs atkal vasara!*

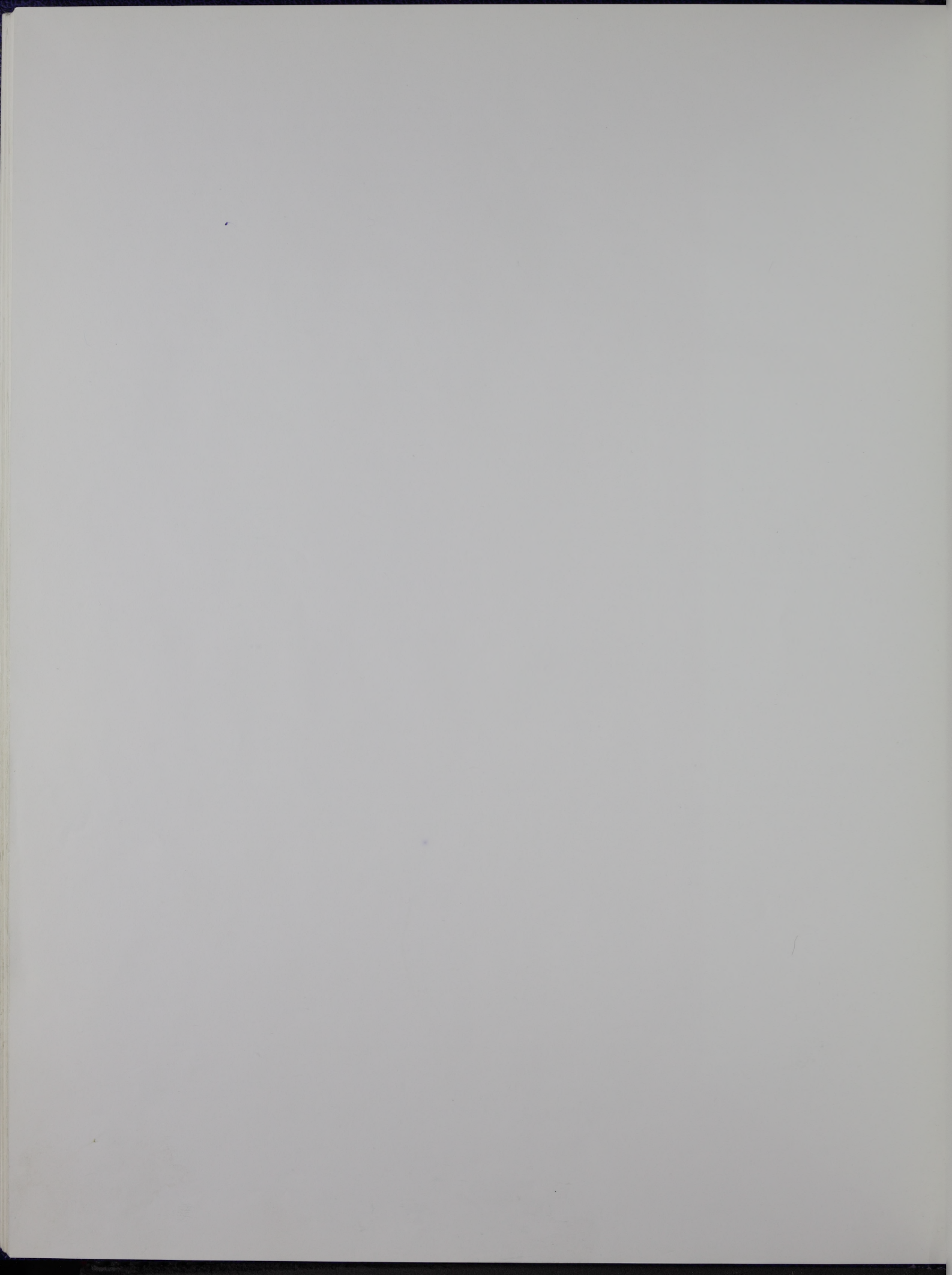
Šī grāmata sagatavota iespēšanai lietojot IBM sistēmai atbilstošus datorus, PC-Write un WordPerfect 5.1 teksta apstrādes programmas, Bitstream firmas Zapf Calligraphic (Palatino) burtu garnitūru un Hewlett-Packard firmas LaserJet II lāzera rakstāmmašīnu.

The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that proper record-keeping is essential for the success of any business and for the protection of the interests of all parties involved. The document then outlines the various methods and procedures that should be followed to ensure the accuracy and reliability of the records. It also discusses the importance of regular audits and the role of the auditor in verifying the accuracy of the records. The document concludes by stating that the proper maintenance of records is a fundamental responsibility of every business owner and manager.

The second part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that proper record-keeping is essential for the success of any business and for the protection of the interests of all parties involved. The document then outlines the various methods and procedures that should be followed to ensure the accuracy and reliability of the records. It also discusses the importance of regular audits and the role of the auditor in verifying the accuracy of the records. The document concludes by stating that the proper maintenance of records is a fundamental responsibility of every business owner and manager.

The third part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that proper record-keeping is essential for the success of any business and for the protection of the interests of all parties involved. The document then outlines the various methods and procedures that should be followed to ensure the accuracy and reliability of the records. It also discusses the importance of regular audits and the role of the auditor in verifying the accuracy of the records. The document concludes by stating that the proper maintenance of records is a fundamental responsibility of every business owner and manager.

40.1

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0308101293

